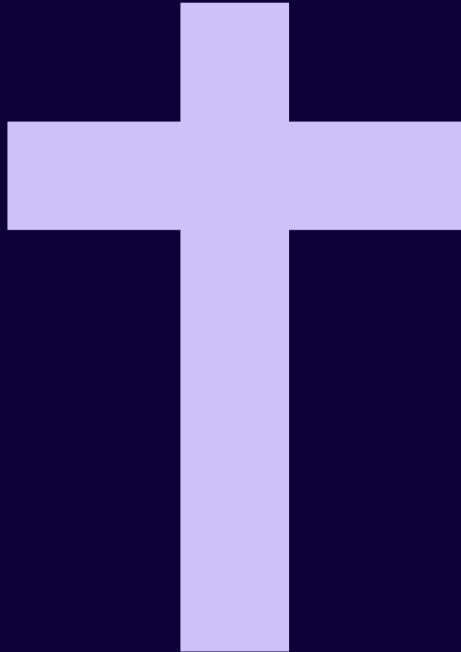

Yesus Aqa Anjam Bole

2014

The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea,

2014 revision

Yesus Aqa Anjam Bole 2014
The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea, 2014 revision
Nupela Testamen long tokples Anjam long Niugini, 2014

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Anjam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-04-28

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Dec 2024 from source files dated 31 Aug 2023

0eb339dc-c20a-5065-9483-338933d97585

Contents

FRT	1
Matyu	2
Mak	64
Luk	101
Jon	165
Aposel	209
Rom	269
1 Korin	297
2 Korin	323
Galesia	340
Efesus	350
Filipai	359
Kolosi	365
1 Tesalonaika	372
2 Tesalonaika	378
1 Timoti	382
2 Timoti	390
Taitus	396
Filemon	400
Hibru	402
Jems	423
1 Pita	430
2 Pita	438
1 Jon	443
2 Jon	450
3 Jon	451
Jut	452
Uli Anjam	455
Anjam Mutu Qudei	484

Yesus Aqa Anjam Bole

This is the New Testament in the Anjam Language
of Madang Province, Papua New Guinea

Revised Second Edition, 2014 – 3C

R 262P—2014—338

ISBN 9980 63 1002 6

© 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Namo Qaji Anjam

Anjam endi Yesus Kristus aqa anjam bole. Anjam endi iga bulyosim tamo ungasari Astrolabe Bay di unub qaji nanjo anjam na nenjrenyem. Astrolabe Bay di agi Madang Provins di unu.

Yesus Kristus aqa anjam bole agiende. Qotei na Yesus qarinyonaqa a mandamq aisiqa namburbasq di moiyej. Osiqa olo subq na tigelej. Yesus aqa anjam bole agide.

Anjam endi Qotei aqa segi anjam. Endi tamo nanjo anjam sai. Qotei aqa Mondor Bole a na aqa wau tamo nanji powo enjrnaqa nanji anjam bole endi nenjrenyeb. Nanji Grik anjam na nenjrenyeb. Ariya bunuqna tamo qudei nanji olo anjam endi bulyoqnsib anjam gargekoba na nenjrenyoqneb. Tamo qudei nanji bulyosib Inglis anjam na nenjrenyeb. Tamo qudei nanji bulyosib Qebari anjam na nenjrenyeb. O anjam gargekoba na nenjrenyoqneb.

Tulan nami Moses a ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji ti Qotei aqa anjam bei nenjrenyeb. Di Qotei aqa anjam namij. Ariya bunuqna Yesus a bosiqqa Qotei na iga elenqajqa gam torei baktekritej. A Qotei aqa anjam bunuj osi bej. Anjam bunuj agiende.

MATYU

Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil

¹ Endi Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil. Yesus Kristus a Devit aqa lenj na ñambabej. Devit a Abraham aqa lenj na ñambabej.

² Abraham a Aisak aqa abu. Aisak a Jekop aqa abu. Jekop a Juda aqa was nanngi ti nanngo abu.

³ Juda a Peres Sera wo nanngo abu. Nanngo ai Tamar. Peres a Hesron aqa abu. Hesron a Ram aqa abu.

⁴ Ram a Aminadap aqa abu. Aminadap a Nason aqa abu. Nason a Salmon aqa abu.

⁵ Salmon a Boas aqa abu. Boas aqa ai Rahap. Boas a Obet aqa abu. Obet aqa ai Rut. Obet a Jesi aqa abu.

⁶ Jesi a Mandor Koba Devit aqa abu.

Devit a Solomon aqa abu. Solomon aqa ai a nami Uria aqa ñaun soqnej.

⁷ Solomon a Rehoboam aqa abu. Rehoboam a Abiya aqa abu. Abiya a Asa aqa abu.

⁸ Asa a Jehosafat aqa abu. Jehosafat a Jehoram aqa abu. Jehoram a Usia aqa abu.

⁹ Usia a Jotam aqa abu. Jotam a Ahas aqa abu. Ahas a Hesekia aqa abu.

¹⁰ Hesekia a Manase aqa abu. Manase a Emon aqa abu. Emon a Josaia aqa abu.

¹¹ Josaia a Jehoiakin aqa was nanngi ti nanngo abu. Aqa bati qa jeu tamo nanngi na Israel nanngi tontnjrsib joqsib Babilon qureq di taqatnjresoqneb.

¹² Babilon qureq di nanngi tontnjrnab sonabqa Jehoiakin aqa angoro Sealtiel a ñambabej. Sealtiel a Serubabel aqa abu.

¹³ Serubabel a Abiut aqa abu. Abiut a Eliakim aqa abu. Eliakim a Asor aqa abu.

¹⁴ Asor a Sadok aqa abu. Sadok a Akim aqa abu. Akim a Eliut aqa abu.

¹⁵ Eliut a Eleasar aqa abu. Eleasar a Matan aqa abu. Matan a Jekop aqa abu.

¹⁶ Jekop a Josep aqa abu. Josep a Maria aqa gumbulun.

Maria aqa miligiq na Yesus a ñambabej. Nanngi a qa mareqñub, a Kristus.

¹⁷ Deqa Abraham aqaq dena bosiq Devit a ñambabej di moma 14. Devit aqaq dena bosiq Israel nanngi Babilon qureq di soqneb di dego moma 14. Nanngi Babilon qureq di soqneb dena bosiq Kristus a ñambabej di dego moma 14.

Yesus Kristus a ñambabej

¹⁸ Yesus Kristus a endegsi ñambabej. Aqa ai Maria Josep na oqajqa saga qameb. Ariya Josep a Maria ombla ñereñosaisonabqa Mondor Bole a Maria aqaq ainaqa a gumannej.

¹⁹ Onaqa Maria aqa gumbulun Josep a endegsi quej, “Maria a gumanqo.” Josep aqa kumbra tulan boledamu deqa a endegsi are qalej, “E lumu na Maria uratqai. E boleq di uratqasai. Maria a jemaiyo uge.”

²⁰ Degsi are qaleqnaqa Tamo Koba aqa lanj angoro bei a Josep aqaq ainaqa ñeibilqei na unej. Unnaqa lanj angoro na minnej, “O Josep, Devit aqa moma, ni Maria ame. Ni ulaaim. Ni que. Mondor Bole a Maria aqaq aiqoqa a gumanqo.”

²¹ Deqa a angoro mel oqas. Amqa bunuqna angoro dena aqa segi tamo ungasari nanngo une kobotetnjrsim nanngi elenqas. Deqa ni aqa ñam Yesus waiyqam.”

²² Kumbra kalil di brantej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

²³ “Ningi quiy. Bunuqna dungenge bei a tamo ombla ñereñosaisosimqa a gumanosim angoro mel oqas. Amqa nanngi aqa ñam Emanuel waiyqab.” Ñam di aqa damu, “Qotei a iga koba na unum.”

²⁴ Onaqa Josep a qutuosiqa Tamo Koba aqa lanj angoro na anjam minnej qaji di dauryosiqa Maria ej.

²⁵ Bati deqa a Maria ombla n̄eren̄osaioqneb. Gilsu gilsiq Maria a an̄gro mel ej. Onaqa Josep na an̄gro di aqa ñam Yesus waiyej.

2

Bongar sisiyo qaji tamo nan̄gi Yesus unqajqa beb

¹ Yesus a Betlehem qureq di n̄ambabej. Qure di Judia sawaq di unu. Bati deqa Mandor Herot a Judia sawa taqatesoqnej. Yesus a n̄ambabonaqa bongar sisiyo qaji tamo qudei nan̄gi seŋ oqo sawaq na walwelosib gilsib Jerusalem qureq di brantosib tamo qudei nan̄gi endegsib nenemnjroqneb,

² “Juda nan̄go mandor koba n̄ambabej qaji a qabi unu? Iga seŋ oqo sawaq di aqa bongar unsimqa dauryosim bonum. Iga a qa louqajqa deqa bonum.”

³ Onaqa Mandor Herot a nan̄go anjam di qusiqa a are koba qaloqnej. Tamo un̄gasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nan̄gi dego are koba qaloqneb.

⁴ Deqa Herot a Israel nan̄go atra tamo kokba ti nan̄go dal anjam qalie tamo nan̄gi ti kalil metnjrnaqa nan̄gi bosib koroonaqqa a na nan̄gi endegsi nenemnjrej, “Kristus a qabia n̄ambabqas?”

⁵ Onaqa nan̄gi na kamba minjeb, “Kristus a Betlehem qureq di n̄ambabqas. Qure di agi Judia sawaq di unu. Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a nami endegsi nen̄gren̄yej,

⁶ “O Betlehem tamo un̄gasari, nun̄go qure Judia sawaq di unu. Qure kokba kalil Judia sawaq di unub qaji nan̄gi na nun̄go qure bun̄yqasai. Di kiyaaqa? Nun̄go qureq dena gate koba bei tigelosimqa a na ijo segi Israel tamo un̄gasari nan̄gi taqatnjrqas.’ ”

⁷ Onaqa Herot a anjam di qusiqa bongar sisiyo qaji tamo nan̄gi lumu na metnjrnaqa nan̄gi aqa areq bonabqa nenemnjrej, “Bati gembu bongar di brantej?”

⁸ Onaqa nan̄gi bongar brantej qaji aqa bati di ubtosib Herot minjnabqa a na kamba minjrej, “Ningi Betlehem aisib an̄gro deqa gegerere n̄amoiy. Namosib a tal qabi unu di unsib bosib e merbiy. Yim e kamba aisiy a qa louqai.”

⁹ Onaqa nan̄gi Mandor Herot aqa anjam di qusib Betlehem aiyej. Aisib n̄am atsibqa bongar nami seŋ oqo sawaq di uneb qaji di namo aisiq an̄gro soqnej qaji tal di tiŋsi sonaq uneb.

¹⁰ Unsib nan̄gi tulan̄ areboleboleinjrej.

¹¹ Onaqa nan̄gi tal miligiq gilsib an̄gro aqa ai Maria wo sonab un̄jrsibqa an̄gro aqa areq di siŋga pulutosib a qa loueb. Osib nan̄go qasan̄ in̄gi in̄gi qudei ti gol ti goren̄ ti qa ti walaqajqa quleq bole bole di elen̄osib an̄gro atraiyej. In̄gi in̄gi di nan̄gi nami silali kokba na awaiyelen̄eb.

¹² Ariya nan̄gi tal uratosib olo puluqa laqnaqqa Qotei a n̄eiobilqei na minjrej, “Ningi olo Herot aqaq di brantaib.” Degsi minjrnaqa nan̄gi gam bei dauryosib nan̄go segi qure utruq aiyej.

Josep na Yesus aqa ai wo joqsiq Isip sumeb

¹³ Nan̄gi ainabqa bati di Tamo Koba aqa lan̄ an̄gro bei a Josep aqaq gilsiq n̄eiobilqei na minjej, “Herot a bosim an̄gro Yesus qalsim moiyoqajqa n̄amqas. Deqa ni tigelosim an̄gro aqa ai wo joqsim Isip sawaq sumiy. Sumsib di soqnaqqa bunuqna e ni mermitqa sawa endeq olo bqab.”

¹⁴ Onaqa Josep a qolo tigelosiq an̄gro aqa ai wo joqsiq Isip sawaq sumeb.

¹⁵ Sumsib di sonabqa bunuqna Herot a moiyej. Josep a kumbra di yej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Ijo an̄gro mel a Isip sawaq di soqnaqqa e dena metit a Isip sawa uratosim ijoq bqas.”

Qaja tamo nan̄gi na an̄gro mel nan̄gi ñumelen̄eb

¹⁶ Herot a bongar sisiyo qaji tamo nan̄gi qa tariŋonaq ugeiyonaq qalieej, nan̄gi a gisan̄yeb. Deqa a minjin̄ ani oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nan̄gi qarinjrnaqa

aisib Betlehem qureq di angro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanği kalil ñumelenosib moiyoťnjreb. Qure qure Betlehem jojomq di soqneb qaji dia dego angro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanği kalil moiyoťnjreb. Herot a bongar brantej qaji aqa bati dauryosiq kumbra degyej.

¹⁷ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

¹⁸ “Rama qureq di Resel a akamkobaoqnsiq pailoqnej. Aqa angro kalil nanği ñumnab moreñeb deqa akameqnaqa tamo unğasari nanği aqa are latetqa yeqnab a nanço anjam quqwa uratoqnej. Di kiyaca? Aqa angro kalil nanği moreñekriteb deqa.”

Josep na Yesus aqa ai Maria wo joqsıq olo Israel sawaq beb

¹⁹ Bati Herot a moinaca Tamo Koba aqa lañ angro bei a Isip sawaq di Josep aqaq di brantosıqa ñeıobilqei na minjej,

²⁰ “Ni tigelosim angro kiñala Yesus aqa ai Maria wo joqsım olo Israel sawaq gile. Tamo nanği Yesus qalsib moiyoťqa maroqneb qaji nanği moreñekriteb deqa ni olo gile.”

²¹ Onaca Josep a tigelosıqa Yesus aqa ai Maria wo joqsıq olo Israel sawaq gilej.

²² Bati deqa Arkelaus a na aqa abu Herot aqa sawa osiq Judia sawa taqatesoqnej. Deqa Josep a anjam di qusıqa Judia sawaq gilqa ulaej. Onaca Qotei a Josep ñeıobilqei na minjej, “Ni Galili sawaq gile.”

²³ Onaca Josep a Qotei aqa anjam di dauryosıqa Galili sawaq gilej. Gilsiq qure bei aqa ñam Nasaret di soqnej. A di soqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo qudei nanği nami maroqneb qaji di aqa damu brantej. Nanği endegsib maroqneb, “Nanği a qa maroqnqab, ‘A Nasaret tamo.’ ”

3

Jon yansnjro qaji a Qotei aqa anjam palontoqnej

¹ Bunuqna Jon yansnjro qaji a Judia nanço wadau sawaq di brantej. Brantosıq dia tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontosıq endegsi minjroqnej,

² “Qotei lañ qureq di unu qaji a nunço Mandor Koba sosım ninği taqatñgwajqa bati jojomqo. Deqa ninği are bulyiy.”

³ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa endegsi marej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosımqa a tulañ lelenoqnsım tamo unğasari nanği endegsım minjroqnqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Gam tingitetiy.’ ”

⁴ Jon a wadau sawaq di sosıqa a gara jugo kamel aqa junğum na gereıyo qaji di jugoqnıqa alalag na sıñgilatosıq laqnej. A inği uyo sıqoıı deqa a sıs ti bısim qağ ti uyoqnej.

⁵ Bati deqa tamo unğasari Jerusalem di soqneb qaji nanği ti Judia sawaq di soqneb qaji nanği ti qure kalil Jordan ya qalağ di soqneb qaji nanği ti tigelosib Jon aqa areq boqneb.

⁶ Boqnsıbqa nanço une kalil babteqnab Jon na Jordan yağ di yansnjroqnej.

⁷ Bati deqa Farisi tamo ti Sadyusi tamo ti tulañ gargekoba nanği Jon na yansnjrqa marsıbqa aqa areq beqnabqa unjrıqa nanği endegsi minjroqnej, “Ninği kumbra uge yo qaji tamo. Ninği amal uge bul. Ninği yai na mernğwoqa mondon Qotei aqa minjin nunçoq aiyaim deqa ulaosib ijoğ bonub?”

⁸ Ninği are bulyosib nunço kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ninği are bulyonub.’ Osiy ninği yansñğwai.

⁹ Ninği endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa ıga Qotei aqa ñamgalağ di tamo bole.’ Ninği degsib are qalaib. Ninği quiy. Qotei na marımqa menin kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab.

¹⁰ Qotei na tapor qalat ojsiqa nam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa nam kalil gei bole atosai eqnub qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim namyuwoq di breinjraqas.

¹¹ “Ningi are bulyqajqa deqa e ya na ningi yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. A bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti namyuwo na ti ningi yansngwas.

¹² A bem sum ñoqoryosim damu elenosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim namyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

Jon na Yesus yansej

¹³ Bati deqa Yesus a Galili sawaq dena tigelosiq walweloq Jordan yaq gilej. A Jon na yansqa marsiqa aqa areq gilej.

¹⁴ Gilnaqa Jon na saidyosiq minnej, “Ni e yansbqam di kere. Kiyaaqa e ni yansmqa marsim ijoq bonum?”

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ungum. Ni ijo anjam dauryosim e yansbe. Yimqa kumbra dena iga Qotei aqa areqalo kalil keretosim dauryqom.” Onaqa Jon a Yesus aqa anjam di dauryosiq a yansej.

¹⁶ Yesus a yanso osiqa a yaq na tigelosiq tarosiq lan goge kogyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoonaq unej.

¹⁷ Unnaqa lan goge dena Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Endi ijo angro qujai. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa tulan areboleboleibeqnu.”

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹ Onaqa bati deqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaa Satan bosiq Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej.

² Qanam 40 qolo 40 Yesus a wadau sawaq di soqnej. Sosiqa ingi uratoqnsiqa qurien ti soqnej. Deqa bati 40 di koboonaqa a mamyej.

³ Onaqa walawalaiyo tamo Satan a Yesus aqa areq bosiq minnej, “Ni Qotei aqa Niriamqa meniñ kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.”

⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Tamo nanqi ingi uyo na segi nambile sqasai. Anjam kalil Qotei aqa medabuq na branteqnu qaji dena nanqi nambile sqab.’ ”

⁵ Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Qotei aqa qure koba Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minnej,

⁶ “Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aiye. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lan angro nanqi minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lan angro nanqi bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meniñ na qalqasai.’ ”

⁷ Onaqa Yesus na kamba Satan minnej, “Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lan tenemtqa osim a gisanjaim.’ ”

⁸ Degsi minjnaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nanqi na taqatejunub qaji nango singila ti ñoro ti di Yesus osoryosiqa minnej,

⁹ “Ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di nango singila ti ñoro ti ni emqai.”

¹⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Satan, ni ulan. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

¹¹ Degsi minjnaqa Satan a Yesus uratosiq ulanej. Onaqa Qotei aqa lan angro nanqi bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a olo Galili sawaq gilej

¹² Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a di qusiqa olo tigelosiq Galili sawaq gilej.

¹³ Gilsiq Nasaret qureq di brantej. Dena walweloqiqa Kaperneam qureq gilsiq di soqnej. Kaperneam qure agi Galili ya agu kobaquja qalaqsi unu. Ya agu jojomq di Sebulun sawa ti Naptali sawa ti unub.

¹⁴ Yesus a Kaperneam qureq gilej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

¹⁵ “Gam kobaquja Jordan ya qalaq dena aiyejunu qaji di Galili sawa ambleq na aiyejunu. Aisiq yuwalq di dinejunu. Gam qalaq di Sebulun ti Naptali ti unub. Sawa bei bei qaji nanqi belenqosib Galili di unub.

¹⁶ Deqa tamo ungasari ambruc di unub qaji nanqi pulon kobaquja unqab. Tamo ungasari padalo gam dauryosib ambruc di unub qaji nanqi pulon dena suwantnjqas.”

Yesus na tamo qolqe nanqi metnjrnaq a dauryeb

¹⁷ Bati deqa Yesus na aqa wau utru atsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo ungasari nanqi endegsi minjroqnej, “Qotei lan qureq di unu qaji a nungo Mandor Koba sosim ninqi taqatnqwajqa bati jojomqo. Deqa ninqi are buliy.”

¹⁸ Osiqa a Galili ya agu qalaq aisiq alile dia walweloqnsiqa nam atej di Saimon aqa ñam bei Pita aqa was Andru wo sonab unjrej. Nanqi aiyel qe o qaji tamo soqneb deqa nanqi kakan waiyeq nab unjrsiqa minjrej,

¹⁹ “Ninqi e daurbiy. Ninqi qe o qaji tamo unub deqa ninqi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ninqi olo tamo oqngab.”

²⁰ Yesus a nanqi degsi minjrnaqa nanqi nanqi kakan uratosib Yesus dauryeb.

²¹ Onaqa Yesus a olo walweloqiqa aisiqa Sebedi aqa niri Jems aqa was Jon wo nanqi aiyel qobun miligiq di nanjo abu ti kakan branjo qandimeq nabqa unjrsiqa metnjrej.

²² Metnjrnaqa nanjo abu Sebedi a qobun miligiq di sonaqa uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiqa ma tamo nanqi boletnjroqnej

²³ Yesus a dena walweloqiqa Galili sawa keretoqnsiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi kalil nanqi boletnjroqnej.

²⁴ Yeqnaqa tamo ungasari kalil Siria sawaq di soqneb qaji nanqi Yesus qa quoqnsib deqa tamo ma utru segi segi joqsib aqa areq boqneb. Tamo jejamu jaqatinjro qaji nanqi ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi ti tamo nanarioqnsib mangaloqneb qaji nanqi ti tamo jejamu lainjro qaji nanqi ti kalil joqsib beq nab Yesus na boletnjroqnej.

²⁵ Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Yesus dauryoqnsib laqneb. Galili sawa nanqi ti Dekapolis sawa nanqi ti Jerusalem qure nanqi ti Judia sawa nanqi ti qure qure Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanqi ti kalil Yesus dauryoqnsib laqneb.

5*Yesus a manaq oqsiq dia anjam palontej*

¹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanqi di unjrsiqa a manaq oqsiq di awesonaqa aqa segi angro nanqi aqa areq beb.

² Bonabqa a Qotei aqa anjam palontosiqa endegsi minjrej,

³ “Tamo ungasari qudei nanqi poinjrco, nanqi Qotei aqa namgalaq di sougetejunub. Tamo ungasari nanqi di areboleboleinjreme. Qotei lan qureq di unu qaji a nanjo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjqas.

⁴ “Tamo ungasari akam ti unub qaji nanqi dego areboleboleinjreme. Qotei na nanjo are olo boletetnjqas.

⁵ “Tamo ungasari lawo na sosib nanngo segi ñam aguq ateqnub qaji nanngi dego areboleboleinjreme. Qotei na mandam kalil osim nanngi enjrqas.

⁶ “Tamo ungasari kumbra bole dauryqajqa arearetnjreqnu qaji nanngi dego areboleboleinjreme. Nanngi tulan kere na sqab. Iga ñngi ti ya ti uyqajqa arearetgeqnu dego kere.

⁷ “Tamo ungasari duleqnub qaji nanngi dego areboleboleinjreme. Qotei a kamba nanngi qa duloqnqas.

⁸ “Tamo ungasari nanngo are miligiq di jiga bei saiqoji unub qaji nanngi dego areboleboleinjreme. Nanngi Qotei aqa ulatamu unqab.

⁹ “Tamo ungasari jeu turyeqnub qaji nanngi dego areboleboleinjreme. Qotei a nanngi qa marqas, ‘Nanngi ijo segi angro bole.’

¹⁰ “Tamo ungasari qudei nanngi kumbra bole dauryeqnub deqa jeu tamo nanngi na nanngi gulbe enjreqnub. Tamo ungasari nanngi di dego areboleboleinjreme. Qotei lan qureq di unu qaji a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas.

¹¹ “Ninggi ijo ñam ti unub deqa bunuqna tamo qudei na ninggi misilingoqnsib ugeugeingqnsib nunngo jejamu lanja gisanjoqnqab. Di unqum. Ninggi areboleboleingeme.

¹² Od, nunngo are tulan boleingim soqniy. Nunngo awai bole agi lan goge di unu. Nami jeu tamo nanngi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi dego degsib ugeugeinjroqneb.”

Ninggi bar ti pulon ti bul soqniy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninggi mandamq endi bar bul soqniy. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ñngi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Deqa bar di mandamq di waiyibqa tamo qudei nanngi bosib sinnga na sosqab.

¹⁴ “Ninggi mandamq endi pulon bul soqniy. Ninggi are qaliy. Qure kobaquja a mana gogeqsi sqas di a boleq di sqas. A uliesqa keresai.

¹⁵ Tamo bei a lam qatrentosim guwe na kabutqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo kalil tal miligiq di unub qaji nanngi warum gegerere unqab.

¹⁶ Dego kere ninggi pulon bul sosib boleq di kumbra bole bole yoqniy. Yoqniqbqa tamo ungasari nanngi na nunngo kumbra di unoqnsib nunngo Abu lan qureq di unu qaji aqa ñam soqtoqnqab.”

Yesus a dal anjam qa marej

¹⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “E Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti kalil dauryosiy keretqajqa deqa mandamq aiyem. Ninggi endegsib are qalaib, ‘Yesus a dal anjam di taqal waiyqajqa bej.’ Di sai.

¹⁸ E bole merngwai. Lan ti mandam ti koboosaisoqnimqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai. Dal anjam soqnim soqnim Qotei na aqa wau kalil keretqas.

¹⁹ Deqa ninggi quiy. Tamo bei a dal anjam mutu kiñala bei uge qa marsim tamo ungasari nanngi dego titnjroqnim nanngi uge qa marqab tamo di aqa ñam tulan aguq aiqas. Deqa Qotei lan qureq di unu qaji a na tamo di taqatqasai. Osim aqa Mandor Koba sqasai dego. Ariya tamo bei a dal anjam kalil dauryosim tamo ungasari nanngi dego dauryqa minjroqnqas tamo di aqa ñam tulan kobaqas. Deqa Qotei na tamo di taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

²⁰ E ninggi endegsi merngwai. Ninggi kumbra tulan bolequja yoqniy. Yoqniqb nunngo kumbra bole dena dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi ti nanngo kumbra bole bunjoqneme. Bunjoqasai di Qotei lan qureq di unu qaji a nunngo Mandor Koba sosim ninggi taqatngwasai.

Yesus a ñirin kumbra qa anjam palontej

²¹ “Ninggi dal anjam endegsib queb, ‘Ninggi tamo bei moiyoitaib. Ninggi tamo bei moiyoitqab di ninggi une ti sqab.’ Dal anjam di nunngo moma nanngi nami minjreb.

²² Ariya e dal anjam di bunjosiy ninggi endegsi merngwai. Tamo bei na aqa was ñirinjqas di a une ti sqas. Tamo bei na aqa was misilinyqas di une kobaquja aqa jejamuq di sqas. Deqa a ojsib anjam pegiyo talq di tigeltosib aqa une ubtetqab di kere. Tamo bei na aqa

was minjqas, 'Ni tulan nanari, areqalo saiqoji,' degyqas di aqa une deqa Qotei na a osim njamyuwoq waiyqas di kere.

²³⁻²⁴ "Deqa ni Qotei atraiyqa marsimqa ino was bei a ni qa nirin ti soqnimqa ni deqa are qalsim atraiyo ingi ingi mati atra bijal qalaq di uratosim ino was aqaq gile. Gilsim a ombla anjam gereiyekritosim dena bosim Qotei atraiyqam.

²⁵ "Deqa tamo bei a ni qa anjam bei soqnimqa ningi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel na anjam urur gereiyuqjatiy. Yosib anjam moyotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanjo banq di atqas. Yimqa nanji na ni osib tonto talq di waimqab.

²⁶ Deqa e bole mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa qaja tamo nanji na ni uratmib oqedqam.

Yesus a unja jejamu ojetqajqa kumbra qa anjam palontej

²⁷ "Ningi dal anjam endegsib queb, 'Ningi tamo bei aqa unja jejamu ojetaib.'

²⁸ Ariya e dal anjam di bunjosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei a unja bei lanja kokoqyosiqqa are prugyqo di aqa are miligiq na a unja di aqa jejamu ojetqo.

²⁹ "Ino njamdamu wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa njamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ino njamdamu qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni njamdamu aiyel ti soqnimqa Qotei na ni njamyuwoq waimqas di keresai.

³⁰ Ino banj wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa banj di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ino banj qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni banj aiyel ti soqnimqa Qotei na ni njamyuwoq waimqas di keresai.

Yesus a unja uratqajqa kumbra qa anjam palontej

³¹ "Nami nanji dal anjam endegsib mareb, 'Tamo bei na aqa unja uratqa osimqa pepa bei nengrenjosim yosim di a uratqas.'

³² Ariya e dal anjam di bunjosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei na aqa njaun lanja uratim a olo tamo bei oqas di tamo dena aqa njaun kumbra ugeq waiyqo. Tamo bunuj a dego une atqo. Di kiyaaqa? Unja di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.

Ningi anjam bei marqa osibqa ingi bei na singilataib

³³ "Ningi dal anjam endegsib queb, 'Ni anjam bei singilatosim Tamo Koba minjqam di ni na olo urataim. Ni anjam di dauryosim ye.' Dal anjam di nunjo moma nanji nami minjreb.

³⁴ Ariya e dal anjam di bunjosiy ningi endegsi merngwai. Ningi anjam bei singilataib. Ningi anjam bei marqa osibqa ingi bei na singilataib. Lanj qure a Qotei aqa awo jaram koba. Deqa ningi lanj qure aqa ñam na anjam bei singilataib.

³⁵ Mandam a Qotei aqa singa atqajqa sawa. Deqa ningi mandam aqa ñam na anjam bei singilataib. Jerusalem a Mandor Koba aqa segi qure koba. Deqa ningi Jerusalem aqa ñam na anjam bei singilataib.

³⁶ Ni anjam bei marqa osimqa ino gate na anjam singilataim. Ni segi na marimqa ino gate banja sara qat bei oqwa keresai. Tulu bei dego oqwa keresai. Deqa ni ino gate na anjam singilataim.

³⁷ Ningi od qa segi marsib said qa dego segi mariy. Ningi anjam bei totoryosib marqab di ningi Satan aqa areqalo dauryqab.

Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim

³⁸ "Ningi dal anjam endegsib queb, 'Tamo bei na tamo bei aqa njamdamu ugetetqas di ningi kamba aqa njamdamu ugetetiy. Tamo bei na tamo bei aqa qalagei ugetetqas di ningi kamba aqa qalagei ugetetiy.'

³⁹ Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi mernḡwai. Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim. Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliḡe bei osoryimqa ponjem.

⁴⁰ Tamo bei a ni qa anjam bei soqnim ino gara jugo yaimqajqa mermimqa ni na saidyaim. Olo ino gara olekoba dego ye.

⁴¹ Qaja tamo bei na ni ojsim singila na mermqas, ‘Ni ijo inḡi inḡi qoboiyetbosim e daurbosim gam truquyala endeq gile.’ A degsi mermimqa ni aqa anjam di bunyosim aqa inḡi inḡi qoboiyetosim dauryosim gam olekobaq osi gilete.

⁴² Tamo bei na ino inḡi bei yaimqajqa mermimqa ye. Tamo bei na ino inḡi bei yaimosim bunuqna a kamba olo ni emqajqa mermimqa inḡi di ye. A saidyaim.

Ninḡi na jeu tamo nanḡi geregereinjroqniy

⁴³ “Ninḡi dal anjam endegsib queb, ‘Ni ino was nanḡi qalaqalainjroqne. Osim ino jeu tamo nanḡi qoreinjroqne.’

⁴⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi mernḡwai. Ninḡi nunḡo jeu tamo nanḡi dego qalaqalainjroqniy. Tamo qudei na ninḡi ugeugeinḡibqa ninḡi olo nanḡi qa Qotei pailyoqniy.

⁴⁵ Ninḡi kumbra degyqab di ninḡi nunḡo Abu laḡ qureq di unu qaji aqa anḡro bole sqab. Ninḡi qalie, Qotei a dego tamo bole ti tamo uge ti nanḡi turtnjroqnsiq kumbra bole bole enjreqnu. Agi a na aqa seḡ qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanḡoq aiyeqnu. Awa dego qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanḡoq aiyeqnu.

⁴⁶ Tamo unḡasari ninḡi qalaqalainḡeqnub qaji nanḡi segi ninḡi kamba qalaqalainjroqnaqab di kumbra tulaḡ bolesai. Nunḡo kumbra deqa Qotei a ninḡi awai bole enḡwasai. Takis o qaji tamo nanḡi dego kumbra degyeqnu.

⁴⁷ Ninḡi nunḡo was nanḡi segi gereinjroqnaqab di kumbra tulaḡ bolesai. Nunḡo kumbra dena ninḡi na tamo qudei bunḡnrqasai. Tamo nanḡi Qotei qaliesai qaji nanḡi dego nanḡo segi was nanḡi gereinjreqnub.

⁴⁸ Nunḡo Abu laḡ qureq di unu qaji a gaigai kumbra bole bole keretoqnsiq yeqnu. Deqa ninḡi dego nunḡo Abu aqa kumbra di dauryosib kumbra bole bole keretoqnsib yoqniy.

6

Ninḡi laḡa baban na kumbra bole yaim

¹ “Tamo qudei nanḡi endegsib are qaleqnu, ‘E laḡa baban na kumbra bole yoqnit tamo nanḡi e nubooqnsib ijo ñam soqtetboqnaqab.’ Ariya ninḡi degyaib. Ninḡi degyqab di nunḡo Abu laḡ qureq di unu qaji a ninḡi awai bole enḡwasai.

² “Ninḡi gisaḡ tamo nanḡo kumbra dauryaib. Gisaḡ tamo nanḡo kumbra agiende. Nanḡi na tamo inḡi inḡi saiḡoji nanḡi aqaryainjrqa oqnsib tamo qudei qarijnjreqnab nanḡi qa namooqnsib gul anjameqnu. Gul anjameqnu tamo unḡasari nanḡi na gisaḡ tamo nanḡi di unjroqnsib nanḡo ñam soqtetnjreqnu. Gisaḡ tamo nanḡi di Qotei tal miligiq di, gam kokbaq di kumbra degyeqnu. Deqa e bole mernḡwai. Qotei a tamo nanḡi di awai bole enjrqsai. Nanḡo awai agi tamo unḡasari nanḡi na nanḡo ñam soqtetnjreqnu di kere.

³ Deqa ni degyaim. Ni tamo inḡi inḡi saiḡoji nanḡi aqaryainjrqa osimqa ban qonan a uli na aqaryainjrimqa ban wo a qalieqasai.

⁴ Di yawo anjam. Aqa damu endegsi unu. Ni uli na tamo inḡi inḡi saiḡoji nanḡi aqaryainjrimqa tamo unḡasari kalil nanḡi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnaqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnaqas.”

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi Qotei pailyqa osibqa gisanj tamo nanji pailyeqnub degsib pailyaib. Gisanj tamo nanji Qotei pailyqa oqnsib tamo ungasari kalil nanjo namdamuq di tigeleqnab unjroqnsib nanjo ñam soqtetnjreqnub. Tamo nanji di Qotei tal miligiq di, qure ambleq di, gam kokba qalaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole merngwai. Qotei a nanji awai bole enjrqsai. Nanjo awai agi tamo ungasari nanji na nanjo ñam soqtetnjreqnub di kere.

⁶ Deqa ni degsi pailyaim. Ni Qotei pailyqa osimqa ino segi warum miligiq gilsim siranj qandimosim ino Abu uliejunu qaji a pailyimqa tamo kalil nanji ni numqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnqas.

⁷ “Tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanji lanja lanja pailyo olekokba yoqnsibqa endegsib are qaleqnub, ‘Iga pailyo olekokba yoqnimqa Qotei a gago pailyo quqwas.’ Di gisanj. Deqa ningi Qotei pailyqa osibqa degsib pailyaib.

⁸ Ningi nanjo kumbra di dauryaib. Ningi inji bei qa truquosib nunjo Abu pailyosaiso-qnibqa a nami qaliego.

⁹ “Deqa ningi endegsib Qotei pailyoqniy,
‘O gago Abu, ni lanj qureq di unum.
Ino ñam tulanj getento.

¹⁰ Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.
Lanj qureq di nanji ino areqalo dauryeqnub dego kere iga mandamq endi ino areqalo dauryoqnqom.

¹¹ O Abu, gago inji uyo bati gaigai keretgoqnime.

¹² Tamo nanji iga qa une ateqnub qaji nanjo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgime.

¹³ Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigime.
Yim Satan na iga ugetgwasai.’

¹⁴ “O ijo angro, ningi degsib Qotei pailyoqniy. Ningi quiy. Ningi tamo bei qa anjam soqnmqa ningi na aqa une kobotiy. Yimqa nunjo Abu lanj qureq di unu qaji a na kamba nunjo une kalil kobotetngwas.

¹⁵ Ningi aqa une kobotetqasai di nunjo Abu a dego nunjo une kobotetngwasai.”

Yesus a qurienj qa anjam palontej

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi qurienjqa marsibqa gisanj tamo nanji qurienjreqnub ningi degsib qurienjaib. Gisanj tamo nanji qurienjoqnsibqa ulatamu ugeinjreqnu. Tamo ungasari kalil nanji na unjrsib nanjo ñam soqtetnjrqajqa deqa nanji kumbra degyeqnub. Deqa e bole merngwai. Tamo nanji di Qotei na awai bole enjrqsai. Nanjo awai agi tamo ungasari nanji na nanjo ñam soqtetnjreqnub di kere.

¹⁷ Ariya ni kumbra degyaim. Ni qurienjqa osimqa ino ulatamu geregere yansoqnsim ino gate banga pranjoqnsim ino jejamu gereiyosim laqne.

¹⁸ Yimqa tamo ungasari kalil nanji ni numoqnsib ni qurienj ti unum di nanji qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi na unoqnqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim awai bole emoqnqas.”

Ningi mandam qa inji inji koroiyaib

¹⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandam qa inji inji koroiyaib. Di sisimbinj na ugetqab. Baisuwi ojqsas. Bajinj tamo nanji tal paratosib oqab.

²⁰ Deqa ningi lanj qure qa inji inji koroiyiy. Di sisimbinj na ugetqasai. Baisuwi ojqsasai. Bajinj tamo nanji tal paratosib oqasai dego.

²¹ Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

Ino namdamu a ino jejamu qa pulonj bul

²² Osiqa Yesus a olo marej, “Ino n̄amdamu a ino jejamu qa puloŋ bul. Deqa ino n̄amdamu boleqas di ino jejamu kalil suwaŋesqas.

²³ Ariya ino n̄amdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. Deqa puloŋ ino are miligiq di unu qaji a olo ambruqas di ino are miligi kalil ambruekritqas.”

Ni tamo kokba aiyel naŋgi wauetnrqa keresai

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo qujai a tamo kokba aiyel naŋgi wauetnrqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere niŋgi silali ti Qotei ti turtnrsib naŋgi wauetnrqa keresai.”

Niŋgi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga iŋgi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Niŋgi degsib maraib. Niŋgi iŋgi uyo na segi n̄ambile oqasai. Niŋgi gara jugoqnqab dena segi nuŋgo jejamu bole sqasai.

²⁶ Niŋgi qebari naŋgi unjriy. Naŋgi iŋgi yagosaieqnub. Iŋgi otorosib talq di ato-saieqnub. Ariya nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a na qebari naŋgi iŋgi anainjreqnu. Niŋgi qalie, qebari naŋgi qunuŋ saiqoji. Niŋgi tamo qunuŋ ti. Niŋgi na qebari naŋgi tulaŋ buŋnjrejunu.

²⁷ Niŋgi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Niŋgi are koba qalqab dena niŋgi nuŋgo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

²⁸ “Deqa niŋgi kiyaaqqa gara qabe na osib jejamu kabutqajqa are koba qaleqnub? Niŋgi n̄am so unjriy. Naŋgo wala kiyersib branteqnub di niŋgi qaliesai. Naŋgi segi wauosaieqnub. Naŋgo segi wala gereiyosaieqnub.

²⁹ Deqa e niŋgi endegsi mern̄gwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya n̄am so aqa wala dena Solomon aqa wala tulaŋ buŋnyejunu.

³⁰ Maŋ laŋaj a bini oqwas nebe tamo naŋgi na giŋgenyosib n̄amyuwoq waiyqab. Maŋ laŋaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa niŋgi kiyaaqqa Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilatqa yonub keresaiŋwo? Niŋgi maŋ laŋaj sai. Niŋgi tamo qunuŋ ti. Deqa niŋgi endegsi poiŋgem, Qotei a niŋgi dego gara engoqnqas.

³¹ Niŋgi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga iŋgi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Niŋgi degsib maraib.

³² Tamo uŋgasari Qotei qaliesai qaji naŋgi iŋgi iŋgi deqa are koba qaleqnub. Ariya niŋgi deqa are koba qalaib. Nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a qalie, niŋgi laŋa sqa keresai. Niŋgi iŋgi iŋgi deqaji oqnsib sqab.

³³ Deqa niŋgi kumbra qujai endi yoqniy. Niŋgi Qotei na taqatŋgosim nuŋgo Mandor Koba sqajqa ti aqa kumbra bole bole dauryqajqa ti siŋgilaoqniy. Niŋgi degyqab di Qotei na kamba iŋgi uyo ti gara ti dego engoqnqas.

³⁴ Deqa nebe kumbra kiye nuŋgoq di brantqas niŋgi deqa are koba qalaib. Nebe a bati bei. Nebe qa gulbe di aqa segi gulbe. Bati segi segi aqa gulbe di naŋgo segi segi. Deqa niŋgi are koba qalaib.”

7

Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib. Niŋgi peginjrqasai di Qotei a kamba dego niŋgi pegiŋwasai.

² Ariya niŋgi na tamo naŋgi peginjrqab kere dego Qotei a kamba niŋgi pegiŋwas. Niŋgi na tamo naŋgo jejamuq di une qametnrqab kere dego Qotei a kamba nuŋgo jejamuq di une qametŋwas.

³ Kiyaqa ni ino was aqa namdamuq di nam ñengi kiñala unu di unsimqa ino segi namdamuq di nampan kobaquja unu di ni unosai?

⁴ Kiyaqa ino segi namdamuq di nampan kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino namdamuq di nam ñengi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’

⁵ Ni gisan tamo. Ni mati nampan kobaquja ino segi namdamuq di unu qaji di taqal waiyosim namdamu suwanmimqa ariya degam nam ñengi kiñala ino was aqa namdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.

⁶ “Ningi ñoro bole bole oqnsib baun nanqi enjroqnaib. Enjrqab di nanqi ñoro di taqal waiyosib bosib ningi uñingwab. Ningi kolilei bole bole oqnsib bel nanqi enjroqnaib. Enjrqab di nanqi kolilei di mandamq di waiyosib nanjo sinja na soselenqab.”

Ningi Qotei pailyqab di a na ningi aqaryainqwas

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Ningi ingi bei oqa marsibqa namqab di itqab. Ningi siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetngwas.

⁸ Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji nanqi ingi eqnub. Tamo kalil ingi qa nameqnub qaji nanqi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji nanqi Qotei na siran waqtetnreqnu.

⁹ “Tamo bei aqa angro a mamyim ingi qa minjimqa a ingi yqas. A menin yqasai.

¹⁰ A na qe qa minjimqa a qe yqas. A amal yqasai.

¹¹ Deqa ningi quiy. Ningi tamo bolesai. Ariya ningi nunjo angro nanqi ingi bole bole enjreqnub. Ningi nanqi saidnjrosaieqnub. Nunjo kumbra dena ningi endegsi poingem, nunjo Abu lan qureq di unu qaji a dego ningi saidngosaieqnu. Ningi pailyqab di a na ingi bole bole ningi engoqnqas. A na ningi saidngwasai bole sai.

¹² “Kumbra bole bole tamo nanqi na ningi engwajqa arearetngeqnu qaji di ningi na olo nanqi enjroqniy. Ningi degyqab di ningi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti kalil keretosib dauryqab.”

Ningi siranme kiñala miligiq giliy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi siranme kiñala miligiq giliy. Ningi siranme kobaquja miligiq gilqab di ningi padalo sawaq aiqab. Gam di kobaquja. Tamo gargekoba nanqi gam di dauryeqnub.

¹⁴ Ningi siranme kiñala miligiq gilqab di ningi gam kiñala dauryosib nambile gaigai sqajqa sawaq di brantqab. Tamo quja quja segi gam di itosib dauryeqnub.”

Ningi gisan anjam maro tamo nanqi qa nam atoqniy

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi geregere nam atoqniy. Tamo qudei na bosib gisanosib merngwab, ‘Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Di sai. Tamo nanqi di kaja bul lawo na boqnsib ningi walawalaingoqnsib anjam merngeqnub. Ariya nanjo are miligiq di nanqi tamo uge. Nanqi baun juwan kaja nanqi ñumeqnub dego bul.

¹⁶ Ningi nanjo kumbra di geregere tenemtosib poingwas, nanqi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Ningi are qaliy. Tamo nanqi sil luwit mariñq dena wain gei osib uyeqnub e? Sai. Mañ luwit mariñq dena qura gei osib uyeqnub e? Sai.

¹⁷ Ningi qalie, nam bole nanqi gei bole ateqnub. Nam uge nanqi gei uge ateqnub.

¹⁸ Nam bole nanqi gei uge atosaieqnub. Nam uge nanqi gei bole atosaieqnub.

¹⁹ Nam kalil gei bole atosaieqnub qaji di tamo nanqi na qomelenoqnsib namyuwoq di breinjreqnub.

²⁰ Dego kere ningi gisan tamo nanjo kumbra geregere tenemtosib poingwas, nanqi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.

²¹ “Ningi endegsib are qalaib. Tamo ungasari nanqi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib methqab di Qotei na nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Di sai. Tamo

uŋgasari ijo Abu aqa areqalo dauryeqnub qaji nanŋi segi Qotei na taqatnjrsim nanŋo Mandor Koba sqas. Qotei agi laŋ qureq di unu.

²² Mondonj diŋo bati bamqa tamo uŋgasari gargekoba nanŋi ijo ulatamuq di tigelosib endegsib merbqab, ‘O Tamo Koba, iga ino ñam na anjam mare mare laqnem. Iga ino ñam na mondor uge uge winjroqnsimqa maŋwa gargekoba yoqnem.’ Nanŋi e degsib merbqab.

²³ Merbibqa e kamba minjrqai, ‘Niŋgi tal qabe? E niŋgi qaliesai. Deqa niŋgi jaraiyyi. Niŋgi kumbra uge yo qaji tamo.’ ”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo a ijo anjam kalil endi qusim dauryqas di a tamo bei meniŋ quraq di aqa tal atej a bul sqas.

²⁵ Bunuqna awa jagwa ti bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaaqa? A meniŋ quraq di tal atej deqa.

²⁶ Ariya tamo a ijo anjam kalil endi qusim olo dauryqa uratqas di a nanari tamo bei laŋa sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas.

²⁷ Tal atnaq sonaqa awa jagwa ti bosiqqa ya meli dosiqa tal di qamsiq reŋiŋtosiq putonaq aisiq tulaŋ niñaqej. Od, tal di a torei padalej.”

²⁸ Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba nanŋi queb. Qusib nanŋi prugugeteb.

²⁹ Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanŋo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu.

8

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

¹ Yesus a manaq dena aiyeqnaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba nanŋi a dauryosib aiyebe.

² Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiqqa aqa siŋgaq di siŋga pulutosiqqa minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.”

³ Degsi minjnaqa Yesus a baŋ waiyosiq tamo di ojsiqqa minnej, “E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu bolelej.

⁴ Onaqa Yesus na olo minnej, “Ni que. Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanŋi minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa iŋgi iŋgi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo uŋgasari nanŋi ni numsis marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ”

Yesus na qaja tamo gate aqa kaŋgal tamo boletej

⁵ Onaqa Yesus a walweloŋsiq Kaperneam qureq di brantej. Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. A Yesus aqa areq bosiqqa pailyosiq minnej,

⁶ “O Tamo Koba, ijo kaŋgal tamo a makobaiyqo. Aqa tanu kalil laiyoŋsiq jejamu tulaŋ jaqatinyqoqa talq di ŋeiejunu.”

⁷ Onaqa Yesus na minnej, “E gilsiy boletqai.”

⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo gate na olo minnej, “O Tamo Koba, e tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. Ni anjam segi marimqa ijo kaŋgal tamo a boleqas.

⁹ E dego tamo kokba qudei nanŋo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanŋi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, ‘Ni gile.’ Yimqa a gilqas. Bei minjqai, ‘Ni au.’ Yimqa a bqas. Ijo kaŋgal tamo bei minjqai, ‘Wau di ye.’ Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.”

¹⁰ Onaqa Yesus a qaja tamo gate aqa anjam di qusiqa tulaŋ prugugetej. Osiqa bulosiq tamo uŋgasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanŋi minjrej, “E bole mernŋwai. Qaja tamo

gate endi a e qa aqa areqalo tulanj sinjilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo sinjilato qaji bei unosai.

¹¹ “Deqa e ninji endegsi merngwai. Tamo ungasari gargekoba nanji sawa guta na guma na ti bosib koroosib Abraham, Aisak, Jekop nanji koba na awoosib inji uyoqnqab. Yimqa Qotei lanj qureq di unu qaji a nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnjrqas.

¹² Ariya tamo qudei Qotei a nami taqatnjrqas osiq metnjrej qaji nanji a qa nanjo areqalo sinjilatosai deqa a nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnjrqasai. A na nanji osim qalaq di breinjrimqa nanji sawa ambruq di sqab. Sawa dia nanji akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatinj qa qalagei anjam atoqnqas.”

¹³ Osiqa Yesus a qaja tamo gate di minjej, “Ni gile. Ni e qa ino areqalo sinjilatonum deqa ni gilsim unime. Ino kanjal tamo a boleosiq unu.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa kanjal tamo aqa ma koboonaqa a boleej.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

¹⁴ Onaqa Yesus a Pita aqa tal gogetosiq Pita aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanjanjonaq bijalq di neiesonaq unej.

¹⁵ Unsiqa aqa banj ojsiq tigeltonaqa aqa jejamu kanjanj di koboonaqa a tigelosiq inji goiyetej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanji boletnjroqnej

¹⁶ Senj aqa laqnaqa tamo ungasari mondor uge uge na ojeleno qaji nanjo was nanji na joqsib Yesus aqa areq osi boqneb. Osi beq nabqa Yesus a anjam segi minjreqla mondor uge nanji aqa anjam quoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ma utru segi segi so qaji nanji dego osi beq nab Yesus na boletnjroqnej.

¹⁷ A kumbra di yoqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Kristus a gago ma utru segi segi kalil yayietgoqnsiq taqal waiyeqnu.”

Tamo qudei nanji Yesus dauryqajqa minjeb

¹⁸ Bati deqa Yesus a nam atej di tamo ungasari tulanj gargekoba nanji aqa areq di koroesonab unjrej. Deqa a na aqa angro nanji minjrej, “Iga qobun gogetosim jaraiyosim ya agu taqal beiq gilqom.”

¹⁹ Degsi minjrsiq nanji joqsib koba na gilqa laq nabqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Qalie Tamo, ni sawa sawaq giloqnmqa e ni daurmoqnqai.”

²⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Baun juwanj nanji tal ti. Agi sub miligiq di nerenjreqla. Qebari nanji simi ti. Deqa nanji simiq di nerenjreqla. Ariya e Tamo Angro neiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.”

²¹ Onaqa Yesus aqa angro bei na minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tarijoqnqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqa.”

²² Onaqa Yesus na minjej, “Unjum. Tamo moiyo qaji nanji segi na tamo moiyo qaji nanji subq atelenoqnqab. Ariya ni bosim e daurbe.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²³ Osiqa Yesus a qobun gogetonaqa aqa angro nanji a dauryosib koba na qobun gogetosib gileb.

²⁴ Nanji gileq nabqa Yesus a qobun miligiq di neisiq qambumtej. Onaqa jagwa tulanj koba tigelosiq ya korkortosiq qobun qaloqnsiq morman miligiq aiyeqnaqa ya maqej.

²⁵ Deqa Yesus aqa angro nanji tulanj ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga aqaryaige. Iga padalqa laqnum.”

²⁶ Onaqa Yesus a tigelosiqa minjrej, “Ninigi e qa nungo areqalo singilatqa yonub tulan keresaiingwo. Ninigi kiyaaqa ulaonub?” Degsi minjrsiqa jagwa ti ya ti njirintjrnacaq nanngi laeb.

²⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanngi are koba qalsib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqoqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo aiyel nanngo jejamuq na mondor uge gargekoba winjrej

²⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanngi ti qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gadara nanngo sawaq di tiryeb. Tiryonabqa tamo aiyel nanngi tamo sub ato sawaq dena brantosib walwelosib Yesus aqa areq beb. Tamo nanngi di mondor uge uge na ojeleno qaji. Nanngi aiyel qaja ani. Deqa tamo kalil nanngi gam dena walwelqa keresai.

²⁹ Nanngi aiyel Yesus aqa areq bosib lelenkobaosib minjeb, “O Qotei aqa Niri, ni iga kiyergwajqa bonum? Iga padalqajqa bati bosaisonaqa ni laña ambleq di iga jaqatin egwa bonum e?”

³⁰ Bati deqa isaq yala dia bel tulan gargekoba nanngi suwaroqneb.

³¹ Deqa mondor uge nanngi singila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanngo jejamuq gilelenqom.”

³² Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere. Ninigi jaraiyosibqa bel nanngo jejamuq gilelenoiy.” Degsi minjrnaqa mondor uge nanngi na tamo aiyel di uratnjrsib bel nanngo jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanngi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneb.

³³ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanngi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aiyeb. Aisib bel qa ti tamo aiyel mondor uge uge na ojeleno qaji nanngi qa ti saqnsib laqneb.

³⁴ Onaqa qure deqaji kalil nanngi qusibqa Yesus unqajqa aqa areq beb. Bosib Yesus unsib minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

9

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanngi ti olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq aisib Yesus aqa segi qureq di branteb.

² Brantosib sonabqa tamo qudei na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsib Yesus aqa areq osi beb. Onaqa Yesus a nanngo areqalo unej di nanngo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minnej, “O ijo angro, ni areboleimeme. Ino une kalil e na kobotetmonum.”

³ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo.”

⁴ Nanngi degsib are qaleqnabqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Ninigi kiyaaqa areqalo uge di onub?”

⁵ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyo qaji di minjit ninigi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo?

⁶ Ariya e segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanngo une kobotetnrqa kere. Ninigi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanngi degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minnej, “Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”

⁷ Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiqa aqa talq gilej.

⁸ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa manjwa di unsibqa nanngi tulan ulaosib Qotei aqa ñam soqtoqneb. Di kiyaaqa? Qotei na singila kobaquja Yesus yej deqa.

Yesus na Matyu minnej, “Ni e daurbe”

⁹ Onaqa Yesus a dena walweloſiqa takis o qaji tamo bei aqa ñam Matyu a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Osiqa minnej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigeloſiqa Yesus dauryej.

¹⁰ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanġi ti Matyu aqa talq gilsib awoosib inġi uyoqneb. Nanġi segi sai. Takis o qaji tamo ti une tamo ti tulaŋ gargekoba nanġi dego bosib awoosib Yesus aqa angro nanġi ti inġi uyoqneb.

¹¹ Onaqa Farisi qudei nanġi bosib Yesus a takis o qaji tamo ti une tamo ti nanġi koba na inġi uyeq nab unjrsibqa Yesus aqa angro nanġi nenemnjreb, “Nuŋgo Qalie Tamo a kiyaaq takis o qaji tamo ti une tamo ti nanġi koba na awoosib inġi uyeq nub?”

¹² Onaqa Yesus a Farisi nanġo anjam di quſiqa minjrej, “Tamo ma ſaiqoji nanġi yu qaŋgra tamo aqaq gilosaieq nub. Tamo ma ti nanġi segi yu qaŋgra tamo aqaq gileq nub.

¹³ Qotei aqa anjam bei nami nenġrenyeb qaji di ninġi ſiſiyosib geregere poingem. Agi endegsib nenġrenyeb, ‘Ninġi e laŋa atraibeq nub. E nuŋgo kumbra deqa arearetboſaieq nu. Ariya ninġi tamo nanġi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroq nqab di e tulaŋ arearetbqas.’ ” Osiqa Yesus a olo anjam endegsi minjrej, “Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une ſaiqoji.’ E tamo deqaji nanġi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanġi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

¹⁴ Bati bei Jon aqa angro nanġi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Iga ti Farisi nanġi ti inġi uratoqnsim qurienq num. Kiyaaq ino angro nanġi qurienqosaieq nub?”

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a uŋa baŋ ojqa bati qa aqa was nanġi ti soq nibqa nanġi are gulbeinjr qas e? Sai. Bunuqna nanġo was a nanġi uratnjrimqa bati deqa nanġi qurienq nsib sqab.

¹⁶ “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas.

¹⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kaŋgraŋosiq ſinġilaej deqa tamo dena wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenq osim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di nanġi ombla bole sqab.”

Uŋa bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej

¹⁸ Yesus na Jon aqa angro nanġi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa Qotei tal taqato tamo bei a walweloſiq Yesus aqa areq boſiqa ſinġa pulutosiqa minnej, “O Tamo Koba, ijo angro sebiŋ a endego moiqo. Deqa ni bosim ino baŋ aqa jejamuq di atimqa a olo ŋambile sqas.”

¹⁹ Onaqa Yesus na tamo di odyosiqa tigeloſiq a dauryosiqa gileqnaqa aqa angro nanġi dego nanġi aiyel daurnjrsib gileb.

²⁰ Nanġi gileq nabqa uŋa bei ma ti soqnej qaji a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa baŋ waiyosiqa Yesus aqa gara mutu oje. Uŋa di a nami bai na unej leŋ aiyosiq degsi soqnej wausau 12 uratej.

²¹ A endegsi are qalej, “E Yesus aqa gara mutu segi baŋ na ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiqa baŋ waiyosiqa Yesus aqa gara mutu oje.

²² Ojnaqa Yesus a bulosiqa uŋa di unſiqa minnej, “O ijo angro, ni are lawo soqnime. Ni ino areqalo e qa ſinġilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo.” Onaqa bati qujai deqa aqa leŋ aiyosiqnej qaji di koboej.

²³ Yesus a dena walweloſiq Qotei tal taqato tamo aqa talq di brantosiqa ŋam atej di tamo unġasari nanġi yumba anjamq nsib akam murqumyeq nab unjrej.

²⁴ Unjrşiqa minjrej, “Niŋgi sasaloiy. Anġro sebiŋ di a moiyoŋai. A laŋa ŋeisiq qambuntejunu.” Degsi minjrnaqa naŋgi Yesus kikiyeb.

²⁵ Osib naŋgi sasalosib tal uratonabqa Yesus a anġro moiyej qaji aqa warum miligiq gilsıqa anġro aqa baŋ ojsiq soqtonaqa a olo ŋambile osiq tigelosiq awoej.

²⁶ Onaqa bunuqna sawa sawa kalilq di tamo unġasari naŋgi Yesus aqa maŋwa deqa saeqnsib laqneŋ.

Yesus a tamo qudei naŋgi boletnjrej

²⁷ Onaqa Yesus a qure di uratosiq walwelosiq gileqnaqa tamo aiyel ŋam qandimnjro qaji naŋgi gam na Yesus dauryosib giloqneŋ. Naŋgi giloqnsib leleŋoqnsib Yesus minjoqneŋ, “O Devit aqa Njiri, ni iga qa are ugeimeme.”

²⁸ Degsib Yesus minjeqnaŋqa a tal bei gogetej. Tal gogetosiq sonaqa naŋgi aiyel Yesus aqa areq bonabqa minjrej, “E niŋgi boletnġwa kere niŋgi degsib are qalonub e?” Onaqa naŋgi aiyel na minjeb, “Od, Tamo Koba.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi e qa nunġo areqalo siŋgilatosib ijoq bonub deqa e niŋgi boletnġwai.” Osiqa aqa baŋ waiyosiq naŋgo ŋamdamu ojeŋ.

³⁰ Ojnaqa naŋgo ŋamdamu poinjrnaqa naŋgi sawa uneb. Onaqa Yesus a siŋgila na minjrej, “Nunġo ŋamdamu boleqo deqa niŋgi tamo qudei naŋgi ubtosib minjraib.”

³¹ Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus a naŋgi aiyel boletnjrej deqa naŋgi gilsib mare mare laqnaŋ sawa deqaji tamo unġasari kalil naŋgi quekriteŋ.

³² Naŋgi aiyel gileqnaŋqa tamo bei mondor uge na ojnaq medabu geteŋyej qaji a tamo qudei na osib Yesus aqa areq beb.

³³ Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meŋ otyonaqa medabu waqtosıqa anjam maroqneŋ. Onaqa tamo unġasari kalil naŋgi maŋwa di unsibqa are koba qaloqnsib maroqneŋ, “Israel sawaq endi tamo bei na kumbra deqaji bei yeqnaq iga nami unosaioqneŋ.”

³⁴ Onaqa Farisi naŋgi maroqneŋ, “Mondor uge naŋgo gate koba Satan a Yesus aqa jejamuq di unu. Siŋgila dena Yesus na mondor uge naŋgi winjreqnu.”

Yesus a tamo unġasari naŋgi qa dulej

³⁵ Yesus a dena walwelosıqa qure kokba ti qure kiŋilala ti dia brantoqnsıqa Juda naŋgo Qotei tal miligiq giloqnsıqa Qotei aqa anjam palontoqnsıq minjroqneŋ. Qotei na aqa segi tamo unġasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnsıq Juda naŋgi minjroqneŋ. Osiqa tamo ma utru segi segi so qaji naŋgi boletnjroqneŋ.

³⁶ Tamo unġasari tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus aqa areq beqnaŋqa unjroqnsıq a naŋgi qa duloqneŋ. Di kiyaaqa? Naŋgi tulaŋ sougetesoqneŋ deqa. Naŋgi kaja bul mandor saıqoji.

³⁷ Deqa Yesus na aqa anġro naŋgi yawo anjam bei endegsi minjrej, “Wauq di iŋgi gargekoba melionub. Ariya iŋgi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai.

³⁸ Deqa niŋgi wau laŋa minjibqa a na wau tamo naŋgi qarınjrimqa naŋgi aqa wauq gilsib iŋgi meli bunuj otoreleŋqab.”

10

Yesus aqa anġro 12 naŋgo ñam

¹ Onaqa Yesus na aqa anġro 12 naŋgi metnjrnaqa aqa areq beb. Bonabqa a na naŋgi siŋgila enjrej. Naŋgi na tamo unġasari naŋgo jejamuq dena mondor uge uge winjrqaŋqa ti tamo unġasari naŋgo ma utru segi segi kalil kobotetnjrqajqa ti deqa marsıq naŋgi siŋgila enjrej.

² Aqa anjam maro tamo 12 singila enjrej qaji nanjo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanji aqa was Andru wo. Bei Sebedi aqa ñiri Jems aqa was Jon wo.

³ Ariya Filip Bartolomyu wo. Bei Tomas nanji takis o qaji tamo Matyu wo. Bei Alfias aqa ñiri Jems nanji Tadius wo.

⁴ Bei Saimon agi Rom nanji winjrqaqqa maroqnej qaji. Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanjo banq di atej qaji.

Yesus na aqa angro 12 nanji wau enjrej

⁵ Osiqa Yesus na aqa angro 12 nanji di qarinqrqa osiqa minjrej, “Ningi qure qureq giloqniy. Ningi sawa bei bei qaji nanjoq giloqnaib. Samaria nanjo qureq dego giloqnaib.

⁶ Ningi Israel nanjo segiq giloqniy. Israel nanji sougetejunub. Nanji kaja bul mandor saiqoji.

⁷ Deqa ningi giloqnsibqa anjam endegsib minjroqniy, ‘Qotei lan qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomqo.’

⁸ O ijo angro, ningi na Israel nanji degsib minjroqnsibqa nanjo ma tamo nanji boletnjroqniy. Tamo moreñoqnbqa olo tigeltjroqniy. Tamo nanjo jejamu yu na ugeeleno qaji nanji olo gereinjroqniy. Mondor uge uge nanji dego tamo ungasari nanjo jejamuq dena winjroqniy. E singila engonum qaji di ningi awaiyosai. E lanja engonum. Deqa ningi dego tamo nanji lanja gereinjroqniy. Nanji awai bei yainjraib.

⁹ “Ningi meniñ silali agi gol ti silva ti kapa ti di osib gilaib.

¹⁰ Ningi walwelosib nunjo qaqun aib. Gara jugo aiye aiye aib. Singa tatal aiye aiye aib. Walwelqajqa toqon ojaib. Ningi Qotei aqa wau tamo unub deqa ningi qure qureq giloqnsibqa nanji na inji inji deqaji ningi engoqnqab.

¹¹ “Ningi qure bei beiq di brantoqnsibqa tamo bole bei itoqnsib aqa talq di soqniy. Dia sosib dena tigeloqnsib olo qure beiq giloqniy.

¹² Ningi tal bei gogetoqnsibqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nanji endegsib minjroqniy, ‘Ningi lawo na soqniy.’

¹³ Degsib minjroqnsibqa nanji ningi joqsib gereingibqa nunjo lawo anjam di nanjoq di uratib soqnem. Ariya nanji ningi gereingosaiabqa nunjo lawo anjam di olo puluosim nunjoq bem.

¹⁴ Tamo bei a ningi gereingwa uratimqa kiyo nunjo anjam quqwa asgiyimqa kiyo ningi qure di uratqa oqnsib nunjo singa tumbum butuyoqniy.

¹⁵ E bole merngwai. Mondon Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjrqqa batiamqa Qotei na qure deqaji nanji tulan padaltnjrougetqas. Sodom qure ti Gomora qure ti nanji Qotei na mondon degsim padaltnjrqsai. A nanji gulbe kiñala enjrqas.”

Gulbe bei bei brantoqnqab

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi quiy. Ningi kaja du du bul unub deqa e na ningi qarinqitqa gilsib bauñ juwan nanjo ambleq di wauoqnqab. Deqa ningi amal nanjo kumbra dauryiy. Agi amal nanji gaigai ñam atoqnsib laqnu. Ningi binon nanjo kumbra dego dauryiy. Agi binon nanji kumbra bole segi yeqnu. Nanji kumbra uge yosaieqnu.

¹⁷ Deqa ningi tamo nanji qa geregere ñam atoqniy. Nanji bosib ningi ojelenosib anjam pegiyo talq di ningi tigeltngoqnqab. Osib nanjo Qotei tal miligiq di ningi kumbaingoqnqab.

¹⁸ Osib ningi olo joqoqnsib Rom nanjo gate ti nanjo mandor ti nanjo ulatamuq di ningi tigeltngoqnqab. Yimqa ningi ijo anjam bole palontoqnsib nanji minjroqnqab. Osib sawa bei bei qaji nanji dego ijo anjam minjroqnqab.

¹⁹ Nanji na ningi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngoqnsibqa ningi ulaaib. Osib endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersim minjrqom?’ Ningi degaib. Bati deqa Qotei na powo engimqa ningi kamba anjam minjrqab.

²⁰ Ningi segi na anjam minjrqasai. Nungo Abu aqa Mondor na nungo medabu singilatetngim ningi anjam marqab.

²¹ “Bati deqa kumbra uge endeqaji brantelenqas. Tamo qudei na nanngo segi was nanngi ojoqnsib jeu tamo nanngo banq di atoqnibqa nanngi na nanngi ñumoqnib moreñoqngab. Tamo qudei na nanngo segi angoro nanngi dego degsib ojoqngab. Angro qudei na nanngo segi ai abu nanngi ojoqnsib jeu tamo nanngo banq di atoqnibqa nanngi na nanngi ñumoqnib moreñoqngab.

²² Ningi ijo ñam ejunub deqa tamo ungasari kalil nanngi ningi qa tulan ugeoqnsib jeutngogngab. Ariya ningi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ningi elenqas.

²³ Ningi qure bei beiq di brantoqnibqa tamo ungasari nanngi na ningi ugeugeingogngab nanngi nanngo qure di uratoqnsib olo qure beiq giloqniy. E bole merngwai. Ningi Israel nanngo qure kalil keretosaisoqnibqa e Tamo Angro olo bqai.

²⁴ “Skul angoro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. Kanjal tamo na aqa tamo koba a bunyqa keresai.

²⁵ Skul angoro a kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab. Kanjal tamo a powo koba osimqa di aqa tamo koba ombla kerekereqab. E tal aqa abu bul. Jeu tamo nanngi na e merbeqngub, ‘Ni Satan.’ Degsib ñam merbeqngub. Ningi ijo talq di unub deqa jeu tamo nanngi na ningi dego ñam tulan ugedamu merngogngab.”

Ningi Qotei segi ulaiyiy

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi jeu tamo nanngi di ulainjraib. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanngi qusib poinjrqas.

²⁷ Deqa anjam e ambruc di merngeqngum qaji di ningi olo suwanjoq di maroqniy. Anjam ningi lumu na queqngub qaji di ningi olo bijal gogeq di tigelosib palontoqniy.

²⁸ Ningi jeu tamo nanngi ulainjraib. Nanngi nunngo qunung moyotqa keresai. Nanngi nunngo jejamu segi moyotqa kere. Deqa ningi nanngi ulainjraib. Qotei a segi ulaiyiy. A na qujai tamo nanngo qunung ti jejamu ti turtnjrsim ñamyuwoq di breinjrqas kere.

²⁹ “Ningi qalie. Tamo nanngi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqngub. Silali kiñala na awaiyeqngub. 10 toea dego. Ariya nunngo Abu a na qebari sinjir nanngi geregere taqatnjreqnu. A na marimqa bei a ulonjosim mandamq aiqa keresai.

³⁰ Dego kere Qotei a nunngo gate banqa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu.

³¹ Deqa ningi ulaaib. Ningi qebari kalil nanngi tulan bunjrejunub.”

Ningi Yesus aqa ñam marqajqa ulaaib

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondon e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunngo ñam boleq atsiy marqai.

³³ Ariya ningi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondon e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunngo ñam marqajqa asgibqas.”

Iga Yesus tulan qalaqalaiyoqngom

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanngi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanngi pupoinjritqa nanngi jeu jeu sqajqa deqa bem.

³⁵ Od, e jeu kumbra tigeltqa bem. Deqa angoro mel nanngi na nanngo segi abu nanngi jeutnjroqngab. Angro sebin nanngi na nanngo segi ai nanngi jeutnjroqngab. Ain yala nanngi na nanngo segi ain qeli nanngi jeutnjroqngab.

³⁶ Tamo ungasari tal qujaiq di unub qaji nanngi jeu jeu sqab.

³⁷ “Deqa ningi quiy. Tamo bei na aqa ai abu nanngi tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. Tamo bei na aqa angoro

mel nanġi ti aqa anġro sebiġ nanġi ti tulaġ qalaqalainjrsimqa ariya di bunjosim e tulaġ qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai.

³⁸ Tamo bei na aqa segi namburbas qoboijosim e daurbqasai di a e ombla wauqa keresai.

³⁹ Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.”

Tamo bei na Yesus aqa anġro gereiyqas di Qotei na a awai bole yqas

⁴⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na niġi osim geregereiġwas di a na e dego osim geregereibqas. Tamo a e oqas di a na ijo Abu e qariniġ qaji di dego oqas.

⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa medabu o qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyafa? A na Qotei aqa medabu o qaji tamo di gereiyqo deqa. Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyafa? A na Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo di gereiyqo deqa.

⁴² Tamo bei a ijo anġro bei unsim endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Yesus aqa anġro.’ A degsi are qalsimqa ijo anġro di osim ya ulili tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. E bole mernġwai. A ijo segi anġro gereiyqo deqa aqa awai bole Qotei na yqas qaji di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

11

Jon yansjro qaji aqa anġro qudei nanġi anjam bei Yesus nenemyeb

¹ Yesus na aqa anġro 12 nanġi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a sawa di uratosiqa qure qureq giloqnsiqa tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Bati deqa Jon yansjro qaji a tonto talq di soqnej. Sonaqa wau kalil Kristus a yoqnej qaji di tamo qudei nanġi unsib deqa mare mare laqnaq Jon a quej. Qusiqa aqa anġro qudei nanġi qariniġrnaq Yesus aqa areq gilsib endegsib nenemyeb,

³ “Kristus aġi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tariġqom kiyo?”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġi aisib anjam niġi queqnuq qaji deqa ti kumbra niġi uneqnuq qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy.

⁵ Endegsib minjiy, ‘Tamo njam qandimnjro qaji nanġi olo njam poinjreqnaqa sawa uneqnuq. Tamo jejamu lainjro qaji nanġi olo walweleqnuq. Tamo nanġo jejamu yu na ugeeleno qaji nanġo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nanġo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanġi olo tigeleqnuq. Tamo sougetejunub qaji nanġi Qotei aqa anjam bole queqnuq.

⁶ Tamo nanġi e qa nanġo areqalo siġilatoqnsib olo ijo njam ulontosaieqnuq qaji nanġi tulaġ areboleboleinjreqnu.’ ”

⁷ Onaqa Jon aqa anġro nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnabqa Yesus na tamo unġasari gargekoba a ombla soqneb qaji nanġi Jon qa endegsi minjrej, “Niġi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Niġi tamo silai aqa banġa bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai.

⁸ Deqa niġi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Niġi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaeqnuq qaji nanġi mandor kokba nanġo talq di unub.

⁹ Deqa niġi kiyafa wadau sawaq gileb? Niġi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Niġi deqa unqa gileb. Deqa e niġi endegsi mernġwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanġi tulaġ bunjnrejunu.

¹⁰ Agi nami e mandamq aiyosaisonamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, 'Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.' Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nenngrenq di unu.

¹¹ Deqa e bole merngwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngi tulan bunjnrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji nanngi Qotei na taqatnjroqnsiqa nanngo Mandor Koba unu deqa nanngi olo Jon tulan bunyejunub.

¹²⁻¹³ "Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti maroqneb dena bosiq Jon yansnjro qaji aqa bati brantej. Dena bosiq bini tamo ungasari nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqajqa tulan singilaeqnu. Qotei agi lan qureq di unu.

¹⁴ Ninngi quiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo Elaija a olo bqas. Anjam di nenngrenq di unu. Elaija agi bej. E Jon qa merngwa osimqa Elaija aqa ñam na yawo anjam merngeqnum. Ninngi ijo anjam di quqwa are soqnmqa quiy.

¹⁵ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam di geregere quem.

¹⁶ "Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? E nanngo kumbra qa endegsi marqai. Nanngi angro du du bul qure ambleq di alanoqnsib angro qudei na qudei minjreqlub,

¹⁷ 'Iga yumba anjamonumqa ninngi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ninngi akamosai.' "

¹⁸ Osiga Yesus a olo marej, "Jon a bosiq a ingi ti wain ti uratosiq sonaqa tamo nanngi a qa maroqneb, 'A mondor uge ti unu.'

¹⁹ Ariya e Tamo Angro bosimqa ingi ti wain ti uyeqnamqa tamo nanngi e nuboqnsib mareqnu, 'Ninngi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanngi koba na walweleqnu.' " Osiga Yesus a olo marej, "Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqa wau kalil unoqnsib dena nanngi bole qalieqnu, aqa powo tulan kobaquja."

Yesus na tamo ungasari are bulyosai qaji nanngi njirintjrej

²⁰ Qure qudei Yesus a dia manwa gargekoba yoqnej qaji nanngi are bulyosai deqa a nanngi qa njirinej.

²¹ Osiga minjrej, "O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ninngi tulan padalougetqab. Di kiyaga? Manwa e nunngoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanngoq di brantej qamu nanngi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib ñam sumq di awoeb qamu.

²² Deqa e ninngi endegsi merngwai. Mondon Qotei a tamo ungasari nanngo une qa peginjrqqa batiamqa a na ninngi tulan padaltngougetqas. Qotei na Tair qure ti Saidon qure ti nanngi deqsim padaltnjrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas.

²³ O Kaperneam tamo ungasari, ninngi lan qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ninngi breingimqa moiyo qureq aiqab. Di kiyaga? Manwa e nunngoq di yoqnem qaji di Sodom qure nanngoq di brantej qamu nanngi bini unub qamu. Nanngi padalosai qamu.

²⁴ Deqa e ninngi endegsi merngwai. Mondon Qotei a tamo ungasari nanngo une qa peginjrqqa batiamqa a na ninngi tulan padaltngougetqas. Qotei na Sodom qure nanngi deqsim padaltnjrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas."

Yesus na ninngi aqaryaingimqa ninngi aqaratqab

²⁵ Bati deqa Yesus a endegsi Qotei pailyej, "O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaga? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanngi qa ulitoqnsimqa tamo nanngi angro du du bul unub qaji nanngi segi qa babteqnam nanngi poinjreqlu.

²⁶ Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum."

²⁷ Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiga marej, "Ijo Abu na ingi ingi kalil ijo banq di atelenej unu. E segi Qotei aqa Niri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanngi ijo Abu osornjrqqa areibqas di osornjrqai. Yim nanngi dego ijo Abu qa qalieqab.

²⁸ “Ninigi gulbe qoboiyoqnsib waukobaeqñub qaji ninigi kalil ijoq babqa e na aqaryaingitqa ninigi aqaratqab.

²⁹ E ijo segi ñam aguq atoqnsim tamo nanngi lawo kumbra enjreqnum. Deqa ninigi e qa geregere qalieosib ijo anjam dauryoqñiy. Yim ninigi aqaratqab.

³⁰ Ninigi ijo anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. Wau e na ninigi engeqñum qaji di dego gulbe sai. Di oto.”

12

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa angro nanngi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanngi mamnjrnaqa bem sum gei elenjoqnsib uye uye giloqñeb.

² Nanngi degsib gileqñabqa Farisi qudei nanngi bosib nanngi unjrsib Yesus minjeb, “Ni une. Ino angro nanngi gago dal anjam groteqñub. Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanngi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanngi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ninigi buk miligiq di sisiosai kiyo?”

⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem osiqa aqa wau tamo nanngi koba na uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanngo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñangalaq di une saiqoji.

⁵ Dal anjam bei dego nenngrenq di unu. Anjam agiende. Atra tamo nanngi yori bati gaigai atra tal miligiq di waueqñub. Nanngo kumbra dena nanngi dal anjam groteqñub. Ariya nanngi Qotei aqa ñangalaq di une saiqoji. Ninigi anjam di nami buk miligiq di sisiosai kiyo?

⁶ Ariya e ninigi endegsi merngwai. Bini tamo bei atra tal tulan bunyejunu qaji a nanngo ambleq di unu.

⁷ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nenngrenyeb unu, ‘Ninigi e laña atraiqñub. E nanngo kumbra deqa arearetbosaieqñu. Ninigi tamo nanngi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqñab di e tulan arearetbqas.’ O Farisi, ninigi Qotei aqa anjam di sisiosib poinggo qamu ninigi tamo une saiqoji nanngi gulbe enjrosai qamu.

⁸ E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

⁹ Onaqa Yesus a dena walweloñiq qure beiq di brantosiqqa Juda nanngo Qotei tal miligiq gilej.

¹⁰ Qotei tal miligiq di tamo bei ban qandamyey qaji a soqnej. Deqa tamo qudei nanngi Yesus aqa jejamuq di anjam laña qametqa marsibqa endegsib nenemyeb, “Iga yori bati qa tamo boletqom di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?”

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei aqa kaja a yori bati qa ulonqsim subq aiyimqa a uratqasai. A na aqaryaiyosim olo subq dena osim goge atqas. Di ninigi qalie.

¹² Ariya tamo nanngi kaja sai. Nanngi tamo qunun ti. Deqa iga yori bati qa tamo aqaryaiyim a bole sqas di kumbra bole.”

¹³ Yesus a nanngi degsi minjrsiqqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej. Aqa ban bei ombla na kerekereeb.

¹⁴ Onaqa Farisi nanngi Qotei talq dena oqedosib nanngi gam kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqñeb.

Yesus a segi qujai Qotei aqa wau tamo bole

¹⁵ Farisi nanngi Yesus qalqajqa qairoqñeb di qalieosiqa qure di uratosiq walweloñiq gilej. A gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi a dauryeqñab a nanngo ma tamo kalil nanngi boletnjroqnej.

¹⁶ Osiqa a na nanngi saidnjroqnej, “Ninigi ijo ñam ubtosib maraib.”

¹⁷ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A anjam endegsi marej,

¹⁸ “Endi ijo wau tamo e segi na giltem qaji. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa areboleboleibegnu. E ijo Mondor aqaq di atitqa a na sawa bei bei qaji nanngi endegsim minjroqngas, ‘Ninggi kumbra bole dauryiy.’

¹⁹ A njirin anjam maroqngasai. A lelenkobaoqngasai. Gamq di tamo unngasari nanngi aqa kakro quoqngasai.

²⁰ Silai aqa banqa genqa laqninga a na torei gentqasai. Wanjal aqa pulon kiñalaamqa a na torei mosotqasai. A degsim lawo na wauoqnsim gilsim gilsim kumbra bole torei singilatqas.

²¹ Yimqa sawa bei bei qaji nanngi a qa nanngo areqalo singilatosisib a na nanngi aqaryain-jraqajqa deqa tariñoqnsib sqab.”

Tamo qudei nanngi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu”

²² Onaqa bati di tamo bei mondor uge na medabu getentosiq nam qandimyej qaji a soqnej. Sonaqa tamo qudei na a osib Yesus aqa areq beb. Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa aqa namdamu boleosisiq a sawa unsiqa anjam bole maroqnej. ²³ Onaqa tamo unngasari kalil nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugugetosisib maroqneb, “Tamo di a Devit aqa Njiri kiyo?”

²⁴ Onaqa Farisi nanngi nanngo anjam di qusibqa maroqneb, “Sai. Mondor uge nanngo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanngi winjreqnu.”

²⁵ Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosisiq yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo nanngi sawa qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosisib qotqab di nanngi koba na geregere sqa keresai. Nanngi niñaqosisib koboqab. Tamo nanngi qure qujai kiyo tal qujai kiyo di unub qaji nanngi segi poaiyelosisib qotqab di nanngi dego koba na geregere sqa keresai.

²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanngi winjrqas di nanngi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanngi olo taqatnjrqas? Di keresai.

²⁷ Ninggi mareqnub, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanngi winjreqnu.’ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanngi winjrqai di yai aqa singila na nunngo angoro nanngi mondor uge winjrqab? Deqa nanngi segi na merngwab, ninggi anjam groteqnub.

²⁸ Ariya e Qotei aqa Mondor aqa singila na mondor uge nanngi winjrqai di ninggi endegsi poinngwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ninggi degsi poinngwas.

²⁹ “Tamo bei a kiyersim tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa ingi ingi kalil bajinqas? E marqai. A mati tamo di sil na tontim soqninga di aqa ingi ingi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa ingi ingi bajinqa keresai.

³⁰ “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.

³¹ “Deqa e ninggi endegsi merngwai. Tamo unngasari nanngo une kalil Qotei na kobotetnjrqas. Nanngo misilin anjam mareqnub qaji une di dego Qotei na kobotetnjrqas. Ariya nanngi Qotei aqa Mondor misilinyqab une di Qotei na kobotetnjrqasai.

³² E Tamo Angoro. Tamo a e misilinqbas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo a Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai. Bini bati endeqa Qotei na kobotqasai. Mondon dego Qotei na kobotqasai.”

Nam uge nanngi gei uge ateqnub

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Nam bole nanngi gei bole ateqnub. Nam uge nanngi gei uge ateqnub. Deqa tamo nanngi nam aqa gei unsibqa dena poinjrqas, ‘Nam di bole. Nam di uge.’

³⁴ Ningi amal uge bul. Ningi tamo uge. Deqa ningi kiyersib anjam bole maroqnqab? Tamo nanngo areqalo kalil nanngo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu.

³⁵ Tamo bole nanngo are miligi di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanngi kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge nanngo are miligi di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanngi kumbra uge yeqnub.

³⁶ “Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondon Qotei a tamo ungasari nanngi peginjrqca batiamqa nanngo anjam kalil nanngi lanja lanja mareqnub qaji di Qotei na nanngo jejamuq di qametnjrqcas.

³⁷ Ino anjam boleamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo bole.’ Ino anjam ugeamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo uge.’ ”

Tamo qudei nanngi Yesus aqa manwa unqajqa minjeb

³⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei ti Farisi qudei ti nanngi na kamba Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni Qotei aqa manwa bei babtimga iga unqom.”

³⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra tulan ugedamu. Nanngi Qotei areiyosaieqnub. Nanngi gaigai ijo manwa lanja unqajqa metbeqnub. Deqa e na ijo manwa bei nanngi osornjrqcasai. Qotei aqa medabu o tamo Jona aqa manwa segi osornjritqa nanngi unqab.

⁴⁰ Agi Jona a bati qalub qolo qalub qe ani aqa miligiq di soqnej. Dego kere e Tamo Angro bati qalub qolo qalub sub miligiq di sqai.

⁴¹ Mondon Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrqca batiamqa Ninive tamo nanngi tigelqab. Tigelosibqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babtetnjrqab. Nanngi degyqab. Di kiyaqca? Ninive tamo nanngi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu.

⁴² Mondon Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrqca batiamqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a dego tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babtetnjrqcas. A degyqas. Di kiyaqca? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwewosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanjosim sawa kanranjoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa namam ugeiyim marqas,

⁴⁴⁻⁴⁵ ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ A degsi marsimqa aisim tal di lanja unu degsim unqas. Tal di nami man solsib ingi ingi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulan ugedamu nanngi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnebqa tamo di aqa so tulan ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulan ugedamuqas. Dego kere tamo ungasari bini bati endeqa kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi degsib sougetesqab.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanngi tal qabe?”

⁴⁶ Yesus na tamo ungasari gargekoba nanngi anjam degsi minjreqnaqa aqa was nanngi aqa ai koba na Yesus qa bosib talq di iteb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanngi na anjam bei minjqajqa deqa oqeq di tigelesoqneb.

⁴⁷ Onaqa tamo bei na Yesus minnej, “Ni que. Ino was nanngi ino ai ombla na ni anjam bei mermqa bonub agi oqeq di tigelejunub.”

⁴⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ijo ai ijo was nanngi tal qabe?”

⁴⁹ Degsi minjsiqa aqa ban na aqa segi angro nanngi osoryosiqa minnej, “Ni une. Ijo ai ijo was nanngi agide.

⁵⁰ Tamo a ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja. A ijo ai.”

13

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹ Bati deqa Yesus a tal uratosiqa alile aisiq ya agu qalaq di awoej.

² Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi bosib aqa areq di koroonabqa a sasalosiq qobun gogetosiq di awoej. Awesonaqa tamo ungasari kalil nanqi alile di tigelesoqneb.

³ Tigelesonabqa a na yawo anjam gargekoba nanqi minjroqnej. Yawo anjam bei endegsi minjrej, "Ningi quiy. Tamo bei a gilsiq aqa ingi wauq di saga yago breiyelenej.

⁴ Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa qebari nanqi bosib uyekriteb.

⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb.

⁶ Nanjo jirim tulan guma aiyosai deqa sen oqsiq kanqonaqa nanqi laosib moreñeb.

⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiq kabutnrnaq geitosai.

⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateleneb. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.

⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem."

Yesus a kiyaaqa tamo ungasari nanqi yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa yawo anjam di qusibqa nanqi aqa areq bosib nenemyeb, "Ni kiyaaqa tamo ungasari nanqi yawo anjam minjreqnum?"

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnrnsim nanjo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro ningi segi utru qalieqab. Ariya a na tamo ungasari lanaj nanqi yawo anjam aqa utru osornjrqsai.

¹² Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a lanja sqas.

¹³ Tamo ungasari nanqi di ñam atoqnsib ijo anjam aqa damu unosaieqñub. Nanqi dab atoqnsib ijo anjam aqa utru quosaieqñub. Osib poinjrosieqñu. Deqa e na nanqi yawo anjam segi minjreqnum.

¹⁴ Nanjo kumbra dena anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu branteqñu. A endegsi marej, 'Ningi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poinqwasai. Ningi ñam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poinqwasai.

¹⁵ Tamo ungasari di nanjo are miligi getenjnrejunu. Nanjo dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqñu. Nanqi ñam brunejunub. Deqa nanjo ñamdamu na ijo kumbra unqasai. Nanjo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqsai. Nanqi are bulyosib ijoq bqasai dego. Deqa e na nanqi boletnrqsai.' Qotei a nami degsi marej.

¹⁶ "O ijo angro, ningi nunjo ñamdamu na ijo kumbra uneqñub. Nunjo dabkala na ijo anjam queqñub. Deqa ningi tulan areboleboleingem.

¹⁷ E bole merngwai. Nami Qotei aqa medabu o tamo nanqi ti tamo bole bole nanqi ti gargekoba kumbra ningi bini uneqñub qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanqi unosaioqñeb. Anjam ningi bini queqñub qaji di dego nanqi quqwajqa are koba soqnej. Ariya nanqi quosaioqñeb."

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, "Saga yago qa yawo anjam e maronum di aqa utru e na babbittqa ningi quiy.

¹⁹ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanqi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnrnsim nanjo Mandor Koba sqas. Anjam di tamo qudei nanqi qusibqa ariya nanqi geregere

poinjrosai. Deqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqas. Qotei na nanjo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqas.

²⁰ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanjo areq atqab.

²¹ Ariya anjam di nanjo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo qudei na bosib nanji gulbe enjrsib ugeugeinjrqab. Yimqa nanjo areqalo Yesus qa singilateqnuq qaji di nanji olo ulontqab.

²² Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanji olo mandam qa inji inji qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqajqa are prugnjqoqnas. Yimqa kumbra dena nanji gisanjrsim Qotei aqa anjam nanjo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanji gei bole atosieqnuq dego kere.

²³ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib geregere poinjrimqa nanjo are miligiq di singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanjo are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam

²⁴ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei tamo ungasari nanji endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a gilsiqqa aqa inji wauq di bem sum yagelenej dego kere.

²⁵ Bem sum yagelenaqa qolo tamo ungasari nanji ñereñesonabqa jeu tamo bei a bosiqqa bem sum yago ambleq di pilagin yago dego breiyej. Breiyosiq ulanej.

²⁶ Ariya bunuqna bem sum oqsib geitelenabqa pilagin na dego dauryosiq oqej.

²⁷ Deqa kanjal tamo nanji na bosib unsibqa wau lanja minjeb, ‘O Tamo Koba, ni bem sum segi yagem. Deqa kiyaaqqa bem sum oqsib geitonubqa pilagin dego dauryosib oqonub?’

²⁸ “Onaqa wau lanja na kamba minjrej, ‘Jeu tamo bei a bosiq pilagin yago breiyej.’ Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, ‘O Tamo Koba, ni marimqa iga pilagin di otorelenqom.’

²⁹ Onaqa minjrej, ‘Ningi pilagin otoraib. Ningi otorqab di bem sum ti turtosib otoro uge.

³⁰ Deqa ningi uratib soqneb. Bem sum ti pilagin ti koba na oqsib geitelenabqa e na ijo wau tamo qudei nanji endegsi minjrqai, “Ningi pilagin otorosib ruwoelenosib ñamyuwoq di koitij. Koitosib bem sum olo osib ijo talq di atelenij.” ’ ’

Sis yago qa yawo anjam

³¹ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere.

³² Sis yago nanji tulan kiñilala kas yago bul. Ingi inji qudei nanjo yago kokba yala. Sis yago nanji tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujaqas. Osim ñam qudei bunjrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanji bosib aqa daniq di simi atelenqab.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

³³ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Uña bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³⁴ Yesus a na tamo ungasari nanɗi yawo anjam gargəkoba deqaji minjroqnej. A anjam bei minjrosaiognej. Yawo anjam segi minjroqnej.

³⁵ A kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,
 “E yawo anjam tamo ungasari nanɗi minjroqnej.
 Tulaɗ nami yawo anjam di aqa utru uliesoqnej.
 Sosiq agi bini uliejunu.
 Deqa e na ubtosiy maroqnej.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam aqa utru

³⁶ Osiqa Yesus na tamo ungasari nanɗi uratnjrsiqa tal gogetosiq di sonaqa aqa angro nanɗi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na pilagin qa yawo anjam di aqa utru geregere plaltosim merge.”

³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Tamo bem sum yagej qaji di agi e segi. E Tamo Angro.

³⁸ Bem sum aqa wau di mandam endi. Bem sum yago di tamo ungasari Qotei na taqatnjreqnu qaji nanɗi. Pilagin yago di Satan aqa segi tamo ungasari nanɗi.

³⁹ Jeu tamo pilagin yago breiyej qaji di Satan. Bem sum geitelenjo bati di diɗo bati. Wau tamo bem sum otorelenjeb qaji di laɗ angro nanɗi.

⁴⁰ Deqa ninɗi quiy. Wau tamo nanɗi bosib pilagin otorosib nɗamyuwoq di koitelenjeb dego kere laɗ angro nanɗi diɗo bati qa kumbra degyqab.

⁴¹ Bati deqa e Tamo Angro na ijo laɗ angro nanɗi qarinjritqa aisib inɗi uge uge kalil tamo nanɗi uneq breinjreqnub qaji nanɗi ti tamo kalil kumbra uge uge yeqnuq qaji nanɗi ti pilagin bul breinjrib nɗamyuwo kobaq aiqab. Deqa Qotei a nango Mandor Koba sqasai. Osim nanɗi taqatnjrqasai dego.

⁴² Nanɗi nɗamyuwo kobaq aisib dia akamkobaoqnsib pailoqnsib nango jaqatin qa qalagei anjam atoqnas.

⁴³ Bati deqa tamo ungasari kumbra bole bole yeqnuq qaji nango Abu Qotei na nanɗi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Deqa nanɗi seɗ bul tulaɗ suwanjesqab. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Silali ulitqajqa yawo anjam

⁴⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei laɗ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanɗi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo qudei na silali kobaquja osib nɗam monɗum miligiq di ateb dego kere. Atsib naɗu agu beiq di sub bogsib sub miligiq di nɗam monɗum uliteb. Onaqa tamo bei na bosiq nɗam monɗum di itosiq tulaɗ areboleboleiyej. Deqa a nɗam monɗum di olo subq di mororyosiq gilsiq aqa inɗi inɗi kalil qarinyosiq dena silali osiq naɗu agu di awaiyej.”

Kolilei qa yawo anjam

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei laɗ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanɗi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di inɗi inɗi qarinyo tamo bei a kolilei qa nɗamoqnej dego kere.

⁴⁶ A gilsiq kolilei tulaɗ boledamu bei itosiq olo puluosi bosiq aqa inɗi inɗi kalil qarinyosiq dena silali osiq kolilei di awaiyej.”

Kakan waiyqa yawo anjam

⁴⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei laɗ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanɗi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo nanɗi yuwalq di kakan waiyosib qe gargəkoba utru segi segi elenjeb dego kere.

⁴⁸ Kakan maqonaqa tamo nanɗi na titosib bosib ululq di goge atsib awoosib qe bole bole gumbaɗ di jigelenjeb. Osib qe uge uge uratosib qalaq di breinjreb.

⁴⁹⁻⁵⁰ Kumbra deqaji diño bati qa brantqas. Lan angro nanği bosib tamo bole bole nanği elenqab. Osib tamo uge uge nanği breinjribqa nıamyuwoq aiqab. Nıamyuwo koba dia nanği akamkobaoqnsib pailoqnsib nanço jaqatin qđ qalagei anjam atoqnqas.”

⁵¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanği endegsi nenemnjrej, “Yawo anjam kalil merngonum qaji endi ninği utru poinğwo e?” Onaqa nanği na minjeb, “Od.”

⁵² Onaqa Yesus na olo minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Anjam di dal anjam qalie tamo qudei nanği poinjreqnu. Poinjreqnu qaji nanği tal aqa abu bul sqab. Deqa nanği nanço talq dena ñoro bunuj ti ñoro namij ti elenqnsib oqeq atoqnqab.”

Yesus aqa qure utru nanği aqa anjam quetosai

⁵³ Yesus a yawo anjam di kalil marsiq koboonaqa a sawa di uratej.

⁵⁴ Osiqa aqa segi qure utruq gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanço Qotei tal miligiq gilsiq tamo unğasari gargekoba sonab tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqnaqa tamo unğasari nanği aqa anjam qusibqa tulan prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiqa anjam sinğila deqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa deqaji babteleneqnu?”

⁵⁵ Aqa abu a lanja tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa njiri. A Jems na Josep na Saimon na Judas na nanço was.

⁵⁶ Aqa jaja kalil nanği agi iga koba na endi unum. Deqa a kiyersiq manwa deqaji babteleneqnu?”

⁵⁷ Nanği degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. Onaqa a na minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnqas di nanği aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnqas di nanği aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.”

⁵⁸ Yesus na tamo unğasari nanği degsi minjrej. Aqa segi qure utruq di a manwa gargekoba yosai. Di kiyaaqa? Nanği a qa nanço areqalo sinğilatosai deqa.

14

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

¹ Bati deqa tamo unğasari nanği Yesus qa saosib laq nabqa Mandor Herot a quej.

² Qusiqa aqa wau tamo nanği minjrej, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa sinğila osiqa manwa babteleneqnu.”

³⁻⁴ Herot a nami aqa was Filip aqa nıaun Herodias yayiosiq ej. Deqa Jon na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa unja em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei qarınjrnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb.

⁵ Jon a tonto talq di sonaqa Herot a endegsi are qaloqnej, “E Jon qalit moiqa.” Ariya tamo unğasari kalil nanği maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” Nanği degsib maroqneb deqa Herot a nanği ulainjrsiq Jon qalqa uratej.

⁶ Ariya bati bei Herot a Jon qalim moiqajqa gam endegsi itej. Aqa nıambabo bationaqa a na maruro atsiqa tamo qudei nanği metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb. Koroosib inği uyeq nabqa Herot aqa nıaun aqa angro sebin a warum miligiq bosiq nanği lou tuetnjroqnej. Onaqa Herot a di unsiqa tulan areboleboleiyej.

⁷ Deqa a na angro sebin di minjej, “Ni ijo inği kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” Osiqa aqa anjam di olo sinğilatosiq minjej, “Ijo anjam di e bole dauryqai. E uratqasai bole sai.”

⁸ Onaqa angro sebin aqa ai na minjej, “Ni Jon aqa gate qa Herot minje.” Onaqa angro sebin na Herot minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”

⁹ Onaqa Herot a Jon qalim moiqajqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanngo ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiqa angro sebin di minjej, “Di kere.”

¹⁰ Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyonaq gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentetej.

¹¹ Osiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej.

¹² Onaqa bunuqna Jon aqa angro nanngi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb. Osib Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Herot na Jon qalnaq moiyej.”

Yesus a tamo 5,000 nanngi ingi anainjrej

¹³ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa a sawa di uratosiq qobun bei gogetosiq wadau sawaq gilej. Aqa angro nanngi ti gileb. A gileqnaqa tamo ungasari kalil nanngi deqa qusibqa nanngo segi segi qureq na tigelosib singa na gurgurosib Yesus namqajqa gileb.

¹⁴ Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanngi nami tiryqa sawaq di tarijesonab unjrej. Unjrsiqa a nanngi qa are ugeiyej. Deqa a nanngo areq aisiqa nanngo ma tamo kalil boletnjroqnej.

¹⁵ Onaqa sen aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanngi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Sen aiqo. Qoloqas. Deqa ni na tamo ungasari nanngi minjrimqa qure qureq gilsib di ingi awaiyosib uyqab.”

¹⁶ Onaqa Yesus na minjrej, “Nanngi kiyaa qure qureq gilqab? Ningi segi na ingi anainjriy.”

¹⁷ Degsi minjrnaqa nanngi na kamba minjeb, “Iga ingi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”

¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Bem ti qe ti di ijoq osib boiy.”

¹⁹ Onaqa nanngi bem ti qe ti di osi bosib Yesus yonabqa a na tamo ungasari kalil nanngi minjrej, “Ningi kalil ñinq di awoelenoiy.” Onaqa nanngi kalil awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti gingenyosiq aqa angro nanngi enjrnaqa nanngi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanngi jeisib enjreqnab uyoqneb.

²⁰ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto urateleneb qaji di Yesus aqa angro nanngi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

²¹ Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanngi sisiyeb 5,000. Ariya ungasari ti angro du du ti nanngi sisiyosai.

Yesus a ya banqaq na walwelej

²² Onaqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Ningi qobun gogetosib namoosib gilsib ya agu taqal beiq di tiryosib soqniy. E na tamo ungasari nanngi minjritqa nanngo qure qureq jaraiyoqni e bqai.”

²³ Onaqa Yesus aqa angro nanngi namoosib qobun na gileqnaqqa Yesus na tamo ungasari nanngi minjrnaq jaraiyeqnaqqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Oqsiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej.

²⁴ Onaqa aqa angro nanngi qobun na gileqnaqqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq nanngi pulutnjrej.

²⁵ Nobqolo ambru Yesus a aqa angro nanngoq bosiq ya banqaq na walwelosiq nanngi daurnjrsiq gilej.

²⁶ Onaqa nanngi nam ateb di Yesus a ya banqaq na walwelosiq nanngo areq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib nanngi tulan ulaugetosib lelenkobaeb.

²⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Nunngo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”

²⁸ Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni kiyo beqnum? Ni degam e odbimqa e kamba ya banqaq na walwelosiy ino areq bqai.”

²⁹ Onaqa Yesus na Pita minjej, “Od, endi e. Ni au.” Degsi minjnaqa Pita a qobun uratosiq ya banqaq na walwelosiq gilsiq Yesus jojomyej.

³⁰ Yesus jojomyosiqa ñam atsiq jagwa unsiq ulaej. Ulaosiq tuqoqnsiq maosiq Yesus minjej, “O Tamo Koba, e tuqeqnum. Deqa ni e aqaryaibe.”

³¹ Onaqa Yesus na aqa ban waiyosiq Pita ojsiq soqtej. Soqtosiq minjej, “Kiyaqa ni areqalo aiyeltonum? Ni e qa ino areqalo singilatqa yonum keresaiimqo.”

³² Degsi minjsiqa nanqi aiyel qobun gogetonabqa jagwa laej.

³³ Onaqa tamo qobunq di soqneb qaji nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa nanqi aqa ñam soqtosib minjeb, “Bole, ni Qotei aqa Njiri.”

Tamo ungasari nanqi Yesus aqa gara mutu ojeqnab nanjo ma kobooqnej

³⁴ Yesus aqa angro nanqi koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb.

³⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanqi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrej. Poinjrnaqa anjam qarinyonab qure qure kalil jojom di soqneb nanqi quoqnsib nanjo ma tamo nanqi joqoqnsib Yesus aqa areq osi belenoqneb.

³⁶ Belenoqnsib Yesus endegsib minjoqneb, “Nanqi ino gara mutu segi ojibqa nanjo ma kobooqnas.” Onaqa Yesus na odnjrnaqa tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanqi aqa gara mutu ojoqneb. Ojoqneb qaji kalil nanjo ma kobooqnej.

15

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanjo kumbra qa ti marej

¹ Onaqa bati deqa Farisi nanqi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanqi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. Koroosib minjeb,

² “Ino angro nanqi kiyaaqa gago moma nanjo kumbra gotranyeqneb? Agi nanqi ingi uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib laña uyeqneb.”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi kiyaaqa Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunjo segi moma nanjo kumbra dauryeqneb?”

⁴ Qotei a nami marej, ‘Ni ino ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanqi misilinjrinqa a qalib moyem.’ Qotei a nami degsi marej.

⁵ Ariya ningi mareqneb, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo ingi qa truquamqa a na minjqas, “Ijo ingi ingi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.” ’

⁶ A degsi minjqas di ningi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanqi aqaryainjraiq.’ Ningi degsib marqab. Nunjo kumbra dena ningi Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunjo segi moma nanjo kumbra dauryeqneb.

⁷ “Ningi gisañ tamo. Ningi anjam maro aiyelteqneb. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ningi qa anjam endegsi marej,

⁸ ‘Tamo nanqi di nanjo medabu na ijo ñam soqteqneb. Ariya nanjo are miligi e qa sosai. Isaq di unu.

⁹ Nanqi laña baban na e qa loueqneb. Osib mandam tamo nanjo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqneb, “Anjam endi Qotei aqa anjam.” ’ ”

Ingi kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁰ Yesus a Farisi nanqi anjam degsi minjrsiqa olo tamo ungasari kalil nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi ijo anjam endi geregere qusib poingem.

¹¹ Tamo bei a ingi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Ingi uge uge tamo aqa medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.”

¹² Yesus na tamo ungasari nanqi anjam degsi minjrsiq koboonaqa aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “Farisi nanqi ino anjam di qusib ni qa are ugeinjrqo. Di ni qalie e?”

¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo Abu lan qureq di unu qaji a ingi yagobuleqnu. Ingi kalil a yagosai qaji di a na jirim qoji otorosim taqal breinjrqas.

¹⁴ Deqa ningi Farisi nanği uratnjrib soqneb. Nanği tamo ñam qandimo bul unub deqa nanği na tamo bei gam osoryqa keresai. Ningi qalie, tamo ñam qandimo bei na tamo ñam qandimo bei aqa ban ojsim ombla walwelqab di ombla mangalsib subq aiqab. Farisi nanği tamo deqaji bul.”

¹⁵ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, inği jiga qa yawo anjam ni maronum di aqa utru geregere plaltosim mergim iga quqwom.”

¹⁶ Onaqa Yesus na kamba aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Ninği dego ijo yawo anjam di aqa utru poinğosai e?”

¹⁷ Tamo nanği inği uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeq nub. Ninği di poinğosai kiyo?”

¹⁸ Inği uge uge tamo aqa are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.

¹⁹ Inği uge uge di agi ubtosiy mernğwai. Areqalo uge uge, tamo qaloqa, unğa qa laoqa, was aqa ñauñ anjamyoqa, bajinğa, was aqa jejamu lanğa gisanğyoqa, was yomuiyoqa.

²⁰ Kumbra uge uge dena tamo jiga yeqnu. Tamo a ban yansosaisosim lanğa inği uyqas dena a jiga yqasai.”

Kenan qaji unğa a Yesus qa aqa areqalo singilatej

²¹ Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure ti Saidon qure ti nanğo sawaq gilej.

²² Gilsiq di sonaqa Kenan qaji unğa bei a sawa dena brantosiqa Yesus aqa areq bosiq singila na pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni e qa are ugeimeme. Mondor uge na ijo anğro sebinğa a tulanğ ugeugeiyosiq jaqatinğ koba yeqnu.”

²³ Onaqa Yesus a unğa di aqa anjam qusiq quosaibulosiq anjam bei kamba minjosai. A mequmej. Deqa Yesus aqa anğro nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, unğa di a singila na iga pailgoqnsiq daurgeqnu. Deqa ni na saidyimğa a puluosim ulanğas.”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Israel nanği sougetejunub. Nanği kaja bul mandor saiğoji. Qotei na e qarınbonağ nanğosiq bem.”

²⁵ Onaqa unğa di a Yesus aqa areq di sinğa pulutosiq pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e aqaryaibe.”

²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Iga anğro du du nanğosiq inği yainjrsim olo baunğ nanği anainjrqom di kumbra bolesai.”

²⁷ Onaqa unğa dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Anğro du du nanği inği uyeq nabqa inği ñenği ululonjeqnaqa baunğ nanği dego uyeq nub.”

²⁸ Onaqa Yesus a anjam di qusiq minjej, “O unğa, ni e qa ino areqalo tulanğ singilatonum. Osim agi ni na anjam degsi merbonum. Deqa ni gilime. Ino anjam di e na dauryosiy ino anğro boletqai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa mondor uge na aqa anğro di uratonaqa a boleelj.

Yesus a tamo unğasari gargekoba nanği boletnjroqnej

²⁹ Onaqa Yesus a sawa di uratosiq walwelosiq Galili ya aguq di brantej. Brantosiqa dena manaq oqsıq dia awesoqnej.

³⁰ Awesonaqa tamo unğasari tulanğ gargekoba nanği na tamo sinğa qandamnğro qaji ti tamo ñam qandimnğro qaji ti tamo jejamu lainğro qaji ti tamo menğ singilainğro qaji ti tamo ma utru segi segi so qaji nanği ti joqsib boqnsib Yesus aqa areq di atoqneb. Ateq nabqa a na nanği kalil boletnjroqnej.

³¹ Deqa tamo menğ singilainğro qaji nanği olo anjam bole maroqneb. Tamo jejamu lainğro qaji nanğosiq jejamu olo singilaoqnej. Tamo sinğa qandamnğro qaji nanği olo tigelosib walweloqneb. Tamo ñam qandimnğro qaji nanği olo ñam poinjreğnaqa sawa unoqneb.

Deqa tamo ungasari kalil nanği Yesus aqa manwa di unoqnsib tulan prugoqnsib Israel nanžo Qotei aqa ñam soqtoqneb.

Yesus a tamo 4,000 nanği inği anainjrej

³² Onaqa Yesus na aqa anğro nanği olo metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo ungasari nanği bati qalub e koba na soqneb nanği inği saiqoji. Deqa e nanği qa are ugeibqo. E nanği mam ti suweinjitqa gamq di nanği mam na lao uge.”

³³ Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga inği qabe na osimqa tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?”

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu. Qe kiñilala quja quja dego unu.”

³⁵ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanği minjrej, “Ninği kalil mandamq di awoelenjoiy.”

³⁶ Degsi minjrnaqa nanği kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 ti qe ti di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem ti qe ti ginğenyosiqa aqa anğro nanği enjreqnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanği anainjreqnab uyoqneb.

³⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inği oto urateleneb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej.

³⁸ Tamo kalil inği uyeb qaji nanği sisiyeb 4,000. Ariya ungasari ti anğro du du ti nanği sisiyosai.

³⁹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanği suweinjrnaqa nanžo qure qureq gileqnabqa a qobun gogetosiqa Magadan sawaq gilej.

16

Farisi nanği Qotei aqa manwa bei unqajqa mareb

¹ Onaqa Farisi ti Sadyusi ti nanği Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa gisanjosib minjeb, “Ni endego Qotei aqa manwa bei babtım iga unqom.”

² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Bilaqteqnaqa ninği mareqnub, ‘Sen lentqo. Lanbi usriņqo. Deqa sawa boleqas.’

³ Nebeeqnaqa ninği mareqnub, ‘Lanbi tuluqo. Sen lentqo. Deqa jagwa awa ti bqas.’ Od, ninği lan unoqnsib geregere pegiyeqnub. Ariya Qotei aqa manwa bini branteqnu qaji di ninği kiyaaqqa utru poiņgosaieqnu?

⁴ Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanžo kumbra tulan ugedamu. Nanği Qotei areiyosaieqnub. Nanği gaigai Qotei aqa manwa lanja unqajqa metbeqnub. Deqa e na Qotei aqa manwa bei nanği osornjrqasai. Jona aqa manwa segi osornjritqa nanği unqab.” Yesus na Farisi ti Sadyusi ti nanği degsi minjrsiqa uratnjrsiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

⁵ Osiqa Yesus na aqa anğro nanği joqsiqa koba na olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq di branteb. Bati deqa aqa anğro nanği bem oqajqa are walnjrej.

⁶ Onaqa Yesus a nanği endegsi minjrej, “Ninği geregere ñam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanžo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. Sadyusi nanžo bem dego tiyekritosim tulan kobaqujaqas.”

⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?”

⁸ Onaqa Yesus a nanžo anjam di qalieosiqa minjrej, “Nunžo areqalo e qa singilatqa yonub tulan keresaiņgwo. Ninği kiyaaqqa bem osai deqa mareqnub?”

⁹ Ninği e qa poiņgosai unu kiyo? E nami bem 5 ginğenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği inği oto koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej. Ninği deqa are walņgwo kiyo?

¹⁰ E bati bei bem 7 dego ginjenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ningi ingi oto koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenjej. Ningi deqa are walngwo kiyo?

¹¹ O ijo angro, e ningi bem tiyeqnu qaji sum qa merngonum di e ningi yawo anjam merngonum. E ningi bem bole qa merngosai. Ningi kiyaa deqa poinjosai? Ningi quiy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi ti Sadyusi ti nanngo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. Ningi deqa geregere nam atsib soqniy.”

¹² Yesus na aqa angro nanngi degsi minjrnaga nanngi qusib poinjrej, “Bole, Yesus a bem bole tiyosim kobaqujaqas deqa iga mergosai. Farisi ti Sadyusi ti nanngo gisan anjam bem bul tulan kobaqas deqa iga mergwo.”

Pita a Yesus qa poiyoaqa aqa ñam ubtej

¹³ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nanngi olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanngo sawaq di branteb. Brantosib Yesus na aqa angro nanngi endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanngi e Tamo Angro e qa kiyersib mareqnu?”

¹⁴ Onaqa nanngi na minjeb, “Tamo qudei nanngi mareqnu, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanngi mareqnu, ni Elaija. Qudei nanngi mareqnu, ni Jeremaia kiyo Qotei aqa medabu o tamo nanngi nami soqneb deqaji bei kiyo?”

¹⁵ Onaqa Yesus a nanngi olo nenemnjrej, “Ningi segi e qa kiyersib mareqnu?”

¹⁶ Onaqa Saimon Pita na minjej, “Ni Kristus. Ni Qotei nambile gaigai unu qaji aqa Njiri.”

¹⁷ Pita a kamba Yesus degsi minjrnaga a na minjej, “O Saimon, Jona aqa njiri, ni tulan areboleboleimeme. Di kiyaa? Ino anjam merbonum di mandam tamo bei na babtosiq mermosai. Ijo Abu lan qureq di unu qaji a segi na anjam di babtosiq mermqo.

¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni Pita. Ni meniñ bul. Meniñ quraq di e na ijo segi tamo ungasari kalil nanngi koroinjrqi. Koroinjritqa Moiyo Qure aqa singila na nanngi ugetnjrqa keresai.

¹⁹ O Pita, ni que. Qotei a lan qureq di Mandor Koba unu deqa e ni singila emqai. Emitqa ni mandamq endi gam getentqam di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ni mandamq endi gam waqtqam di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.”

²⁰ Yesus na Pita degsi minjsiqa olo aqa angro nanngi endegsi minjrej, “E Kristus. Ningi ijo ñam di ubtosib tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²¹ Bati deqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “E Jerusalem ayeqnum. Dia Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti e jaqatin koba ebsib lubsib moyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Yesus a anjam di ubtosiq minjrej.

²² Onaqa Pita a anjam di qusiqa Yesus osiqa qalaq gilsiq njirintosiq minjej, “O Tamo Koba, kumbra di inoq di degsi brantqa maraim.”

²³ Onaqa Yesus a bulosiqa Pita koqyosiqa njirintosiq minjej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni e uneq waibaim. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanngo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

²⁴ Osiaq Yesus na aqa angro kalil nanngi endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi namburbas qoboiyosim e daurbem.

²⁵ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

²⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a nambile sqas? Di keresai.

²⁷ E Tamo Angro. Mondon e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan angro nanngo rian na ti bqai. Bosiy tamo ungasari kalil nanngo kumbra qa peginjrsiy awai keretosiq enjrqi.

²⁸ E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanği moreņosaisoqñibqa e Tamo Anğro bğai. Bosiy nanği taqatñrsiy nanğo Mandor Koba soqñit nanği e nubqab.”

17

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa anğro qalub nanği unobeiteb

¹ Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqqa Pita na Jems na aqa was Jon na nanği segi qalub joqsıqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqñeb.

² Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanği unobeiteb. Aqa ulatamu senj bul tulañ suwaņoqnej. Aqa gara dego tulañ puloņosiq qatekritej.

³⁻⁴ Onaqa Moses Elaija wo nanği brantosib Yesus koba na anjam maroqñeb. Mareqñ-abqa Yesus aqa anğro nanği na nanği aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanği bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni na e odbimqa e tal kiñilala qalub gereiyqai. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”

⁵ Pita a degsi mareqnaqa lañbi tulañ suwaņosiq aisiqa nanği kabutñjrej. Onaqa lañbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanği queb, “Endi ijo Anğro qujai e na tulañ qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa areboleboleibeqnu. Deqa niñgi aqa anjam quetoqñiy.”

⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği anjam di qusibqa tulañ ulaugeteb. Osib siñga pulutosib mandamq di ñam quosib ñereñeb.

⁷ Onaqa Yesus a nanğo areq gilsıqa nanğo gateq di aqa bañ atsiqa minjrej, “Niñgi tigeliy. Niñgi ulaaib.”

⁸ Degsi minjrnaqa nanği tigelosib ñam ateb di Yesus a segi nanği koba na sonab uneb. Nanği tamo bei unosai.

⁹ Nanği Yesus ombla manaq dena olo aiyoqñsibqa Yesus a siñgila na minjrej, “Mañwa niñgi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Anğro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa niñgi na ubtosib minjroqñqab.”

¹⁰ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib kamba minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanği mareqñub, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bğas.’ Anjam di kiyaaqa degsib mareqñub?”

¹¹ Onaqa Yesus na minjrej, “Nanğo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo unğasari kalil nanğo areqalo gereiyetñrsim soqñimqa bunuqna Kristus a bğas.

¹² Ariya e niñgi endegsi merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa tamo nanği a qa poinjrosai. Deqa gulbe kalil nanği a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. E Tamo Anğro dego degsib jaqatiñ ebqab.”

¹³ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib endegsi poinjrej, “Bole, Yesus a Elaija qa bole marosai. A Jon yansñro qaji qa marqa osıqa Elaija aqa ñam na yawo anjam marqo.”

Yesus a anğro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa anğro qalub nanği di joqsıqa koba na aisib tamo unğasari tulañ gargekoba mana utruq di tariñesonab itñjreb. Onaqa tamo bei a bosıqa Yesus aqa areq di siñga pulutosıqa minjej,

¹⁵ “O Tamo Koba, ni ijo anğro mel qa are ugeimimqa aqaryaiye. A bati gaigai nanarioqñsiqa dena aqa jejamu tulañ ugeeqnu. Bati gargekoba a uloņoqñsiqa ñamyuwoq o yaq aiyeqnu.

¹⁶ Deqa e a osim ino anğro nanğoq osi bonumqa nanği na boletqa yonub keresaiinjrqo.”

¹⁷ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa endegsi marej, “Niñgi tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nunğo areqalo e qa siñgilatosai bole sai. Nunğo kumbra tulañ uge. Bati gembub e niñgi koba na sosiyqa nunğo gulbe di qoboıyoqñqai? Anğro mel di ijo areq osib boiy.”

¹⁸ Onaqa osi bonabqa Yesus na mondor uge di ñiriñtosiq minjej, “Ni anğro di uratosim ulañ.” Degsi minjnaqa mondor uge na anğro di uratosiq ulañej. Ulañonaqa bati qujai deqa anğro a boleej.

¹⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaqqa mondor uge di wiyqa yonum keresaiigwo?”

²⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Utru agiende. Ningi e qa nungo areqalo singilatqa yonub ningi tulan truquonub. E bole merngwai. Nungo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ningi mana kobaquja endi minjibqa a nungo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas. Nungo areqalo e qa singilato qaji degesqas di ningi kumbra kalil yqa kereingwas.

²¹ Deqa ningi mondor uge deqaji winjrqa osibqa ningi mati ingi uratosib qurienosib Qotei pailyoqniy. Dena qujai ningi na mondor uge winjrib jaraiqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²² Onaqa Yesus na aqa angro nanqi olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawaq gilsib dia sosibqa Yesus na minjrej, “E Tamo Angro. Jeu tamo nanqi na e ojsib tamo qudei nanjo banq di e atqab.

²³ Atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Onaqa Yesus aqa angro nanqi anjam di qusib utru poinjrosai. Deqa nanqi are tulan gulbekobainjrej.

Yesus a atra tal takis waiyej

²⁴ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib di sonabqa atra tal takis o tamo nanqi Pita aqa areq bosib nenemyeb, “Nunjo Qalie Tamo a atra tal takis oqnsiq ateqnu e?”

²⁵ Onaqa Pita na minjrej, “Od, a ateqnu.”

Osiqa Pita a tal gogetosiqa takis o tamo nanjo anjam di Yesus minjqqa laqnaqa Yesus a nami qalieosiq deqa minjoqujatej, “O Saimon, ni kiyersi are qalonum? Mandam endeqaji mandor nanqi yai nanjoq dena takis eqnub? Nanjo segi angro nanjoq dena eqnub kiyo tamo lanaj nanjoq dena eqnub kiyo?”

²⁶ Onaqa Pita na kamba minjej, “Tamo lanaj nanjoq dena eqnub. Nanjo segi angro nanjoq dena osaieqnub.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. E Qotei aqa Angro unum deqa e atra tal takis atqa uratqai di kere.

²⁷ Ungum. Iga takis o tamo nanjo are ugetetnjrqasai. Deqa ni alile aisim yima waiyosim qe namoqna oqam qaji di aqa medabu waqtosimqa aqa medabu miligiq di silali bei soqnim unqam. Unsim silali di osi gilsim gago aiyel qa takis atqa osimqa takis o tamo nanqi enjre.”

18

Ningi angro kiñilala bul soqniye

¹ Bati deqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Qotei lan qureq di unu qaji a na iga taqatgosim gago Mandor Koba soqnim bati deqa ino angro yai a iga kalil bunqosim ñam ti sqas?”

² Onaqa Yesus na angro kiñala bei metonaq aqa areq bonaqa nanjo ambleq di tigeltosiqa osornjrej.

³ Osornjrsiqa minjrej, “E bole merngwai. Ningi are bulyosib angro kiñala endeqaji bulqasai di Qotei lan qureq di unu qaji a na ningi taqatngwasai. Osim a nunjo Mandor Koba sqasai dego.

⁴ Tamo bei na aqa segi ñam aguq atsim angro kiñala endeqaji bulqas di Qotei na tamo di aqa ñam olo soqtetimqa a tamo kalil nanqi bunjrsim a ñam ti sqas. Deqa Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

⁵ “Tamo bei a e qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas.”

Ningi une torei uratiy

⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala endeqaji bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim menin kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aisim moiqa di kere.

⁷ “Bunuqna tamo qudei nanqi tamo qudei uneq breinjroqngab. Bole, kumbra di brantoqngas. Ariya tamo nanqi kumbra di yoqngab qaji nanqi tulan padalougetqab.

⁸ Ino ban na kiyo ino singa na kiyo ni titmosim uneq waimqa laqnimqa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaga? Ni ban genjo kiyo singa genjo kiyo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti kiyo singa aiyel ti kiyo sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas. Namyuwo di gaigai yuoqnsim sqas.

⁹ Ino namdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa namdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaga? Ni namdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni namdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas.

¹⁰ “Deqa ningi angro kiñilala endeqaji nanqi qa ugeaib. E merngwai. Nanjo lan angro nanqi na ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamu gaigai koqyeqnum.

¹¹ E segi Tamo Angro. E na tamo ungasari padalo gamq di unub qaji nanqi eleneqnum. E deqa mandamq aiyem.

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹² “Ningi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa kaja 100 nanqi manaq di soqribqa qujai bei alelamqa a kiyerqas? E merngwai. A na kaja 99 nanqi uratnjrsim qujai alelqo qaji di namosim gilsim itqas.

¹³ E bole merngwai. A na kaja qujai di itosim tulan areboleboleiyqas. A kaja du du 99 alelosai qaji nanqi qa tulan areboleboleiyqasai. Qujai alelqo qaji a qa tulan areboleboleiyqas.

¹⁴ Dego kere nunjo Abu lan qureq di unu qaji a angro kiñala endeqaji bei padalqajqa a deqa are sosai.”

Ningi nunjo was aqa une olo gereiyeti

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ino Kristen was bei na ni une bei emimqa ningi segi aiyel ombla awoosib aqa une ni emqo qaji di ubtosim minje. Minjimqa a ino anjam qusim are bulyqas di ni na ino was olo onum.

¹⁶ Ariya a ino anjam quetmosaiamqa ni na Kristen tamo qujai kiyo aiyel kiyo joqsimqa nanqi ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab.

¹⁷ Ariya a nanjo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na Kristen tamo ungasari kalil nanqi metnjrim koroosib ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. Ariya a nanjo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na a qoreiye. Ni na une tamo ti takis o qaji tamo ti nanqi qoreinjreqnum dego kere ni na ino was di qoreiye.

¹⁸ “E bole merngwai. Ningi mandamq endi gam getentqab di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ningi mandamq endi gam waqtqab di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.

¹⁹ “E olo merngwai. Mandamq endi ijo angro aiyel nanqi ingi bei oqa marsibqa areqalo qujaitosib ijo Abu lan qureq di unu qaji a pailyqab di a na ingi di enjrqas.

²⁰ Tamo aiyel kiyo qalub kiyo ijo nam qa are qalsib koroqab di e nanjo ambleq di sqai.”

Gago Kristen was aqa une kobotqajqa yawo anjam

²¹ Onaqa bati deqa Pita a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Tamo Koba, ijo Kristen was bei na e une gembub ebimqa e aqa une di moiyoqai? E endegyqai kiyo? A na une 7 ebimqa aqa une di moiyoqai. Ariya a olo une bei ebimqa e moiyoqasai. Degyqai kiyo?”

²² Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ino was bei na ni une 7 emimqa aqa une di segi moiyoqam di keresai. A na une gargekoba emoqnsim soqnim ni aqa une kalil di dego

moyotoqne. A ni une 7 emoqnm une di moyotoqne. Olo une 7 emoqnm moyotoqne. Degsim giloqnem.

²³ “Ninigi quiy. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa kumbra sigitejunu. Mandor dena aqa kanjal tamo qudei nami silali yayieb qaji di kamba olo yqajqa minjrej.

²⁴ Aqa kanjal tamo bei 10 milion kina yayiej qaji di osib aqa ulatamuq di tigelteteb.

²⁵ Tigeltonabqa a na silali di kamba olo yqajqa keresaiiej. Deqa mandor a na minjej, ‘Ni silali di kamba olo e ebqa keresaiimqo deqa e ni ino njan wo ino angro nanqi ti osiy tamo bei aqa banq di uratngitqa tamo dena silali ebimqa ninji a lanja wauetoqnqab. Ino inji inji kalil dego e ni yaimosiy tamo qudei nanqi enjritqa nanqi na kamba silali ebqab. Gam dena ni silali nami yaibem qaji di kobotqam.’

²⁶ Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minjej, ‘O Tamo Koba, ni e kumbra degbaim. Ni e qa dulosim mati e qa tarijoqnime. E silali nami yaimem qaji di kalil itosiy e kamba emekritqai.’

²⁷ Onaqa mandor a kanjal tamo deqa dulosiqa silali kalil nami yayiej qaji di lanja kobotej. Osiqa a uratonaq gilej.

²⁸ “Gilsiq kanjal tamo bei ombla wauo qaji a itosiq ojsiq kakro apiyetosiq minjej, ‘Ni nami 10 kina yaibem qaji di kamba olo ebe.’

²⁹ “Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minjej, ‘Ni e qa dulosim mati e qa tarijoqnime. E 10 kina nami yaimem qaji di itosiy e kamba emekritqai.’

³⁰ Degsi minjnaqa a aqa anjam di quetqa asgiyonaqa a osi gilsiq tonto talq di waiyosiq minjej, ‘Ni tonto talq endi soqne. Bunuqna ni 10 kina nami yaibem qaji di kamba ebekritimqa e ni olo uratmit oqedqam.’

³¹ “A degyonaqa kanjal tamo qudei a koba na wauo qaji nanqi unsibqa are ugeinjrnaja aisib nanjo mandor a deqa saiyosib minjeb.

³² Minjnab qusiqa kanjal tamo di metonaq bonaqa minjej, ‘Ni kanjal tamo uge. Ni e pailbonumqa silali ni nami yaibem qaji di e na kobotonum.

³³ E ni qa dulosim silali di kobotonum. Ariya kiyaga ni olo gilsim kanjal tamo bei ni ombla wauo qaji a qa dulosai? Osim silali a na nami yaimej qaji di ni kobotosai?’

³⁴ Degsi minjsiqa a qa tulan minjin oqetonaqa osiq qaja tamo nanjo banq di atsiqa minjrej, ‘Ninigi a wau koba yibqa a jaqatin ti wauosim gilsim gilsim silali kalil nami yaibej qaji di kamba ebekritimqa ninji a olo uratib gilqas.’

³⁵ “O ijo angro, dego kere ninji nunjo are miligiq na nunjo Kristen was nanjo une kobotetnjrqasai di ijo Abu lan qureq di unu qaji a dego nunjo une kobotetngwasai.”

19

Yesus a unja uratqajqa anjam marej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa a Galili sawa uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej.

² A di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi a dauryosib aqa areq di koroonabqa a na nanjo ma tamo kalil nanqi boletnjroqnej.

³ Onaqa Farisi nanqi olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanqi a ojqajqa deqa gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei aqa njan aqa jejamuq di une kinala bei soqnmqa tamo dena a uratqa kere e? Gago dal anjam a kiyersi marqo?”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di ninji nami sisiyosai kiyo? Anjam endegsi unu, ‘Tulan nami Qotei a mandam ti inji inji kalil ti gereiyosiq bati deqa a tamo unja wo dego gereinjrej.’

⁵ Gereinjrsiqa marej, “Tamo bei na aqa ai abu nanqi uratnjrsimqa aqa njan wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.” ’

⁶ Qotei aqa anjam di agi nenngrenq di unu. Deqa tamo unja wo nanngi jejamu qujai sqab. Nanngi olo jejamu aiyel sqasai. Qotei na nanngi aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjrai.

⁷ Onaqa Farisi nanngi na kamba Yesus minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa Moses a kiyaaq dal anjam endegsi marej, ‘Tamo bei na aqa njaun uratqa osimqa pepa bei nenngrenyosim yosim di a uratqas?’”

⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nunngo are getenjejunu deqa Moses a ningi unja uratqa merenjej. Ariya tulan nami kumbra degsi sosai.

⁹ Ningi quiy. Tamo bei na aqa njaun laja uratosim olo unja bei oqas di a na aqa njaun kumbra ugeq waiyqo. Di kiyaaq? Unja di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.”

¹⁰ Onaqa Yesus aqa angro nanngi na minjeb, “Tamo unja ti unub qaji nanngi gulbe deqaji oqab deqa unqum. Nanngi unja aib. Nanngi laja soqnebe.”

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi anjam maronub di tamo kalil nanngi dauryqa keresai. Tamo nanngi Qotei na singila enjreqnu qaji nanngi segi anjam di dauryqa kere.

¹² Tamo qudei nanngo jejamu bolesai. Nanngi degsib ai miligiq na nambabeb. Deqa nanngi unja oqa keresai. Tamo qudei nanngi tamo qudei na welum etnjreb deqa nanngi angtrotqa keresai. Deqa nanngi dego unja oqa keresai. Nanngi laja unub. Ariya tamo qudei nanngo segi areqalo na Qotei aqa wau ojqa marsibqa unja oqa urateqnu. Tamo nanngi ijo anjam endi dauryqa kereamqa nanngi dauryebe.”

Angro du du nanngi Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo ungasari qudei nanngi nanngo angro du du joqsib Yesus na aqa ban nanngo gateq di atetnjrsim nanngi qa Qotei pailyqajqa deqa marsib Yesus aqa areq beb. Beq nabqa Yesus aqa angro nanngi na saidnjrsib minjreb, “Nunngo angro du du nanngi joqsib endeq baib.”

¹⁴ Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “Angro du du nanngi uratnjrib ijo areq beb. Nanngi saidnjraib. Tamo ungasari nanngi angro du du bul sqab di Qotei lan qureq di unu qaji a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas.”

¹⁵ Osiqa Yesus na angro du du nanngo gateq di aqa ban atetnjrsiqa a sawa di uratosiq gilej.

Noro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁶ Onaqa tamo bei a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nambile gaigai sqai?”

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyaaq e kumbra bole qa nenembonum? Qotei a segi qujai tamo bole. Ariya ni nambile gaigai sqajqa osimqa ni Qotei aqa dal anjam daurye.”

¹⁸ Onaqa tamo dena olo Yesus nenemyej, “E dal anjam kiye dauryqai?” Onaqa Yesus na minjej, “Ni tamo bei qalsim moyotaim. Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim. Ni bajinaim. Ni tamo bei aqa jejamu laja gisanayaim.

¹⁹ Ni ino ai abu nanngo sorgomq di geregere sosimqa nanngo anjam dauryoqne. Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanngi degsim gereinjroqne.’ ”

²⁰ Onaqa angro wala dena olo Yesus minjej, “E dal anjam kalil di nami dauryosim boqnem agi bini degsi unum. Deqa e Qotei aqa kumbra kiye keretosai unum?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni Qotei aqa kumbra kalil keretqa osimqa endegye. Ni gilsim ino ingi ingi kalil qarinyosim silali osim tamo ingi ingi saiqoji nanngi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lan qureq di awai bole itqam.”

²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulan gulbeiyej. A ingi ingi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

²³ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “E bole merngwai. Tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba.

²⁴ E ninngi olo merngwai. Kamel a yumba miligiq gilqajqa banngi koba. Dego kere tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba.”

²⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanngi anjam di qusibqa tulan pruguetosib minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa tamo yai nanngi Qotei na elenamqa nanngi nambile gaigai sqa kere?”

²⁶ Onaqa Yesus a nanngi koqnjrnsiq minjrej, “Tamo nanngi segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanngi elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁷ Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurmeqnum. Deqa iga awai kiye oqom?”

²⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Mondon Qotei a lan bunuj ti mandam bunuj ti atimqa bati deqa e Tamo Angro nam kobaquja osiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. Awesosiyqa ninngi tamo e daurbeqnum qaji metngitqa ninngi dego awo jaram kokba 12 di awoelenqab. Awoosib Jekop aqa angro 12 nanngo moma kalil nanngi taqatnjroqngab.

²⁹ Deqa tamo nanngi ijo nam qa are qaloqnsib nanngo segi tal, nanngo was nanngi, nanngo jaja nanngi, nanngo ai abu nanngi, nanngo angro nanngi ti nanngo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo ingi bole bole tulan gargekoba nanngi enjrqa. Yimqa mondon nanngi nambile gaigai sqab.

³⁰ Deqa ninngi quiy. Tamo gargekoba bini nam ti unub qaji nanngi mondon nam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini nam saiqoji unub qaji nanngi mondon nam ti sqab.”

20

Yesus a ingi wauqa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di wau lanja bei aqa kumbra sigitejunu. Wau lanja dena nobqolo ambru tigelosiq aisiq tamo qudei nanngi aqa ingi wauq di wauetqajqa itnjrej.

² Itnjrsiq minjrej, ‘Ninngi ijo ingi wauq di wauoqneb wau qa bati koboamqa e na silali qurujo quja quja engwai.’ Degsi minjrsiq qarinjrnaqa nanngi gilsib aqa ingi wauq di wauoqneb.

³ Sen kiñala goge oqnaqa wau lanja a koro sawaq aisiqa dia tamo qudei nanngi lanja tigelesonab unjrsiq minjrej,

⁴ ‘Ninngi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’

⁵ Degsi minjrnaqa nanngi gilsib aqa ingi wauq di wauoqneb. Qanam jige tamo qudei nanngi dego lanja tigelesonab unjrsiq minjrej, ‘Ninngi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’ Degsi minjrnaqa nanngi gilsib aqa wauq di wauoqneb. Sen kelintonaqa olo tamo qudei dego degsi minjrnaqa nanngi gilsib wauoqneb.

⁶ “Sen bilaqtonaqa wau lanja a aisiqa gamq di tamo qudei nanngi lanja tigelesonab unjrsiq nenemnjrej, ‘Ninngi kiyaaqa lanja tigelesonab sen bilaqtqo?’

⁷ Onaqa nanngi na minjeb, ‘Tamo bei na iga wau egosai deqa iga lanja tigelejunum.’ Onaqa wau lanja na minjrej, ‘Ninngi dego gilsib ijo ingi wauq di wauoiy.’

⁸ “Ariya wau qa bati koboonaqa wau lanja na aqa wau taqato tamo bei qarinyosiq minnej, ‘Ni gilsim wau tamo nanngi di metnjrim ino areq di koroabqa nanngo awai enjre. Enjrqa osimqa tamo nanngi bilaq bosib wauonub qaji nanngo awai namo enjrsimqa ariya tamo nanngi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqtonub qaji nanngo awai bunuqna enjre.’

⁹ Degsi minjnaq qusiqa tamo nanği bilaq bosib waueb qaji nanği namo metnjrnaq aqa areq bonabqa silali quruño quja quja enjrej.

¹⁰ Onaqa tamo nanği nobqolo ambru bosib wauosib bilaqteb qaji nanği degsib unsibqa are qaleb, 'Iga nobqolo ambru bosim wauosim bilaqtonum. Deqa iga silali kobaquja oqom.' Degsib are qalnabqa wau taqato tamo na nanği metnjrnaq aqa areq bonabqa nanği dego silali quruño quja quja enjrej.

¹¹ Onaqa nanği degsib unsibqa nanği na wau lanja nřirinťosib minjeb,

¹² 'Tamo nanği di bilaq bosib waukiñalayonubqa silali ni na iga egonum qaji dego kere nanği enjronum. Iga nobqolo ambru waueqnam seř oqsiq gago jejamu tulan kanjanjeqnaqa bilaqtqo. Iga silali koba osai.'

¹³ "Onaqa wau lanja a nanġo anjam di qusiqa bei endegsi minjej, 'O was, e ni kumbra uge emosai. Aqo ombla bini nobqolo anjam keretosimqa e ni silali quruño qujai emqa mermonum.

¹⁴ Deqa ni ino silali quruño qujai osim aiye. E ni silali quruño qujai emonum dego kere tamo nanği bunuqna bosib wauonub qaji nanği silali quruño quja quja enjronum. E ijo segi areqalo na degyonum.

¹⁵ Silali di ijo segi silali. Deqa e ijo segi areqalo dauryosiy ijo silali jeiqa kere. E na tamo nanği bunu bonub qaji nanği kumbra bole enjrqai areibqas enjrqai. Deqa ni kiyafa e qa are ugeimqo? "

¹⁶ Yesus a yawo anjam degsi marsiqa olo marej, "Dego kere tamo bini ñam ti unub qaji nanği mondoñ ñam saiqoji sqab. Ariya tamo bini ñam saiqoji unub qaji nanği mondoñ ñam ti sqab."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

¹⁷ Osiqa Yesus na aqa anġro 12 nanği joqsiqa koba na walwelosib Jerusalem aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesus na nanği segitnjrsiqa endegsi minjrej,

¹⁸ "Ninġi quiy. E Tamo Anġro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo ti nanġo banq di e atqab. Yimqa nanği na ijo jejamuq di une qamsib merbqab, 'Ni une ti. Deqa ni moiqam.'

¹⁹ Nanği e degsib merbosib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanġo banq di e atqab. Yimqa nanği na e misilinboqnsib bu toqoñ na kumbainboqnsib ñamburbasq di lubsib moiyoťbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai."

Jems Jon wo nanği aiyel tamo kokba sqajqa mareb

²⁰ Onaqa Sebedi aqa nřiri aiyel nanġo ai ombla na Yesus aqa areq bosibqa nanġo ai a siġa pulutosiqa Yesus minjej, "O Tamo Koba, e ni anjam bei mermitqa ni ijo anjam dauryqa kere kiyo?"

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni inġi kiye qa merbqam?" Onaqa a na Yesus minjej, "Mondoñ ni gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa ijo anġro aiyel endi nanği ino banq woq ino banq qonanq di awoqab."

²² Onaqa Yesus na kamba nanği aiyel endegsi minjrej, "Anjam ninġi merbonub di aqa utru ninġi geregere poiŋgosai. E jaqatiñ koba oqai. Jaqatiñ di ya uge uyo bul. Jaqatiñ e oqai di ninġi aiyel dego oqa kere e?" Onaqa nanği na minjeb, "Od, aqo aiyel oqa kere."

²³ Onaqa Yesus na olo nanği aiyel minjrej, "Bole, jaqatiñ e oqai di ninġi dego oqab. Ariya tamo yai nanği ijo banq woq ijo banq qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanği ijo Abu na giltnjrej qaji nanği segi ijo banq woq ijo banq qonanq di awoqab."

²⁴ Yesus aqa anġro 10 nanġo ñamdamuq di was aiyel nanği na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanği aiyel qa nřirinťeb.

²⁵ Onaqa Yesus na aqa angro 10 nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninği qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqñub qaji nanği nanžo segi ñam soqtoqñsib tamo unğasari nanği niriñ na taqatñreqñub.

²⁶ Ariya kumbra di nuñgoq di saiq. Nuñgo ambleq di angro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nuñgo wau tamo soqñem. Osim a ñam ti sqas.

²⁷ Nuñgo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nuñgo kanğal tamo soqñem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas.

²⁸ E Tamo Anğro. Ninği ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqñiy. Ijo kumbra agiende. E na tamo unğasari nanği wauetñreqñum. E deqa bem. Tamo unğasari nanği e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi ñambile uratosiy tamo unğasari gargekoba nanği elenğai.”

Yesus na tamo aiyel ñam qandimnjro qaji nanği boletñjrej

²⁹ Osiqa Yesus na aqa angro nanği joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aieyqñabqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği Yesus dauryosib koba na aiyeqñeb.

³⁰ Aieyqñabqa tamo aiyel ñam qandimnjro qaji nanği gam qalaq di awesosibqa anjam endegsib queb, “Yesus a beqñu.” Nanği degsib qusibqa tulañ leleñosib mareb, “O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni aqo aiyel qa dulame.”

³¹ Onaqa tamo unğasari gargekoba Yesus dauryosib aiyeqñeb qaji nanği na nanği aiyel niriññrsib minjreb, “Ninği leleñkobaai. Kirioiy.” Degsib minjrnabqa nanği aiyel kiriosai. Nanği olo tulañ leleñoqñsib Yesus minjoqñeb, “O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni aqo aiyel qa dulame.”

³² Onaqa Yesus a tigelosiqa nanği aiyel metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E ninği aiyel kiyerñğwajqa deqa ninği e qa leleñoqñab?”

³³ Onaqa nanği aiyel na minjeb, “O Tamo Koba, aqo aiyel olo ñam poigim sawa unqajqa deqa iga ni qa leleñoqñam.”

³⁴ Onaqa Yesus a nanği aiyel qa dulosiqa aqa bañ waiyosiq nanžo ñamdamu ojetñjrej. Ojetnjrnaqa nanği aiyel ñam poinjrnaca sawa unsibqa tigelosib Yesus dauryosib aiyeb.

21

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanği koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qureq di branteb. Betfage qure agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiyel qariññrsiqa minjrej,

² “Ninği aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei aqa du wo tontñjronub unub di unjrqab. Unjrsib sil palontosib titñrsib joqsib boiy.

³ Ninği sil palonteqñibqa tamo bei na nenemñğwas kiyo, ‘Ninği kiyaca donki aiyel nanžo sil palonteqñub?’ Degsi nenemñğimqa ninği na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki aqa du wo qa mergwo.’ Yimqa a na donki aqa du wo nanği qariññrim ijoq bqab.”

⁴ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

⁵ “Ninği na Saion qure nanği endegsib minjriy, ‘Ninği uniy. Nuñgo Mandor Koba a nuñgoq beqñu. A lawo na beqñu. A areqalo minjiñ saiqoji. Deqa a donki quraq di awoosiq beqñu. Od, a donki aqa du quraq di awoosiq beqñu.’ ”

⁶ Onaqa Yesus aqa angro aiyel nanği aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryeb.

⁷ Osib nanği donki aqa du wo Yesus aqa areq joqsib beb. Bosib nanžo segi gara jugo piqtosib donki aiyel nanžo quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiqa quraq di awoej.

⁸ Awoonaqa donki aiyel nanği walwelosib aiyeqnabqa tamo unğasari tulaŋ gargekoba nanği belenosib nanço segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneq. Tamo qudei nanği nañuq dena nam banğa gingenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenoqneq.

⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo unğasari namooqneq qaji nanği ti bunuoqneq qaji nanği ti tulaŋ lelenoqnsibqa maroqneq, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulaŋ areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulaŋ geregereimeqnu. Deqa iga Qotei laŋ goge di unu qaji aqa ñam tulaŋ soqtoqnqom.” Tamo unğasari nanği degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneq.

¹⁰ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantonaca tamo unğasari kalil nanği a unsibqa tulaŋ prugugetosib segi segi maroqneq, “Tamo endi yaiyo?”

¹¹ Degsib mareqnabqa tamo unğasari qudei Yesus dauryosib aiyooqneq qaji nanği na kamba minjreb, “Tamo endi Yesus. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. Aqa qure utru Nasaret. Qure di Galili sawaq di unu.”

Yesus na tamo unğasari nanği atra talq dena winjrej

¹² Onaqa Yesus a walwelosi aisiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiqqa nam atej di tamo unğasari gargekoba nanği inği inği qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqa nanği winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanği silali piloqneq. Qudei nanği binon qarinyoqnsib dena silali oqneq. Deqa Yesus a nanço jar ti jaram ti bilbelyosiqa nanği dego winjrnaq jaraiyeb.

¹³ Nanği kalil jaraiyeqnaq Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Ariya ninği na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanço tal bulqo.”

¹⁴ Yesus a atra tal miligiq di sonaca tamo nam qandimnjro qaji ti tamo sinğa qandamn-jro qaji ti nanği aqa areq beqnaqqa a na nanği kalil boletnjroqnej.

¹⁵ Onaqa anğro du du atra tal miligiq di soqneq qaji nanği Yesus aqa manwa di unsibqa tulaŋ lelenoqnsib minjoqneq, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulaŋ areboleboleigeqnu.” Onaqa dal anjam qalie tamo nanği ti atra tamo kokba ti nanği anğro du du nanço anjam di qusibqa Yesus qa ugeeb.

¹⁶ Osib Yesus minjeb, “Anğro du du nanği lelenoqnsib anjam mareqnub di ni queqnum e?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Od, e nanço anjam queqnum. Ariya anjam bei nenğrenq di unu qaji di ninği nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘O Abu, anğro du du ti anğro mom ti nanği ino ñam soqteqnaq.’ ”

¹⁷ Yesus a nanği degsi minjrsiq koboonaqa a tigelosiq Jerusalem uratosiq Betani qureq gilej. Gilsiq qolooaq di neiej.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

¹⁸ Nebeonaqa Yesus a olo tigelosiqqa Jerusalem aiyooqnsiqqa gamq di a mamyej.

¹⁹ Mamyonaca nam atsiqa qura banğa ti gam qalaq di tigelesonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Banğa segi sonab unej. Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa qura di utru ti kalil laosiq moiyej.

²⁰ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa kumbra di unsibqa tulaŋ prugugetosib Yesus nenemyeb, “Qura di kiyersi urur laosiq moiqo?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. Ninği Qotei qa nunço areqalo singilatosib nunço areqalo aiyeltqasai di ninği dego qura minjibqa a laosim moiqas. Qura segi sai. Ninği mana kobaquja endi dego minjqab, ‘Ni tigelosim yuwalq aye.’ Minjibqa a nunço anjam di dauryosim tigelosim yuwalq aiqas.

²² Deqa ninği Qotei qa nunço areqalo singilatosib inği bei qa pailyqab di ninği inği di oqab.”

Juda nanği na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

²³ Osiqa Yesus a olo atra tal miligiq gilsiq dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Onaqa Israel nanjo gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na Yesus aqa areq bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinqmej deqa ni bosim wau endi yeqnum?”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai.

²⁵ Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinqyonaq bosiq tamo ungasari nanji yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinqej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’

²⁶ Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinqej,’ degsi minjqom di dego keresai. Tamo ungasari nanji mareqnuq, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Deqa iga nanji ulainjronum.”

²⁷ Nanji degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinqej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwasai.”

Yesus a yawo anjam bei marej

²⁸ Osiqa Yesus a olo Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji endegsi minjrej, “Ningi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa njiri aiyel soqneb. Bati bei a aqa njiri matu aqaq bosiq minnej, ‘O ijo angro, ni gilsim ijo ingi wauq di wauame.’

²⁹ Onaqa aqa njiri matu na minnej, ‘Sai. E wauqa uratonum.’ Degsi aqa abu saidyosiq bunuqna areqalo bei osiqa gilsiq wauetej.

³⁰ Onaqa abu a aqa njiri yala aqaq bosiq minnej, ‘O ijo angro, ni gilsim ijo ingi wauq di wauame.’ Onaqa aqa njiri yala na minnej, ‘Od, Abu, e wauqai.’ Degsi aqa abu odyosiq ariya a wauosai. A lanja talq di soqnej.

³¹ Deqa ningi na merbiy. Angro yai na aqa abu aqa anjam dauryej?” Onaqa nanji na kamba Yesus minjeb, “Njiri matu a na aqa abu aqa anjam dauryej.”

Nanji degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “E bole merngwai. Takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanji na ningi bunjosib namoosib Qotei aqaq oqibqa a nanji elenjosim nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnjrqas.

³² Di kiyaqa? Jon yansnjro qaji a nungoq bosiq Qotei aqa kumbra bole ningi osornonaqa ningi Jon aqa anjam quetosai. Ariya takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanji Jon aqa anjam geregere queteb. Quetonab ningi di unsibqa ariya ningi olo are bulyosai. Osib ningi Jon aqa anjam quetosai dego.”

Wain wau qa yawo anjam

³³ Yesus a Juda tamo kokba nanji degsi minjrsiq olo endegsi minjrej, “E ningi yawo anjam bei merngit ningi quiy. Tamo bei a tigelosiq aqa wauq gilej. Gilsiq wain sil yagelenosiq jeq qosej. Qoso koboonaqa meniq qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib parapariyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanjo banq di aqa wau uratetnjrsiq sawa isaq gilsiq di soqnej.

³⁴ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kangal tamo qudei nanji qarinqjrnaqa wau taqato tamo nanjoq aisib minjreb, ‘Wau lanja a na iga qarinqwo bonum. Deqa ningi wain gei egibqa iga na osi gilqom.’

³⁵ Degsi minjrnabqa nanji na nanji ojelenosib bei qalougeteb. Bei qalnab moiyej. Bei meniq na qalnab moiyej.

³⁶ Onaqa wau lanja a di qusiq olo aqa kangal tamo gargekoba nanji qarinqjroqnej. Qarinqjreanaqa aiyeqnaq nanji dego nunoqneb.

³⁷ “Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, ‘E ijo segi angro qujai qarinyit aiqas di nanği a qalqasai. Nanği aqa anjam quetqab.’ Degsi are qalsiqa aqa segi nğiri qarinyonaq aiyej.

³⁸ Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanği a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bğo endi wau lanja aqa segi nğiri. A na aqa abu aqa inği inği kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.’

³⁹ Degsib marsibqa wau lanja aqa nğiri ojsib osi gilsib wau qalaq di qalnab moiyej.

⁴⁰ Deqa nğingi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanği di kiyernjrqas? Nğingi na merbiy.”

⁴¹ Onaqa nanği na minjeb, “Wau lanja a bosimqa tamo uge nanği di tulanğ ugeugeinjsim padaltnjrougetqas. Osim aqa wau di olo yainjsim tamo qudei nanğgo banğ di uratetnjrimqa nanği na kamba wau taqatosib wain gei melioqnimqa koroiyoqnsib wau lanja yoqnaqab.”

⁴² Nanği degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “Qotei aqa anjam bei unu. Nğingi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende,

‘Tal gereiyo qaji tamo nanği na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.

Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

“Tal ai di tulanğ bolequja.” ’

⁴³ Deqa e nğingi endegsi mernğwai. Qotei a nunğgo Mandor Koba sosim nğingi taqatnğwajqa uratosim nğingi taqal breinğwas. Osim olo tamo unğasari qudei aqa kumbra bole dauryeqnub qaji nanği elenjosim nanğgo Mandor Koba sosim nanği taqatnjqas. Nanği gei bole atobuleqnub deqa Qotei na nanği taqatnjqas.

⁴⁴ Tamo unğasari ululojosib tal ai quraq aiqab qaji nanği di tal ai dena nanğgo tanu inğenğyas. Ariya tal ai di ululojosim tamo unğasari qudei nanğgoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjqas.”

⁴⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Farisi nanği ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanğgo jejamuq di une qametnğrej.

⁴⁶ Nanği degsib qalieosib deqa nanği Yesus ojqa mareb. Ariya nanği tamo unğasari nanği ulainjsib deqa Yesus ojqa urateb. Di kiyaqqa? Tamo unğasari kalil nanği maroqneb, “Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

22

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

¹ Onaqa Yesus a olo Juda tamo kokba nanği yawo anjam bei endegsi minjrej,

² “Qotei lanğ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjsim nanğgo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa nğiri unğa banğ ojqa bationaqa maruro atej dego kere.

³ A maruro atsiqa aqa kanğal tamo qudei qarinnjrnaca nanği gilsib tamo unğasari nami aqa maruro unqa minjrej qaji nanği metnğreb, ‘Ninği boiy.’ Onaqa nanği bqa asinğrej.

⁴ Asinğjrnaqa mandor a deqa qusiqa aqa kanğal tamo qudei olo qarinnjrsiqa minjrej, ‘Ninği gilsib tamo unğasari e ijo maruro unqa minjrem qaji nanği olo endegsib minjriy, ‘Ninği quiy. Mandor a inği inği kalil gereiyosiq atqo unu. Makau ti wagme namur bole bole ñumsiqa goiqo. Deqa ninği asinğaiq. Ninği bosib aqa maruro uniy.’ O kanğal tamo, ninği gilsib nanği degsib minjriy.’

⁵ “Onaqa nanği gilsib tamo unğasari nanği di minğreb, ‘Ninği boiy.’ Minjnabqa nanği kalil bqa asinğrej. Bei a ulanojsiqa aqa inği wauq gilej. Bei a ulanojsiqa aqa silali wauq gilej.

⁶ Qudei na kanğal tamo nanği di ojelenjosib ugeugeinjsib ñumnab moreñeb.

⁷ Onaqa mandor a deqa qusiqa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo nanqi qarinnjrnaqa gilsib tamo nanqi kanjal tamo ñumeb qaji nanqi kamba ñumekriteb. Osib nanngo tal ingi ingi kalil qatrentonab yuekriteb.

⁸ “Onaqa mandor a olo aqa kanjal tamo qudei qarinnjrnsiqa minjrej, ‘Ijo angro aqa unja ban ojqa bati kereqo deqa e na maruro atonum unu. Tamo ungasari e nami ijo maruro unqa minjrem qaji nanqi bqa asginjrej. Nanqi tamo ungasari bolesai deqa nanqi ijo maruro unqa keresai.

⁹ Deqa ninqi gilsib gamq di tamo ungasari lanja lanaj nanqi turosib metnjrib ijo maruro unqa beb.’

¹⁰ Onaqa nanqi gilsib gamq di tamo ungasari gargekoba bole ti uge ti nanqi turosib metnjrnabqa nanqi kalil maruro unqajqa bosib koroonabqa tal tamo na maqej.

¹¹ “Onaqa mandor a na tamo ungasari nanqi di unjrqa marsiqa tal miligiq gilej. Gilsiq nam atej di tamo bei a maruro qa gara wala jugosai di unsiqa minjej,

¹² ‘O was, ni kiyaaq maruro qa gara wala jugosai? Ni degsim maruro unqa baim.’ Degsi minjnaqa tamo di a na kamba olo anjam bei minjqqa keresaiiyonaqa lanja kiriesoqnej.

¹³ Onaqa mandor a na aqa kanjal tamo nanqi minjrej, ‘Ninqi na tamo di singa ti ban ti tontetosib oqeq waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia tamo nanqi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanngo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.’ ”

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninqi quiy. Qotei a tamo tulan gargekoba nanqi metnjre- qnu. Ariya a tamo quja quja segi giltnjreqnu.”

“Iga Sisar takis yqom e?”

¹⁵ Onaqa Farisi nanqi gilsib nanqi anjam kiye Yesus nenemyib a anjam grotim qusib a ojqaqqa deqa qairoqneb.

¹⁶ Qairosib anjam kereonaq nanngo angro qudei Herot aqa wau tamo qudei ti qarinnjrnab Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanqi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanqi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanqi anjam bei minjrosaiieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanqi minjreqnum.

¹⁷ Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

¹⁸ Onaqa Yesus a nanngo areqalo uge di poiyoonaqa minjrej, “Ninqi gisan tamo. Kiyaaq ninqi e anjam bei grotitqa qusib e ojqaqqa deqa gisanbeqneb?”

¹⁹ Ninqi meniñ silali bei osorbiy.” Degsi minjrnaqa nanqi meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej,

²⁰ “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?”

²¹ Onaqa nanqi na minjeb, “Di Sisar aqa.” Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa ingi ingi a qa olo yiy. Qotei aqa ingi ingi a qa olo yiy.”

²² Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugeteb. Osib nanqi Yesus uratosib jaraiyeb.

Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqab

²³ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanqi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanqi mareqneb, “Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqasai.” Deqa nanqi bosib Yesus endegsib minjeb,

²⁴ “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami endegsi marej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñaun angro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo unja qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa angro ñambabtetqas.’ Moses a nami degsi marej.

²⁵ Deqa ni que. Was 7 nanqi soqneb. Nanngo was matu a unja osiqa moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unja qujai di ej.

²⁶ Osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unja qobul di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Was 7 kalil nanği unja qujai di osib morenej. Nanği angro saiqoji.

²⁷ Nanği kalil morejonabqa ariya bunuqna unja di a dego moiyej.

²⁸ Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelobatiamaqna tamo kalil nanği subq na tigelabqa unja di a yai aqa njan tin tin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği unja qujai di eb.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu ninği poingosai. Qotei aqa singila dego ninği poingosai. Deqa ninği anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub.

³⁰ Mondon tamo ungasari nanği subq na tigelosibqa nanği unjatqasai. Nanği tamotqasai. Nanği lan angro bul lanja sqab.

³¹ “Ninği quiy. Tamo nanği moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Qotei a nami babsiq ninği merngej. Di ninği sisiyosai kiyoy? Qotei a endegsi marej,

³² ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Qotei a degsi marej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo morejo qaji nanjo Qotei sai. A tamo nambile so qaji nanjo Qotei.”

³³ Onaqa tamo ungasari kalil nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugueteb.

Dal anjam kiye a tulan bolequja?

³⁴ Yesus a Sadyusi nanği anjam degsi minjrnaqa nanği na kamba olo anjam bei minjqa keresainjrej. Onaqa Farisi nanği deqa qusib olo Yesus aqa areq beb.

³⁵ Nanjo ambleq dena dal anjam qalie tamo bei a tigelosiq Yesus gisanjosiq nene-myej,

³⁶ “O Qalie Tamo, ni mare. Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunjrejunu?”

³⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulan bolequja agi mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino areqalo ti kalil a yekritime.’

³⁸ Dal anjam di a segi qujai tulan bolequja. A na dal anjam kalil bunjrejunu.

³⁹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereyeqnum dego kere ino was nanği degsim geregereinjroqnime.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum.

⁴⁰ Ni dal anjam aiyel di dauryqam di ni Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti kalil keretosim dauryqam.”

Kristus a kiyersim Devit aqa niri sqas?

⁴¹ Onaqa Farisi nanği olo Yesus aqa areq di koroesonabqa a na nenemnjrej,

⁴² “Ninği Kristus qa kiyersib are qalonub? A yai aqa niri?” Onaqa nanği na kamba minjeb, “Kristus a Devit aqa niri.”

⁴³ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Qotei aqa Mondor na Devit aqa medabu singilatetonaqa a endegsi marej,

⁴⁴ ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnmqa e ino jeu tamo kalil nanği elenosi ino sorgomq di atitqa ni na nanği taqatnjroqnam.” ’

⁴⁵ Ninği uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa niri sqas?”

⁴⁶ Yesus a Farisi nanği anjam degsi minjrnaqa tamo bei na kamba anjam bei minjqa keresai. Deqa tamo nanği olo bunuqna anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

23

Juda tamo kokba nanği kumbra uge uge yoqneb

¹ Onaqa Yesus na olo aqa anğro nanği ti tamo unğasari kalil nanği ti endegsi minjrej,

² “Dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti Moses aqa ñam osib dal anjam plaltoqnsib ninği merngeqñub.

³ Deqa anjam kalil nanği na merngeqñub qaji di ninği qusib dauryoqñiy. Ariya kumbra nanği yeqñub qaji di ninği dauryaib. Nanği anjam maroqnsib ariya nanği segi anjam di dauryosaieqñub.

⁴ Nanği gulbe kokba tamo unğasari nanği enjreqñab qoboiyoqnsib unub. Ariya nanği olo tamo unğasari nanço gulbe di qoboiyetñjrosaieqñub.

⁵ Kumbra kalil nanği yeqñub qaji di tamo unğasari nanği unoqnsib nanço ñam soqtet-njrqajqa deqa yeqñub. Nanço kumbra bei agiende. Nanği Qotei aqa dal anjam mutu qudei pepa kiñilalaq di nengrenyoqnsibqa lopo miligiq di jigelenoqnsib nanço lanjaq di gara ñenği na qoseqñub. Osib nanço gara jugo mutuq di gara burbur nengrenj ti wala bole bole tonteqñub.

⁶ Nanği goiyo kokbaq di, Qotei tal miligiq di sosibqa tamo ñam ti nanço awo jaramq di awoqajqa tulañ areboleboleinjreqñu.

⁷ Nanği koro sawaq di tamo unğasari nanği na nanço ñam soqtoqnsib bañ ojetñjqajqa deqa areboleboleinjreqñu. Tamo unğasari nanği na ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib minjro-qnqajqa deqa ti nanği areboleboleinjreqñu.

⁸ “O ijo anğro, tamo qudei na ninği ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib mernğaib. Tamo qujai a segi nunço Qalie Tamo. Ninği kalil was.

⁹ Mandamq endi ninği na tamo bei endegsib minjaib, ‘O Abu.’ Tamo qujai a segi nunço Abu. Agi a lañ qureq di unu.

¹⁰ Tamo qudei na ninği endegsib mernğaib, ‘O Gate Koba.’ Tamo qujai a segi nunço Gate Koba. Agi e Kristus.

¹¹ Nunço ambleq di anğro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunço wau tamo soqñem. Osimqa a ñam ti sqas.

¹² Tamo kalil nanço segi ñam soqteqñub qaji nanği Qotei na olo ñam aguq atetñjqas. Ariya tamo kalil nanço segi ñam aguq ateqñub qaji nanği Qotei na olo ñam soqtetñjqas.”

Yesus a Juda tamo kokba nanço kumbra uge qa marej

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninği gisañ tamo. Deqa ninği tulañ padalougetqab. Ninği anjam maro aiyelteqñub. Agi tamo unğasari nanği lañ qureq oqwajqa gam itqa mareqñabqa ninği na olo gam getetetñjreqñub. Ninği segi lañ qureq oqwajqa gam itqa keresai. Deqa tamo unğasari nanği dego lañ qureq oqwajqa gam itqa yeqñab ninği na gam getetetñjreqñub.

¹⁴ O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninği gisañ tamo. Deqa ninği tulañ padalougetqab. Ninği anjam maro aiyelteqñub. Agi ninği unğa qobul nanği gisañjroqnsibqa nanço tal ti inği inği ti laña yainjreqñub. Osib tamo unğasari nanği na ninği nunğsib nunço ñam soqtetñgwajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondoñ Qotei na tamo nanği peginjrqqa batiamqa a na ninği awai tulañ uge engwas.

¹⁵ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninği gisañ tamo. Deqa ninği tulañ padalougetqab. Ninği anjam maro aiyelteqñub. Agi ninği na tamo qujai segi ninği daurnğwa maroqnsib siñga na kiyo qobun na kiyo sawa sawa kalil keretoqnsib laqñub. Ariya tamo qujai di a ninği daurnğwas di a na ninği bunğosim tamo tulañ ugedamu sqas. Deqa a ninği qa namoosim torei ñamyuwoq aiqas.

¹⁶ “Ninği tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ninği tamo nanği gam osornjrqqa keresai. Agi ninği mareqñub, ‘Tamo bei a anjam siñgilatqa osimqa atra tal aqa ñam na siñgilatqas di aqa anjam siñgilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a gol atra tal miligiq

di unu qaji aqa ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningi deqsib mareqñub.

¹⁷ Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Ningi tulan nanari. Ningi na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra tal a tulan bole kiyo atra tal aqa gol a tulan bole kiyo? Od, atra tal a tulan bole. Ariya gol atra tal miligiq di unu qaji a dego ingi bole.

¹⁸ Ningi endegsib mareqñub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra bijal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanjo ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningi deqsib mareqñub.

¹⁹ Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Ningi na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra bijal a tulan bole kiyo atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanjo tulan bole kiyo? Od, atra bijal a tulan bole. Ariya atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanjo dego bole kalil.

²⁰ Deqa ningi quiy. Tamo bei a atra bijal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra bijal ti ingi ingi kalil atra bijal gogeq di unub qaji nanjo ti nanjo ñam na anjam singilatqas.

²¹ Tamo bei a atra tal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra tal ti Qotei agi atra tal miligiq di unu qaji a ti nanjo ñam na anjam singilatqas.

²² Tamo bei a lan qure aqa ñam na anjam singilatqas di a Qotei ti aqa awo jaram ti nanjo ñam na dego anjam singilatqas.

²³ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Agi ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqñub. Ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqñub. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqñub. Agi ningi kumbra bole bole dauryqa asgingeqnu. Ningi tamo nanjo qa dulosaieqñub. Ningi Qotei qa nunjo areqalo singilatosaieqñub. Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqñub. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.

²⁴ Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi tamo nanjo gam osornjrqa keresai. Agi ningi qui uyqa oqnsib añiñig kiñala quiq di sonaqa unoqnsib taqal ateqñub. Ariya kamel a quiq di sonaqa ningi unosaieqñub. Qoji uyeqñub.

²⁵ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Agi ningi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqñub. Ningi miligi yansosaieqñub. Dego kere ningi baban na tamo bole. Ariya nunjo are miligi bajin kumbra ti jejamu qa kumbra uge ti dena maqejunu.

²⁶ O Farisi ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi endegyiy. Ningi mati ya gamban ti tabir ti miligi yansiy. Yansib milalamqa qore dego milalqas.

²⁷ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Agi ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di wala boledamu. Ñam qaq na liyeb. Ariya sub miligiq di tamo aqa qusa ti tanu ti dena maqejunu.

²⁸ Ningi sub di bul. Deqa tamo ungasari nanjo na ningi nunjoqnsib mareqñub, ningi tamo bole. Ariya nunjo are miligi gisan kumbra ti dal anjam gotranjqajqa kumbra ti dena maqejunu.”

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Bole, ningi Qotei aqa medabu o tamo nanjo sub gereiyosib tamo ungasari nami kumbra bole bole yoqneb qaji nanjo sub walateqñub.

³⁰ Ariya ningi olo endegsib mareqñub, ‘Iga nami soqnem qamu iga gago moma nanjo ti beterosim Qotei aqa medabu o tamo nanjo ñumosai qamu.’ Di gisan koba. Ningi nunjo moma nanjo ti areqalo qujai.

³¹ Ningi mareqñub, ‘Gago moma.’ Nungo anjam dena ningi segi qa ubtosib endegsib marobuleqñub, ‘Tamo nanği na Qotei aqa medabu o tamo nanği ñumoqñeb qaji nanği anğro agi iga.’

³² Ningi degsib marobuleqñub. Deqa unğum. Nungo moma nanği kumbra uge di ningi na olo keretosib yoqñiy.

³³ Ningi amal uge bul. Deqa mondoñ Qotei a nungo une qa mernğsim ningi ñamyuwoq di breinğwas. Yimqa ningi kiyersib olo bole sqab? Keresai.

³⁴ “Deqa ningi quiy. E na Qotei aqa medabu o tamo nanği ti Qotei aqa powo tamo nanği ti Qotei aqa dal anjam qalie tamo nanği ti qarınjroqñit nungoq boqñqab. Boqñibqa ningi na nanği qudei ñumoqñsib moiyoñjroqñqab. Osib nanği qudei ñamburbasq di gaintñjrqab. Osib nanği qudei ojelenosib nungo Qotei tal miligiq di kumbainjroqñqab. Osib nanği qudei teteinğribqa nanği jaraiyosib qure bei beiq giloqñqab.

³⁵ Ningi nanği degnjroqñibqa bati deqa Qotei a nungo moma nanği une kalil osim nungo jejamuq di atelenğas. Nungo moma nanği une agiende. Nanği na tamo unğasari kumbra bole bole yoqñeb qaji nanği ñumoqñeb. Nanği une di agi nanği nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Dena bosib Berekia aqa ñiri Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. Une kalil di Qotei na osim nungo jejamuq di atelenğas.

³⁶ E bole mernğwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanği enjrqas.”

Yesus a Jerusalem nanği qa dulej

³⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanği ñumoqñsim moiyoñjreqñum. Osim tamo unğasari Qotei na inoq qarınjreqñu qaji nanği meniñ na ñumeqñam moreñeqñub. Bati gargekoba e ino anğro nanği tuwe du du bul koroinjrqajqa yeqñam ningi saideqñub.

³⁸ Deqa ningi quiy. Qotei a nungo atra tal koba uratetñgimqa a laña sqas.

³⁹ Deqa e ningi endegsi mernğwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondoñ e olo lañ qureq na boqñitqa ningi e nubsib marqab, ‘Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulañ geregereiyeqñu.’ ”

24

Bunuqna jeu tamo nanği na atra tal niñaqyqab

¹ Osiqa Yesus a atra tal koba uratosiq gileqnaqa aqa anğro nanği na aqa areq bosib atra tal osoryeb.

² Osoryonab Yesus na minjrej, “E bole mernğwai. Atra tal ningi unonub endi bunuqna jeu tamo nanği na bosib tulañ niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainğsibqa taqal breinğrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrsiqa Oliv manaq oqsiq goge di awesonaqa aqa anğro nanği aqa areq bosib lumu nenemyeb, “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanği bosib atra tal endi niñaqyqab? Mandam endi koboqa laqñimqa ni olo lañ qureq na boqñim kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi geregere ñam atoqñiy. Tamo qudei na ningi gisañgo uge.

⁵ Bunuqna gisañ tamo gargekoba nanği ijo ñam na boqñsib tamo unğasari nanği endegsib minjroqñqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo unğasari tulañ gargekoba nanği gisañjroqñqab.

⁶ Bunuqna sawa bei bei qaji nanği an na qotokobaoqnqab. Niği deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.

⁷ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnqab. Mandor qudei nanği tigeloqnsibqa mandor qudei nanği qoto itnjroqnqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti inği saio bati dego brantelenqas.

⁸ Kumbra kalil di uña anğrotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

⁹ “Bati deqa nanği na niği ojelenoqnsib jaqatin ti gulbe ti engoqnqab. Osib niği qudei luñsib moiyoñgwab. Niği ijo ñam ejunub deqa sawa bei bei qaji nanği niği qa tulan ugeoqnsib jeutñgoqnqab.

¹⁰ Bati deqa tamo uñgasari gargekoba e qa nanço areqalo siñgilato qaji nanği ijo ñam ulontosib segi segi jeu sqab. Sosibqa nanço segi was nanği ojelenoqnsib tamo uge nanço banq di atoqnqab.

¹¹ Gisañ tamo tulan gargekoba nanği boqnsib ijo segi tamo uñgasari nanği endegsib minjroqnqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib nanği gisañnjroqnqab.

¹² Kumbra uge deqaji tulan kobaoqnimqa tamo gargekoba nanği qalaqalaiyo kumbra uratoqnqab.

¹³ Ariya niği ijo ñam siñgila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na niği elenqas.

¹⁴ Ijo wau tamo nanği sawa sawa kalil keretoqnsibqa Qotei aqa anjam bole mare mare laqnqab. Amqa diño bati brantqas. Anjam bole di aqa damu agiende. Qotei na aqa segi tamo uñgasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas.”

Inği tulan ugedamu brantqas

¹⁵ Osiqa Yesus a olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Diño batiamqa inği tulan ugedamu Qotei aqa medabu o tamo Daniel a nami deqa marej qaji di brantim niği unqab. Inği ugedamu di a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesqas.” E Matyu. Tamo uñgasari ijo anjam endi sisiyeqñub qaji nanği geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole.

¹⁶ Osiqa Yesus na aqa anğro nanği olo endegsi minjrej, “Niği inği ugedamu di unsibqa bati deqa tamo uñgasari Judia sawaq di unub qaji nanği jaraiyosib manaq oqoqujatebe.

¹⁷ Tamo uñgasari tal meq di unub qaji nanği jaraiqa oqnsib inği inği oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanği jaraiyoqujatebe.

¹⁸ Tamo uñgasari wauq di unub qaji nanği jaraiqa oqnsib nanço gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanği torei dena jaraiyoqujatebe.

¹⁹ Bati deqa uña gumañ ti uña anğro mom ti jaraiyo banğioqnsib gulbe koba oqab.

²⁰ Deqa niği endegsib pailyoqñiy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq. Yori bati qa dego brantaiq.’

²¹ Niği degsib pailyoqñiy. Di kiyaca? Bati deqa tamo uñgasari nanği gulbe tulan kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaiognej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosiq agi bini unum. Bunuqna laña ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas.

²² Gulbe di aqa bati Qotei na truqutqas. A na truqutqasai di tamo uñgasari kalil nanği padalekritqab. Aqa segi tamo uñgasari nami giltñjrej qaji nanği padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²³ “Bati deqa tamo qudei na mernğwab, ‘Niği uniy. Kristus bço agiende’ o ‘Kristus bço agide.’ Degsib mernğibqa niği nanço anjam quetñjraib.

²⁴ Tamo qudei nanği bosib gisañosib marqab, ‘E Kristus.’ Qudei marqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib mañwa kokba babtoqnqab. Nanço mañwa dena nanği na tamo uñgasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo uñgasari nami giltñjrej qaji nanği dego areqalo niñaqyetnjraqjqa wauoqnqab.

²⁵ “Ninği quiy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merngonum.

²⁶ Deqa tamo qudei na ninği endegsib merngwab, ‘Ninği uniy. Kristus bqo agi wadau sawaq di unu.’ Degsib merngibqa ninği nanjo anjam di dauryosib wadau sawaq gilaib. Tamo qudei na ninği merngwab, ‘Kristus bqo agi talq di unu.’ Degsib merngibqa ninği nanjo anjam quetnjraib.

²⁷ Ninği qalie, kola minjaleqnaqa lan kalil suwanqnu. Dego kere e Tamo Angro lan qureq na boqnitqa tamo ungasari kalil nanği e nubqab.

²⁸ “Tamo nanjo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanği koroqab.”

Tamo Angro a singila ti rian ti bqas

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanjo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanği lan goge na ululonosis mandamq aiyelenqab. Lan goge dia inği inği kalil renjinjyelenqab.

³⁰ Bati deqa e Tamo Angro bqai. Ijo toqor a lan goge dia brantimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği e qa akamugetqab. E singila ti rian ti lanbiq na boqnit tamo ungasari kalil nanği e nubqab.

³¹ Yimqa e singila na gul anjamosiy ijo lan angro nanği qarijnjritqa nanği sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nanği lan utru utruq na koroinjrqab.”

Ninği qura qa yawo anjam dena poinjem

³² Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ninği merngitqa dena poinjwas. Qura banqa qalsim olo ñalguyoqnimqa ninği unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’

³³ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ninği unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.’

³⁴ E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanği kalil morenosaisoqnbqa kumbra kalil endi brantelenqas.

³⁵ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nanği qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

³⁷ Noa aqa bati qa tamo ungasari nanği kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanği kumbra degyoqnbqa.

³⁸ Agi Noa aqa bati qa mandam ya maqosaisonaqa tamo ungasari nanği inği ti ya ti uyoqnsib unja ban ojelenoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilej.

³⁹ Mandam ya maqosim nanği padaltnjrqas nanği deqa qaliesai. Nanği lanja nanari soqneb. Sonabqa gulbe di nanjoq di brantej. Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanği nanari degsib sqab.

⁴⁰ Tamo aiyel wau qujaiq di inği yagoqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

⁴¹ Unja aiyel tal qujaiq di saplan gereiyobqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

⁴² Deqa ninği geregere nam atiy. E nunjo Tamo Koba. E bati gembu bqai di ninği qaliesai.

⁴³ Ninği are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajin tamo bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu.

⁴⁴ Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ninği qaliesai. E bosiy ninği pruqtngaim deqa ninği geregere nam atoqnsib e qa tarinoqnsib soqniy.”

Tamo yai a kanjal tamo bole?

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Kanjal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kanjal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kanjal tamo kalil nanji geregere taqatnjroqnsimqa nanjo ingi uyqajqa batiaoqnmqa ingi anainjroqnsim soqne.’

⁴⁶ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanjal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kanjal tamo di a tulan areboleboleiyqas.

⁴⁷ Deqa e bole merngwai. Kanjal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqnas.

⁴⁸ Ariya kanjal tamo di a tamo uge sqas di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’

⁴⁹ Degsi are qalsimqa a na kanjal tamo qudei a ombla wauo qaji nanji lanja lanja kumbainjroqnas. Osim wain uyo tamo qudei nanji joqsim koba na ingi ti wain ti uyoqnsib nanarioqnas.

⁵⁰ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantoqjatosim unimqa a tulan pruguetqas.

⁵¹ Deqa aqa tamo koba a na qalougetosim gisanj tamo nanjo so sawaq waiyim aiqas. Sawa dia tamo nanji tulan akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatinj qa qalagei anjam atoqnas.”

25

Dunjenje 10 nanjo yawo anjam

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lanj qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di dunjenje 10 nanjo kumbra sigitejunu. E deqa ninji saingwai. Tamo bei a unja ban ojej. A unja ban ojqa sawaq gilqa laqnaqa dunjenje 10 nanji a ombla gilqa marsib nanjo segi segi lam osib walwelosib aisib gamq di a qa tarijoqneb.

² Dunjenje 5 nanji nanari. Dunjenje 5 nanji powo ti.

³ Dunjenje nanari nanjo lam miligiq di ya kiñala segi soqnej. Nanji lam ya bei o ti aiyosai.

⁴ Dunjenje powo ti nanji nanjo lam osibqa lam ya jalinaj di qamsib o ti aiyeb.

⁵ Ariya tamo a unja ban ojqa sawaq urur gilosai. A sokobaiyej. Deqa dunjenje 10 nanji gamq di a qa tarijosib sonabqa urnamnjrnaqa nerenjeb.

⁶ “Nerenjesonabqa qolo jige tamo qudei nanji maosib mareb, ‘Tamo unja ban ojqa qaji agi gileqnu. Deqa ninji tigelosib walwelosib gamq di a turoiy.’

⁷ Onaqa dunjenje 10 nanji tigelosib nanjo lam gereiyeb.

⁸ Gereiyosibqa dunjenje nanari nanji na dunjenje powo ti nanji minjreb, ‘Ninji lam ya kiñala egij. Gago lam ya saiqa deqa mosoqa laqnu.’

⁹ Onaqa dunjenje powo ti nanji na kamba minjreb, ‘Lam ya endi gago segi qa kere. Iga ninji qa ti keresai. Deqa ninji olo sumsib nunjo segi lam ya awaiyiy.’

¹⁰ Onaqa dunjenje nanari 5 nanji tigelosib lam ya awaiyqajqa sumeqnabqa tamo di a unja ban ojqa sawaq giloqnej. Gileqnaqa dunjenje powo ti nanji nami nanjo lam gereiyosib soqneb deqa nanji na tamo di dauryosib unja ban ojqa sawaq gileb. Gilsib tal miligiq gilekritisib siran kabuteb.

¹¹ “Sokiñalayonaq dunjenje nanari nanji tal meq di brantosib maosib tamo di minjeb, ‘O Tamo Koba, iga bonum. Ni na siranme waqtetgime.’

¹² Onaqa a na kamba minjrej, ‘E bole merngwai. E ninji qaliesai.’ ”

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere ninji geregere nam atsib soqniy. Di kiyaaqa? Ijo bqajqa bati ninji qaliesai deqa.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a sawa isaq gilsiq di soqnej dego kere. A gilqa osiqa aqa kanğal tamo nanği koroinjrsiqa nanği na aqa silali taqatqa minjrsiq nanço banq di uratetnjrej.

¹⁵ A na aqa kanğal tamo nanço segi segi singila pegiyetnjrsiqa nanği wau yqajqa kere dego silali pupoiyosiqa enjrej. Bei 5,000 kina yej. Bei 2,000 kina yej. Bei 1,000 kina yej. Osiqa a sawa isaq gilsiq di soqnej.

¹⁶ Sonaqa kanğal tamo 5,000 kina ej qaji a silali dena wauosiqa olo 5,000 kina bei ej.

¹⁷ Kanğal tamo 2,000 kina ej qaji a dego silali dena wauosiqa olo 2,000 kina bei ej.

¹⁸ Ariya kanğal tamo 1,000 kina ej qaji a silali dena wauosai. A silali di osi gilsiq mandamq di sub bogsiq sub miligiq di ulitonaq soqnej.

¹⁹ “Bati olekoba yala koboonaqa tamo koba a olo puluosi bosiq aqa kanğal tamo nanği wauqa silali enjrej qaji di metnjrej. Metnjrnaqa nanği aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali enğem qaji dena ninği waueb olo silali di osorbiy.’

²⁰ Onaqa kanğal tamo 5,000 kina ej qaji a na 5,000 kina bei osi bosiq aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 5,000 kina nami ebem qaji dena e wauonamqa olo 5,000 kina bei brantej agiende.’

²¹ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni kanğal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’

²² “Onaqa kanğal tamo 2,000 kina ej qaji a bosiq aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 2,000 kina ebem qaji dena e wauonamqa olo 2,000 kina bei brantej agiende.’

²³ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni dego kanğal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’

²⁴ “Onaqa kanğal tamo 1,000 kina ej qaji a bosiq aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ni que. E nami qalieem, ni tamo njirin ani. Tamo qudei nanği inği yageq nab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanği saga yago breiyeq nab boleeqnaq ni segi na koroiyoqnsim uyeqnum.

²⁵ Deqa e ni qa ulaosim ino 1,000 kina ebem qaji di osi gilsimqa mandamq di sub bogsim sub miligiq di ulitonam soqnej agiende.’

²⁶ “Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni kanğal tamo uge. Nilola ani. Ni nami qalieem, tamo qudei nanği inği yageq nab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanği saga yago breiyeq nab boleeqnaq e segi na koroiyoqnsim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem.

²⁷ Deqa ni kiyaga ijo silali di osi gilsim silali talq atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqa qamu turtosim onum qamu.’

²⁸ Degsi minjsiqa aqa kanğal tamo qudei nanği minjrej, ‘Ninği 1,000 kina di yayiyosibqa kanğal tamo nami wauosiqa 10,000 kina ejunu qaji di olo yiy.

²⁹ Ninği degiyi. Di kiyaga? Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau yimqa a wau gargekoba taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a laña sqas.

³⁰ Deqa ninği na kanğal tamo uge di qalaq di waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia nanği akamkobaoqnsib pailoqnsib nanço jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.’ ”

Mondonj Tamo Anğro a bosim tamo ungasari kalil nanği peginjrqas

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondonj e Tamo Anğro ñam kobaquja oqai. Osiy lan anğro kalil nanği joqsiy mandamq aisiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai.

³²⁻³³ Awesoqnit sawa bei bei qaji kalil nanği bosib ijo ulatamuq di koroabqa e na nanği peginjrqai. E na nanği qudei ijo ban woq di atelenosiy olo nanği qudei ijo ban qonanq di atelenqai. Wagme taqato tamo nanği na kaja ti meme ti nanği peginjreqnub dego kere.

³⁴ Osiy tamo unğasari ijo ban woq di unub qaji nanği endegsi minjrqai, ‘Ijo Abu a nınđi qa tulađ areboleboleiyeqnu. Nami a mandam atej bati deqa a nunđo Mandor Koba sosim nınđi taqatıđwajqa gam gereiyetıđej. Deqa nınđi ijoq babqa ijo Abu na nınđi taqatıđwas.

³⁵ Di kiyaaqa? E mambonaqa nınđi na e ınđi anaibeb. E ya qarbonaqa nınđi na e ya anaibeb. E yaun tamo sonamqa nınđi na e osib nunđo talq di gereibeb.

³⁶ E gara saiıođi sonamqa nınđi na gara tıgetbeb. E maibonaqa nınđi na e taqatbeb. E tonto talq di sonamqa nınđi na bosib e gereibeb.’

³⁷ “E na tamo unğasari ijo ban woq di unub qaji nanği degsi minjritqa nanği e kamba nenembqab, ‘O Tamo Koba, bati gembu ni mammonaqa ıga na ınđi anaimem? Bati gembu ni ya qarmonaqa ıga na ya anaimem?’

³⁸ Bati gembu ni yaun tamo sonamqa ıga ni osim gago talq di gereimem? Bati gembu ni gara saiıođi sonamqa ıga na gara tıgetmem?’

³⁹ Bati gembu ni maimonaqa ıga na taqatmem? Bati gembu ni tonto talq di sonamqa ıga bosim ni gereimem?’

⁴⁰ “Nanği e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, ‘E bole merıđwai. Nınđi na ijo was ñam saiıođi unub qaji nanği geregereinjroqneb di ađi nınđi e dego gereiboqneb.’

⁴¹ “Ariya e na tamo unğasari ijo ban qonanq di unub qaji nanği endegsi minjrqai, ‘Nınđi tamo unğasari tulađ ugedamu. Deqa nınđi jaraiyyi. Jaraiyosib aisib ñamyuwo gaigai yuejunu qaji dia soqniy. Satan aqa lađ anđro nanği ti dia sqab. Qotei a nami ñamyuwo di nanği gereiyetıđrej.

⁴² Deqa nınđi ñamyuwo deq ayyi. Di kiyaaqa? E mambonaqa nınđi na e ınđi anaibosai. E ya qarbonaqa nınđi na e ya anaibosai.

⁴³ E yaun tamo sonamqa nınđi na e osib nunđo talq di gereibosai. E gara saiıođi sonamqa nınđi na gara tıgetbosai. E maibonaqa nınđi na e taqatbosai. E tonto talq di sonamqa nınđi na bosib e gereibosai.’

⁴⁴ “E na tamo unğasari ijo ban qonanq di unub qaji nanği degsi minjritqa nanği e kamba nenembqab, ‘O Tamo Koba, bati gembu ni mammeđ? Bati gembu ni ya qarmeđ? Bati gembu ni yaun tamo soqnem? Bati gembu ni gara saiıođi soqnem? Bati gembu ni maimeđ? Bati gembu ni tonto talq di soqnem? O Tamo Koba, bati gembu ni degsi sonamqa ıga ni numsim gereimosai?’

⁴⁵ “Nanği e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, ‘E bole merıđwai. Nınđi na ijo was ñam saiıođi unub qaji nanği gereinjrosaiıoqneb di ađi nınđi e dego gereibosaiıoqneb.’

⁴⁶ E na nanği degsi minjrısiyqa nanđo awai uge enjrısiy breinjrit ñamyuwoq aiqab. Dia nanği bati gaigai jaqatıđ oqnsib sqab. Ariya tamo unğasari kumbra bole yeqñub qaji nanği ñambile gaigai sqab.”

26

Juda tamo kokba nanği Yesus qalib moiıaqajqa gam ñamoqneb

¹ Yesus a anjam kalil di marsıq kobonaqa a na aqa anđro nanği endegsi minjrej,

² “Nınđi qalie, yori bati koba jojomqo. Bati aiyel unu. Yori bati di brantimqa Juda tamo kokba nanği na e Tamo Anđro ojsib jeu tamo nanđo banq di atqab. Atibqa nanği na e ñamburbasq di lubib moiıqai.” Yesus na aqa anđro nanği degsi minjrej. Yori bati di Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqñabqa aqaryainjrej deqa olo are qalqajqa bati.

³ Yori bati di jojomeđ deqa atra tamo kokba ti Israel nanđo gate nanği ti gilsib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq di koroeb.

⁴ Koroosib endegsib nenemoqneb, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyo-otqom?”

⁵ Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqsai. Ojqom di tamo ungasari nanqi iga nugsib nriñosib qoto tigelto uge.”

Uña bei a goreñ quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

⁶ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiq tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej.

⁷ Sosiq ingi uyeqnaqa uña bei a goreñ quleq ti tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinaq jigsiq osi bosiq Yesus aqa gateq di bilentej.

⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanqi uña di aqa kumbra unsibqa nriñosib segi segi maroqneb, “Uña di a kiyaaqa goreñ di lanja ñanguiqo?”

⁹ A goreñ di osiq tamo qudei enjrqo qamu silali kobaquja yonub qamu gilsiq tamo ingi ingi saiyoji nanqi jeisi enjrqo qamu di kere.”

¹⁰ Onaqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosiq minjrej, “Ningi kiyaaqa uña di gulbe yeqñub? A kumbra bole ebqo.

¹¹ Tamo ingi ingi saiyoji nanqi bati gaigai ningi ti sqab. Ariya e bati gaigai ningi ti sqasai.

¹² E moiqai. Moiyoq e subq atqab. Uña di a e qa are qalsiq ijo jejamuq di goreñ bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo.

¹³ E bole merngwai. Bunuqna ijo wau tamo nanqi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa uña endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saonqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanjo banq di atqas

¹⁴ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiq atra tamo kokba nanjoq gilej. Judas a Yesus aqa angro 12 nanqi deqaji bei.

¹⁵ A nanjoq gilsiq minjrej, “Ningi na awai kiye ebibqa e Yesus osiy nunjo banq di atqai?” Onaqa nanqi na meniñ silali 30 yeb.

¹⁶ Yonab a gilsiq a Yesus osim nanjo banq di atqajqa gam njamonej.

Yesus aqa angro nanqi ti yori bati aqa ingi uyeb

¹⁷ Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantonaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa ingi ingi gereiyetmonamqa ni ingi uyqam?”

¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi aisib qure ambleq di tamo bei itqab. Itosib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “Ijo bati jojomqo. Deqa e ijo angro nanqi koba na ino talq di awoosim yori bati aqa ingi uyqom.” ’ ”

¹⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanqi qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsib brantonab dauryosib ingi ingi kalil gereiyeleneb.

²⁰⁻²¹ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanqi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib ingi uyoqnsibqa Yesus na nanqi endegsi minjrej, “E bole merngwai. Ningi ijo angro 12. Nunjo ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanjo banq di atqas.”

²² Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbeinjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyu maronum?”

²³ Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanjo banq di atqas.

²⁴ Ningi quiy. E Tamo Angro moiqai. Nami Qotei aqa anjam degsib e qa nengrenyeb. Deqa unqum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya angro e osim tamo qudei nanjo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nambabosai qamu di kere.”

²⁵ Onaqa Judas agi Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqas qaji a na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni e qa kiyu ubtosim maronum?” Onaqa Yesus na kamba minjej, “Od. Anjam agi ni na maronum.”

Yesus na aqa angro nanji bem ti wain ti anainjrej

²⁶ Osiqa Yesus aqa angro nanji koba na ingi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqqa bem bei osiq ginjenyosiqqa aqa angro nanji enjrsiqqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyyi.”

²⁷ Osiqa wain osiqqa gambanq di bilentosiqqa Qotei pailyosiqqa aqa angro nanji enjrsiqqa minjrej, “Ningi kalil wain endi uyyi.

²⁸ Endi ijo len. Tamo ungasari gargekoba nanjo une kobotetnjqajqa deqa ijo len aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas.

²⁹ E ningi merngwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon dijo batiamqa ijo Abu a nunjo Mandor Koba soqnmqa e ningi koba na awoosiy olo wain bunuj uyqai.”

³⁰ Yesus na aqa angro nanji degsi minjrsiqqa nanji koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa angro nanji minjrej, “Ningi kalil e uratbosib jaraiqab”

³¹ Yesus aqa angro nanji ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Qolo qujai endeqa ningi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunjo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb, ‘E na kaja nanjo mandor qalitqa kaja nanji segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nenngrenyeb.

³² Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ningi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ningi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”

³³ Onaqa Pita na minjej, “Angro kalil nanji ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamosaisoqnmqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

³⁵ Onaqa Pita a tulan saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, unqum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa angro kalil nanji anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

³⁶ Yesus aqa angro nanji koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angro nanji minjrej, “Ningi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.”

³⁷ Degsi minjrsiqqa aqa angro qalub agi Sebedi aqa njiri aiyele nanji Pita koba na joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiqqa pailyoqnsiqqa a are tulan gulbekobaiyej.

³⁸ Osiqa aqa angro qalub nanji minjrej, “E are tulan gulbekobaibqo. Gulbe dena e moyepratonum. Deqa ningi e ombla endi sosimqa ñam atoqniy.”

³⁹ Degsi minjrsiqqa olo kiñala sasalosiqqa mandamq di ñam quosiqqa Qotei pailyosiq minjej, “O ijo Abu, gam bei soqnmqa ni na marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unqum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

⁴⁰ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqqa aqa angro nanjo areq aisiq ñam atej di nanji are gulbe na ñerenesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “Ningi e ombla na ñam sokiñalayqa keresai e?”

⁴¹ Ningi ñerenjaib. Ningi ñam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nunjoq bqas di gulbe dena ningi uneq wainwasai. Bole, nunjo are miligiq di ningi e daurbqajqa are unu. Ariya ningi segi gulbe di oqajqa singila saiqoji.”

⁴² Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq endegsi pailyej, “O ijo Abu, gam bei saiamqa, unqum, ni ino segi areqalo dauryosim marimqa e gulbe endi oqai.”

⁴³ Degsi pailyosiq bosiqqa aqa angro qalub nanji urnamnjrnaqa ñerenesonab unjrej.

⁴⁴ Unjrsiqqa olo nanji uratnjrsiq puluosi gilsiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyej.

⁴⁵ Osiqa a olo aqa angro nanjo areq aisiq minjrej, “Ningi aqaratosib geregere ñerenjunub e? Unqum. Bati koboqo. Ningi uniy. E Tamo Angro osib une tamo nanjo banq di atqajqa bati bqo.

46 Ningi tigelab gilqom. Tamo e osim nanngo banq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanngo banq di atej

47 Onaqa Yesus aqa angro 12 nanngi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanngi sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Israel nanngo gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi na nanngi qarinnjrnab Yesus ojqa beb.

48 Judas a nami nanngi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E tamo kundoqyqai agide. A ojsib osib giliy.”

49 Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minnej, “O Tamo Koba, qolo bole.” Degsi minjsiq kundoqyej.

50 Kundoqyonaqa Yesus na minnej, “O was, ni kumbra kiye e ebqa bonum ni degye.” Degsi minjnaqa tamo nanngi di brantosib ban waiyosib Yesus ojob.

51 Onaqa Yesus aqa angro bei na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kanjal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiq dabkala segi gentetej.

52 Onaqa Yesus na aqa angro di minnej, “Ino sebru olo ate. Tamo kalil sebru na qotqab qaji nanngi sebru na morenqab.

53 Ni que. E ijo Abu minjqai di a na lan angro 72,000 nanngi qarinnjrimqa bosib e aqaryaibqab. Ni di qaliesai kiyo?

54 Ariya e ijo Abu degsi minjqasai. Minjqai di aqa anjam nenngrenq di unu qaji di aqa damu brantqasai. Agi nami endegsib nenngrenyeb, ‘Kristus a moiqas.’ ”

55 Osiqa bati deqa Yesus na tamo nanngi di minjrej, “E leñ ojo tamo unum deqa kiyo ningi sebru ti torom ti elenonab e ojqa bonub e? E bati gaigai atra tal miligiq di sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ningi yala ban waiyosib e ojasai.

56 Ningi kumbra degyeb deqa Qotei aqa medabu o tamo nanngo anjam nenngrenq di unu qaji di aqa damu agi brantej.” Yesus a nanngi degsi minjrnaqa aqa angro kalil nanngi a uratosib jaraiyeb.

Juda tamo kokba nanngi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

57 Onaqa tamo Yesus ojob qaji nanngi na a osib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq osi gileb. Dia Juda gate nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanngi na Yesus osi gilsib nanngo ulatamuq di tigelteb.

58 Nanngi Yesus osi gileqnabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiq nanngi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanngo ambleq di awesoqnej.

59 Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanngi ti kalil koroesosibqa nanngi gisan anjam na Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam namoqneb. Di kiyaaqa? Anjam dena nanngi Yesus qalib moiqajqa deqa.

60 Anjam namonab namonab ugeinjrej. Deqa nanngi tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisan anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenoqneb. Nanngo ambleq dena tamo aiyel tigelosib Yesus aqa jejamu lanja gisanjosib mareb,

61 “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E Qotei aqa atra tal koba endi kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ ”

62 Onaqa atra tamo gate a nanngo anjam di qusiqa a tigelosiq Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanngi endi une gargekoba ino jejamuq di qameqnub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?”

63 Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Qotei nambile gaigai unu qaji aqa ñam na e ni nenemmqai, ni Kristus e? Ni Qotei aqa Niri e? Ni e merbe.”

⁶⁴ Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere. Ni que. E Tamo Anqro. Bunuqna e lan qureq oqsiy Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesosiy olo lanbiq na boqnit ninji e nubqab.”

⁶⁵ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulan minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranyosiq marej, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaq tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? Aqa misilin anjam ninji quonub.

⁶⁶ Deqa ninji kiyersib marqab?” Onaqa nanji kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiye.”

⁶⁷⁻⁶⁸ Nanji kalil degsib marnabqa nanjo ambleq dena tamo qudei nanji tigelosib Yesus aqa ulatamuq di miselyoqnsib ban na qaloqneb. Osib aqa namdamu gara na qosetosib ula ponyoqnsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

Pita a gisañoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁹ Ariya Pita a tal meq di awesonaqa kanqal unja bei na aqa areq bosiq minjej, “Ni dego Yesus Galili qaji aqa anqro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.”

⁷⁰ Onaqa Pita a tamo kalil nanjo namdamuq di tulan saidosiq unja di minjej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.”

⁷¹ Degsi minjsiq tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. Sonaqa kanqal unja bei na Pita unsiqa tamo nanji Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanji minjrej, “Tamo di a dego Yesus Nasaret qaji aqa anqro bei. A nami Yesus dauryosiq laqnej.”

⁷² Onaqa Pita a olo tulan saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum.”

⁷³ Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei jojom di tigelesoqneb qaji nanji Pita aqa areq bosib minjeb, “Iga ino anjam maro na qalieonum, ni Galili qaji tamo. Dena iga poigwo, ni Yesus aqa anqro bei.”

⁷⁴ Onaqa Pita a olo tulan singila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisañot Qotei na e lubem.” A degsi marnaqa tuwe anjamej.

⁷⁵ Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamosaisoqninqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiq poiyoonaqa oqedosiq tulan akamugetej.

27

Juda tamo kokba nanji Yesus osib Pailat aqa banq di ateb

¹⁻² Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Israel nanjo gate nanji ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanji Yesus aqa ban tontetosib osi gilsib Rom nanjo gate Pailat aqa banq di ateb.

Judas na aqa segi jejamu qalsiq moiyej

³⁻⁴ Atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti Yesus qalib moiqajqa anjam keretonabqa Judas a qusiqa olo areqalo bei osiq nanjo areq bosiq minjrej, “E une kobaquja yonum. Tamo e nunjo banq di atonum qaji a une saiqoji. Ninji a lanja qalsib moiyoqab. Deqa menin silali 30 ninji na ebeb qaji endi olo oiy.” Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, “Di gago gulbe sai. Di ino segi gulbe.”

⁵ Onaqa Judas a silali di olo osi gilsiq atra tal meq di breiyosiq aisiq a segi na aqa kakroq di sil waiyosiq gainosiq moiyej.

⁶ Onaqa atra tamo kokba nanji mareb, “Silali endi tamo qalib moiqajqa aqa awai. Deqa iga silali endi atra tal aqa silali ti turtqasai.”

⁷ Nanji degsib marsibqa silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyeb. Yaun tamo nanji moreñoqnbqa mandam mutu dia subq atelenqajqa deqa awaiyeb.

8 Mandam mutu di “Leñ Aiyo Qaji Mandam” ñam degsib waiyeb. Ñam di bini mareqñub.

9-10 Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Israel nanği Kristus aqa jejamu awaiyqa marsib meniñ silali 30 atqab. Atsib silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyqab. Tamo Koba a na anjam degsi merbqo.” Jeremaia a nami degsi marej.

Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanngo Mandor Koba e?”

11 Onaqa Yesus a Pailat aqa ulatamuq di tigelonaqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanngo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minnej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

12 Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnırnaqa Yesus gisanıyoqñsib aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqñeb. Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei kamba yala marosai.

13 Deqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Nanği une gargekoba ino jejamuq di qameqñub. Di ni queqñum e?”

14 Onaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

Pailat a marej, “Niñgi Yesus a ñamburbasq di qamiy”

15 Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqñimqa Juda tamo unğasari nanği tamo qujai aqa ñam maroqñibqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqñsim enjroqñqas.

16 Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A leñ ojo tamo.

17 Deqa tamo unğasari kalil nanği Pailat aqa areq di koroonaqba a na nenemnjrej, “E tamo yai tonto talq dena uratosiy enğwai? E Barabas uratosiy enğwai kiyo Yesus agi niñgi Kristus qa mareqñub qaji a uratosiy enğwai kiyo? Niñgi na merbiy.”

18 Pailat a nanği degsi nenemnjrej. Di kiyayaqa? A qaliej, atra tamo kokba nanği Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb.

19 Bati di Pailat a une pegiyo qaji awo jaramq di awesonaqa aqa ñauñ na anjam bei pepa mutu kiñalaq di nenğrenıyoşıq Pailat aqaq qariñeyej. A endegsi nenğrenıyeyej, “Yesus aqa jejamuq di une saiqoji. Deqa ni a kumbra uge bei yaim. Qolo e ñeiobilqeiosim Yesus unonum. Deqa e are tulan gulbekobaibqo.”

20 Onaqa Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti nanği na tamo unğasari nanngo areqalo tigeltetnjreb. Tamo unğasari nanği Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsim olo Yesus qalim moiqaıjqqa deqa nanngo areqalo tigeltetnjreb.

21 Onaqa Pailat na olo tamo unğasari nanği nenemnjrej, “E tamo yai uratosiy enğwai? Barabas kiyo Yesus kiyo? Niñgi na merbiy.” Onaqa nanği na kamba minjeb, “Ni Barabas uratosim ege.”

22 Onaqa Pailat na olo minjrej, “E niñgi Barabas enğwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi niñgi a qa mareqñub. ‘A Kristus.’” Onaqa nanği kalil murqumıyoşib minjeb, “Ni Yesus osim ñamburbasq di qame.”

23 Onaqa minjrej, “Kiyayaqa Yesus qalit moiqaş? A une kiye yqo deqa a ñamburbasq di qamqai?” Degsi minjırnaqa nanği olo tulan murqumıyoqñsib wainıyoqñsib minjoqñeb, “Ni a ñamburbasq di qame.”

24 Onaqa Pailat a nanngo anjam di qusiqa endegsi poiyej, “Tamo unğasari nanği ijo anjam quetbqasai. E nanği saidnjırqai di nanği ñiriñosib qoto tigeltqab.” Pailat a degsi poiyej deqa a tamo unğasari nanngo ulatamuq di ya bei tabırq di qamsıqa ya dena aqa ban yansosıqa minjrej, “Yesus a moiqaş di nunğo une. Di ijo une sai.”

25 Onaqa tamo unğasari nanği na minjeb, “Di kere. Unğum. Yesus a moiqaş di gago une. Di gago anğro nanngo une dego.”

26 Nanği Pailat degsib minjnabqa a nanngo anjam di dauryosıqa Barabas tonto talq dena oqeq atısqqa nanği enjrej. Enjrsıqa olo Yesus osıq qaja tamo nanngo banq di atısqqa

minjrej, “Ninji Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanji na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninji Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nanji Yesus misilinjoqneb

²⁷ Pailat na qaja tamo nanji degsi minjrnaqa nanji Yesus osib Rom nanjo tal kobaqajaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanji metnjrnab bosib tal dia koroeb.

²⁸ Koroosib Yesus aqa gara piqtetosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanji gaigai jigeqñub deqaji bei osib Yesus jigeteb.

²⁹ Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanjo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib bu toqon kanenjo osib Yesus aqa ban woq di yonab a mandor koba bul ojsiq tigelesoqnej. Osib aqa areq di singa pulutosib a gisan na binjoqnsib minjoqneb, “O Juda nanjo Mandor Koba, kaiye.”

³⁰ Degsib Yesus minjoqnsib a miselyoqnsib bu toqon esoqnej qaji di tatruiyosib dena aqa gateq di qaloqneb.

³¹ Nanji degsib Yesus misilinjosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanji Yesus osib namburbasq di qameb

³² Nanji Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walweloqsiq aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.

³³ Nanji Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”

³⁴ Di brantosib qaja tamo nanji na wain ya ti kial aqa ya isa koba de ti buliyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.

³⁵ Onaqa qaja tamo nanji na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib menin silali alaneb. Tamo yai aqa menin na bunjrqas di a na gara oqas. Degsib marsib menin silali alanjosib gara eleneb.

³⁶ Onaqa Yesus a namburbas goge di gainesonaqa qaja tamo nanji namburbas utruq di awoosib Yesus taqatesoqneb.

³⁷ Osib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenjrenyeb, “Tamo endi Yesus. A Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nenjrenyeb.

³⁸ Bati deqa bajin tamo aiyel dego namburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonaq di qameb.

³⁹ Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanji aqa ulatamuq dena walweloqsiq gile beoqnsib a misilinjoqnsib gate gainjoqnsib minjoqneb,

⁴⁰ “Ni nami marem, ‘E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni degsi marem deqa ni ino segi jejamu aqaryaiye. Ni Qotei aqa Njiriamqa ni namburbas uratosim mandamq aiye.”

⁴¹⁻⁴² Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti Juda gate nanji ti dego Yesus degsib misilinjoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo ungasari gargekoba nanji aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A Israel nanjo Mandor Koba boleamqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’

⁴³ A segi mareqnu, ‘E Qotei qa ijo areqalo singilatejunum. E segi Qotei aqa Njiri.’ Aqa anjam di boleamqa Qotei na endego aqaryaiyem.”

⁴⁴ Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanji dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

⁴⁵ Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq sen bati 3 onaqa bilaqtej.

⁴⁶ Onaqa Yesus a tulan lelenosiqa marej, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei, O ijo Qotei. Ni kiyaa e qoreibonum?”

⁴⁷ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneq qaji nanqi aqa anjam di qusib mareb, “A Elaija meteqnu.”

⁴⁸ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenqi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqa aqa medabuq di atej.

⁴⁹ Onaqa tamo qudei nanqi mareb, “Iga mati tariñosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus ñamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”

⁵⁰ Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiqa mondor titosiqa aqa ñambile uratosiq moiyej.

⁵¹ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiqa aisiq poaiyelej. Onaqa mimin kobaquja dego dosiq mandam renjinyonaqa menin kokba paraparaelenjeb.

⁵²⁻⁵³ Bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari gargekoba nami morenej qaji nanqi sub waqelenonabqa nanqi olo subq na tigeleb. Bunuqna Yesus a dego subq na tigelonaqa tamo ungasari nanqi di Qotei aqa qure koba Jerusalem miligiq gileb. Gilnabqa tamo gargekoba nanqi na unjreb.

⁵⁴ Ariya qaja tamo nanqi ñamburbas utruq di Yesus taqatesoqneq qaji nanqi gate ombla na mimin dosiq mandam renjinyonaq menin kokba paraparaelenonab unsibqa nanqi tulan ulaugetosib mareb, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Ungasari gargekoba nanqi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneq. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems Josep wo nanqi ai. Ariya unqi bei Sebedi aqa njiri aiyel nanqi ai. Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa ungasari nanqi dena a dauryosib laqnsib kangalyoqneq. Bati Yesus a Galili sawa uratosiq a na nanqi joqsiqa koba na Jerusalem beleneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁷⁻⁵⁸ Onaqa bilaqtonaqa ñoro tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A dego Yesus dauryoqnej qaji. Deqa a Pailat aqa talq gilsiqqa nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na odyosiqa aqa qaja tamo qudei nanqi minjrej, “Ninqi Yesus aqa jejamu osib Josep yiy.”

⁵⁹⁻⁶⁰ Onaqa Josep na Yesus aqa jejamu osi gilsiqqa gara qat omu na dalaosiq aqa segi sub bunuj nami menin miligiq di gereiyej qaji dia atej. Atsiqa menin kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. Osiqa olo aiyej.

⁶¹ Onaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo bosib sub areq di awoosib taqatesoqneq.

Qaja tamo nanqi sub me taqatesoqneq

⁶² Juda nanqi yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inqi inqi kalil gereiyosib atnab soqnej. Deqa atra tamo kokba ti Farisi nanqi ti Pailat aqa talq gilsib minjeb,

⁶³ “O Tamo Koba, Yesus a gisan tamo. Deqa a moyosaisosiqa endegsi marnaq iga quem, ‘Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ A degsi marnaq iga quem.

⁶⁴ Deqa ni ino qaja tamo qudei qarinqrimqa nanqi gilsib sub me geregere getentosib taqatesoqnibqa bati qalub koboqas. Ni degye. Ni degyqasai di Yesus aqa angro nanqi gilsib aqa jejamu bajinosib gisanosib tamo ungasari nanqi minjrqab, ‘Yesus a subq na tigelqo.’ Yimqa nanqi gisan anjam di tulan kobaosim Yesus aqa gisan anjam nami marej qaji di tulan bunyqas.”

⁶⁵ Onaqa Pailat na minjrej, “Ninqi nunqi segi qaja tamo qudei joqsiq gilibqa nanqi sub me geregere getentosib taqatesqab.”

⁶⁶ Pailat a nanġi degsi minjrnaqa nanġi na qaja tamo qudei nanġi joqsib gilsib minjreb, “Ninġi na sub me geregere taqatesoqniy.” Degsib minjrsib meniġ kobaquja nami sub me getentesoqnej qaji di olo geregere sinġilatosib sub meq di saga waiyeb. Nanġi degyeb. Di kiyaaqa? Yesus aqa anġro nanġi bunuqna bosib saga olo taqal atqab di tamo kalil nanġi poinjrqaqas, Yesus aqa anġro nanġi aqa jejamu bajinonub.

28

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo tigelosib Yesus aqa sub unqajqa gileb.

² Nanġi gileq nabqa Tamo Koba aqa lanġ anġro bei a lanġ goge na aisiqa meniġ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di belbeltosiq qalaq di atsiqa meniġ quraq di awesoqnej. Awesonaqa mimiġ kobaquja dej.

³ Lanġ anġro di aqa ulatamu kola bul tulanġ minjalej. Aqa gara lanġbi bul tulanġ qat.

⁴ Onaqa qaja tamo sub me taqatesoqneb qaji nanġi na lanġ anġro di unsibqa nanġi tulanġ ulaugetosib gindagindanosib mandamq di ululonjosib tamo moreno bul tindanosoqneb.

⁵ Onaqa lanġ anġro na unġa aiyel di minjrej, “Ninġi ulaaib. E qalie, ninġi Yesus namburbasq di qameb qaji a qa nameqnub. ⁶ A endi sosai. A subq na tigelqo. Agi a nami ninġi endegsi merngej, ‘E subq na tigelqai.’ Deqa ninġi aiyel bosib sub miligi uniy. A njeioteb qaji lume agi unu.

⁷ Ninġi unsibqa olo puluosib gurgur ti aisib Yesus aqa anġro nanġi endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq ninġi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Ninġi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’ O unġa aiyel, e ninġi anjam di mernġwa bonum.”

⁸ Onaqa unġa aiyel di nanġi tulanġ ulaugeteb. Osib nanġi olo areboleboleinjrej. Deqa nanġi subq dena olo puluosib lanġ anġro na anjam minjrej qaji di Yesus aqa anġro nanġi minjrqaqqa gurgur ti aiyeb.

⁹ Aieyqnabqa gamq di Yesus a segi nanġi aiyel turosiqa minjrej, “Nobqolo bole.” Degsi minjrnaqa nanġi aiyel aqa areq bosibqa aqa sinġa ojsib a binjyeb.

¹⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninġi ulaaib. Ninġi aisib ijo was nanġi endegsib minjriy, ‘Ninġi Galili sawaq giliy. Gilsib dia Yesus itqab.’ ”

Qaja tamo nanġo gisaġ anjam

¹¹ Unġa aiyel aieyqnabqa qaja tamo qudei sub taqatesoqneb qaji nanġi tigelosib qure miligiq aiyeb. Aisib kumbra kalil subq di brantonaq uneb qaji di atra tamo kokba nanġi sainjreb.

¹² Sainjrnab qusibqa Juda gate kalil nanġi metnjrnab bosib koroosib anjam qosisib qaja tamo nanġi di silali kobaquja enjreb. Osib minjreb,

¹³ “Ninġi na tamo unġasari nanġi anjam endegsib minjroqniy, ‘Iga sub taqatosim nerenesonamqa Yesus aqa anġro nanġi qolo bosib subq dena Yesus aqa jejamu bajinosib jaraiyeb.’

¹⁴ Yimqa Pailat a nunġo anjam di qusim ninġi qa njinamqa iga na aqa are olo latetosim anjam gereiyonamqa a ninġi gulbe bei enġwasai.”

¹⁵ Onaqa qaja tamo nanġi silali di osib atra tamo kokba nanġo anjam dauryosib Yesus aqa anġro nanġi na aqa jejamu subq dena bajineb anjam di mare mare laqneb. Laq nab Juda tamo unġasari tulanġ garggekoba nanġi anjam di quelenjosib nanġi kamba saaqneb agi bini saaqnsib unub.

Yesus na aqa anġro nanġi wau enjrej

¹⁶ Onaqa Yesus aqa anġro 11 nanġi Galili sawaq gilsib mana bei Yesus a nami nanġi deq oqwjajqa minjrej qaji deq oqeb.

¹⁷ Oqsib dia Yesus itosib a binjyosib aqa ñam soqteb. Ariya nanği qudei areqalo aiyelteb.

¹⁸ Onaqa Yesus a nanço areq gilsiqä minjrej, “Ijo Abu na singila kalil ijo banq di atej deqa e mandam ti lañ ti taqatejunum.

¹⁹ Deqa niñgi walwelosib sawa sawa kalil keretoqnsibqa tamo unğasari nanği ijo anjam minjre minjre laqniy. Yim nanği e daurbqajqa deqa. Niñgi ijo Abu aqa ñam na ti e Qotei aqa Njiri ijo segi ñam na ti Mondor Bole aqa ñam na ti nanği yansnjroqniy.

²⁰ O ijo anğro, anjam kalil e nami merñgoqnem qaji di niñgi walwelosib tamo unğasari nanği minjroqniy. Yim nanği anjam di dauryqajqa deqa. Niñgi quiy. E bati gaigai niñgi koba na wauoqnsiy sqai. Degsim soqnim soqnim diño bati brantqas.”

MAK

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹ Qotei aqa Njiri Yesus Kristus aqa anjam bole e utruq na saqai.

² Nami Qotei na aqa Njiri Yesus endegsi minnej, “Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.

³ A wadau sawaq di tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanqi endegsi minjroqngas, “Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Aqa gam tingitetiy.” Qotei a nami aqa Njiri degsi minnej. Onaqa aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam di nenngrenyonaq soqnej.

⁴⁻⁵ Bunuqna Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di brantej. Brantosi q di tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam palontosi q minjroqnej. Tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanqi ti Jerusalem qureq di soqneb qaji nanqi ti kalil Jon aqa areq gileq nabqa a na nanqi endegsi minjroqnej, “Nin gi are bul yibqa Qotei na nun go une kalil kobotetngwas. Amqa e na nin gi yansngwai.” Degsi minjreqnaqa nanqi na nan go une kalil babteq nabqa Jordan yaq di yansnjroqnej.

⁶ Jon a wadau sawaq di soqnej di a in gi in gi sai qoji. Deqa a gara jugo kamel aqa jun gum na gereiyo qaji di jugoqnsiqa alalag na singilatosi q laqnej. A in gi uyo sai qoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej.

⁷ A Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo ungasari nanqi endegsi minjroqnej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai.

⁸ E ya na nin gi yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na nin gi yansngwas.” Jon na tamo ungasari nanqi anjam degsi minjroqnej.

Jon na Yesus yansej

⁹ Bati bei Yesus a Jon na yansqa marsiqa Nasaret qureq dena tigelosiqa Galili sawa uratosi q Jon aqa areq bej. Bonaqa Jon na Jordan yaq di yansej.

¹⁰ Yansonaqa a yaq na tigelosiqa tarosi q lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosi q aisi q Yesus aqa jejamuq di awoej.

¹¹ Awoonaqa lan goge dena Qotei na Yesus metonaqa aqa kakro quej. A endegsi minjna q quej, “Ni ijo Angro qujai. E ni tulan qalaqalaimeqnum. E ni qa tulan areboleboleibeqnu.”

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹²⁻¹³ Onaqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaga bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. Yesus a wagme juwan nanqi ti soqneb. Sonabqa Qotei aqa lan angro nanqi bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a olo Galili sawaq aiyej. Aisi q dia Qotei aqa anjam bole palontoqnej.

¹⁵ A endegsi maroqnej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nan go Mandor Koba sqajqa bati jojomqo. Deqa nin gi are bul yosib Qotei aqa anjam bole nun go areqaloq di singilatiy.”

Yesus na tamo qolqe nanqi metnjrnaq a dauryeb

¹⁶ Osiqa Yesus a Galili ya agu kobaquja q gilej. Gilsiq alile dia walweloqnsiqa nam atej di Saimon aqa was Andru wo nanqi qe o qaji tamo soqneb deqa nanqi kakan waiyeq nab unjrej.

¹⁷ Unjrşiqa minjrej, “Niŋgi aiyele e daurbiy. Niŋgi qe o qaji tamo unub deqa niŋgi qe eqnub. Dego kere e wau enŋitqa niŋgi olo tamo oqnqab.”

¹⁸ Yesus a naŋgi deŋsi minjrnaqa naŋgi naŋgo kakaŋ uratosib Yesus dauryeb.

¹⁹ Onaqa Yesus a olo walwelosiq gilokiñalayosiqa Sebedi aqa ŋiri Jems aqa was Jon wo naŋgi aiyele qobuŋ miligiq di kakaŋ branjo qandimeqnaqqa unjrşiqa metnjrej.

²⁰ Metnjrnaqa naŋgo abu Sebedi wau tamo ti qobuŋ miligiq di sonabqa naŋgi urat-njrsib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

²¹ Onaqa Yesus aqa anŋro naŋgi ti walwelosib gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib sonabqa Juda naŋgo yori batiej. Deqa Yesus a Juda naŋgo Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

²² Aqa anjam palontej di siŋgila ti. Dal anjam qalie tamo naŋgo anjam maroqnebe de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu. Aqa anjam dena dal anjam qalie tamo naŋgo anjam tulaŋ bunyoqnej. Deqa tamo unŋasari naŋgi Yesus aqa anjam di qusib tulaŋ prugeb.

²³ Bati di tamo bei mondor uge na ojeŋ qaji a Qotei tal miligiq di awesoqnej. Deqa a Yesus unsiqa tulaŋ leleŋosiqa minnej,

²⁴ “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iŋa kiyergwajqa bonum? Ni iŋa padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa Tamo Boledamu. Ino jejamuq di une bei saiqoji.”

²⁵ Onaqa Yesus na mondor uge di ŋiriŋtosiq minnej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulaŋ.”

²⁶ Deŋsi minjnaqa mondor uge dena tamo di kunjimyosiqa tulaŋ leleŋosiqa a uratosiq ulaŋej.

²⁷ Onaqa tamo unŋasari naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsibqa naŋgi tulaŋ prugosib segi segi maroqnebe, “Yesus a tamo kiyero? A anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di siŋgila ti mareqnu. A segi anjam di aqa abu. Agi a na mondor uge naŋgi minjreqnaqa naŋgi aqa anjam dauryosib jaraiyeqnu.”

²⁸ Tamo unŋasari naŋgi deŋsibe maroqnebe. Osibe naŋgi walwelosibe Galili sawa keretosibe Yesus aqa maŋwa deqa saoonsibe laqnebe.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

²⁹ Onaqa Yesus aqa anŋro naŋgi ti Qotei tal uratosibe Saimon Andru wo naŋgo tal gogeteb. Jems Jon wo naŋgi koba na tal gogeteb.

³⁰ Tal gogetosibqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaq jejamu tulaŋ kaŋkaŋyonaqa ŋeiesonaq uneb. Deqa Yesus aqa anŋro naŋgi na Yesus minjeb, “Ni na uŋa di boletqa kere e?” Onaqa minjrej, “Od, e na boletqa kere.”

³¹ Deŋsi minjrşiqa uŋa maiyeŋ qaji aqa areq gilsiqqa baŋ ojsiqqa tigeltej. Tigeltonaqa aqa jejamu kaŋkaŋ di koboonaqa a tigelosiqqa naŋgi iŋgi goiyetnjrej.

Yesus a tamo unŋasari gargekoba naŋgi boletnjroqnej

³² Seŋ aiyeqnaqa qure deqaji tamo unŋasari ma utru segi segi so qaji naŋgi ti mondor uge uge na ojelenjo qaji naŋgi ti naŋgo was naŋgi na joqoqnsibe Yesus aqa areq boqnebe.

³³ Boqnsibe Yesus soqnej qaji tal meq di korooqnebe.

³⁴ Onaqa Yesus na tamo unŋasari kalil ma ti soqnebe qaji naŋgi boletnjroqnej. Osiqa mondor uge naŋgi dego winjroqnej. Mondor uge naŋgi di Yesus qa qaliebe deqa naŋgi aqa ñam ubtqa mareqnaq a na naŋgi saidnjroqnej.

Yesus a Galili sawaq di Qotei aqa anjam mare mare laqnej

³⁵ Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo unŋasari naŋgi alelnjrşiqa wadau sawaq gilsiqqa dia Qotei pailyoqnej.

³⁶⁻³⁷ Pailyeqnaqa aqa angro nanği Saimon koba na a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Tamo unğasari kalil nanği ni qa nameqñub.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği tigelabqa iga qure qureq giloqñsimqa dia Qotei aqa anjam palontoqñsim tamo unğasari nanği minjroqñqom. E wau di yqajqa deqa mandamq aiyem.”

³⁹ Degsi minjrñsiqa walweloqñsiqa qure qure kalil Galili sawaq di brantoqñsiqa Juda nango Qotei tal miligiq giloqñsiqa Qotei aqa anjam palontoqñsiq minjroqñej. Osiqa mondor uge uge nanği winjreqnaqa nanği na tamo unğasari nanğog dena jaraiyoqñeb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

⁴⁰ Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiq aqa sinğaq di sinğa pulutosiq pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqñimqa e boletbe.”

⁴¹ Onaqa Yesus na tamo di aqa yu unsiqa a qa dulosiq bañ waiyosiq ojej. Ojsiq minjej, “E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.”

⁴² Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej.

⁴³ Onaqa Yesus a sinğila na minjej, “Ni tigelosim gile.

⁴⁴ Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanği minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiye. Yimqa tamo unğasari nanği ni numñib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ”

⁴⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na boletej deqa a anjam mare mare laqnaqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği quekriteb. Deqa Yesus a segitosiq gilsiq wadau sawaq di soqñej. Tamo unğasari nanği a jujunyaib deqa a qure beiq di brantosaiyoqñej. A wadau sawaq di sonaqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği qure qure kalilq dena tigeloqñsib aqa areq beñjoqñeb.

2

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Bati bei Yesus a olo Kaperneam gilsiq di sonaqa qure deqaji nanği endegñib queb, “Yesus a gago qureq olo bqo. A talq di unu.”

² Deqa tamo unğasari gargekoba nanği bosib siranmeq di jujunonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontosiq minjroqñej.

³ Onaqa tamo qolqe nanği na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsibqa qoboyosib Yesus aqa talq osi beb.

⁴ Osi bosib nam ateb di tamo unğasari gargekoba nanği siranme junonab unjreb. Deqa nanği Yesus aqa areq gilqa keresaijnraqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej.

⁵ Onaqa Yesus a nanğog areqalo unej di nanğog areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo angro, ino une kalil e na kobotetmonum.”

⁶ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei warum dia awesoqñeb qaji nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanğog areqalo na mareb,

⁷ “Yesus a kiyaga anjam degsi marqo? A Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanğog une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.”

⁸ Nanği degñib are qaleqñabqa Yesus a nanğog areqalo di qalieosiq minjrej, “Ninği kiyaga areqalo di onub?

⁹ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjitqa ninği qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim ino sapera osim walwel,’ anjam de kiyo?

10 Ariya e segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanjo une kobotetnrqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanji degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiq minjej,

11 “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”

12 Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiq aqa sapera osiq tamo ungasari kalil nanjo namdamuq di walwelosiq gilej. Onaqa tamo ungasari kalil nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji tulan prugugetosib Qotei aqa nam soqtosib mareb, “Manwa iga endego unonum di kumbra tulan bei. Tamo bei na manwa deqaji bei yeqnaq iga nami unosaiognem.”

Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”

13 Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari gargekoba nanji bosib aqa areq di koroonabqa a na Qotei aqa anjam palonteqnaq nanji quoqneb.

14 Dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa nam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. A Alfias aqa niri. A itosiq minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiq Yesus dauryej.

15 Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanji ti Livai aqa talq gilsib awoosib ingi uyoqneb. Nanji segi sai. Une tamo ti takis o qaji tamo ti gargekoba nanji dego koba na Yesus dauryosib Livai aqa talq di awoosib Yesus aqa angro nanji ti ingi uyoqneb.

16 Onaqa Farisi qudei nanji bosib Yesus a une tamo ti takis o qaji tamo ti nanji koba na ingi uyeqnaq unjrnsibqa Yesus aqa angro nanji minjreb, “Yesus a kiyaaq une tamo ti takis o qaji tamo ti nanji koba na ingi uyeqnaq?”

17 Onaqa Yesus a Farisi nanjo anjam di qusiq minjrej, “Tamo ma saiqoji nanji yu qangra tamo aqaq gilosaieqnaq. Tamo ma ti nanji segi yu qangra tamo aqaq gileqnaq. Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanji metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanji metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

18 Bati bei Jon aqa angro nanji ti Farisi nanji ti ingi uratoqnsib qurienqneb. Deqa nanji Yesus aqa areq bosib minjeb, “Jon aqa angro nanji ingi uratoqnsib qurienqneb. Farisi nanjo angro nanji dego ingi uratoqnsib qurienqneb. Ariya ino angro nanji kiyaaq qurienosaieqnaq?”

19 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a uja ban ojqa bati qa aqa was nanji ti soqnaq nanji qurienqab e? Sai.

20 Bunuqna nanjo was a nanji uratnjrimqa bati deqa nanji qurienqnsib sqab.

21 “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas.

22 Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanqraosiq singilaej deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenqsim mandamq aqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di kere.”

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

23 Yori bati bei Yesus aqa angro nanji ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanji bem sum gei elenqnsib uye uye giloqneb.

24 Nanji degsib gileqnaq Farisi qudei nanji bosib unjrnsibqa Yesus minjeb, “Ino angro nanji kiyaaq kumbra degyeqnaq? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

25 Onaqa Yesus na kamba Farisi nanji minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo ti nanji mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ningi buk miligiq di sisiyosai kiyo?”

²⁶ Abiatar a atra tamo gate sonaqa bati deqa Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanqi dego anainjrnaq uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanqo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa namgalaq di une saiqoji. Ninqi anjam di sisiyosai kiyo?”

²⁷ Osiqa minjrej, “Qotei a yori bati qa are qalsiq tamo nanqi atosai. A tamo nanqi qa are qalsiq yori bati atej.

²⁸ E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

3

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

¹ Olo yori bati bei Yesus a Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsiqqa tamo bei ban qandamyey qaji a di sonaq unej.

² Onaqa Farisi nanqi Yesus koqyoqneb. Nanqi are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’” Deqa nanqi Yesus koqyoqneb.

³ Onaqa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni tigelosim au.”

⁴ Degsi minjnaqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq gileqnaqa Yesus na Farisi nanqi nen-emnjrej, “Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam a bole sqas di kere kiyo iga na uratonam a padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo? Ninqi na merbiy.” Onaqa Farisi nanqi kamba olo anjam bei Yesus minjosai. Nanqi mequmesoqneb.

⁵ Nanqo are getenjnresonej deqa Yesus a nanqi koqnjrej. Osiqa nanqi qa minjin oqetonaqa tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq bolelej.

⁶ Onaqa Farisi nanqi Qotei talq dena oqedosib Herot aqa wau tamo nanqi ti koba na koroosib nanqi kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqneb.

Tamo ungasari gargekoba nanqi Yesus dauryoqneb

⁷⁻⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti tigelosib tamo ungasari kalil nanqi uratnjrsib alile aisib di soqneb. Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi endegsib queb, “Yesus a manwa gargekoba yeleneqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib alile aisib aqaq di korooqneb. Galili sawa nanqi ti Judia sawa nanqi ti Jerusalem qure nanqi ti Idumia sawa nanqi ti qure kalil Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanqi ti Tair qure ti Saidon qure ti nanqi kalil belenosib Yesus aqaq di korooqneb.

⁹ Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Qobun bei atib soqnem. Tamo ungasari nanqi bosib e jujunbaib deqa e qobun gogetosiy di awoqai.” Onaqa aqa angro nanqi qobun bei atnab soqnej. Nanqi degyeb. Di kiyaaqa?

¹⁰ Yesus a nami tamo ungasari gargekoba nanqi boletnjroqnej. Deqa tamo ma ti kalil nanqi aqa areq boqnsibqa nanqo ban aqa jejamuq di atqa maroqnsib a jujunyoqneb.

¹¹ Tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi dego Yesus aqa areq boqneb. Boqnsibqa mondor uge nanqi na Yesus unoqnsib aqa singaq di singa pulutoqnsib lelenoqnsib minjoqneb, “Ni Qotei aqa Niri.”

¹² Degsib minjeqnabqa a nanqi singila na saidnjroqnsiq minjroqnej, “Ninqi ijo nam ubtosib maraib.”

Yesus a tamo 12 nanqi giltnjrej

¹³ Onaqa Yesus a dena walwelosiqqa manaq oqej. A endegsi are qalej, “E na tamo qudei giltnjritqa nanqi e koba na laqnsibqa ijo wau ojoqnqab.” A degsi are qalsiqqa manaq oqsiq dia tamo qudei nanqi metnjrnaqa aqa areq beb.

14 Bonabqa a na tamo 12 nanği giltñjrej. Nanği a ombla sqajqa deqa ti a na nanği qarññrimqa nanği aqa anjam mare mare laqajqa deqa ti nanği giltñjrej.

15 Nanği na mondor uge uge tamo unğasari nanço jejamuq dena winjrçajqa deqa ti nanği giltñjrej.

16 Tamo 12 giltñjrej qaji nanço ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej.

17 Bei Sebedi aqa ñiri Jems aqa was Jon wo. Nanço ñam bei Yesus na Boanerges wainjrej. Ñam di aqa damu, “Tamo kola bul.”

18 Ariya Andru Filip wo. Bei Bartolomyu Matyu wo. Bei Tomas. Bei Alfias aqa ñiri Jems. Bei Tadius. Bei Saimon agi Rom nanği winjrçajqa maroqnej qaji.

19 Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanço banq di atej qaji.

Tamo qudei nanği maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa siñgila na waueqnu”

20 Onaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa tamo unğasari gargekoba nanği olo bosib korooqneb. Deqa aqa anğro nanği ti ingi uyqa bati saiinjrej.

21 Yesus aqa was nanği aqa ai koba na degsib qusibqa Yesus oqajqa marsib qure deq gileb. Nanği maroqneb, “Yesus a nanariqo kiyo?”

22 Onaqa dal anjam qalie tamo qudei Jerusalem dena beb qaji nanği Yesus yomuiy-oqnsib maroqneb, “Mondor uge nanço gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Siñgila dena Yesus na mondor uge nanği winjreqnu.”

23 Onaqa Yesus a nanği metñjrnaqa aqa areq bonabqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Satan na aqa segi mondor uge nanği kiyersim winjrças? Di keresai.

24 Tamo nanği qure qujaiq di unub qaji nanği segi poaiyelosib qotqab di nanği koba na geregere sqa keresai.

25 Tamo nanği tal qujaiq di unub qaji nanği segi poaiyelosib qotqab di nanği dego koba na geregere sqa keresai.

26 Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanği jeutñjrsim winjrças di aqa siñgila koboosim aqa wau ulonqas.

27 “Tamo bei a tamo siñgila koba bei aqa tal gogetosim aqa ingi ingi kalil bajinqa keresai. A mati tamo siñgila di sil na tontim soqnimqa di aqa ingi ingi kalil bajinqa. Tontqasai di aqa ingi ingi bajinqa keresai.

28 “E bole merñgwai. Tamo unğasari nanço une kalil Qotei na kobotetñjrças. Tamo unğasari nanği misilin anjam mareqñub une di dego Qotei na kobotetñjrças.

29 Ariya tamo a Mondor Bole misilinjqas une di Qotei na kobotqasai. Une di tamo aqa jejamuq di gaigai sqas.”

30 Yesus na dal anjam qalie tamo nanği anjam degsi minjrej. Di kiyaaqa? Nanği maroqneb, “Yesus a mondor uge ti.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanği tal qabe?”

31 Onaqa Yesus aqa was nanği aqa ai koba na bosib tal oqeq di tigeleb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanği oqeq di tigelosib tamo qudei minjreb, “Iga Yesus qa bonum. Deqa ninği a minjib endeq bem.”

32 Onaqa tamo unğasari Yesus aqa areq di awesoqneb qaji nanği na Yesus minjeb, “Ino was nanği ino ai ombla na ni qa bonub agi oqeq di tigelejunub.”

33 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo ai ijo was nanği tal qabe?”

34 Degsi minjrsiqa tamo unğasari aqa areq di awesoqneb qaji nanği koqnjrsiqa minjrej, “Ninği segi ijo ai ijo was nanği.

35 Ninği quiy. Tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja bole. A ijo ai bole.”

4

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹⁻² Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi bosib aqaq di koroonabqa a sasalosiq qobun bei gogetosiq di awoej. Awoosiq tamo ungasari kalil nanngi alile di sonabqa a na yawo anjam gargekoba minjroqnej.

A na yawo anjam bei endegsi minjrej,

³ “Ninngi quiy. Tamo bei a gilsiq aqa inngi wauq di saga yago breiyelenej.

⁴ Breiyonaqa jagwa na saga yago qudei puyonaqa gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa qebari nanngi bosib uyekriteb.

⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb.

⁶ Nanngo jirim tulan guma aiyosai deqa sen oqsic kanjanonaqa nanngi laosib morenej.

⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsic kabutnjrnaq geitosai.

⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateleneb. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

⁹ Yesus na tamo ungasari nanngi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa olo endegsi minjrej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo ungasari nanngi yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanngi uratnjrsiq a kiñala qalaq gilsiq a segi sonaqa aqa angro 12 nanngi ti tamo qudei a dauryosib laqneb qaji nanngi ti aqa areq bosibqa aqa yawo anjam di aqa utru geregere qalieqajqa deqa nenemyeb.

¹¹ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro ninngi segi utru qalieqab. Ariya tamo ungasari qala qalaq di unub qaji nanngi yawo anjam segi minjroqnej.

¹² Deqa nanngi nam atoqnqab di ijo anjam aqa damu unsib poinjrqasai. Nanngi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru quqwasai. Osib poinjrqasai dego. Deqa nanngi are bulyosib Qotei aqaq bqa keresai. Deqa Qotei a nanngo une kobotetnjrqasai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹³ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru ninngi poingosai e? Dego di ninngi kiyersib ijo yawo anjam kalil qa poinqwas?”

¹⁴ Tamo a saga yago breiyej di a Qotei aqa anjam breiyej.

¹⁵ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanngi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya anjam di nanngo are miligiq di soqninqa Satan a urur bosim anjam di olo yainjrqas. Qotei na nanngo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqas.

¹⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanngo areq atqab.

¹⁷ Ariya anjam di nanngo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo qudei na bosib nanngi gulbe enjrsib ugeugeinjrqab. Yimqa nanngo areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di nanngi olo ulontqab.

¹⁸⁻¹⁹ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanngi olo mandam qa inngi inngi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqnqajqa are prugnjqroqñqas. Yimqa kumbra dena nanngi gisanjrsim Qotei aqa anjam nanngo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanngi gei bole atosaietqñub dego kere.

²⁰ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib nanngo are miligiq di geregere ojsib singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanngo are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

Tamo bei a lam qatrentosim pulonamqa guwe na kabutqasai

²¹ Osiqa Yesus a olo minjrej, “Tamo bei a lam qatrentosim pulonamqa guwe na kabutqasai. Bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanesqas.

²² Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di Qotei na boleq atqas. Kumbra kalil kabuejunu qaji di dego Qotei na babtqas.

²³ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

²⁴ Osiqa Yesus a olo minjrej, “Anjam nanngi queqnub qaji di geregere quoqniy. Nanngi geregere quoqnqab kere dego Qotei a kamba powo engoqnqas. Osim olo powo tulan koba engoqnqas.

²⁵ Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayim a laña sqas.”

Saga yago nanngi segi oqeleneqnub

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a saga yago breiyeqnu dego kere.

²⁷ Tamo di a qolo ñeioqnsiqa nobqolo a olo tigeloqnsiqa walweleqnu. A kumbra degyeqnaqa saga yago nanngi segi kokitoqnsibqa oqeleneqnub. Saga yago nanngi kiyersib oqeleneqnub di tamo a qaliesai.

²⁸ Mandam a segi waueqnaqa saga yago nanngi kokitoqnsibqa bangateqnub. Dena sotoqnsibqa geitoqnsibqa melieqnub.

²⁹ Meli sau bqo deqa tamo di a bosim serie na ginjenyosim oqas.”

Sis yago qa yawo anjam

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di aqa utru nanngi geregere poingwajqa deqa yawo anjam bei endegsi merngwai.

³¹⁻³² Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Sis yago nanngi tulan kiñilala kas yago bul. Ingi ingi qudei nanngo yago kokba yala. Sis yago nanngi tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujaqas. Osim ñam qudei bunnjrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanngi bosib aqa waburq di awoelenqab.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³³ Yesus na tamo ungasari nanngi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. Nanngi aqa yawo anjam quqwa kere deqa a degsi minjroqnej.

³⁴ A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. Olo segitoqnsiqa aqa segi angro nanngi yawo anjam aqa utru geregere plaltosiq minjroqnej.

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

³⁵ Onaqa bilaqtonaqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Iga gilsim ya agu taqal beiq di brantqom.”

³⁶ Degsi minjrnsiqa nanngi koba na tamo ungasari kalil nanngi uratnjrsibqa qobun na gileqnabqa tamo qudei nanngi dego nanngo qobun osib Yesus dauryosib giloqneb.

³⁷ Yesus aqa angro nanngi ti qobun na gileqnabqa jagwa tulan koba tigelosiq ya korkortosiqa qobun qaloqnsiqa morman miligiq aiyeqnaqa ya maqej.

³⁸ Yesus a nami qobun bunuq di gate kulun atsiqa ñeisiq qambumtej. Deqa aqa angro nanngi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga padalqa laqnum. Ni deqa are qalosai kiyo?”

³⁹ Onaqa Yesus a tigelosiqa jagwa ti ya ti singila na minjrej, “Niŋgi laoiy.” Minjrnaqa jagwa laej. Ya dego maninej.

⁴⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nanŋi endegsi minjrej, “Niŋgi kiyaaqa ulaosib e qa yala poiŋgosai?”

⁴¹ Onaqa aqa angro nanŋi olo tulaŋ ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqaqa aqa anjam qusib laonub?”

5

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanŋi ti qobuŋ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gerasa sawaq di tiryeb.

² Tiryosib Yesus a qobuŋ uratosiq mandamq ainaqa tamo bei a tamo sub ato sawaq dena brantosiq Yesus aqa areq bej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji.

³ A bati gaigai tamo sub ato sawaq di njeioqnej. A tamo singila koba. Tamo bei na a ojqa keresai. Sil kokba na a tontqa keresai dego.

⁴ Bati gargekoba tamo qudei nanŋi aqa singa ti baŋ ti sil kokba na tonteqnabqa a olo kukoqyoqnej. Tamo bei na a ojqa keresai bole sai.

⁵ A bati gaigai qolo ti qanam ti tamo sub ato sawaq di tulaŋ lelenoqnsiqa aqa segi jejamu menin na pupoiyoqnej. A manaq di dego kumbra di yoqnej.

⁶⁻⁸ Deqa a isaq na nam atsiqa Yesus unsiqa urur ti aqa areq bosiqqa aqa singaq di singa pulutej. Onaqa Yesus na mondor uge di minnej, “O mondor uge, ni tamo di uratosim ulaŋ.” Degsi minjnaqa mondor uge dena tulaŋ lelenosiqa singila na pailosiq Yesus minnej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Niri, ni e kiyerbqajqa bonum? E Qotei aqa nam na ni mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

⁹ Onaqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino nam yai?” Degsi nenemyonaqa minnej, “Ijo nam Qoto Tamo Gargekoba. Iga mondor tulaŋ gargekoba tamo endi aqa jejamuq di unum.”

¹⁰ Osiqa singila na pailosiq Yesus minnej, “Ni iga sawaq beiq waigaim.”

¹¹ Bati deqa bel tulaŋ gargekoba nanŋi mana goge dia suwaroqneb.

¹² Deqa mondor uge nanŋi na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanŋo jejamuq gilelenqom.”

¹³ Mondor uge nanŋi degsib Yesus minjnabqa a na nanŋi odnjrnaqa tamo di uratosibqa bel nanŋo jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanŋi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneb. Bel moreneb qaji nanŋi sisiyeb 2,000.

¹⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanŋi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo unŋasari kalil nanŋi sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. Onaqa tamo unŋasari nanŋi kumbra di unqajqa beb.

¹⁵ Bosib Yesus aqa areq di koroosib nam ateb di tamo nami mondor uge ti soqnej qaji aqa areqalo boleosiqa gara tigsig awesonaq uneb. Unsib tulaŋ ulaugeteb. Di kiyaaqa? Mondor uge tulaŋ gargekoba nami tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa.

¹⁶ Onaqa tamo nanŋo namdamu na Yesus a mondor uge di winjrnaq uneb qaji nanŋi bel qa ti mondor uge qa ti tamo unŋasari nanŋi sainjrnab queb.

¹⁷ Qusibqa Yesus minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

¹⁸ Onaqa Yesus a qobuŋ gogetosiq gilqa laqnaqa tamo aqaq na Yesus na mondor uge uge winjretej qaji a singila na pailosiq minnej, “E ni daurmqai.”

¹⁹ Onaqa Yesus na saidyosiq minnej, “Ni olo ino segi qureq gile. Gilsim Tamo Koba a ni qa dulosiqa kumbra tulaŋ boledamu emqo deqa ino was nanŋi sainjre.”

²⁰ Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na a kumbra tulaŋ boledamu yej deqa Dekapolis sawa (nam di aqa damu, Qure 10) dia tamo unŋasari kalil nanŋi sainjroqnsiq laqnej. Sainjreqnaqa nanŋi aqa anjam quoqnsib tulaŋ prugoqneb.

Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej

²¹ Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiqa ya agu taqal beiq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq alile di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba bosib aqaq di korooqneb.

²²⁻²³ Koroosib sonabqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a walwelosiq Yesus unsiq aqa areq bosiq a sinqa pulutosiq a sinqila na pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo angro sebin a moiqa laqnu. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atimqa a olo boleosiq nambile sqas.”

²⁴ Onaqa Yesus na Jairus odyosiqa a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi dego nanqi aiyel daurnjrsib jujunosiq giloqneb.

²⁵ Gileqnaqnaqa nanqo ambleq di uña bei ma ti soqnej qaji a nanqi daurnjrsiq giloqnej. Uña di a nami bai na unej len aiyosiq deqsi soqnej wausau 12 uratej.

²⁶ Yu qanqra tamo gargekoba nanqi nami a boletqa yeqnab a jaqatinqobaiyoqnej. A ma gereiyo talq giloqnsiq silali koba urateqnaqa nanqi aqa jejamu gereiyeqnaqnaqa a boleosaioqnej. Aqa ma olo kobaqujaoqnej.

²⁷⁻²⁸ Deqa a Yesus aqa ñam qusiqa are qalej, “E aqa gara mutu segi ban na ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiq Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa ban waiyosiq aqa gara mutu ojej.

²⁹ Ojnaqa aqa len aiyosiq qaji di koboej. Koboonaqa a aqa segi jejamu qalieosiqa marej, “Bole, ijo ma saiqo.”

³⁰ Onaqa Yesus a poiyej, “Singila qudei ijo jejamu uratosiq gilqo.” Degsi poiyoonaqa bulosiq tamo ungasari tulan gargekoba soqneb qaji nanqi unjrsiq na nenemnjrej, “Yai na ijo gara ojjo?”

³¹ Degsi nenemnjrnaqa aqa angro nanqi na minjeb, “Ni kiyaaq degsi nenemonum? Ni une. Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi ni daurmosib jujunmejunub.”

³² Onaqa Yesus a uña gara mutu ojej qaji di unqajqa nam atoqnej.

³³ Onaqa uña di a endegsi qalieej, “Ijo ma saiqo deqa Yesus a e nubqajqa nam ateqnu.” A degsi qalieosiqa tulan ulaugetosiq are tonqonyonaqa jinga na bosiq Yesus aqa areq di sinqa pulutosiq a segi qa ubtosiq minjej, “E na ino gara mutu ojonum.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjej, “O uña, ni ino areqalo e qa singilatosisim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

³⁵ Yesus a uña degsi minjeqnaqa tamo qudei nanqi Jairus aqa talq dena bosibqa gamq di Jairus Yesus wo turosib nanqi na Jairus minjeb, “Unqum. Ino angro a nami moiqa. Deqa ni na Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem.”

³⁶ Onaqa Yesus a nanqo anjam di qusiqa Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilatime.”

³⁷⁻³⁹ Degsi minjsiq tamo ungasari kalil nanqi a dauryqa saidnjrsiq Jems aqa was Jon wo Pita ombla nanqi segi joqsiqa Jairus koba na gilsib aqa talq di branteb. Brantosib Yesus a nam atej di tamo ungasari gargekoba nanqi qatron koba yoqnsib akam murqumyeqnab unjrej. Unjrsiq tal gogetosiqa minjrej, “Ninqi kiyaaq qatron koba yoqnsib akameqnaq? Angro di a moiyoqai. A laña ñeisiq qambuntejunu.”

⁴⁰ Degsi minjrnaqa nanqi Yesus kikiyeb. Nanqi qalieeb, “Angro a nami moiyoqoletqo.” Degsi qalieosib deqa Yesus kikiyeb. Onaqa Yesus a nanqi kalil minjrej, “Ninqi sasaloiy.” Degsi minjrnaqa nanqi sasalonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa ai abu osiq aqa segi angro qalub nanqi dego joqsiqa angro aqa warum miligiq gilej.

⁴¹ Gilsiq angro aqa ban titosiqa minjej, “Talita, kum.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O angro, ni tigel.”

⁴² Degsi minjnaqa angro di a olo nambile osiq urur tigelej. Tigelosiq walwelej. Angro aqa wausau 12. Onaqa nanqi kalil Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugeb.

⁴³ Onaqa Yesus a nanqi sinqila na endegsi minjrej, “Ninqi ijo manwa endi unonub deqa tamo qudei minjraib.” Osiq marej, “Ninqi angro endi inq anaiyiy.”

6

Yesus aqa qure utru nanği aqa anjam quetosai

¹ Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa aqa anğro nanği joqsiqa aqa segi qure utruq gilej.

² Gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanço Qotei tal miligiq gilsiqqa tamo unğasari gargekoba sonabqa tigelosiqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqnaqa tamo unğasari nanği aqa anjam qusibqa tulañ prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiqa anjam siñgila endeqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq mañwa endeqaji babteleneqnu?”

³ Iga qalie, a laña tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa ñiri. A Jems na Joses na Judas na Saimon na nanço was. Aqa jaja kalil nanği agi iga koba na endi unum.” Tamo unğasari nanği degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb.

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaqas di nanği aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnaqas di nanği aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnaqab.”

⁵ Yesus a nanği degsi minjrsiqa aqa segi qure utruq di mañwa bei yqajqa keresaiyej. A tamo quja quja segi nanço gateq di aqa bañ atnaqa nanço ma koboej.

⁶ Aqa segi qure utru nanği a qa nanço areqalo siñgilatosai deqa a are gulbeiyej.

Yesus na aqa anğro 12 nanği wau enjrej

Onaqa Yesus a walwelosiqqa qure bei beiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnej.

⁷ Osiqua bati bei a na aqa anğro 12 nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanği tamo unğasari nanço jejamuq na mondor uge uge winjroqnaqajqa deqa siñgila enjrej. Osiqua minjrej, “Ninği aiye aiyel giloqnsibqa qure qureq di ijo anjam palontoqnsib laqniy.

⁸ Ninği inği inği osib gilaib. Inği uyo bei aib. Nunço qaquñ aib. Silali osib gilaib. Toqon segi osib walweliy.

⁹ Sinğa tatal dego jigsib giliy. Gara jugo aiye aiyel aib.”

¹⁰ Osiqua minjrej, “Ninği qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dia sosib dena olo tigelosib qure beiq giloqniy.

¹¹ Tamo bei na ninği gereingwa uratimqa kiyo nunço anjam quqwa asgiyimqa kiyo ninği qure di uratqa oqnsib nunço sinğa tatal tumbum butuyoqniy. Yimqa nanği nunço kumbra di unsib poinjrqas, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’ ”

¹² Yesus na aqa anğro 12 nanği degsi minjrsiq qarinjrnaqa nanği qure qureq giloqnsibqa Qotei aqa anjam palontoqnsib tamo unğasari nanği endegsib minjroqneb, “Ninği are buliy.”

¹³ Osib mondor uge uge nanği winjroqnsibqa tamo unğasari nanço gateq di goren bilenteqnaqba nanço ma saioqnej.

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

¹⁴ Yesus aqa anğro nanği aqa ñam mare mare laqnaqba Mandor Herot a quej. Tamo unğasari gargekoba nanği dego qusib maroqneb, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa siñgila osiqa mañwa endeqaji babteleneqnu.”

¹⁵ Onaqa tamo qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Elaija olo bço.” Onaqa qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei.”

¹⁶ Ariya Herot a segi Yesus aqa ñam qusiqa marej, “Tamo di a Jon e nami kakro gentetem qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.”

¹⁷⁻¹⁸ Herot a nami aqa was Filip aqa ñauñ Herodias yaiyosiq ej. Deqa Jon yansnjro qaji a na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa uña em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanği qarinjrnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb.

19 Bati deqa Herot aqa n̄aun̄ a Jon qa tulan̄ n̄irin̄ugetej deqa a na Herot wain̄yosiq min̄joqnej, “Ni na Jon qalim moiyeḡem.” Yeḡnaqa Herot na saidyoqnej.

20 Di kiyaaqa? A Jon qa ulaoqnej deqa. Deqa a Jon geregere taqatoqnej. A endegsi qalieej, “Jon a tamo bole. Aqa jejamuḡ di une bei saiḡoji. A Qotei aqa tamo tin̄tin̄.” Herot a degsi qalieosiq deqa a Jon taqatoqnsiqa aqa anjam quoqnej. Quoqnsiqa are koba qaloqnej. A Jon aqa anjam quḡwajqa tulan̄ arearetoqnej.

21 Ariya bati bei Herot aqa n̄aun̄ a Jon qalim moiḡajqa gam endegsi itej. Herot aqa n̄ambabo bationaqa Herot na maruro atsiqa aqa tamo kokba ti aqa qaja tamo nan̄ḡo gate kokba ti Galili sawa taqato tamo nan̄ḡi ti metn̄jrnaq bosib aqa talḡ di koroeb.

22 Koroosib in̄ḡi uyeḡnabqa Herot aqa n̄aun̄ aqa an̄gro sebiḡ a warum miligiq bosiq nan̄ḡi lou tuetn̄jreḡnaqa nan̄ḡi a unsibqa tulan̄ arebolebolein̄jrej. Deqa Herot na an̄gro sebiḡ di min̄jej, “Ni iḡo in̄ḡi kiye oḡajqa merbqam e ni emḡai.”

23 Osiqa aqa anjam di olo sin̄ḡilatosiqa min̄jej, “Ni iḡo n̄oro kalil ambleḡ na potosim oḡajqa marḡam emḡai. E iḡo anjam di uratḡasai bole sai.”

24 Onaqa an̄gro sebiḡ a gilsiq aqa ai nenemyej, “E in̄ḡi kiye qa Herot min̄ḡai?” Onaqa min̄jej, “Ni Jon yansn̄jro qaji aqa gate qa mare.”

25 Onaqa a olo urur ti warum miligiq gilsiq Herot min̄jej, “Ni Jon yansn̄jro qaji aqa gate tabirḡ di atsim ebe.”

26 Onaqa Herot a Jon qalim moiḡajqa are sosai deqa a are tulan̄ gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nan̄ḡo ulatamuḡ di marsiq sin̄ḡilatej qaji deqa are qalsiq an̄gro sebiḡ di saidyqa uratej.

27-28 Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyosiq min̄jej, “Ni gilsim Jon aqa kakro gentosim aqa gate osau.” Degsi min̄jnaqa a gilsiq tonto talḡ di Jon aqa kakro gentosiq aqa gate tabirḡ di atsiqa osi bosiq an̄gro sebiḡ di yej. Yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej.

29 Onaqa bunuḡna Jon aqa an̄gro nan̄ḡi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subḡ ateb.

Yesus a tamo 5,000 nan̄ḡi in̄ḡi anain̄jrej

30 Bati bei Yesus aqa anjam maro tamo nan̄ḡi olo aqa areḡ di koroosib kumbra kalil nan̄ḡi yoqneb qaji deqa ti anjam kalil nan̄ḡi palontogneb qaji deqa ti Yesus saiyoqneb.

31 Bati deqa tamo un̄ḡasari tulan̄ gargekoba nan̄ḡi gile be eqnab Yesus aqa an̄gro nan̄ḡi ti in̄ḡi uyqa bati saiin̄jrej. Deqa a na nan̄ḡi endegsi min̄jrej, “Nin̄ḡi tigeliy. Iga tamo un̄ḡasari nan̄ḡi uratn̄jrsim segitosim wadau sawaḡ di kiñala aqaratḡom.”

32 Degsi min̄jrsiqa aqa an̄gro nan̄ḡi joḡsiqa koba na qobun̄ gogetosib wadau sawaḡ gileb.

33 Nan̄ḡi qobun̄ na gileq nabqa tamo un̄ḡasari kalil nan̄ḡi Yesus unsibqa aqa ulatamu poin̄jrnaqa nan̄ḡo qure qureḡ na tigelosib sin̄ḡa na gurgurosib gilsib Yesus tiryqajqa sawaḡ di namoḡna branteb.

34 Onaqa Yesus a qobun̄ na gilsiq tiryosiq n̄am atej di tamo un̄ḡasari tulan̄ gargekoba nan̄ḡi nami tiryqa sawaḡ di tariḡesonab un̄jrej. Nan̄ḡi kaja bul mandor saiḡoji. Deqa Yesus a nan̄ḡi qa dulosiqa Qotei aqa anjam gargekoba min̄jroqnej.

35 Onaqa seḡ aisiq bilaḡtonaqa Yesus aqa an̄gro nan̄ḡi aqa areḡ bosib min̄jeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Seḡ aiḡo. Qoloḡas.

36 Deqa ni na tamo un̄ḡasari nan̄ḡi min̄jrimqa qure qureḡ gilsib dia in̄ḡi uysib n̄eren̄qab.”

37 Onaqa Yesus na min̄jrej, “Nin̄ḡi na in̄ḡi anain̄jriy.” Degsi min̄jrnaqa nan̄ḡi na kamba min̄jeb, “Iga kiyersim in̄ḡi anain̄jrḡom? Iga 200 kina qabe na osimqa in̄ḡi awaiyosim nan̄ḡi anain̄jrḡom?”

38 Onaqa Yesus na nenem̄n̄jrej, “Nin̄ḡi in̄ḡi gembub unu? Nin̄ḡi gilsib uniy.” Onaqa nan̄ḡi gilsib unsib min̄jeb, “Iga bem 5 ḡe aiyela segi unu.”

39 Onaqa Yesus na tamo un̄ḡasari kalil nan̄ḡi min̄jrej, “Nin̄ḡi qur segi segi yosibqa n̄in̄ḡ di awoelen̄ḡoiy.”

⁴⁰ Onaqa nanği kalil dedegsib awoeb. Qudei nanği qur segi segi 100 awoelenëb. Qudei nanği qur segi segi 50 awoelenëb.

⁴¹ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lañ goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem gingenyosiq aqa anğro nanği enjrsiq minjrej, “Bem endi jeisib tamo unğasari nanği anainjriy.” Osiqa qe aiyel dego gingenyosiq aqa anğro nanği enjrsiq minjrej, “Qe endi dego jeisib tamo unğasari nanği anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanği bem ti qe ti osi giloqnsibqa tamo unğasari nanği jeisib anainjreqnab uyoqneb.

⁴² Uynab kalil menetnjrej.

⁴³ Onaqa inği oto urateleñeb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenëj.

⁴⁴ Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanği sisiyeb 5,000.

Yesus a ya banğaq na walwelej

⁴⁵ Onaqa Yesus na aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Niñgi qobuñ gogetosib namoosib gilsib Betsaida qureq di tiryosib soqniy. E na tamo unğasari nanği minjritqa nanço qure qureq jaraiyoqñib e bqai.”

⁴⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği namoosib qobuñ na gileqñabqa Yesus na tamo unğasari nanği minjrnaq jaraiyeqñabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej.

⁴⁷⁻⁵⁰ Oqsıq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. Onaqa aqa anğro nanği qobuñ na gileqñabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq nanği pulutnjrej. Nobqolo ambru Yesus a ya banğaq na walwelosiq aqa anğro nanği daurnjrsiq gilej. Gilsiq nanği jomjnrsiq buñjrqa laqnaqa ñam ateb di Yesus a ya banğaq na walwelosiq nançoq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib tulañ ulaugetosib lelenkobaeb. Onaqa Yesus na minjrej, “Nuñgo are siñgilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”

⁵¹⁻⁵² Degsi minjrsiq qobuñ gogetonaqa jagwa laej. Onaqa Yesus aqa anğro nanği tulañ prugugeteb. Di kiyaaq? Nanği Yesus aqa mañwa di unsib utru geregere poinjrosai deqa. Nami Yesus na tamo 5,000 nanği inği anainjrej mañwa di dego aqa anğro nanği unsib poinjrosai. Nanço are getenjnresojnej.

Yesus a Genesaret sawaq di ma tamo gargekoba nanği boletnjroqnej

⁵³ Ariya Yesus aqa anğro nanği koba na qobuñ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb.

⁵⁴⁻⁵⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanği na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrnaqa gurgur ti qure qureq giloqnsibqa Yesus tiryej qaji sawa di ubtosib tamo unğasari nanği minjroqñeb. Minjreqnab quoqnsib nanço ma tamo nanği saperaq di atelenoqnsib qoboiyoqnsib Yesus aqa areq osi beleñeqnab a na nanği boletnjroqnej.

⁵⁶ A qure kiñilala ti qure kokba ti ga gamq di dego branteqnaqa tamo unğasari nanği a unoqnsibqa tamo ma ti nanği joqoqnsib nanço qure ambleq di atoqnsib endegsib minjoqñeb, “O Tamo Koba, nanği ino gara mutu segi ojibqa nanço ma saioqñqas.” Onaqa Yesus a nanği odnjreqnaqa ma tamo kalil nanği aqa gara mutu ojoqñeb. Ojeqñab nanço ma kalil kobooqnej.

7

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanço kumbra qa ti marej

¹ Onaqa Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanği Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb.

² Koroosib ñam ateb di Yesus aqa anğro qudei nanği bañ yansosaisosib laña inği uyeqñab unjreb.

³ Farisi nanço kumbra agiende. Bati gaigai nanği inği uyqa oqnsib mati bañ yanseqñub. Nanği bañ yansqasai di nanği inği uyqasai. Juda kalil nanği kumbra degyeqñub. Di nanço moma nanço kumbra dauryeqñub.

⁴ Nanġi inġi qarinyo sawaq dena boqnsibqa inġi uyqa oqnsib mati nanġo jejamu gegerere yanseqnub. Nanġi nanġo jejamu yansqasai di nanġi inġi uyqasai. Nanġi kumbra deqaji gargekoba yeqnub. Nanġo ya gamban, ya nobu, web dego mati gegerere yanselenoqnsib inġi uyeqnub. Kumbra di nanġo moma nanġoq dena elenjosib dauryeqnub.

⁵ Deqa bati di Farisi nanġi ti dal anjam qalie tamo nanġi ti Yesus nenemyeb, “Ino anġro nanġi kiyafa gago moma nanġo kumbra gotranjeqnub? Agi nanġi inġi uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib lanja uyeqnub.”

⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġi gisan tamo. Niġi anjam maro aiyelteqnub. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere niġi qa anjam endegsi nenġrenjej, ‘Tamo nanġi di nanġo medabu na ijo ñam soqteqnub. Ariya nanġo are miligi e qa sosai. Isaq di unu.

⁷ Nanġi lanja baban na e qa loueqnub. Osib mandam tamo nanġo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqnub, “Anjam endi Qotei aqa anjam.”

⁸ Aisaia a anjam degsi nenġrenjej. Aqa anjam di bole. Agi niġi Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo mandam tamo nanġo dal anjam dauryqajqa tulan ġingilaeqnub.”

⁹ Yesus na Farisi nanġi anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “Niġi Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunġo segi moma nanġo kumbra dauryeqnub.

¹⁰ Moses a marej, ‘Ni ino ai abu nanġo sorgomq di gegerere sosimqa nanġo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanġi misilinjrinqa a qalib moyem.’ Moses a degsi marej.

¹¹ Ariya niġi mareqnub, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo inġi qa truquamqa a na minjqas, ‘Ijo inġi inġi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.’

¹² A degsi minjqas di niġi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanġi aqaryainjraiq.’ Niġi degsib marqab.

¹³ Nunġo kumbra dena niġi Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunġo segi moma nanġo kumbra dauryeqnub. Niġi kumbra deqaji gargekoba yeqnub.”

Inġi kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁴ Yesus a Farisi nanġi anjam degsi minjrsiqa olo tamo unġasari kalil nanġi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Niġi kalil ijo anjam endi gegerere qusib poingem.

¹⁵ Tamo bei a inġi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Inġi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.

¹⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi gegerere quem.”

¹⁷ Yesus na tamo unġasari nanġi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a nanġi uratnjrsiqa tal miligiq gilej. A tal miligiq gilsiq di sonaqa aqa anġro nanġi na aqa yawo anjam di aqa utru qa nenemyeb.

¹⁸⁻¹⁹ Nenemyonabqa minjrej, “Niġi dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? Niġi quiy. Tamo nanġi inġi uyeqnabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqnub. Inġi di tamo aqa are miligiq aiyosai. Aqa bi aniq aiqo koboqo. Deqa inġi dena tamo jiga yqa keresai.” Yesus aqa anjam dena a inġi uyo kalil jiga saiqoji qa marej.

²⁰ Osiqa aqa anġro nanġi olo minjrej, “Inġi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.

²¹ Di kiyafa? Inġi uge uge di tamo aqa are miligiq na branteqnu. Inġi uge uge di agi ubtosiy mernġwai. Areqalo uge uge, unja qa laoqa, bajinoqa, tamo qaloqa,

²² was aqa ñauñ anjamyoqa, was aqa ñoro qa maulyoqa, kumbra uge uge yoqa, gisañoqa, lanja lanja laoqa, was qa ugeoqa, was yomuiyoqa, aqa segi ñam soqtoqa, nanari kumbra yoqa.

²³ Kumbra uge uge deqaji tamo aqa are miligiq na brantoqnsiq dena tamo jiga yeqnu.”

Fonisia qure qaji uña a Yesus qa aqa areqalo singilatej

²⁴ Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure nanjo sawaq gilej. Tamo nanji a qa qalieaib deqa a uliosiq gilej. Gilsiq tal bei gogetosiq sosiq a uliesqa keresai. Tamo qudei nanji a unsib mareb, “Yesus a gago sawaq bqa. A talq di unu.”

²⁵ Dagsib marnabqa uña bei a qusiq aqa angro sebin a mondor uge ti soqnej deqa a Yesus aqa talq giloqujatosiq aqa areq di singa pulutej.

²⁶ Uña di a Grik qaji. A Juda uña sai. A Siria sawaq di nambabej. A Fonisia qure qaji. A Yesus aqa areq di singa pulutosiq a wainyoqnsiq minjoqnej, “Ni na mondor uge di wiyimqa a ijo angro uratosim ulanqas.”

²⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Iga angro du du nanji mati inji anainjrim uyib menetnjrqas di kumbra bole. Iga angro du du nanjo inji yainjrsim olo bauñ nanji anainjrqom di kumbra bolesai.”

²⁸ Onaqa uña dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Angro du du nanji inji uyeqñabqa inji ñeñgi ululoneqnaqa bauñ nanji dego uyeqñub.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O uña, ni kere maronum. Ni degsi maronum deqa ni gilime. Mondor uge a ino angro uratosiq ulanqo.”

³⁰ Degsi minjnaqa a aqa talq gilsiq ñam atej di mondor uge a nami aqa angro uratonaga a bijalq di ñeiesonaq unej.

Tamo bei dabkala geteño menj singilaej qaji di Yesus na boletej

³¹ Onaqa Yesus a Tair qure nanjo sawa uratosiq Saidon qure ambleq na walwelosiq Dekapolis sawaq gilsiq Galili ya aguq di brantej.

³² Di brantosiq sonaqa tamo qudei na tamo bei dabkala geteño menj singilaej qaji a osi bosibqa Yesus pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni ino ban aqa gateq di atimqa a boleqas.”

³³ Onaqa Yesus a tamo di osiq tamo ungasari nanji uratnjrsiq a segi sosiq aqa ban gei aiyel tamo di aqa dabkalaq jigiej. Jigsiq aqa segi maul osiq tamo di aqa menj tonyetej.

³⁴ Osiq lan tarosiq are tulan gulbekobaiyonaqa jagwa titosiq marej, “Efata.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “Dabkala waqeme.”

³⁵ A degsi marnaqa tamo di aqa dabkala waqej. Aqa menj dego boleej. Boleonaqa a anjam bole maroqnej.

³⁶ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanji endegsi minjrej, “Ninji kumbra unonub endi tamo qudei nanji ubtosib minjraib.” Degsi minjrnaqa nanji aqa anjam di quetosai. Nanji giloqnsibqa Yesus aqa manwa deqa mare mare laqneb.

³⁷ Mare mare laqñabqa tamo gargekoba nanji quoqnsib tulan prugoqnsib maroqneb, “Manwa kalil Yesus a yeqnu qaji di a gegerere yeqnu. Agi a na tamo dabkala geteñjro qaji nanji boletnjreqnaqa nanjo dabkala olo waqeqnaqa nanji anjam queqñub. Tamo menj singilainjro qaji nanji dego gereinjreqnaqa nanji anjam bole mareqñub.”

8

Yesus a tamo 4,000 nanji inji anainjrej

¹ Onaqa bati bei Yesus a wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji olo aqa areq di korooqneb. Nanji inji saiqoji. Deqa Yesus na aqa angro nanji metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej,

² “Tamo ungasari nanji bati qalub e koba na soqneb nanji inji saiqoji. Deqa e nanji qa are ugeibqa.

³ Nanji qudei isaq na beb. Deqa e nanji mam ti suweinjitqa gamq di nanji mam na lao uge.”

⁴ Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga qabe na ingi osimqa tamo unğasari gargekoba endi anainjronam kereqas?”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu.”

⁶ Onaqa Yesus na tamo unğasari nanği minjrej, “Ninği kalil mandamq di awoelenjoiy.” Degsi minjrnaqa nanği kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 di osiqa Qotei pai-lyej. Pailyosiqa bem giŋgenjyosiqa aqa anğro nanği enjreqnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo unğasari nanği anainjreqnab uyoqneb.

⁷ Qe kiñilala qudei dego soqneb. Deqa Yesus na qe di osiqa Qotei pailyosiqa aqa anğro nanği minjrej, “Qe endi dego tamo unğasari nanği anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanği na qe di osib tamo unğasari nanği jeisib anainjreqnab uyoqneb.

⁸ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej.

⁹ Tamo kalil ingi uyeb qaji nanği sisiyeb 4,000.

Onaqa Yesus na tamo unğasari kalil nanği suweinjrnaqa nanço qure qureq giloqneb.

¹⁰ Nanği gileqnaqqa Yesus na aqa anğro nanği olo joqsiqa koba na qobuŋ gogetosib Dalmanuta sawaq gileb.

Farisi nanği Qotei aqa maŋwa bei unqajqa mareb

¹¹ Onaqa Farisi nanği Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa a ombra anjam na qoteb. Osib gisanjyosib minjeb, “Ni Qotei aqa maŋwa bei babtım iga unqom.”

¹² Degsib Yesus minjnabqa a nanği qa are tulaŋ gulbeyonaqa jagwa titosiqa minjrej, “Ninği tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji kiyaca e Qotei aqa maŋwa bei laŋa babbıtın ninği unqajqa metbeqnuq? Ninği quiy. E Qotei aqa maŋwa bei ninği osorŋgwasai.”

¹³ Yesus a Farisi nanği degsi minjrnsiqa nanği uratnjrsiqa olo qobuŋ gogetosiqa ya agu taqal beiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

¹⁴ Bati deqa Yesus aqa anğro nanği bem oqajqa are walnjrej. Bem qujai bole qujai qobuŋ miligiq di soqnej.

¹⁵ Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ninği gegerere ŋam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanço bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulaŋ kobaqujaqas. Herot aqa bem dego tiyekritosim tulaŋ kobaqujaqas.”

¹⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyu mergwo?”

¹⁷ Onaqa Yesus a nanço anjam di qalieosiqa nenemnjrej, “Ninği kiyaca bem osai deqa mareqnuq? Kiyaca ninği e qa poiŋgosai unu? Nuŋgo are geteŋgejunu kiyu?”

¹⁸ Ninği ijo siŋgila unoqnsib unosaibuleqnuq. Ninği ijo anjam quoqnsib quosaibuleqnuq.

¹⁹ E nami bem 5 giŋgenjyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği ingi oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenej?” Onaqa nanği na Yesus minjeb, “Gumba 12.”

²⁰ Onaqa olo minjrej, “Bati bei e bem 7 dego giŋgenjyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği ingi oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenej?” Onaqa minjeb, “Gumba 7.”

²¹ Onaqa minjrej, “Ninği kiyaca e qa poiŋgosai unu?”

Yesus a tamo ŋam qandimyej qaji boletej

²² Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrnsiqa koba na qobuŋ na gilsib Betsaida qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq ainabqa tamo qudei na tamo bei ŋam qandimyej qaji a Yesus aqa areq osi bosib minjeb, “Ni ino baŋ aqa gateq di atimqa a olo boleosiŋ ŋam poiyyas.”

²³ Onaqa Yesus a tamo di aqa ban ojsiqa qure polomq osi gilsiq aqa namdamuq di misel atetej. Osiqa aqa gateq di aqa ban atsiqa nenemyej, “Ni sawa unqa kere e?”

²⁴ Onaqa a nam atsiqa marej, “E tamo nanqi unjronum nanqi namtan bul annileqnuq.”

²⁵ Onaqa Yesus a olo tamo di aqa namdamuq di aqa ban atnaqa a nam atej namdamu bole suwanej. A sawa kalil geregere unej.

²⁶ Onaqa Yesus na minnej, “Ni ino talq gilime. Ni qure miligiq gilaim.”

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa nam ubtej

²⁷ Onaqa Yesus na aqa angro nanqi olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanjo sawaq di brantosib gamq di Yesus na aqa angro nanqi endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanqi e qa kiyersib mareqnuq?”

²⁸ Onaqa nanqi na minjeb, “Tamo qudei nanqi mareqnuq, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanqi mareqnuq, ni Elaija. Qudei nanqi mareqnuq, ni Qotei aqa medabu o tamo nanqi nami soqneb deqaji bei.”

²⁹ Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Ninigi segi e qa kiyersib mareqnuq?” Onaqa Pita na minnej, “Ni Kristus.”

³⁰ Pita a anjam degsi ubtonaqa Yesus na aqa angro nanqi singila na getentnjrsiqa minjrej, “Ninigi anjam di olo tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanqi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti e qoreibosib lubsib moiyoqnuq. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

³² Yesus a anjam degsi ubtosiq marnaqa Pita na Yesus osiqa qalaq gilsiq njrintej.

³³ Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanqi koqnjrsiqa Pita njrintosiq minnej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanjo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

³⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanqi ti aqa segi angro nanqi ti metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim aqa segi namburbas qoboiyosim e daurbem.

³⁵ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa ti ijo anjam bole qa ti are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

³⁶ Tamo bei a mandam qa nro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di nro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai.

³⁷ Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a nambile sqas? Di keresai.

³⁸ E Tamo Angro. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi Qotei torei qoreiyoqnsib une atoqnsib laqnuq. Deqa bini bati endi tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaikyqas di mondon e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan angro nanjo rian na ti bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas.”

9

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanqi endegsi minjrej, “E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanqi morenosaisoqnuq Qotei a singila ti bqas. Bosim nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba soqnim nanqi unqab.”

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angro qalub nanqi unobeiteb

² Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiq Pita na Jems na Jon na nanqi segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanqi unobeiteb.

³ Aqa gara dego tulan pulonosiya qatekritej. Tamo bei na gara yansqas degsim qatqa keresai.

⁴⁻⁵ Onaqa Moses Elaija wo nanği brantosib Yesus koba na anjam maroqneq. Mareqneq abqa Yesus aqa anğro nanği na nanği aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minjeq, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanği bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni marimqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”

⁶ Yesus aqa anğro nanği tulan ulaugeteq deqa Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di lanja marej.

⁷ Onaqa lanbi aisiqa nanği kabutnjrnaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanği queq, “Endi ijo Anğro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji. Niği aqa anjam quetoqniy.”

⁸ Onaqa Yesus aqa anğro nanği bulosib ñam ateq di Yesus a segi nanği koba na sonab uneq. Nanği tamo bei unosai.

⁹ Onaqa nanği Yesus ombla manaq dena olo aiyeqnsibqa Yesus na minjrej, “Manwa niği mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Anğro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa niği na ubtosib minjroqneq.”

¹⁰ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib segi segi maroqneq, “Yesus a kiyaaq subq na tigelqa marqo? Anjam di aqa utru iga poigosai.” Degsib maroqnsib Yesus aqa anjam di nanço areqaloq di atnab soqnej.

¹¹ Osib nanği Yesus minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanği mareqneq, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaaq degsib mareqneq?”

¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Nanço anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo unğasari kalil nanço areqalo gereiyetnjrsim soqnim bunuqna Kristus a bqas. Ariya anjam kiye neğreñq di unu? Anjam aqinde. Jeu tamo nanği na e Tamo Anğro kumbra uge ebibqa e jaqatin koba oqai.

¹³ E niği olo mernğwai. Elaija aq bej. Bonaqa gulbe kalil nanği a yqajqa are soqnej qaji aq yeb. Anjam di nami a qa neğreñyeb unu.”

Yesus a anğro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa anğro qalub nanği di joqsiqa koba na aisib mana utruq di branteq. Brantosib ñam ateq di Yesus aqa anğro qudei nanği ti dal anjam qalie tamo qudei ti anjam na qoteqneq unjreb. Tamo unğasari gargekoba nanği dego Yesus aqa anğro nanği kainjresonab unjreb.

¹⁵ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus unsibqa tulan pruguetosib gurgur ti aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, bilaq bole.”

¹⁶ Degsib minjnabqa Yesus na aqa anğro nanği nenemnjrej, “Niği nanği ti anjam kiye na qoteqneq?”

¹⁷ Onaqa tamo unğasari nanço ambleq dena tamo bei brantosiqa Yesus minjeq, “O Qalie Tamo, e ijo anğro mel osi bonum aqinde. Ni na a boletqajqa deqa osi bonum. A mondor uge ti. Deqa aqa medabu geteñyejunu.

¹⁸ Mondor uge dena aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa ara gijiriqtoqnsiqa tindañeqnu. Oqnsiqa maul aiyeqnu. Deqa e na ino anğro nanği minjronum, ‘Niği mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanği na wiyqa yonub keresaiinjrqa.”

¹⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Niği tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nunço areqalo e qa singilatosai bole sai. Bati gembub e niği koba na sosiyqa nunço gulbe di qoboiyoqneq? Anğro mel di ijo areq osi boiy.”

²⁰ Onaqa osi bonabqa mondor uge dena Yesus unsiqa anğro di qunjimyoqa a mandamq aisiqa belbelonaqa aqa medabuq na maul aiyeqnej.

²¹ Onaqa Yesus na anğro di aqa abu nenemyej, “Bati gembub a degesoqnej?” Onaqa minjeq, “A anğro kiñala qa degesoqnej aq bini unu.

²² Mondor uge na a qalsim moiyoṭṭa oqnsiqa bati gaigai a ṇamyuwoq o yaq waiyeqnu. Deqa ni na iga aqaryaigwa kereamqa aqaryaige.”

²³ Onaqa Yesus na minjej, “‘Kereamqa’ degsi merbaim. Tamo bei a e qa aqa areqalo siṅgilatqas di a kumbra kalil yqa kere.”

²⁴ Onaqa tamo dena leleṇosiqa Yesus minjej, “E ni qa ijo areqalo siṅgiltonum. Ariya ijo areqalo olo gulbeibeqnu. Deqa ni na aqaryaibimqa e geregere ijo areqalo ni qa siṅgilatqai.”

²⁵ Onaqa tamo unḡasari gargekoba naṅgi gurgur ti bosib Yesus aqa areq di koroeqn-abqa Yesus a naṅgi unjrsiqa mondor uge di ṇiriṇṭosiḡ minjej, “Ni mondor uge. Ni na aṅgro di aqa dabkala getentonum. Ni aqa medabu dego getentonum. Deqa ni aṅgro di uratosim olo aqa jejamuq gilaim.”

²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge a leleṇkobaosiqa aṅgro di siṅgila na qunjimyosiqa a uratosiḡ ulaṇej. Ulaṇonaqa aṅgro di a moiyoḃulosiqa ṇeiesonaqa tamo qudei naṅgi unsib mareb, “A moiḡo.”

²⁷ Onaqa Yesus na aṅgro di aqa baṇ titonaqa a boleosiḡ tigelej.

²⁸ Onaqa Yesus aqa aṅgro naṅgi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaqa mondor uge di wiyqa yonumqa keresaiḡwo?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Niṅgi mondor uge deqaji winjrqa osibqa Qotei pailyoqniy. Dena qujai niṅgi na mondor uge winjrib jaraiqab. Gam bei na sai.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³⁰ Onaqa Yesus na aqa aṅgro naṅgi olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawa ambleq na walwelosib giloqneb. Tamo unḡasari naṅgi a qa qalieaib deqa naṅgi uliosib giloqneb.

³¹ Giloqnsibqa gamq di Yesus na aqa aṅgro naṅgi anjam endegsi minjrej, “E Tamo Aṅgro. Jeu tamo naṅgi na e ojsibqa tamo qudei naṅgo baṇq di atib lubib moiḡai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

³² Onaqa Yesus aqa aṅgro naṅgi aqa anjam di geregere poinjrosai. Deqa naṅgi a olo nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa aṅgro yai a ṇam ti sqas?

³³ Onaqa Yesus aqa aṅgro naṅgi ti gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib tal bei gogetosib di sosibqa Yesus na aqa aṅgro naṅgi endegsi nenemnjrej, “Niṅgi gamq di anjam kiye na qotoqneb?”

³⁴ Onaqa naṅgi mequmosib soqneb. Di kiyaaqa? Naṅgi gamq di Yesus aqa aṅgro yai a naṅgi kalil buṇjrsim ṇam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.

³⁵ Onaqa Yesus a awoosiqa aqa aṅgro 12 naṅgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei a ṇam ti sqa marsimqa a mati tamo kalil naṅgo kaṅgal tamo soqnem. Osimqa a ṇam ti sqas.”

³⁶ Yesus a naṅgi degsi minjrsiqa aṅgro kiṇala bei osiqa naṅgo ambleq di tigeltosiqa olo soqoṇyosiqa naṅgi minjrej,

³⁷ “Tamo bei a ijo ṇam qa are qalsimqa aṅgro kiṇala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na e segi geregereibqasai. A na ijo Abu e qarṇbej qaji di dego osim geregereiyqas.”

Tamo naṅgi iga jeutgosaieqnub di naṅgi iga koba na wau qujai

³⁸ Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ṇam na mondor uge naṅgi winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaqa? A iga koba na wauosaieqnu deqa.”

³⁹ Onaqa Yesus na minjej, “Niṅgi a saidyaib. A ijo ṇam na maṇwa bei babtqas di a urur olo e misiliṇbqa keresai.

⁴⁰ Tamo naṅgi iga jeutgosaieqnub di naṅgi iga koba na wau qujai.

⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Kristus dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim ya tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Yimqa aqa awai bole di tamo bei na olo yayyqa keresai.”

Ningi une torei uratiy

⁴² Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aiqas di kere.

⁴³⁻⁴⁴ Ino ban na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ban di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ban geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas. Namyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas.

⁴⁵⁻⁴⁶ Ino singa na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa singa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni singa geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni singa aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas.

⁴⁷ Ino namdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa namdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni namdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di Qotei a ino Mandor Koba sosim ni taqatmqas. Ariya ni namdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas.

⁴⁸ Namyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas. Namyuwoq di tamo nanjo ambli bati gaigai sqab. Nanji morenqa keresai.”

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo angro kalil nanji jaqatin oqnsib sqab. Atraiyo ingiq di bar atoqnsib namyuwo na koiteqñub dego kere.

⁵⁰ “Bar a bole. A qajarara koba. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ingi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Dego kere ningi bar bul sosibqa nunjo was nanji koba na geregere lawo na laqniy.”

10

Yesus a unja uratqajqa anjam marej

¹ Osiqa Yesus a sawa di uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. A di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanji bosib aqaq di koroonaqqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo dauryosiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Onaqa Farisi nanji olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanji a ojqaqqa deqa laña gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei na aqa unja uratqa kere e? Gago dal anjam degsi unu e?”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Moses a dal anjam kiyersi marej?”

⁴ Onaqa nanji na minjeb, “Moses a marej, ‘Tamo bei na aqa naja uratqa osimqa pepa bei nengrenjosim yosim di a uratqas.’”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Nunjo are getenjejunu deqa Moses a dal anjam degsi nengrenjosiq ningi engej.

⁶ Ariya ningi quiy. ‘Tulan nami Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyosiqa a tamo unja wo dego gereinjrej.

⁷⁻⁸ Deqa tamo bei na aqa ai abu nanji uratnjrsimqa aqa naja wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.’ Qotei aqa anjam di nengrenq di unu. Deqa tamo unja wo nanji jejamu qujai sqab. Nanji olo jejamu aiyel sqasai.

⁹ Qotei na nanji aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjrai.”

¹⁰ Osiqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa aqa angro nanji aqa areq bosibqa aqa anjam deqa nenemyeb.

¹¹ Nenemyonabqa minjrej, “Tamo bei na aqa naja uratosim olo unja bei oqas di a na aqa naja kumbra ugeq waiyqo.

12 Unja a dego aqa gumbulun uratosimqa olo tamo bei oqas di a na aqa gumbulun kumbra ugeq waiyqo.”

Angro du du nanngi Yesus aqa areq beb

13 Onaqa tamo ungasari qudei nanngi nanngo angro du du joqsib Yesus na aqa ban nanngo gateq di atetnjrqa marsib Yesus aqa areq beb. Beq nabqa Yesus aqa angro nanngi na saidnjrsib minjreb, “Nunngo angro du du nanngi joqsib endeq baib.”

14 Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa angro nanngi njirntnjrsiqa minjrej, “Angro du du nanngi uratnjrib ijo areq beb. Nanngi saidnjraib. Tamo ungasari nanngi angro du du deqaji bul sqab di Qotei a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas.

15 E bole merngwai. Tamo nanngi angro du du bul sqasai di Qotei na nanngi osim taqatnjrqasai. Deqa a nanngo Mandor Koba sqasai dego.”

16 Osiqa Yesus na angro du du nanngi di soqonnjrsiqa aqa ban nanngo gateq di atetnjrsiqa nanngi qa Qotei pailyej.

Noro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

17 Osiqa Yesus a dena tigelosiqa gam dauryosiq gileqnaqa tamo bei urur ti aqa areq bosiqa aqa singaq di singa pulutosiqa nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e njambile gaigai sqai?”

18 Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni kiyaaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole.

19 Ariya ni Qotei aqa dal anjam qalie. Anjam agiende. ‘Ni tamo bei qalsim moiyoaim. Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim. Ni bajinaim. Ni tamo bei aqa jejamu lanja gisanymaim. Ni was bei aqa inji inji lanja gisan na yayaim. Ni ino ai abu nanngo sorgomq di gegerere sosimqa nanngo anjam dauryoqne.’ ”

20 Onaqa tamo dena olo Yesus minnej, “O Qalie Tamo, e angro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.”

21 Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqa qalayosiqa minnej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inji inji kalil qarinyosim silali osim tamo inji inji saiqoji nanngi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Yimqa bunuqna ni lanj qureq di awai bole itqam.”

22 Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulanj gulbekobaiyej. A inji inji koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

23 Onaqa Yesus na aqa angro nanngi koqnjrsiqa endegsi minjrej, “Tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwajqa banngi koba.”

24 Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa tulanj prugeb. Onaqa Yesus na olo minjrej, “O ijo angro, ninngi quiy. Tamo ungasari nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwajqa tulanj banngi koba.

25 Kamel a yumba miligiq gilqajqa banngi koba. Dego kere tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwajqa tulanj banngi koba.”

26 Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa olo tulanj pruguetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam degsi mergwo deqa tamo yai nanngi Qotei na elenamqa nanngi njambile gaigai sqa kere?”

27 Onaqa Yesus a nanngi koqnjrsiqa minjrej, “Tamo nanngi segi njambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanngi elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

28 Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inji inji kalil uratosim ni daurmeqnum.”

29-30 Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Tamo nanngi e qa ti ijo anjam bole qa ti are qaloqnsib nanngo segi tal, nanngo was nanngi, nanngo jaja nanngi, nanngo ai abu nanngi,

nanngo angro nanngi ti nanngo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo tal, was, jaja, ai, angro, wau gargekoba nanngi enjrqsas. Yimqa jeu tamo nanngi dego bosib nanngi gulbe enjroqngab. Ariya mondon nanngi nambile gaigai sqab.

³¹ Deqa ninngi quiy. Tamo gargekoba bini ñam koba ti unub qaji nanngi mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiqoji unub qaji nanngi mondon ñam koba ti sqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³² Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joqsiqa koba na gam dauryosib Jerusalem aiy-oqneb. Aiyooqnsibqa Yesus a namoeqnaqa aqa angro nanngi bunuqna dauryoqnsibqa are tonjonjroqnej. Tamo ungasari qudei gam na dauryoqneb qaji nanngi dego ulaosib aiyooqneb. Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanngi segitnjrsiqa a une kiye turqsas deqa nanngi sainjroqnej.

³³⁻³⁴ A na nanngi endegsi minjrej, “Ninngi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib dal anjam qalie tamo nanngi ti atra tamo kokba ti nanngo banq di e atqab. Yimqa nanngi na ijo jejamu lanja gisanjosib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moiqam.’ Nanngi e degsib gisanbosib e olo ojsib tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngo banq di e atqab. Yimqa nanngi na e misilinboqnsib miselboqnsib bu toqon na e kumbainboqngab. Osib e namburbasq di lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

Jems Jon wo nanngi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

³⁵ Onaqa Sebedi aqa njiri aiyel Jems Jon wo nanngi Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, aqo aiyel anjam bei mermonam ni gago anjam dauryqa kere kiyo?”

³⁶ Onaqa Yesus na nanngi aiyel nenemnjrej, “E ninngi kiyerngwajqa deqa ninngi ijoq bonub?”

³⁷ Onaqa nanngi aiyel na Yesus minjeb, “Mondon ni rian koba ti lan goge na bosim gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa aqo aiyel ino ban woq ino ban qonanq di awoqom.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ninngi merbonub di aqa utru ninngi gegerere poingosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. E gulbe koba dego oqai. Gulbe di tamo nanngi ya tuqtnjro bul. Jaqatin ti gulbe ti e oqai di ninngi aiyel dego oqa kere e?”

³⁹ Onaqa nanngi na minjeb, “Od, aqo aiyel oqa kere.”

Onaqa Yesus na olo nanngi aiyel minjrej, “Bole, jaqatin e oqai di ninngi dego oqab. Gulbe e oqai di ninngi dego oqab.

⁴⁰ Ariya tamo yai nanngi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanngi Qotei na giltnjrej qaji nanngi segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab.”

⁴¹ Yesus aqa angro 10 nanngo namdamuq di Jems Jon wo nanngi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanngi aiyel qa njirinjeb.

⁴² Onaqa Yesus na aqa angro 10 nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninngi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnuq qaji nanngi nanngo segi ñam soqtoqnsib tamo ungasari nanngi njirin na taqatnjreqnub.

⁴³ Ariya kumbra di nunngoq di sai. Nunngo ambleq di angro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunngo wau tamo soqnem. Osim a ñam ti sqas.

⁴⁴ Nunngo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunngo kangal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas.

⁴⁵ E Tamo Angro. Ninngi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo ungasari nanngi wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo ungasari nanngi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi nambile uratosiy tamo ungasari garkekoba nanngi elenqai.”

Yesus na tamo nam qandimo boletej

⁴⁶ Osiqa Yesus na aqa angoro nanngi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeq nabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus dauryosib koba na aiyoqneb. Aiyeq nabqa tamo bei nam qandimyej qaji aqa nam Bartimeus a gam qalaq di awesosiqa tamo ungasari nanngi silali qa njilnjroqnej. Bartimeus a Timeus aqa njiri.

⁴⁷ A gam qalaq di awesosiqa anjam endegsi quej, “Yesus Nasaret qaji a beqnu.” A degsi qusiqa tulan lelenosiq marej, “O Yesus, Devit aqa Niri, ni e qa dulame.”

⁴⁸ Onaqa tamo ungasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneb qaji nanngi na Bartimeus njirntosib minjeb, “Ni lelenkobaaaim. Kiri.” Degsib minjeq nabqa a nanngo anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Niri, ni e qa dulame.”

⁴⁹ Onaqa Yesus a tigelosiq tamo ungasari nanngi minjrej, “Tamo di metib ijo areq bem.” Onaqa nanngi na tamo nam qandimyej qaji di metosib minjeb, “Ni are singilat. Ni tigel. Yesus a ni metmeqnu.”

⁵⁰ Degsib minjnab qusiqa aqa gara jugo taqal atsiqa urur tigelosiq Yesus aqa areq bej.

⁵¹ Bonaqa Yesus na nenemyej, “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.”

⁵² Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo singilatunum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimimqa ni aiye.” Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyoonaqa sawa unsiqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej.

11

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

¹ Onaqa Yesus aqa angoro nanngi koba na walwelosib aisib Jerusalem jomyosib Betfage qure ti Betani qure ti dia branteb. Qure aiyel di agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angoro aiyel qarinjrsiq minjrej,

² “Ninngi aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiqnej qaji. Ninngi donki di unsib sil palontosib titosib osi boiy.

³ Ninngi sil palonteqnubqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Ninngi kiyaaq donki aqa sil palonteqnub?’ Degsi nenemngimqa ninngi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki qa mergwo.’ Yimqa a na donki qarinyim ijoq bqas.”

⁴⁻⁵ Yesus a nanngi aiyel degsi minjrsiq qarinjrnajaq aisib gam jomq di donki uneb. Donki di tal meq di tontonab sonaq uneb. Unsib sil palonteqnabqa tamo qudei gamq di tigelesoqneb qaji nanngi na nanngi aiyel nenemnjreb, “Ninngi kiyaaq donki aqa sil palonteqnub?”

⁶ Onaqa nanngi aiyel na anjam Yesus a minjrej qaji di tamo nanngi di minjrnab odnjrnabqa donki di osib Yesus aqa areq osi beb.

⁷ Bosib nanngo aiyel gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq quraq di awoej.

⁸ Awoonaqa donki a walwelosib aiyeqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi belenosib nanngo segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb. Tamo qudei nanngi na nuq dena nam banqa ginyenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenoqneb.

⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nanngi ti bunuoqneb qaji nanngi ti tulan lelenoqnsibqa maroqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleiqnu. Ni Tamo Koba aqa nam na bonum deqa a ni tulan gegerimeqnu.

¹⁰ Ni gago moma Devit aqa wau osimqa ni kamba gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bonum. Deqa iga Qotei lan goge di unu qaji aqa nam soqtoqnom!” Tamo ungasari nanngi degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

11 Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantosiq atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq inji inji kalil atra tal miligiq di soqnej qaji di koqyoqnej. Osiq bilaqtonaqa a olo atra tal koba uratosiq aqa segi angro 12 nanqi joqsqa koba na puluosib Betani qureq gileb.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

12 Nebeonaqa Yesus aqa angro nanqi ti olo tigelosib Betani qure uratosib aiyeb. Nanqi aiyeqnsibqa gamq di Yesus a mamyej.

13 Onaqa a isaq na nam atsiqa qura banga ti sonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Geitqa bati sai deqa banga segi sonab unej.

14 Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai. Tamo bei a bosim ino gei bei oqasai.” Degsi minjnaqa aqa angro nanqi queb.

Yesus na tamo ungasari nanqi atra talq dena winjrej

15 Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti walwelosi aisib Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiqqa nam atej di tamo ungasari gargekoba nanqi inji inji qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrnsiqqa nanqi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanqi silali piloqneb. Qudei nanqi binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanjo jar ti jaram ti bilbelyosiqqa nanqi dego winjrnaq jaraiyeb.

16 Osiqa tamo ungasari atra tal miligiq di inji inji osi laqneb qaji nanqi dego saidnrnsiqqa winjrnaq jaraiyeb.

17 Nanqi kalil jaraiyeqnsibqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ijo tal endi tamo ungasari kalil nanjo pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ninqi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanjo tal bulqo.”

18 Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi a qa ulaosib a qalib moiqaqqa gam namoqneb. Di kiyaaqa? Tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej deqa.

19 Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanqi koba na olo Jerusalem uratosib gileb.

Qura a laosiq moiyej

20 Nebeonaqa Yesus aqa angro nanqi ti olo tigelosib gam dauryosib aiyeqnsib qura di olo uneb utru ti kalil laosiq moiyej.

21 Onaqa Pita a Yesus aqa anjam nami qura minjej qaji deqa olo are qalsiqqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Qura ni ya nrintem qaji agi laosiq moiqo.”

22 Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ninqi Qotei qa nunjo areqalo singilatiy.

23 E bole merngwai. Tamo bei a areqalo aiyeltqasai di a mana kobaquja endi minjqas, ‘Ni tigelosim yuwalq aiye.’ Aqa are miligiq di a endegsi are qalqas, ‘Bole, mana di a ijo anjam dauryqas.’ Degsi are qalqas di mana a aqa anjam dauryosim tigelosim yuwalq aiqas.

24 Deqa ninqi quiy. Ninqi inji bei qa Qotei pailyqa osibqa endegsib are qaliy, ‘Inji di Qotei na egwas.’ Degsib are qalsib pailyqab di a na engwas.

25 Deqa ninqi Qotei pailyqa osibqa tamo bei qa anjam soqnimqa ninqi na aqa une kobotosib Qotei pailyy. Yimqa nunjo Abu lan qureq di unu qaji a kamba nunjo une kalil kobotetngwas.

26 Ariya ninqi tamo di aqa une kobotetqasai di nunjo Abu lan qureq di unu qaji a dego nunjo une kobotetngwasai.”

Juda nanqi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

27 Osiqa Yesus a aqa angro nanqi koba na walwelosib aisib olo Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia walweleqnaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Juda gate nanqi ti Yesus aqa areq bosib nenemyeb,

²⁸ “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinyej deqa ni bosim wau endi yeqnum?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinyonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai.

³⁰ Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaqa bosiqqa tamo ungasari nanngi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

³¹ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’

³² Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di dego keresai.” Nanngi tamo ungasari nanngi ulainjrsib deqa degsib qaireb. Di kiyaqa? Tamo ungasari nanngi maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

³³ Nanngi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinyonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwasai.”

12

Wain wau qa yawo anjam

¹ Yesus na Juda tamo kokba nanngi degsi minjrsiqa olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenosiqqa jen qosej. Qoso koboonaqa meni qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib parapariyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq di soqnej.

² Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanjal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanngoq aisiqa minjrej, ‘Wau lanja na e qarinybqo bonum. Deqa ningi wain gei ebibqa e na osi gilqai.’

³ Degsi minjrnaqa nanngi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej.

⁴ Gilnaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego ojsib aqa gate paratetosib tulan ugeugeiyeb.

⁵ Onaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib moiyo- oteb. Olo kanjal tamo gargekoba nanngi qarinyjreqnaqa aiyeqnaq qudei numougetoqneb. Qudei moiyojnroqneb.

⁶ Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, ‘Ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas di nanngi a qalqasai. Nanngi aqa anjam quetqab.’

⁷ Degsi are qalsiqa aqa segi njiri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanngi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa inji inji kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.’

⁸ Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib qalnab moinaqa aqa jejamu osib wau qalaq di waiyeb.

⁹ “Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanngi di kiyernjrqas? E ningi merngwai. A bosim nanngi numsim moiyojnjrqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanngo banq di uratetnjrimqa nanngi na kamba taqatesqab.

¹⁰ “Qotei aqa anjam bei unu. Ningi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘Tal gereiyo qaji tamo nanngi na tal ai arqsisbqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.

¹¹ Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

“Tal ai di tulan boleqaja.” ’ ’ ”

¹² Onaqa Juda tamo kokba nanği yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanžo jejamuq di une qametnjrej. Nanği degsib qalieosib deqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanği tamo unğasari nanği ulainjrsib deqa nanği Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

“Iga Sisar takis yqom e?”

¹³⁻¹⁴ Juda tamo kokba nanği jaraiyosib Farisi nanği ti Herot aqa wau tamo qudei ti nanžoq aisib minjreb, “Ninği Yesus aqaq gilsib anjam bei nenemyibqa a anjam grotim iga qusim ojgom.” Degsib minjrsib nanği qarijnjnab Yesus aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unğasari nanği minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanği anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanği anjam bei minjrosaiieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanği minjreqnum. Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

¹⁵ Onaqa Yesus a nanžo gisan anjam di poiyoanaqa minjrej, “Kiyaqa ninği e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisanbeqnum? Menin silali bei osi boiy. Osbab e unqai.”

¹⁶ Degsi minjrnaqa nanği menin silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, “Menin silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanği na minjeb, “Di Sisar aqa.”

¹⁷ Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inği inği a qa olo yiy. Qotei aqa inği inği a qa olo yiy.” Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugeteb.

Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab

¹⁸ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqnum, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai.” Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb,

¹⁹ “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñaun angro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo unğa qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa angro ñambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej.

²⁰ Deqa ni que. Was 7 nanği soqneb. Nanžo was matu a unğa osiqa moiyej. A angro saiqoji.

²¹ Onaqa aqa was yala na olo unğa qujai di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unğa di ej. Osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji.

²² Was 7 kalil nanği unğa qujai di osib moreneb. Nanği angro saiqoji. Nanği kalil morenonabqa ariya bunuqna unğa di a dego moiyej.

²³ Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelobatiamqa tamo kalil nanği subq na tigelabqa unğa di a yai aqa ñaun tintin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği unğa qujai di eb.”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu ninği poingosai e? Qotei aqa singila dego ninği poingosai e? Od, ninği poingosai. Utru deqa ninği anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub.

²⁵ Mondon tamo unğasari nanği subq na tigelosibqa nanği unjatqasai. Nanği tamotqasai. Nanği lan angro bul lanğa sqab.

²⁶ “Ninği quiy. Tamo nanği moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babsiq nengrenyej. Di ninği sisiyosai kiyo? Ñam marin miligiq di puloneqnaqa Qotei a ñam pulonq di sosisqa Moses metosiq endegsi minjej, ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’

²⁷ Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanžo Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanžo Qotei. Anjam di ninği tulan grotonub!”

Dal anjam kiye a tulan bolequja?

²⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a bosiqqa Yesus a Sadyusi nanği ti anjam na qoteqnaq unjrej. Yesus a geregere Sadyusi nanği kamba anjam minjrnaqa qusiqa Yesus nenemyej,

“Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunjrejunu?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulan bolequja agi mermqai. ‘O Israel ningi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a segi qujai Tamo Koba.

³⁰ Deqa ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino areqalo ti ino singila ti kalil a yekritime.’ Dal anjam di a segi qujai tulan bolequja. A na dal anjam kalil bunjrejunu.

³¹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanji degsim geregereinjroqnume.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. Dal anjam deqaji bei saiqoji.”

³² Onaqa dal anjam qalie tamo dena kamba Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni bole maronum. Qotei a segi qujai. Qotei bei saiqoji.

³³ Iga a tulan qalaqalaiyosim gago are miligi ti gago powo ti gago singila ti kalil a yekritqom di kumbra bolequja. Iga gago segi jejamu gereiyeqnum dego kere gago was nanji degsim geregereinjroqnum di dego kumbra bolequja. Dal anjam aiyel di tulan boledamu. Iga inji inji Qotei atraiyqom di laña kiñala. Iga inji bei namyuwo na koitosim Qotei atraiyqom di dego laña kiñala. Ariya iga dal anjam aiyel di dauryqom di tulan bolequja.”

³⁴ Dal anjam qalie tamo di a tulan poiyonaqa anjam degsi marnaqa Yesus a qusiqa minjej, “Ni anjam tulan boledamu maronum. Deqa sokiñala Qotei na ni taqatmosim ino Mandor Koba sqas.”

Onaqa tamo ungasari nanji olo anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?

³⁵ Onaqa Yesus a atra tal koba miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam plaltoqnej. Osiqa tamo ungasari nanji anjam bei endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanji kiyaja mareqnum, ‘Kristus a Devit aqa njiri’?”

³⁶ Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Mondor Bole na Devit aqa medabu singilatetonaqa a endegsi marej, ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, “Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnumqa e ino jeu tamo kalil nanji elenqosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanji taqatnjroqnum.” ’

³⁷ Ningi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nanji kumbra uge uge yoqneb

Tamo ungasari gargekoba nanji sosibqa Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej.

³⁸ Yesus a anjam bei endegsi plaltosiq minjrej, “Ningi dal anjam qalie tamo nanjo kumbra uge geregere tenemtoqniy. Nanji koro sawaq di tamo ungasari nanji na nanjo ñam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara olekokba jugoqnsib laqnum.

³⁹ Nanji Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoqnumqa deqa areboleboleinjreanu.

⁴⁰ Nanji unja qobul nanji gisanjroqnsibqa nanjo tal ti inji inji ti laña yainjreanu. Osib tamo ungasari nanji na unjrsib nanjo ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqnum. Deqa mondon Qotei na nanji awai tulan ugedamu enjrqas.”

Unja qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

⁴¹ Osiqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa silali ato qaji kulum jojomq di awoej. Awoosiqa nam atej di tamo ungasari nanji boqnsib silali ateqnab unjroqnej. Ñoro tamo gargekoba nanji boqnsib silali tulan kokba atoqneb.

⁴² Onaqa uña qobul bei ñoro tulañ saiqoji a dego bosiqqa meniñ silali kiñilala aiyel segi atej.

⁴³ Atnaqa Yesus na unsiqa aqa angro nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E bole mernğwai. Uña qobul endi a ñoro tulañ saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanği bunjrnsiqa silali kobaquja atqo.

⁴⁴ Ñoro tamo nanği silali koba ejunub. Nanği oto kiñala segi ateqnub. Ariya uña qobul endi a silali tulañ sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

13

Bunuqna jeu tamo nanği na atra tal niñaqyqab

¹ Osıqa Yesus na aqa angro nanği joqsıqa koba na atra tal koba uratosib giloqnsibqa aqa angro bei na minjej, “O Qalie Tamo, ni unime. Atra tal endi tulañ bolequja. Atra tal walato qaji meniñ di tulañ boledamu!”

² Onaqa Yesus na kamba minjej, “Atra tal ni unonum endi bunuqna jeu tamo nanği na bosib tulañ niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Osıqa Yesus a Oliv manaq oqsıq atra tal areiyosıq awesonaqa Pita na Jems na Jon na nanği qalub Yesus aqa areq bosib lumu nenemyeb,

⁴ “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanği bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Niñgi geregere ñam atoqnıy. Tamo qudei na niñgi gisanğo uge.

⁶ Bunuqna gisañ tamo gargekoba nanği ijo ñam na bosib tamo unğasari nanği minjroqñqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo unğasari tulañ gargekoba nanği gisa gisañjroqñqab.

⁷ “Bunuqna sawa bei bei qaji nanği añ na qotokobaoqñqab. Niñgi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.

⁸ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqñqab. Mandor qudei nanği tigeloqnsibqa mandor qudei nanği qoto itnjroqñqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti ingi saio bati brantelenqas. Kumbra kalil di uña anğrotqa osıqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

⁹ “Deqa niñgi geregere ñam atoqnıy. Kumbra kalil di brantosaisoqñimqa Juda nanği na bosib niñgi ojelenosib anjam pegiyo talq di niñgi tigeltñgoqñqab. Osib nanğo Qotei tal miligiq di niñgi kumbaingooqnsib olo niñgi joqooqnsib Rom nanğo gate ti nanğo mandor ti nanğo ulatamuq di niñgi tigeltñgoqñqab. Yimqa niñgi ijo anjam bole palontoqnsib nanği minjroqñqab.

¹⁰ Sawa sawa kalilq di dego niñgi ijo anjam bole ubtosib mare mare laqñibqa tamo unğasari nanği quoqñqab. Amqa diño bati brantqas.

¹¹ Nanği na niñgi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltñgoqñibqa niñgi endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersi minjrqom?’ Niñgi degaib. Bati deqa Qotei na powo enğoqñimqa niñgi kamba anjam minjroqñqab. Niñgi segi na anjam minjrqasai. Mondor Bole na nunğo medabu siñgilatetngim niñgi anjam marqab.

¹² Bati deqa kumbra uge endeqaji brantqas. Tamo qudei na nanğo segi was nanği ojoqnsib qaja tamo nanğo banq di atoqñibqa nanği na nanği ñumoqñib moreñoqñqab. Tamo qudei na nanğo segi angro nanği dego degsib ojoqñqab. Angro qudei na nanğo segi ai abu nanği jeutnjroqnsib ojoqnsib qaja tamo nanğo banq di atoqñibqa nanği na nanği ñumoqñib moreñoqñqab.

¹³ Niñgi ijo ñam ejunub deqa tamo kalil nanği niñgi qa are tulañ ugeinjroqñqas. Ariya niñgi ijo ñam siñgila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na niñgi elenqas.”

Ingi tulan ugedamu brantqas

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Dinjo batiamqa ingi tulan ugedamu a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesoqnm ninji unqab.” E Mak. Tamo ungasari ijo anjam endi sisiyeqnuq qaji nanji geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. Osiqa Yesus na aqa angro nanji olo endegsi minjrej, “Ninji ingi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nanji jaraiyosib manaq oqoqujatebe.

¹⁵ Tamo ungasari tal meq di unub qaji nanji jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanji jaraiyoqujatebe.

¹⁶ Tamo ungasari wauq di unub qaji nanji jaraiqa oqnsib nanjo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanji torei dena jaraiyoqujatebe.

¹⁷ Bati deqa unja guman ti unja angro mom ti nanji jaraiyo banjoqnsib gulbe koba oqab.

¹⁸ Deqa ninji endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq.’

¹⁹ Ninji degsib pailyoqniy. Di kiyaaqa? Bati deqa tamo ungasari nanji gulbe tulan kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaijoqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosiq agi bini unum. Bunuqna laja ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas.

²⁰ Gulbe di aqa bati Tamo Koba a na truqutqas. A na truqutqasai di tamo ungasari kalil nanji padalekritqab. Aqa segi tamo ungasari nami giltinjrej qaji nanji padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²¹ “Bati deqa tamo qudei na merngwab, ‘Ninji uniy. Kristus a bjo agiende’ o ‘Kristus a bjo agide.’ Degsib merngibqa ninji nanjo anjam quetnjraib.

²² Tamo qudei nanji bosib gisanjosib maroqnqab, ‘E Kristus.’ Qudei nanji maroqnqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib manwa kokba gargekoba babtoqnqab. Nanjo manwa dena nanji na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltinjrej qaji nanjo areqalo dego niñaqyetnjrqajqa wauoqnqab.

²³ Deqa ninji geregere nam atsib soqniy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merngonum.”

Tamo Angro a singila ti rian ti bqas

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanjo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai.

²⁵ Bongar nanji lan goge na ululonjosib mandamq aiyelenqab. Lan goge dia ingi ingi kalil renjinyelenqab.

²⁶ Bati deqa e Tamo Angro singila ti rian koba ti lanbiq na mandamq aiyoenit tamo ungasari nanji tarosib e nubqab.

²⁷ Yimqa bati deqa e na ijo lan angro nanji qarinjritqa nanji sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltinjrej qaji nanji lan utru utruq na koroinjrqab.”

Ninji qura qa yawo anjam dena poinjem

²⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ninji merngitqa dena geregere poinjem. Qura banqa qalsim olo nalguyoqnmqa ninji unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’

²⁹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ninji unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.’

³⁰ E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji kalil morenosaisoqnbqa kumbra kalil endi brantqas.

³¹ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nanji qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

³³ “Ninigi ijo bqajqa bati qaliesai deqa ninigi geregere nam atsib soqniy.

³⁴ Ijo bqajqa bati di tamo bei a sawa isaq gilej dego kere. A gilqa osiqa aqa kangal tamo nanngo banq di aqa tal ti ingi ingi ti uratetnjrsiqa nanngi wau segi segi enjrej. Aqa kangal tamo bei minjej, ‘Ni siranmeq di tigelesosim geregere nam atogne.’

³⁵ Degsi minjej. Dego kere ninigi geregere nam atsib soqniy. Di kiyaaqa? Tal lanja a olo bqajqa bati ninigi qaliesai. A bilaq kiyo, qolo kiyo, tuwe anjamoqnimqa kiyo, nobqolo kiyo bqas.

³⁶ A boqujatosim ninigi nerenesoqniq nungaim deqa ninigi geregere nam atsib soqniy.

³⁷ E anjam merngonum qaji endi tamo kalil nanngi dego minjreqlum. Ijo anjam agiende, ‘Ninigi geregere nam atsib soqniy.’ ” Yesus na aqa angro nanngi degsi minjrej.

14

Juda tamo kokba nanngi Yesus qalib moiqaqqa gam namoqneq

¹ Onaqa Juda nanngo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa nam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanngi Isip sawaq di padalqa laqnabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa bati jojomej. Bati aiyele soqnej. Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti endegsib nenemoqneq, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?”

² Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqsai. Ojqom di tamo ungasari nanngi iga nugsib nirinosisib qoto tigelto uge.”

Unja bei a goreq quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

³ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugelenej qaji aqa nam Saimon aqa talq di soqnej. Sosiqa ingi uyeqnaqa unja bei a goreq quleq ti tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinaq jigsiiqa osi bosiiqa aqa medabu paratosiiqa Yesus aqa gateq di bilentej.

⁴ Onaqa tamo qudei tal miligiq di awesoqneq qaji nanngi unja di aqa kumbra unsibqa nirinosisib segi segi maroqneq, “Unja di a kiyaaqa goreq di lanja nanguiyqo?”

⁵ A goreq di osiq tamo qudei enjrqo qamu meni silali 300 yonub qamu gilsiq tamo ingi ingi saiqoji nanngi jeisi enjrqo qamu di kere.” Osib nanngi unja di nirinoteb.

⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninigi kiyaaqa unja di gulbe yeqnuq? A kumbra bole ebqo.

⁷ Tamo ingi ingi saiqoji nanngi bati gaigai ninigi ti sqab. Deqa ninigi na nanngi aqaryainjrqa are soqnimqa aqaryainjroqniy. Ariya e bati gaigai ninigi ti sqasai.

⁸ E moiqai. Moiyoqqa e subq atqab. Unja di a e qa are qalsiiqa ijo jejamuq di goreq bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. A na kumbra di e qa yqa kere agi yqo.

⁹ E bole merngwai. Bunuqna ijo wau tamo nanngi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa unja endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saonqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanngo banq di atqas

¹⁰ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiiqa atra tamo kokba nanngoq gilej. Judas a Yesus aqa angro 12 nanngi deqaji bei. A nanngoq gilsiiqa minjrej, “E Yesus osiy nunngo banq di atqai.”

¹¹ Degsi minjrnaqa nanngi qusib tulan areboleboleinjrnaca minjeb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.” Degsib minjnabqa a gilsiiqa a Yesus osim nanngo banq di atqajqa gam namoqnej.

Yesus aqa angro nanngi ti yori bati aqa ingi uyeb

¹² Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanngi endegsi minjrej, “Ninigi kaja du du nanngi numelenosisib siranmeq di lej liyibqa e na unsiy ninigi uratngwai. E ninigi padaltngwasai.” Qotei a nami Israel nanngi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nanngi mareb, “Iga kaja du du nanngi

ñumelenjosim Qotei atraiyqom.” Onaqa bati deqa Yesus aqa angro nanqi na endegsib nenemyeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa ingi ingi gereiyetmonamqa ni ingi uyqam?”

¹³ Onaqa Yesus na aqa angro aiyel qarinjrsiqa minjrej, “Ningi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboyosim giloqnm gamq di itosib dauryiy.

¹⁴ Ningi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo angro nanqi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa warum a qabi unu?”’

¹⁵ Ningi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeysi unu di ningi osornqwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti atelenqeb unu. Ningi aiyel aisib warum dia gago ingi ingi gereiyelenqoy.”

¹⁶ Onaqa nanqi aiyel qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa ingi ingi kalil warum dia gereiyelenqeb.

¹⁷⁻¹⁸ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanqi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib ingi uyoqnsibqa Yesus a nanqi endegsi minjrej, “E bole mernqwai. Ningi ijo angro 12. Nunqo ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanqo banq di atqas. Angro di agi iga koba na ingi uyeqnum.”

¹⁹ Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbekobainjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?”

²⁰ Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanqo banq di atqas. A dego ijo angro 12 ningi deqaji bei.

²¹ Ningi quiy. E Tamo Angro moiqai. Nami Qotei aqa anjam e qa degsib nengrenyeb. Deqa unqum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya angro e osim tamo qudei nanqo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nambabosai qamu di kere.”

Yesus na aqa angro nanqi bem ti wain ti anainjrej

²² Osiqa Yesus aqa angro nanqi koba na ingi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqa bem bei osiq ginqenqyosiqa nanqi enjrsiqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyyi.”

²³ Osiqa wain osiqa gambanq di bilentosiqqa Qotei pailyosiqa aqa angro nanqi enjrnaqa nanqi kalil osib uyeb.

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Wain gambanq endi ijo len. Tamo unqasari gargekoba nanqo une kobotetnrqajqa deqa ijo len aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas.

²⁵ E bole mernqwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon diño batiamqa Qotei a nunqo Mandor Koba soqnmqa e olo wain bunuj uyqai.”

²⁶ Yesus na aqa angro nanqi degsi minjrsiqa nanqi koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa angro nanqi minjrej, “Ningi kalil e uratbosib jaraiqab”

²⁷ Yesus aqa angro nanqi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Ningi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunqo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘E na kaja nanqo mandor qalitqa kaja nanqi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb.

²⁸ Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ningi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ningi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”

²⁹ Onaqa Pita na minjej, “Angro kalil nanqi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.”

³⁰ Onaqa Yesus na kamba Pita minjej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamoiyeltosaisoqnmqa ni gisanqoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’”

³¹ Onaqa Pita a tulan saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, unqum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa anqro kalil nanqi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

³² Yesus aqa anqro nanqi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa anqro nanqi minjrej, “Ninzi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailiosiy bqai.”

³³ Degsi minjrasiqa aqa anqro qalub agi Pita na Jems na Jon na nanqi segi joqsiqa pailyoqajqa sasalej. Sasalosiq pailyoqnsiq a are tulan gulbekobaiyej.

³⁴ Osiqa aqa anqro qalub nanqi di minjrej, “E are tulan gulbekobaibqo. Gulbe dena e moyepratonum. Deqa ninzi e ombla endi sosimqa ñam atoqniy.”

³⁵⁻³⁶ Degsi minjrasiqa olo kiñala sasalosiq mandamq di ñam quosiq endegsi pailyej, “O Aba. (Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Abu.”) Gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe aqa bati bqo endi e bunbosim gilem. Ni kumbra kalil yqa kere. Deqa ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unqum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

³⁷ Yesus a degsi Qotei pailiosiq olo tigelosiq aqa anqro nanqo areq aisiq ñam atej di nanqi are gulbe na ñereñesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minzej, “O Saimon, ni ñeiejunum e? Ni ñam sokiñalayqa keresai e?”

³⁸ Ninzi ñereñaib. Ninzi ñam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nunqoq bqas di gulbe dena ninzi uneq wainqwasai. Bole, nunqo are miligiq di ninzi e daurbqajqa are unu. Ariya ninzi segi gulbe di oqajqa singila saiqoji.”

³⁹⁻⁴⁰ Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq a nami pailyej qaji degsi olo pailiosiq bosiq aqa anqro qalub nanqi urnamjrnaqa ñereñesonab unjrej. Unjrnaqa nanqi Yesus anjam bei minjqa keresaiinjrej.

⁴¹ Olo gilsiq Qotei pailiosiq bosiq aqa anqro nanqi itnjrsiq minjrej, “Ninzi aqaratosib geregere ñereñejunub e? Unqum. Bati koboqo. Ninzi uniy. E Tamo Anqro osib une tamo nanqo banq di atqajqa bati bqo.

⁴² Ninzi tigelab gilqom. Tamo e osim une tamo nanqo banq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jenu tamo nanqo banq di atej

⁴³ Onaqa Yesus aqa anqro 12 nanqi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanqi sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Juda gate nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na nanqi qarijnjrnaq Yesus ojqa beb.

⁴⁴ Judas a nami nanqi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E na tamo kundoqyqai agide. A ojsib geregere taqatosib osib giliy.”

⁴⁵ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minzej, “O Tamo Koba.” Degsi minjsiq kundoqyej.

⁴⁶ Kundoqyonaqa tamo nanqi brantosib ban waiyosib Yesus ojeb.

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa anqro bei jojom di tigelesoqnej qaji a na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kanqal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiq dabkala segi gentetej.

⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo nanqi di minjrej, “E len ojo tamo unum deqa kiyo ninzi sebru ti torom ti elenosib e ojqa bonub e?”

⁴⁹ E bati gaigai atra tal miligiq di ninzi koba na sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ninzi yala ban waiyosib e ojasai. Ninzi kumbra degyeb deqa Qotei aqa anjam nenqrenq di so qaji di aqa damu brantej.”

⁵⁰ Yesus a nanqi degsi minjrnaqa aqa anqro kalil nanqi a uratosib jaraiyeb.

Anqro wala bei a yosi ulanej

⁵¹ Bati deqa anqro wala bei a ñeio gara segi na kabuosiq Yesus dauryej. Onaqa tamo nanqi na anqro di ojeb.

⁵² Ojnbqqa a ñeio gara segi nanqo banq di uratosiq yosi ulanej.

Juda tamo kokba nanġi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵³ Onaqa tamo nanġi na Yesus osib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Dia atra tamo kokba ti Juda gate nanġi ti dal anjam qalie tamo nanġi ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanġi na Yesus osi gilsib nanġo ulatamuq di tigeltieb.

⁵⁴ Nanġi Yesus osi gileq nabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiq nanġi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanġi tal meq di ñam tunġuyosib awesonabqa bosiq nanġi koba na ñam yoroqneb.

⁵⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanġi ti kalil koroesosibqa nanġi Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneb. Di kiyaaqa? Anjam dena nanġi Yesus qalib moiqajqa deqa. Anjam ñamonab ñamonab ugeinjrej.

⁵⁶ Deqa nanġi tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisañ anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenjoqneb. Nanġi anjam laña laña maroqneb. Nanġo anjam di qujaisai.

⁵⁷ Onaqa nanġo ambleq dena tamo qudei nanġi tigelosib Yesus aqa jejamu laña gisañyosib mareb,

⁵⁸ “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E atra tal koba endi tamo na gereiyo qaji di kongrontosiyqa bati qalub qa olo atra tal bei tamo na gereiyosai qaji di tigeltqai.’ ”

⁵⁹ Ariya nanġo anjam di dego qujaisai. Nanġi anjam laña laña maroqneb.

⁶⁰ Onaqa atra tamo gate a nanġo anjam di qusiq a tigelosiq Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanġi endi une gargekoba ino jejamuq di qameqneb. Di ni kamba anjam bei marqasai e?”

⁶¹ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Ni Kristus e? Ni Qotei Goge Koba aqa Ñiri e? Ni merbe.”

⁶² Onaqa Yesus na minnej, “Od. Agi e segi. Ni que. E Tamo Angro. Bunuqna e lañ qureq oqsiy Qotei siñgila koba ti unu qaji aqa bañ woq di awesosiy olo lañbiq na boqnit niñgi e nubqab.”

⁶³ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiq a tulañ minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranyosiq marej, “Aqa une agi a segi na babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?”

⁶⁴ Aqa misilin anjam niñgi quonub. Deqa niñgi kiyersib marqab?” Onaqa nanġi kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiyem.”

⁶⁵ Nanġi kalil degsib marnabqa nanġo ambleq dena tamo qudei nanġi tigelosib Yesus miselyoqneb. Osib aqa ñamdamu gara na qosetosib bañ na qaloqnsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” Onaqa qaja tamo qudei nanġi Yesus aqa areq boqnsib a ula poñyoqneb.

Pita a gisañqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁶⁻⁶⁷ Ariya Pita a tal meq di awesosiq ñam yoreqnaqa atra tamo gate aqa kañgal uña bei a bosiq Pita unsiq koqyosiq minnej, “Ni dego Yesus Nasaret qaji aqa angro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.”

⁶⁸ Onaqa Pita a tulañ saidosiq minnej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” Degsi minjsiq tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej.

⁶⁹ Sonaqa kañgal uña dena olo Pita unsiq tamo nanġi jojom di tigelesoqneb qaji nanġi minjrej, “Tamo di a dego Yesus aqa angro bei.”

⁷⁰ Onaqa Pita a olo tulañ saidej.

Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanġi Pita koqyosib minjeb, “Ni Galili qaji tamo. Deqa iga qalieonum, ni Yesus aqa angro bei.”

⁷¹ Onaqa Pita a olo tulañ siñgila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisañot Qotei na e lubem.”

⁷² A degsi marnaqa tuwe anjamej. Tuwe anjamonaga Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamoiyeltosaisoqnmqa ni gisaŋoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyoŋaqa tulaŋ akamugetej.

15

Juda tamo kokba naŋgi Yesus osib Pailat aqa baŋq di ateb

¹ Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Juda gate naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqaŋqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq naŋgi Yesus aqa baŋ tontetosib osi gilsib Rom naŋgo gate Pailat aqa baŋq di ateb.

² Onaqa Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda naŋgo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

³ Onaqa atra tamo kokba naŋgi Yesus aqa anjam di qusib minjŋ oqetnjrnaqa aqa jejamuq di une gargekoba qametoqneb.

⁴ Deqa Pailat na olo Yesus minjej, “Naŋgi une gargekoba ino jejamuq di qamelenjeqneb. Ni kamba anjam bei marqasai e?”

⁵ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa Pailat a tulaŋ prugugetej.

Pailat a marej, “Niŋgi Yesus a ŋamburbasq di qamiy”

⁶ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnmqa Juda tamo uŋgasari naŋgi tamo qujai aqa ñam maroqnbqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqnaqas.

⁷ Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A nami tamo qudei joqsiqa Rom naŋgi ti qotsib tamo qudei ñumnab moreŋeb. Deqa a ojsib tonto talq di waiyeb.

⁸ Waiyonab sonaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Pailat aqa areq gilsibqa a naŋgo yori bati qa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo yqajqa minjeb.

⁹ Minjnabqa a na nenemnjrej, “E Juda naŋgo Mandor Koba uratosiy enjwai e? Niŋgi na merbiy.”

¹⁰ Pailat a naŋgi degsi nenemnjrej? Di kiyaaqa? A qalieej, atra tamo kokba naŋgi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa baŋq di ateb.

¹¹ Onaqa atra tamo kokba naŋgi na tamo uŋgasari kalil naŋgo areqalo tigeltetnjreb. Tamo uŋgasari naŋgi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsimqa olo Yesus qalim moiqaŋqa deqa naŋgo areqalo tigeltetnjreb.

¹² Onaqa Pailat na olo minjrej, “E niŋgi Barabas enjwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi niŋgi a qa mareqneb, ‘A Juda naŋgo Mandor Koba.’ ”

¹³ Onaqa naŋgi kalil murqumyosib minjeb, “Ni a ŋamburbasq di qame.”

¹⁴ Onaqa minjrej, “Kiyaaqa Yesus qalit moiqaŋ? A une kiye yqo deqa a ŋamburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaga naŋgi olo tulaŋ murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni a ŋamburbasq di qame.”

¹⁵ Onaqa Pailat a naŋgo are latetnjrqa osiqa naŋgo anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa naŋgi enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo naŋgo baŋq di atsiqa minjrej, “Niŋgi Yesus bu toqoŋ na kumbainyiy.” Degsi minjrnaga naŋgi na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Niŋgi Yesus ŋamburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo naŋgi Yesus misilinjoqneb

¹⁶⁻¹⁷ Pailat na qaja tamo naŋgi degsi minjrnaga naŋgi Yesus baŋ ojsib Rom naŋgo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil naŋgi metnjrnab bosib tal dia koroeb. Koroosib gara jugo olekoba lent mandor kokba naŋgi gaigai jigeqneb deqaji bei osib

Yesus jigeteb. Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanjo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib sinjila na teqiyeb.

¹⁸ Osib gisan na Yesus binjyoqnsib minjoqneb, “O Juda nanjo Mandor Koba, kaiye!”

¹⁹ Degsib Yesus minjoqnsib bu toqon na aqa gateq di qaloqnsib miselyoqnsib aqa areq di singa pulutoqneb.

²⁰ Nanji degsib Yesus misilinjosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanji Yesus osib namburbasq di qameb

²¹ Nanji Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aieyqnaqa a turossib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. A Aleksander Rufus wo nanjo abu.

²² Nanji Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”

²³ Di brantosib qaja tamo nanji na wain ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.

²⁴ Onaqa qaja tamo nanji na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo yai aqa meniñ na bunjnjqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanosib gara eleneb.

²⁵ Sen bati 9 onaqa nobqolo nanji Yesus namburbasq di qameb.

²⁶ Qamsib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nengrenyeb, “Tamo endi a Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nengrenyeb.

²⁷ Bati deqa bajin tamo aiyel dego namburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb.

²⁸ Kumbra dena Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengrenyeb, “Tamo ungasari nanji marqab, ‘Kristus a dego une tamo.’ ”

²⁹ Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanji aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinjoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb, “Ni nami marem, ‘E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni nami degsi marem.

³⁰ Ino anjam di boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiye.”

³¹ Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti dego Yesus degsib misilinjoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo ungasari gargekoba nanji aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai.

³² A maroqnej, ‘E segi Kristus. E Israel nanjo Mandor Koba.’ Aqa anjam di boleamqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’ ” Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanji dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

³³ Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq sen bati 3 onaq bilaqtej.

³⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenosiqqa marej, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei. O ijo Qotei. Ni kiyayqa e qoreibonum?”

³⁵ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanji aqa anjam di qusib mareb, “Ninji quiy. A Elaija meteqnu.”

³⁶ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenji bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej. Osiqqa marej, “Iga mati tariñosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus namburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”

³⁷ Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiqq mondor titosiq aqa nambile uratosiq moiyej.

³⁸ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej.

³⁹ Yesus a degsi mondor titosiq moiyej deqa qaja tamo nanqo gate Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a unsiqq marej, "Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri."

⁴⁰ Unqasari qudei nanqi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems yala Joses wo nanqo ai. Unq bei Salome.

⁴¹ Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa unqasari nanqi dena a dauryosib laqnsib kangalyoqneb. Bunuqna Yesus a Galili sawa uratosiqq a na nanqi qalub unqasari qudei ti joqsiiqa koba na Jerusalem beleneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁴² Juda nanqo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej.

⁴³ Onaqa bilaqtonaqa tamo bei aqa nam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqq Pailat nenemyqa gilej. Josep a Juda nanqo gate bei. A Arimatea qure qaji. Aqa kumbra tulan boledamu. Deqa tamo unqasari kalil nanqi a qa maroqneb, "A tamo bolequja." A endegsi are qaloqnej, "Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas." A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tarinqnsiq soqnej. A Pailat aqa talq gilsiiqa aqa areq di tigelej. A ulaosai. Osiqa Pailat nenemyej, "Ni e odbinqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?"

⁴⁴ Onaqa Pailat a tulan prugugetosiqq marej, "Yesus a urur moiqo e?" Osiqa qaja tamo nanqo gate a metonaq bonaq nenemyej, "Yesus a bole moiqo e?"

⁴⁵ Onaqa minnej, "Od, a moiqo." Onaqa Pailat a anjam di qusiqa Josep odyosiq minnej, "Di kere. Ni Yesus aqa jejamu am. Osim subq ate."

⁴⁶ Onaqa Josep a gilsiiqa gara qat awaiyosiqq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiqq gara qat na dalaosiqq osi gilej. Osi gilsiiqa sub bei nami meniñ miligiq di gereiyeb qaji dia atsiqa meniñ kobaquja belbeltosiqq dena sub me getentej.

⁴⁷ Josep na Yesus subq ateqnaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei agi Joses aqa ai wo bosib koqyesoqneb.

16

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Onaqa yori bati koboonaqa Salome na Maria Makdala qure qaji na Jems aqa ai Maria na nanqi qalub nam so aqa ya quleq tulan boledamu awaiyeb. Nam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa awaiyeb.

²⁻³ Osib nobqolo ambru nanqi tigelosib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq giloqnsib gamq di segi segi maroqneb, "Yai na meniñ kobaquja sub me getentejunu qaji di beltosim taqal atetgwas?"

⁴ Degsib maroqnsib gilsib nam ateb di meniñ kobaquja waqosiqq taqal di sonaq uneb. Meniñ di tulan kobaquja.

⁵ Onaqa nanqi sub miligiqq aisib angro wala bei ban woq di awesonaq unsib ulaugeteb. Angro wala di aqa gara tulan qat.

⁶ Onaqa angro wala na minjrej, "Ninqi ulaaib. E qalie, ninqi Nasaret tamo Yesus namburbasq di qameb qaji a qa nameqnub. A endi sosai. A subq na tigelqo. Ninqi bosib sub miligi uniy. A neioteb qaji lume agi unu.

⁷ Ninqi unsibqa olo puluosib aisib Yesus aqa angro qudei nanqi Pita ombla endegsib minjriy, "Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiqq ninqi qa namoosiqq Galili sawaq gilqo. Agi a nami ninqi endegsi merngej, "E ninqi qa namoosiy Galili sawaq gilqai." Deqa ninqi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.' "

⁸ Onaqa nanġi qalub tulaŋ ulaugetosib are tonġtonġjrnaqa sub uratosib olo puluosib aiyeb. Aiyooqnsibqa gamq di tamo uŋgasari nanġi turoqnsib anjam bei minjrosai oqneb. Nanġi laŋa aiyooqneb. Di kiyaaqa? Nanġi tulaŋ ulaugeteb deqa.

Maria Makdala qure qaji a Yesus unej

⁹ Yori bati koboonaqa nobqolo ambru Yesus a subq na tigelosiqqa mati Maria Makdala qure qaji aqaq di brantonaq unej. Maria agi nami Yesus na mondor uge 7 nanġi aqaq dena winjretej qaji.

¹⁰⁻¹¹ A Yesus unsiqa olo puluosi gilsiq Yesus aqa anġro qudei nami Yesus dauryosib laqneb qaji nanġi are ugeinjrnaqa akameq nabqa itnjrsiqqa minjrej, “E Yesus unonum. A ŋambile unu.” Onaqa nanġi Maria aqa anjam di qunab ugeinjrej. Nanġi aqa anjam deqa poinjrosai.

Yesus aqa anġro aiyel nanġi gamq di Yesus uneb

¹² Olo bati bei Yesus aqa anġro aiyel nanġi nañu gam bei dauryosib gileq nabqa Yesus aqa jejamu bulyosiqqa nanġoq di brantonaq uneb.

¹³ Unsibqa nanġi olo puluosib aisib Yesus aqa anġro qudei nanġi minjreb, “Yesus a gagoq di brantqoqa iga unonum.” Degsib minjrnabqa nanġi dego qunab ugeinjrej. Nanġi anjam deqa poinjrosai.

Yesus na aqa anġro nanġi wau enjrej

¹⁴ Olo bati bei Yesus aqa anġro 11 nanġi tal miligiq di awoosib inġi uyeq nabqa Yesus a nanġoq di brantej. A nami subq na tigelonaaqa tamo qudei na unsib nanġi sainjrnab qunab ugeinjrej. Nanġo are geteŋnjresoqnej. Deqa Yesus a segi nanġoq di brantosiqa nanġi ŋiriŋtnjrej.

¹⁵ Osiqa minjrej, “Niŋgi tigelosib sawa sawa kalil keretoqnsib tamo uŋgasari kalil nanġi ijo anjam bole minjre minjre laqniy.

¹⁶ Tamo uŋgasari nanġi e qa nanġo areqalo sinġilatosisib yanso oqab di Qotei na nanġi elenqas. Ariya tamo uŋgasari nanġi e qa nanġo areqalo sinġilatqasai di Qotei na nanġi elenqasai. A na nanġo une qa peginjrsim awai uge enjrqas.

¹⁷ Tamo uŋgasari e qa nanġo areqalo sinġilatqab qaji nanġi maŋwa gargekoba endeqaji babtoqnqab. Nanġi ijo ñam na mondor uge uge winjroqnqab. Qotei na nanġo meŋ bulyetnjroqnmqqa nanġi qure utru bei bei nanġo anjam bunuj maroqnqab.

¹⁸ Nanġi baŋ waiyosib amal uge ojoqnqab. Nanġi ya isa koba qaja ti di uyoqnb dena morenqasai. Nanġi ma tamo nanġo gateq di baŋ atoqnb nanġi olo boleqnqab.”

Yesus a laŋ qureq oqej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na aqa anġro nanġi degsi minjrnaqa Qotei a Yesus laŋ qureq osi oqsiqa aqa baŋ woq di awotej.

²⁰ Onaqa aqa anġro nanġi jaraiyosib sawa sawa kalil keretoqnsib Qotei aqa anjam palontoqneb. Palonteq nabqa Tamo Koba a nanġi koba na wauoqnsiqqa maŋwa gargekoba babtoqnsiqqa dena nanġo anjam sinġilatoqnej.

LUK

Luk a anjam endi nenngrenyosiq Tiofilus aqaq qarinyej

¹⁻² O Tamo Koba Tiofilus, kumbra kalil Qotei a nami gago ambleq di yoqnej qaji di aqa wau tamo nanngi unoqnsib deqa iga saigoqneb. Nanngo anjam di tamo gargekoba nanngi quoqnsib nenngrenyoqneb.

³ Deqa e dego anjam di nenngrenyosiy inoq qarinyqa are qalem. Are qalsimqa anjam aqa damu geregere qalieqajqa deqa nenemosim laqnem. Nenemosim laqnsimqa anjam di utruq na nenngrenyosim agi inoq qarinyonum.

⁴ Deqa ni sisiyosim qalieqam, anjam ni nami mermoqneb qaji di bole kalil.

Sekaraia aqa nãun Elisabet a gumanfej

⁵ Herot a Judia sawa nanngo mandor sonaqa bati deqa atra tamo bei aqa ñam Sekaraia a soqnej. A atra tamo Abiya aqa moma. Sekaraia aqa nãun a atra tamo gate Aron aqa moma. Aqa ñam Elisabet.

⁶ Sekaraia aqa nãun wo nanngo kumbra tulan boledamu. Nanngi Qotei aqa dal anjam kalil geregere dauryoqnsib soqneb. Nanngi Tamo Koba aqa ñamgalaq di une saiqoji.

⁷ Elisabet aqa miligi ugeej deqa aqa gumbulun wo angro saiqoji sosibqa qelib.

⁸ Bati bei Sekaraia aqa wau qujai nanngi ti Qotei atraiyqa marsibqa Jerusalem gileb.

⁹ Nanngo ambleq dena tamo bei giltibqa a Tamo Koba aqa atra tal miligiq gilsim ñam qaqq koitim quleqamqa Qotei atraiyqajqa deqa Jerusalem gileb. Gilsib nanngi tamo yai giltqab di qalieqajqa deqa nanngi meniñ alaño bubuneb. Meniñ alaño nabqa Sekaraia aqa meniñ na bunfej. Deqa nanngi Sekaraia giltonabqa a atra tal miligiq gilsimqa Qotei atraiyfej.

¹⁰ Qotei atraiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi atra tal oqeq di koroosib Qotei pailyosib soqneb.

¹¹⁻¹² Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiq Sekaraia aqa ulatamuq di brantosiqa atra bijal ñam qaqq koitoqnej qaji ban woq di tigelonaq unsiqa tulan ulaugetej.

¹³ Onaqa lan angro na minfej, "Sekaraia, ni ulaaim. Qotei a ino pailyo quetmqo. Deqa ino nãun Elisabet a gumanosim angro mel oqas. Yim ni aqa ñam Jon waiyqam.

¹⁴ Angro di a ñambabimqa ni tulan areboleboleimqas. Tamo ungasari gargekoba nanngi dego a unsibqa tulan areboleboleinjras.

¹⁵ Angro di a Tamo Koba aqa ñamgalaq di ñam koba ti sqas. A wain ti ya singila ti uyoqngasai. A aqa ai miligiq di soqnimqa Mondor Bole na a singilatoqngas.

¹⁶ Bunuqna a na Israel gargekoba nanngi are bulyetnjroqnim nanngi nanngo Tamo Koba Qotei areiyoqngab.

¹⁷ Kristus a bqa laqnimqa Jon a namoosim Qotei aqa medabu o tamo Elaija aqa kumbra ti singila ti osim Kristus aqa gam gereiyetqas. A Kristus aqa gam endegsi gereiyetqas. Abu nanngo angro nanngi ti jeu jeu soqnbqa a na nanngi are bulyetnjroqnim nanngi are qujaitosib sqab. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranjyeqñub qaji nanngi dego a na are bulyetnjroqnim nanngi kumbra bole bole dauryoqngab. Jon na degsim tamo ungasari nanngo areqalo gereiyetnjrim soqnbqa Tamo Koba a bqa.

¹⁸ Onaqa Sekaraia na kamba lan angro di minfej, "E tulan qelionum. Ijo nãun a dego qeligo. Deqa e kiyersiy qalieqai, ino anjam di bole?"

¹⁹ Onaqa lan angro na Sekaraia minfej, "Ijo ñam Gabriel. E Qotei aqa ulatamuq di tigelejunum. Qotei a segi na e qarinqboqa bosim anjam bole endi ni mermonum.

²⁰ Deqa ni que. Ni ijo anjam poimosai deqa bini medabu getenmimqa sqam. Bunuqna anjam e ni mermonum qaji aqa damu kalil brantimqa ino medabu olo waqtosim anjam maroqngam. Bati Qotei na giltqo qaji batiamqa ijo anjam aqa damu kalil brantim ni unqam." Lan angro na degsiqa Sekaraia minfej.

²¹ Tamo ungasari nanği Sekaraia a olo atra talq dena oqedqajqa deqa tarinjoqneb. Osib maroqneb, “Sekaraia a kiyaaq atra tal miligiq di sokobaiyqo?”

²² Onaqa Sekaraia a oqedosiqa nanği anjam minjrqa yonaq keresaiyej. Deqa nanği mareb, “Qotei aqa maḡwa bei atra tal miligiq di brantqoqa Sekaraia a unqo. Deqa a anjam marqa keresai.” Sekaraia aqa medabu getenyej deqa a ban na segi nanği anjam minjroqnej.

²³ Ariya bunuqna aqa atraiyo wauqa bati koboonaqa a olo puluosiqa aqa qureq oqej.

²⁴ Bati bei aqa ḡaun Elisabet a gumaḡej. Deqa a bai 5 aqa talq di soqnej. A boleq di walwelosaijoqnej. Osiqa marej,

²⁵ “Bini Tamo Koba a kumbra tulaḡ boledamu e ebsiqa tamo ungasari nanḡo ḡamgalaq di ijo gulbe kobotetbqo.”

Laḡ anḡro Gebriel a Maria aqaq di brantej

²⁶ Onaqa bai 5 di koboonaqa Qotei na aqa laḡ anḡro Gebriel olo qarinyonaqa Galili sawa nanḡo qure bei ḡam Nasaret deq aiyej.

²⁷ Aisiq dia dungeḡe bei aqa ḡam Maria aqaq di brantej. Tamo bei aqa ḡam Josep a na Maria oqajqa saga qameb. Josep a Mandor Koba Devit aqa moma.

²⁸ Gebriel a Maria aqaq di brantosiqa minjej, “O Maria, kaiye. Tamo Koba a ni ombla unub. A ni kumbra tulaḡ boledamu emqo.”

²⁹ Onaqa Maria a anjam di qusiqa tulaḡ prugugetej. Osiqa are qalej, “Laḡ anḡro di aqa anjam e poibosai.”

³⁰ Onaqa laḡ anḡro na minjej, “Maria, ni ulaaim. Qotei a ni qa are tulaḡ boledamuiyqo.

³¹ Deqa ni gumaḡosim anḡro mel oqam. Osim aqa ḡam Yesus waiyqam.

³² A ḡam tulaḡ kobaquja oqas. Nanği a qa maroqnqab, ‘A Qotei Goge Koba aqa ḡiri.’ Qotei na a giltimqa a Mandor Koba sqas. A na aqa moma Devit nami mandor koba soqnej qaji aqa wau osim a kamba Mandor Koba sqas.

³³ Deqa a Jekop aqa moma kalil nanḡo Mandor Koba sosimqa nanği bati gaigai taqatnjroqnas. Aqa wau di koboqa keresai.”

³⁴ Onaqa Maria na laḡ anḡro di minjej, “Kumbra di kiyersi brantqas? E tamo osaiunum.”

³⁵ Onaqa laḡ anḡro na minjej, “Mondor Bole a inoq aisim Qotei Goge Koba aqa siḡgila emimqa ni anḡro oqam. Deqa nanği a qa maroqnqab, ‘A Qotei aqa ḡiri.’ A Qotei aqa segi kumbra ti sqas.

³⁶ “Ni que. Ino gagai Elisabet a dego anḡro mel oqas. A qeliosiq gumaḡqo. Nanği nami a qa maroqneb, ‘A anḡro oqa keresai.’ Ariya bini a gumaḡqo bai 6 gilqo.

³⁷ Qotei a kumbra kalil yqa kere. Kumbra bei a yqa keresai di sosai.”

³⁸ Onaqa Maria na laḡ anḡro di minjej, “E Tamo Koba Qotei aqa kaḡal uḡa. Anjam ni e merbonum qaji di Qotei na dauryosim kumbra degsi ebem.” Onaqa laḡ anḡro a Maria uratosiqa gilej.

Maria a Elisabet unqajqa gilej

³⁹ Bati deqa Maria a tigelosiqa urur ti Sekaraia aqa qureq oqej. Qure di yambaḡ. A Judia sawaq di unu.

⁴⁰ Oqsiq Sekaraia aqa talq di brantosiqa Elisabet itosiq metej, “O gagai Elisabet, kaiye.”

⁴¹⁻⁴² Metonaqa Elisabet a Maria aqa anjam di qunaqa anḡro a Elisabet aqa meneq di anḡilej. Onaqa Mondor Bole a Elisabet aqaq aisiq siḡgila yonaqa a tulaḡ maosiqa Maria minjej, “Qotei a kumbra tulaḡ boledamu ni emqo. Kumbra deqaji Qotei a nami ungasari qudei nanği enjrosaijoqnej. Anḡro ino meneq di unu qaji a dego Qotei na kumbra tulaḡ boledamu yqo.

⁴³ O Maria, ni ijo Tamo Koba aqa ai. E uḡa kiyero deqa ni ijo talq bonum?”

⁴⁴ Ni que. Ni e metbonum e ino anjam quonumqa angro ijo meneq di unu qaji a areboleboleiyqoqa anñilqo.

⁴⁵ Tamo Koba a na ni kumbra boledamu emqas anjam di mermonaqa ni qusim marem, 'Bole, Qotei aqa anjam di aqa damu brantqas.' Ni degsi marem deqa ni tulan areboleboleimim sqam." Elisabet na degsiqa Maria minjej.

Maria a Qotei aqa ñam soqtej

⁴⁶ Onaqa Maria a kamba medabu waqtosiqa marej, "Ijo are na e Tamo Koba aqa ñam soqtosim a binjyeqnum.

⁴⁷ E Qotei qa tulan areboleboleibeqnu. Agi a na iga padalo sawaq na elenjej.

⁴⁸ E aqa kanjal uña. E ñam saiqoji. Di unqum. Qotei na e uratbosai. A na e nubsiqua areibqo.

Deqa bati endeqa ti bunuq qa ti tamo unqasari kalil nanqi e qa endegsib maroqnqab, 'Qotei na Maria kumbra tulan boledamu yej.'

⁴⁹ Qotei singila koba ti unu qaji a na e aqaryaibeqnu.

Qotei aqa ñam getento koba. Une bei aqaq di sosai.

⁵⁰ Qotei a tamo unqasari kalil aqa sorgomq di unub qaji nanqi qa tulan duleqnu. Bati endeqa ti bunuq qa ti Qotei a nanqi qa duloqnsim sqas.

⁵¹ Qotei a wau singila koba yeqnu.

Tamo unqasari nanqo segi ñam soqtqa are qaleqnu qaji nanqi Qotei na olo winjreqnaq jaraiyeqnu.

⁵² A na mandor kokba nanqi kobotnjroqnsiqua tamo unqasari nanqo segi ñam aguq ateqnub qaji nanqi olo ñam soqtetnjreqnu.

⁵³ Tamo unqasari mam unub qaji nanqi Qotei na inqi anainjreqnaq nanqi kere na unub. Ariya tamo unqasari inqi koba ti unub qaji nanqi a na uratnjreqnaqa nanqi inqi saainjreqnu.

⁵⁴⁻⁵⁵ A na aqa wau tamo Israel nanqi aqaryainjreqnu.

A nami marej, 'E Israel nanqi qa gaigai duloqnqai.'

A aqa anjam deqa are qaloqnsiqua agi bini Israel nanqi aqaryainjreqnu.

Qotei aqa anjam di a na nami gago moma utru nanqi minjrej.

Agi a na anjam di Abraham aqa moma kalil nanqi ti minjrej."

Maria a medabu waqtosiqa anjam degsi marej.

⁵⁶ Bai qalub Maria a Elisabet aqa talq di soqnej. Di koboonaqa a olo puluosiqa aqa qureq gilej.

Elisabet a aqaratonaq Jon a ñambabej

⁵⁷ Onaqa Elisabet aqa bati kereonaqa a aqaratej. Aqaratonaqa aqa angro mel ñambabej.

⁵⁸ Ñambabonaqa aqa qure qujai nanqi ti aqa len nanqi ti kalil endegsi poinjrej, "Tamo Koba a Elisabet qa tulan dulosiqua aqa miligi gereiyqoqa angro mel oqo." Nanqi degsi poinjrej deqa nanqi Elisabet koba na areboleboleinjrej.

⁵⁹⁻⁶⁰ Bati 8 koboonaqa nanqi angro di mulun waiyqa marsib koroeb. Koroosib aqa ñam Sekaraia waiyqa laqnabqa aqa ai na saidnjrsiqua minjrej, "Iga aqa ñam Jon waiyqom."

⁶¹ Onaqa nanqi na minjeb, "Ñam di ino len nanqoq di sosai."

⁶² Degsi minjsib ban na Sekaraia nenemyeb, "Ni ino angro ñam yai waiyqam?"

⁶³ Onaqa a ban na minjrej, "Pepa bei osbabqa e aqa ñam nenqrenjyit ninqi unqab." Pepa osi bonabqa endegsi nenqrenjyey, "Aqa ñam Jon waiyqom." Degsi nenqrenyonaqa nanqi kalil tulan prugeb.

⁶⁴ Onaqa bati qujai deqa Sekaraia aqa menj otyonaqa medabu waqtosiqa anjam maroqnsiqua Qotei aqa ñam soqtoqnej.

⁶⁵ Bati deqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nanği kumbra deqa qusib ulaeb. Ulaosib kumbra deqa mare mare laqnaqqa nanço anjam di tulan kobaonaqa qure kalil Judia sawaq di so qaji nanği quekriteb.

⁶⁶ Tamo ungasari anjam di queb qaji nanği kalil maroqneb, “Anğro di a tamo kiyero sqas?” Nanği degsi maroqneb. Di kiyaaqa? Qotei aqa singila anğro di aqaq di sonaq uneb deqa.

Sekaraia a Qotei aqa medabu osiqa anjam marej

⁶⁷ Onaqa Mondor Bole a Jon aqa abu Sekaraia aqaq aisiq singila yonaqa medabu waqtosiqa anjam endegsi marej,

⁶⁸ “Iga Tamo Koba Qotei aqa ñam tulan soqtoqnqom. A Israel gago Qotei. Iga aqa segi tamo ungasari unum deqa a na bosim iga awaigim iga padalqasai.

⁶⁹ Aqa wau tamo Devit aqa leñ na tamo singila koba bei ñambabqas. Qotei na tamo di giltej deqa a na iga elenqas.

⁷⁰ Qotei aqa kumbra deqa nami aqa segi medabu o qaji tamo nanği anjam palontoqneb.

⁷¹ Nanği anjam endegsib palontoqneb, ‘Qotei a gago jeu tamo nanço banq dena iga elenqas. Osim tamo kalil iga qa ugeeqnub qaji nanço banq na dego iga elenqas.’ Nanği anjam degsib palontoqneb.

⁷² Qotei a gago moma utru nanği qa dulosiqa aqaryainjrej. Aqa segi anjam nami singilatej qaji deqa are qalsiqa nanği aqaryainjrej.

⁷³ Aqa anjam di a singilatasiq gago moma utru Abraham minjej.

⁷⁴ Deqa a na gago jeu tamo nanço banq dena iga elenqamqa iga aqa wau ojoqnqom. Iga ulaqasai.

⁷⁵ Iga bati gaigai Qotei aqa ñamgalaq di aqa segi kumbra bole tintin dauryoqnqom.

⁷⁶ O ijo anğro Jon, bunuqna ni Qotei Goge Koba aqa medabu o qaji tamo sqam. Tamo ungasari nanği degsib ni qa maroqnqab. Tamo Koba a bqa laqnimqa ni namoosim aqa gam gereiyetosim soqnim a bqas.

⁷⁷⁻⁷⁸ Ni na Qotei aqa segi tamo ungasari nanği anjam minjroqnimqa nanği quoqnsib endegsi poinjroqnqas, ‘Bole, Qotei a iga qa dulej deqa a na gago une kobotetgosim iga elenqas.’ Gago Qotei a lan goge na suwan qarinyim gagoq bqas.

⁷⁹ Tamo ungasari ambruq di sosib morenqa ulaeqnub qaji nanği Qotei na suwantnjroqnqas. Osim a na iga gam osorgoqnimqa iga lawo kumbra dauryoqnqom.” Sekaraia a anjam degsi marej.

⁸⁰ Onaqa Jon a kobaqujaeqnaqa Qotei aqa Mondor na singila yoqnej. A wadau sawaq di sosiqa a na Israel tamo ungasari nanği Qotei aqa anjam minjraqajqa bati qa tariñoqnej.

2

Maria a aqaratonaaqa Yesus a ñambabej

¹ Bati deqa Rom nanço mandor koba Sisar Ogastus a marej, “Iga sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanço ñam sisiyqom.”

² Degsi marnaqa Kwirinius a Siria sawaq di gate sonaqa nanği na ñam sisiyeb. Nanği nami ñam sisiyosaiqneb.

³ Deqa tamo ungasari kalil nanği na nanço ñam atelenqajqa marsibqa nanço segi segi qure utruq gileleneb.

⁴ Josep a Nasaret qureq dena tigelosiqa Devit aqa qure utruq oqej. Nasaret qure a Galili sawaq di unu. Devit aqa qure utru aqa ñam Betlehem. Betlehem a Judia sawaq di unu. Josep a deq oqej. Di kiyaaqa? A Devit aqa leñ na ñambabej deqa.

⁵ Maria a Josep aqa ñauñ soqnej deqa nanği aiyel ombla na nanço ñam atqa marsibqa Betlehem oqeb. Bati deqa Maria a gumanj ti.

6-7 Nanġi Betlehem di sonabq̃a Maria aq̃a bati kereonaq̃a a anġro ej. N̄erenjo tal koba q̃aji tamo na maq̃ej deq̃a aq̃a anġro matu mel n̄ambabonaq̃a gara na dalaosiq̃ makau nanġo inġi uyo tabirq̃ di n̄eiofej.

Lan anġro nanġi na kaja taq̃ato tamo nanġi Qotei aq̃a anjam minjreb

⁸ Qolo qujai deq̃a q̃ure q̃alaq̃ di tamo q̃udei nanġo kaja n̄in uyeq̃nabq̃a taq̃atnjreso-q̃neb.

⁹ Onaq̃a Tamo Koba aq̃a lan anġro bei aisiq̃a nanġo areq̃ di tigelonaq̃ uneb. Aq̃a rian na nanġi suwantnjrnaq̃a nanġi unsib tulan ulaugeteb.

¹⁰ Onaq̃a lan anġro dena nanġi minjrej, “Ninġi ulaaib. E ninġi anjam bole mernġwajq̃a bonum. Mernġitq̃a ninġi q̃usib tulan areboleboleinġwas. Tamo unġasari sawa sawa kalilq̃ di unub q̃aji nanġi dego tulan areboleboleinjr̃q̃as.

¹¹ Anjam bole agiende. Bini Tamo Koba Kristus a Devit aq̃a q̃ure utruq̃ di n̄ambabq̃o. A na qujai tamo unġasari nanġi elenjamq̃a nanġi padalq̃asai.

¹² Anġro mom di gara na dalaosib makau nanġo inġi uyo tabirq̃ di n̄eiotonub unu. Ninġi aisib unsib poiġwas.”

¹³ Degsi minjreq̃naq̃a lan anġro tulan gargekoba nanġi lan goge na bosib lan anġro nami bej q̃aji a ombla tigelosibq̃a Qotei aq̃a n̄am soq̃toq̃nsib endegsib maroq̃neb,

¹⁴ “Lan goge di Qotei a n̄am kobaquja oq̃o. Mandamq̃ endi tamo unġasari nanġi lawo na soq̃nebe. Qotei a nanġi qa are tulan boleiyeq̃nu.”

Kaja taq̃ato tamo nanġi Yesus unq̃ajq̃a marsib Betlehem q̃ureq̃ aiyeb

¹⁵ Lan anġro nanġi olo puluosib lan q̃ureq̃ oq̃eq̃nabq̃a kaja taq̃ato tamo nanġi q̃airosib mareb, “Iga tigelosim Betlehem aisim Tamo Koba a iga kumbra deq̃a mergwo q̃aji di unq̃om.”

¹⁶ Degsib marsibq̃a gurgur ti aisib Maria Josep wo nanġo anġro mom a makau nanġo inġi uyo tabirq̃ di n̄eiotosib sonab unjreb. ¹⁷ Unjrsibq̃a anġro deq̃a anjam lan anġro na minjrej q̃aji di kalil ubtosib saq̃nebe.

¹⁸ Saeq̃nab tamo unġasari kalil anjam di queb q̃aji nanġi prugugetosib are koba q̃aloq̃neb.

¹⁹ Ariya Maria a anjam di q̃usiqa aq̃a areq̃aloq̃ di atsiq̃ soq̃nej.

²⁰ Onaq̃a kaja taq̃ato tamo nanġi olo puluosib gileb. Anjam kalil lan anġro na minjrnaq̃ queb q̃aji deq̃a ti kumbra kalil nanġi uneb q̃aji deq̃a ti nanġi tulan areboleboleinjr̃naq̃a Qotei aq̃a n̄am soq̃toq̃nsib giloq̃neb.

Nanġi anġro aq̃a n̄am Yesus waiyeb

²¹ Ariya Yesus a n̄ambabosiq̃ sonaq̃a bati 8 kereonaq̃a a mulun waiyeb. Osib aq̃a n̄am Yesus waiyeb. N̄am di nami lan anġro na Maria gumanosaisonaq̃ minjej q̃aji.

Simeon Ana wo nanġi atra talq̃ di Yesus uneb

²² Juda nanġo dal anjam bei agiende. Un̄a anġrotimq̃a bati 40 koboamq̃a nanġi un̄a aq̃a jejamu yansetq̃ab. Dal anjam di Moses a nami marej. Deq̃a Maria aq̃a jejamu yansetq̃a bati kereonaq̃a aq̃a gumbulun wo Jerusalem gilsibq̃a atra tal miligiq̃ di Maria aq̃a jejamu yansetosib Yesus osib Tamo Koba aq̃a banq̃ di ateb.

²³ Agi Moses a nami Tamo Koba aq̃a dal anjam endegsi nengren̄eyej, “Anġro matu mel n̄ambabamq̃a ninġi Tamo Koba Qotei aq̃a banq̃ di atiy. Atibq̃a a Qotei aq̃a segi tamo sq̃as.”

²⁴ Nanġi aiyel Tamo Koba Qotei aq̃a dal anjam di dauryosib wagme bei osib Qotei atraiyeb. Agi dal anjam endegsi unu, “Binon̄ aiyel kiyo q̃ebari bunuj aiyel kiyo osib Qotei atraiyiy.”

²⁵ Jerusalem dia tamo bei soq̃nej aq̃a n̄am Simeon. Aq̃a kumbra tulan boledamu. A Qotei aq̃a sorgomq̃ di geregere soq̃nej. Mondor Bole na a sinġilatonaq̃ soq̃nej. A endegsi

are qaloqnej, “Bati brantimqa Qotei na Israel tamo ungasari nanjo are boletetnrqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa bati di brantqajqa tarinoqnsiq soqnej.

²⁶ Mondor Bole na nami Simeon minjej, “Ni mati moiqasai. Ni moyosaisoqnmqna Tamo Koba a na aqa Kristus qarinyim bamqa ni unsim moiqam.”

²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa Mondor na Simeon aqa are tigeltetonaqa atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa Maria Josep wo nanji dal anjam dauryosib nanjo angro Yesus osib Qotei aqa banq di atqa marsibqa atra tal miligiq gileb.

²⁸ Onaqa Simeon a Yesus unsiqa a osiq soqonyej. Soqonyosiqna Qotei aqa ñam soqtosiq endegsi pailyej,

²⁹ “O Tamo Koba, e ino wau tamo. Ino anjam ni nami e merbem qaji di ni uratosai. Deqa e lawo na moiqai.

³⁰ Ni na ino segi tamo ungasari nanji elenam nanji padalaib deqa ino Kristus qarinyem agi e unonum.

³¹ Tamo ungasari kalil nanjo namdamuq di ni kumbra di yqajqa gam gereiyem.

³² Kristus aqa rian na sawa bei bei qaji nanji suwantnjroqnas.

Osim ino segi tamo ungasari Israel nanji dego suwantnjrimqna nanjo ñam kobaqas.”

³³ Simeon a Yesus qa anjam degsi marnaqa Yesus aqa ai abu nanji qusib tulan prugeb.

³⁴ Onaqa Simeon a nanji aiyel qa Qotei pailyosiqna Yesus aqa ai Maria minjej, “Ni que. Qotei na angro endi giltej deqa Israel gargekoba nanji ulonjosib padalqab. Gargekoba dego olo tigelosib ñambile bole oqab. Angro endi a toqor bul soqnmqna gargekoba nanji na a jeutoqnqab.

³⁵ Deqa gargekoba nanjo areqalo uliejunu qaji di olo boleq dqas. Yimqa serie na ino are qametmo bul are jaqatin oqnqam.”

³⁶ Bati deqa Qotei aqa medabu o qaji unja bei soqnej aqa ñam Ana. A Fanuel aqa angro. A Aser aqa moma. A tulan qeliej. A nami tamo osiqna gumbulun wo wausau 7 soqneb.

³⁷ Aqa gumbulun moinaqa a segi qobul soqnej. Aqa wausau kalil 84. A qobul sosiqna a bati gaigai qolo ti qanam ti atra tal miligiq giloqnsiqna ingi ti ya ti uratoqnsiqna Qotei pailyoqnej. A atra tal uratosai oqnej.

³⁸ Simeon a anjam marsiq koboonaqa Ana a bosiqna angro kiñala di unsiqa Qotei aqa ñam soqtej. Osiqa Jerusalem tamo ungasari kalil Qotei na awainjrqa marsib tarinoqneb qaji nanji Yesus qa sainjroqnej.

Maria Josep wo nanji olo Nasaret qureq gileb

³⁹ Maria Josep wo nanji Jerusalem dia Tamo Koba aqa dal anjam kalil dauryekritosib nanji olo puluosib Galili sawaq gilsib nanjo segi qure utru Nasaret di soqneb.

⁴⁰ Di sosibqa nanjo angro kiñala Yesus a boleqnsiqna singilaoqnsiq powo qelikoba oqnej. Qotei a Yesus qa are tulan boleiy oqnej.

Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a Jerusalem aiyej

⁴¹ Yesus aqa ai abu nanji wausau gaigai Juda nanjo yori bati koba ñam Pasova di unqajqa maroqnsib Jerusalem aiy oqneb.

⁴² Deqa Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a na aqa ai abu nanji daurnjrsiqna yori bati di unqajqa koba na Jerusalem aiyeb.

⁴³ Aisib yori bati di unsib koboonaqa tamo ungasari kalil nanji puluosib nanjo segi segi qureq olo gileq nabqa angro wala Yesus a segi Jerusalem di soqnej. Aqa ai abu nanji deqa qaliesai.

⁴⁴ Nanji are qaleb, “Yesus a tamo qudei nanji daurnjrsiqna nami gilqo kiyo?” Degsib are qalsibqa qanam qujai nanji walwelosib gileb. Gilsib gamq di Yesus unosai deqa nanji na nanjo segi kadoi nanji ti nanjo segi len nanji ti Yesus qa nene nenemnjroqneb.

⁴⁵ Onaqa ugeinjrnaqa nanji aiyel olo puluosib Jerusalem aisib dia Yesus qa namoqneb.

⁴⁶ Bati qalub nanġi Yesus qa nġamoqneb. Namosib gilsib atra tal miligiq di nġam atsib Yesus a di awesonaq uneb. A dal anġam qalie tamo nanġo ambleq di awesosiqqa nanġo anġam quoqnsiqqa anġam qudei nanġi nenemnġroqnej.

⁴⁷ Aqa powo tulaġ kobaquja deqa a dal anġam qalie tamo nanġi kamba anġam bole bole minġreqnaqa tamo kalil aqa anġam di quoqneb qaji nanġi prugoqneb.

⁴⁸ Onaqa aqa ai abu nanġi a unsib prugugetosib aqa ai na minġej, “O ijo anġgro, ni kiyaaqa aqo ino abu wo kumbra deggonum? Ni que. Aqo aiyel are tulaġ gulbeigwoqa ni qa nġamoqnam.”

⁴⁹ Onaqa Yesus na minġrej, “Ninġi kiyaaqa e qa nġamoqna? E ijo Abu aqa talq endi sqai. Ninġi di qaliesai kiyu?”

⁵⁰ Onaqa aqa ai abu nanġi aqa anġam di qusib poinġrosai.

⁵¹ Onaqa Yesus a tigelosiqqa aqa ai abu nanġi daurnġrsiqqa Nasaret qureq gileb. Gilsib dia a nanġo aiyel anġam geregere dauryoqnsiqqa nanġo sorgomq di soqnej. Aqa kumbra kalil di aqa ai na unoqnsiqqa tulaġ areboleboleiyeqnaqa aqa areqaloq di atnaq soqnej.

⁵² Yesus a Nasaret qureq di sosiqqa a tamo kobaqujaoqnsiqqa aqa powo dego qelikobaoqnej. Qotei a Yesus qa are boleiyuqnej. Tamo unġasari nanġi dego Yesus qa are boleinjroqnej.

3

Jon yansnġro qaji a wadau sawaq di Qotei aqa anġam palontoqnej

¹⁻² Bunuqna Sekaraia aqa nġiri Jon a wadau sawaq di sonaqa Qotei na aqa anġam minġnaq quej. Bati deqa Sisar Taiberius a wausau 15 Rom nanġo mandor koba soqnej. Pontius Pailat a Judia sawa nanġo gate soqnej. Herot a Galili sawa taqatoqnej. Herot aqa was Filip a Ituria sawa ti Trakonitis sawa ti taqatoqnej. Lisantias a Abilene sawa taqatoqnej. Anas Kaiafas wo nanġi aiyel atra tamo gate soqneb.

³ Jon a sawa kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji deq giloqnsiqqa Qotei aqa anġam palontoqnsiqq tamo unġasari nanġi endegsi minġroqnej, “Ninġi are bulyibqa e na ninġi yansnġwai. Amqa Qotei a nunġo une kalil kobotetnġwas.”

⁴ Jon a kumbra degyej deqa anġam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami nenġrenġej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa anġam endegsi nenġrenġej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulaġ lelenoqnsim tamo unġasari nanġi endegsim minġroqnaqas, “Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingiteti.”

⁵ Botau kalil mororyiy. Mana kokba ti mana kiñilala ti kalil ġinġenġnġrsib taqal atiy. Gam kanenġo kalil tingiti. Gam niñaqejunub qaji kalil di dego gereiyiy.

⁶ Yimqa tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi Qotei na padalo sawaq dena eleġam unqab.’ ”

⁷ Tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi Jon na yansnġrqa marsibqa aqa areq beqnaqqa siġgila na endegsi minġroqnej, “Ninġi kumbra uge yo qaji tamo. Ninġi amal uge bul. Ninġi yai na merġgwoqa mondonġ Qotei aqa minġinġ nunġoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?”

⁸ Ninġi are bulyiy. Osib nunġo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ninġi are bulyonub.’ Osiy ninġi yansnġwai. Ninġi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa nġamgalaq di tamo bole.’ Ninġi degsib are qalaib. Ninġi quiy. Qotei na marimqa meninġ kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab.

⁹ Qotei na tapor qalat ojsiqqa nġam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa nġam kalil gei bole atosai eqnub qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim nġamyuwoq di breinjrqas.”

¹⁰ Jon a tamo unġasari nanġi anġam degsi minġrnaqa nanġi na kamba nenemyeb, “Ni anġam degsi mergonum deqa iga kumbra kiyeryqom?”

¹¹ Onaqa Jon na minġrej, “Ni gara aiyel soqnimqa bei osim tamo gara saiqoji di ye. Ni inġi uyo soqnimqa qudei osim tamo inġi saiqoji di anaiye.”

¹² Onaqa takis o qaji tamo qudei nanği Jon na yansnrqa marsibqa aqa areq bosib nenemyeb, “O Qalie Tamo, ni mare. Iga takis o qaji tamo. Deqa iga kumbra kiyeryqom?”

¹³ Onaqa Jon na minjrej, “Nunngo gate kokba nanği takis silali gembub ningi oqajqa merngonub kere dego oqniy. Silali bei laņa goge ataib.”

¹⁴ Onaqa qaja tamo qudei nanği Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni mare. Iga kumbra kiyeryqom?” Onaqa Jon na minjrej, “Ninği tamo nanği ugeugeinjraib. Osib nanžo silali bajinoqnaib. Ninği tamo qudei gisan na nanžo jejamuq di une qametnjraib. Ninği endegsib are qaloqniy, ‘Gago awai iga eqnum di iga qa kere.’ ”

¹⁵ Bati di tamo unğasari nanği Kristus bqajqa tariñoqnsib soqneb. Deqa nanği Jon aqa anjam quoqnsib are qaloqneb, “Jon a Kristus kiyo?”

¹⁶ Onaqa Jon a nanžo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. E ya na laņa yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti nıamyuwo na ti ninği yansnğwas.

¹⁷ A bem sum ñoqoryosim damu elenşosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim nıamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

¹⁸ Jon na tamo unğasari nanžo are qametnjrqa osiq deqa anjam gargekoba nanği minjroqnej. A Qotei aqa anjam bole nanği minjroqnej.

Herot na Jon ojsiqa tonto talq di waiyej

¹⁹ Bati bei Jon na mandor Herot aqa une qa nirintej. Aqa une agi a na aqa segi was aqa nıaun Herodias yayiosiq ej. Une deqa ti kumbra uge uge kalil Herot a yoqnej qaji deqa ti Jon na nirintej.

²⁰ Deqa Herot a olo kumbra uge bei dego yej. Aqa kumbra uge bei agiende. A Jon ojsiqa tonto talq di waiyej.

²¹ Ariya tamo unğasari kalil nanği yanso eqnabqa Yesus a dego yanso ej. Yanso osiqa bati deqa a tarosiq laņ goge koqyosiq Qotei pailyeqnaqa laņ waqej.

²² Laņ waqonaqa Mondor Bole a binon bulosiq aisiqa Yesus aqa jejamuq di awoej. Awoonaqa laņ goge na Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Ni ijo segi angro qujai. E ni tulaņ qalaqalaimeqnum. E ni qa tulaņ areboleboleibeqnu.”

Yesus aqa moma nanžo ñam kalil

²³ Yesus aqa wausau 30 kereonaqa aqa wau utru atej. Nanği Yesus qa endegsib maroqneb, “A Josep aqa niri.” Yesus aqa moma nanžo ñam kalil agi marqai. Josep a Heli aqa niri.

²⁴ Heli a Matat aqa niri. Matat a Livai aqa niri. Livai a Melki aqa niri. Melki a Janai aqa niri. Janai a Josep aqa niri.

²⁵ Josep a Matatias aqa niri. Matatias a Amos aqa niri. Amos a Nahum aqa niri. Nahum a Esli aqa niri. Esli a Nagai aqa niri.

²⁶ Nagai a Mat aqa niri. Mat a Matatias aqa niri. Matatias a Semen aqa niri. Semen a Josek aqa niri. Josek a Joda aqa niri.

²⁷ Joda a Joanan aqa niri. Joanan a Resa aqa niri. Resa a Serubabel aqa niri. Serubabel a Sealtiel aqa niri. Sealtiel a Neri aqa niri.

²⁸ Neri a Melki aqa niri. Melki a Adi aqa niri. Adi a Kosam aqa niri. Kosam a Elmadam aqa niri. Elmadam a Er aqa niri.

²⁹ Er a Josua aqa niri. Josua a Elieser aqa niri. Elieser a Jorim aqa niri. Jorim a Matat aqa niri. Matat a Livai aqa niri.

³⁰ Livai a Simeon aqa niri. Simeon a Juda aqa niri. Juda a Josep aqa niri. Josep a Jonam aqa niri. Jonam a Eliakim aqa niri.

³¹ Eliakim a Melea aqa niri. Melea a Mena aqa niri. Mena a Matata aqa niri. Matata a Natan aqa niri. Natan a Devit aqa niri.

³² Devit a Jesi aqa njiri. Jesi a Obet aqa njiri. Obet a Boas aqa njiri. Boas a Salmon aqa njiri. Salmon a Nason aqa njiri.

³³ Nason a Aminadap aqa njiri. Aminadap a Atmin aqa njiri. Atmin a Arni aqa njiri. Arni a Hesron aqa njiri. Hesron a Peres aqa njiri. Peres a Juda aqa njiri.

³⁴ Juda a Jekop aqa njiri. Jekop a Aisak aqa njiri. Aisak a Abraham aqa njiri. Abraham a Tera aqa njiri. Tera a Nahor aqa njiri.

³⁵ Nahor a Seruk aqa njiri. Seruk a Reu aqa njiri. Reu a Pelek aqa njiri. Pelek a Eber aqa njiri. Eber a Sela aqa njiri.

³⁶ Sela a Kainan aqa njiri. Kainan a Arpaksat aqa njiri. Arpaksat a Siem aqa njiri. Siem a Noa aqa njiri. Noa a Lamek aqa njiri.

³⁷ Lamek a Metusela aqa njiri. Metusela a Enok aqa njiri. Enok a Jaret aqa njiri. Jaret a Mahalalel aqa njiri. Mahalalel a Kenan aqa njiri.

³⁸ Kenan a Enos aqa njiri. Enos a Set aqa njiri. Set a Adam aqa njiri. Adam a Qotei aqa njiri.

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹⁻² Mondor Bole a Yesus aqa jejamuq di awoonaqa a Jordan yaq dena olo pulueqnaqa Mondor na a wadau sawaq osi gilej. Osi gilsiq uratonaga bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq Yesus a une bei atqa marsiq walawalaiyoqnej.

Bati deqa Yesus a ingi uratoqnsiq qurien ti soqnej. Bati 40 koboonaqa a mamyej.

³ Onaga Satan na minnej, “Ni Qotei aqa Niriamqa meniñ kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.”

⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, ‘Tamo nanqi ingi uyo na segi ñambile sqasai.’ ”

⁵ Onaga Satan a Yesus olo osiq mana goge kobaq oqsiiq dia Yesus tigeltosiq sawa sawa kalil mandor kokba nanqi na taqatejunub qaji di Yesus osoryej.

⁶ Osoryosiq minnej, “Sawa sawa kalil di nanggo singila ti ñoro ti ni emqai. Sawa sawa kalil di ijo. Qotei na nami ebej. Deqa e na tamo bei yqa are soqnim yqai.

⁷ Deqa ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di ni emqai.”

⁸ Onaga Yesus na minnej, “Nami Qotei aqa anjam bei endegsib nenjrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

⁹ Onaga Satan na Yesus olo osiq Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiiq goge dia Yesus atsiqa minnej, “Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aiye.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lan angro nanqi minjrimqa bosib ni taqatmqab.’

¹¹ Anjam bei dego nenjrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lan angro nanqi bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meniñ na qalqasai.’ ”

¹² Onaga Yesus na kamba Satan minnej, “Qotei aqa anjam bei dego nenjrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lan tenemtqa osim a gisanjaim.’ ”

¹³ Satan a kumbra kalil dena Yesus uneq waiyqa yonaq ugeiyonaqa a uratosiq ulanej. Bunuqna a na olo Yesus walawalaiyqa marsiq tariñosiq soqnej.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Qotei aqa Mondor aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a olo puluosiq Galili sawaq aiyej. Aisiq di sonaqa qure kalilq di tamo ungasari nanqi a qa saoqnsib laqneb.

¹⁵ A bati gaigai Juda nanggo Qotei tal miligiq giloqnsiq tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam minjreqnaqa nanqi quoqnsib aqa ñam soqtoqneb.

Nasaret qureq di nanqi Yesus qa minjin oqetnjrej

¹⁶ Onaqa Yesus a dena walwelosiq Nasaret qureq aiyej. Di aqa qure utru. A dia boleej. Aisiq di sosiqa yori bationaqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiq Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam sisiyqa osiq tigelej.

¹⁷ Onaqa buk Baibel yonabqa a na waqtosiq Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nami nengrenyej qaji mutu bei itosiq endegsi sisiyej,

¹⁸ “Tamo Koba aqa Mondor ijoq di unu deqa a na e giltbosiq merbej, ‘Ni na tamo ungasari sougetejunub qaji nanji ijo anjam bole minjroqne.’ Osiqa a na e qarinjbosiq merbej, ‘Ni na tamo ungasari nam qandimo unub qaji nanji boletnjroqne. Osim tamo ungasari nanjo segi une na ojejunu qaji nanji gereinjroqne. Osim tamo ungasari jeu tamo nanji na ugeugeinjreknub qaji nanji aqaryainjroqne.

¹⁹ Osim anjam endegsi palontqne, “Tamo Koba a na tamo ungasari nanji boletnjrqajqa bati brantqo.” ’ ’ ”

²⁰ Yesus a anjam degsi sisiyosiq koboonaqa buk Baibel kabutosiq Qotei tal taqato tamo yosiq a olo awoej. Onaqa tamo ungasari kalil Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanji Yesus koqyesoqneb.

²¹ Onaqa Yesus na nanji minjrej, “Qotei aqa anjam e endego sisiyonum ningi quonub qaji di aqa damu agi bini brantqo.”

²² Degsi minjrnaqa nanji kalil aqa anjam di qusib mareb, “Yesus aqa anjam di bolequja.” Osib olo areqalo kobaiyoqnsib maroqneb, “Yesus a Josep aqa niri. Deqa a powo qabe na osiq anjam bole endeqaji palontosiq mergeqnu?”

²³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi yawo anjam endegsib merbqab kiyo, ‘O yu qangra tamo, ni ino segi jejamu gereiye.’ Osib ningi endegsib merbqab, ‘Kaperneam qureq di ni manwa babteqnam iga deqa queqnum. Manwa kere dego ni ino segi qure utruq endi babtım iga unqom.’ ”

²⁴ Osiqa Yesus a olo endegsi minjrej, “E bole merngwai. Qotei aqa medabu o tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnas di nanji aqa anjam quietqa asginjrqs. Deqa a nam saiqoji sqas.

²⁵ E bole merngwai. Elaija aqa bati qa lan getenjesonaqa wausau qalub bai 6 gilsiq awa bosaiqnej. Deqa sawa sawa kalilq di nanji mam koba eb. Bati deqa Israel sawaq di unja qobul gargekoba soqneb.

²⁶ Sonabqa Qotei na Elaija nanjoq qarinyosai. A na Elaija qarinyonaqa Saidon sawaq gilsiq Sarefat qureq di unja qobul bei aqaq di segi brantosiq aqaryaiyej.

²⁷ Qotei aqa medabu o tamo Elisa dego aqa bati qa tamo gargekoba nanjo jejamu yu na ugeelenej qaji nanji Israel sawaq di soqneb. Ariya Elisa a nanji boletnjrosai. A Siria sawaq gilsiq dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa nam Naman a segi boletej.”

²⁸⁻²⁹ Yesus na tamo ungasari Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanji anjam degsi minjrnaqa nanji kalil qusibqa minjin ani oqetnjrnaqa tigelosib Yesus ojsib tututosib qure qalaq osi gileb. Nanjo qure mana goge di soqnej deqa nanji Yesus mana goge dena waiyqa mareb.

³⁰ Onaqa a nanjo ambleq na loumosiq ulanej.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

³¹ Onaqa Yesus a Kaperneam qureq gilej. Qure di Galili sawaq di unu. Gilsiq di sosiqa yori batieqnaqa tamo ungasari nanji Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

³² Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. A segi anjam di aqa Abu. Deqa tamo ungasari kalil nanji aqa anjam di quoqnsib tulan prugugetoqneb.

³³ Yori bati bei tamo mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di soqnej. Deqa a tulan lelenosiq Yesus minjej,

³⁴ “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa segi Niri bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji.”

³⁵ Mondor uge dena Yesus degsi minjnaqa a singila na njirintosiq minnej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulañ.” Onaqa mondor uge dena tamo di uratqa osiqa tamo ungasari nanjo ambleq di a waiyonaq mandamq di njeisonaqa uratosiq ulañej. Tamo di aqa jejamu yala ugetosai. A bole soqnej.

³⁶ Onaqa tamo ungasari kalil nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. Agi a na mondor uge nanji anjam minjreqnaqa nanji aqa anjam dauryoqnsib jaraiyeqnu.”

³⁷ Tamo ungasari nanji degsib maroqnsib olo walwelosib sawa sawa kalilq di Yesus aqa manwa deqa saoqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

³⁸ Onaqa Yesus a tigelosiq Qotei tal uratosiq Saimon aqa ñam bei Pita aqa tal gogetej. Tal gogetosiq Saimon aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanjanyonaq unej. Deqa Yesus aqa angro nanji na minjeb, “Ni a boletime.”

³⁹ Onaqa Yesus a gilsiq unja maiyej qaji aqa areq di tigelosiq anjam segi minjnaqa aqa jejamu kanjan di koboej. Onaqa unja a tigelosiq nanji inji goiyetnjrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanji boletnjroqnej

⁴⁰ Sej aiqa laqnaqa tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nanjo was nanji na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. Beqnaqqa Yesus na aqa ban nanjo gateq di ateqnaqa nanjo ma koboeqnaqa nanji jaraiyoqneb.

⁴¹ Mondor uge gargekoba dego Yesus na winjreqnaqa nanji olo tamo ungasari nanji uratnjroqnsib jaraiyoqneb. Jaraiyoqnsib tulan lelejoqnsib Yesus minjoqneb, “Ni Qotei aqa Njiri.” Yeqnaqqa Yesus a singila na saidnjroqnej, “Ningi ijo ñam ubtosib maraib.” Degsi saidnjroqnej. Di kiyaaqa? Nanji qalie, Yesus a Kristus.

Yesus a qure qureq giloqnsiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej

⁴² Onaqa nobqolo amburu Yesus na tamo ungasari nanji alelnjrsiqa qure di uratosiq wadau sawaq gilej. Gilsiq di sonaqa nanji a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Ni iga uratgaim.”

⁴³ Onaqa Yesus na minjrej, “E qure bei beiq dego giloqnsiyqa Qotei aqa anjam bole endegsi minjroqnaqai, ‘Ningi are buliybqa Qotei a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas.’ Degsi minjroqnaqai. Qotei a deqa e qarinjbonaq mandamq aiyem.”

⁴⁴ Yesus na tamo ungasari nanji degsi minjrsiqa nanji uratnjrsiq gilsiq Judia sawaq di walweloqnsiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnej.

5

Yesus na Pita minjnaqa a kakan waiyosiq qe ani ej

¹ Bati bei Yesus a Genesaret ya agu kobaquaq gilsiq alile dia tigelesonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji Qotei aqa anjam quqwajqa are qalsibqa Yesus aqa areq bosib koroeb.

² Koroesonabqa Yesus a nam atsiqa qobun ayel alile di tiryosib sonab unjrej. Qe o qaji tamo nanji qobun dena mandamq aisib nanjo kakan yansoqneb.

³ Qobun bei Saimon aqa qobun. Yesus a Saimon aqa qobun gogetosiq di awoosiqa Saimon minnej, “Qobun tututim kiñala sasalem.” Onaqa Saimon na qobun tututonaq sasalonaqa Yesus a qobun miligiq di awoosiqa tamo ungasari kalil nanji alile di sonabqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

⁴ Anjam minjrsiq koboonaqa a na Saimon minnej, “Ningi qobun oyoosib ya robuq oqsib nunjo kakan waiyqab qe oqab.”

⁵ Onaqa Saimon na kamba minnej, “O Tamo Koba, iga qolo waukobaonum gilsiq nebeqo. Iga qe bei yala osai. Di ungun. Ni maronum deqa e kakan olo waiyqai.”

6-7 Onaqa qe o qaji tamo nanği ya robuq oqsib kakanj olo waiyosib qe tulanj ani eb. Qe ani onabqa nanjo kakanj qe na maqej deqa branqa laqnaqa titqa keresaiinjrej. Deqa nanği na nanjo was qudei qobunj beiq di soqneb qaji nanği metnjrnab bosib koba na kakanj titosib qe osib qobunj aiyel miligiq di jugonab maqosib tugwa laqneb.

8 Onaqa Saimon aqa ñam bei Pita a Yesus aqa manjwa di unsiqa aqa sinğaq di sinğa pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, e une tamo. Deqa ni e uratbosim gile.”

9 Saimon na Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Aqa was nanği ti qe tulanj koba elenjosib prugugeteb deqa.

10 Sebedi aqa njiri aiyel Jems Jon wo nanği Saimon ombla wau qujai. Nanği dego Yesus aqa manjwa di unsibqa tulanj prugeb. Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni ulaaım. Ni qe o tamo unum deqa ni qe eqnum. Bunuqna ni degsim olo tamo oqnqam.”

11 Onaqa nanği nanjo qobunj alile dia atsib nanjo ai abu nanği uratnjrsib nanjo ñoro ti inji inji kalil ti uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenj qaji di boletej

12 Nanği Yesus dauryosib bati bei nanği koba na qure beiq gileb. Dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenj qaji a Yesus unsiqa aqa areq bosiq sinğa pulutosiq mandamq di ñam quosiqa Yesus pailiosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnim e boletbe. E qalie, ni e boletbqa kere.”

13 Degsi minjnaqa Yesus a banj waiyosiq tamo di aqa jejamu ojej. Ojsiq minjej, “E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu uge kalil mososiq aqa jejamu boleej.

14 Onaqa Yesus na minjej, “Ino jejamu boleqo deqa ni tigelosim gile. Ni tamo qudei nanği ijo ñam ubtosim minjraım. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inji inji Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo unğasari nanği ni nunsib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ”

15 Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na a boletej deqa mare mare laqnaqa aqa anjam tulanj kobaosiq sawa sawa kalil keretej. Deqa tamo unğasari tulanj gargekoba nanği Yesus aqa anjam quqwajqa ti a na nanjo ma boletetnjrqajqa ti are qalsibqa boqnsib aqa areq di korooqneb.

16 Ariya bati gargekoba Yesus a tamo unğasari nanği alelnjroqnsiq wadau sawaq giloqnsiq dia a segi sosiq Qotei pailyoqnej.

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

17-18 Bati bei tamo unğasari nanği olo koroesonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontognsiq minjroqnej. Minjreqnaqa bati di Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti bosib Yesus aqa areq di awesoqneb. Nanği Galili sawa ti Judia sawa ti nanjo qure qureq dena belenjeb. Nanği Jerusalem dena dego belenjeb. Tamo Koba Qotei aqa sinğila Yesus aqaq di soqnej deqa a na tamo unğasari nanjo ma boletetnjrqajqa wauoqnej. Onaqa tamo qudei nanği tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di nejotosib Yesus aqa areq di atqa marsibqa qoboyosib beb.

19 Bosib ñam ateb di tamo tulanj gargekoba siranmeq di jujunjeb. Deqa nanği Yesus aqa areq gilqa keresaiinjrnaca tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej.

20 Onaqa Yesus a nanjo areqalo unej di nanjo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Deqa a na tamo di minjej, “O ijo was, ino une kalil e na kobotetmonum.”

21 Onaqa dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti tal dia awesoqneb qaji nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanjo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanjo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.”

²² Nanği degsib are qaleqnabqa Yesus a nanžo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Ninği kiyaa degsib are qaleqnub?”

²³ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyqo qaji di minjit ninği qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo?

²⁴ E segi Tamo Anğro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanžo une kobotetnrqqa kere. Ninği degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanği degsi minjrsiqa tamo jejamu laiej qaji di koqyosiqa minjej, “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”

²⁵ Degsi minjnaqa a tamo unğasari kalil nanžo namdamuq di tigelosiqa aqa sapera neiesoqnej qaji di qoboiyosiqa Qotei aqa nam soqtosiqa walwelosiq aqa talq gilej.

²⁶ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Qotei aqa manwa di unsibqa nanği tulan pruguge-tosib Qotei aqa nam soqtosib a binijeb. Osib nanği ulaosib mareb, “Manwa iga endego unonum di kumbra bei. Tamo qudei na manwa deqaji yeqnab iga nami unosaioqnem.”

Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”

²⁷ Yesus a dena walwelosiqa takis o qaji tamo bei aqa nam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Itosiqa minjej, “Ni e daurbe.”

²⁸ Onaqa a na aqa inği inği kalil uratosiqa tigelosiq Yesus dauryej.

²⁹ Osiqa bati bei Livai a maruro atsiqa takis o qaji tamo tulan gargekoba nanği ti Yesus aqa segi anğro nanği ti tamo lanja lanaj nanği ti metnjrnaq bosib koba na awoosib inği uyoqneb.

³⁰ Onaqa Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti bosib kumbra di unsibqa Yesus aqa anğro nanği nirinjnrsib minjreb, “Ninği kiyaa takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na awoosib inği ti ya ti uyeqnub?”

³¹ Onaqa Yesus a nanžo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanği yu qanğra tamo aqaq gilosaieqnub. Tamo ma ti nanği segi yu qanğra tamo aqaq gileqnub.

³² Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

³³ Onaqa Farisi nanği na olo Yesus minjeb, “Jon aqa anğro nanği bati gaigai inği uratoqnsib qurienoqnsib Qotei pailyoqnsib unub. Farisi nanžo anğro nanği dego kumbra degyeqnub. Ariya ino anğro nanği kiyaa qurienosaieqnub? Agi nanği bati gaigai inği ti ya ti uyoqnsib unub.”

³⁴ Onaqa Yesus a nanžo anjam di qusiqa a kamba yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanği ti soqnibqa nanği qurienqab e? Sai.

³⁵ Bunuqna nanžo was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienoqnsib sqab.”

³⁶ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di a na gara jugo bunuj di ugeugeiyqas. Amqa gara sari aqa uno bolesaiqas. Di kiyaa? Gara sari ti gara bunuj ti kerekereqasai.

³⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğraosiq singilaej. Deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenjosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas.

³⁸ A ya nobu bunujq di wain bunuj qamimqa ombla bole sqab.

³⁹ Tamo bei a wain namij uysimqa a olo wain bunuj uyqasai. Di kiyaa? A marqas, ‘Namij di bole.’ ”

6

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa angro nanngi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanngi bem sum gei elenqnsib ban na ñoqoryoqnsib uye uye giloqneb.

² Nanngi degsib gileqnaqqa Farisi qudei nanngi bosib nanngi unjrsib minjreb, “Ninggi kiyaaq kumbra degyeqnaq? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanngi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanngi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ningi buk miligiq di sisiyosai kiyo?”

⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanngi dego anainjrnac uye. Bem di getento. Di atra tamo nanngo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñangalaq di une saiqoji. Ningi anjam di sisiyosai kiyo?”

⁵ Osiqa minjrej, “E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

⁶ Olo yori bati bei Yesus a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Qotei tal miligiq di tamo bei ban wo qandamyey qaji a soqnej.

⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti Yesus koqyoqneb. Nanngi are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’ ” Deqa nanngi Yesus koqyoqneb.

⁸⁻⁹ Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni tigelosim gago ambleq au.” Degsi minjnaqa a tigelosiq nanngo ambleq bonaqa Yesus na Farisi nanngi minjrej, “E ningi anjam bei nenemngwai. Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam bole sqas di kere kiyo iga a uratonam padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?”

¹⁰ Yesus na nanngi kalil degsi minjrsiq koqnjrsiqqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej.

¹¹ Onaqa Farisi nanngi Yesus aqa kumbra di unsibqa minjin oqetnjrnaqa nanngi Yesus kiyeryqajqa deqa qairoqneb.

Yesus na aqa angro 12 nanngi giltjrej

¹² Bati deqa Yesus a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Manaq oqsiiq dia Qotei pailyeqnaqa nebeej. ¹³ Nebeonaqa Yesus na tamo kalil a dauryosib laqneb qaji nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanngo ambleq dena angro 12 giltjrej. Nanngi a ombla sosib aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltjrej.

¹⁴ Nanngo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanngi aqa was Andru wo. Bei Jems. Nanngi aqa was Jon wo. Bei Filip. Bei Bartolomyu.

¹⁵ Ariya Matyu Tomas wo. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Saimon agi Rom nanngi winjrqaqqa maroqnej qaji.

¹⁶ Ariya bei Jems aqa njiri Judas. Bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanngo banq di atej qaji.

Yesus na tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej

¹⁷⁻¹⁸ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi di joqsiqa koba na manaq dena olo aiyeb. Aisib sawa gun dia sonabqa tamo ungasari gargekoba a dauryosib laqneb qaji nanngi bosib aqa anjam quqwajqa ti a nanngo ma boletetnjrqajqa ti koroeb. Tamo ungasari laña lañaj gargekoba dego Judia sawa nanngo qure qureq dena ti Jerusalem dena ti Tair qure wo Saidon qure wo nanngo sawa alile jojom dena ti beleneb. Bonabqa Yesus a tamo kalil mondor uge uge na ojeleno qaji nanngi boletnjroqnej.

¹⁹ Aqa jejamuq na singila gileqnaqa tamo ma ti kalil nanngo ma kobooqnej. Deqa nanngi kalil aqa jejamuq di nanngo ban atqa maroqnsib ban waiyoqnsib ojoqneb.

Tamo yai nanngi tulan areboleboleinjraqas?

²⁰ Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanngi koqnjrsiqa endegsi minjrej,
 “Ninggi bini sougetejunub qaji bunuqna Qotei a nunngo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

²¹ “Ninggi bini mam unub qaji bunuqna kere na sqab. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

“Ninggi bini akam ti unub qaji bunuqna akam uratosib olo kikiqab. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

²²⁻²³ “Ninggi e Tamo Angro daurbegnub deqa bunuqna tamo qudei na ningi jeutngoqnsib misilingoqnsib nunngo ñam ugeugeiyonqab. Nami nanngo moma nanngi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi degsib ugeugeinjroqneb. Nanngi ningi ugeugeingibqa, di unngum, ningi tulan areboleboleingem. Ningi quiy. Nunngo awai bole agi lan goge di unu. Bunuqna ningi oqsib awai di itqab.

²⁴ “Ariya ningi bini ñoro koba ti unub qaji ningi ñam atoqniy. Nunngo are boletetngwajqa ingi ingi agi ningi mandamq endi ekritonub deqa bunuqna ningi gulbe koba oqab.

²⁵ “Ninggi bini ingi qa kere na unub qaji ningi dego ñam atoqniy. Bunuqna ningi mam oqab.

“Ninggi bini kikiqanub qaji ningi dego ñam atoqniy. Bunuqna ningi are ugeingim akam ti sqab.

²⁶ “Tamo kalil nanngi na nunngo ñam soqtetngwab di uge. Deqa ningi ñam atoqniy. Nami nanngo moma nanngi na dego gisan anjam maro tamo nanngo ñam soqtetnjroqneb.

Ninggi nunngo jeu tamo nanngi qa boleoqnsib gereinjroqniy

²⁷ “Ninggi ijo anjam endi queqnub qaji e na olo endegsi merngwai. Tamo qudei na ningi jeutngoqnsibqa ningi kamba olo nanngi jeutnjraib. Ningi nanngi qa boleoqnsib qalaqalainjroqniy.

²⁸ Tamo qudei na ningi misilingoqnsibqa ningi kamba olo nanngi misilinjraib. Ningi anjam bole bole minjroqniy. Tamo qudei na ningi ugeugeingoqnsibqa ningi kamba olo nanngi ugeugeinjraib. Ningi nanngi qa Qotei pailyoqniy.

²⁹ Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliñe bei osoryimqa ponyem. Tamo bei a ino gara jugo yaimimqa ni na saidyaim. Olo ino gara jugo bei dego ye.

³⁰ Tamo bei na ino ingi bei yaimqajqa mermimqa ye. Yosim a na kamba olo ni emqajqa minjaim.

³¹ Kumbra bole bole tamo nanngi na ningi engwajqa arearetngqnu qaji di ningi na olo nanngi enjroqniy.

³² “Tamo ungasari ningi qa boleeqnub qaji nanngi qa segi ningi kamba boleoqnsib di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi dego kumbra degyeqnub.

³³ Tamo ungasari ningi geregereingeqnub qaji nanngi segi ningi na kamba geregereinjroqnsib di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi dego kumbra degyeqnub.

³⁴ Ningi na tamo qudei nanngi ingi bei enjrqa osibqa nanngi kamba olo ningi engwajqa minjrsib ingi enjrqa di kumbra tulan bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi dego kumbra degyeqnub.

³⁵ Deqa ningi ijo anjam endi quiy. Tamo qudei na ningi jeutngoqnsibqa ningi kamba olo nanngi jeutnjraib. Ningi nanngi qa boleoqnsib nanngi qalaqalainjroqniy. Osib ingi bole bole enjroqnsib nanngi na kamba olo ningi engwajqa minjroqnaib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei Goge Koba aqa angro bole sosib awai tulan boledamu oqab. Ningi qalie, tamo ungasari kumbra uge uge yoqnsib Qotei binjyqa urateqnub qaji nanngi di Qotei na kamba kumbra uge uge enjrosaiqnu. A na nanngi olo kumbra bole bole enjreqnu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo bole ti tamo uge ti nanngi turtnjroqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei aqa angro bole sqab.

³⁶ Nunngo Abu a tamo nanngi qa duleqnu deqa ningi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo nanngi qa duloqniy.

Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib

³⁷ “Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib. Niŋgi peginjraqasai di Qotei a kamba dego niŋgi pegiŋwasai. Niŋgi na tamo qudei naŋgo jejamuq di une qametnjraib. Yimqa Qotei a kamba dego nuŋgo jejamuq di une qametŋwasai. Niŋgi na tamo naŋgo une kalil taqal atetnjroqniy. Yimqa Qotei a dego nuŋgo une kalil taqal atetŋgoqŋqas.

³⁸ Niŋgi na tamo naŋgi lueinjroqnsib iŋgi iŋgi enjroqniy. Yimqa Qotei a kamba dego niŋgi lueiŋgoqnsim iŋgi iŋgi engoqŋqas. Osim iŋgi iŋgi tulaŋ koba engoqnsim nuŋgo mogomq di bilentoqnimqa ojqa keresaiŋgoqnimqa bilenqnsib dobulq aiyogŋqab. Niŋgi tamo naŋgi kumbra enjroqŋqab kere dego Qotei a kamba niŋgi kumbra engoqŋqas.” Yesus na aqa aŋgro naŋgi anjam degsi minjrej.

³⁹ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei ŋam qandimo unu qaji a na tamo bei dego ŋam qandimo unu qaji di gam osoryqa keresai. A na aqa baŋ ojsim ombla walwelqab di ombla maŋgalsib subq aiqab.

⁴⁰ Skul aŋgro na aqa qalie tamo a buŋyqa keresai. A kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab.

⁴¹ “Kiyaqa ni ino was aqa ŋamdamuq di ŋam ñeŋgi kiñala unu di unsimqa ino segi ŋamdamuq di ŋampaŋ kobaquja unu di ni unosai?

⁴² Kiyaqa ino segi ŋamdamuq di ŋampaŋ kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino ŋamdamuq di ŋam ñeŋgi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ Kiyaqa ni degsi minjqam? Kiyaqa ŋampaŋ kobaquja ino segi ŋamdamuq di unu qaji di ni unosai? Ni gisaŋ tamo. Ni mati ŋampaŋ kobaquja ino segi ŋamdamuq di unu qaji di taqal waiyosim ŋamdamu suwaŋmimqa ariya degam ŋam ñeŋgi kiñala ino was aqa ŋamdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.”

Ŋam uge naŋgi gei uge ateqnub

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ŋam bole naŋgi gei bole ateqnub. Naŋgi gei uge atosaeqŋnub. Ŋam uge naŋgi gei uge ateqnub. Naŋgi gei bole atosaeqŋnub.

⁴⁴ Deqa tamo naŋgi ŋam aqa gei unsibqa dena naŋgi poinjraqas, ‘Ŋam di bole. Ŋam di uge.’ Niŋgi maŋ luwit mariŋq dena qura gei osib uyosaieqŋnub. Sil luwit mariŋq dena wain gei osib uyosaieqŋnub.

⁴⁵ Dego kere tamo bole naŋgo are miligiq di areqalo bole na maqejunu. Deqa naŋgi kumbra bole yeqŋnub. Ariya tamo uge naŋgo are miligiq di areqalo uge na maqejunu. Deqa naŋgi kumbra uge yeqŋnub. Tamo naŋgo areqalo kalil naŋgo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqŋnu.”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

⁴⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Kiyaqa niŋgi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metboqnsib olo ijo anjam dauryosaieqŋnub?

⁴⁷⁻⁴⁸ Niŋgi quiy. Tamo uŋgasari naŋgi ijoq bosib ijo anjam qusib dauryqab di naŋgi tal gereiyo tamo bul sqab. Tal gereiyo tamo di a tal utru atqa osiqa tal ai sub bogelenosiq guma koba aiyelenosiq meniŋ iteleŋej. Bunuqna awa koba bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaqa? A meniŋ quraq di tal atej deqa.

⁴⁹ Ariya tamo uŋgasari naŋgi ijo anjam qusib olo dauryqa uratqab di naŋgi tamo bei laŋa sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. Tal atnaq sonaqa awa koba bosiq ya meli dosiqa tal di qamsiq reŋgiŋtosiq putonaq aisiq tulaŋ niñaqej.”

7

Yesus na qaja tamo gate bei aqa kaŋgal tamo boletej

¹ Yesus a anjam kalil degsi marnaqa tamo uŋgasari naŋgi qunabqa a naŋgi uratnjrsiqa Kaperneam qureq aiyej.

² Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. Aqa kanjal tamo a tulan qalaqalaiyoqnej qaji di makobaiyosiq moiqa laqnej.

³ Deqa tamo qudei na qaja tamo gate di minjeb, “Yesus a bgo Kaperneam endi unu.” Degsi minjnab quej. Qusiqa Juda gate qudei nanqi Yesus minjib bosim aqa kanjal tamo boletqajqa deqa qarinjrnraq gileb.

⁴ Gilsib Yesus itosib singila na pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga uratgaim. Qaja tamo gate di a tamo bolequja.

⁵ A Juda kalil nanqi qa tulan boleqnsiq gaigai geregereinjreqnu. Agi a na gago Qotei tal gereiyej.”

⁶ Nanqi degsib Yesus minjnab qusiqa tigelosiq nanqi daurnjrsiq koba na aiyeb. Aisib tal jojomyqa laqnabqa qaja tamo gate dena aqa was qudei nanqi olo qarinjrnraq gilsib gamq di Yesus tuosib minjeb, “O Tamo Koba, gago was a marqo, ‘Ungum, ni lana waukobaaim. E tamo bolesai deqa ni ijo talq baim.

⁷ E dego ino areq bqa keresai. Deqa ni anjam segi marimqa ijo kanjal tamo a boleqas.

⁸ E dego tamo kokba qudei nanqi sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanqi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, “Ni gile.” Yimqa a gilqas. Bei minjqai, “Ni au.” Yimqa a bqas. Ijo kanjal tamo bei minjqai, “Wau di ye.” Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.”

⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa tulan prugujetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanqi minjrej, “E ningi endegsi merngwai. Qaja tamo gate di a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.”

¹⁰ Onaqa qaja tamo gate aqa was nanqi a na qarinjnjrej qaji nanqi olo puluosib aqa talq gilsib kanjal tamo di a boleosiqa sonaq uneb.

Yesus a unqa qobul bei aqa njiri moiyej qaji di olo tigeltej

¹¹ Olo bati bei Yesus a qure beiq aiyej. Qure di aqa ñam Nain. Tamo ungasari gargekoba nanqi Yesus aqa angro ti koba na aiyeb.

¹² Yesus a qure polomq di branteqnaqa tamo bei nami moiyej qaji a subq atqajqa qoboyosib giloqneb. Tamo di aqa ai qobulej. Aqa angro qujai bole qujai agi a segi. Angro di qoboyosib gileqnaqqa tamo ungasari tulan gargekoba qure dia soqneb qaji nanqi unqa di koba na walwelosib giloqneb.

¹³ Onaqa Tamo Koba a unqa di unsiqa a qa tulan dulosiq minjej, “Ni akamaim.”

¹⁴ Degsi minjsiq walwelosiq ban waiyosiq kulum angro jigeb qaji di ojnaqa tamo nanqi a qoboyosib giloqneb qaji tigeleb. Onaqa Yesus na angro moiyej qaji di minjej, “O angro, e ni mermqai, ni tigel.”

¹⁵ Degsi minjnaqa a tigelosiq awoosiq anjam maroqnej. Onaqa Yesus na a ban ojsiqqa osi gilsiqqa aqa ai yej.

¹⁶ Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nanqi Qotei aqa manwa di unsibqa nanqi tulan prugujeteosib Qotei aqa ñam soqtosib maroqneb, “Bole, bini Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja a gago ambleq endi brantqo. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi aqaryainjqajqa deqa tamo di qarinyqo bgo.”

¹⁷ Yesus a manwa di yonaqa tamo ungasari nanqi unsib deqa mare mare laqnab Judia sawaq di, sawa bei beiq di nanqi quekriteb.

Jon yansnjro qaji aqa angro aiyel nanqi anjam bei Yesus nenemyeb

¹⁸ Jon aqa angro nanqi manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa Jon saiyej.

¹⁹ Saiyonab Jon na aqa angro aiyel nanqi metnjrnraq aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi Tamo Koba aqa areq gilsib endegsib nenemyiy, ‘Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?’ ”

²⁰ Jon na nanqi aiyel degsi minjrsiq qarinjrnraq Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Jon yansnjro qaji a na iga qarinqwoqa inoq bonum. A ni endegsi nenemmqo, ‘Kristus agi

Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarijqom kiyo? ”

²¹ Bati deqa Yesus na tamo ungasari tulan gargekoba ma utru segi segi nanngi ti tamo nanngo jejamu mondor uge uge na ojeleno qaji nanngi ti boletnjroqnej. Tamo nam qandimo gargekoba dego boletnjreqnaqa nam poinjroqnej.

²² Deqa Yesus a tamo aiyel Jon na qarinyej qaji nanngi di minjrej, “Ningi aisib kumbra ningi uneqnu qaji deqa ti anjam ningi queqnu qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. Endegsib minjiy, “Tamo nam qandimnjro qaji nanngi olo nam poinjreqnaqa sawa uneqnu. Tamo jejamu lainjro qaji nanngi olo walweleqnu. Tamo nanngo jejamu yu na ugeeleno qaji nanngo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nanngo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanngi olo tigeleqnu. Tamo sougetejunub qaji nanngi Qotei aqa anjam bole queqnu.”

²³ Tamo nanngi e qa nanngo areqalo singilatoqnsib olo ijo nam ulontosaieqnu qaji nanngi tulan areboleboleinjreqnu.’ ”

²⁴ Onaqa Jon aqa angro aiyel nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngi olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnabqa Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nanngi Jon qa endegsi minjrej, “Ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo silai aqa banqa bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai.

²⁵ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaoqnsib nora koba ti unub qaji nanngi mandor kokba nanngo talq di unub.

²⁶ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ningi deqa unqa gileb. Deqa e ningi endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi tulan bunjrejunu.

²⁷ Agi nami e mandamq aiyosaisanamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu.

²⁸ Deqa e bole merngwai. Jon yansjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngi tulan bunjrejunu. Ariya tamo qudei nam saiqoji unub qaji nanngi Qotei na taqatnjroqnsiqa nanngo Mandor Koba unu deqa nanngi olo Jon tulan bunyejunub.”

²⁹ Onaqa tamo ungasari nanngi ti takis o qaji tamo nanngi ti anjam di qusib mareb, “Bole. Qotei aqa kumbra kalil di bole tintin.” Nanngi degsib mareb. Di kiyaqqa? Nanngi nami are bulyonab Jon na yansjrej deqa.

³⁰ Ariya Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Jon na yansjrqa urateb deqa nanngi gam bole Qotei na osornjrej qaji di qoreiyeb.

³¹ Onaqa Yesus a olo marej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai?

³² E nanngo kumbra qa endegsi marqai. Nanngi angro du du bul qure ambleq di alanoqnsib angro qudei na qudei minjreqnu, ‘Iga yumba anjamonumqa ningi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ningi akamosai.’ ”

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Jon yansjro qaji a bosiqqa ingi ti wain ti uratosiq sonaqa ningi a qa mareqnu, ‘A mondor uge ti unu.’

³⁴ Ariya e Tamo Angro bosimqa ingi ti wain ti uyeqnamqa ningi e nuboqnsib mareqnu, ‘Ningi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanngi koba na walweleqnu.’ ”

³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo ungasari nanngi bole qalieqnu, aqa powo tulan kobaquja.”

Unqa bei a goren quleq ti osiq Yesus aqa singa liyoqnej

³⁶ Bati bei Farisi tamo bei aqa ñam Saimon a Yesus minjej, “Ni ijo talq bamqa aqo ombla inği uyqom.” Onaqa Yesus a Saimon odyosiqa aqa talq gilsiq Saimon ombla awoosib inği uyoqneb.

³⁷⁻³⁸ Onaqa sambala uña bei qure dia soqnej qaji a anjam endegsi quej, “Yesus a Saimon aqa talq di sosiqa inği uyeqnu.” A anjam degsi qusiqa goren jaliña quleq ti osiqa Saimon aqa tal miligiq gilsiq Yesus aqa qoreq na bosiq aqa sinğa jojomq di tigelosiq akamej. Akamonaqa aqa ñam ya Yesus aqa sinğaq ainaqa sinğa tombol na awoosiq aqa ñam ya sinğaq aiyej qaji di aqa segi gate banğa na piyoqnsiq Yesus aqa sinğa kundoqyoqnsiq goren quleq ti dena Yesus aqa sinğa liyoqnej.

³⁹ Uña a kumbra di yonaqa Saimon a unsiqa are qalej, “Yesus a Qotei aqa medabu o tamo unu qamu uña endi bosiq aqa jejamu ojjo qaji di sambala uña a degsi poiyoqo qamu.”

⁴⁰ Onaqa Yesus a Saimon aqa areqalo di qalieosiqa minjej, “Saimon, e ni anjam bei mermqai.” Onaqa Saimon na minjej, “O Qalie Tamo, ni mare.”

⁴¹ Onaqa Yesus na yawo anjam endegsi Saimon minjej, “Tamo aiyel na tamo bei silali yayieb. Bei na 100 kina yayiej. Bei na 10 kina yayiej. Yayionabqa minjrej, ‘Bunuqna nınđi na kamba silali di olo e ebqab.’

⁴² Ariya bunuqna nanđi aiyel na kamba silali di a olo yqa keresai deqa a na nanđi aiyel minjrej, ‘Ungum, nınđi na silali di olo ebaib. Uratiy.’ Degsi minjrej. Deqa Saimon, ni merbe, tamo yai a tamo deqa tulañ are boledamuiyqas? Tamo 100 kina yayiej qaji a kiyo tamo 10 kina yayiej qaji a kiyo?”

⁴³ Onaqa Saimon na minjej, “E are qalonum, tamo 100 kina ej qaji a tamo deqa tulañ are boledamuiyqas.” Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni kere maronum.”

⁴⁴ Osiq bulosiqa sambala uña di areiyosiq Saimon minjej, “Ni uña endi unime. E ino tal miligiq gilonumqa ni ijo sinğa yansetbosai. Ariya uña endi a bosiq aqa ñam ya na ijo sinğa yansetbosiq aqa gate banğa na ijo sinğa piyoqo.

⁴⁵ E ino tal miligiq gilonumqa ni e kundoqbosai. Ariya uña endi a bosiq ijo sinğa kundoqyoqnaj agi kundoqyoqnsiq unu.

⁴⁶ Ni na ijo gate goren na liyosai. Ariya uña endi a goren boledamu quleq ti osi bosiq dena ijo sinğa liyoqo.

⁴⁷ Deqa Saimon, e ni mermqai. Sambala uña endi aqa une tulañ gargekoba. E na aqa une kalil kobotetonum deqa a e qa are tulañ boledamuiyoqo. Ariya e na tamo bei aqa une quja quja segi kobotetqai di a e qa are bolekiñalayqas.”

⁴⁸ Osiqa uña di minjej, “Ino une kalil e na kobotetmonum.”

⁴⁹ Onaqa tamo nanđi Yesus koba na awoosib inği uyoqneb qaji nanđi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa a na tamo nanđo une kobotetnjreqnu?”

⁵⁰ Onaqa Yesus na uña di minjej, “Ni ino areqalo e qa sinğilatunum deqa Qotei na ni oqo. Deqa ni are lawo na gilime.”

8

Ungasari qudei nanđi Yesus dauryosib koba na walweloqneb

¹ Bati bei Yesus a walweloosiqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiq Qotei a tamo unğasari nanđo Mandor Koba sosim nanđi taqatnjrqas anjam bole di minjre minjre laqnej. Tamo 12 Yesus na giltnjrej qaji nanđi a ti walweloqneb.

² Uğasari qudei nami nanđo jejamuq dena Yesus na mondor uge uge winjrej qaji nanđi ti uña qudei nami mainjrnaqa Yesus na boletnjrej qaji nanđi ti Yesus dauryosib koba na walweloqneb. Uña bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Nami mondor uge 7 nanđi aqa jejamuq di sonabqa Yesus na winjretej.

³ Uña bei aqa ñam Joana. A Kusa aqa ñauñ. Kusa a Mandor Herot aqa tal taqatoqnej qaji. Uña bei aqa ñam Susana. Uñgasari gargekoba nanği dego Yesus dauryoqneb. Nanği nanço segi silali na Yesus aqa anğro nanği ti ingi awaiyetnjroqneb.

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

⁴ Bati deqa tamo uñgasari tulañ gargekoba nanği qure qure kalilq dena bosib Yesus aqa areq di koroonabqa a tigelosiqa yawo anjam endegsi minjrej,

⁵ “Tamo bei a saga yago osiq aqa ingi wauq di breiyej. Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa tamo qudei nanği walwelosib saga yago di soselenonabqa qebari nanği bosib uyekriteb.

⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb. Onaqa mandam olo kanğrañonaq saga yago laosib moreñeb.

⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsıq kabutnjrnaq geitosai.

⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulañ gargekoba ateb. 100 dego.” Yesus na tamo uñgasari nanği yawo anjam degsi minjrsiq kobonaqa a tulañ lelenosiq marej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo uñgasari nanği yawo anjam minjroqnej?

⁹ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa yawo anjam di qusibqa nanği anjam aqa utru geregere qalieqajqa deqa Yesus nenemyeb.

¹⁰ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo uñgasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtımqa ijo anğro nıngi segi utru qalieqab. Ariya tamo uñgasari lanaj nanği yawo anjam segi minjroqnqai. Deqa nanği ñam atoqnqab di nanği ijo anjam aqa damu unqasai. Nanği dab atoqnqab di nanği ijo anjam aqa utru poinjrqsai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru e na babbıtqa nıngi quiy. Saga yago di Qotei aqa anjam.

¹² Saga yago qudei gam qalaq aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qusib nanço are miligiq di atib soqnımqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqsai. Yim nanği Qotei aqa anjam nanço areqaloq di singilatqa keresai. Deqa Qotei a nanği elenqasai.

¹³ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qusib tulañ areboleboleinjrımqa anjam di oqujatosib nanço areq atqab. Ariya anjam di nanço are miligiq tulañ guma aiyosai. Deqa sokiñala gulbe bei bei nançoq bamqa nanço areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di nanği olo ulontqab.

¹⁴ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam quqwab. Ariya bunuqna nanço segi jejamu qa ulaqajqa ti ñoro koba oqajqa ti mandam qa ingi ingi qa areboleboleinjrqsajqa ti kumbra dena anjam bole nanço are miligiq di unu qaji di tentim loumqas. Saga yago uge nanği gei bole atosaiqnub dego kere.

¹⁵ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qusib ojsib dauryoqnqab. Nanço are miligi bolequja deqa nanği singila na tigelesosib gulbe qoboıyoqnqab. Saga yago bole nanği gei bole atelenqnub dego kere.”

Tamo bei a lam qatrentosim kulum miligiq jugwasai

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim web na kabutqasai. A bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo ungasari nanqi tal miligiq gilsib warum geregere unqab.

¹⁷ Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di olo boleq dqas. Ingi ingi kalil kabuejunu qaji di dego olo boleq dimqa tamo ungasari nanqi unsib utru qalieqab.

¹⁸ “Deqa ninqi ijo anjam geregere qusib poingem. Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a laña sqas. Tamo di a marqas, ‘E powo ti.’ Di sai. A powo saiqoji.”

Tamo yai nanqi Yesus aqa was bole? Tamo yai nanqi Yesus aqa ai bole?

¹⁹ Onaqa Yesus aqa was nanqi aqa ai koba na Yesus aqaq bosib talq di iteb. Itosib tamo ungasari gargekoba siranmeq di jujuneb deqa nanqi aqa areq gilqa keresaiinjrej.

²⁰ Deqa tamo qudei na Yesus minjeb, “Ino was nanqi ino ai ombla na ni numqa bonub agi oqeq di tigelejunub.”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo ungasari Qotei aqa anjam qusib dauryeqnub qaji nanqi ijo ai bole. Nanqi ijo was bole dego.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²²⁻²³ Bati bei Yesus aqa angro nanqi ti qobun bei gogetosibqa Yesus na minjrej, “Iga ya agu taqal beiq gilqom.” Degsi minjrnaq nanqi koba na qobun na gileqnabqa Yesus a urnamyonaqa qobun miligiq di ñeisiq qambumtej. Onaqa jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq qobun qaloqnsiq morman miligiq aiyeqnaqa ya maqonaqa qobun tugwa laqnej.

²⁴ Deqa Yesus aqa angro nanqi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, iga padalqa laqnum.” Degsi minjnabqa Yesus a nanjo anjam di qusiqa qutuosiqa tigelej. Tigelosiq jagwa ti ya ti singila na minjrej, “Ninqi laoiy.” Onaqa jagwa ti ya ti laosib tulan maninej.

²⁵ Onaqa Yesus na aqa angro nanqi minjrej, “Ninqi kiyaaqa e qa nunjo areqalo singilatosai?” Degsi minjrnaqa nanqi tulan ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqaqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

²⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti Galili sawa uratosib ya agu ambleq na potosib qobun na gilsib Gerasa sawaq di tiryeb.

²⁷ Tiryosib Yesus a mandamq ainaqa qure deqaji tamo bei a bosiqqa Yesus itej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. A bati gaigai yosi laqnej. A nami koba degsi soqnej. A talq di ñeiosaiqnej. A gaigai tamo sub ato sawaq di ñeioqnej.

²⁸ Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenosiqa bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq minjej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Niri, ni e kiyerbqa bonum? E ni endegsi mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

²⁹ Mondor uge dena Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Yesus na singila na minjoqnej, “Ni tamo di uratosim ulan.” Mondor uge dena bati gargekoba tamo di aqa jejamu ugeugeiyeteqnaqa tamo qudei na ojoqnsib sil kokba na aqa singa ti ban ti tontoqnsib geregere taqatoqneb. Yeqnaqa mondor uge dena sil kokba kukoqyelenoqnsiq tamo di oqnsiq wadau sawaq osi giloqnej.

³⁰ Deqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Onaqa minjej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba.” A na Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Mondor uge tulan gargekoba tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa.

³¹ Onaqa mondor uge nanqi singila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga sub guma kobaq di waigaim.”

³²⁻³³ Bati deqa bel tulan gargekoba nanği mana goge dia suwaroqneb. Deqa mondor uge nanği na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanġo jejamuq gilelenqom.” Onaqa Yesus a mondor uge nanği odnjrnaqa nanği na tamo di uratosibqa segi segi bel nanġo jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanği gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneb.

³⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanği kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo unġasari kalil nanği sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb.

³⁵ Onaqa tamo unġasari nanği kumbra di unqajqa beb. Bosib Yesus aqa areq di koroosib nam ateb di tamo nami mondor uge ti sosiq yosi laqnej qaji aqa areqalo boleosiq gara tigsig Yesus aqa sinġa jojomq di awesonaq uneb. Unsib ulaugeteb.

³⁶ Onaqa tamo nanği Yesus aqa maŋwa di uneb qaji nanği na tamo unġasari nanği sainjreb. Yesus na mondor uge winjrnaq tamo a boleej deqa sainjreb.

³⁷ Yesus a maŋwa di babtej deqa tamo unġasari kalil Gerasa sawaq di soqneb qaji nanği tulan ulaugetosib minjeb, “Ni iga uratgosim ulan.” Onaqa Yesus a qobun gogetosiqa nanği uratnjrsiq aiyej.

³⁸ Aiqa laqnaqa tamo Yesus na mondor uge winjretej qaji a sinġila na pailosiq minjej, “E ni daurmqai.” Onaqa Yesus na saidyosiq minjej,

³⁹ “Ni olo ino segi qureq gilsim Qotei na kumbra tulan boledamu emqo deqa nanği sainjre.” Onaqa a pulusiq aqa qureq gilsiq Yesus na kumbra tulan boledamu yej deqa tamo unġasari kalil nanği sainjroqnsiq laqnej.

Unġa bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo anġro moiyej qaji a tigeltej

⁴⁰ Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiqa Galili sawaq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq nam atej di tamo unġasari tulan gargekoba nanği nami bosib a qa tarijesonab unjrej. Deqa nanği a unsibqa tulan areboleboleinjrej.

⁴¹ Onaqa Qotei tal taqato tamo bei aqa nam Jairus a bosiq Yesus aqa areq di sinġa pulutosiq pailyosiq minjej, “Ni ijo talq au.”

⁴² Degsi minjej. Di kiyaaq? Aqa anġro sebin qujai bole qujai moiqa laqnej deqa. Anġro aqa wausau 12.

Onaqa Yesus na Jairus odyosiqa tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo unġasari tulan gargekoba nanği dego nanği aiyel daurnjrsib jujunjosib giloqneb.

⁴³ Gileqnaqqa nanġo ambleq di unġa bei ma ti soqnej qaji a nanği daurnjrsiq giloqnej. Unġa di nami bai na unej len aiyosiq degsi soqnej wausau 12 uratej. Tamo gargekoba nanği nami a boletqa yeqnab nanği keresaiinjroqnej.

⁴⁴ Deqa a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Ojnaqa aqa len aiyosiq qaji di koboej.

⁴⁵ Onaqa Yesus a marej, “Yai na ijo gara ojjo?” Onaqa tamo unġasari kalil nanği saidonabqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Tamo unġasari tulan gargekoba nanği ni daurmosib jujunmejunub.”

⁴⁶ Onaqa Yesus a kamba marej, “E qalieonum, bei na ijo gara ojjoqa sinġila qudei ijo jejamu uratosiq aqaq gilqo.”

⁴⁷ Onaqa unġa di a are qalej, “E Yesus aqa gara ojonum ijo ma kobogo di ulitqa keresai.” A degsi are qalsiq are tonjononaqa jinġa na bosiq Yesus aqa areq di sinġa pulutosiq tamo unġasari kalil nanġo namdamuq di aqa kumbra yej qaji di ubtektej. A Yesus aqa gara ojej deqa ti aqa ma urur koboej deqa ti ubtej.

⁴⁸ Onaqa Yesus na minjej, “O unġa, ni ino areqalo e qa sinġilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi kobogo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

⁴⁹ Yesus na unġa degsi minjeqnaqa tamo bei a Jairus aqa talq dena bosiq Jairus minjej, “Unġum. Ino anġro nami moiqo. Deqa ni Qalie Tamo a lanġa wau koba yaim. Uratim aiyem.”

⁵⁰ Degsi minjnaqa Yesus a anjam di qusiqa Jairus minnej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilatimqa ino angro a boleosim nambile sqas.”

⁵¹ Osiqa Jairus ombla gilsib Jairus aqa talq di branteb. Brantosib Yesus na tamo ungasari kalil nanqi tal gogetqa saidnjrsiqa angro moiyej qaji aqa ai abu aqa angro qalub agi Pita na Jon na Jems na nanqi segi joqsiqa tal gogeteb.

⁵² Tamo ungasari kalil nanqi na angro moiyej qaji a akamkobatoqneb. Deqa Yesus na minjrej, “Ninji akamaib. Angro di a moiynosai. A laja njeisiq qambumtejunu.”

⁵³ Degsi minjrnaqa nanqi Yesus kikiyeb. Nanqi qalieeb, “Angro a nami moiyoletqo.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb.

⁵⁴ Onaqa Yesus a warum miligiq gilsiqqa angro aqa ban ojsiqa soqtosiq minnej, “O Angro, ni tigel.”

⁵⁵ Degsi minjnaqa a olo nambile osiqa urur tigelej. Onaqa Yesus na aqa ai abu nanqi minjrej, “Ninji inqi osib a anaiyiy.”

⁵⁶ Aqa ai abu nanqi Yesus aqa manwa di unsib deqa nanqi tulan prugugeteb. Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji ijo manwa endi unonub deqa ninqi ijo nam ubtosib tamo qudei minjraib.”

9

Yesus na aqa angro 12 nanqi wau enjrej

¹ Bati bei Yesus na aqa angro 12 nanqi koroinjrsiqa singila enjrej. Nanqi tamo ungasari nanjo jejamuq dena mondor uge uge winjrqaqqa ti tamo nanjo ma kobotetnjrqajqa ti deqa singila enjrej.

² Osiqa nanqi qarinnjrsiqa minjrej, “Ninji giloqnsibqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqnsibqa nanjo ma kobotetnjroqniy.”

³ Osiqa olo minjrej, “Ninji inqi inqi osib gilaib. Toqon ojaib. Nunjo qaqun aib. Inqi uyo bei osib gilaib. Silali osib gilaib. Gara jugo aiye aiyel aib.

⁴ Ninqi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dena olo tigelqnsib qure beiq giloqniy.

⁵ Tamo nanqi ninqi gereingosaiabqa ninqi qure di uratqa oqnsib nunjo singa tumbrum butuyoqniy. Yimqa nanqi nunjo kumbra di unsib poinjrqaq, ‘Bole, iga kumbra uge-tonum.’”

⁶ Onaqa Yesus aqa angro 12 nanqi tigelosib qure qureq giloqnsibqa Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanqi minjre minjre laqnsib nanjo ma kobotetnjroqneb.

Herot a qalieqajqa, “Yesus a tamo yai?”

⁷ Mandor Herot a manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa quej. Qusiqa areqalo kobaiyej. Di kiyaaqa? Tamo qudei nanqi maroqneb, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.”

⁸ Onaqa qudei nanqi maroqneb, “Tamo di a Elaija kiyo olo bqo?” Olo qudei nanqi maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanqi nami soqneb deqaji bei. A olo subq na tigelqo.”

⁹ Ariya Herot a segi marej, “Tamo di a Jon sai. Jon agi e na kakro gentem moiyej koboej. Di tamo yai olo bqo? E a qa anjam gargekoba queqnum.” Herot a degsi marsiqa Yesus unqajqa are qalsiq soqnej.

Yesus a tamo 5,000 nanqi inqi anainjrej

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanqi olo bosib aqa areq di koroosibqa kumbra kalil nanqi yoqneb qaji deqa saiyosib minjoqneb. Minjnabqa Yesus a qusiqa nanqi joqsiq qure bei nam Betsaida gileb.

11 Gileq nabqa tamo ungasari nanngi endegsib queb, “Yesus a Betsaida gileqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib gileb. Dauryosib gileq nabqa unjr siqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di minjroqnej. Tamo ungasari ma ti so qaji nanngi dego Yesus dauryosib gileq nabqa a na nanngi kalil boletnjroqnej.

12 Onaqa sej aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanngi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na tamo ungasari nanngi minjrimqa qure qureq gilsib dia inngi uysib nerenqab. Endi wadau sawa. Inngi saiqoji.”

13 Onaqa Yesus na minjrej, “Ninngi na inngi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanngi na kamba minjeb, “Iga inngi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu. Di keresai. Iga aisim inngi tulan koba awaiyosim tamo ungasari kalil endi nanngi anainjr qom di dego kereqasai.”

14 Nanngi degsib mareb. Di kiyaaqa? Tamo 5,000 soqneb deqa.

Onaqa Yesus a kamba aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Ninngi na tamo ungasari nanngi minjribqa qur segi segi 50 awoelenqab.”

15 Onaqa Yesus aqa angro nanngi na tamo ungasari nanngi minjrnab dedegsib awoelenjeb.

16 Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goge tarosiqa Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti ginjenyosiqa aqa angro nanngi enjre qnaqa nanngi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanngi jeisib enjre qnab uyoqneb.

17 Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inngi oto uratelenej qaji di Yesus aqa angro nanngi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa ñam ubtej

18 Bati bei Yesus aqa angro nanngi ti sasalosib nanngi segi sosibqa Yesus a Qotei pailyoqnej. Pailyo koboonaqa a na aqa angro nanngi endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanngi e qa kiyersib mareq nub?”

19 Onaqa aqa angro nanngi na minjeb, “Tamo qudei nanngi mareq nub, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanngi mareq nub, ni Elaija. Qudei nanngi mareq nub, ni Qotei aqa medabu o tamo nanngi nami soqneb deqaji bei agi subq na tigelqo.”

20 Onaqa Yesus a nanngi olo nenemnjrej, “Ninngi segi e qa kiyersib mareq nub?” Onaqa Pita na minnej, “Ni Qotei aqa Kristus.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

21 Pita a anjam degsi marnaqa Yesus na aqa angro nanngi singila na getentnjrsiqa minjrej, “Ninngi anjam di ubtosib tamo qudei minjraib.”

22 Osiga minjrej, “E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti e qoreibosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

23 Osiga aqa angro kalil nanngi endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim bati gaigai aqa segi namburbas qoboiyosim e daurboqnem.

24 Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

25 Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim olo aqaryaiyqas? Di keresai.

26 E Tamo Angro. Tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jema iyqas di mondon e bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas. Bati di e ijo segi rian na ti ijo Abu aqa rian na ti ijo Abu aqa lan angro nanngo rian na ti bqai.

27 E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanngi morenosaisoq nqbqa Qotei na nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba soqnimqa nanngi unqab.”

Yesus aqa angro qalub nanngi mana goge di Yesus aqa jejamu bulyonaq unobeiteb

²⁸ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa bati 8 onaqa a Qotei pailyqa marsiqa Pita na Jon na Jems na nanġi qalub joqsiqa koba na manaq oqeb.

²⁹ Manaq oqsib dia Yesus a Qotei pailyeqnaqa aqa ulatamu bulyonaq nanġi unobeiteb. Aqa gara dego tulaġ puloġosiq qatekritej.

³⁰ Onaqa tamo aiyel brantosib Yesus ombla anjam maroqneb. Tamo aiyel di Moses Elaija wo.

³¹ Nanġi aiyel rian koba ti Qotei aqa siġila ti beb. Bosibqa Yesus a bunuqna Jerusalem dia aqa wau kobotosim moisis mandam uratqas anjam deqa Yesus ombla qairoqneb.

³² Yesus aqa anġro qalub nanġi tulaġ urnamjnraqa nerenesoqneb deqa olo qutuosiqa nam poinjrnaqa Yesus aqa rian koba de ti tamo aiyel a ombla tigelesoqneb qaji nanġi ti unjreb.

³³ Onaqa Moses Elaija wo nanġi olo Yesus urateqnaqqa Pita na minnej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa iga tal kiñilala qalub gereyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di laġa marej.

³⁴ Mareqnaqa laġbi aisiqa nanġi kabutjnraqa nanġi ulaugeteb.

³⁵ Onaqa laġbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanġi queb, “Endi ijo Anġro qujai e segi na giltem qaji. Niġi aqa anjam quetoqniy.”

³⁶ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi anjam di qusib nam ateb di Yesus a segi nanġi koba na sonab uneb. Nanġi tamo bei unosai. Bati deqa nanġi kumbra uneb qaji di ubtosib tamo qudei nanġi minjrosai oqneb. Nanġi mequmosib soqneb.

Yesus a anġro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

³⁷ Nebeonaqa nanġi manaq dena olo aisib tamo unġasari tulaġ gargekoba mana utruq di tariġesonab itnjreb.

³⁸ Onaqa tamo unġasari nanġo ambleq dena tamo bei a brantosiqa tulaġ maosiq Yesus minnej, “O Qalie Tamo, ni ijo anġro mel unime. A ijo anġro qujai bole qujai.

³⁹ Mondor uge na aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa a tulaġ lelejoqnsiqa aqa medabuq na maul aiyeqnu. Mondor uge dena a qunjimyooqnsiqa aqa jejamu tulaġ ugeugeiyeqnu. A olo uratosai eqnu.

⁴⁰ Deqa e na ino anġro nanġi minjronum, ‘Niġi mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanġi na wiyqa yonub keresaijnraqo.”

⁴¹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Niġi tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nunġo areqalo e qa siġilatosai bole sai. Nunġo areqalo ti kumbra ti tulaġ uge. Bati gembub e niġi koba na sosiyqa nunġo gulbe di qoboioqnaqai?” Degsi marsiqa anġro di aqa abu minnej, “Ino anġro mel di osau.”

⁴² Onaqa osi beqnaqa mondor uge dena aqa jejamu ojsiq mandamq waiyosiq qunjimyooqnej. Yeqnaqa Yesus na mondor uge di niriġtosiq wiyonaq anġro aqa jejamu uratonaq boleej. Boleonaqa Yesus na anġro di baġ ojsiq osi gilsiq aqa abu yej.

⁴³ Onaqa tamo unġasari kalil mana utruq di soqneb qaji nanġi Qotei aqa maġwa di unsibqa tulaġ prugugeteb.

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

Tamo unġasari nanġi maġwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa are koba qaleqnaqqa a na aqa anġro nanġi endegsi minjrej,

⁴⁴ “Niġi ijo anjam endi geregere quiy. E Tamo Anġro. Jeu tamo nanġi na e ojsib tamo qudei nanġo baġq di atqab.”

⁴⁵ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa anjam di qusib anjam aqa utru Qotei na ulitej deqa nanġi poinjrosai. Deqa nanġi Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa anġro yai a ñam ti sqas?

⁴⁶ Bati bei Yesus aqa angoro nanngi segi segi nirinjosib angoro yai a nanngi kalil bunjnrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.

⁴⁷⁻⁴⁸ Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqa angoro kiñala bei osiqa aqa areq di tigeltosiqa nanngi osornjrej. Osornjrsiqa minjrej, “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angoro kiñala endeqaji bei osim gegerereiyqas di a e dego osim gegerereibqas. Tamo a e osim gegerereibqas di a na ijo Abu e qarinqej qaji di dego osim gegerereiyqas. Nungo ambleq di tamo bei a aqa segi ñam soqtqa uratqas di tamo dena ninngi kalil bunngosim ñam ti sqas.”

Tamo nanngi ninngi jeutngosaieqnu di nanngi ninngi koba na wau qujai

⁴⁹ Onaqa Jon na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanngi winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaqa? A iga koba na wauosaieqnu deqa.”

⁵⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Ninngi a saidyaib. Tamo nanngi ninngi jeutngosaieqnu di nanngi ninngi koba na wau qujai.”

Samaria tamo nanngi na Yesus qoreiyeb

⁵¹ Onaqa Yesus a mandam uratosim lan qureq oqwajqa bati jojomonaqa a Jerusalem aiqajqa areqalo qujaitosiqa Jerusalem areiyosiq walwelej.

⁵²⁻⁵³ Walweloqnsiqa aqa angoro qudei nanngi qarinqjrnaqa nanngi namo aisib Samaria nanngo qure beiq di brantosib Yesus a di nejiajqqa minjrnabqa nanngi na saideb. Di kiyaaqa? A Jerusalem aiyoquej deqa.

⁵⁴ Onaqa Yesus aqa angoro aiyel Jems Jon wo nanngi kumbra di unsibqa minjin oqetnjrnaqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga namyuwo metonam lan goge na aisim tamo nanngi di koitnjrqas.”

⁵⁵ Onaqa Yesus a bulosiqa nanngi aiyel nirinjnrej.

⁵⁶ Osiqa aqa angoro kalil nanngi joqsiqa koba na qure beiq aiyeb.

Tamo qudei nanngi Yesus dauryqajqa mareb

⁵⁷ Nanngi gam dauryosib aieqnaqqa tamo bei na Yesus minnej, “Ni sawa sawaq giloqnmqa e ni daurmoqnaqai.”

⁵⁸ Onaqa Yesus na minnej, “Baun juwan nanngi tal ti. Agi sub miligiq di nereneqnu. Qebari nanngi simi ti. Deqa nanngi simiq di nereneqnu. Ariya e Tamo Angro nejiajqqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.”

⁵⁹ Osiqa tamo bei minnej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa tamo dena minnej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tariñoqnaqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqaai.”

⁶⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Unqum. Tamo moiyo qaji nanngi segi na tamo moiyo qaji nanngi subq atelenoqnaqab. Ariya ni sawa sawaq giloqnsimqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqne.”

⁶¹ Onaqa tamo bei na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni marimqa e mati gilsiy ijo was nanngi ban ojelenosiy bosiy ni daurmqaai.”

⁶² Onaqa Yesus na minnej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di ni mare mare laqne. Ni que. Tamo bei a kuñi ojsimqa a bulosim qoreq nam atoqnaqas di a Qotei aqa wau ojqa keresai.”

10

Tamo 72 nanngi Yesus aqa anjam mare mare laqneb

¹ Bati bei Tamo Koba a na tamo kalil a dauryoqneb qaji nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanngo ambleq dena tamo 72 nanngi giltjnrej. Nanngi aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltjnrej. Giltjnsiqa nanngi aye aiyel namoosib qure kalil a segi bunuqna walwelosim aiqas qaji nanngi deq aiqajqa minjrsiqa qarinqjrnaq aiyeb.

² A nanġi qarinjnrqa osiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Wauq di inġi gargekoba melionub. Ariya inġi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. Deqa ninġi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanġi qarinjnrqimqa nanġi aqa wauq gilsib inġi meli bunuj otorelenqab.

³ “Deqa ninġi aiyiy. Ninġi kaja du du bul unub deqa e na ninġi qarinqitqa aisib baun juwan nango ambleq di wauoqnqab.

⁴ Ninġi silali osib aiyai. Nunġo qaquq aib. Singa tatal jigaib. Ninġi aiyuqnsibqa gamq di tamo qudei turoqnsibqa nanġi anjam bei minjraib.

⁵ Ninġi tal bei gogetoqnsibqa tamo unġasari tal miligiq di unub qaji nanġi endegsib minjroqniy, ‘Ninġi lawo na soqniy.’

⁶ Degsib minjroqniyqa lawo tamo bei sqas di a nunġo lawo anjam di oqas. Ariya lawo tamo bei sqasai di nunġo lawo anjam di olo puluosim nunġoq bqas.

⁷ Ninġi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Olo tal bei bei gogetoqnaib. Nanġi na ninġi joqnsib inġi ti ya ti anainġoqnsibqa uyoqniy. Ninġi Qotei aqa wau tamo unub deqa nunġo awai agi oqniy.

⁸ “Ninġi qure beiq di brantoqnsibqa nanġi ninġi joqoqnsib inġi anainġoqnsibqa uyoqniy.

⁹ Ninġi qure dia sosibqa tamo unġasari ma ti unub qaji nanġi boletnjroqnsib endegsib minjroqniy, ‘Qotei a nunġo Mandor Koba sosim ninġi taqatngwajqa bati jojomqo.’

¹⁰ Ariya ninġi qure beiq di brantoqnsibqa nanġi ninġi gereingosaiabqa ninġi nanġi uratnjrqa oqnsib nango qure ambleq di tigeluqnsibqa endegsib minjroqniy,

¹¹ ‘Ninġi Qotei qoreiyonub deqa nunġo qure qa tumberum gago singa qandratqo qaji agi butuyetngonum. Ariya ninġi endegsib qalieoiy, Qotei a nunġo Mandor Koba sosim ninġi taqatngwajqa bati jojomqo.’ O ijo anġro, ninġi degsib minjroqniy.

¹² E ninġi merngwai. Mondonj Qotei a tamo unġasari nango une qa peginjnrqa batiamqa a na qure deqaji nanġi tulan padaltnjrougetqas. A na Sodom qure nanġi degsim padaltnjrqaasai. A nanġi gulbe kiñala enjrqas.

Tamo unġasari are bulyosai qaji nanġi mondonj tulan padalougetqab

¹³ “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ninġi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Mañwa e nunġoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanġoq di brantej qamu nanġi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib ñam sumq di awoeb qamu.

¹⁴ Deqa e ninġi endegsi merngwai. Mondonj Qotei a tamo unġasari nango une qa peginjnrqa batiamqa a na ninġi tulan padaltnjrougetqas. A na Tair qure ti Saidon qure ti nanġi degsim padaltnjrqaasai. A nanġi gulbe kiñala enjrqas.

¹⁵ O Kaperneam tamo unġasari, ninġi lanj qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ninġi breingimqa moiyo qureq aiqab.”

¹⁶ Osiqa Yesus na aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “Tamo bei a nunġo anjam qusim dauryqas di a ijo anjam dego qusim dauryqas. Ariya tamo a ninġi qoreingwas di a na e dego qoreibqas. Tamo a e qoreibqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego qoreiyqas.”

Tamo 72 Yesus na qarinjnjrej qaji nanġi olo aqa areq beb

¹⁷ Yesus na tamo 72 nanġi di qarinjnrnaq aisib aqa anjam mare mare laqneb. Onaqa bunuqna nango wau di koboonaqa nanġi olo puluosib Yesus aqa areq bosib areboleboleinjnrnaqa minjeb, “O Tamo Koba, iga ino ñam na mondor uge uge nanġi winjreqnamqa nanġi gago anjam dauryoqnsib jaraiyoqneb.”

¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Kola minjal urur mandamq aiyeqnu dego kere Satan a urur lanj goge na ulonosiq aiyeqnaq e unonum.

¹⁹ Ninġi quiy. E na Qotei aqa singila ninġi enġonum. Deqa ninġi singila di osib amal uge ti degin ti nanġo singila tentoqnsib laqnqab. Gago jeu tamo Satan aqa singila kalil dego ninġi na kobotoqnqab. Deqa inġi bei na yala ninġi ugeugeingwa keresai.

²⁰ Mondor uge nanği nunğo anjam dauryoqnsib jaraiyeqñub di bolequja. Ariya ningi deqa tulañ areboleboleinğaiq. Qotei a nunğo ñam lañ qureq di nengrenyej unu. Ningi deqa tulañ areboleboleinğem.”

Yesus a tulañ areboleboleiyonaqa Qotei pailyej

²¹ Bati deqa Mondor Bole a Yesus aqaq aisiq areqalo singilatetonaqa a tulañ areboleboleiyonaqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni segi lañ qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanği qa ulitoqnsimqa tamo nanği anğro du du bul unub qaji nanği segi qa babteqnam nanği poinjreqnu. Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.”

²² Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na inği inği kalil ijo banq di ateleñej unu. E segi Qotei aqa Niri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanği ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqai. Yim nanği dego ijo Abu qa qalieqab.”

²³ Yesus a degsi marsiqa aqa anğro nanği joqsiqa nanği segi sasalosib a na minjrej, “Ninği nunğo ñamdamu na ijo kumbra uneqñub deqa ninği tulañ areboleboleinğem.

²⁴ Ninği quiy. Nami mandor kokba ti Qotei aqa medabu o tamo nanği ti gargekoba kumbra ninği bini uneqñub qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanği unosaiyoqneb. Anjam ninği bini queqñub qaji di dego nanği quqwajqa are koba soqnej. Ariya nanği quosaiyoqneb.”

Samaria tamo bei a kumbra bole yej

²⁵ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa singila laña tenemtqa osiqa endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e ñambile gaigai sqai?”

²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Dal anjam nengrenq di kiyersi unu? Ni gaigai sisiyeqnum. Deqa ni segi na mare.”

²⁷ Onaqa tamo dena minjej, “Dal anjam endegsi unu, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulañ qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino singila ti ino areqalo ti kalil a yekritime. Osim ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanği degsim geregereinjroqñime.’ ”

²⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni kumbra di yoqñqam dena ni ñambile oqam.”

²⁹ Onaqa tamo di a diqosiq aqa segi powo babtqa are qalsiq deqa olo Yesus nenemyej, “Tamo yai a ijo was unu deqa e na gereiyqai?”

³⁰ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam endegsi minjej, “Tamo bei a Jerusalem dena tigelosiqqa gam dauryosiq Jeriko qureq aiyeqnaqa gamq di bajin tamo qudei nanği na a ojsib aqa inği inği kalil yaiyekriteb. Osib aqa gara palontetosib qalougetonab a moiqa jojomonaqa gam qalaq di a uratosib jaraiyeb. ³¹ A gam qalaq di ñeiesonaqa atra tamo bei a gam dena walwelosiq gilsiq tamo di unej. Unsiqa a aqaryaiyqa uratosiqa gam qala beiq na bunyosiqqa gilej.

³² Onaqa sokiñalayonaq tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. A Livai tamo. A atra tal taqatoqnej qaji. A gam dena walwelosiq tamo di gam qalaq di ñeiesonaq unsiqa a dego tamo di aqaryaiyqa uratosiqa gam qala beiq na bunyosiqqa walwelosiq gilej.

³³⁻³⁴ “Ariya olo sokiñalayonaq Samaria tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. Gilsiq tamo di unsiqa a qa tulañ dulosiqa aqa areq bosiqqa goren ti wain ti osiq aqa jejamu pupoiyeleneb qaji di yanselenosiqa qoselenetej. Osiqa a soqtosiqqa aqa donki quraq di atsiqa osi gilsiqqa tamo ñerenjo qaji talq di gereiyosiq taqatoqnej.

³⁵ Onaqa nebeonaqa Samaria tamo di aqa segi qureq gilqa osiqa ñerenjo qaji tal taqato tamo aqa banq di silali banğa qudei atsiqa minjej, ‘Ni silali endena tamo di geregereiyoyne. E bosiy ino segi silali banğa gembub ni olo uratqam di ni kamba emqai.’ ”

³⁶ Yesus na dal anjam qalie tamo di yawo anjam degsi minjsiqa olo minjej, “Tamo qalub nanji gam dena walwelosib gileb. Deqa ni merbe. Tamo yai a tamo gam qalaq di qalnab njeiesoqnej qaji aqa was bole?”

³⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo na kamba Yesus minjej, “Samaria tamo agi tamo deqa dulej qaji di aqa was bole.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni gilsim kumbra degsim yoqne.”

Yesus a Marta Maria wo nanjo talq di soqnej

³⁸ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanji koba na walwelosib aisib qure beiq di branteb. Qure dia unja bei soqnej aqa ñam Marta. A nanji joqsiq koba na aqa tal gogeteb.

³⁹ Marta aqa jaja bei soqnej aqa ñam Maria. A Tamo Koba aqa sinja jojomq di awoosiqa aqa anjam quoqnej.

⁴⁰ Ariya Marta a nanjo inji goiyetnjrqa marsiqa wau koba yoqnej. Osiqa Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo jaja na e uratbqoqa e segi inji goiyeqnsim inji inji kalil gereiyeqnum. A na e yala aqaryaibosai. Deqa ni na minjimqa a e aqaryaibem.”

⁴¹ Onaqa Tamo Koba a na kamba Marta minjej, “O Marta, ni inji inji kalil qa are koba qaleqnum. Ni inji inji deqa are kobaimaiq.

⁴² Inji qujai qa are qalqam di kere. Maria a inji qujai di oqo. Inji di tulan boledamu. Inji di tamo bei na olo yaivyqa keresai.”

11

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

¹ Onaqa bati bei Yesus a sawa beiq gilsiq dia Qotei pailyosiq sonaqa aqa angro bei na minjej, “O Tamo Koba, Jon a nami aqa angro nanji pailyqajqa gam osornjroqnej dego kere ni na iga dego pailyqajqa gam osorge.”

² Onaqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “Ningi Qotei pailyqa osibqa endegsib pailyoqniy,

‘O Abu, ino ñam tulan getento.

Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

³ Gago inji uyo bati gaigai keretgoqnime.

⁴ Tamo nanji iga qa une ateqnub qaji nanjo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgoqnime.

Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigoqnime.’ ”

⁵⁻⁶ Osiqa Yesus na olo minjrej, “Ino kadoi bei a qolo jige ino talq bosimqa oqeq di tigelosim mermqas, ‘O kadoi, ijo was a sawa isaq na walwelosiq ijo talq bqoqa e inji bei anaiyqajqa di saiqoji. Deqa ni bem qalub ebimqa e anaiyqai.’

⁷ A degsi mermimqa ni na kamba minjqam, ‘Ni e ñeio ñam gentbaim. E siran qandimtonum. E ijo angro nanji ti ñeiejunum. Deqa e ni bem emqa keresai.’

⁸ Ni na ino kadoi degsi minjimqa a ni tulan wainmqas. Wainmimqa ni tigelosim bem yqam. A ino kadoi unu ni deqa are qalsim bem yqasai. A ni tulan wainmqo deqa ni tigelosim inji keretosim yqam.

⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi inji bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Ningi inji bei oqa marsibqa ñamqab di itqab. Ningi siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetngwas.

¹⁰ Tamo kalil Qotei palyeqnub qaji nanji inji eqnub. Tamo kalil inji qa ñameqnub qaji nanji iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji nanji Qotei na siran waqtetnjreqnu.

¹¹ “Tamo bei aqa angro a mamyim qe qa minjimqa a qe yqas. A amal uge yqasai.

¹² A na tuwe tawel qa minjimqa a tuwe tawel yqas. A degin yqasai.

¹³ Deqa ningi quiy. Ningi tamo bolesai. Ariya ningi nungo angro nanngi ingi bole bole enjreqnub. Ningi nanngi saidnjrosaieqnu. Nungo kumbra dena ningi endegsi poinngem, nungo Abu lan qureq di unu qaji a dego ningi saidngosaieqnu. Ningi pailyqab di a na aqa Mondor Bole engwas. A na ningi saidngwasai bole sai.”

Tamo qudei nanngi maroqneb, “Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu”

¹⁴ Onaqa Yesus a tamo bei mondor uge na medabu getentesoqnej qaji di mondor uge wiyetej. Wiyetonaqa a olo boleosiqa anjam maroqnej. Deqa tamo unngasari nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugugetej.

¹⁵ Onaqa tamo qudei nanngi dego Yesus aqa manwa di unsib Yesus yomuiyosib maroqneb, “Mondor uge nanngo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanngi winjreqnu.”

¹⁶ Onaqa tamo qudei nanngi Yesus aqa singila lan tenemtqa osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei lan goge di unu qaji aqa singila bei babtım iga unqom.”

¹⁷ Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanngi sawa qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi koba na geregere sqa keresai. Nanngi niñaqosib koboqab. Tamo nanngi tal qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi dego koba na geregere sqa keresai.

¹⁸ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanngi winjrqas di nanngi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanngi olo taqatnjrqas? Di keresai. Ningi mareqnu, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanngi winjreqnu.’

¹⁹ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanngi winjrqai di yai aqa singila na nungo angro nanngi mondor uge winjrqab? Deqa nanngi segi na merngwab, ningi anjam groteqnu.

²⁰ Ariya e Qotei aqa singila na mondor uge nanngi winjrqai di ningi endegsi poinngwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosım iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ningi degsi poinngwas.

²¹ “Tamo singila koba bei a an ti qaja ti ojelenosım aqa segi tal geregere taqatqas di aqa ingi ingi kalil bole sqab.

²² Ariya tamo bei tulan singila koba a bosım tamo di ombla qotsım singilaqas di a na qaja ti an ti tal aqa abu a dena singilaoqnej qaji di yayelenosım aqa ingi ingi kalil elenqas. Osim ingi ingi di tamo qudei nanngo banq di olo atelenqas.

²³ “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosım olo bqas

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosım sawa kangranq gilqas. Gilsım dia laqnsımqa aqaratqajqa sawa namam ugeiyım marqas, ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’

²⁵⁻²⁶ A degsi marsımqa aisım tal di nami man solсіб ingi ingi kalil gereiyeb milalejunu di unsımqa olo puluosım gilsım mondor uge 7 tulan ugedamu nanngi joqsim bosım koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulan ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulan ugedamuqas.”

Tamo yai nanngi tulan areboleboleinjrim sqab?

²⁷ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo unngasari nanngo ambleq dena unja bei a brantosiqa tulan lelenosiqa Yesus minnej, “Ino ai agi ni nami namabtmosiqa munngum anaimoqnej qaji a Qotei aqa namgalaq di unja tulan bolequja. Deqa a tulan areboleboleiyım sqas.”

²⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ijo ai a segi areboleboleiyqasai. Tamo nanngi Qotei aqa anjam quqnsib dauryeqnu qaji nanngi dego tulan areboleboleinjrim sqab.”

Tamo qudei nanngi Yesus aqa manwa unqajqa minjeb

²⁹ Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus aqa areq di koroeq nabqa a na nanngi endegsi minjroqnej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra tulan ugedamu. Nanngi gaigai Qotei aqa manwa lanja unqajqa metbeq nub. Deqa e na Qotei aqa manwa bei nanngi osornjr qasai. Jona aqa manwa segi osornjritqa nanngi unqab.

³⁰ Agi Jona a segi manwa bul sonaqa tamo ungasari Ninive qureq di soqneb qaji nanngi manwa di uneb. Dego kere e Tamo Angro manwa bul soqnit tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi manwa di unqab.

³¹ Mondonj Qotei na tamo ungasari nanngi peginj rqa batiamqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babetnj r qas. A degyqas. Di kiyaaqa? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu.

³² Mondonj Qotei na tamo ungasari nanngi peginj rqa batiamqa Ninive tamo nanngi dego tigelqab. Tigelosibqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babetnj r qab. Nanngi degyqab. Di kiyaaqa? Ninive tamo nanngi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu.”

Ino namdamu a ino jejamu qa pulonj bul

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim tal surumq di atqasai. Kulum miligiq jugwasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo ungasari nanngi tal miligiq gilsib warum geregere unqab.

³⁴ Ino namdamu a ino jejamu qa pulonj bul. Deqa ino namdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanesqas. Ariya ino namdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas.

³⁵ Deqa ningi geregere unoqniy. Nunngo jejamu suwanejunu qaji di olo ambruo uge.

³⁶ Ino jejamu kalil suwanekritqas di taqal bei ambruqa keresai. Deqa ino jejamu kalil suwanjoq di soqneme. Lam pulonj osiq ni suwantmeqnu dego kere.”

Farisi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti kumbra uge uge yeq nub

³⁷ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa Farisi tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minnej, “Aqo ombla ijo talq gilsim inji uyqom.” Osiqa nanngi ombla aqa talq gilsib awoeb.

³⁸ Awoosib Yesus a inji uyqa osiqa a mati ban yansosaisosiq lanja uyej. Deqa Farisi tamo a Yesus aqa kumbra di unsiqa tulan prugugetej.

³⁹ Onaqa Tamo Koba a na minnej, “Ningi Farisi nunngo kumbra uge agi ubtosiy merngwai. Ningi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseq nub. Ningi miligi yansosaieq nub. Di yawo anjam. Aqa damu agiende. Ningi baban na tamo bole. Ariya nunngo are miligi kumbra uge ti bajin kumbra ti dena maqejunu.

⁴⁰ Ningi nanari tamo! Qotei a nunngo jejamu gereiyosiq nunngo are miligi dego gereiyej. Di ningi qaliesai kiyoo?

⁴¹ Deqa inji inji kalil nunngo are miligiq di unu qaji di ningi elenosib tamo inji saiqoji nanngi enjroqniy. Ningi kumbra degyibqa nunngo inji inji kalil milalesqas.

⁴² “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeq nub. Agi ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeq nub. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateq nub. Agi ningi kumbra bole bole dauryosaieq nub. Ningi Qotei qalaqalaiyosaieq nub. Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeq nub. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.

⁴³ “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Ningi Qotei tal miligiq di tamo ñam ti nanngo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleingeqnu. Ningi koro sawaq di dego tamo ungasari nanngi na nunngo ñam soqtetngosib ban ojetngwajqa deqa areboleboleingeqnu.

44 “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di marij na kabutqo. Deqa tamo ungasari nanngi quraq na walweloqnqab di nanngi qalieqasai.”

45 Yesus a anjam degsi marnaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa anjam di qusiqa minnej, “O Qalie Tamo, ni Farisi nanngi anjam degsi minjronum deqa ni gago ñam dego ugetoiyonum.”

46 Onaqa Yesus na kamba minnej, “O dal anjam qalie tamo, ningi dego tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Ningi tamo ungasari nanngi gulbe kokba enjreqnab qoboiyoqnsib unub. Ariya ningi na olo nanngo gulbe di qoboiyetnjrosaiqanub.

47 “Ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Nunngo moma nanngi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi ñumeq nab moreñoqneb. Ariya ningi na olo nanngo sub gereiyeqnub.

48 Nunngo kumbra dena ningi endegsib marobuleqnub, ‘Gago moma nanngo kumbra bole.’ Ningi degsib marobuleqnub. Agi nunngo moma nanngi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi ñumoqneb. Ariya ningi na olo nanngo sub gereiyeqnub.

49 “Utru deqa Qotei powo koba ti unu qaji a endegsi marej, ‘E ijo medabu o tamo nanngi ti ijo anjam maro tamo nanngi ti qarinjritqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngoq giloqnibqa nanngi na nanngi jeutnjroqnsib tulan ugeugeinjroqnqab. Osib qudei ñumoqnib moreñoqnqab.’

50-51 O dal anjam qalie tamo, Qotei a nunngo moma nanngo une kalil osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo jejamuq di atelenqas. Nunngo moma nanngo une di agi nanngi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Qotei a mandam atej bati deqa nanngi une di yqajqa utru ateb. Dena bosib bosib Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi enjrqas.

52 “O dal anjam qalie tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanngi Qotei qalieqajqa gam itqa mareqnabqa ningi na olo gam getentetnjreqnub. Ningi segi Qotei qalieqajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanngi dego gam di itqa yeqnab ningi na olo gam getentetnjreqnub.”

53 Osiqa Yesus a tigelosiq tal di uratosiq gilej. Bati deqa dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti a qa minjin oqetnjrnaqa anjam gargekoba nenemyoqneb.

54 A anjam bei grotimqa nanngi a ojqajqa deqa anjam gargekoba nenemyoqnsib a dadauryoqneb.

12

Yesus a Farisi nanngo kumbra uge qa anjam marej

1 Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus unqajqa bosib koroosib junjkobaeb. Singa waiyosib walwelqa keresai. Deqa tamo qudei na tamo qudei nanngo singa sosenjroqneb. Bati deqa Yesus a aqa angro nanngi joqsiqa nanngi sasalosib a na minjrej, “Ningi geregere ñam atoqniy. Farisi nanngi gisan tamo. Nanngi anjam maro aiyelteqnub. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanngo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas.

2 Deqa ningi quiy. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanngi qusib poinjrqas.

3 Deqa anjam kalil ningi ambruq di mareqnub qaji di suwanamqa tamo nanngi quqwab. Anjam kalil ningi warum miligiq di mareqnub qaji di tamo nanngi bijal gogeq di tigelosib palontqab.”

Ningi Qotei segi ulaiyiy

⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angro, ningi quiy. Ningi jeu tamo nanngi ulainjraib. Nanngi nunngo jejamu segi qalsib moiyoqta kere. Nanngi ningi gulbe bei engwa keresai. Deqa ningi nanngi ulainjraib.

⁵ Tamo ningi ulaiyqab qaji agi deqa merngwai. Qotei a segi nunngo jejamu moiotosim bunuqna nunngo qunun dego nanyuwoq waiyqa kere. Deqa ningi a segi ulaiyiy.

⁶ “Ningi qalie. Tamo nanngi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqnu. Silali kiñala na awaiyeqnu. Ariya Qotei na qebari sinjir nanngi geregere taqatnreqnu. A na nanngi uratnjrosaieqnu.

⁷ Dego kere Qotei a nunngo gate banqa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. Deqa ningi ulaaib. Ningi qebari kalil nanngi tulan bunnjrejunub.”

Iga Yesus aqa ñam marqajqa jemaigwasai

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “E Tamo Angro. Ningi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondon e na kamba Qotei aqa lan angro nanngo ulatamuq di nunngo ñam boleq atsiy marqai.

⁹ Ariya ningi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asingwas di mondon e kamba dego Qotei aqa lan angro nanngo ulatamuq di nunngo ñam marqajqa asgibqas.

¹⁰ “E Tamo Angro. Tamo bei na e misilinqbas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo bei na Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai.

¹¹ “Bunuqna Juda tamo kokba nanngi ningi ojsib nanngo Qotei tal miligiq di tigeltngosib nenemngibqa ningi na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa are koba qalaib. Rom nanngo gate ti nanngo mandor ti nanngo ulatamuq di dego ningi tigeltngibqa ningi na kamba anjam minjrqajqa ulaaib.

¹² Bati deqa Mondor Bole na areqalo engimqa ningi anjam marqab.”

Ñoro tamo qa yawo anjam

¹³ Onaqa tamo ungasari koroesoqneb qaji nanngo ambleq dena tamo bei a tigelosiqa Yesus minnej, “O Qalie Tamo, ni ijo was minjimqa a na gago abu moiyej qaji aqa ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei ebqas.”

¹⁴ Onaqa Yesus na minnej, “Tamo yai na e giltbqo deqa e nunngo gulbe di gereiyqai?”

¹⁵ Degsi minjsiqa tamo ungasari kalil nanngi endegsi minjrej, “Ningi ñoro koba oqajqa mamaulngaiq. Ningi ñoro koba ti sqab dena ningi nambile bole oqa keresai. Ningi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.”

¹⁶ Osiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa wauq di ingi tulan koba melioqnej.

¹⁷ Deqa a endegsi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo ingi tulan koba melielenqo. Deqa e ingi di atqajqa tal keresaiibqo.’

¹⁸ Osiqa marej, ‘E endegyqai. E ijo tal kalil konjelenosiy olo tal kokba atelenqai. Osiy ijo ingi meli kalil tal kokbaq di jugwai. Ijo ñoro kalil dego dia jugelenqai.

¹⁹ Jugelenosiy marqai, “Ijo ingi ingi tulan koba agi atonum unu. Deqa e aqaratosiy lana awesqai. Sosiy ingi ti ya ti uyoqnsiy areboleboleiboqnas. Wausau gargakoba gilqas ijo ingi ingi di koboqasai.”

²⁰ Tamo di a degsi marnaqa Qotei na minnej, ‘Ni nanari tamo. Qolo qujai endeqa e ino qunun yaimitqa ni moiqam. Yimqa ingi ingi kalil ni na gereiyosim atonum qaji di tamo yai na olo oqas?’ Qotei na degsi minnej.

²¹ Dego kere tamo nanngi ñoro koba koroieyunub qaji nanngo ñoro qoji padalqab. Nanngi lan qure qa ñoro saiqoji unub deqa nanngi Qotei aqa nanyuwoq di sougetesosib morenqab.”

Ningi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²² Osiqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Ninggi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga ingi qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ninggi degsib maraib.

²³ Ninggi ingi uyo na segi nambile oqasai. Ninggi gara jugoqnqab dena segi nungo jejamu bole sqasai.

²⁴ Ninggi qebari nanngi unjriy. Nanngi ingi yagosaieqnu. Ingi otorosib talq di ato-saieqnu. Ariya Qotei na qebari nanngi ingi anainjreqnu. Ninggi qalie, qebari nanngi qunun saiqoji. Ninggi tamo qunun ti. Ninggi qebari nanngi tulan bunjrejjunub.

²⁵ Ninggi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ninggi are koba qalqab dena ninggi nungo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

²⁶ Ninggi wau kiñala deqaji yqa keresai deqa ninggi kiyaaqa ingi qudei qa are koba qaleqnu?

²⁷ “Ninggi nam so unjriy. Nango wala kiyersib branteqnu di ninggi qaliesai. Nanngi segi wauosaieqnu. Nango segi wala gereiyosaieqnu. Deqa e ninggi endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya nam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunyejunu.

²⁸ Man lanaj a bini oqwas nebe tamo nanngi na gingenyosib namyuwoq waiyqab. Man lanaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa ninggi kiyaaqa Qotei qa nungo areqalo singilatqa yonub keresaiingwo? Ninggi man lanaj sai. Ninggi tamo qunun ti. Deqa ninggi endegsi poingem, Qotei a ninggi dego gara engoqnqas.

²⁹ Ninggi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga ingi ti ya ti qabe na osim uyqom?’ Ninggi degsib maraib.

³⁰ Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi ingi ingi deqa are koba qaleqnu. Ariya ninggi deqa are koba qalaib. Nungo Abu a qalie, ninggi lanja sqa keresai. Ninggi ingi ingi deqaji oqnsib sqab.

³¹ Deqa ninggi Qotei na taqatngosim nungo Mandor Koba sqajqa singilaoqniy. Ninggi degyqab di Qotei na kamba ingi uyo ti gara ti dego engoqnqas.”

Ninggi lan qure qa ingi ingi oqajqa deqa are qaloqniy

³² Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo kaja du du ninggi ulaaib. Nungo Abu a nungo Mandor Koba sosim ninggi taqatngwajqa areareteqnu.

³³ Deqa ninggi kumbra endegyiy. Ninggi nungo ñoro kalil qarinyosib silali osib tamo ingi ingi saiqoji nanngi di jeisib enjriy. Osib silali jugwajqa qun ugeosaieqnu qaji di gereiyosib lan qure qa ingi ingi elenosib di jugelenoiy. Ingi ingi di koboqa keresai. Bajin tamo nanngi bosib oqasai. Sisimbin na ugetqasai. Ingi ingi di gaigai sqas.

³⁴ Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

Kangal tamo bole a tal lanja olo bqajqa bati qa tarijeqnu

³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninggi nungo gara tigelenosib nungo ingi ingi kalil gereiyosib wanal qatrentosib ijo bqajqa bati qa tarijosib soqniy.

³⁶ Tamo bei a goiyo kobaq dena olo bosim aqa talq di brantosim siranme kindokin-donamqa aqa kangal tamo nanngi a qa tarijejunub qaji nanngi siranme waqtoqujatqab. Dego kere ninggi ijo bqajqa bati qa tarijosib soqniy.

³⁷ Tal lanja aqa kangal tamo nanngi a qa tarijosib nam atoqnibqa bosim degsi unjrimqa nanngi tulan areboleboleinjrqa. Deqa a na nanngi metnjrim awoelenabqa ingi anainjroqnqas.

³⁸ A qolo jige kiyo nebeqa laqnimqa kiyo bosim aqa kangal tamo nanngi a qa tarijosib nam atoqnibqa degsi unjrimqa nanngi tulan areboleboleinjrqa.

³⁹ “Ninggi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajin tamo a bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyey qamu.

⁴⁰ De go kere e Tamo Angro bqajqa bati nŋngi qaliesai. E bosiy nŋngi pruoqngaim deqa nŋngi geregere ŋam atoqnsib e qa tarinjoqnsib soqniy.”

Tamo yai a wau tamo bole?

⁴¹ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni yawo anjam maronum di iga segi quqwjajqa kiyo tamo ungasari kalil nŋngi de go quqwjajqa kiyo?”

⁴² Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Kaŋgal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kaŋgal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kaŋgal tamo kalil nŋngi geregere taqatnjroqnsimqa nango iŋgi uyqajqa batiaoqnmqa iŋgi anainjroqne.’

⁴³ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kaŋgal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kaŋgal tamo di a tulan areboleboleiyqas.

⁴⁴ Deqa e bole merngwai. Kaŋgal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa iŋgi iŋgi kalil osim aqa baŋq di atim a na taqatetoqngas.

⁴⁵ Ariya kaŋgal tamo di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ Degsi are qalsimqa a na kaŋgal tamo ti kaŋgal uŋa ti nŋngi lanja lanja kumbainjroqngas. Osim iŋgi ti wain ti uyoqnsim nanarioqngas.

⁴⁶ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulan prugugetqas. Deqa aqa tamo koba na a qalougetosim tamo nŋngi Qotei qa nango areqalo singilatosaieqnu qaji nango so sawaq waiyim aiqas.

⁴⁷ “Tal lanja na aqa kaŋgal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere qusim ariya a olo asgimosim wau di yosaiamqa tal lanja na a kumbainjyogargekobatqas.

⁴⁸ Ariya tal lanja na aqa kaŋgal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere quosai deqa a wau di yosaiamqa tal lanja na a jinga na kumbainjyoqujaitqas. Nŋngi quiy. Qotei na tamo bei wau koba yimqa a wau di ojsim olo wau tulan koba de go ojeme. Qotei na tamo bei aqa baŋq di wau koba atimqa a wau di taqatosim olo wau tulan koba de go taqateme.”

Yesus na tamo ungasari nŋngi pupoinjrimqa nŋngi jeu jeu sqab

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “E ŋamyuwo waiyit mandamq aiqas. E deqa bem. Deqa e Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, ŋamyuwo di urur puloŋeme.’

⁵⁰ Nŋngi quiy. E yanso bei oqai. E yanso di osaiunum deqa e are tulan gul-bekobaibeqnu.

⁵¹ O ijo angro, nŋngi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nŋngi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nŋngi pupoinjritqa nŋngi jeu jeu sqajqa deqa bem.

⁵² Bini bati endeqa ti bunuq qa ti tamo 5 tal qujaiq di unub qaji nŋngi ijo ŋam qa jeu jeu sqab. Tamo qalub nŋngi na tamo aiyel jeutnjroqngab. Tamo aiyel nŋngi na tamo qalub jeutnjroqngab.

⁵³ Abu nŋngi na nango segi angro mel nŋngi jeutnjroqngab. Angro mel nŋngi na nango segi abu nŋngi jeutnjroqngab. Ai nŋngi na nango segi angro sebin nŋngi jeutnjroqngab. Angro sebin nŋngi na nango segi ai nŋngi jeutnjroqngab. Ain qeli nŋngi na nango segi ain yala nŋngi jeutnjroqngab. Ain yala nŋngi na nango segi ain qeli nŋngi jeutnjroqngab.”

Kumbra bini branteqnu qaji di tamo nŋngi utru poinjrosaeqnu

⁵⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nŋngi endegsi minjrej, “Seŋ aiyuq dena lanbi tigelamqa nŋngi unsib marqab, ‘Awa bqas.’ Degsib marqab awa bqas.

⁵⁵ Meli jagwa bamqa nŋngi unsib marqab, ‘Sawa kaŋkaŋqas.’ Degsib marqab sawa kaŋkaŋqas.

⁵⁶ Nŋngi gisaŋ ani. Nŋngi mandam ti lan ti unoqnsib geregere pegiyeqnub. Ariya kiyajqa kumbra bini branteqnu qaji di nŋngi unoqnsib utru poinjrosaeqnu?”

Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa ningi segi aiyel anjam urur gereiyoqujatiy

⁵⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Kumbra bole ti kumbra uge ti di ningi kiyaaq geregere pegiyosaieqnu?”

⁵⁸ Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa ningi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel anjam urur gereiyoqujatiy. Yosib anjam moiotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanqo banq di atqas. Yimqa nanqi na ni osib tonto talq di waimqab.

⁵⁹ Deqa e ni mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa di ni uratmib oqedqam.”

13

Tamo a are bulyqasai di a padalqas

¹ Onaqa bati deqa tamo qudei nanqi Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Galili tamo qudei nanqi wagme osib Qotei atraiyeqnaqqa Pailat na aqa qaja tamo nanqi qarinqrnaq gilsib nanqi ñumnab nanqo len aisiq wagme nanqo len ti tuturej.”

² Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi kiyersib are qalonub? Galili tamo nanqi di une gargekoba yoqneb deqa gulbe di nanqoq di brantej. Galili tamo qudei nanqi une gargekoba yosaieqnu. Ningi deqsib are qalonub kiyo?”

³ Di sai. E ningi mernqwai. Ningi are bulyqasai di ningi kalil dego padalqab.

⁴ Jerusalem dia tal olekoba aqa ñam Siloam di puosiqa tamo 18 nanqi ñumnaq moreneb. Deqa ningi kiyersib are qalonub? Tamo 18 moreneb qaji nanqi une gargekoba yoqneb deqa nanqi deqsib moreneb. Tamo qudei Jerusalem di unub qaji nanqi une gargekoba yosaieqnu. Ningi deqsib are qalonub kiyo?”

⁵ Di sai. E ningi mernqwai. Ningi are bulyqasai di ningi kalil dego padalqab.”

Qura geitosai qaji aqa yawo anjam

⁶ Osiqa Yesus a yawo anjam bei endegsi marej, “Tamo bei a aqa wauq di qura yagej. Bunuqna a qura gei oqajqa marsiq bej. Bosiq unej qura geitosai.

⁷ Deqa a na aqa wau taqato tamo minjej, ‘Ni que. Wausau qalub gilqo e boqnsim nam atoqnem qura geitosai. Deqa unqum. Qomsim waiy. A kiyaaq mandam aqa namur laña saitqas?’

⁸ Onaqa wau taqato tamo na minjej, ‘O Tamo Koba, ni mati uratim soqnem. Wausau qujai endeqa e na qura utruq di moror qamsiy namur atsiy unqai.

⁹ Degyitqa wausau bei qa geitqas kiyo sai kiyo? Saiaqna ni marim e qomsiy waiyqai.’ ” Yesus a yawo anjam degsi marej.

Yori bati qa Yesus na unqa bei boletej

¹⁰⁻¹¹ Onaqa yori bationaqa Yesus a Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam minjroqnej. Minjroqnsiqqa nam atej unqa bei sonaq unej. Unqa di a maiyej. Mondor uge na ma yonaqa wausau 18 a groqnsiq laqnej. A tintin tigelqa keresai.

¹² Deqa Yesus na unqa di unsiq metonaqa aqa areq bonaqa minjej, “O unqa, ni que. Endego ino ma di ni uratmqas.”

¹³ Degsi minjsiqqa unqa aqa jejamuq di ban atnaqa aqa ma koboonaqa a tintin tigelosiqqa Qotei aqa ñam soqtoqnej.

¹⁴ Onaqa Qotei tal taqato tamo a Yesus aqa manwa di unsiqa minjin oqetej. Di kiyaaq? Yesus a yori bati qa unqa di boletej deqa. Deqa Qotei tal taqato tamo na tamo unqasari nanqi endegsi minjrej, “Bati 6 iga waueqnum. Deqa wau qa bati segi nunqo ma boletqajqa boqniy. Yori bati qa nunqo ma boletqajqa baib.”

¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjej, “Niŋgi gisaŋ tamo. Niŋgi yori bati gaigai nuŋgo makau ti donki ti tontonub unub di sil palontoqnsib joqoqnsib ya anainjreqnub.

¹⁶ Ariya uŋa endi a Abraham aqa moma. Satan na ma yonaqa wausau 18 ma ti soqnej. Deqa e kiyaaq yori bati qa aqa ma di uratit sqas? Sai. E boletqai.”

¹⁷ Yesus a degsi marnaqa aqa jeu tamo kalil naŋgi aqa anjam di qusibqa jemainjrej. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji di tulaŋ bolequja deqa tamo uŋgasari kalil naŋgi tulaŋ areboleboleinjroqnej.

Sis yago qa yawo anjam

¹⁸ Onaqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye niŋgi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru niŋgi gegerere poiŋwas?”

¹⁹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Bunuqna sis a oqsiiq tulaŋ kobaqujaonaqa qebari naŋgi bosib aqa daniq di simi atelenjeb.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

²⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye niŋgi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru niŋgi gegerere poiŋwas?”

²¹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Uŋa bei a bem tiyeqnu qaji sum kiŋala osiqa bem sum laŋaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Niŋgi siranme kiŋala miligiq gilqajqa siŋgilaoy

²² Yesus a dena tigelosiqqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq qure kokba ti qure kiŋilala ti dia Qotei aqa anjam minjre minjre aiyonqnej.

²³ Aiyeqnaqa tamo bei na minjej, “O Tamo Koba, Qotei na tamo quja quja segi elenqas kiyo? Ni iga gegerere merge.” Onaqa Yesus na kamba minjrej,

²⁴ “Niŋgi siranme kiŋala miligiq gilqajqa siŋgilaoy. E niŋgi merngwai. Tamo gargekoba naŋgi siranme kiŋala miligiq gilqajqa siŋgilaonqib ugeinjroqnaqas.

²⁵ Tal aqa abu a tigelosim siranme kabutimqa niŋgi oqeq di tigelosibqa siranme kindokindonosib minjoqnaqab, ‘O Tamo Koba, ni na siranme waqtetgime.’ Amqa a na kamba merngwas, ‘Niŋgi tal qabe? E niŋgi qaliesai.’

²⁶ Degsi merngimqa niŋgi na minjqab, ‘O Tamo Koba, iga ni ombla iŋgi ti ya ti uyoqnem. Ni gago qureq di Qotei aqa anjam plaltosim mergoqnem.’

²⁷ Degsib minjibqa a na kamba merngwas, ‘Niŋgi tal qabe? E niŋgi qaliesai. Deqa niŋgi kalil jaraiyyi. Niŋgi kumbra uge yo qaji tamo.’

²⁸ A na niŋgi degsim merngsim niŋgi qalaq di breiŋgwas. Yimqa Abraham, Aisak, Jekop, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil naŋgi ti Qotei na taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Soqnimqa niŋgi naŋgi unjrsibqa akamkobaoqnsib pailoqnsib nuŋgo jaqatiŋ qa qalagei anjam atoqnaqas.

²⁹ Tamo uŋgasari gargekoba naŋgi sawa guta na guma na tauŋ na beben na ti bosib Qotei aqa siŋgaq di koroelenabqa Qotei a naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqas. Yimqa naŋgi Qotei ombla awoosib iŋgi uyoqnaqab.

³⁰ Deqa niŋgi quiy. Tamo qudei bini ñam ti unub qaji naŋgi mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo qudei bini ñam saiqoji unub qaji naŋgi mondon ñam ti sqab.”

Yesus a Jerusalem naŋgi qa dulej

³¹ Onaqa bati deqa Farisi qudei naŋgi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Mandor Herot a ni lumsim moiyoqnaq mareqnu. Deqa ni sawa endi uratosim ulaŋ.”

³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninigi gilsib gisanj tamo Herot a endegsib minjiy, ‘Yesus a marqo, “Bini e mondor uge uge nanği winjroqnsiyqa tamo ma ti nanği bolet-njroqñqai. Nebe dego e wau di yoqñqai. Ariya alieb e ijo wau di kobotqai.” ’ Ninigi gilsib Herot degsib minjiy.

³³ Bini e walwelosi aisiy nebe olo tigelosiy aisiy ariya alieb e Jerusalem di brantqai. E degyqai. Di kiyaaqa? Jerusalem dia qujai jeu tamo nanği na Qotei aqa medabu o tamo nanği ñumeqñab moreñeqñub. Nanği qure beiq di nanği ñumosaieqñub.

³⁴ “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanği ñumoqñsim moiyoñjreqñum. Osim tamo unğasari Qotei na inoq qariñjreqñu qaji nanği meniñ na ñumeqñam moreñeqñub. Bati gargekoba e ino anğro nanği tuwe du du bul koroinjrqajqa yeqñam ni saideqñum.

³⁵ Deqa ninği quiy. Qotei a nunğo atra tal koba uratetñgimqa a lanja sqas. Deqa e ninği endegsi mernğwai. Ninği olo e nubqasai. Degsim gilsim mondor e olo lan qureq na boqñitqa ninği e nubsib marqab, “Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulanğ geregereiyeqnu.’ ”

14

Tamo bei jejamu sunyelenej qaji di Yesus na boletej

¹ Yori bati bei Yesus a Farisi gate bei aqa talq gilsiqqa a ombla inği uyoqñeb. Inği uyeqñabqa tamo qudei tal dia soqñeb qaji nanği Yesus koqyoqñeb.

² Yesus aqa areq di tamo bei jejamu sunyelenej qaji a awesoqnej.

³ Deqa Yesus na tamo di unsiqqa dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti endegsi nenemñjrej, “Ninği mariy. Yori bati qa tamo boletqajqa di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?”

⁴ Onaqa nanği na kamba anjam bei Yesus minjosai. Nanği mequmesoqñeb. Deqa Yesus na tamo di aqa jejamu ojsiqqa aqa ma boletej. Osiqa qariñyonaq gilej.

⁵ Onaqa Yesus na Farisi nanği olo nenemñjrej, “Nunğo anğro kiyo nunğo makau kiyo yori bati qa ulonğosim subq aiyimqa ninği na aqaryaiyosib subq dena osib goge atqab e? Ninği na merbiy.”

⁶ Onaqa nanği na kamba olo anjam bei Yesus minjqa yonab keresaiinjrej.

Ninği na nunğo segi ñam soqtaib

⁷ Bati deqa Yesus a ñam atej di tamo qudei nanği inği uyo qa marsib talq bosib tamo ñam ti nanğgo awo jaramq di awoosib inği uyeqñab unjrej. Deqa a na nanği yawo anjam endegsi minjrej,

⁸⁻⁹ “Tamo bei na maruro atsim ni metmimqa ni tamo ñam ti nanğgo awo jaramq di namo awoaim. Ni tamo ñam ti nanğgo awo jaramq di awoqam di goiyo lanja na tamo ñam ti bei metim bam ni mermqas, ‘Ni awo jaram di uratosim tamo endi yim awoqas.’ Yim ni jemaimim tamo lanaj nanğgo awo jaramq di awoqam.

¹⁰ Deqa tamo bei na maruro atsim metmimqa ni tamo lanaj nanğgo awo jaramq di awo. Yimqa goiyo lanja na bosim mermqas, ‘O was, ni bosim tamo ñam ti nanğgo awo jaramq endi awo.’ Yim tamo kalil inği uyeqñub qaji nanğgo ñamgalaq di ni ñam ti sqam.

¹¹ Tamo kalil nanğgo segi ñam soqteqñub qaji nanği Qotei na olo ñam aguq atetñjrças. Ariya tamo nanğgo segi ñam aguq ateqñub qaji nanği Qotei na olo ñam soqtetñjrças.”

Ninği na tamo sougetejunub qaji nanği gereinjriy

¹² Osiqa Yesus na goiyo lanja minjej, “Ni maruro atsimqa ino segi was nanği ti ino segi kadoi nanği ti tamo unğasari ñoro koba ejunub qaji nanği ti metñjraim. Ni degyqam di ni endegsi are qalqam, ‘Nanği na kamba maruro atsib e metbib gilit inği anaibqab.’

¹³ Ni degyaim. Ni maruro atsimqa tamo ñoro saiqoji nanği ti tamo jejamu lainjro qaji nanği ti tamo sinğa uge nanği ti tamo ñam qandimo nanği ti metñjrim bab inği anainjre.

14 Amqa ni tulan areboleboleimqas. Di kiyaaqa? Nanngi ni kamba ingi anaimqa keresai. Deqa mondon tamo bole bole nanngi olo subq na tigelo batiamqa Qotei na kamba awai tulan boledamu ni emqas.”

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

15 Yesus a anjam degsi marnaqa tamo bei Yesus ombla awoosib ingi uyoqneb qaji a qusiqa minnej, “Mondon Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Sosimqa a na nanngi ingi anainjrim awoosib koba na ingi uyoqnqab. Deqa nanngi tulan areboleboleinjrim sqab.”

16 Onaqa Yesus na kamba yawo anjam bei endegsi minnej, “Tamo bei a maruro atqa osiqa tamo gargekoba nanngi aqa maruro unqa metnjrej.

17 Aqa maruro bati brantonaqa a na aqa kanqal tamo bei qarinyonaq gilsiqqa tamo nanngi di minjrej, ‘Ninngi boiy. Ingi ingi kalil gereiyosib atonub unu.’

18 Degsi minjrnaqa nanngi kalil bqa urateb. Osib minjoqneb, ‘Iga bqa keresai.’ Bei na minnej, ‘E mandam bunuj awaiyonum. Di unqajqa aiqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.” ’

19 Bei na minnej, ‘E makau bunuj 10 awaiyem. Deqa bini e nanngi wau enjrqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.” ’

20 Bei na minnej, ‘E bini unja bunuj onum. Deqa e dego bqa keresai.’

21 “Onaqa kanqal tamo a olo puluosiq aisiq anjam kalil nanngi na minjeb qaji di aqa tamo koba minjnaqa a minjin oqetonaqa olo qarinyosiqa minnej, ‘Ni urur gilsimqa gam kokbaq di gam kiñilalaq di tamo ingi ingi saiqoji nanngi ti tamo jejamu lainjro qaji nanngi ti tamo nam qandimnjro qaji nanngi ti tamo singa ugeinjro qaji nanngi ti itnjrsimqa joqsim ijo talq boiy.’

22 Onaqa kanqal tamo a olo gilsiqqa tamo nanngi di kalil joqsi bosiqa aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, e ino anjam dauryosim agi nanngi kalil joqsi bonum. Ariya ino tal tamo na maqosai unu.’

23 “Onaqa goiyo lanja na olo aqa kanqal tamo qarinyosiqa minnej, ‘Ni gilsim gam kalilq dena ti nañuq dena ti tamo nanngi joqsim boiy. Nanngi kalil babqa ijo tal magwas.

24 E ni mermqai. Tamo nanngi e nami metnjronum bqa uratonub qaji nanngi ijo maruro unqasai.’ ”

Tamo a Yesus dauryqa marsimqa a mati geregere are qalsim Yesus dauryem

25 Yesus a dena tigelosiq walwelosiq aiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi a dauryosib ayoqneb. Deqa a bulosiqqa nanngi endegsi minjrej,

26 “Tamo bei a e daurbqa osimqa aqa abu, aqa ai, aqa nauj, aqa angro nanngi, aqa was nanngi, aqa jaja nanngi, aqa segi jejamu dego jeutnjrqasai di a ijo angro sqa keresai.

27 Tamo bei na aqa segi hamburbas qoboiosim e daurbqasai di a ijo angro sqa keresai.”

28 Osiqa nanngi endegsi minjrej, “Tamo bei a tal atqa osimqa a mati awoosim tal kobotqajqa aqa awai geregere are qalsim aqa silali sisiyqas. Aqa silali kereqas kiyo sai kiyo degsi are qalqas.

29-30 A mati degsi are qalqasai di a tal aqa utru atsim bati amble di aqa silali saiamqa tal kobotqa keresaiiyimqa tamo nanngi unsib a kikiyosib minjqab, ‘Ni tal aqa utru atem di ni kobotqa keresai.’ Yim a jemaiyqas.

31 “Mandor bei na mandor bei qoto itqa marsimqa a mati awoosim geregere endegsi are qalqas, ‘Ijo qaja tamo 10 tausen nanngi na mandor di aqa qaja tamo 20 tausen nanngi ñumsib winjrqa kere kiyo?’

32 A degsi are qalsim marqas, ‘E na mandor di qoto bunyqa keresai.’ Degsi marsimqa aqa wau tamo qudei nanngi qarinjrim gilsib mandor di minjqab, ‘Unqum, iga qotqa uratonum.’

³³ “Dego kere tamo bei na e daurbqa osimqa a mati aqa segi ingi ingi kalil uratqasai di a ijo angro sqa keresai.”

Bar qa yawo anjam

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Bar a bole. Ingiq di bar atoqnib aqa uyo boledamuqas. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ingi kiye na olo qajararatqas? Di keresai.

³⁵ Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Iga bar di mandam ti bulyonamqa mandam namuryqa keresai. Deqa iga bar di uratosim waiyqom. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

15

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹ Bati bei takis o qaji tamo nanqi ti une tamo nanqi ti kalil Yesus aqa anjam quqwa marsibqa aqa areq bosib koroeb.

² Koroonabqa Farisi nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Yesus yomuiyosib mareb, “Yesus a une tamo nanqi joqoqnsiqa koba na ingi uyeqnuub.”

³ Degsib marnabqa Yesus a nanqo anjam di qusiqa yawo anjam endegsi minjrej,

⁴ “Tamo bei aqa kaja 100 nanqi ñinj uyoqnibqa qujai bei alelamqa a na kaja 99 nanqi uratnjrsim qujai alelqo qaji di ñamosim gilsim itqas.

⁵ Itosim areboleboleiyim soqtosim qoboiyqas.

⁶ Qoboiyosim aisim aqa qureq di brantosim aqa was nanqi ti aqa qure qujai nanqi ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, ‘Ñingi uniy. Ijo kaja alelqo qaji agi olo itonum! Deqa ningi e ombla areboleboleigim sqom!’ ”

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di lan goge dia nanqi a qa tulan areboleboleinjqas. Tamo 99 nanqi mareqnuub, ‘Iga tamo bole une saiqoji. Deqa iga are bulyqasai.’ Nanqi qa lan goge dia nanqi areboleboleinjqasai. Ariya une tamo qujai a are bulyqas di nanqi a qa tulan areboleboleinjqas.”

Silali loumqo qaji aqa yawo anjam

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Unja bei aqa meniñ silali 10 soqnimqa meniñ silali qujai louminqa a wanal qatrentosim aqa talq di mañ solsim ñamosim itqas.

⁹ Itosim gilsim aqa was nanqi ti aqa qure qujai nanqi ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, ‘Ijo meniñ silali qujai loumqo qaji agi olo itonum! Deqa ningi e ombla areboleboleigim sqom!’ ”

¹⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di Qotei aqa lan angro nanqi a qa tulan areboleboleinjqas.”

Tamo bei aqa ñiri aiyel qa yawo anjam

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei aqa ñiri aiyel soqneeb.

¹² Bati bei ñiri yala na aqa abu minjej, ‘O Abu, ni ino ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei e ebe.’ Degsi minjnaqa abu na aqa ñoro ambleq na potosiqa taqal bei aqa ñiri yala yej. Taqal bei aqa ñiri koba yej.

¹³ Onaqa bati bei ñiri yala na aqa ñoro kalil qarinyosiqa silali osiq tigelosiqa sawa beiq gilej. Gilsiq dia diqosi laqnsiqa aqa silali kalil uyekritej.

¹⁴ Onaqa sawa dia mam koba aiyej deqa ñiri yala a ingi tulan saiiyej.

¹⁵ Deqa a sawa deqaji tamo bei aqaq gilnaqa minjej, ‘Ni ijo bel taqatnjroqnsim ingi anainjroqne.’

¹⁶ Onaqa a bel nanqi taqatnjroqnsiqa ingi anainjroqnej. Osiqa are qaloqnej, ‘E mam koba unum. Deqa e endegyqai. Bel nanqi ingi oto uratoqnibqa di oqnsiy uyoqnitqa dena e kereoqnqas.’ A degsi are qalsiq soqnej. Di kiyaaqa? Tamo bei na ingi anaiyosaiyoqnej deqa.

¹⁷ “Osiqa olo are qalej, ‘E kumbra grotonum deqa e mam na moiqa laqnum. Ijo abu aqa wau tamo nanği inği koba uyeqñub. E segi qujai mam na moiqa laqnum.

¹⁸ Deqa e olo puluosiy ijo abu aqaq aisiy minjçai, “O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum.

¹⁹ Deqa e ino anğro sqa keresai. Deqa ni marimqa e ino wau tamo sosiy ni wauetmoqñai.”

²⁰ Degsi are qalsiqa tigelosiq aqa abu aqaq olo aiyej.

“Aiyeqnaqa aqa abu ñam atsiqa isaq di unsiq a qa tulañ dulosiqa urur ti gilsiq a soqoñyosiq qalaqalayoqñsiqa kundoqyoqñej.

²¹ Onaqa minjej, ‘O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. Deqa e ino anğro sqa keresai.’

²² Degsi minjnaqa aqa abu na aqa kañgal tamo qudei nanği minjrej, ‘Niñgi urur ti gilsib gara jugo tulañ boledamu olekoba di osi bosib jigetiy. Bañriñ dego osi bosib aqa bañ duq di jigetiy. Siñga tatal dego osib aqa siñgaq di jigelenetiy.

²³ Makau meli bunuj didiqo di qalsib goiyiy. Goisib osib babqa iga koba na uysim areboleboleigim sqom.

²⁴ Iga degyqom. Di kiyaaqa? Ijo anğro yala a moiyoñulosiq olo ñambile sosiq bço deqa. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ Degsi minjrnaqa nanği aqa anjam kalil di dauryosib makau goisib koba na awoosib areboleboleinjrnaq soqñeb.

²⁵⁻²⁶ “Ariya ñiri koba a wauq di sosiq dena puluosi bosiq tal jojomyosiq nanği areboleboleinjreqnaq lou tueqñab qusiqa kañgal anğro bei metonaq aqa areq bonaqa nenemyej, ‘Nanği kiyaaqa lou tueqñub?’

²⁷ Degsi nenemyonaqa kañgal anğro dena minjej, ‘Ino was yala a olo bço. Deqa ino abu na makau meli bunuj didiqo di qalqo nanği uyoqñsib areboleboleinjreqnaq lou tueqñub. Aqa anğro a bole sosiq olo brantqo deqa lou tueqñub.’

²⁸ Degsi minjnaq qusiqa ñiriñosiq qudalej. Osiqa tal miligiq gilqa uratej. Deqa aqa abu a talq dena oqedosiqa minjej, ‘O ijo anğro, ni tal miligiq au. Bamqa iga koba na awoosim inği uysim areboleboleigim sqom.’

²⁹ Onaqa ñiri koba a na kamba aqa abu minjej, ‘O Abu, ni que. E wausau gargekoba ino anjam dauryosim ni wauetmoqñem. E ino anjam bei gotrañyosaiogñem. Ni deqa e qa are qalsim kaja du bei qalsim goiyosaieqñum. E ijo kadoi nanği ti koba na areboleboleigosaieqñu.

³⁰ Ariya ino anğro yala a na ino ñoro osiqa gam qaji uña nanği ombla sambalaoqñsiq silali kalil uyekritej. Osiq olo bçoqa ni a qa tulañ areboleboleimqoqa makau meli bunuj didiqo di agi qaletonum.’

³¹ “Degsi minjnaqa aqa abu na kamba minjej, ‘O ijo anğro, ni gaigai e ombla unum. Ijo inği inği kalil di ino dego.

³² Ariya bini iga maruro atsimqa areboleboleigeqñu. Di kiyaaqa? Ino was a moiyoñulosiq olo ñambile sosiq bço. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ ”

16

Yesus a ñoro taqato tamo qa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqñej. Aqa ñoro kalil aqa wau tamo bei na taqatoqñej. Bati bei tamo qudei na ñoro tamo di minjeb, ‘Ino ñoro taqato tamo a ino ñoro kalil laña uyeqñu.’

² Degsi minjnabqa a na ñoro taqato tamo di metonaq aqa areq bonaqa minjej, ‘Ni qa anjam degsi merbonubqa e quonum. Ni kiyaaqa kumbra degyonum? Deqa ijo ñoro kalil ni uyonum qaji di sisiyosim merbimqa e geregere qalieosiy ni kobotmqai. Yim ni ijo ñoro olo bunu taqatqasai.’

³ “Onaqa ñoro taqato tamo di a segi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo tamo koba a na e kobotbqa marqo. E singila saiqoji deqa e wau bei yqa keresai. E tamo qudei nanği minjrit silali laña ebqab di e jemaibqas.

⁴ Deqa e kiyerqai? E qalieonum. Tamo qudei nami ijo tamo koba aqaq dena ñoro osib nanği a kamba olo yqajqa minjeb qaji nanği di metnjrqai. Metnjrit ijoq babqa ñoro nami eb qaji di e na aguq atitqa nanği e qa tulañ areboleboleinjrqs. Deqa ijo tamo koba a na e wibimqa tamo nanği dena e osib nanço talq di e geregereiboqnqab.’

⁵ A degsi are qalsiqa tamo kalil nami aqa tamo koba aqaq dena ñoro eb qaji nanği metnjrnaq bonabqa tamo namo bej qaji di nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?’

⁶ Onaqa minjej, ‘E gorenj kulum 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, ‘Ni olo gorenj kulum 50 segi nenğrenye.’

⁷ Osiaqa tamo bei nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?’ Onaqa minjej, ‘E bem sum aqa quñ 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, ‘Ni olo bem sum aqa quñ 80 segi nenğrenye.’

⁸ “Onaqa ñoro tamo a aqa ñoro taqato tamo aqa kumbra gisañ di poiyoñaqa aqa ñam soqtosiq minjej, ‘Ni keretonum.’ Degsi minjej. Di kiyaaqa? Ñoro taqato tamo uge di a powo ti sosiq deqa kumbra gisañ di yej. Deqa niñgi quiy. Mandam endeqa tamo unğasari nanği mandam qaji powo koba ti unub. Ariya suwanqa tamo unğasari nanği mandam qaji powo kiñala ti unub.

⁹ “Deqa e niñgi endegsi merñgwai. Niñgi mandam qaji ñoro uge oqnsib dena tamo unğasari nanği kumbra bole enjroqnib nanği niñgi qa tulañ areboleboleinjroqnqas. Yim bunuqna niñgi moisib mandam qaji ñoro uge kalil uratibqa Qotei na niñgi joqsim tal gaigai sqas qaji dia niñgi geregereinğwas.

¹⁰ “Niñgi ñoro kiñala geregere taqatqab di niñgi ñoro qelikoba dego geregere taqatqab. Ariya niñgi ñoro kiñala geregere taqatqasai di niñgi ñoro qelikoba dego geregere taqatqasai.

¹¹ Niñgi mandam qaji ñoro uge geregere taqatqasai di niñgi lañ qure qaji ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na lañ qure qaji ñoro nunço banq di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹² Niñgi tamo bei aqa ñoro geregere taqatqasai di niñgi nunço segi ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na ñoro bei nunço banq di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹³ “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanği wauetnjrqqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere niñgi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanği wauetnjrqqa keresai.”

Yesus a dal anjam qa ti Mandor Koba Qotei qa ti anjam palontej

¹⁴ Onaqa Farisi nanği Yesus aqa anjam di qusib a yomuiyeb. Farisi nanği bati gaigai silali oqnqajqa are koba soqnej. Utru deqa nanği Yesus yomuiyeb.

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niñgi are qaleqnub, ‘Iga kumbra bole bole laña babañ na yoqnim tamo unğasari nanği na iga nugoqnsib iga tamo bole qa mergwab.’ Niñgi degsib are qaleqnub. Di gisañ. Nunço are miligi di Qotei a segi qalie. Kumbra qudei tamo nanği deqa arearetnjreqnu qaji di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra tulañ ugedamu.

¹⁶ “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam ti maroqneb dena bosiq Jon aqa bati brantej. Jon aqa bati brantej dena bosiq bini ijo anjam maro tamo nanği Qotei aqa anjam bole palonteqnub. Palonteqnub tamo unğasari kalil nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqajqa tulañ singilaeqnub.

¹⁷ “Lañ ti mandam ti koboqab. Ariya Qotei aqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai.”

Tamo bei na aqa ñaun uratqa anjam

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa ñaun uratosim olo uña bei oqas di a na aqa ñaun kumbra ugeq waiyqo. Uña bei dego aqa gumbulun na a uratimqa bunuqna tamo bei na olo oqas di tamo bunuj dena uña di kumbra ugeq waiyqo.”

Ñoro tamo Lasarus wo nanngo sa anjam

¹⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ñoro tamo bei soqnej. A bati gaigai gara wala bole jugoqnsiqa tulan areboleboleiyeqnaqa inqi bole bole uyoqnsiq soqnej.

²⁰ Aqa tal meq di tamo bei inqi tulan saiqoji aqa ñam Lasarus a bati gaigai awooqnsiq ñeioqnsiq soqnej. Aqa jejamu kalil yu na ugetej.

²¹ Deqa a tal meq di awesonaqa ñoro tamo a inqi uyeqnaqa ñengi ululoneqnaqa osiq uyoqnej. Aqa yuq dena len aiyeqnaqa baun nanqi boqnsib nanngo men na yu bilgetoqneb.

²² “Bati bei Lasarus a moiyej. Moinaqa Qotei aqa lan angro nanqi bosib aqa qunun osib Abraham aqa areq di awoteb. Bunuqna ñoro tamo a dego moinaqa subq ateb.

²³⁻²⁴ Subq atnabqa aqa qunun aisiq moiyo qureq di soqnej. Sosiqa jaqatin kobaiyeqnaqa tarosiqa Abraham isaq di sonaq unej. Lasarus a Abraham aqa areq di awesonaq unsiqa tulan maosiqa Abraham minjej, ‘O Abu Abraham, e ñamyuwoq endi sosimqa tulan kanqanoqnsim jaqatin koba eqnum. Deqa ni e qa are ugeimimqa Lasarus minjim aqa ban gei yaq di tuqtosim bosim ijo menq di atimqa kiñala ulilibqas.’

²⁵ “Onaqa Abraham na minjej, ‘O angro, ni are qale. Ni nami mandamq di sosimqa ni inqi bole bole uyoqnem. Ariya Lasarus a inqi uge uge uyoqnej. Deqa bini Lasarus a sawa boleq endi sosiqa a tulan areboleboleiyeqnu. Ariya ni ñamyuwoq di sosimqa jaqatin koba eqnum.

²⁶ Ni ñam atsim une. Ni iga ti ambleq di sub guma koba unu. Deqa iga sub di laqaiosim nungoq bqa keresai. Niñgi dego sub di laqaiosib gagoq bqa keresai.’

²⁷⁻²⁸ “Onaqa ñoro tamo dena kamba Abraham minjej, ‘O Abraham, ni na Lasarus minjimqa olo puluosim ijo abu aqa talq gilsim ijo was 5 nanqi saidnjrimqa nanqi sawa uge endeq bqasai.’

²⁹ Onaqa Abraham na minjej, ‘Ino was nanqi Moses aqa dal anjam qalieonub. Nanqi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam dego qalieonub. Nanqi anjam di dauryqab di kere.’

³⁰ Onaqa ñoro tamo dena olo minjej, ‘O Abu Abraham, di keresai. Ariya tamo moiyej qaji a subq na tigelosim anjam minjrqas di nanqi qusib are bulyosib dauryqab.’

³¹ “Onaqa Abraham na minjej, ‘Tamo nanqi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti qusib are bulyqasai di tamo bei a subq na tigelosim nanqi anjam minjrqas di dego nanqi qusib are bulyqasai.’ ”

17

Tamo a Yesus aqa angro kiñala bei uneq waiyqas di a tulan padalougetqas

¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanqi olo endegsi minjrej, “Bunuqna tamo qudei na tamo qudei uneq breinjroqnaqab. Bole, kumbra di brantoqnaqas. Ariya tamo nanqi kumbra di yoqnaqab qaji nanqi tulan padalougetqab.

² Iga tamo deqaji nanqi ojsim meniñ kobaquja osim sil na nanngo kakroq di tontosim breinjrim ya robuq aiqab di kere. Yim nanqi bunuqna angro kiñala bei uneq waiyqasai.

³ “Deqa niñgi geregere ñam atoqniy. Ino was bei a une bei atimqa ni na minje, ‘Une di urat.’ Yim a ino anjam di qusim are bulyqas di ni aqa une di torei moiyoqtime.

⁴ Ariya a bati qujai qa une 7 ni emoqnsim olo boqnsim ni mermoqnaqas, ‘O was, e kumbra grotonum.’ Degsi mermo 7 yimqa ni aqa une kalil di torei moiyoqtime.”

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

⁵ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği na minjeb, “O Tamo Koba, gago areqalo ni qa singilateqnum qaji di ni na olo kobaqumatime.”

⁶ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjrej, “Nunġo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ninği subar endi minjibqa a nunġo anjam dauryosim jirim qoji waqosim aisim yuwalq di tigelqas.”

Yesus a kanġal tamo aqa kumbra qa anjam marej

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa kanġal tamo qarinyonaqa gilsiqqa aqa inği wauq di mandam qamsiq bulyej. Osiqa aqa kaja nanği dego taqatnjrej. Ariya a wau di kobotimqa aqa tamo koba a na kiyersi minjqsas? ‘Ni namo inği uye’ degsi minjqsas e? Sai.

⁸ A minjqsas, ‘Ni ijo inği goiyetbosim gara tigsim inği suweiyosim ebimqa inği ti ya ti uyqai. Uyt menetbimqa bunu ni kamba inği ti ya ti uyqam.’ A na aqa kanġal tamo degsi minjqsas. Di kiyaaqa? A kanġal tamo lanaj deqa.

⁹ Kanġal tamo dena aqa tamo koba aqa anjam dauryimqa a na kamba aqa ñam soqtetqasai. Osim ‘Ni keretonum’ degsi minjqsasai. Di kiyaaqa? A kanġal tamo lanaj deqa.

¹⁰ Dego kere ninği Qotei aqa kanġal tamo sosibqa wau kalil a na ninği enġoqnas qaji di yoqniy. Yoqnsib maroqniy, ‘Iga kanġal tamo lanaj. Deqa wau kalil Qotei na iga egeqnu qaji di agi yeqnum.’ ”

Yesus a tamo 10 nanġo jejamu yu na ugeelenej qaji nanği boletnjrej

¹¹ Yesus a dena tigelosiqqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiqqa Samaria sawa ti Galili sawa ti ambleq na walwelosiq aiyoqnej.

¹²⁻¹³ Aiyoqnsiq qure beiq di brantej. Onaqa tamo 10 nanġo jejamu yu na ugeelenej qaji nanği bosib Yesus itosibqa nanği kiñala isaq di tigelosib tulan maosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga qa dulosim aqaryaige.”

¹⁴ Onaqa Yesus a nanği unjrnsiqqa minjrej, “Ninği olo puluosib aisib nunġo jejamu atra tamo nanği osornjriy.” Degsi minjrnaqa nanği aiyoqnsibqa gamq di nanġo yu kalil mosoonaaqa nanġo jejamu boleonaq uneb.

¹⁵ Onaqa nanġo ambleq dena qujai a segi olo puluosiqqa Yesus aqa areq gilej. A lelen ti Qotei aqa ñam soqtoqnsiq giloqnej.

¹⁶ Gilsiq Yesus aqa singaq di singa pulutosiqqa binjyosiq minnej, “O Tamo Koba, ni keretosim ijo jejamu boletonum.” Tamo di a Samaria qaji.

¹⁷ Onaqa Yesus a tamo di unsiqa marej, “E na tamo 10 nanġo jejamu boletetnjronumqa ariya qujai a segi ijoq bqo. Tamo 9 nanği qabi unub?”

¹⁸ Nanği olo ijoq bosai. Nanği Qotei aqa ñam soqtosai dego. Sawa bei qaji tamo endi a segi qujai olo bosiq Qotei aqa ñam soqtqo.”

¹⁹ Yesus a degsi marsiqqa tamo di minnej, “Ni tigelosim aiye. Ni ino areqalo e qa singilatonum deqa ino jejamu boleqo.”

Mondorj Tamo Anġro a lanġ qureq na bqas

²⁰ Bati bei Farisi nanği Yesus endegsib nenemyeb, “Bati gembu Qotei a bosim aqa segi tamo unġasari nanġo Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas?” Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a Mandor Koba sqajqa bati brantoqnmqa mañwa bei namoqna bam ninği unqasai.

²¹ Tamo bei na endegsi mernġwasai, ‘Ninği uniy, Mandor Koba a bqo agiende,’ o ‘Mandor Koba a bqo agide.’ Degyqasai. Ninği quiy. Bini Qotei a nunġo ambleq endi Mandor Koba unu.”

²² Osiqa Yesus na aqa anġro nanği endegsi minjrej, “E Tamo Anġro. Bati bei brantimqa ninği ijo bqajqa bati unqa maroqnsib unqasai.

²³ Tamo qudei na ninği gisanġoqnsib mernġoqnbqab, ‘Ninği uniy. Tamo Anġro bqo agide,’ o ‘Tamo Anġro bqo agiende.’ Degsib mernġoqnbqab ninği nanği daurnjraib.

²⁴ Kola minjaleqnaqa lan kalil suwanqnu dego kere mondon e Tamo Angro brantitqa tamo ungasari kalil nanqi e nubqab.

²⁵ Ariya e brantosaisoqnitqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi na e qoreibosib jaqatin koba ebqab.

²⁶ “Noa aqa bati qa tamo ungasari nanqi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa nanqi kumbra degyoqnaqab.

²⁷ Agi Noa aqa bati qa tamo ungasari kalil nanqi ingi ti ya ti uyoqnsib unqa ban ojelenoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilnaqa awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa nanqi kalil morenekriteb.

²⁸⁻²⁹ Lot aqa bati qa dego tamo ungasari nanqi ingi ti ya ti uyoqnsib ingi ingi awaiyoqnsib silali oqnsib ingi yagoqnsib tal atoqneb. Nanqi kumbra degyoqnsib sonabqa Lot a Sodom qure uratosiq ulaneqnaqa namyuwo ti menin pulon ti lan goge na awa bul aisiqa Sodom tamo ungasari kalil nanqi padaltnjrej.

³⁰ Dego kere bunuqna tamo ungasari nanqi kumbra degyoqnsib soqribqa e Tamo Angro brantqai.

³¹ “Bati deqa tamo ungasari tal meq di unub qaji nanqi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanqi jaraiyoqujatebe. Tamo ungasari wauq di unub qaji nanqi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanqi torei dena jaraiyoqujatebe.

³² Kumbra nami Lot aqa nawn aqaq di brantej qaji ninqi deqa are qaliy.

³³ Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa areqalo kobaiyqas di a padalqas. Ariya tamo bei a aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

³⁴ “E ninqi endegsi merngwai. Ijo bqajqa bati brantimqa qolo deqa tamo aiyel warum qujaiq di nerenesoqribqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

³⁵ Unqa aiyel tal qujaiq di saplan gereiyoqribqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

³⁶ Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqribqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.” Yesus na aqa angro nanqi anjam degsi minjrej.

³⁷ Onaqa nanqi na kamba nenemyeb, “O Tamo Koba, kumbra kalil di sawa qabia brantqas?” Onaqa Yesus a nanqi yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanjo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanqi koroqab.”

18

Iga Qotei pailyqajqa asgigwasai

¹⁻² Yesus aqa angro nanqi bati gaigai Qotei pailyoqrib asginjraim deqa a na yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qure beiq di anjam pegiyo tamo soqnej. Tamo di aqa kumbra bolesai. A Qotei ulaiyosaiqnej. A tamo ungasari nanqi qa dego are qalosaioqnej.

³ Qure dia unqa qobul soqnej. A bati gaigai anjam pegiyo tamo di aqa areq giloqnsiqa minjoqnej, ‘Tamo bei na e gulbe ebeqnu. Deqa ni na aqaryaiosim gago aiyel anjam pegiyetgimqa tamo dena e olo gulbe ebqasai.’

⁴ A degsi minjeqnaqa a aqaryaiyqa uratoqnej. Bunuqna a areqalo bei osiqa marej, ‘Bole, e Qotei ulaiyosaiqnum. E tamo ungasari nanqi qa are qalosaieqnum.

⁵ Ariya unqa qobul di a bati gaigai e wainboqnsiqa merbeqnu, “Ni aqaryaiqe.” A merbo gaigai yeqnu deqa unqum e aqa anjam gereiyetqai. E aqa anjam gereiyetqasai di a bati gaigai ijo areq boqnsim sqas. Yim e tulan asgibo uge.’ ”

⁶ Osiqa Tamo Koba a olo marej, “Anjam pegiyo tamo uge aqa anjam marej qaji di ninqi quiy.

⁷ Qusib are qaliy. Qotei a tamo bole. A anjam pegiyo tamo di bul sai. Deqa tamo ungasari a na giltnjrej qaji nanqi qolo ti qanam ti pailyoqnaqab di a nanjo pailyo qusimqa tarijsokobaiyqasai. A nanqi urur aqaryainjrqas.

⁸ E niŋgi mernɗwai. Qotei na naŋgi urur aqaryainjroqujatqas. Ariya mondon e Tamo Anɗro bosiyqa tamo unɗasari mandamq endi unub qaji naŋgi e qa naŋgo areqalo siŋgilatosib soqniɓ deɗsi unqai e?”

Farisi tamo bei takis o qaji tamo bei wo naŋgi aiyel Qotei pailyeɓ

⁹ Tamo qudei naŋgi mareqnuɓ, “Iga tamo bole. Iga tamo qudei naŋgi unub dego sai.” Yesus na tamo deqaji naŋgi yawo anjam bei endegsi minjrej,

¹⁰ “Tamo aiyel naŋgi Qotei pailyqa marsibqa atra tal miligiq gileɓ. Bei Farisi tamo. Bei takis o qaji tamo.

¹¹ Naŋgi atra tal miligiq gilsibqa Farisi tamo a namo tigelosiq a endegsi pailyeɓ, ‘O Qotei, e tamo qudei naŋgi unub dego sai. E gisaŋ na tamo unɗasari naŋgi silali yainjrosai eqnum. E sambala kumbra yosaieqnum. E kumbra uge bei dego yosaieqnum. E takis o qaji tamo di bul sai.

¹² E gaigai ni pailmqa oqnsim iŋgi ti ya ti urateqnum. E ijo segi iŋgi iŋgi kalil potelenjoqnsim oto bei ni atraimeqnum.’

¹³ Farisi tamo a deɗsiqa Qotei pailyeɓ. Onaqa takis o qaji tamo a kiŋala isaq di tigelesosiq a laŋ goge koqyosim pailyqajqa jemaionaqa turuosiq a are soqonjyosiq a mareɓ, ‘O Qotei, e une ti. Deqa ni e qa dulosim ijo une kalil kobotetbime.’ Takis o qaji tamo a deɗsiqa Qotei pailyeɓ.”

¹⁴ Yesus a yawo anjam deɗsi minjrsiq a olo minjrej, “E niŋgi mernɗwai. Takis o qaji tamo di aqa une kalil Qotei na kobotetonaqa a olo puluosiq aqa talq aiyey. Ariya Farisi tamo di aqa une Qotei na kobotetosai. Di kiyaaqa? Tamo kalil naŋgo segi ñam soqteqnuɓ qaji naŋgi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo naŋgo segi ñam aguq ateqnuɓ qaji naŋgi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Yesus a mareɓ, “Anɗro du du naŋgi ijo areq bqajqa saidnjraib”

¹⁵ Onaqa tamo unɗasari qudei naŋgi naŋgo anɗro du du ti anɗro mom ti joqsib Yesus na aqa baŋ naŋgo gateq di atetnjrq a marsib aqa areq beb. Beqnaɓqa Yesus aqa anɗro naŋgi na saidnjrsib minjreb, “Nuŋgo anɗro du du naŋgi joqsib endeɓ baib.”

¹⁶ Deɗsi saidnjrnabqa Yesus na anɗro du du naŋgi di metnjrej. Osiqa aqa anɗro naŋgi minjrej, “Anɗro du du naŋgi uratnjrib ijo areq beb. Naŋgi saidnjraib. Tamo unɗasari naŋgi anɗro du du bul sqab di Qotei a naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqas.

¹⁷ E bole mernɗwai. Niŋgi anɗro du du naŋgi bul sqasai di Qotei a niŋgi osim taqatŋwasai. Deqa a nuŋgo Mandor Koba sqasai dego.”

Ñoro tamo bei a Yesus ombla na anjam mareɓ

¹⁸ Onaqa Juda gate bei na Yesus endegsi nenemyey, “O Qalie Tamo Bole, e kiyersiyqa ŋambile gaigai sqai?”

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyaaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole.

²⁰ Ariya ni Qotei aqa dal anjam kalil qalie unum. ‘Ni tamo bei aqa uŋa jejamu ojetaim. Ni tamo bei qalsim moiyoaim. Ni baiŋaim. Ni tamo bei aqa jejamu laŋa gisaŋyaim. Ni ino ai abu naŋgo sorgomq di geregere sosimqa naŋgo anjam dauryoqne.’ ”

²¹ Onaqa Juda gate dena olo Yesus minjej, “E anɗro kiŋala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini deɗsi unum.”

²² Deɗsi minjnaq qusiqa kamba minjej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino iŋgi iŋgi kalil qarinyosim silali osim tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi jeisim enjre. Deɗsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni laŋ qureq di awai bole itqam.”

²³ Yesus na tamo di deɗsi minjnaq qusiqa are gulbekobaiyeɓ. Di kiyaaqa? A iŋgi iŋgi koba ti soqnej deqa.

²⁴ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqqa marej, “Tamo ungasari inği inği koba ti unub qaji nanği Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banği koba.

²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa banği koba. Dego kere tamo ungasari inği inği koba ti unub qaji nanği Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banği koba.”

²⁶ Onaqa tamo qudei Yesus aqa anjam di queb qaji nanği na minjeb, “Ni anjam degsi maronum deqa tamo yai nanği Qotei na elenamqa nanği nambile gaigai sqa kere?”

²⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo nanği segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanği elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Yesus a nanği degsi minjrnaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inği inği kalil uratosim ni daurmeqnum.”

²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Tamo bei a Qotei na taqatosim aqa Mandor Koba sqa marsimqa aqa segi qure, aqa naun, aqa was nanği, aqa ai abu nanği, aqa angro nanği ti kalil uratnjrsim e daurbqas tamo di Qotei na inği inği gargekoba olo yelenqas. Yimqa mondon a nambile gaigai sqas.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Yesus na aqa angro 12 nanği anjam degsi minjrsiq koboonaqa nanği joqsiqa segitnjrsiqqa endegsi minjrej, “Ninği quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanği nami e qa nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas.

³² Agi tamo qudei na e ojgab. E ojsib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanngo banq di e atqab. Yimqa nanği na e misilinboqnsib miselboqnsib ugeugeiboqngab.

³³ Osib e kumbainbosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

³⁴ Yesus na aqa angro nanği anjam degsi minjrnaq qusibqa anjam di aqa utru Qotei na ulitej deqa nanği gegerere poinjrosai.

Yesus na tamo bei nam qandimyej qaji di boletej

³⁵ Onaqa Yesus a walwewosi aisiq Jeriko qure jojomyeqnaqa tamo bei nam qandimyej qaji a gam qalaq di awesosiqa tamo ungasari nanği silali qa nijnroqnej.

³⁶ Tamo ungasari tulan gargekoba nanği Yesus dauryosib qatronoqnsib aiyeqnaq tamo dena qusiqa nenemjrej, “Ninği kiyaaqa qatronoqnaq?”

³⁷ Onaqa nanği na minjeb, “Yesus Nasaret qaji a aiyeqnu.”

³⁸ Degsi minjnabqa a tulan lelenosiqa marej, “O Yesus, Devit aqa Niri, ni e qa dulame.”

³⁹ Onaqa tamo ungasari namoeb qaji nanği na tamo di nrintosib minjeb, “Ni lelenkobaaim. Kiri.” Degsi minjnabqa a nanngo anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Niri, ni e qa dulame.”

⁴⁰ Onaqa Yesus a tigelosiqa tamo ungasari nanği minjrej, “Tamo di osib ijo areq osi boiy.” Onaqa nanği na a osib Yesus aqa areq osi beb. Osi bonabqa nenemyej,

⁴¹ “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.”

⁴² Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo sinjilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimeme.”

⁴³ Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyoonaqa sawa unsiqa Qotei aqa nam soqtosiqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej. Onaqa tamo ungasari kalil nanği Yesus aqa manwa di unsibqa nanği dego Qotei aqa nam soqtoqneb.

1-3 Onaqa Yesus a aisiqa Jeriko qureq di brantosiq qure ambleq na walweleqnaqa tamo bei aqa ñam Sakius a Yesus tamo kiyero degosiq unqajqa dauryej. Sakius a takis o qaji tamo nanqo gate. A ñoro koba ti soqnej. A tamo truquyala deqa a Yesus dauryosiq unqajqa yonaq ugeiyej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba nanqi na sawa getenteb deqa.

⁴ Deqa Sakius a urur ti aisiq tamo unqasari kalil nanqi bunjnrsiqa namoosiq gam qalaq di ñam bei oqsiq ñam atej. Ñam atsiqa are qaleb, “Yesus a gam endena bamqa e geregere unqai.”

⁵ Onaqa Yesus a gam dena walwelosi aisiq ñam utruq di tigelosiq tarosiq Sakius unsiqa minnej, “O Sakius, ni mandamq aiyuqujat. Bini e ino talq di sqai.” ⁶ Degsi minjnaqa a qusiqa mandamq aiyuqujatosiqa tulan areboleboleiyonaqa Yesus osiqa ombla na aqa talq gileb.

⁷ Gileq nabqa tamo unqasari kalil nanqi di unsib ñirinjosib mareb, “Ñingni uniy. Yesus a une tamo aqa talq gileqnu.”

⁸ Onaqa talq di Sakius a tigelosiqa Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni que. E ijo ingi ingi kalil ambleq na potosiy tamo ingi ingi saiqoji nanqi jeisi enjrqi. E nami tamo bei gisanjosim silali dala qujai yayiem kiyo? Degamqa e kamba silali dala qolqe olo yqai.”

⁹ Onaqa Yesus a Sakius aqa anjam di qusiqa tamo unqasari nanqi minjrej, “Bini Sakius a dego Abraham aqa anqro tintinqo. Deqa Qotei na a ti tamo kalil aqa talq endi unub qaji nanqi ti elenqo.

¹⁰ E segi Tamo Angro. E na tamo unqasari padalo gamq di unub qaji nanqi ñamoqnsim elenqnum. E deqa mandamq aiyem.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹¹ Onaqa tamo unqasari nanqi Yesus aqa anjam di qusib are qaleb, “Bini kiyo Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqas?”

¹² Nanqi degsib are qaleb. Di kiyaaqa? Yesus a Jerusalem jojomyej deqa. Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo kobaquja bei a sawa isaq gilej. Tamo di a are qaleb, ‘E sawa deq gilitqa sawa deqaji nanqi na e mandor atqab. Yibqa e olo puluosiy bosiy ijo segi qure qujai nanqo mandor sosiy nanqi taqatnjrqai.’ A degsi are qalsiqa sawa isaq gilej.

¹³ A gilqa osiqa aqa kanqal tamo 10 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanqi segi segi 20 kina enjrsiqa minjrej, ‘Silali endena wauosib silali aqa oto dego oiy. Bunuqna e olo bosiy unqai.’

¹⁴ “Tamo kobaquja a degsi minjrsiqa sawa isaq gilsiq di sonaqa aqa qure qujai nanqi a qa tulan ugeosib are qaleb, ‘A gago mandor sqasai.’ Degsib are qalsibqa tamo qudei nanqi qarijnrnab sawa deq gilsib sawa deqaji nanqi minjreb, ‘Tamo di a gago mandor atqab. A na iga taqatgwajqa iga uratonum.’

¹⁵ Ariya sawa deqaji nanqi na tamo di mandor ateb. Onaqa bunuqna a olo puluosiq aqa segi qureq aisiqa kanqal tamo nanqi wau qa silali enjrej qaji nanqi metnjrej. Metnjrnaqa nanqi aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali engem qaji dena ñingni wauoqneb olo silali di osorbiy.’

¹⁶ “Onaqa kanqal tamo deqaji bei a bosiq minnej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 200 kina brantej agiende.’

¹⁷ Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘Ni kanqal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e qure kokba 10 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.’

¹⁸ “Onaqa kanqal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 100 kina brantej agiende.’

¹⁹ Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘E qure kokba 5 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.’

²⁰ “Onaqa kanqal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 20 kina ebem qaji agi olo osibetmonum. E gara ñenqi na dalaosim atnam soqnej.

21 E kumbra degyem. Di kiyaaqa? E ni qa ulaem deqa. E qalieem, ni tamo n̄irin ani. Tamo qudei nan̄gi waueqnaab silali branteqnaqa ni segi na eqnum. Tamo qudei nan̄gi in̄gi yageqnaab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum.’

22 “Onaqa tamo koba dena kamba endegsi minjej, ‘Ni kan̄gal tamo uge. Ino segi anjam dena e ino une ubtosiy ni pegimqai. Ni nami qalieem, e tamo n̄irin ani. Tamo qudei nan̄gi waueqnaab silali branteqnaqa e segi na eqnum. Tamo qudei nan̄gi in̄gi yageqnaab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem.

23 Deqa ni kiyaaqa ijo silali di osi gilsim silali talq di atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum qamu.’

24 Degsi minjsiqa tamo qudei aqa areq di tigelesoqneb qaji nan̄gi minjrej, ‘Ningi aqa 20 kina di yayiosibqa kan̄gal tamo nami wauosiqa 200 kina ej qaji di olo yiy.’

25 Onaqa nan̄gi na minjeb, ‘O Tamo Koba, a 200 kina ejunu. Deqa ni kiyaaqa 20 kina olo yqa maronum?’

26 “Onaqa tamo koba a na minjrej, ‘E ningi mern̄gwai. Tamo a wau geregere taqatoqn̄qas di Qotei na olo wau koba yimqa a na taqatoqn̄qas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a lan̄a sqas.’

27 Osiqa minjrej, ‘Tamo nan̄gi e qa jeu ateb qaji nan̄gi di joqsib boiy. Nan̄gi e qa mareb, “Tamo di a gago mandor ataib.” Deqa tamo nan̄gi di joqsib bosib ijo ulatamuq endi nan̄gi ñumib moren̄qab.’ ”

28 Yesus a yawo anjam degsi marsiqa a Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq aiyoqnej.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem aiyej

29-30 Yesus a aisiqa Betfage qure ti Betani qure ti Oliv mana utruq di jojomyosiqa aqa an̄gro aiyej qarinn̄rsiqa minjrej, “Ningi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiyoqnej qaji. Ningi donki di unsibqa sil palontosib titosib osib boiy.

31 Ningi sil palonteqnub? Degsi nenem̄ngimqa ningi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.’ ”

32 Yesus a nan̄gi aiyej degsi minjrsiq qarinn̄jrnaqa aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryosib donki di uneb.

33 Unsib sil palonteqnabqa donki aqa abu nan̄gi na nan̄gi aiyej nenem̄njreb, “Ningi kiyaaqa donki aqa sil palonteqnub?”

34 Degsi nenem̄jnabqa nan̄gi aiyej na kamba minjreb, “Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.”

35 Degsi minjrnab odnjrnab nan̄gi aiyej donki di osib Yesus aqa areq osi gileb. Osi gilsib nan̄go segi gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tusib Yesus soqtosib donki aqa quraq di awoteb.

36 Yesus a donki aqa quraq di awoonaqa donki a walwelosi aiyeqnaqa tamo un̄gasari nan̄gi nan̄go gara jugo piqtelen̄osib gamq di tuelen̄oqneb.

37 Onaqa Yesus a Oliv mana utru jojomyeqnaqa aqa an̄gro gargekoba nan̄gi tulan̄ areboleboleinjreqnaqa lelen̄oqneb. Yesus a nami man̄wa gargekoba yeqnaqa nan̄gi unoqneb deqa nan̄gi Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb,

38 “Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan̄ geregereimeqnu. Ni gago Mandor Koba. Iga Qotei Goge Koba aqa ñam tulan̄ soqtoqn̄qom! Lan̄ qureq di lawo kumbra gaigai sqas.”

39 Onaqa tamo un̄gasari nan̄go ambleq dena Farisi qudei nan̄gi tigelosib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni ino an̄gro nan̄go medabu getentetn̄jime.”

40 Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo an̄gro nan̄go medabu getentqab di menin̄ nan̄gi tamo bulyosib tulan̄ murqumyoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqn̄qab.”

Yesus a Jerusalem nanġi qa akamej

⁴¹ Osiqa Yesus a Jerusalem jojomyosiq unsiqa akamej.

⁴² Akamosiq marej, “O Jerusalem tamo unġasari, bini bati endeqa niġi Qotei aqa kumbra qalieeb qamu niġi gegerere lawo na unub qamu. Ariya kumbra di niġi qa uliejunu deqa niġi qalieqa keresai.

⁴³⁻⁴⁴ Deqa niġi quiy. Bati bei brantimqa tamo qudei na bosib niġi jeutnġosib nunġo qure koba endi agutibqa niġi jaraiqa keresainġwas. Amqa nanġi na niġi qoto itnġosib tulaġ ugeugeinġosib nunġo qure koba endi niñaqyekritqab. Osib qure aqa meniġ kalil paraparinġsib breinjribqa meniġ bei meniġ bei aqa quraq di sqasai. Meniġ kalil segiseġiqab. Jeu tamo nanġi bosib niġi degnġwab. Di kiyaaqa? Qotei na niġi aqaryainġwajqa bati brantqo di niġi poinġosai deqa.”

Tamo unġasari nanġi atra tal miligiq di inġi inġi qarinyoqneb

⁴⁵ Osiqa Yesus a atra tal koba miligiq gilsiqqa nġam atej di tamo unġasari gargekoba nanġi inġi inġi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unġrsiqqa nanġi winjrnaq jaraiyeb.

⁴⁶ Nanġi jaraiyeq nabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya niġi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanġo tal bulqo.”

⁴⁷ Yesus a bati gaigai atra tal miligiq giloqnsiq dia tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Bati deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanġi ti Juda gate nanġi ti Yesus qalib moiqaqqa gam nġamoqneb.

⁴⁸ Ariya tamo unġasari kalil nanġi Yesus aqa anjam quqwjqa tulaġ arearetnjroqnej. Deqa Juda gate nanġi Yesus qalib moiqaqqa gam nġamonab ugeinjrej.

20

Juda nanġi na Yesus nenemyeb, “Ni sinġila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

¹⁻² Bati bei Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanġi ti Juda gate nanġi ti bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni sinġila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinyej deqa ni wau endi yeqnum?”

³ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei niġi nenemnġitqa niġi e merbiy.

⁴ Yai na Jon qarinyonaqa bosiqqa tamo unġasari nanġi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo? Niġi na merbiy.”

⁵ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib maroqneb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaaqa niġi Jon aqa anjam quetosai?’

⁶ Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di tamo unġasari nanġi njirinġosib bosib iga meniġ na lugwab. Di kiyaaqa? Nanġi mareqnub, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ ”

⁷ Nanġi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.”

⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinyonaq bosim wau endi yeqnum di niġi mernġwasai.”

Wain wau qa yawo anjam

⁹ Osiqa Yesus a olo tamo unġasari nanġi yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenġosiqqa wau taqato tamo qudei nanġo banq di aqa wau uratetnġrsiqqa sawa isaq gilsiq dia sokobaiyej.

¹⁰ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanġal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanġoq aisiq minjrej, ‘Wau lanja na e qarinybqo bonum. Deqa niġi wain gei ebibqa e na osi gilqai.’ Degsi minjrnaqa nanġi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej.

11 Gilnaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonabqa a lanja puluosiq gilej.

12 Onaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonab gilej.

13 Onaqa wau lanja a are qalej, 'E kiyerqai? E endegyqai. E ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas nanji aqa anjam quetqab.'

14 Degsi are qalsiqa aqa segi niri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanji a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bgo endi wau lanja aqa segi niri. A na aqa abu aqa inji inji kalil oqas. Deqa iga a qalsim moyotosimqa wau endi iga na oqom.'

15 Degsib marsibqa wau lanja aqa niri ojsib wau qalaq osi gilsib dia qalnab moiyej.

"Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanji di kiyernjrqas?"

16 E ningi merngwai. A bosim nanji ñumsim moyotnjrqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanjo banq di uratetnrimqa nanji na kamba taqatesqab." Yesus na tamo ungasari nanji yawo anjam degsi minjrnaqa nanji qusib minjeb, "Wau taqato tamo nanji kumbra uge di yaib."

17 Onaqa Yesus na nanji koqnjrsiqa minjrej, "Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa damu ningi poinqwo e? Anjam agiende,

'Tal gereiyo qaji tamo nanji na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyej. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.'

18 Ningi quiy. Tamo ungasari ululonjosib tal ai quraq aiqab qaji nanji di tal ai dena nanjo tanu ginjenyqas. Ariya tal ai di ulonjosim tamo ungasari qudei nanjoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrqas."

19 Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanjo jejamuq di une qametnrej. Nanji degsib qalieosib deqa minjin oqetnjrnaqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanji tamo ungasari nanji ulainjrsib deqa nanji Yesus ojqa uratosib jaraiyej.

"Iga Sisar takis yqom e?"

20 Ariya atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti Yesus koqyesoqneb. Osib endegsib are qaleb, "Iga tamo qudei qarijnjrnam nanji Yesus aqa areq gilsib gisanjosib anjam bei nenemyibqa a nanji tamo bole edegwas. Osim anjam grotimqa iga qusim ojsim Rom nanjo gate aqa banq di atqom." Nanji degsib are qalsibqa tamo qudei qarijnjrnab nanji Yesus aqa areq gileb.

21 Gilsib minjeb, "O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanji minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanji anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanji anjam bei minjrosaiqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanji minjreqnum.

22 Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?"

23 Onaqa Yesus a nanjo areqalo uge di poiyoonaqa minjrej,

24 "Ningi meniñ silali bei osorbiy." Degsi minjrnaqa nanji meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, "Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?" Onaqa nanji na minjeb, "Di Sisar aqa."

25 Onaqa a na minjrej, "Deqa Sisar aqa inji inji a qa olo yiy. Qotei aqa inji inji a qa olo yiy."

26 Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugetosib mequmosib soqneb. Tamo ungasari nanjo ñamdamuq di nanji Yesus gisanjosib a anjam bei grotqa yonab ugeinrej.

Tamo moreño qaji nanji olo subq na tigelqab

²⁷ Onaqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqñub, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai.”

²⁸ Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb, “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nenğrenyej, ‘Tamo bei a moiymıqa aqa ñauñ anğro saiçoji soqnımqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anğro ñambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nenğrenyej.

²⁹ Deqa ni que. Was 7 nanği soqñeb. Nanço was matu a uña osıqa moiyej. A anğro saiçoji.

³⁰ Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di osıqa a dego moiyej. A anğro saiçoji.

³¹ Onaqa aqa was yala na olo uña qobul di osıqa a dego moiyej. A anğro saiçoji. Was 7 kalil nanği uña qujai di osib moreñeb. Nanği anğro saiçoji.

³² Nanği kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej.

³³ Deqa ni ıga merge. Mondon subq na tıgelo batıamqa tamo kalil nanği subq na tıgelabqa uña di a yai aqa ñauñ tıntıñ sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği uña qujai di eb.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Mandamq endi tamo nanği unateqñub. Uña nanği tamoteqñub.

³⁵ Ariya mondon tamo unğasari Qotei na subq na tıgelqa gıltnjrej qaji nanği subq na tıgelosıbqa nanği tamotqasai. Nanği unatqasai.

³⁶ Nanği lan anğro bul lanı sqab. Qotei na nanği subq na tıgeltnjrimqa nanği aqa segi anğro bole sqab. Deqa nanği olo moreñqa keresai.

³⁷ Niği quiy. Tamo nanği moısib olo subq na tıgelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosıq endegsi nenğrenyej, ‘Ñam marıñ milıgıq di pulonęqnaqa Qotei a ñam pulonq di sosıqa Moses metosıq minjej, “E Abraham aqa Qotei. E Aısak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.” ’

³⁸ Qotei na Moses degsi minjej deqa ıga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanço Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanço Qotei. Deqa tamo kalil nanği Qotei aqa ñamgalaq di ñambile unub.”

³⁹⁻⁴⁰ Onaqa dal anjam qalie tamo nanği Yesus aqa anjam di qusıbqa nanği olo anjam bei nenemyqajqa ulaeb. Deqa nanği na minjeb, “O Qalie Tamo, ino anjam di bole.”

Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?

⁴¹ Onaqa Yesus a olo nanği endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanği kıyaqa mareqñub, ‘Kristus a Devit aqa ñiri’?”

⁴²⁻⁴³ Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi louqa buk milıgıq di Devit a anjam endegsi nenğrenyej,

‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnımqa e ino jeu tamo kalil nanği elenısıy ino sorgomq di atıtqa ni na nanği taqatnjroqñam.” ’

⁴⁴ Niği uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nanği kumbra uge uge yeqñub

⁴⁵ Tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam di queqñabqa a na aqa anğro nanği endegsi minjrej,

⁴⁶ “Niği dal anjam qalie tamo nanço kumbra uge geregere tenemtoqñiy. Nanği koro sawaq di tamo unğasari nanği na nanço ñam soqtetnjrsıb ban ojetnjrqajqa deqa gara jugo olekokba jugoqñsıb laqñub. Nanği Qotei tal milıgıq di, goıyo kokbaq di sosıbqa tamo ñam ti nanço awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleınjreçnu.

⁴⁷ Nanġi uña qobul nanġi gisañnjroqnsibqa nanġo tal ti inġi inġi ti lanja yainjreqnub. Osib tamo unġasari nanġi na unjrsib nanġo ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondoñ Qotei na nanġi awai tulañ ugedamu enjrqas.”

21

Uña qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

¹ Yesus a atra tal miligiq di sosisqa ñam atej di ñoro tamo nanġi boqnsib silali ato qaji kulumq di silali ateqñab unjroqnej.

² Onaqa uña qobul bei ñoro tulañ saiqoji a dego bosiqqa meniñ silali kiñilala aiyel segi atej. Atnaqa Yesus na unsiqa aqa anġro nanġi minjrej,

³ “E bole merñgwei. Uña qobul endi a ñoro tulañ saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanġi bunjrsiqa silali kobaquja atqo.

⁴ Ñoro tamo nanġi silali koba ti unub. Nanġi oto kiñala segi ateqñub. Ariya uña qobul endi a silali tulañ sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

Bunuqna jeu tamo nanġi na atra tal niñaqyqab

⁵ Onaqa Yesus aqa anġro qudei nanġi atra tal di koqyosibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Atra tal walato qaji meniñ di tulañ boledamu. Qotei atraiyqajqa inġi inġi ti meniñ ti turtosib atra tal endi walateb.” Onaqa Yesus na kamba minjrej,

⁶ “Atra tal niñgi unonub endi bunuqna jeu tamo nanġi na bosib tulañ niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segisegiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

⁷ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi na kamba nenemyeb, “O Qalie Tamo, bati gembu jeu tamo nanġi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’”

⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Niñgi geregere ñam atoqñiy. Tamo qudei na niñgi gisañgo uge. Bunuqna gisañ tamo gargekoba nanġi ijo ñam na boqnsib maroqñqab, ‘E Kristus.’ Qudei maroqñqab, ‘Kristus bqajqa bati agi jojomqo.’ Degsib gisañosib maroqñqabqa niñgi nanġi daurnjraib.

⁹ Bunuqna sawa bei bei qaji nanġi an na qotokobaoqñqab. Niñgi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.”

¹⁰ Yesus a nanġi degsi minjrsiqa olo minjrej, “Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqñqab. Mandor kokba qudei nanġi dego tigelqnsibqa mandor kokba qudei nanġi qoto itnjroqñqab.

¹¹ Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti ma uge ti mam ti inġi saio bati brantelenqas. Lan goge di mañwa bei bei brantoqñqabqa tamo unġasari nanġi unoqnsib ulaugetoqñqab.

¹² “Ariya kumbra kalil di brantosaisoqñimqa Juda nanġi na bosib niñgi jeutñgoqnsib ugeugeiñgoqnsib ojelenoqñqab. Ojelenoqnsib anjam pegiyo talq di niñgi tigeltñgoqnsib tonto talq di breiñgoqñqab. Osib ijo ñam ugetqa are qaloqnsib niñgi joqoqnsib Rom nanġo mandor ti nanġo gate ti nanġo ulatamuq di niñgi tigeltñgoqñqab.

¹³ Yimqa gam dena niñgi ijo anjam bole palontoqnsib nanġi minjroqñqab.

¹⁴ Deqa niñgi na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa nami are koba qalaib.

¹⁵ E segi na nunġo medabu singilatetñgosiy powo enġitqa niñgi kamba anjam minjroqñqab. Minjroqñqabqa nanġi nunġo anjam di gotranjyqa yoqñib ugeinjroqñqas.

¹⁶ “Bati deqa nunġo ai abu nanġi ti nunġo was nanġi ti nunġo len nanġi ti nunġo kadoi nanġi ti tigelqnsib niñgi ojelenoqnsib jeu tamo nanġo banq di atelenoqñqab. Osib niñgi qudei lunġoqñib moreñgoqñqab.

17 Ningi ijo ñam ejunub deqa tamo ungasari kalil nanngi nanngi qa tulan ugeoqnsib jeutnngoqnsib.

18 Ariya Qotei na nanngi geregere taqatnngoqnsas deqa ijo angro bei padalqasai. Ningi kalil bole sqab. Nunngo gate bannga bei dego ugeqasai.

19 Deqa nanngi gulbe di qoboioqnsib singila na tigelesoqniy. Sosib dena nanngi nambile bole oqab.

Bunuqna qaja tamo nanngi Jerusalem qure niñaqyqab

20 “Bunuqna qaja tamo nanngi bosib Jerusalem agutesqab. Agutesoqnsib nanngi unsibqa endegsib qalieqab, ‘Bole, Jerusalem padalqajqa bati brantqo.’

21 Bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nanngi jaraiyosib manaq oqo-qujatebe. Tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanngi qure uratosib jaraiyoqujatebe. Tamo ungasari wauq di, gamq di unub qaji nanngi olo puluosib qureq baib. Nanngi torei dena jaraiyoqujatebe.

22 Bati deqa Qotei na tamo ungasari nanngo une qa kambatnjrougetqas. Yimqa aqa anjam kalil nami nenngrenyeb qaji di aqa damu brantqas.

23 O aiyo! Bati deqa Qotei aqa minjin Juda nanngoq aiyimqa gulbe tulan kobaquja nanngo mandamq di brantqas. Deqa unja guman ti unja angro mom ti nanngi jaraiyo banngioqnsib gulbe gargekoba oqnsqab.

24 Jeu tamo nanngi bosib Juda nanngi serie na ñumoqnsib morenjoqnsqab. Osib qudei ojelenosib joqsib sawa bei beiq di uratnjroqnsqab. Tamo Juda sai nanngi bosib Jerusalem tulan niñaqyosib singila na taqatesqab. Taqatesoqnsib bati Qotei a nami giltej qaji di kereamqa a na nanngi olo taqal breinjqas.

Tamo Angro a singila ti rian ti lanbiq na mandamq aiqas

25 “Bati deqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanngi ululonosib mandamq aiyelenqab. Yuwal dego korkortosim anjam atoqnsqas. Yimqa sawa bei bei qaji nanngi quoqnsib areqalo niñaqyetenjroqnsimqa nanngi tulan ulaugetoqnsqab.

26 Lan goge di ingi ingi kalil renngiyelenamqa tamo ungasari nanngi unsib maroqnsqab, ‘Bole, gulbe oqa batiqo.’ Nanngi degsib maroqnsib ulaugetoqnsib nam eriqnjroqnsqas.

27 Bati deqa e Tamo Angro singila ti rian koba ti lanbiq na mandamq aiyoenit tamo ungasari nanngi tarosib e nubqab.

28 Kumbra kalil di brantqa utru atoqnsimqa nanngi ulaaib. Ningi tigelosib tarosib nam atoqniy. Di kiyaya? Qotei na nanngi awainjim nanngi bole sqajqa bati jojomqo deqa.”

Ningi qura qa yawo anjam dena poingem

29 Osiqa Yesus a yawo anjam endegsi minjrej, “Ningi qura ti nam kalil ti unjriy.

30 Nam bannga qalsim olo ñalguyoqnsimqa nanngi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’

31 Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa nanngi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqajqa bati jojomqo.’

32 “E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi kalil morenosaisoqnsibqa kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantelenqas.

33 Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Ningi geregere nam atsib soqniye

34 Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi geregere nam atsib soqniy. Ningi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nunngo segi jeamu qa ingi ingi qa areqalo kobaiyoqnaib. Aliem urur bel qaleqnu dego kere bati uge di bosim nanngi pruatnngo uge.

35 Od, bati uge di bosim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngoq di brantoqjatqas.

³⁶ Deqa ningi gaigai nam atoqnsib Qotei pailyoqnsib soqniy. Yimqa Qotei a singila engoqnimqa kumbra kalil brantelenqas qaji di ningi na britosib e Tamo Angro ijo ulatamuq di tigelesqab.” Yesus a degsi marej.

³⁷ Bati gaigai qanam Yesus a atra tal miligiq di sosiqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qoloeqnaqa a olo qure uratoqnsiqa mana nam Oliv di neioqnej.

³⁸ Tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa anjam quqwa maroqnsib nobqolo ambru tigeoqnsibqa atra tal miligiq giloqneb.

22

Judas a Yesus osim jeu tamo nanngo banq di atqas

¹ Onaqa Juda nanngo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa nam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanngi Isip sawaq di padalqa laqnaqqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej.

² Yori bati jojomonaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Yesus qalsib moyotqajqa gam namoqneb. Di kiyaaqa? Nanngi tamo ungasari nanngi ulainjreb deqa.

³ Onaqa Satan a Judas aqa miligiq aiyej. Judas aqa nam bei Iskariot. A dego Yesus aqa angro 12 nanngi deqaji bei.

⁴ Satan a Judas aqa miligiq aisiq walawalaiyonaqa tigelosiqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanngi ti nanngoq gilsiq minjrej, “E Yesus osiy nunngo banq di atqai.”

⁵ Degsi minjrnaqa nanngi areboleboleinjrnaga minjeb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.”

⁶ Degsi minjnabqa a nanngo anjam di qusiqa minjrej, “Di kere.” Osiqa Judas a gilsiq a na Yesus osim nanngo banq di atqajqa gam namoqnej. A are qalej, “Yesus a tamo ungasari nanngi uratnjrsim a segi soqnimqa e na osiy Juda tamo kokba nanngo banq di atqai.”

Pita Jon wo nanngi yori bati aqa inji inji gereiyeb

⁷ Onaqa Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanngi endegsi minjrej, “Ningi kaja du du nanngi numelenosib siranmeq di lej liyibqa e na unsiy ningi uratngwai. E ningi padalngwasai.” Qotei a nami Israel nanngi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nanngi mareb, “Iga kaja du du nanngi numelenosim Qotei atraiyqom.”

⁸ Onaqa bati deqa Yesus na Pita Jon wo nanngi minjrej, “Bini yori bati koba. Deqa ningi aiyel aisib gago inji inji gereiyetgibqa iga koba na inji uyqom.”

⁹ Onaqa nanngi aiyel na minjeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia inji inji gereiyqom?”

¹⁰⁻¹¹ Onaqa Yesus na nanngi aiyel qarinjrsiqa minjrej, “Ningi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqnim gamq di itosib dauryiy. Ningi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo angro nanngi koba na awoosim yori bati aqa inji uyqajqa warum a qabi unu?”’

¹² Ningi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ningi osorngwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleneb unu. Ningi aiyel aisib warum dia gago inji inji gereiyelenoiy.”

¹³ Onaqa nanngi aiyel aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa inji inji kalil gereiyeleneb.

Yesus na aqa angro nanngi bem ti wain ti anainjrej

¹⁴ Onaqa inji uyqa bati brantonaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanngi ti koba na awoosib inji uyoqneb.

¹⁵ Nanngi inji uyoqnsibqa Yesus na nanngi endegsi minjrej, “E jaqatin osaiunum. Deqa e ningi koba na awoosim yori bati aqa inji uyqajqa tulan areboleboleibqo.

16 E ningi mernḡwai. E inḡi endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonḡ Qotei na ningi taqatḡgosim a nuḡḡo Mandor Koba soqnimḡa inḡi endi aqa utru e na geregere babtosiḡ olo uyqai.”

17 Osiḡa a wain osiq gambanḡ di bilentosiqḡ Qotei pailyosiḡa aqa anḡro nanḡi endegsi minjrej, “Ninḡi wain gambanḡ endi osib uyiy.

18 E ningi mernḡwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonḡ Qotei na ningi taqatḡgosim a nuḡḡo Mandor Koba soqnimḡa e olo uyqai.”

19 Osiḡa Yesus a olo Qotei pailyosiḡa bem osiq ḡinḡenyosiḡa nanḡi enjrsiqḡa minjrej, “Endi iḡo jejamu. E ningi aqaryainḡwa osim deḡa enḡonum. Deḡa ninḡi osib uyiy. Bunuḡna ninḡi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.”

20 Onaḡa nanḡi bem uynabḡa Yesus na olo wain gambanḡ osiqḡ Qotei pailyosiḡa minjrej, “Wain gambanḡ endi iḡo leḡ. Nuḡḡo une kobotqajḡa deḡa iḡo leḡ aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di sinḡilatqas.

21 Ariya ninḡi quiy. Iḡo anḡro bei na e osim tamo qudei nanḡo banḡ di atqas. Anḡro di agi iḡa koba na endego awoosim inḡi uyeqnum.

22 E Tamo Anḡro. Deḡa Qotei na nami merbej, ‘Ni moiḡam.’ A degsi merbej deḡa e aqa anjam di dauryosiḡ moiḡai. Ariya anḡro e osim tamo qudei nanḡo banḡ di atqas qaji a tulaḡ padalougetqas.”

23 Yesus na aqa anḡro nanḡi degsi minjrnaḡ qusibḡa segi segi maroqneb, “Anḡro yai a kumbra di yqas?”

Yesus aqa anḡro nanḡi ḡirinḡosib anjam na qotoqneb

24 Onaḡa Yesus aqa anḡro nanḡi segi segi ḡirinḡosib yai a anḡro kalil bunḡjrnsim ḡnam ti sqas deḡa anjam na qotoqneb.

25 Onaḡa Yesus na minjrej, “Mandor kokba sawa sawa kalil taqateqḡnub qaji nanḡi ḡirinḡ na sawa taqateqḡnub. Yeqḡnab tamo unḡasari nanḡi na nanḡo ḡnam soqtoqnsib mareḡnub, ‘Nanḡi sawa taqato tamo bole.’

26 Ariya kumbra di nuḡḡoḡ di saiḡ. Nuḡḡo ambleḡ di anḡro bei a tamo kobaquja sqa marsimḡa a mati tamo laḡaj bul soqḡnem. Osim a tamo kobaquja sqas. Nuḡḡo ambleḡ di anḡro bei a ḡnam ti sqa marsimḡa a mati nuḡḡo wau tamo soqḡnem. Osimḡa a ḡnam ti sqas.

27 Ninḡi are qaliy. Tamo yai a tamo kobaquja? Tamo awoosiq inḡi uyeqḡnu a kiyo? Tamo wauosiq inḡi suweiyeḡnu a kiyo? Tamo agi awoosiq inḡi uyeqḡnu qaji a tamo kobaquja. Ariya iḡo kumbra degsi sosai. E nuḡḡo ambleḡ endi sosim ninḡi wauetḡgeqḡnum.

28 “O iḡo anḡro, e gulbe qoboiyeqḡnam ninḡi e uratbosaieḡnub. Ninḡi e beterbeḡnub.

29 Iḡo Abu na e Mandor Koba atej deḡo kere e kamba ninḡi mandor atelenḡai.

30 Osiḡ mondonḡ e nuḡḡo Mandor Koba sosiḡ ninḡi koba na inḡi ti ya ti uyoqḡḡom. Yimḡa ninḡi awo jaram kokbaḡ di awoosib Jekop aqa anḡro 12 nanḡo moma kalil nanḡi taqatḡjroqḡnab.”

Pita a ḡisaḡoqalubtosim marḡas, “E Yesus qaliesai”

31 Osiḡa Yesus a olo marej, “O iḡo anḡro kalil Saimon ombla ninḡi quiy. Satan na ninḡi uneḡ wainḡwa marḡo. Ninḡi sinḡila na tigelesosib e daurbḡab kiyo e uratbosib jaraiḡab kiyo di Satan a nuḡḡo areḡalo tenemtosim qalieḡajḡa deḡa ninḡi uneḡ wainḡwa marḡo. Agi tamo nanḡi bem sum ḡnoqoryoqnsib damu eleḡeqḡnub deḡo kere.

32 O Pita, e ni qa gaigai endegsim pailyeqḡnum, ‘O Abu, ni na Pita aqa areḡalo sinḡilatetimḡa a e uratḡqasai.’ E ni qa degsim pailyeqḡnum. Bole, ni mati ulonḡam. Ariya bunuḡna ni olo are bulyosim iḡoḡ bḡam. Bosim ino was nanḡi sinḡilatḡjroqḡnam.”

33 Onaḡa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na marimḡa aḡo ombla tonto talḡ aisim moreḡḡom. E ulaḡasai.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjej, “O Pita, ni que. Bini tuwe anjamosaisoqnmq ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

Yesus aqa angro nanği silali ti qaquñ ti sebru ti oqab

³⁵ Osiqa Yesus na aqa angro nanği endegsi minjrej, “E niñgi nami qarinqosim merngem, ‘Niñgi gilsib ijo anjam mare mare laqniy. Niñgi silali ti gilaib. Nuñgo qaquñ aib. Siñga taqal jigaib.’ Degsi merngonamqa niñgi inği bei qa truqueb e?” Onaqa nanği na minjeb, “Sai. Iga inği bei qa truquosai.”

³⁶ Onaqa a na minjrej, “Ariya bini e anjam di beltosiy olo endegsi merngwai. Nuñgo silali bei soqnm oiy. Nuñgo qaquñ bei soqnm di dego oiy. Niñgi sebru saiamqa nuñgo gara jugo bei qarinqosib silali osib dena sebru awaiyiy.

³⁷ E niñgi merngwai. Anjam e qa nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, “Tamo ungasari nanği marqab, “Kristus a une tamo.” ’ ”

³⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanği na minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Iga sebru aiyelejunum.” Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere.”

Yesus a Oliv manaq oqsiq dia Qotei pailyej

³⁹ Yesus aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Jerusalem uratosiq Oliv manaq oqej. Aqa angro nanği dego a dauryosib oqeb.

⁴⁰ Oqsib nañu agu beiq di brantosib Yesus na aqa angro nanği minjrej, “Niñgi endegsib pailiy, ‘O Abu, gulbe bei na iga uneq waigaiq.’ ”

⁴¹ Yesus a degsi minjrsiqa nanği uratnrjsiq kiñala sasalej. Tamo bei na meniñ waiyim isaq yala gilqas dego kere a sasalosiq siñga pulutosiq Qotei pailyej.

⁴² A endegsi pailyej, “O Abu, ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unğum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

⁴³⁻⁴⁴ Yesus a degsi siñgila na Qotei pailyoqnsiq a are tulañ gulbekobaiyej. Onaqa a neskobaiyosiqa aqa nes leñ ti mandamq aiyoqnej. Bati deqa lañ angro bei aisiqa Yesus taqyosiqa siñgilatej.

⁴⁵⁻⁴⁶ Yesus a pailyo koboonaqa a olo tigelosiqa aqa angro nanço areq aisiq nam atej di nanği are gulbe na nerenesonab unjrej. Unjrnaqa minjrej, “Niñgi kiyaca nereneyunub? Niñgi tigelosib Qotei pailyoqniy. Yim gulbe bei nuñgoq bqas di gulbe dena niñgi uneq waiñgwasai.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanço banq di atej

⁴⁷ Yesus a anjam degsi mareqnaqa aqa angro 12 nanği deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanği joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Brantonabqa Judas a Yesus aqa areq bosiq kundoqyej.

⁴⁸ Kundoqyonaqa minjej, “O Judas, e Tamo Angro. Tamo nanği endi e ojqaqqa deqa ni na e kundoqbonum e?”

⁴⁹ Onaqa tamo nanği di Yesus ojqa laqnabqa aqa angro nanği unsibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga gago sebru osim tamo nanği di ñumnam moreñqab.”

⁵⁰ Degsi minjsibqa aqa angro bei na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kanğal tamo bei gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala wo segi gentetej.

⁵¹ Onaqa Yesus na aqa angro nanği minjrej, “Kumbra degyaib. Uratiy.” Degsi minjrsiqa tamo di aqa dabkala ojnaqa olo boleej.

⁵² Onaqa Yesus na atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanği ti Juda gate nanği ti minjrej, “E leñ ojo tamo unum deqa kiyo niñgi sebru ti torom ti elenjosib e ojqa bonub e?”

⁵³ E bati gaigai atra tal miligiq di niñgi koba na soqnem. Bati deqa niñgi yala ban waiyosib e ojosai. Ariya bati uge nuñgoq di brantqo deqa niñgi e ojonub. Endego ambru aqa siñgila agi brantqo.”

Pita a marej, “E Yesus qaliesai”

⁵⁴⁻⁵⁵ Onaqa nanği Yesus ojsib walwelosib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Nanği Yesus osi gileq nabqa Pita a kiñala isa isaq na nanği daurnjrsiq gilej. Gilsiq a tra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiq qaja tamo qudei nanği tal meq di ñam tunğuyosib awesonabqa bosiq nanği koba na ñam yoroqnej.

⁵⁶ Pita a ñamyuwo areq di awesonaqa kañgal uña bei na unsiq koqyosiq qaja tamo nanği minjrej, “Tamo endi Yesus ombla soqneb.”

⁵⁷ Onaqa Pita a saidosiq minjej, “Uña, e tamo di qaliesai.”

⁵⁸ Sokiñalayonaq tamo bei na olo Pita unsiq minjej, “Ni dego Yesus aqa anğro bei.” Onaqa Pita na minjej, “E aqa anğro sai.”

⁵⁹ Olo kiñala soboleiyonaq tamo bei na Pita koqyosiq siñgila na marej, “Tamo endi a dego Galili qaji tamo. Deqa e qalieonum, a Yesus ombla soqneb.”

⁶⁰ Onaqa Pita na minjej, “Ni anjam maronum di e poibosai bole sai.” Degsi minjnaqa tuwe anjamej.

⁶¹⁻⁶² Tuwe anjamonaga Tamo Koba a bulosiq Pita koqyej. Koqyonaqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Bini tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiq poiyoonaqa tal qalaq gilsiq tulañ aka-mugetej.

Nanği na Yesus misilinjoqnsib bañ na qaloqneb

⁶³ Tamo Yesus ojeb qaji nanği a misilinjoqnsibqa bañ na qaloqneb.

⁶⁴ Qaloqnsibqa aqa ñamdamu gara na qosetosib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

⁶⁵ Degsib minjoqnsib olo misilin anjam gargekoba minjoqneb.

Yesus a Juda tamo kokba nanği ulatamuq di tigelej

⁶⁶ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti koroosib Yesus osib tigeltosib nenemyeb,

⁶⁷ “Ni Kristus amqa geregere merge.” Onaqa a na minjrej, “E kamba anjam merñgwai di niñgi ijo anjam quetbqasai.

⁶⁸ E anjam bei nenemñgwai di niñgi olo anjam merbqasai.

⁶⁹ Deqa e niñgi endegsi merñgwai. E Tamo Anğro. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e Qotei siñgila koba ti unu qaji aqa bañ woq di awesqai.”

⁷⁰ Yesus a nanği degsi minjrnaqa nanği na minjeb, “Deqa ni Qotei aqa Niri e?” Onaqa a na minjrej, “Od. Anjam niñgi maronub di kere.”

⁷¹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib tulañ minjin oqetnjrnaqa segi segi maroqneb, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?”

23

Juda tamo kokba nanği Yesus osib Pailat aqa ulatamuq di tigelteb

¹ Juda tamo kokba nanği degsib marsibqa Yesus osi gilsib Rom nanği gate Pailat aqa ulatamuq di tigelteb.

² Tigeltosib Pailat minjeb, “Iga Yesus uneqnum, a na Juda tamo unğasari nanği kumbra ugeq breinjreqnu. Osiqa nanği mandor koba Sisar takis yqajqa saidnjoqnsiq minjreqnu, ‘E segi nuñgo Mandor Koba. E segi Kristus.’ ” Juda tamo kokba nanği degsib Yesus aqa jejamuq di une qameteb.

³ Onaqa Pailat a nanği anjam di qusiq Yesus nenemyej, “Ni Juda nanği Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti tamo unğasari kalil nanği ti minjrej, “E segi are qalonum, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.”

⁵ Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Yesus a tamo unğasari nanği kumbra uge dauryqajqa are tigeltetnjreqnu. Agi a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa dena Judia sawaq aisiq qure qure kalilq di walweloqnsiqa dena bosiq gago qure endia dego kumbra degyeqnu.”

Pailat na Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej

⁶ Onaqa Pailat a nanço anjam di qusiqa nenemnjrej, “Yesus a Galili qaji tamo e?”

⁷ Degsi nenemnjrnaqa nanği na minjeb, “Od, a Galili qaji tamo.” Onaqa Pailat a nanço anjam di qusiqa minjrej, “Mandor Herot a Galili sawa taqatejunu. Bini a Jerusalem endi unu. Deqa e Yesus qarinyitqa a Herot aqaq gilimqa a kamba Yesus aqa anjam quqwas.” Degsi minjrnsiqa Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej.

⁸ Herot a nami Yesus qa anjam quoqnej deqa a Yesus itqajqa arearetoqnej. Yesus a bosim Herot aqa ulatamuq di manwa bei yim unqajqa deqa are qaloqnej. Deqa a Yesus aqa ulatamu unsiqa tulan areboleboleiyej.

⁹ Onaqa a na Yesus anjam gargekoba nenemyoqnej. Nenemyeqnaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. A torei mequmesoqnej.

¹⁰ Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti bosib Herot aqa ulatamuq di tigelosib Yesus aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqneb.

¹¹ Onaqa Herot aqa qaja tamo qudei nanği ti Yesus tulan ugeugeiyosib misilinyoqneb. Osib gara jugo olekoba mandor kokba nanği gaigai jigeqnuq deqaji bei osib jigetosib qarinyonab olo Pailat aqaq aiyej.

¹² Bati qujai deqa Herot Pailat wo nanği jeu turyeb. Nami nanği ombla jeu soqneb.

Pailat a marej, “Ninği Yesus a namburbasq di qamiy”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti tamo unğasari kalil nanği ti metnjrnaqa aqa areq bosib koroonaqqa endegsi minjrej, “Ninği Yesus osib ijo areq di tigeltosib merbonub, ‘Tamo endi a tamo unğasari nanği kumbra ugeq breinjreqnu.’ Merbonubqa e segi Yesus geregere nenemyonum ninği quonub. Une kalil ninği aqa jejamuq di qameqnuq qaji di e quonum ugeibqo. E aqa jejamuq di une bei itosai.

¹⁵ Herot a dego Yesus aqa jejamuq di une bei itosai. Deqa a na Yesus olo qarinyoqqa ijoq bqo. Deqa ninği quiy. Ninği Yesus aqa une bei baltosai. Deqa e a lanja moiyoqqa keresai.

¹⁶⁻¹⁷ Deqa e ijo qaja tamo nanği minjrit nanği bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.”

¹⁸ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Pailat aqa anjam di qusibqa nanği tulan murqumyosib minjeb, “Ni Yesus urataim. Ni a moiyoqqa. Osim Barabas oqeq atsim iga ege.”

¹⁹ Barabas a nami tamo qudei nanği joqsiqa Rom nanği ti qotsib tamo qudei ñumeb deqa qaja tamo nanği Barabas osib tonto talq di waiyeb.

²⁰ Ariya Pailat a Yesus uratim oqedqajqa are soqnej deqa a na tamo unğasari nanği olo minjrej, “Ninği marib e Yesus uratit gilqas.”

²¹ Onaqa nanği olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus urataim. Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!”

²² Onaqa olo minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqas? A une kiye yej deqa a namburbasq di qamqai? Ninği Yesus aqa une bei baltosai. Deqa e a lanja moiyoqqa keresai. Deqa e ijo qaja tamo nanği minjrit nanği bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.”

²³⁻²⁴ Onaqa tamo unğasari nanği olo tulan murqumyoqnsib singila na Pailat saidyoqnsibqa wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus namburbasq di qame!” Degsib singila na Pailat minjeqnaq nanço anjam dena Pailat aqa anjam qalotoqnej. Deqa a nanço anjam di dauryosiqa minjrej, “Di kere. Unğum. E na ijo qaja tamo nanği minjrit Yesus osi gilsib namburbasq di qamib moiqas.”

²⁵ Degsi minjrsiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanği enjrej. Osiqa tamo unğasari nanğo areqalo dauryosiqa Yesus osiqa qaja tamo nanğo banq di atnaqa nanği na aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a osib gileb.

Nanği Yesus osib namburbasq di qameb

²⁶ Nanği Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aieyqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.

²⁷ Tamo unğasari tulan gargekoba nanği Yesus gam na dauryosib giloqneb. Giloqnsibqa nanğo ambleq di unğa qudei nanği are tulan gulbeinjrnaqa Yesus qa akamoqnsib lou ti giloqneb.

²⁸ Gileqnaqqa Yesus a qusiqa bulosiqa nanği minjrej, “O Jerusalem unğasari, niği e qa akamaib. Niği nungo anğro nanği qa ti niği segi qa ti akamoiy.

²⁹ Niği quiy. Bati bei brantimqa tamo nanği endegsib marqab, ‘Unğa nanğo miligi ugeej qaji nanği ti unğa anğrotosaieqnub qaji nanği ti areboleboleinjrqas. Unğa anğro munğum anainjrosaieqnub qaji nanği dego areboleboleinjrqas.’ Tamo nanği degsib marqab.

³⁰ Osib mana nanği minjrqab, ‘Niği bosib iga kabutgosib ulitgiy.’

³¹ O unğasari, e ñam gesgi bul. Tamo nanği na e kumbra uge ebeqnub. Tamo nanği di ñam moiyo bul. Deqa kumbra tulan ugedamu nanğoq di brantqas.”

³² Bajin tamo aiyel dego namburbasq di ñumib morenqajqa marsib Yesus koba na joqsib giloqneb.

³³ Nanği giloqnsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di brantosib dia Yesus namburbasq di qameb. Qamsib bajin tamo aiyel nanği dego namburbasq di ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb.

³⁴ Yesus a namburbas goge di sosiqa a endegsi pailiej, “O Abu, ni na tamo nanği e gaintbonub qaji nanğo une di kobotime. Nanği une yonub di nanği qaliesai.” Bati deqa qaja tamo nanği Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo yai aqa meniñ na buñjrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanosib gara eleneb.

³⁵ Onaqa tamo unğasari kalil nanği tigelesosib Yesus koqyeqnaqqa Juda gate nanği na Yesus misilinyoqnsib endegsib maroqneb, “A na tamo unğasari nanği aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A maroqnej, ‘E Qotei aqa Kristus. A na e giltbej.’ Anjam di boleamqa a na aqa segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiyem.”

³⁶⁻³⁷ Qaja tamo nanği dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib aqa areq gilsib wain isa koba anaiyosib minjeb, “Ni Juda nanğo Mandor Koba boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas urat.”

³⁸ Osib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenğrenyeb, “Tamo endi a Juda nanğo Mandor Koba.”

³⁹ Onaqa bajin tamo bei namburbasq di qameb qaji a na Yesus misilinyosiqa minjej, “Ni Kristus amqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim aqo aiyel dego aqaryaige.”

⁴⁰ Onaqa bajin tamo bei na aqa anjam di qusiqa niriñtosiq minjej, “Gulbe Yesus a oqo endi ni dego onum. Deqa ni kiyaya Qotei ulaiyosai?”

⁴¹ Aqo aiyel une tamo. Deqa iga kere morenqom. Ariya Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.”

⁴² Osiqa Yesus minjej, “O Yesus, mondoñ ni olo bosim Mandor Koba sosimqa ni e qa are qalsim e ame.”

⁴³ Onaqa Yesus na minjej, “Bini qujai ni e ombla lan qureq di sqom. E bole mermonum.”

Yesus a moiyej

⁴⁴⁻⁴⁵ Qanam jige seŋ bati 12 onaqa sawa kalil tulaŋ ambruosi sonaq gilsiq seŋ bati 3 onaq bilaqtej. Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej.

⁴⁶ Onaqa Yesus a tulaŋ leleŋosiqa marej, “O Abu, e na ijo qunuŋ osim ino baŋq di atonum.” Degsi marsiqa mondor titosiq moiyej.

⁴⁷ Onaqa qaja tamo naŋgo gate a Yesus degsi mondor titosiq moiyej di unsiqa Qotei aqa ñam soqtosiqa marej, “Bole, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.”

⁴⁸ Onaqa tamo uŋgasari kalil Yesus unqa beleneb qaji naŋgi dego Yesus degsi moiyej di unsibqa a qa are tulaŋ gulbeinjraqa are soqoŋyeb. Osib jaraiyosib naŋgo segi segi talq gileleneb.

⁴⁹ Yesus aqa kadoi kalil naŋgi ti uŋgasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawa uratosib Jerusalem beleneb qaji naŋgi ti isaq di tigelesosibqa Yesus a ŋamburbasq di gainosiq moinaq koqyoqneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁰ Tamo bei aqa ñam Josep a soqnej. A Juda naŋgo gate bei. A Arimatea qure qaji. Arimatea a Judia sawaq di unu. Josep a tamo bolequja. Aqa kumbra tulaŋ boledamu.

⁵¹ A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariŋoqnsiq soqnej. Juda gate kokba naŋgi Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb bati deqa Josep a naŋgi koba na anjam qososai. A naŋgo anjam di uratoqnej.

⁵² Tamo di a Pailat aqa areq bosiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?”

⁵³ Onaqa Pailat na odyonaqa gilsiq Yesus aqa jejamu ŋamburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilsiq sub bei nami meniŋ miligiq di gereiyeb qaji dia atej. Sub di bunuj. Sub dia nami tamo bei jugosaiqneb.

⁵⁴ Juda naŋgo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa iŋgi iŋgi kalil gereiyosib atnab soqnej.

⁵⁵ Bati di uŋgasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawaq dena beleneb qaji naŋgi Josep koba na subq gileb. Gilsib Josep na Yesus subq atnaq uneb.

⁵⁶ Unsib olo puluosib naŋgo talq aisib ŋam so aqa ya quleq tulaŋ boledamu di gereiyosib atnab soqnej. Ŋam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa marsib deqa gereiyeb. Onaqa yori bati brantonaga naŋgi Qotei aqa dal anjam dauryosib wau getentosib aqaratosib soqneb.

24

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Yori bati kobonaqa nebeonaq nobqolo ambru uŋgasari naŋgi olo tigelosib ŋam so aqa ya quleq boledamu nami gereiyeb qaji di osib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq gileb.

² Naŋgi gilsib ŋam ateb di meniŋ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di waqosiq taqal di sonaq uneb.

³ Unsib sub miligiq aiyebe di naŋgi Tamo Koba Yesus aqa jejamu unosai.

⁴⁻⁵ Deqa naŋgi are tulaŋ kobainjrej. Onaqa tamo aiyel naŋgi brantosib uŋgasari naŋgo areq di tigelesonab unjrsib tulaŋ ulaugetosib turuosib mandamq di ŋam queb. Tamo aiyel di naŋgo gara tulaŋ minjalo. Onaqa naŋgi na uŋgasari naŋgi minjreb, “Niŋgi kiyaaqa tamo moiyo sawaq endi tamo ŋambile unu qaji a qa ŋameqneb?”

⁶ Yesus a endi sosai. A olo subq na tigelqo. Nami a Galili sawaq di sosisqa bati deqa a na ninigi endegsi merngej, 'E olo subq na tigelqai.' Ninigi aqa anjam deqa olo are walngwo kiyo?

⁷ Agi a ninigi endegsi merngej, 'E Tamo Angro ojsibqa une tamo nanngo banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.' "

⁸⁻⁹ Onaqa ungasari nanngi Yesus aqa anjam deqa olo are qalsibqa subq dena puluosib aisib anjam kalil tamo aiyel na minjreb qaji di Yesus aqa angro 11 nanngi tamo qudei ti sainjreb. ¹⁰ Unja bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Bei Joana. Bei Maria. A Jems aqa ai. Ungasari qudei dego tamo aiyel nanngo anjam di qusib aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanngi sainjreb.

¹¹ Sainjrnab qunab ugeinjrnaq mareb, "Ungasari nanngo anjam di lanja sa anjam."

¹² Onaqa Pita a tigelosiq urur ti gilsiq sub miligiq di tirosiq ñam atej di Yesus dalaeb qaji gara di segi sonaq unej. Unsiqa olo puluosiq aqa talq aisiq kumbra deqa are koba qaloqnej.

Yesus aqa angro aiyel nanngi Emeus gamq di Yesus tureb

¹³ Bati qujai deqa Yesus aqa angro aiyel nanngi Jerusalem uratosib qure bei aqa ñam Emeus deq giloqneb. Jerusalem dena tigelosib Emeus qureq gilqajqa kiñala isaq 11 kilomita dego.

¹⁴ Nanngi aiyel giloqnsibqa kumbra kalil jeu tamo nanngi na Yesus yoqneb qaji deqa ombra maroqnsib giloqneb.

¹⁵ Gileqnaqqa Yesus a segi nanngoq di brantosiqa nanngi koba na walwelosib giloqneb.

¹⁶ Nanngi Yesus uneb ariya nanngi a qa poinjrosai.

¹⁷ Deqa a na nanngi aiyel endegsi nenemnjrej, "Ninigi anjam kiye maroqnsib gileqneb?" Degsi nenemnjrnaqa nanngi tigeleb. Yesus a moiyej deqa nanngi aiyel ulatamu tulan ugeinjrrej.

¹⁸ Onaqa bei aqa ñam Kliopas a na kamba Yesus minnej, "Tamo gargekoba nanngi Jerusalem endi unub. Ni segi kiyo kumbra brantej qaji deqa qaliesai?"

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba nenemnjrej, "Kumbra kiye brantej?"

Onaqa nanngi aiyel na minjeb, "Kumbra kalil Nasaret tamo Yesus aqaq di brantej qaji iga deqa mareqnum. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole soqnej. A Qotei ti tamo ungasari kalil ti nanngo ñamdamuq di manwa kokba yoqnej. Osiqa anjam singila ti dego maroqnej.

²⁰ Ariya a kumbra degyeqnaqa gago gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi na a ojsib Rom nanngo banq di ateb. Atnaqqa nanngi na a osib tigelosib minjeb, 'Ni une tamo. Deqa ni moiqam.' Degsib minjsib a osib ñamburbasq di qalnab moiyej.

²¹ Iga are qalem, 'Yesus a na qujai iga Israel tamo ungasari awaigim iga bole sqom.'

"Anjam bei dego unu. Yesus a moiyej bati qalub gilqo.

²²⁻²³ Yqoqa nobqolo amburu gago ungasari qudei nanngi Yesus aqa subq gilonub nanngi aqa jejamu unosai. Dena puluosib bosib iga mergonub, 'Iga subq di lan angro qudei unjronumqa nanngi na mergonub, "Yesus a subq na tigelqo. Deqa a ñambile unu." ' Ungasari nanngi na iga degsi mergonubqa iga tulan prugugetonum.

²⁴ Tamo qudei nanngi iga koba na sonam nanngi dego subq gilonub. Gilsib kumbra kalil ungasari nanngi na unsib saigonub qaji di unonub. Ariya nanngi Yesus aqa jejamu unosai."

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Nunngo areqalo tulan truquingwo. Qotei aqa medabu o tamo nanngo anjam nami maroqneb qaji di ninigi poingosai.

²⁶ Anjam agiende. Kristus a jaqatin koba osim moisim lan qureq oqimqa Qotei na ñam kobaquja yqas."

²⁷ Osiqa Yesus a segi qa anjam kalil nenngrenq di so qaji di nanngi sainjrej. A Qotei aqa medabu o tamo kalil nanngi Moses ombla nanngo anjam nenngrenq di so qaji dena utru atsiq anjam geregere plaltosiq minjroqnej.

²⁸⁻²⁹ Ariya nanngi qalub koba na walwelosib qure nanngi gilqa mareb qaji di jojomyosib Yesus a nanngi uratnjrsim gam bei dauryqa laqnaqa nanngi aiyel na saidyosib minjeb, “Ni iga uratgaim. Qoloqas. Deqa ni iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa a nanngi aiyel daurnjrsiqa nanngo tal gogetosib koba na soqneb.

³⁰ Sosib awoosib inngi uyoqnsib Yesus a bem osiq Qotei pailyosiqa bem ginngenjyosiqa nanngi aiyel anainjrej.

³¹ Anainjrnaqa bati deqa nanngi Yesus qa poinjrnaqa mareb, “Bole, tamo endi Yesus.” Degsib marnabqa Yesus a nanngo ambleq na loumosiq ulañej.

³² Ulañonaq nanngi mareb, “Bole, aqo aiyel gamq di walweleqnamqa Yesus a Qotei aqa anjam nenngrenq di so qaji di aqa utru geregere plaltosiq mergeqnaqa iga quoqnsim tulañ arearetgoqnaj.”

³³ Nanngi aiyel degsib marsib bati qujai deqa nanngi tigelosib olo puluosib Jerusalem aisib Yesus aqa angro 11 nanngi tamo qudei ti koroesonab itnjreb.

³⁴ Onaqa nanngi na nanngi aiyel endegsib minjreb, “Tamo Koba a bole subq na tigelqo. Agi a subq na tigelosiq Saimon aqaq di brantqoqa a bole unqo.”

³⁵ Degsib minjnabqa nanngi aiyel kamba anjam kalil gamq di Yesus na minjrej qaji deqa ti a na bem ginngenjyosiq anainjrnaqa nanngi a qa poinjrej deqa ti nanngi sainjreb.

Yesus aqa angro nanngi a uneb

³⁶ Degsib sainjreknabqa Yesus a segi nanngo ambleq di brantosiq minjrej, “Ninngi are lawo soqniy.”

³⁷ Degsi minjrnaqa nanngi kalil ulaosib tulañ prugugetosib are qaleb, “Iga buga bei unonum kiyo?”

³⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninngi kiyayaqa e buga qa marsib ulaosib prugonub?”

³⁹ Endi e di. Ninngi ijo ban bile unsib ijo sinnga unsib ban waiyosib ijo jejamu ojsib poingwas, e damu ti tanu ti. Buga a damu ti tanu ti saiqoji.”

⁴⁰⁻⁴¹ Yesus na nanngi degsi minjrsiqa aqa ban ti sinnga ti nanngi osornjrnaqa nanngi unsib tulañ areboleboleinjrej. Onaqa nanngi olo areqalo aiyeltoqnsib are koba qaloqneb. Yeqnaqa Yesus na minjrej, “Ninngi inngi bei unu e?”

⁴²⁻⁴³ Onaqa nanngi qe bei koiteb qaji di gentosib mutu bei Yesus yonab osiq nanngo namdamuq di uyej.

⁴⁴ Uysiqa minjrej, “E nami ninngi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, ‘Dal anjam kalil Moses a e qa nenngrenjey qaji di aqa damu brantqas. Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanngi e qa nenngrenjeyeb qaji di dego aqa damu brantqas. Anjam kalil louqa buk miligiq di e qa nenngrenjeyeb qaji di dego aqa damu brantqas.’ E nami ninngi degsi merngoqnem.”

⁴⁵ Osiqa Yesus a nanngo areqalo waqtetnjrnaqa nanngi Qotei aqa anjam nenngrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrej.

⁴⁶ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Kristus a jaqatin koba osim moisim bati qalub koboamqa a olo subq na tigelqas anjam di nenngrenq di unu.

⁴⁷⁻⁴⁸ Deqa ijo anjam maro tamo nanngi sawa sawa kalilq giloqnsibqa dia ijo anjam palontoqnqab. Palontoqniq tamo ungasari nanngi quoqnsib are bulyoqnqab. Yimqa Qotei a ijo ñam na nanngo une kobotetnjroqnqas. O ijo angro, ninngi segi ijo anjam maro tamo unub deqa kumbra kalil e nami nunngo namdamuq di yoqnem qaji deqa tamo ungasari nanngi sainjroqniy. Ninngi Jerusalem endia wau di utru atsib laqniy.

⁴⁹ Niŋgi quiy. Mondor Bole ijo Abu a nami nuŋgoq qarinyqa marej qaji di e na qarinyit nuŋgoq bqas. Deqa niŋgi qure endia tariŋoqniy. Tariŋosib soqniqbqa laŋ goge na Qotei aqa siŋgila nuŋgoq bqas.”

Qotei na Yesus osiq laŋ qureq oqej

⁵⁰ Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi joqsiqa Jerusalem uratosib Betani qureq gileb. Gilsib dia aqa baŋ soqtosiqa naŋgi qa pailyej.

⁵¹ Pailyeqnaqa Qotei na a metonaq naŋgi uratnjrsiqa laŋ qureq oqej.

⁵² A laŋ qureq oqeqnaqa naŋgi siŋga pulutosibqa a qa louosib tulaŋ areboleboleinjrej. Onaqa naŋgi olo puluosib Jerusalem aiyeb.

⁵³ Aisib bati gaigai atra tal miligiq di sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb.

JON

Qotei a tamo bulyosiq a gago ambleq di soqnej

¹ Tulaŋ nami inŋi inŋi kalil brantosaisonabqa Anjam a soqnej. Anjam a Qotei ombla soqneb. Anjam a segi Qotei.

² Tulaŋ nami Anjam a Qotei ombla soqneb.

³ Anjam a singila ti soqnej. Singila dena Qotei na inŋi inŋi kalil gereiyej. Inŋi bei gam bei na brantosai. Inŋi inŋi kalil branteleneb qaji di Anjam a segi na gereiyej.

⁴ Anjam a segi nambile qa utru. Nambile di puloŋ bul. Nambile dena tamo unŋasari nanŋi suwantnjreqnu.

⁵ Puloŋ di ambruq di suwaneqnu. Ambru na puloŋ di mosotqa keresai.

⁶ Tamo bei brantej aqa ñam Jon. Qotei na a qarinyonaq bej.

⁷ A bosiqa puloŋ qa anjam palontoqnej. Di kiyaaqa? Tamo unŋasari kalil nanŋi aqa anjam qusib puloŋ qa nanŋo areqalo singilatqajqa deqa.

⁸ Jon a puloŋ sai. A puloŋ qa anjam palontqajqa bej.

⁹ Puloŋ di puloŋ bole. A mandamq aisiqa tamo unŋasari kalil nanŋi suwantnjreqnu.

¹⁰ Anjam a mandamq di soqnej. Aqa singila na Qotei a mandam atej. Ariya tamo unŋasari mandamq di soqneb qaji nanŋi a qa poinjrosai.

¹¹ A aqa segi qure utruq ainaqa aqa leŋ qujai nanŋi a areiyosai.

¹² Ariya tamo unŋasari a areiyosib aqa ñam qa nanŋo areqalo singilateb qaji nanŋi a na giltjnрнаqa nanŋi Qotei aqa anŋro tinŋin branteb.

¹³ Ai abu na nambabtnjro qaji nanŋoq dena nanŋi Qotei aqa anŋro brantosai. Nanŋo segi areqalo na nanŋi Qotei aqa anŋro brantosai. Tamo bei aqa areqalo na dego nanŋi Qotei aqa anŋro brantosai. Qotei a segi na marnaqa nanŋi aqa anŋro tinŋin branteb.

¹⁴ Anjam di a tamo bulyosiq a gago ambleq di soqnej. Sonaqa iga aqa ñam koba ti aqa singila koba ti unem. A segi qujai Qotei aqa Niri. A iga qa are tulaŋ boleiyeqnu. A segi anjam bole qa utru.

¹⁵ A qa nami Jon a anjam palontoqnsiqa endegsi lelenoqnej, “E nami maroqnem, ‘Tamo di a ijo qoreq na bqas. E nambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ bunbejunu.’ ”

¹⁶ Qotei aqa Niri a iga kalil qa are tulaŋ boleiyeqnu. Aqa kumbra dena a na iga tulaŋ gegerereiqnu.

¹⁷ Bole, nami Qotei a Moses aqa wau na iga dal anjam egej. Ariya Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are boleiyosiq a anjam bole egej.

¹⁸ Tamo bei na Qotei aqa ulatamu unosai. Qotei aqa Niri a na qujai iga Qotei osorgej. Qotei aqa Niri a segi Qotei. A aqa Abu aqa areq di sosisq beteryejunu.

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹⁹ Bati bei Juda tamo kokba nanŋi na atra tamo ti Livai nanŋi ti qarijnjnabqa Jerusalem qure uratosib Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni tamo yai?”

²⁰ Ariya Jon a anjam ulitosai. A segi qa ubtosiq a minjrej, “E Kristus sai.”

²¹ Onaqa nanŋi na olo nenemyeb, “Deqa ni tamo yai? Ni Elaija kiyo?” Onaqa a na minjrej, “Sai.” Onaqa nanŋi na olo nenemyeb, “Ni Qotei aqa medabu o tamo iga a qa tariŋeqnum qaji tamo de kiyo?” Onaqa a na kamba minjrej, “Sai. E a sai.”

²² Deqa olo nenemyeb, “Ni tamo yai? Ni segi qa kiyersi mareqnum di gegerere mergimqa iga olo aisim tamo nanŋi iga qarignonub qaji di minjrqom.”

²³ Onaqa Jon na minjrej, “Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam endegsi nenŋrenyej, ‘Tamo bei a wadau sawaq di tulaŋ lelenoqnsim tamo unŋasari nanŋi

minjroqnaqas, “Tamo Koba a bçajqa gam gereiyeti.” ’ Aisaia a nami anjam degsi nenjrenje. Gam gereiyqa tamo agi e segi.”

²⁴ Tamo nanği di Farisi nanği na qarınjnab Jon aqaq gileb.

²⁵ Deqa nanği olo Jon nenemyeb, “Ni Kristus sai. Ni Elaija sai. Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo di sai. Deqa ni kiyaaq tamo unğasari nanği yansnjreqnum?”

²⁶ Onaqa Jon na kamba minjrej, “E ya na nanği yansnjreqnum. Ariya nungo ambleq di tamo bei unu. Niği a qa qaliesai.

²⁷ A ijo qoreq na bças. A ñam ti unu. E ñam saiqoji. Deqa e na a kangalyqajqa e tamo bolesai.”

²⁸ Jon a Betani qureq di nanği anjam degsi minjroqnej. Betani qure di Jordan ya taqal beiq di unu. Dia Jon na tamo unğasari nanği yansnjroqnej.

Yesus a Qotei aqa Kaja Du

²⁹ Nebeonaqa Yesus a walwelosiq Jon aqa areq beqnaqa unsiq marej, “Niği uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du. A na qujai tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanngo une kobotetnrqas.

³⁰ E tamo deqa nami endegsi merngoqnem, ‘A ijo qoreq na bças. E nambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulan bunbejunu.’

³¹ E nami a qa qaliesai. Ariya Israel nanği a qa qalieqajqa deqa e bosim ya na tamo unğasari nanği yansnjreqnum.”

³² Jon a nanği degsi minjrsiqa olo minjrej, “Qotei aqa Mondor a lan qure uratosiq binon bulosiq mandamq aisiqa Yesus aqa gateq di awoonaq e unem.

³³ E nami Yesus qa qaliesai. Ariya Qotei agi e ya na tamo unğasari nanği yansnjrqajqa qarınbej qaji a na merbej, ‘Ijo Mondor Bole a aisim tamo bei aqa gateq di awoamqa ni unqam. A na qujai Mondor aqa sinğila na tamo unğasari nanği yansnjroqnaqas.’

³⁴ Qotei na e degsi merbonaqa e tamo di unsim marem, ‘Bole, a Qotei aqa Niri.’ ”

Tamo qalub nanği Yesus dauryeb

³⁵⁻³⁶ Olo nebeonaqa Jon aqa anğro aiyel nanği ti koba na tigelesonabqa Yesus a walwelosiq gileqnaqa Jon na unsiqa nanği aiyel minjrej, “Niği uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du.”

³⁷ Degsi minjrnaqa nanği aiyel Jon dauryqa uratosib olo Yesus dauryosib gileb.

³⁸ Onaqa Yesus a bulosiq nanği aiyel a dauryosib beqnaqqa unjrsiqa nenemnjrej, “Niği aiyel kiyaaq e daurbegqub?” Onaqa minjeb, “Rabai, ni tal qabia unum?” Ñam “Rabai” di Hibru anjam. Gago anjam, “Qalie Tamo Koba.”

³⁹ Onaqa Yesus na nanği aiyel minjrej, “Niği bosib ijo tal uniy.” Onaqa nanği Yesus dauryosib gilsib tal a soqnej qaji di uneb. Unsib seņ bati 4 onaq bilaqtej deqa nanği a ombla soqneb.

⁴⁰ Tamo aiyel Jon aqa anjam qusib Yesus dauryeb qaji bei aqa ñam Andru. A Saimon Pita aqa was.

⁴¹ A Yesus uratosiq walwelosiq aqa was Saimon itosiq minjej, “Iga Mesaia unonum.” Ñam “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.”

⁴² Degsi minjsiqa Saimon osiq Yesus aqa areq osi gilej. Onaqa Yesus na Saimon unsiqa minjej, “Ni Saimon. Ni Jon aqa niri. Bunuqna ino ñam Sifas mermoqnaqab.” Ñam “Sifas” di Hibru anjam. Gago anjam, “Pita.” Aqa damu, “Menin.”

Yesus a Filip Nataniel wo nanği metnjrej

⁴³ Olo nebeonaqa Yesus a Galili sawaq gilqa osiqa tamo bei aqa ñam Filip itosiq minjej, “Ni e daurbe.”

⁴⁴ Filip a Betsaida qure qaji. Di Andru Pita wo nanngo qure utru.

⁴⁵ Onaqa Filip a aisiqa tamo bei aqa ñam Nataniel itosiq minjej, “Ni au. Iga tamo a qa nami Moses marsiq dal anjamq di nenjrenje qaji a unonum. Qotei aqa medabu o qaji

tamo nanġi deġo a qa maroqnsib neŋġrenjoqneb. Tamo di Yesus Nasaret qure qaji. A Josep aqa nġiri.”

⁴⁶ Onaqa Nataniel na kamba Filip minnej, “Nasaret di qure kiñala. Di qure kobaquja sai. Tamo bole bei a qure dena brantqa kere kiyo?” Onaqa Filip na minnej, “Ni bosim tamo di unime.”

⁴⁷ Onaqa Nataniel a walwelosiq Yesus aqa areq beqnaqa unsiqa a qa marej, “Ninġi uniy. Tamo di a Israel tamo bolequja. A gisaŋ anjam marosaieqnu.”

⁴⁸ Onaqa Nataniel na Yesus nenemyej, “Ni kiyersi e qa qalieonum?” Onaqa Yesus na kamba minnej, “Filip a ni metmosaisonaqa ni qura utruq di awesonamqa e ni numonum.”

⁴⁹ Onaqa Nataniel a Yesus aqa anjam di qusiqa minnej, “O Qalie Tamo Koba, ni degsi maronum deqa e poibqo, ni Qotei aqa Nġiri. Ni Israel nanġo Mandor Koba.”

⁵⁰ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni qura utruq di awesonam e ni numonum e degsi ubtosim mermonumqa ni qusim ino areqalo e qa sinġilatonum e? Di ijo sinġila kiñala segi e babtonum. Bunuqna e ijo sinġila kokba babtoqnit ni unoqnaqam.”

⁵¹ Osiqa nanġi kalil minjrej, “Ninġi quiy. E bole mernġwai. E segi Tamo Anġro. Deqa bunuqna lan waqamqa Qotei aqa lan anġro nanġi ijo jejamuq na lan qureq oqoqnsib olo mandamq aiyoqrib ninġi unjrqab.”

2

Tamo bei uña baŋ ojqa bati brantej

¹ Bati aiyel koboonaqa Kana qure agi Galili sawaq di unu dia tamo bei uña baŋ ojqa bati brantej. Deqa tamo unġasari nanġi koroosib inġi goiyeb. Anjam qarinyonab Yesus aqa ai a koro deq gilej.

² Yesus aqa anġro nanġi ti deġo metnjrnab koro deq gileb.

³ Koroosib inġi uyeqnaqba wain saiinjrnaba Yesus aqa ai na minnej, “Nanġi wain saiinjrqo.”

⁴ Onaqa Yesus na minnej, “Ai, di ino wau. Di ijo wau sai. Ijo wauqa bati brantosaiunu.”

⁵ Onaqa aqa ai na kanġal tamo nanġi endegsi minjrej, “Yesus a anjam kiye mernġimqa di dauryiy.”

⁶ Tal dia ya nobu 6 kokba meniŋ na gereiyo qaji ateleŋonab soqneb. Juda nanġi Qotei pailyqa oqnsib ya nobu dena ya tigoqnsib nanġo baŋ ti jejamu ti yansoqneb. Deqa ya nobu di ateleŋonab soqneb. Ya nobu quja quja 100 lita.

⁷ Ariya Yesus na kanġal tamo nanġi minjrej, “Ya nobu di maqteleniy.” Onaqa nanġi ya nobuq di ya qamelenonab maqej.

⁸ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yiy.” Onaqa kanġal tamo nanġi Yesus aqa anjam di dauryosib ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yeb.

⁹ Ya di Yesus na bulyonaq wain babej. Wain babonaqa goiyo lanja a uyo oneiyosiq marej, “Endi wain bolequja.” Wain di qabe na bej di a qaliesai. Kanġal tamo ya tigej qaji nanġi segi qalie. Onaqa goiyo lanja a na tamo uña baŋ ojeq qaji di metonaq aqa areq bonaq minnej,

¹⁰ “Bati gaigai tamo nanġi inġi goiyoqnsib wain qaqtin bole namo tamo nanġi anainjreqnab uyeqnaqba. Uyeqnaqba olo bunu wain qaqtin bolesai di anainjreqnab. Ariya ni degyosai. Ni wain qaqtin bole tentosim namo wain qaqtin bolesai anainjronum uyonub olo bunu wain qaqtin bole anainjronum.”

¹¹ Yesus a Kana qureq di maŋwa di babtej. Kana qure agi Galili sawaq di unu. A nami maŋwa bei babtosaioqnej. Bati di qujai a na maŋwa babtqa utru atej. Maŋwa dena a na aqa segi ñam koba ti aqa sinġila koba ti boleq atej. Onaqa aqa anġro nanġi maŋwa di unsibqa a qa nanġo areqalo sinġilateb.

¹² Ariya unja ban ojqa bati di koboonaqa Yesus aqa was nanği ti aqa anğro nanği ti aqa ai koba na Kana qure uratosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib dia bati qudei soqneb.

Tamo nanği atra tal miligiq di inği inği qarinyoqneb

¹³ Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laq nabqa nanği elenjej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomonaqa Yesus a Jerusalem aijej.

¹⁴ Aisiq atra tal kobaquja miligiq gilej. Gilsiqqa nam atej di tamo nanği na makau ti kaja ti binon ti qarinyeq nabqa tamo qudei na awaiyeq nab unjrej. Silali piloqneb qaji tamo nanği nanço awo jaramq di awesosib silali pileq nabqa nanği dego Yesus na unjrej.

¹⁵ Unjr siqa raunğa osiq dena toqon gereiyosiq ganinyoqnsiq nanği kalil nanço kaja ti nanço makau ti winjr naqa atra tal uratosib jaraiyeb. Silali piloqneb qaji tamo nanği dego winjr siqa nanço awo jaram bilbelyosiq silali bimblyetnjrej.

¹⁶ Osiqa tamo nanği binon qarinyoqnsiq dena silali oqneb qaji nanği endegsi minjrej, “Ninği binon di elenosib jaraiyiy. Ninği na ijo Abu aqa tal endi inği qarinyo tal bulyaib.”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa kumbra di unsibqa Qotei aqa anjam bei nenğrenq di so qaji deqa olo are qaleb. Agi nami endegsib nenğrenyeb, “O Abu, e ino tal qa tulan arearetbqo. Deqa e ino tal bole sqajqa sinğilaeqnum.”

¹⁸ Yesus na tamo nanği di winjr naqa Juda tamo kokba nanği unsibqa deqa nenemyeb, “Ni manwa kiye babtım dena iga poigwas, ni Qotei aqa ñam na kumbra endi yeqnum?”

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği na atra tal kobaquja endi konğrontibqa bati qalub qa e olo tigeltqai.”

²⁰ Onaqa nanği na minjeb, “Atra tal endi gereiyeq nab wausau 46 koboej. Ni kiyayqa bati qalub qa olo tigeltqa maronum? Keresai.”

²¹ Yesus a atra tal qa marej di aqa segi jeyamu sigitosiq yawo anjam marej.

²² Deqa bunuqna a subq na tigelonaqa aqa anğro nanği aqa anjam deqa olo are qalsibqa Qotei aqa anjam nami nenğrenyeb qaji deqa poinjr naqa Yesus qa nanço areqalo sinğilateb.

Yesus a tamo kalil nanço kumbra qa qalie bole

²³ Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laq nabqa nanği elenjej. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus a Jerusalem di sosiqqa manwa babteqnaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği unoqnsib aqa ñam qa nanço areqalo sinğilatoqneb.

²⁴ Ariya Yesus a nanği areinjrosai. A tamo kalil nanği qa qalie bole.

²⁵ A powo bei qa truquosaieqnu. Deqa tamo bei na tamo nanği qa ubtosim Yesus minjaiq. A segi tamo nanço areqalo qalie bole.

3

Nikodemus a qolo Yesus ombla anjam qaireb

¹ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Nikodemus. A Farisi tamo. A Juda nanço gate bei.

² A qolo Yesus aqa areq bosiqqa minjej, “O Qalie Tamo Koba, iga qalieonum, ni powo tamo bole. Ni Qotei aqaq na bem. Qotei a ni sinğila emosai qamu manwa ni yeqnum qaji di ni babtqa keresai qamu.”

³ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Tamo bei a anğro mom bunuj bulosim nambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. Deqa a Qotei unqa keresai.”

⁴ Onaqa Nikodemus na nenemyej, “Tamo a qeliqo di a kiyersim olo aqa ai miligiq aisim anğro mom bulosim nambabqas?”

⁵ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Tamo bei a ya na ti Qotei aqa Mondor na ti anğro mom bunuj bulosim nambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai.

⁶ Ningi nungo ai abu nanjo jejamuq dena nambabeqnu deqa ningi mandam tamo unub. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo bei nambabtqas di a mondor ti sqas.

⁷ E ni mermonum, 'Ningi angro mom bunuj bulosib nambaboij.' Ni ijo anjam di qusim prugugetaim.

⁸ Jagwa a segi puyoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa ni aqa anjam ato queqnum. Ariya a qabe na kiyo boqnsiq qabiteqnu di ni qaliesai. Tamo kalil Qotei aqa Mondor aqa singila na angro mom bunuj bulosib nambabeqnu qaji nanji kere dego."

⁹ Onaqa Nikodemus na olo Yesus nenemyej, "Kumbra di kiyersi brantqas?"

¹⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni Israel nanjo qalie tamo koba. Ni kiyaya ijo anjam endeqa poimosai?"

¹¹ E bole mermqai. Anjam iga qalieonum qaji deqa mareqnum. Kumbra iga uneqnum qaji deqa saeqnum. Ariya ningi gago anjam endi ojosaieqnu.

¹² Endego e mandam qa anjam merngonumqa ningi qusib nungo areqaloq di singilatqab. Deqa e lan qure qa anjam dego merngit ningi kiyersib nungo areqaloq di singilatqab?

¹³ Tamo bei a lan qureq oqosai. E Tamo Angro e segi qujai lan qureq dena mandamq aiyem.

¹⁴ Nami Moses a wadau sawaq di sosiqa a amal sigitosiq soqtosiq gaintej. Dego kere e Tamo Angro soqtbosib gaintqab.

¹⁵ Amqa tamo kalil e qa nanjo areqalo singilatqab qaji nanji nambile gaigai sqab.

¹⁶ "Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanji tulan qalaqalainjrsiq deqa aqa segi Niri qujai di nanji enjrej. A endegsi are qalej, 'Tamo ungasari nanji ijo Angro qa nanjo areqalo singilatqab di nanji padalqasai. Nanji nambile gaigai sqab.' Qotei a degsi are qalsiq deqa aqa segi Niri qujai nanji enjrej.

¹⁷ Qotei a tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanjo une qa peginjrqas marsiq aqa Niri qarinyosai. A nanji elenam nanji padalaib deqa osiq aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej.

¹⁸ Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji Qotei na peginjrqasai. Ariya tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilatosai qaji nanji Qotei na peginjrqas. Di kiyaya? Nanji aqa segi Niri qujai aqa nam qa nanjo areqalo singilatqab deqa.

¹⁹ Qotei na tamo ungasari nanji di peginjrqas di aqa utru agiende. Puloj a mandamq ainaqa nanji ambru qa arearetnjroqnej. Nanji puloj qa arearetnjrosai qonej. Di kiyaya? Nanji kumbra uge yoqneb deqa.

²⁰ Tamo ungasari kalil kumbra uge yeqnu qaji nanji puloj jeuteqnu. Nanjo kumbra uge di puloj na boleq ataim deqa nanji puloj aqaq bosai qonej.

²¹ Ariya tamo ungasari anjam bole dauryeqnu qaji nanji puloj aqaq beqnu. Boqnsib wau bole bole yeqnuqa tamo nanji unoqnsib mareqnu, 'Bole, nanji Qotei aqa singila na wau di yeqnu.'

Jon yansnjro qaji a Yesus qa anjam palontoqnej

²² Bati bei Yesus aqa angro nanji ti walwelosib Judia sawaq gileb. Gilsib dia sosibqa Yesus na tamo ungasari nanji yansnjroqnej.

²³ Jon yansnjro qaji a Ainon qureq di sosiqa a dego tamo ungasari nanji yansnjroqnej. Ainon qure di Salim qure jojomq di unu. Dia ya koba soqnej deqa tamo ungasari nanji Jon aqa areq beqnuqa a na yansnjroqnej.

²⁴ Herot na Jon tonto talq di waiyosaisoqnej deqa Jon a kumbra di yoqnej.

²⁵ Bati bei Jon aqa angro qudei nanji Juda tamo bei ti jejamu yanso kumbra qa anjam na qotoqneb.

²⁶ Osib nanği Jon aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, nami tamo ni ombla Jordan ya taqal beiq di sosibqa ni a qa anjam maroqnem qaji bini tamo unğasari kalil nanği aqa areq gileq nabqa a na yansnjreqnu. Nanği inoq bosaieqnu.”

²⁷ Onaqa Jon na kamba minjrej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na iga inği bei egwasai di iga inği bei oqa keresai.

²⁸ Ninği segi ijo anjam bei quoqneb. Agi e merngoqnem, ‘E Kristus sai. Qotei na e namoqna qarınbonaq e Kristus bqajqa gam gereiyetem.’

²⁹ Tamo uña bañ ojqaş qaji a segi na uña di oqaş. Aqa was a laña qalaq di tigelesosimqa tamo uña bañ ojqaş qaji aqa anjam quoqnaş. Qusimqa tulañ areboleboleiyqaş. Dego kere e bini tulañ areboleboleibqa.

³⁰ Kristus aqa ñam tulañ kobaqaş. Ijo ñam aguq aiqaş.” Jon na aqa anğro nanği degsi minjrej.

³¹ Tamo lañ qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulañ bunjrejunu. Mandam qaji tamo unğasari nanği mandam endeqa kumbra yoqnsib anjam mareqnu. Ariya tamo lañ qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulañ bunjrejunu.

³² Kumbra a uneqnu qaji a deqa saeqnu. Anjam a queqnu qaji di a na babtosiş mareqnu. Ariya mandam qaji tamo unğasari nanği aqa anjam di ojosaieqnu.

³³ Tamo unğasari Yesus aqa anjam di ojeqnu qaji nanği a qa nanço areqalo şingilatoqnsib mareqnu, “Bole, Qotei a anjam bole qa utru.” Nanği degsi mareqnu.

³⁴ Tamo Qotei na qarınyej qaji a Qotei aqa anjam babtosiş mareqnu. Di kiyaaqa? Qotei na aqa Mondor a torei yekritej deqa. A na aqa Mondor potosiş taqal bei segi Yesus yosai.

³⁵ Abu na aqa segi Niri qalaqalaiyeqnu deqa a na inği inği kalil aqa bañq di atelenej.

³⁶ Tamo unğasari Qotei aqa Niri qa nanço areqalo şingilateqnu qaji nanği nambile gaigai sqab. Ariya tamo unğasari Qotei aqa Niri aqa anjam dauryqa urateqnu qaji nanği nambile itqasai. Qotei aqa minjin nançoq di sqas.

4

Yesus a Samaria uña bei wo anjam maroqneb

¹⁻³ Farisi nanği endegsiş queb, “Yesus a Jon bunyosiqa tamo unğasari tulañ gargekoba yansnjreqnaqa nanği a dauryeqnu. Jon a tamo gargekoba yansnjrosaieqnu.” Farisi nanği degsiş queb. Bole, Yesus a segi na tamo unğasari nanği yansnjrosaijneş. Aqa anğro nanği na yansnjroqneb. Tamo Koba Yesus a qalieej, Farisi nanği degsiş queb. Deqa a Judia sawa uratosiqa olo Galili sawaq gilej.

⁴ A gam dauryosiqa Samaria sawa amble potosiqa walweloşiq gilej.

⁵ Gilişiq Samaria nanço qure kiñala bei aqa ñam Sikar di brantej. Qure qalaq di mandam mutu bei soqnej. Mandam mutu di Jekop a nami aqa niri Josep yeş.

⁶ Ya uyqajqa sub dia soqnej. Ya sub di Jekop a nami bogej qaji. Yesus a walweloşiq qanam jige seş bati 12 onaqa aqa jejamu asgiyonaqa aqaratqa osiqa ya sub qalaq di awoej.

⁷⁻⁸ Onaqa aqa anğro nanği inği awaiyqa marsib qure miligiq aiyeş. Aiyeq nabqa Samaria uña bei a ya tugwajqa beş. Bonaqa Yesus na minjeş, “Ya gamban tigsim e anaibe.”

⁹ Onaqa Samaria uña dena Yesus kamba minjeş, “Ni Juda tamo. E Samaria uña. Deqa ni kiyaaqa e merbonum, ‘Ya gamban tigsim e anaibe?’” Uña na degsiqa Yesus minjeş. Di kiyaaqa? Juda nanği Samaria nanği ti koba na anjam marosaieqnu.

¹⁰ Onaqa Yesus na uña di minjeş, “Ni inği bole Qotei na laña emqajqa di qalieosim qamu tamo ni na ya tigsim anaiyqajqa mermqo qaji a qa poimqo qamu ni e merbimqa nambile gaigai sqajqa ya anaimonum qamu.”

11 Onaqa uña dena minjej, “O Tamo Koba, ni ya tugwajqa gamban saiqoji. Ya sub endi tulan guma koba. Deqa ni qabe na nambile gaigai sqajqa ya di oqam?”

12 Gago moma utru Jekop a nami ya sub endi bogsiqa gago moma nanği enjrej. A sub endena ya uyoqnej. Aqa anğro nanği ti aqa makau ti aqa kaja ti nanği dego sub endena ya uyoqneb. Ni na gago moma utru Jekop bunyqam kiyo?”

13 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Tamo nanği sub endena ya uyoqnqab di nanği olo bunu ya qarnjroqnqas.

14 Ariya e na tamo nanği ya anainjrqai di nanği bunu ya qarnjrqasai. Ya e na anainjrqai di nanği uyibqa nanço are miligiq di ya ani bul polyoqnmqqa nanği nambile gaigai sqab.”

15 Onaqa uña dena Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ya di anaibimqqa e olo ya qarboqnqasai. Amqa e olo bosiy sub endena ya tugoqnqasai.”

16 Onaqa Yesus na minjej, “Ni mati aisim ino gumbulun metosim niği ombla endeq boiy.”

17 Onaqa uña na minjej, “E gumbulun saiqoji.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni gumbulun saiqoji di kere maronum.

18 Ni nami gumbulun 5 osim uratnjrem. Ariya tamo ni bini ombla unum qaji di ino gumbulun sai. Deqa ino anjam di bole.”

19 Onaqa uña dena minjej, “O Tamo Koba, ni anjam di ubtosim merbonum deqa e poibqo, ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.

20 Gago moma nanği nami manaq endi koroqnsib Qotei qa louoqneb. Ariya Juda nanği mareqñub, ‘Qotei qa louqajqa sawa qujai agi Jerusalem.’ ”

21 Onaqa Yesus na olo minjej, “O uña, e ni anjam bei mermit ni qusim poimeme. Anjam agiende. Bati bei brantimqqa manaq endi niği Abu qa louoqnqasai. Jerusalem dia dego niği Abu qa louoqnqasai.

22 Niği Samaria qaji. Deqa niği Abu qa loueqñub qaji a qa geregere poingosai. Ariya iga Juda qaji. Deqa iga Abu qa loueqnum qaji a qa geregere poiqeñnu. Di kiyaaqa? Abu na tamo unğasari nanği elenqajqa utru agi Juda iga segi.

23 Ariya bati bei brantimqqa tamo nanği Mondor na ti anjam bole na ti Abu qa louoqnqab. Osib nanço lou dena nanği Abu qa bole louoqnqab. Yim Abu a nanği qa tulan areboleboleiyqas. Bati di agi brantqo.

24 Qotei a segi Mondor. Deqa tamo nanği Qotei qa louqa oqnsib Mondor na ti anjam bole na ti louoqnqab di nanği Qotei qa bole louoqnqab.”

25 Onaqa uña dena Yesus minjej, “E qalie, Mesaia a bqas.” “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” Osiqa Yesus minjej, “Mesaia a bosimqqa Qotei aqa anjam kalil ubtosim mergekritqas.”

26 Onaqa Yesus na minjej, “Mesaia agi e segi. Aqo ombla anjam mareqñnum.”

27 Yesus a uña degsi minjnaqa aqa anğro nanği olo qureq na bosibqa a uña de wo anjam mareqñab unsibqa tulan prugugeteb. Ariya nanği Yesus nenemyosai, “Ni kiyaaqa uña de wo anjam mareqñub?” Degyosai.

28 Onaqa uña dena aqa ya nobu uratosiqa olo qure miligiq aisiqa tamo unğasari nanği minjrej,

29 “Niği bosib tamo di uniy. E kumbra nami yoqñem qaji di a na ubtekritqo. Tamo di a Kristus kiyo?”

30 Degsi minjrnaqa nanği qure uratosib Yesus unqajqa beb.

31 Beqñabqa Yesus aqa anğro nanği na minjeb, “O Qalie Tamo Koba, ni bosim iği uye.”

32 Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo iği uyo bei unu di niği qaliesai.”

33 Onaqa aqa anğro nanği aqa anjam di qusibqa segi segi maroqñeb, “Tamo bei na iği bei osi bosiq anaiyqo kiyo?”

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei e qarinqbej qaji aqa areqalo e dauryosiy aqa wau kobotqai. Ijo inqi uyo bole agide.

³⁵ “Ninqi mareqnu, ‘Bai qolqe koboeqnaqa inqi melieqnu.’ Ninqi degsib mareqnu. Ariya e na ninqi yawo anjam bei endegsi mernqwai. Ninqi inqi wauq di njam atsib inqi meliosiq unu di unqab.

³⁶ Tamo inqi meli gentoqnsib koroiyeqnu qaji nanqi awai eqnu. Nanqo awai agi nanqi nambile gaigai sqab. Deqa tamo nanqi inqi yageqnu qaji ti tamo nanqi inqi meli genteqnu qaji ti koba na areboleboleinjraqas.

³⁷ Deqa anjam endi bole, ‘Tamo bei na inqi yagwas. Olo tamo bei na inqi meli gentqas.’

³⁸ E ninqi qarinqonumqa gilsib wau ninqi na wauosai qaji dena inqi elenqnu. Tamo qudei nanqi nami waukobaeb. Ariya ninqi lanja gilsib inqi elenqnu.”

³⁹ Unja dena Samaria tamo unqasari gargekoba qure dia soqneb qaji nanqi Yesus qa sainjrnaq qusibqa Yesus qa nanqo areqalo singilateb. Di kiyaaqa? Unja na minjrej, “Kumbra kalil e nami yoqnem qaji di tamo dena ubtekritqo.”

⁴⁰ Degsi minjrnaq qusibqa Yesus aqa areq bosib minjeb, “Ni gago qureq endi iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa Yesus a bati aiyel nanqo qureq di soqnej.

⁴¹ Sosisqa Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo unqasari gargekoba nanqi aqa anjam quoqnsib poinjreqnaqa a qa nanqo areqalo singilatoqneb.

⁴² Deqa nanqi na unja di minjeb, “Ni Yesus qa anjam mergonam qusim gago areqaloq di singilatem. Singilatosim sonamqa a segi na olo anjam mergwo qusim turtosim gago areqalo a qa torei singilatunum. Osim deqa iga endegsi poigwo, ‘Bole, Yesus a na qujai tamo unqasari mandamq endi unub qaji nanqi elenqas.’ ”

Yesus na Rom nanqo tamo gate aqa niri boletej

⁴³ Onaqa bati aiyel koboonaqa Yesus a qure di uratosiq walwelosiq Galili sawaq gilej.

⁴⁴ A segi nami endegsi marej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaqas di nanqi aqa anjam quetqa asginjraqas. Deqa a qure dia njam saiqoji sqas.”

⁴⁵ Yesus a Galili sawaq di brantonaqa tamo unqasari sawa dia soqneb qaji nanqi a qa tulan areboleboleinjrej. Di kiyaaqa? Nami Juda nanqo yori bati koba qa Yesus a Jerusalem dia manwa babteqnaq nanqi unoqneb deqa.

⁴⁶ Ariya Yesus a olo Kana qureq aiyej. Qure di agi Galili sawaq di unu. Qure dia nami Yesus a ya bulyonaqa wain babej. Aisiq di sonaqa Kaperneam qureq di Rom nanqo mandor aqa tamo gate bei aqa niri makobaiyonaq neiesoqnej.

⁴⁷ Deqa tamo gate di Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di soqnej di qusiq walwelosiq aqa areq aisiq pailiosiq minnej, “O Tamo Koba, ijo anqro a moiqa laqnu. Deqa ni bosim a boletime.”

⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo di minnej, “Ninqi ijo manwa bei nunqo njamdamu na unqasai di ninqi e qa nunqo areqalo singilatqasai.”

⁴⁹ Onaqa tamo dena olo Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni boqujat. Ijo anqro a moiyo uge.”

⁵⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Ni gile. Endego ino anqro a boleqo nambile unu. A moiqasai.” Onaqa a Yesus aqa anjam di qusiq bole qa marsiq gilej.

⁵¹ A gileqnaqa aqa kanqal tamo qudei nanqi aqa talq dena bosib gamq di turossib minjeb, “Ino anqro a boleossiq nambile unu.”

⁵² Onaqa a na nenemnjrej, “Sen bati gembu a boleqo?” Onaqa minjeb, “Ya qanam sen bosiq inqi uyo bati tinyonaqa aqa jejamu kanqan koboonaqa a boleej.”

⁵³ Degsi minjnabqa a qalieej, sen bati deqa tintin Yesus na minnej, “Endego ino anqro a boleqo nambile unu. A moiqasai.” A degsi qalieossiq deqa a Yesus qa aqa areqalo singilateb. Tamo kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi dego Yesus qa nanqo areqalo singilateb.

⁵⁴ Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di sosiqa bati deqa a mañwa di yej. A nami Galili sawaq di mañwa bei yosaiqnej. Aqa mañwa qujai nami yej qaji agi a ya bulyonaq wain babej.

5

Yesus a ma tamo bei boletej

¹ Bati bei Yesus a Juda nanjo yori bati koba unqa marsiqa Jerusalem aieje.

² Jerusalem dia ya kuru bei soqnej. Ya kuru di kaja nanjo siranme qalaq di soqnej. Ya kuru di aqa ñam Betesda. Di Hibru anjam na mareqñub. Ya kuru areqsi jagwa oqajqa tal kiñilala 5 soqñeb.

³ Tal dia tamo ma ti, tamo ñam qandimo, tamo sinqa uge, tamo jejamu lainjro qaji tulan gargekoba soqñeb. Nanji ya anñilqajqa tariñoqñeb.

⁴ Bati qudei Tamo Koba aqa lan angro ya kuru miligiq aiyoqñsiqa ya enteqnaqa anñiloqnej. Ya anñiloqñimqa tamo a namo yaq aiqas qaji aqa ma koboqas. Utru deqa nanji ya anñilqajqa tariñoqñeb.

⁵ Ariya bati deqa tamo bei wausau 38 ma ti soqnej qaji a dia tariñoqnej.

⁶ Onaqa Yesus na tamo di ñeiesonaq unsiqa a bati olekoba ma de ti soqnej di qalieosiqa nenemyej, “Ni boleqajqa are unu e?”

⁷ Onaqa minnej, “O Tamo Koba, ya anñiloqñimqa tamo yai na e aqaryaibosim urur yaq osi aiqas? Tamo dego bei sosai. E aiqa yeqñam ma tamo qudei nanji e bunboqñsib namo yaq aiyeqñub.”

⁸ Onaqa Yesus na minnej, “Ni tigelosim ino sapera qoboiyosim walwel.”

⁹ Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa jejamu boleonaqa a tigeloqujatosiq aqa sapera qoboiyosiqa walweloqñsiqa gilej.

Bati di Juda nanjo yori bati.

¹⁰ Deqa Juda tamo kokba nanji na tamo boleej qaji di unsib minjeb, “Bini yori bati. Iga wauqa getento. Deqa ni ino sapera qoboiyaim.”

¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo e boletbqo qaji a na merbqo, ‘Ni ino sapera qoboiyosim walwel.’ ”

¹² Degsi minjrnaqa nanji na nenemyeb, “Tamo yai na ni mermqo, ‘Ni ino sapera qoboiyosim walwel?’ ”

¹³ Onaqa a na minjrej, “Tamo e boletbqo qaji aqa ñam di e qaliesai.” A nanji degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba sonab Yesus a nanjo ambleq na ulanej.

¹⁴ Onaqa nebeonaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiq tamo di itosiq minnej, “Ni que. E ni boletmonum deqa ni olo une bei ataim. Gulbe kobaquja bei ino jejamuq di olo branto uge.”

¹⁵ Onaqa tamo di aisiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Tamo e boletbej qaji agi Yesus.”

¹⁶ Onaqa Juda tamo kokba nanji Yesus ugeugeiyqajqa maroqñeb. Di kiyaaqa? A mañwa di yori bati qa yoqnej deqa.

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo Abu a nami gaigai wauoqnej agi bini wauoqñsiqa unu. Deqa e dego waueqñum.”

¹⁸ Onaqa Juda tamo kokba nanji Yesus aqa anjam di qusibqa nanji a qalib moiqajqa torei sinqilaoqñeb. Di kiyaaqa? A yori bati segi gentosai. A dego marej, “Qotei a ijo Abu.” Aqa anjam dena a segi qa marej, “Aqo Qotei wo ombla kerekere.”

Yesus a Qotei aqa Niri

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernqwai. E Qotei aqa Niri. E ijo segi areqalo na kumbra bei yqa keresai. Kumbra ijo Abu na yeqnaq e uneqñum qaji di e dego yeqñum.”

²⁰ E ijo Abu aqa Niri. Deqa a na e qalaqalaiboqnsiq kumbra kalil a yeqnu qaji di e olo osorbeqnu. Bunuqna a kumbra tulan singila kokba dego osorboqngas. Yim ningi unsib tulan prugwab.

²¹ Ijo Abu na tamo moreno qaji nangi olo nambile enjroqnsiq subq na tigeltjreqnu. Deqa e Qotei aqa Niri e kamba dego ijo segi areqalo na tamo nangi nambile enjreqnum.

²² Ijo Abu na tamo nanngo une qa nangi peginjrosaieqnu. Wau di a na e ebej. E Qotei aqa Niri deqa e na tamo nanngo une qa nangi peginjreqnum.

²³ E wau di yeqnum. Di kiyaga? Tamo kalil nangi ijo nam soqtetboqngajqa deqa. Agi nangi ijo Abu aqa nam soqteqnu dego kere. Tamo a ijo nam soqtetbosaieqnu di a ijo Abu e qarinqej qaji aqa nam dego soqtosaieqnu.

²⁴ “E bole merngwai. Tamo a ijo anjam qusim ijo Abu e qarinqej qaji a qa aqa areqalo singilatqas di a nambile gaigai sqas. Deqa e aqa une qa pegiyqasai. A moiyo gam uratosim olo nambile oqas.

²⁵ “E bole merngwai. E Qotei aqa Niri. Bati bei brantimqa tamo ungasari moreno qaji nangi ijo kakro qusib nambile oqab. Bati di agi brantqo.

²⁶ Ijo Abu a segi nambile qa utru. E aqa Niri. A na e singila ebej deqa e dego nambile qa utru.

²⁷ E Tamo Angro unum deqa ijo Abu na e singila ebej. Singila dena e na tamo ungasari nanngo une qa peginjreqnum.

²⁸ Ningi ijo anjam di qusib tulan prugaib. Bati bei brantimqa tamo ungasari kalil subq di unub qaji nangi ijo kakro quqwab.

²⁹ Qusib olo sub uratosib tigelqab. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nangi tigelosib nambile sqab. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nangi tigelabqa e na nangi peginjrsiy padaltnjrjai.”

Tamo qudei na Yesus aqa nam ubteqnu

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “E ijo segi areqalo na wau bei yqa keresai. Ijo Abu na e anjam merbeqnaq quoqnsim tamo ungasari nangi peginjreqnum. E kumbra tintin na nangi peginjreqnum. E ijo segi areqalo dauryosaieqnum. Ijo Abu e qarinqej qaji aqa areqalo dauryeqnum.

³¹ “E segi na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di tamo nangi bole qa maraib.

³² Tamo bei unu agi Qotei. A dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiq mareqnu. E qalieonum, anjam a mareqnu qaji di bole.

³³ “Ningi na tamo qudei qarinqejrab Jon aqaq gilnabqa a anjam bole ubtosiq minjroqnej.

³⁴ Bole, mandam tamo bei na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtqa keresai. Ariya Qotei na ningi elenqajqa deqa e ningi Jon qa merngonum.

³⁵ Jon a nam pulon bul sosisqa tamo ungasari nangi suwantjreqnaqa ningi aqa suwanjoq di sokiñalayoqnsib areboleboleingojnej.

³⁶ “Ijo anjam e ubtosim mareqnum qaji di anjam kobaquja. Anjam dena Jon aqa anjam tulan bunyejunu. Di kiyaga? Wau kalil ijo Abu na ebej qaji di e yeqnam tamo ungasari nangi unoqnsib endegsi poinjreqnu, bole, ijo Abu na e qarinqbonaq bem.

³⁷ Ijo Abu e qarinqej qaji a e qa anjam ubtosiq mareqnu. Ariya ningi aqa kakro nami quosaiogneb. Aqa ulatamu dego ningi nami unosaioqneb.

³⁸ Qotei aqa anjam dego nunngo are miligiq di sosai. Tamo Qotei na qarinyonaq mandamq aiyej qaji aqa anjam ningi nunngo areqaloq di singilatosaieqnu.

³⁹ “Bole, ningi Qotei aqa anjam nenngrenq di unu qaji di sisiyoqnsib peleiyeqnub. Ningi are qaleqnu, anjam dena ningi nambile gaigai sqab. Ariya anjam di e ubtosiq mareqnu.

⁴⁰ Ningi kiyaga nambile oqajqa are qaloqnsib olo ijoq bqajqa urateqnu?

⁴¹ “E mandam tamo nanngoq dena nam koba osaieqnum.

⁴² Ariya e ningi qa qalieonum. Nunngo are miligiq di ningi Qotei qalaqalaiyosaieqnu.

⁴³ E ijo Abu aqa ñam na bonamqa ningi ijo anjam osai. Tamo bei aqa segi ñam na bqas di ningi aqa anjam oqujatqab.

⁴⁴ Ningi nungo segi was nanngoq dena ñam koba oqajqa are qaleqnub. Ariya ningi Qotei aqaq dena ñam koba oqajqa are qalosaieqnub. Qotei agi a segi qujai Qotei bole. Ningi kumbra degyeqnub deqa ningi kiyersib e qa nungo areqalo singilatqab? Di keresai.

⁴⁵ “E ijo Abu aqa ñamdamuq di nungo une qa merngwai edegaib. Nungo une qa merngwajqa tamo qujai agi Moses. Ningi are qaleqnub, Moses a na ningi aqaryainwas. Di sai.

⁴⁶ Ningi Moses aqa anjam nungo areqaloq di singilateqnub qamu ijo anjam dego nungo areqaloq di singilateqnub qamu. Di kiyaaqa? Moses a nami e qa anjam nenngrenyej.

⁴⁷ Ningi Moses aqa anjam nami nenngrenyej qaji di nungo areqaloq di singilatosaieqnub deqa ningi kiyersib ijo anjam dego nungo areqaloq di singilatqab? Di keresai.”

6

Yesus a tamo 5,000 nanngi inngi anainjrej

¹ Bati bei Yesus a Galili ya agu taqal beiq gilej. Ya agu di yuwal bul tulan kobaquja. Ya agu di aqa ñam bei Taiberias ya agu.

² Yesus a tamo mainjro qaji nanngoq di manwa babteqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi unoqneb. Deqa a ya agu taqal beiq gileqnaqa nanngi a dauryosib giloqneb.

³ Bati di Yesus na aqa angro nanngi joqsiqa koba na manaq oqsibqa mana goge dia awesoqneb.

⁴ Qotei a nami Israel nanngi Isip sawaq di padalqa laqnabqa nanngi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej.

⁵ Deqa Yesus a ñam atsiqa tamo ungasari tulan gargekoba a dauryosib aqa areq beqnaqqa unjrsiqa Filip nenemyej, “Iga qabe na inngi awaiyosim tamo ungasari kalil di anainjronam kereqas?”

⁶ Filip a kamba Yesus kiyersi minjim quqwajqa deqa Yesus na laña nenemyej. Yesus a kumbra kiye yqas di a segi nami qalieej.

⁷ Onaqa Filip na kamba Yesus minnej, “Tamo ungasari nanngi di tulan gargekoba. Iga 200 kina osim dena inngi awaiyosim inngi kiñala kiñala anainjrqom di tulan kereqasai.”

⁸ Onaqa Yesus aqa angro bei Andru di Saimon Pita aqa was a na Yesus minnej,

⁹ “Angro wala bei unu. A bem 5 qe kiñilala aiyel ojejunu. Inngi di dego tamo ungasari gargekoba endi anainjrqom di tulan kereqasai.”

¹⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “Ningdi na tamo ungasari kalil nanngi minjribqa mandamq di awoeleneb.” Sawa dia ñin koba soqnej deqa Yesus aqa angro nanngi na tamo ungasari minjrnabqa kalil ñinq di awoeleneb. Tamo awoeleneb qaji sisiyeb 5,000.

¹¹ Awoonabqa Yesus na bem ti qe ti di osiqa Qotei pailyosiqa tamo ungasari awoeleneb qaji nanngi jeisi anainjreqnaq uyoqneb. Uynab kalil menetnjrej.

¹² Menetjnraqa Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “Ningdi inngi oto kalil koroiyiy. Oto bei urataib.”

¹³ Degsi minjrnaqa nanngi bem 5 aqa oto kalil tamo ungasari nanngi urateleneb qaji di koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqeleneb.

¹⁴ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa manwa di unsib maroqneb, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim mandamq aiqajqa marej qaji agi a di.”

¹⁵ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa endegsi qalieej, “Nanngi bosib e ojsib e nanngo Mandor Koba atqajqa are qaleqnub.” A degsi qalieosiq deqa a sawa di uratosiqa a segi manaq oqsiiq di soqnej.

Yesus a ya banqaq na walwelej

¹⁶ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanği alile aiyeb.

¹⁷ Alile aisib qobun bei gogetosib qobun suweiyosib gileb. Nanği mareb, “Iga ya agu taqal beiq gilsim Kaperneam qureq di tiryqom.” Nanği degsib marsib gileb. Qoloonaga Yesus a nanğoq bosaisoqnej.

¹⁸ Nanği ya agu ambleq di gileq nabqa jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nanği pulutnjrej.

¹⁹ Nanği 5 o 6 kilomita oyoosib gileq nabqa Yesus a ya banğaq na walwelosiqa nanği daurnjrsiq gilej. Gilsiq qobun jojomyonaqa nam ateb di a ya banğaq na walwelosiq beqnaqa unsib ulakobaeb.

²⁰ Deqa a na minjrej, “Endi e beqnum. Ulaaib.”

²¹ Degsi minjrnaqa nanği areboleboleinjrnaqa a metonab qobun gogetej. Onaqa qobun a ururosiq sawa nanği gilqajqa mareb qaji di tiryej.

Tamo unğasari nanği Yesus qa nğamoqneb

²² Nebeonaqa tamo unğasari qudei nanği ya agu taqal beiq di soqneb. Nanği qalie, ya bilaq qobun qujai segi dia tiryosiq soqnej. Yesus aqa angro nanği qobun di gogetosib gileb. Yesus a nanği koba na qobun di gogetosai.

²³ Ariya tamo unğasari nanği alile di sonabqa qobun qudei Taiberias qureq dena beb. Bosib sawa Tamo Koba Yesus a pailyosiq nanği inği anainjrej qaji sawa jojomq di tiryej.

²⁴ Yesus aqa angro nanği ti di sosai. Tamo unğasari nanği degsi unsibqa qobun di gogetosib gilsib Kaperneam qureq di Yesus qa nğamoqneb.

Yesus a segi nambile qa bem uyo bole

²⁵ Ariya nanği ya agu taqal beiq di Yesus itosib nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, ni sen bati gembu endeq bem?”

²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. E manwa babteqnam ninği unoqneb ninği deqa are qalsib e qa namosai. E ninği bem anainğonam uynab menetnğej ninği deqa are qalsib e qa nameq nub.

²⁷ Jejamu qa inği a koboqas. Ninği inği deqa wauaib. Nambile gaigai sqajqa inği deqa ninği wauoqniy. Inği di e na ninği anainğit uyqab. E Tamo Anğro. Ijo Abu Qotei na e giltbej.”

²⁸ Onaqa nanği na kamba Yesus nenemyeb, “Iga Qotei aqa wau kiye yoqnqom?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa wau agi mernğwai. Ninği tamo Qotei na qarinyej qaji a qa nunğo areqalo singilatiy. Tamo di agi e segi.”

³⁰⁻³¹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa olo nenemyeb, “Ni manwa kiye babtım iga unsim ni qa gago areqalo singilatqom? Nami gago moma nanği wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, ‘Moses a lan qure qa bem tamo unğasari nanği anainjreqnaq uyoqneb.’ Deqa ni wau kiye yım iga unsim ni qa poigim gago areqalo ni qa singilatqom?”

³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. Bem Moses na tamo unğasari nanği anainjrej qaji di lan qure qa bem bolesai. Bem Ijo Abu na ninği anainğoqnqas qaji di lan qure qa bem bole.

³³ Bem di Qotei aqa segi bem. Bem di lan qureq dena mandamq aisiq tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanği nambile enjreqnu.”

³⁴ Onaqa nanği na Yesus minjeb, “O Tamo Koba, bati gaigai bem di anaigoqne.”

³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi nambile qa bem uyo bole. Deqa tamo bei a ijoq bqas di a bunu mamyqasai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a bunu ya qaryqasai dego.

³⁶ “Ninği nunğo nğamdamu na e nubeqnub. Ariya ninği e qa nunğo areqalo singilatosaieqnub. E nami degsi mernğgem.

³⁷ Ningi quiy. Tamo ungasari kalil Qotei na e ebej qaji nanği ijoq boqnqab. Tamo ungasari ijoq bqab qaji nanği di e na olo winjrqa keresai.

³⁸ E ijo segi areqalo dauryqajqa deqa e lan qure uratosim mandamq aiyosai. Abu e qarınbej qaji aqa areqalo dauryqajqa deqa e lan qure uratosim mandamq aiyem.

³⁹ Abu e qarınbej qaji aqa areqalo agiende. Tamo ungasari a na ebej qaji bei e uratit padalqasai. E nanği kalil diño bati qa olo subq na tigeltnrqai.

⁴⁰ Od, ijo Abu aqa areqalo agiende. Tamo ungasari kalil e nuboqnsib e qa nanço areqalo singilateqñub qaji nanği nambile gaigai sqab. Diño bati qa e na nanği olo subq na tigeltnrqai. E Qotei aqa Niri unum deqa e kumbra di yqai.”

⁴¹ Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği a qa ugeosib yomuogñeb. Di kiyaaqa? A marej, “E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji.”

⁴² Nanği a qa yomuogñsib maroqñeb, “Tamo di Yesus. A Josep aqa niri. Aqa ai abu nanği qa iga qalie bole. A kiyaaqa março, ‘E lan qure uratosim mandamq aiyem?’”

⁴³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi e qa lanja lanja niriñoqñai.

⁴⁴ Tamo bei aqa segi areqalo na ijoq bqa keresai. Ijo Abu e qarınbej qaji a na tamo bei aqa are tigeltetim ijoq bqas. Yim diño bati qa e na olo subq na tigeltqai.

⁴⁵ Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği nami anjam endegsib nengrenyeb, ‘Qotei na tamo kalil nanği anjam plaltosim minjroqñas.’ Anjam degsib nengrenyeb. Deqa tamo kalil ijo Abu aqa anjam quoqñsib a qa poinjreqñu qaji nanği ijoq boqnqab.

⁴⁶ “Tamo bei a ijo Abu aqa ulatamu unosai bole sai. E segi qujai ijo Abu aqa ulatamu unem. Agi e nami Qotei aqaq dena mandamq aiyem.

⁴⁷ E bole merngwai. Tamo a e qa aqa areqalo singilatqas di a nambile gaigai sqas.

⁴⁸ E segi nambile qa bem uyo bole.

⁴⁹ Nami nunço moma nanği wadau sawaq di sosibqa bem uyoqñeb. Bunuqna nanği kalil moreñekriteb.

⁵⁰ Ariya e segi qujai bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo ungasari nanği bem di uyqab di nanği moreñqasai.

⁵¹ E segi nambile qa bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo bei a bem di uyqas di a nambile gaigai sqas. Bem di agi ijo jejamu. E na tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanği ijo jejamu anainjrit uyqab. Uysib nanği nambile sqab.”

⁵² Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusib segi segi anjam na qotoqñsib maroqñeb, “Tamo di a kiyersim aqa jejamu iga anaigim uyqom?”

⁵³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E Tamo Angro. Deqa ningi ijo jejamu ti ijo len ti uyqasai di ningi nambile sqasai.

⁵⁴ Tamo nanği ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanği nambile gaigai sqab. Deqa diño bati qa e na nanği olo subq na tigeltnrqai.

⁵⁵ Ijo jejamu di inği uyo bole. Ijo len di ya uyo bole.

⁵⁶ Tamo nanği ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanği e beterbesqab. E dego nanği beternjresqai.

⁵⁷ Ijo Abu nambile unu qaji a na e qarınbej deqa aqa singila na e dego nambile unum. Dego kere tamo nanği ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanği ijo singila na nambile sqab.

⁵⁸ E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Nunço moma nanği nami bem uyoqñeb dego sai. Nanği bem uyoqñsib olo moreñoqñeb. E segi bem uyo bole. Deqa tamo nanği bem bole di uyqab di nanği moreñqasai. Nanği nambile gaigai sqab.”

⁵⁹ Yesus a Kaperneam qureq Juda nanço Qotei tal miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam di palontosiq tamo ungasari nanği minjroqñej.

Yesus a segi nambile gaigai sqajqa utru

⁶⁰ Onaqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanği aqa anjam di qusibqa nanği gargekoba endegsib maroqneb, “Anjam di gulbe koba. Tamo yai nanği anjam di poinjrqa kere?”

⁶¹ Degsib maroqnsib Yesus qa yomueq nabqa di qalieosiqa minjrej, “Ijo anjam dena nungo areqalo ugetetngwoqa ninği ijo ñam ulontonub e?”

⁶² E Tamo Angro. Qure e nami soqnem qaji deq olo oqoqnitqa ninği e nubsibqa kiyersib are qalqab?

⁶³ Qotei aqa Mondor a segi na tamo ungasari nanği nambile enjreqnu. Nungo jejamu na ninği aqaryainğwa keresai. Ijo anjam kalil e ninği merñgeqnum qaji endi Mondor aqa anjam. Anjam dena ninği nambile oqab.

⁶⁴ Ariya ninği qudei e qa nungo areqalo singilatosaieqñub.” Yesus a nanği degsi minjrej. Di kiyayaqa? Tamo yai nanği a qa nanço areqalo singilatqasai di a nami qalieej. Bunuqna aqa angro bei na a osim jeu tamo nanço banq di atqas di dego a nami qalieej.

⁶⁵ Osiqa minjrej, “Utru deqa e ninği merñgonum, ‘Qotei na tamo bei aqa are tigeltetqasai di a ijoq bqa keresai.’ ”

⁶⁶ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari gargekoba a nami dauryoqneb qaji nanği a dauryqa uratosib jaraiyeb.

⁶⁷ Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanği nenemnjrej, “Ninği dego e uratbosib jaraiqab e?”

⁶⁸ Onaqa Saimon Pita na minjej, “O Tamo Koba, iga ni uratmosim tamo yai aqaq gilqom? Tamo dego bei sosai. Ni segi qujai nambile gaigai sqajqa anjam mergeqnum.

⁶⁹ Iga ni qa gago areqalo singilatosisim endegsi qalieonum, Qotei aqa segi Tamo Bole a na nami giltej qaji agi ni qujai.”

⁷⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi na ijo angro 12 ninği giltngem. Ariya nungo ambleq di angro bei a mondor uge ti unu.”

⁷¹ Yesus a Saimon Iskariot aqa niri Judas a qa degsi marej. Yesus aqa angro 12 nanği deqaji bei agi Judas. A na bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanço banq di atej qaji.

7

Yesus a Jerusalem aiyej

¹ Bati bei Yesus a Judia sawaq di laqajqa uratosiq walweloşiq Galili sawaq di laqnej. Di kiyayaqa? Juda tamo kokba nanği a qalib moiqaşqa maroqneb deqa.

² Ariya Juda nanço yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa utru agiende. Juda nanço moma nanği nami jagwa oqajqa tal gereiyoqnsib osi laqneb.

³ Deqa Yesus aqa was nanği na minjeb, “Ni Galili sawaq endi saim. Ni tigelosim Judia sawaq aiye. Aisim dia ino mañwa babtoqñimqa ino angro nanği unoqñqab.

⁴ Ni ino mañwa boleq atqajqa are soqñim ni uli na yaim. Ni tamo ungasari kalil nanço nãmdamuq di yoqne.”

⁵ Yesus aqa was nanği a qa nanço areqalo singilatosisim deqa nanği degsib misilin anjam minjeb.

⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo bati kereosai unu. Ariya bati kalil di nunço bati.

⁷ Mandam tamo nanği ninği jeutngwa keresai. Ariya nanği e jeutbeqñub. Di kiyayaqa? E nanço kumbra uge uge babetnjreqnum deqa.

⁸ Ninği segi aisib yori bati di uniy. Ijo bati kereosai unu deqa e aiqasai.”

⁹ Yesus na aqa was nanği degsi minjrşiq a Galili sawaq di soqnej.

¹⁰ Ariya aqa was nanği yori bati di unqajqa ainabqa a dego aiyej. A boleq di aiyosai. Tamo nanği a unaib deqa a loumosiq aiyej.

¹¹ Yori bati di brantonaqa Juda tamo kokba nanği Yesus qa nãmoqneb. Nãmoqnsib maroqneb, “Yesus a qabi unu?”

¹² Onaqa tamo ungasari gargekoba nanği segi segi nřiriŋoqnsib anjam laŋa laŋa Yesus qa maroqneb. Qudei nanği maroqneb, “Yesus a tamo bolequja.” Qudei nanği maroqneb, “Sai. A na tamo ungasari nanği gisa gisaŋjreqnu.”

¹³ Nanği degsib maroqneb. Ariya nanği Juda tamo kokba nanği ulainjrsib deqa nanği Yesus qa boleq di anjam marosaioqneb.

¹⁴ Ariya yori bati gilsiq ambleqyonaqa Yesus a segi brantosiqa atra tal miligiq gilsiq dia tamo ungasari nanği Qotei aqa anjam palontosiqa minjroqnej.

¹⁵ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği tulaŋ prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus aqa powo kobaquja di qabe na osiqa anjam mareqnu? A nami skul beiq gilosai.”

¹⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam e mareqnum endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarınbej qaji aqa anjam.

¹⁷ Tamo bei a Qotei aqa areqalo dauryqajqa are soqnimqa anjam e mareqnum qaji endi aqa utru a geregere poiyyas. Osim qalieqas, ijo anjam endi Qotei aqaq na bej. E ijo segi areqalo na marosaieqnum. A degsim qalieqas.

¹⁸ Tamo bei aqa segi areqalo na anjam marqas di a aqa segi ñam soqtqa osim deqa anjam marqas. Ariya e Qotei aqa ñam soqtqa are qaleqnum. Agi a na e qarınbej. Deqa e tamo bole. E gisaŋ tamo sai.

¹⁹ “Nami Moses na niŋgi dal anjam engej. Ariya niŋgi dal anjam di dauryosaieqnum. Kiyaa niŋgi e lubsib moiyyotbqa mareqnum?”

²⁰ Onaqa tamo ungasari nanği na kamba Yesus minjeb, “Mondor uge inoq di unu. Yai na ni lumsim moiyyotmqa mareqnu?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E maŋwa qujai babtem deqa niŋgi kalil prugugeteqnum.

²² Ariya niŋgi are qaliy. Moses a niŋgi muluŋ engej deqa nuŋgo angro mel nanği muluŋ waiyqa bati bosiq yori bati tiŋtiŋeqnu di niŋgi yori bati qa nanği muluŋ breinjreqnum. Bole, Moses a muluŋ qa utru sai. Nuŋgo moma nanği muluŋ qa utru.

²³ Niŋgi Moses aqa dal anjam dauryqa maroqnsib yori bati qa nuŋgo angro mel nanği muluŋ breinjreqnum. Ariya e yori bati qa tamo qujai aqa jejamu boletonamqa niŋgi unsibqa kiyaa e qa nřiriŋeqnum?

²⁴ Niŋgi laŋa ŋamdamu na ijo kumbra tenemtaib. Geregere ijo kumbra tenemtosib bole qa maroqniy.”

Yesus a tamo yai?

²⁵ Bati deqa tamo ungasari qudei Jerusalem di soqneb qaji nanği segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyo Juda gate nanği na qalib moiyyajqa laqnum?”

²⁶ Niŋgi uniy. A boleq di anjam palonteqnaqa nanği a anjam bei minjosaieqnum. Nanği qalie kiyo, a Kristus?

²⁷ Kristus a qabe na bqas di tamo bei a qalieqasai. Ariya tamo endi aqa qure utru di iga qalie bole.”

²⁸ Onaqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa a lelenosiqa Qotei aqa anjam palontosiqa tamo ungasari nanği endegsi minjrej, “Niŋgi e qa qalie e? E qabe na bem di dego niŋgi qalie e? Ariya e ijo segi areqalo na bosai. Ijo Abu na e qarınbonaq bem. Ijo Abu a segi anjam bole qa utru. Niŋgi a qa qaliesai.

²⁹ E a qa qalie bole. E aqaq na bem. A na e qarınbej.”

³⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği a ojsib tonto talq di waiyqa maroqneb. Ariya a ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojasai.

³¹ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanği Yesus qa nuŋgo areqalo singilatoqneb. Osib maroqneb, “Tamo endi a maŋwa gargekoba babteqnu. Kristus a bosim tamo endi bujyqa keresai.”

Farisi nanği Yesus ojqa mareb

³² Tamo unğasari nanği Yesus qa anjam degsib mareqñab Farisi nanği qusibqa atra tamo kokba ti koroosib qaja tamo qudei qarınjnab Yesus ojqa gileb.

³³ Deqa Yesus a endegsi marej, “E niñgi koba na sokiñalayosiy ijo Abu e qarınbej qaji aqaq olo oqwai.

³⁴ Oqitqa niñgi e qa nıamqab e nubqasai. Qure e sqai di niñgi oqwa keresai.”

³⁵ Onaqa Juda tamo kokba nanği segi segi maroqñeb, “Yesus a qabitimqa iga a unğasai? A Grik nanço sawaq oqsim dia Juda tamo qudei ti sosib Grik nanği anjam plaltosim minjroqñas kiyo?

³⁶ A março, ‘Niñgi e qa nıamqab di niñgi e nubqasai. Qure e sqai di niñgi oqwa keresai.’ Utru kiyaca a degsi março?”

Yesus a nıambile gaigai sqajqa ya qa marej

³⁷ Ariya yori bati gilsiq kobaqa laqnaqa yori kobaquja brantonaqa Yesus a tigelosıqa lelenosiq marej, “Tamo bei a ya qaryimqa ijoq bosim ya uyem.

³⁸ Tamo bei a e qa aqa areqalo sıngilatqas di aqa are miligiq na nıambile gaigai sqajqa ya oqoqñsim ya ani bul polyoqñas. Nami Qotei aqa anjam degsib nenğrenyeb unu.”

³⁹ Yesus a ya qa marej di a Mondor Bole sigitosıqa yawo anjam marej. A lan qureq oqosaisosiq deqa a nıam koba osaisoqñej. Deqa bati di tamo nanği a qa nanço areqalo sıngilateb qaji nanği Mondor Bole di osaisoqñeb.

Tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam qusib poaiyeleb

⁴⁰ Onaqa tamo unğasari qudei nanği Yesus aqa anjam di qusib maroqñeb, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarınym bıqajqa marej qaji agi a endi.”

⁴¹ Onaqa qudei maroqñeb, “Tamo endi a bole Kristus.” Onaqa qudei maroqñeb, “Sai. Kristus a bıqas di a Galili sawaq dena bıqasai.

⁴² Kristus a Devit aqa len na nıambabosim aqa qure utru Betlehem dena bıqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nenğrenyeb unu.”

⁴³ Tamo unğasari nanği degsib Yesus qa anjam tititosib nırınosib poaiyeleb.

⁴⁴ Osib nanği qudei Yesus ojqa mareb. Mareb di tamo bei na a ojosai.

Juda tamo kokba nanği Yesus qa nanço areqalo sıngilatosaı

⁴⁵ Onaqa qaja tamo nanği olo puluosib atra tamo kokba ti Farisi ti nançoq ainabqa minjreb, “Niñgi kiyaca Yesus ojsib osi bosai?”

⁴⁶ Onaqa qaja tamo nanği na kamba minjreb, “Iga Yesus aqa anjam quonum di anjam bolequja maroqñaj. Tamo bei nami anjam deqaji marosai oqñej. Deqa iga a ojosai.”

⁴⁷ Onaqa Farisi nanği na minjreb, “Yesus a niñgi dego gisañgwo e?”

⁴⁸ Niñgi uniy. Juda gate bei Yesus qa aqa areqalo sıngilatosaı. Farisi tamo bei dego Yesus qa aqa areqalo sıngilatosaı. Sai bole sai.

⁴⁹ Ariya tamo unğasari lanı lanı nanği dal anjam qaliesai deqa nanği Yesus qa nanço areqalo sıngilateqñub. Tamo unğasari nanği di Qotei na torei qoreınjrim padalqab.”

⁵⁰ Onaqa Juda gate Nikodemus agi nami Yesus aqaq gilsiq anjam minjej qaji a Farisi nanço ambleq di tigelosıqa minjrej,

⁵¹ “Gago dal anjam kiyersi unu? Iga tamo bei lanı ojsim aqa une qa pegiyqom e? Sai. Gago dal anjam degsi sosai. Iga mati aqa anjam qusim aqa kumbra geregere qalieqom.”

⁵² Onaqa Farisi nanği na kamba minjeb, “Ni dego Galili qaji tamo kiyo? Qotei aqa anjam nenğrenq di unu qaji di geregere peleıye. Peleıyim endegsi poımqas, Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a Galili sawaq dena bıqasai.”

Unıa bei une atej qaji a ojsib Yesus aqa areq osi beb

⁵³ Onaqa koro koboonaqa tamo unğasari kalil nanği jaraiyosıbqa nanço segi segi talq gileleneb.

8

¹ Ariya Yesus a Oliv manaq oqej.

² Nobqolo ambru a olo tigelosiqa atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa tamo ungasari kalil nanqi aqa areq beqnabqa a awoosiqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

³ Ariya unja bei a tamo bei wo une ateqnab tamo qudei na uneb. Unsibqa dal anjam qalie tamo nanqi ti Farisi nanqi ti minjrnab qusibqa unja di ojsib osi bosib tamo ungasari nango namdamuq di tigelteteb.

⁴ Osib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, unja endi a tamo bei wo une ateqnab tamo qudei na unjronub.

⁵ Ni qalie, Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyey, ‘Unja bei a tamo bei wo une atibqa meninj na a qalib moyem.’ Deqa ni kiyersi marqam?”

⁶ Nanqi Yesus degsib nenemyeb. Di kiyaaqa? Nanqi a laja are qametib a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa. Onaqa Yesus a kamba nanqi anjam bei minjrosai. A mana qamsiq turuosiqa ban gei na mandamq di nengrenyoqnej.

⁷ Onaqa nanqi na olo anjam di Yesus nenemyonabqa a tigelosiqa minjrej, “Nunjo ambleq di tamo bei une saiqoji unu kiyo? Soqnmqa ningi na minjib a namo meninj osim unja di qalem.”

⁸ Osiqa olo turuosiqa mandamq di nengrenyoqnej.

⁹ Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi oqedosib jaraiyeb. Tamo qeli nanqi namoosib jaraiyonab qudei bunueb. Osib nanqi kalil Yesus uratonab a segi soqnej. Unja di a Yesus aqa ulatamuq di tigelesoqnej.

¹⁰ Onaqa Yesus a olo tigelosiqa unja di minjej, “Unja, tamo nanqi qabitonub? Ni unime. Tamo bei na ino une qa olo ni mermosai.”

¹¹ Onaqa unja dena Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, tamo bei na ijo une qa olo merbosai.” Onaqa Yesus na minjej, “E dego ino une qa mermqasai. Deqa ni gile. Olo une bei ataim.”

Yesus a pulon bulosiq tamo nanqi suwantnjreqnu

¹² Osiqa Yesus na tamo ungasari nanqi olo endegsi minjrej, “E mandamq endi pulon bul unum. Tamo a e daurbqas di a ambruq di walwelqasai. A suwanjoq di walweloqnsim nambile gaigai sqas.”

¹³ Onaqa Farisi nanqi Yesus aqa anjam di qusib minjeb, “Ni segi ino kumbra ti ino wau ti ubtosim mareqnum. Deqa iga bole qa marqasai.”

¹⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di ningi bole qa marqa kere. Di kiyaaqa? E qabe na bem di e segi qalie bole. E puluosiy olo qabitqai di dego e qalie. Ariya e qabe na bem di ningi qaliesai. E puluosiy olo qabitqai di dego ningi qaliesai.

¹⁵ Ningi mandam qa kumbra na tamo nanqi peginjreqnub. E tamo nanqi peginjro-saieqnum.

¹⁶ Ariya e tamo nanqi peginjrqai di e kumbra tintin na peginjrqai. Di kiyaaqa? E segi na tamo nanqi peginjro-saieqnum. Ijo Abu e qarinqej qaji a ombla na tamo nanqi peginjreqnum.

¹⁷ Nunjo dal anjam bei endegsib nengrenyeb unu, ‘Tamo aiyel nanqi anjam qujai marqab di nango anjam bole brantqas.’

¹⁸ Deqa e segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum. Ijo Abu e qarinqej qaji a dego e ombla ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum.”

¹⁹ Onaqa Farisi nanqi na Yesus nenemyeb, “Ino Abu a qabi unu?”

Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi e qa qaliesai deqa ningi ijo Abu qa dego qaliesai. Ningi e qa qalie qamu ningi ijo Abu qa dego qalie qamu.”

²⁰ Yesus a atra tal miligiq di sosiqa anjam degsi plaltosiq marej. A silali ato qaji warum jojomq di awesoqnej. Warum dia tamo nanngi Qotei atraiyoqnsibqa silali atoqneb. Yesus ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai.

Yesus a marej, “Qure e oqwai di ninngi oqwa keresai”

²¹ Onaqa Yesus na tamo unngasari nanngi olo endegsi minjrej, “E ninngi uratngitqa ninngi e qa namqab e nubqasai. Ninngi nunngo une ti sosib morenqab. Qure e oqwai di ninngi oqwa keresai.”

²² Onaqa Juda nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyaga marqo, ‘Qure e oqwai di ninngi oqwa keresai?’ A na aqa segi jejamu qalim moiqas kiyo?”

²³ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ninngi mandam endena branteb. E lan goge na bem. Ninngi mandam qaji tamo. E mandam qaji tamo sai.

²⁴ Deqa ninngi e qa nunngo areqalo singilatiy. Osib poingem, e segi qujai gaigai degsi unum. Ninngi degyqasai di ninngi nunngo une ti sosib morenqab. Agi e nami ninngi degsi merngonum.”

²⁵ Onaqa nanngi na Yesus nenemyeb, “Ni tamo yai?” Onaqa Yesus na minjrej, “E nami ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim merngoqnsim agi bini merngeqnum.

²⁶ E anjam gargekoba merngsiy nunngo une qa pegingwajqa ijo areqaloq di unu. Ariya ijo Abu e qarinqej qaji a anjam bole qa utru. Deqa anjam kalil a na merbeqnu qaji di e quoqnsim tamo unngasari mandamq endi unub qaji nanngi minjreqnum.” Yesus a nanngi degsi minjrej.

²⁷ Juda nanngi qaliesai, Yesus a Abu qa nanngi minjrej.

²⁸ Deqa a na olo minjrej, “Ninngi e Tamo Angro soqtbosib gaintbibqa bati deqa ninngi poingwas, e segi qujai gaigai degsi unum. Osib qalieqab, e ijo segi areqalo na kumbra bei yosaieqnum. Anjam kalil ijo Abu na merbeqnaq queqnum qaji di segi e mareqnum.

²⁹ Ijo Abu e qarinqej qaji a e ombla sosiqa taqbejunu. E gaigai kumbra kalil a tulan areareteqnu qaji di dauryeqnum. Deqa a na e uratbosaieqnu.”

³⁰ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo unngasari nanngi qusibqa nanngi gargekoba a qa nanngo areqalo singilateb.

Yesus na iga aqaryaigimqa gago une na iga taqatgwa keresai

³¹ Juda nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi a na endegsi minjrej, “Ninngi ijo anjam singila na dauryoqniy. Ninngi degyqab di ninngi ijo angro tintin sqab.

³² Sosibqa ninngi anjam bole geregere qalieqab. Yimqa anjam bole dena ninngi aqaryaingimqa inngi bei na ninngi ojsim taqatngwa keresai.”

³³ Onaqa nanngi na kamba minjreb, “Iga Abraham aqa moma. Iga nami tamo bei aqa kanjal tamo sosai. Deqa ni kiyaga mergonum, ‘Inngi bei na ninngi ojsim taqatngwa keresai?’”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Tamo kalil une yeqnub qaji nanngi une aqa kanjal tamo bul unub.

³⁵ Kanjal tamo nanngi lanja wau tamo unub deqa nanngi abu saiqoji. Ariya angro nanngi abu ti unub deqa nanngi gaigai nanngo abu ombla sqab.

³⁶ E Qotei aqa Niri deqa e Abu ti unum. Deqa e na ninngi aqaryaingitqa nunngo une na ninngi ojsim taqatngwa keresai bole sai.

³⁷ “E qalie, ninngi Abraham aqa moma unub. Ariya ijo anjam nunngo are miligiq di sosai. Utru deqa ninngi e lubsib moiyoqbqa mareqnum.

³⁸ Kumbra kalil ijo Abu na e osorbeqnu qaji deqa e saeqnum. Ninngi dego kumbra kalil nunngo abu na osorngeqnu qaji di dauryeqnum.”

³⁹ Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa olo kamba minjeb, “Gago abu bole agi Abraham.” Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği Abraham aqa anğro unub qamu kumbra Abraham a yoqnej qaji di ninği dego dauryeqnub qamu.

⁴⁰ Ariya ninği dauryosaieqnub. Anjam bole kalil Qotei na e merbeqnaq queqnum qaji di e ninği olo merngeqnam ninği e lubsib moiyoqbqa mareqnub. Abraham a kumbra deqaji yosaijne.

⁴¹ Ninği nunğo abu aqa kumbra dauryeqnub.” Onaqa nanği na minjeb, “Gago ai nanği laña laña laosib iga nambabtgosai. Gago Abu qujai agi Qotei.”

⁴² Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a nunğo Abu qamu ninği e qalaqalaibonub qamu. Di kiyaaq? E Qotei aqaq na bem deqa. E ijo segi areqalo na bosai. Qotei na e qarınbonaq bem.

⁴³ “Kiyaaq ninği ijo anjam endi poingosai? E mernğwai. Ninği ijo anjam quqwa keresai deqa.

⁴⁴ Ninği nunğo abu Satan aqa anğro sosib aqa areqalo dauryqajqa tulañ singilaeqnub. Satan a nami leñ ojo tamo soqnej agi a bini degsi unu. A kumbra bole dauryosaieqnu. A kumbra bole dauryqajqa torei urateqnu. A gisañ tamo. A anjam marqas di a gisañ anjam segi marqas. A gisañ anjam qa utru. A gisañ anjam kalil qa abu.

⁴⁵ Ariya e anjam bole palonteqnam ninği ijo anjam nunğo areqaloq di singilatosaieqnub.

⁴⁶ Ninği ijo jejamuq di une qametbeqnub e? E anjam bole maritqa ninği kiyaaq ijo anjam nunğo areqaloq di singilatqasai?

⁴⁷ Tamo unğasari Qotei aqaq na beb qaji nanği aqa anjam queqnub. Ninği Qotei aqaq na bosai deqa ninği aqa anjam quosaieqnub.”

Yesus a segi qujai gaigai degsi unu

⁴⁸ Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Iga bole maronum, ni Samaria qaji tamo. Mondor uge inoq di unu.”

⁴⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Mondor uge ijoq di sosai. E ijo Abu aqa ñam soqteqnam ninği na olo ijo ñam ugetetbeqnub.

⁵⁰ E ijo segi ñam soqtqa are qalosaieqnum. Ijo Abu a segi na ijo ñam soqtetbqa are qaleqnu. Agi a na qujai nunğo une qa ninği pegıngeqnu.

⁵¹ E bole mernğwai. Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai. Sai bole sai.”

⁵² Onaqa Juda nanği na minjeb, “Endego iga qalieonum, mondor uge inoq di unu. Abraham a moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego moreñekriteb. Ariya ni maronum, ‘Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai.’

⁵³ Ni gago moma utru Abraham bunyqam kiyo? A moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego moreñeb. Deqa ni segi qa kiyersi marqam?”

⁵⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E ijo segi ñam soqteqnum qamu e laña soqteqnum qamu. Ariya ijo Abu na ijo ñam soqtetbeqnu. Agi ninği a qa mareqnub, ‘A gago Qotei.’

⁵⁵ Ninği a qa qaliesai. E segi a qa qalie. E a qa qaliesai degsi marqai di e ninği bul gisañ tamo sqai. E a qa qalieosim deqa agi aqa anjam dauryeqnum.

⁵⁶ “Nunğo moma utru Abraham a nami ijo bqajqa bati unqa marsiqa areboleboleiy-onaq soqnej. A unsiqa tulañ areboleboleiyej.”

⁵⁷ Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ino wausau 50 osaiunu. Ni Abraham unem e?”

⁵⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. Abraham a nambabosaisonaqa e segi qujai gaigai degsi unum.”

⁵⁹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa minjin oqetnjrnaqa meniñ elenşosib Yesus meniñ na qalsib moiyoqbqa yonab a loumosiq atra tal uratosiq ulanej.

9

Yesus a tamo nam qandimo boletej

¹ Yesus a walwelošiq gilsiq gam qalaq di tamo bei ai miligiq na nam qandimo nambabej qaji di awesonaq unej.

² Onaqa Yesus aqa angro nanđi na nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, yai aqa une na tamo di a nam qandimo nambabej? Aqa segi une na kiyo aqa ai abu nanđo une na kiyo?”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo di aqa une na sai. Aqa ai abu nanđo une na sai dego. A nam qandimo nambabej di aqa utru agiende. Qotei na a boletimqa tamo unđasari nanđi Qotei aqa wau unsib aqa nam soqtqab. ⁴ Sawa suwanesoqnimqa ijo Abu e qarinqbej qaji aqa wau yoqnqom. Ambruamqa tamo nanđi wauqa keresai.

⁵ E mandamq endi sosimqa e mandam endeqa pulonj bul unum.”

⁶ Yesus na aqa angro nanđi degsi minjrsiqa mandamq di miselošiq aqa misel mandam ti ojnaq jagi bulonaq osiqa tamo di aqa namdamuq di atej.

⁷ Atsiqa qarinyosiq minje, “Ni gilsim ya bei nam Siloam di yal.” “Siloam” di Hibru anjam. Aqa damu, “Qarinyqo.” Onaqa tamo di a gilsiq yalonaqa nam poiyoanaqa sawa unej. Sawa unsiqa olo puluosi bej.

⁸ Bonaqa aqa qure qujai nanđi ti tamo nanđi a nami nam qandimo sosiqa silali qa njlnjroqnej qaji nanđi ti a unsibqa mareb, “Tamo nami silali qa njlgoqnej qaji agiende kiyo?”

⁹ Onaqa tamo qudei nanđi mareb, “Od, agi a qujai.” Onaqa tamo qudei nanđi mareb, “A sai. Endi tamo bei. Aqa ulatamu tamo nam qandimo aqa ulatamu bul.” Onaqa a segi na minjrej, “Agi e segi.”

¹⁰ Onaqa tamo unđasari nanđi na nenemyeb, “Ni namdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?”

¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo bei aqa nam Yesus a na jagi gereiyosiq ijo namdamuq di atsiqa merbqo, ‘Ni gilsim Siloam yaq di yal.’ Degsi merbqoqa e gilsim yalonumqa nam poibqoqa sawa unonum.”

¹² Onaqa tamo unđasari nanđi na olo nenemyeb, “Tamo ni boletmqo qaji a qabi unu?” Onaqa a na minjrej, “A qabitqo kiyo di e qaliesai.”

¹³ Onaqa tamo unđasari nanđi na tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di osib Farisi nanđoq osi gileb.

¹⁴ Bati Yesus na jagi gereiyosiq tamo di boletej di Juda nanđo yori bati.

¹⁵ Deqa Farisi nanđi na tamo di endegsib nenemyeb, “Ni namdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” Onaqa a na minjrej, “Tamo bei aqa nam Yesus a jagi misel ti bulyosiq ijo namdamuq di atqoqa e yalonum nam poibqoqa sawa unonum.”

¹⁶ Onaqa Farisi qudei nanđi mareb, “Yesus a yori bati grotqo deqa iga qalieonum, Qotei na a qarinyosai.” Ariya Farisi qudei nanđi mareb, “Sai. Une tamo a kiyersim manđwa deqaji babtqas?” Farisi nanđi anjam deqa njirinosisib poiyeleb.

¹⁷ Onaqa nanđi na tamo di olo nenemyeb, “Yesus a ino namdamu boletqo deqa ni a qa kiyersi are qalonum?” Onaqa a na minjrej, “E are qalonum, a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

¹⁸ Tamo di a nami nam qandimo sosiqa olo nam poiyej deqa Juda tamo kokba nanđi areqalo kobaiyeb. Osib aqa ai abu nanđi metnjrnab beb.

¹⁹ Bonabqa endegsib nenemnjreb, “Tamo endi nunđo angro e? A bole nam qandimo nambabej e? Boleamqa ninđi na mergibqa iga quqwom. A kiyersi bini nam poiyoanaqa sawa uneqnu?”

²⁰ Onaqa aqa ai abu nanđi na kamba minjreb, “Di bole, a gago angro. A nam qandimo nambabej di iga qalie.

²¹ Ariya a kiyersi bini nam poiyoqqa sawa uneqnu di iga qaliesai. Tamo yai na aqa namdamu boletqo di dego iga qaliesai. A tamo boleqo. A segi nenemyibqa a segi na marqas.”

²² Aqa ai abu nanqi Juda tamo kokba nanqi ulainjrsib deqa anjam degsib minjreb. Juda tamo kokba nanqi nami maroqneb, “Tamo bei a marqas, ‘Yesus a bole Kristus,’ degsi marimqa tamo di iga taqal waiyonam a bunu olo Qotei tal miligiq gilqasai.”

²³ Deqa nanqi aiyel Juda tamo kokba nanqi ulainjrsib minjreb, “A tamo boleqo. A segi nenemyiy.”

²⁴ Onaqa tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di Farisi nanqi na olo metonab bonaq minjeb, “Ni Qotei aqa nam soqtosim anjam bole merge. Iga qalieonum, Yesus a une tamo. Ni degsi merge.”

²⁵ Onaqa a na kamba minjrej, “A une tamo kiyo sai kiyo di e qaliesai. Ariya e nami nam qandimo soqnem bini e olo nam poibqoqa sawa uneqnum di e qalieonum.”

²⁶ Onaqa nanqi na olo nenemyeb, “Yesus a ni kiyermqo? A kiyersi ino namdamu boletqoqa ni sawa uneqnum?”

²⁷ Onaqa a na kamba minjrej, “E nami merngonum ningi ijo anjam quetbosai. Kiyaqa ololo merngit quqwab? Ningi dego Yesus aqa angro sqajqa are unu e?”

²⁸ Onaqa Farisi nanqi na tamo di misilinyosib minjeb, “Ni Yesus aqa angro. Iga Moses aqa angro.

²⁹ Iga qalie, Qotei a bole Moses anjam minjoqnej. Ariya Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.”

³⁰ Onaqa tamo dena kamba minjrej, “E nungo anjam di quonum ugeibqo. Ningi mareqnu, ‘Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.’ Ariya Yesus a ijo namdamu boletqoqa e sawa uneqnum.

³¹ Iga qalie, tamo nanqi une ateqnub qaji nanqi Qotei pailyqab di a nanjo pailyo quqwasai. Ariya tamo nanqi Qotei qa ulaoqnsib aqa areqalo dauryeqnub qaji nanqi pailyqab di a nanjo pailyo quqwas.

³² Tamo ai miligiq na nam qandimo nam baba qaji di tamo bei na nami boletonaq iga quosaiognem.

³³ Qotei na Yesus qarinyosai qamu a manwa bei babtqa keresai qamu.”

³⁴ Onaqa Farisi nanqi na kamba minjeb, “Une aqa kumbra inoq di beterejunu. Ni une ti sosim nam babem agi bini ni degsi unum. Deqa ni Qotei aqa anjam iga mergaim.” Degsib minjsib a taqal waiyosib a olo Qotei tal miligiq gilqajqa saidyeb.

Farisi nanqi tamo nam qandimo bul unub

³⁵ Farisi nanqi na tamo di taqal waiyonab Yesus a di qusiqa a qa namosiq itosiq nenemyej, “Ni Tamo Angro qa ino areqalo singilatunum e?”

³⁶ Onaqa a na kamba Yesus minjej, “O Tamo Koba, Tamo Angro di yai? Ni merbimqa e qusiy ijo areqalo a qa singilatqai.”

³⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Ni na Tamo Angro agi itonum. Endego aqo ombla anjam mareqnum.”

³⁸ Onaqa a na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, e ni qa ijo areqalo singilatunum.” A degsi Yesus minjsiq aqa areq di singa pulutosiq a binijej.

³⁹ Onaqa Yesus a marej, “E tamo ungasari nanqi peginjraqajqa deqa mandamq aiyem. Deqa tamo nam qandimo unub qaji nanqi olo namdamu bole atoqnqab. Tamo namdamu bole ateqnub qaji nanqi olo nam qandimnjresqas.”

⁴⁰ Onaqa Farisi qudei Yesus aqa jojomoq di tigelesoqneb qaji nanqi aqa anjam di qusib nenemyeb, “Iga dego nam qandimgejunu kiyo?”

⁴¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi nam qandimngejunu qamu ningi une saiqoji unub qamu. Ariya ningi mareqnu, ‘Iga namdamu bole ateqnum.’ Dego di ningi une ti unub.”

10

Yesus a kaja nanngo mandor bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E bole merngwai. Tamo bei a kaja nanngo jen miligiq gilqa osimqa a siranmeq na gilqa uratosim qalaq na jen prugosim miligiq gilqas di a bajin tamo.

² Tamo a siranmeq na jen miligiq gilqas di a kaja nanngo mandor bole.

³ Deqa siranme taqato tamo na siran waqtetoqnm miligiq giloqnsim aqa segi kaja nanngo nam metnjroqngas. Metnjroqnm nanngi aqa kakro qusib boqnb joqsim oqedoqngas.

⁴ A na aqa segi kaja kalil nanngi joqsim oqedoqnsim a nanngi qa namoosim giloqnmqa nanngi aqa kakro qa poinjrim deqa nanngi a dauryoqngab.

⁵ Tamo lanaj bei na nanngi metnjrqas di nanngi aqa kakro qalieqasai deqa nanngi a dauryqasai. Nanngi a uratosib jaraiqab.”

⁶ Yesus na yawo anjam degsi minjrnaqa nanngi qusib utru poinjrosai.

⁷ Deqa Yesus a damu ubtosiqa endegsi minjrej, “E bole merngwai. Kaja nanngi di ijo segi tamo ungasari nanngi sigitnjrejunub. Jen miligiq gilqajqa siranme agi e segi.

⁸ Anjam plalto tamo kalil e bosaisonam nami beb qaji nanngi bajin tamo bul. Deqa kaja nanngi nanngo medabu dauryosai oqneb.

⁹ E segi siranme. Tamo ungasari nanngi ijoq na jen miligiq giloqngab di Qotei na nanngi elenqas. Amqa nanngi miligiq gile oqede oqnsib ingi bole uyoqngab.

¹⁰ “Ninngi qalie, bajin tamo nanngi kaja bajinosib ugeugeinjsib numqajqa deqa beqnb. Ariya e degyqa bosai. E na kaja nanngi nambile enjritqa nanngi nambile tulan boledamu oqajqa e deqa bem.

¹¹ E kaja nanngo mandor bole. Mandor bole aqa kumbra agiende. A kaja nanngi aqaryainjrqa marsimqa aqa segi nambile uratosim moiqa.

¹² Ariya tamo lanaj aqa kumbra degosai. A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanngi geregere taqatnjrqasai. A kaja nanngo mandor bolesai. Kaja nanngi aqa sai. Deqa baun juwan bamqa unsim kaja nanngi uratnjrsim ulanqas. Yimqa baun juwan na kaja qudei numim kalil segisegiosib jaraiqab.

¹³ A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanngi geregere taqatnjrqasai. A kaja nanngi qa are qalosai. Baun juwan bamqa a kaja nanngi uratnjrsim ulanqas.

¹⁴ “E kaja nanngo mandor bole. E ijo segi kaja nanngi qa qalie bole. Ijo segi kaja nanngi e qa dego qalie bole.

¹⁵ Ijo Abu a e qa qalie bole. E ijo Abu qa qalie bole. Dego kere e ijo segi kaja nanngi qa qalie bole. Nanngi dego e qa qalie bole. Deqa e na ijo kaja nanngi aqaryainjrqa marsiy ijo segi nambile uratosiy moiqai.

¹⁶ Ijo kaja qudei dego jen oqeq di unub. Nanngi jen miligiq di sosai. Deqa e nanngi dego joqsiy bosiy ijo kaja jen miligiq di unub qaji nanngi ti turtnjrsiy jen qujaiq di breinjrit nanngi mandor qujai ti sqab. Sosib ijo medabu quoqngab.

¹⁷ Ijo Abu na e tulan qalaqalaibeqnu. Di kiyaaqa? E ijo segi nambile uratosiy moisiy olo subq na tigelqai.

¹⁸ Tamo bei na ijo nambile yaibqa keresai. E ijo segi areqalo na ijo nambile uratosiy moiqai. E singila ti unum deqa e na ijo nambile uratqa kere. Osiy olo ijo nambile oqa kere. Ijo Abu a nami merbej, ‘Ni degye.’ Deqa e degyqai.”

¹⁹ Onaqa Juda nanngi Yesus aqa anjam deqa njirinosib poaiyeleb.

²⁰ Osib nanngi gargekoba endegsib maroqneb, “Yesus a mondor uge ti unu deqa a tulan nanariqo. Kiyaaqa ninngi aqa anjam queteqnb?”

²¹ Onaqa nanngi qudei maroqneb, “Tamo a mondor uge ti sqas di a anjam bole deqaji marqa keresai. Mondor uge na tamo nam qandimo boletqa kere e? Sai.”

Juda tamo kokba nanngi Yesus qa minjin oqetnjrej

²² Nami Juda nanjo moma nanji atra tal bunuj siran waqteb. Deqa olo are qalqajqa yori bati Jerusalem dia brantej. Bati di ulili aiqa bati.

²³ Onaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqqa tal me ñam Solomon dia walweloqnej.

²⁴ Walweleqnaqa Juda tamo kokba nanji aqa areq di koroosib minjeb, “Bati gembub koboamqa ni na ino kumbra ti ino wau ti ubtosim geregere mergwam? Ni Kristus amqa geregere merge.”

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E nami ningi merngem, ‘E Kristus.’ Merngonam ningi qunab ugeingej. Wau kalil e ijo Abu aqa ñam na yeqnum qaji di ningi geregere tenemtoqniy. Tenemtosib endegsi poingwas, bole, e Qotei aqa Niri.

²⁶ Ningi ijo kaja sai deqa ningi e qa nunjo areqalo singilatosaiqneq.

²⁷ Ijo kaja nanji ijo medabu queqneq. E nanji qa qalie bole. Nanji e daurbeqneq.

²⁸ E nanji ñambile enjreqnum deqa nanji ñambile gaigai sqab. Nanji padalqasai. Sai bole sai. Tamo bei na nanji ijo banq dena yaibqa keresai.

²⁹ Ijo Abu na nanji e ebej. A segi qujai ingi ingi kalil tulan bunjrejunu. Deqa tamo bei na ijo kaja nanji ijo Abu aqa banq dena yaibqa keresai bole sai.

³⁰ Aqa ijo Abu wo tamo qujai.”

³¹ Onaqa Juda tamo kokba nanji Yesus aqa anjam di qusibqa nanji a qalib moiqaqqa marsib meniñ eleñeb.

³² Osib Yesus qalqa laqneq endegsi minjrej, “E na Abu aqa wau bole gargekoba ningi osorñgoqnem. Wau bole kiye qa ningi e lubsib moiyoqbqa meniñ eleñonub?”

³³ Onaqa Juda tamo kokba nanji na kamba endegsib minjeb, “Wau bole bei qa iga ni meniñ na lumqasai. Ni Qotei misilinyonum deqa lumqom. Agi ni segi qa maronum, ni Qotei. Ni degsi maraim. Ni mandam tamo. Deqa ni lumqom.”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba nanji minjrej, “Nunjo dal anjam bei nami endegsib nenjrenjeb, ‘E ningi merngonum, “Ningi qotei.”’

³⁵ Agi Qotei na tamo qudei nanji minjrej, ‘Ningi qotei.’ A na nanji degsi minjrej. Ningi qalie, iga Qotei aqa nenjrenj bei gentqa keresai.

³⁶ Abu a segi na e giltbosiqa qarinqbonaq mandamq aiyem deqa e maronum, ‘E Qotei aqa Niri.’ E degsi maronum deqa ningi kiyaaq merbonub, ‘Ni Qotei misilinyonum?’

³⁷ “E ijo Abu aqa wau yosaiotqa ningi ijo anjam quetbaib.

³⁸ Ariya e Abu aqa wau yitqa ningi ijo anjam quib ugeingim olo ijo wau unsib dena geregere poingem, bole, Abu na e beterbesonaqa e kamba Abu beteryejunum.”

³⁹ Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusib a ojqqa yonab a nanji qa loumosiq ulanej.

⁴⁰ Ulanosiqa olo Jordan ya taqal beiq gilej. Gilsiqqa Jon na nami tamo ungasari nanji yansjroqnej qaji sawaq di soqnej.

⁴¹ Sonaqa tamo ungasari gargekoba nanji aqaq giloqnsib segi segi maroqneq, “Jon a manwa bei babtosaioqnej. Ariya anjam kalil Jon a Yesus qa maroqnej qaji di bole.”

⁴² Nanji degsib maroqneq deqa Yesus a sawa dia sonaqa tamo ungasari gargekoba nanji a qa nanjo areqalo singilateb.

11

Lasarus a makobaiyosiq moiyej

¹ Tamo bei aqa ñam Lasarus a maiyej. Lasarus aqa qure utru Betani. Qure di Maria aqa jaja Marta wo nanjo qure utru.

² Maria agi bunuqna Tamo Koba Yesus aqa singaq di goreñ bilentosiq aqa gate banga na piyej qaji a di. Aqa jaja Lasarus a maiyej.

³ Deqa Maria Marta wo nanji na tamo qudei qarinqjnab Yesus aqaq gilsib minjeb, “O Tamo Koba, tamo ni tulan qalaqalaiyeqnum qaji a maiyqo.”

⁴ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa minjrej, “Ma di moiqajqa ma sai. A maiyqo di aqa utru agiende. Qotei aqa singila boleq dimqa tamo ungasari nanngi unsib Qotei aqa ñam soqtqajqa deqa a ma di oqo. E Qotei aqa Niri dego ñam koba oqai.”

⁵ Yesus a Marta aqa jaja Maria wo nanngi aiyel qalaqalainjrej. A Lasarus dego qalaqalaiyej.

⁶ Lasarus a maiyej anjam di qusiqa quosaibulosiqa sawa a soqnej qaji dia bati aiyel olo soqnej.

⁷ Sosiqa aqa angro nanngi minjrej, “Iga olo Judia sawaq aiqom.”

⁸ Onaqa nanngi na Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, nami yala Juda nanngi meniñ na ni lumqa mareb. Di ni olo deq aiqam e?”

⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Señ oqsiq qanam jigeqo sawa suwanqo. Deqa tamo nanngi walwelqa kere. Manjalqasai.

¹⁰ Ariya sen aisiq qoloqo sawa ambruqo. Deqa tamo nanngi walwelqa keresai. Manjalqab.”

¹¹ Yesus a anjam degsi marsiqa olo minjrej, “Gago was Lasarus a ñeiejunu. E aisiy dudumyqai.”

¹² Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa minjeb, “O Tamo Koba, a ñeiejunu degam aqa ma saiqas.”

¹³ Nanngi Lasarus a bole ñeiejunu edegeb. Di sai. A bole moiyej. Yesus a Lasarus aqa moiyo sigitosiqa ñeio qa marej.

¹⁴ Deqa a na ubtosiq minjrej, “Lasarus a bole moiyej.

¹⁵ Ningi ijo singila unsib e qa nunngo areqalo singilatqajqa deqa e aqaq aiyosaisonam a moiyej. E ningi qa are qalsim kumbra degyem. E ijo kumbra deqa areboleboleibeqnu. Ningi tigelab iga Lasarus aqaq aiqom.”

¹⁶ Onaqa Tomas aqa ñam bei Didimus a na Yesus aqa angro qudei nanngi minjrej, “Unqum. Iga kalil aisim Yesus a koba na moiqom.”

Yesus a marej, “E segi subq na tigelo qa utru”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanngi koba na aisib Betani qure jomyosib anjam endegsib queb, “Lasarus a nami moiyej subq ateb. Bati qolqe koboqo.”

¹⁸ Betani qure di Jerusalem jomom. Kilomita qalub.

¹⁹ Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanngi Betani qureq bosib Marta Maria wo nanngo jaja moiyej deqa are latetnjqajqa koroosib soqneb.

²⁰ Onaqa Marta a anjam endegsi quej, “Yesus a beqnu.” A degsi qusiqa walwelosiqa gamq di Yesus turqajqa gilej. Maria a talq di awesoqnej.

²¹ Marta a gilsiq gamq di Yesus turosiq minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyoasai qamu.

²² E qalieonum, ni inñi kiye qa Qotei pailyqam a ni emqas.”

²³ Onaqa Yesus na Marta minjej, “Ino jaja a olo subq na tigelqas.”

²⁴ Onaqa Marta na kamba minjej, “E qalie, diño bati qa tamo ungasari kalil nanngi subq na tigelabqa ijo jaja dego ombla tigelqab.”

²⁵ Onaqa Yesus na minjej, “E segi subq na tigelo qa utru. E segi ñambile sqajqa utru. Tamo a e qa aqa areqalo singilatosisim moiqas di unqum. A ñambile sqas.

²⁶ Tamo kalil ñambile sosib e qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi olo bunu moiqasai. O Marta, ni ijo anjam di qusim ino areqaloq di singilatonum e?”

²⁷ Onaqa Marta na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba. E qalieonum, ni Kristus, Qotei aqa Niri. Ni qujai Qotei na qarimonaqa mandamq aiyem qaji. Deqa e ni qa ijo areqalo singilatonum.”

Yesus a Lasarus qa are ugeiyonaqa akamej

²⁸ Marta a anjam degsi marsiqa olo puluosi aisiq aqa jaja Maria metonaq aqa areq bonaq ombla sasalosibqa minjej, “Qalie Tamo Koba a bqo. A ni qa marqo.”

²⁹ Onaqa Maria a Marta aqa anjam di qusiqa tigeloujatosiq Yesus unqa gilej.

³⁰ Yesus a qure miligiq aiyosaisoqnej. A Marta wo anjam mareb qaji sawaq di soqnej.

³¹ Sonaqa Juda tamo ungasari talq di Maria are latetoqneb qaji nanqi Maria a tigeloujatosiq tal uratosiq gileqnaqa unsib are qaleb, “A Lasarus aqa subq di akamtqajqa gileqnu kiyo.” Nanqi degsib are qalsib tigelosib Maria dauryosib gileb.

³² Maria a gilsiq Yesus soqnej qaji sawaq di brantosiqqa Yesus unsiqa aqa areq di singa pulutosiqqa minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiynosai qamu.”

³³ Onaqa Yesus a Juda tamo ungasari Maria dauryosib beb qaji nanqi Maria ombla akamoqneb di unsiqa nanqi qa are gulbeyonaqa nenemnjrej,

³⁴ “Ninqi Lasarus qabia subq ateb?” Onaqa nanqi na minjeb, “O Tamo Koba, ni bosim aqa sub une.”

³⁵ Degsi minjnabqa Yesus a dego akamej.

³⁶ A akamonaqa Juda nanqi di unsibqa mareb, “Ninqi uniy. Yesus a Lasarus tulan qalaqalaiyoqnej deqa akamqo.”

³⁷ Onaqa nanqi qudei Yesus qa yomuosis mareb, “Yesus a nami tamo nam qandimo boletej. A kiyaca Lasarus boletosai? Yim a moiqasai.”

Yesus a Lasarus subq na tigeltej

³⁸ Onaqa Yesus a nanjo yomu anjam di qusiqa are gulbeyonaqa walwelosiq Lasarus aqa subq gilej. Sub di mana miligiq di bogeb. Lasarus nami subq atsib meniñ kobaquja na sub me getenteb.

³⁹ Deqa Yesus na tamo qudei minjrej, “Ninqi meniñ kobaquja di taqal atiy.” Onaqa tamo moiyej qaji aqa jaja Marta na Yesus minjej, “O Tamo Koba, a nami moiyej bati qolqe gilqo. Iga meniñ taqal atqom di aqa qusa quleqwas.”

⁴⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E nami mermonum, ni e qa ino areqalo singilatqam di ni Qotei aqa singila unqam.”

⁴¹ Degsi minjnaqa nanqi meniñ kobaquja di taqal atnabqa Yesus a lan goge tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni ijo pail endi quonum deqa e ni qa tulan areboleboleibqo.

⁴² E qalieonum, ni gaigai ijo pail queqnum. Ariya tamo ungasari ijo areq endi tigelejunub qaji nanqi e qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa e ni pailmonum. Yim nanqi qalieqab, ni na e qarinqbonam bem.”

⁴³ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a tulan maosiq marej, “O Lasarus, ni subq dena tigelosim au.”

⁴⁴ Degsi marnaqa tamo moiyej qaji a subq dena tigelosiq oqedej. Aqa singa ti ban ti ulatamu ti nami gara na dalaeb. Deqa Yesus na minjrej, “Aqa gara di pamblonyib walwelosim gilem.”

Juda tamo kokba nanqi koroosib Yesus qalib moiqajqa maroqneb

⁴⁵ Bati deqa Juda tamo ungasari Maria aqa are latetqa beb qaji nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa nanqi gargekoba Yesus qa nanjo areqalo singilateb.

⁴⁶ Ariya nanqi qudei tigelosib Farisi nanjoq gilsib kumbra Yesus yej qaji deqa sainjreb.

⁴⁷ Sainjrnab qusibqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti metnjrnab nanjo areq bosib koba na koroosib mareb, “Iga kiyerqom? Yesus a manwa gargekoba yeleneqnu.

⁴⁸ Iga a uratonam degsi kumbra yoqnqas di tamo ungasari kalil nanqi a qa nanjo areqalo singilatqab. Yim Rom nanqi bosib gago atra tal niñaqyosib iga dego kobotgwab.”

⁴⁹ Wausau deqa tamo bei aqa nam Kaiafas a Juda nanjo atra tamo gate soqnej. Deqa a nanjo ambleq di tigelosiqqa minjrej, “Ninqi tulan nanarionub. Anjam lanja lanja mareqnu.

⁵⁰ Ningi are qaliy. Tamo qujai a tamo unğasari kalil nanği qa moiğas di kere. Amqa iga padalqasai.”

⁵¹ Kaiafas aqa segi areqalo na anjam di marosai. A wausau deqa atra tamo gate soqnej deqa a Qotei aqa medabu osiqa anjam di marej. Yesus a Juda nanği qa moiğas anjam di ubtosiq marej.

⁵² Bole, Yesus a Juda nanği segi qa moiğasai. Qotei aqa anğro kalil sawa bei beiq di unub qaji nanği qa ti moiğas. Moisisim nanği kalil koroinjrimqa nanği aqa segi tamo unğasari sqab. Kaiafas a anjam di ubtosiq marej.

⁵³ Bati qujai deqa Juda tamo kokba nanği Yesus qalib moiğajqa anjam gereiyqa utru ateb.

⁵⁴ Yesus a di qalieosiq deqa a Juda nanğo ambleq di walwelosaiqnej. A segitosiqa qure kiñala bei wadau sawa jojom deq gilsiqqa aqa anğro nanği koba na dia soqneb. Qure di aqa ñam Efraim.

⁵⁵ Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqnabqa nanği elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. Yori bati jojomonaqa Juda tulan gargekoba nanğo qure qureq dena tigelosib yori bati di unqajqa deqa Jerusalem beb. Juda nanğo kumbra agiende. Yori bati di brantosaisoqnimqa nanği Jerusalem bosib nanğo segi jejamu yansosib yori bati qa tariñqab. Utru deqa nanği Jerusalem beb.

⁵⁶ Ariya nanği Jerusalem bosib Yesus qa ñamoqneb. Ñamoqnsib atra tal miligiq bosib segi segi maroqneb, “Ninği kiyersib are qalonub? Yesus a yori bati unqajqa Jerusalem bğas kiyosai?”

⁵⁷ Nanği degsib maroqneb. Di kiyaa? Atra tamo kokba ti Farisi ti nanği na tamo unğasari nanği nami endegsib minjreb, “Tamo bei a Yesus qabi soqnimqa unsim bosim iga mergim iga na ojgom.”

12

Maria a goren quleq tulan boledamu Yesus aqa singaq di bilentej

¹ Ariya Juda nanğo yori bati koba jojomej. Bati 6 amqa brantqas. Deqa Yesus a tigelosiqqa Betani qureq gilej. Qure di Lasarus agi Yesus na subq na tigeltej qaji aqa qure utru.

² Gilnaqa qure deqaji tamo unğasari nanği a unsibqa areboleboleinjrnaqa inği goiyeteb. Marta a inği suweiyosiq Lasarus Yesus wo tamo qudei ti metnjrnaq bosib koba na awoosib inği uyoqneb.

³ Onaqa Maria a goren quleq tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinaq jigsiqqa osi bosiqqa Yesus aqa singaq di bilentosiqqa aqa segi gate banğa na piyetej. Onaqa goren aqa quleq na tal keretej.

⁴ Onaqa Yesus aqa anğro bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanğo banq di atej qaji a Maria aqa kumbra di unsiqqa ñirinosisiq marej,

⁵ “A kiyaa goren di qarinyosiq meniñ silali 300 osiq dena tamo inği inği saiqoji nanği aqaryainjrosai?”

⁶ Judas a tamo inği inği saiqoji nanği qa are qalsiq anjam di marosai. A bajin tamo. A Yesus aqa anğro nanğo silali jugwajqa qun taqatoqnej. Deqa nanği qun miligiq di silali ateqnab a na olo bajinoqnej. A deqa are qalsiq anjam di marej.

⁷ Onaqa Yesus a Judas aqa anjam di qusiqa minjej, “Unğa di urat. A goren di ojesoqnem. A ijo jejamu subq atqajqa are qalsiq nami gereiyqo.

⁸ Tamo inği inği saiqoji nanği bati gaigai ninği ti sqab. Ariya e bati gaigai ninği ti sqasai.”

Atra tamo kokba nanği Lasarus qalsib moiyoqqa maroqneb

⁹ Juda tulan gargekoba nanği qalieeb, Yesus a Betani qureq gilsiq di soqnej. Deqa nanği a unqa beleneb. Nanği Yesus segi unqajqa bosai. Yesus a nami Lasarus subq na tigeltej deqa nanği a dego unqa beb.

¹⁰ Atra tamo kokba nanġi Lasarus dego qalsib moiyoṭqa qairoqneb.

¹¹ Di kiyaaqa? Yesus a Lasarus subq na tigeltonaqa Juda garggekoba nanġi atra tamo kokba nanġi uratnjrsib olo Yesus qa nanġo areqalo sinġilatoqneb.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem bej

¹² Tamo unġasari tulaġ garggekoba nanġi yori bati unqajqa marsib Jerusalem beļenġeb. Beļenġosib nebeonaqa nanġi endegsib queb, “Yesus a Jerusalem bqas.”

¹³ Nanġi degsib qusib deqa nanġi tuwom baġa eļenġosib Yesus gamq di turqajqa aiyeb. Aisib Yesus beqnaqa unsib tulaġ leļenġoqnsib endegsib minjoqneb, “Iga ni qa tulaġ areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulaġ geregereimeqnu. Ni Israel nanġo Mandor Koba.”

¹⁴ Onaqa Yesus a donki osiqa quraq di awoej. Aqa kumbra deqa nami Qotei aqa anjam bei endegsib nenġrenġyeb unu,

¹⁵ “O Saion tamo unġasari, ninġi ulaaib. Ninġi uniy. Nunġo Mandor Koba a donki bunuj quraq di awoosiq beqnu.”

¹⁶ Bati deqa Yesus aqa anġro nanġi anjam di aqa utru poinjrosai. Bunuqna Yesus a moisiq ñam koba onaqa nanġi anjam deqa olo are qalsib endegsib mareb, “Bole, anjam di Yesus qa nenġrenġyeb deqa tamo unġasari nanġi leļenġoqnsib a biñiyiqneb.”

¹⁷ Ariya tamo unġasari Yesus a Lasarus metosiq subq na tigeltonaq uneb qaji nanġi mañwa deqa saooqnsib laqneb.

¹⁸ Laqnaab tamo unġasari tulaġ garggekoba nanġi quoqneb. Deqa Yesus a donki bunuj quraq di awoosiq Jerusalem beqnaqa nanġi a gamq di turqajqa aiyelenġeb.

¹⁹ Ainabqa Farisi nanġi na unjrsibqa segi segi maroqneb, “Iga Yesus sinġila na saidyeqnamqa keresaiigeqnu. Ninġi uniy. Tamo unġasari kalil nanġi a dauryeqnub.”

Grik tamo qudei nanġi Filip minjeb, “Iga Yesus unqom”

²⁰ Tamo unġasari Qotei louqa marsib yori bati unqajqa Jerusalem aiyelenġeb qaji nanġo ambleq di Grik tamo qudei soqneb.

²¹ Grik tamo nanġi di Filip aqaq di branteb. Di kiyaaqa? Filip a dego Grik tamo. Filip aqa qure utru Betsaida. Qure di Galili sawaq di unu. Nanġi Filip aqaq di brantosib nenemyeb, “O gago was, iga Yesus unqa kere e?”

²² Onaqa Filip a aisiqa nanġo anjam di Andru minjsiqa Andru ombla gilsib olo Yesus minjeb.

²³ Minjnab qusiqa nanġi kamba minjrej, “E Tamo Anġro. Deqa e ñam koba oqajqa bati brantqo.

²⁴ E bole mernġwai. Kurgus yago breiyibqa mandamq aisim moiqasai di a laña sqas. Moiqa di a olo qoqi oqsim gei garggekoba atelenqas.

²⁵ Dego kere tamo bei na aqa segi ñambile tulaġ qalaqalaiyqas di a padalqas. Ariya a mandamq endi aqa segi ñambile qoreiyqas di a ñambile gaigai sqas.

²⁶ Tamo bei na e wauetbqa osimqa a e daurbem. Yimqa qure e sqai di a dego e ombla sqom. A ijo wau yoqnqas di ijo Abu na a ñam kobaquja yqas.”

Jeu tamo nanġi na Yesus soqtosib goge gaintqab

²⁷ Osiqa Yesus a olo anjam endegsi marej, “Endego e are tulaġ gulbekobaibqo. Deqa e endegsi Qotei pailyqai kiyo, ‘O ijo Abu, ni na marimqa bati uge endi ijoq baiq’? Unġum, e degsi pailyqasai. Bati uge endi branteme. E deqa mandamq aiyem.

²⁸ O ijo Abu, ni na ino ñam tulaġ kobaqujatime.” Yesus a degsi marnaqa lanġ goge dena anjam endegsi brantej, “E ijo ñam kobaqujatunum. Ololo kobaqujatqai.”

²⁹ Anjam degsi brantonaqa tamo unġasari Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanġi qusibqa segi segi maroqneb, “Kola anjam atqo kiyo?” Onaqa tamo qudei nanġi mareb, “Sai. Lanġ anġro bei na Yesus anjam minjqo.”

³⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ningi quonub qaji di e aqaryaibqajqa brantosai. Di ningi aqaryaingwajqa brantqo.

³¹ Ningi quiy. Qotei na tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi peginjrqajqa bati bqo. A na mandam endeqa gate koba Satan taqal waiyqajqa bati dego bqo.

³² E bini mandamq endi unum. Ariya bunuqna jeu tamo nangi na e soqtbosib goge gaintbqab. Yimqa bati deqa e na tamo ungasari kalil nangi are tigeltetnjritqa ijoq bqab.”

³³ Yesus a aqa segi moiqajqa gam boleq atqa osiqa deqa degsi marej.

³⁴ Onaqa tamo ungasari nangi na kamba Yesus minjeb, “Kristus a bati gaigai sqas. Dal anjam nami degsib marnab iga quem. Deqa ni kiyaca maronum, ‘E Tamo Angro soqtbosib goge gaintbqab’? Tamo Angro di tamo yai?”

³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Pulon a nungo ambleq di sokiñalayosim ningi olo uratngwas. Deqa ningi pulon ti sosib pulonq na laqniy. Yimqa ningi ambruingwasai. Tamo ambruq na laqnu qaji a qabiteqnu kiyo di a qalieqasai.

³⁶ Ningi pulon ti sosib pulon qa nungo areqalo singilatiy. Ningi degyqab di ningi pulon aqa angro sqab.”

Juda tamo gargekoba nangi Yesus qa nanngo areqalo singilatosai

Yesus na tamo ungasari nangi anjam degsi minjrsiqa nangi uratnjrnaq nangi a olo unosai.

³⁷ A Qotei aqa manwa gargekoba nanngo namdamuq di yeqnaqa nangi unoqneb. Unoqn-sib ariya nangi Yesus qa nanngo areqalo singilatosai oqneb.

³⁸ Nangi kumbra di yeb deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo yai a gago anjam endi qusiqa aqa areqaloq di singilatqo? Tamo yai a Tamo Koba aqa singila unsiq poiyoq? Tamo dego bei sosai.” Aisaia a nami anjam degsi marej.

³⁹ Deqa nangi Yesus qa nanngo areqalo singilatqa keresai. Utru deqa Aisaia a anjam bei dego endegsi nenngrenyej,

⁴⁰ “Qotei a nanngo namdamu getentetnjrej. A nanngo are miligi dego getentetnjrej. Deqa nangi nanngo namdamu na Qotei aqa kumbra bei unqa keresai. Nangi nanngo are miligiq na Qotei aqa anjam dego poinjrqa keresai. Deqa nangi are bulyosib ijoq bqa keresai. Deqa e na nangi boletnjrqasai.”

⁴¹ Aisaia a nami Yesus aqa singila unsiq deqa anjam degsi marej.

⁴² Bole, Juda gate gargekoba nangi are bulyosib Yesus qa nanngo areqalo singilateb. Ariya nangi Farisi nangi ulainjrsib deqa nangi boleq di Yesus aqa ñam marosai oqneb. Nangi are qaleb, “Iga boleq di Yesus aqa ñam marqom di Farisi nangi iga Qotei tal miligiq gilqa saidgwab.”

⁴³ Nangi degsib are qaleb. Di kiyaca? Nangi Qotei na nanngo ñam soqtqajqa arearet-njrosai oqnej. Tamo nangi na nanngo ñam soqtqajqa deqa arearetnjroqnej.

Yesus aqa anjam a tamo sigitosim tamo ungasari nangi peginjrqas

⁴⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenosiq marej, “Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a e qa segi aqa areqalo singilatqasai. Ijo Abu e qarinqej qaji a qa dego aqa areqalo singilatqas.

⁴⁵ Tamo bei a e nubqas di a ijo Abu e qarinqej qaji di dego unqas.

⁴⁶ E pulon bulosim mandamq aiyem. Deqa tamo ungasari kalil e qa nanngo areqalo singilateqnuq qaji nangi ambruq di sqasai.

⁴⁷ Tamo bei a ijo anjam qusimqa ariya a dauryqasai di e na a pegiyqasai. E tamo ungasari nangi peginjrqas bosai. E nangi elenqajqa bem.

⁴⁸ Tamo ungasari nangi e qoreibosib ijo anjam quqwa uratqab di nangi peginjrqajqa tamo bei unu. Anjam e mareqnum qaji a segi tamo sigitosim tamo ungasari nangi peginjrqas. Diño batiamqa anjam dena nangi peginjrqas.

⁴⁹ E ijo segi areqalo na anjam marosaieqnum. Ijo Abu e qarinqbej qaji a na anjam merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum.

⁵⁰ E qalieonum, ijo Abu aqa anjam di nambile gaigai sqajqa anjam. Deqa anjam kalil e mareqnum qaji di ijo Abu na e merbeqnaq quoqnsim agi mareqnum.”

13

Yesus na aqa angro nanjo sinja yansetnjrej

¹ Juda nanjo yori bati koba jojomonaqa Yesus a endegsi qalieej, “E mandamq endi so bati koboqo. E moisiy ijo Abu aqaq olo oqwa bati brantqo.” Yesus na aqa segi angro mandamq di soqneb qaji nanji tulan qalaqalainjroqnsiq gilsil gilsiq aqa moiqa bati itej.

² Deqa a nanji koba na awoosib inji uyoqneb. Di bilaq. Inji uyeq nabqa Satan a Judas Iskariot aqaq aiyej. Aisiqa Judas na Yesus osim jenu tamo nanjo banq di atqajqa deqa are tigeltetej. Judas a Saimon Iskariot aqa njiri.

³ Yesus a qalieej, aqa Abu na inji inji kalil aqa banq di atelennej. A Qotei aqaq na bej puluosim Qotei aqaq olo oqwas di dego qalieej.

⁴ Deqa a aqa angro nanji koba na inji uyoqnsibqa a tigelosiq aqa gara olekoba piqtosiq jexamu piyo qaji gara osiq tigej.

⁵ Tigsiq kanjal tamo bulosiq tabirq di ya qamsiq aqa angro nanjo sinja yansetnjroqnsiq jexamu piyo qaji gara dena piyetnjroqnej.

⁶ Osiqa Pita aqa sinja yansetqa laqnaqa minnej, “O Tamo Koba, ni ijo sinja yansetbqam e?”

⁷ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Kumbra e endego yeqnum endi ni utru poimosai unu. Bunuqna ni poimqas.”

⁸ Onaqa Pita na Yesus saidyosiq minnej, “Ni ijo sinja yansqasai. Sai bole sai.” Onaqa Yesus na minnej, “E ni yansmqasai di ni e ombla sqakeresai.”

⁹ Onaqa Saimon Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni ijo sinja segi yansaim. Ijo ban ti gate ti dego yansetbe.”

¹⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Tamo a yalqo a olo yalqasai. Aqa sinja segi yansqas di kere. Dena a torei milalo sqas. Ninji milalo unub. Ariya ninji kalil milalo sosai.”

¹¹ Yesus a qalieej, aqa angro bei agi Judas a na Yesus osim jenu tamo nanjo banq di atqas. Deqa a na minjrej, “Ninji kalil milalo sosai.”

¹² Yesus a nanjo sinja yansetnjrsiq koboonaqa aqa segi gara olekoba olo jigsiq awoosiq nenemnjrej, “Kumbra e endego ninji enjonum qaji di ninji utru poingwo e?”

¹³ Ninji e merbeq nub, ‘O Qalie Tamo Koba. O gago Tamo Koba.’ Ninji kere e merbeq nub. Agi e segi qujai.

¹⁴ E nunjo Tamo Koba. E nunjo Qalie Tamo Koba dego. Ariya e nunjo sinja yansetnjonum deqa ninji dego segi segi qa kumbra degyoqniy.

¹⁵ Kumbra e endego ninji osornjonum qaji di ninji kamba dego degsib yoqniy.

¹⁶ E bole merngwai. Kanjal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Tamo a wau qa gilqas di a na tamo a qarinyqo qaji di bunyqa keresai.

¹⁷ Kumbra e yeqnum endi aqa utru ninji poingim dauryiy. Yimqa ninji tulan areboleboleingwas.

¹⁸ “Ijo anjam endi e ninji kalil qa marosai. E na ninji giltngem deqa e ninji qa qalie bole. Ariya Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo e ombla bem quiq di tuqtosim uyqas qaji a na e jeutbqas.’

¹⁹ Kumbra di brantosaisonaqa e nami mernjonum. Deqa kumbra di brantimqa ninji e qa nunjo areqalo singilatosib marqab, ‘Bole, Yesus a segi qujai gaigai degsi unu.’

²⁰ E bole merngwai. Tamo bei na tamo ungasari e qarijnjonum qaji nanji osim gegerenjqas di a e dego osim gereibqas. A e osim gereibqas di a na ijo Abu e qarinqbej qaji a dego osim gereiyqas.”

Judas a Yesus osim jeu tamo nanngo banq di atqas

²¹ Yesus a degsi marsiqa are tulan gulbekobaiyonaqa olo marej, “E bole merngwai. Ijo angro bei na e osim jeu tamo nanngo banq di atqas.”

²² Onaqa Yesus aqa angro nanngi segi segi kokoqoqneb. Yesus a angro yai qa degsi marej di nanngi qaliesai deqa nanngi degyoqneb.

²³ Yesus aqa angro bei agi Yesus na tulan qalaqalayoqnej qaji a Yesus aqa areq di awesoqnej.

²⁴ Deqa Saimon Pita a ban na angro di minnej, “Ni na Yesus nenemyimqa a angro yai qa degsi marqo di mermqas.”

²⁵ Onaqa angro dena Yesus beteryosiqa nenemyej, “O Tamo Koba, ni angro yai qa degsi maronum?”

²⁶ Onaqa Yesus na minnej, “Angro e endego bem osiy quiq di tuqtosiy anaiyqai qaji a na e osim jeu tamo nanngo banq di atqas.” Degsi minjsiqa bem quiq di tuqtosiq Saimon Iskariot aqa niri Judas anaiyey.

²⁷ Anaiyonaq Satan a Judas aqa are miligiq ainaqa Yesus na minnej, “Ni kumbra yqam qaji di endego yoqumat.”

²⁸ Yesus a Judas degsi minjnaqa aqa angro kalil awesoqneb qaji nanngi qusibqa Yesus na Judas kiyaga anjam di minnej nanngi deqa poinjrosai.

²⁹ Judas a nanngo silali jugwajqa qun taqatoqnej deqa nanngi qudei are qaleb, Judas a gilsim yori bati aqa inngi inngi awaiyqajqa deqa kiyo Yesus na degsi minnej. Nanngi qudei are qaleb, Judas a gilsim inngi awaiyosim tamo sougetejunub qaji nanngi anainjrqas.

³⁰ Onaqa Judas a bem di uysiqa warum uratosiq oqedej. Di qolo.

Yesus na aqa angro nanngi dal anjam bunuj enjrej

³¹ Judas a oqedonaqa Yesus a endegsi marej, “Bini e Tamo Angro ñam koba oqai. E ñam koba otqa Qotei a dego ñam koba oqas.

³² Qotei a ñam koba osimqa a na e dego ñam koba ebqas. A urur ñam koba ebqas.

³³ O ijo angro ninngi quiy. E ninngi koba na sokiñalayosiy uratngitqa ninngi e qa ñamoqnqab. Qure e oqwai di ninngi oqwa keresai. E nami Juda tamo kokba nanngi degsi minjroqnem agi bini ninngi dego olo merngonum.

³⁴ Endego e dal anjam bunuj engwai. Dal anjam bunuj agiende. Ninngi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. E ninngi qalaqalaingeqnum dego kere ninngi kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.

³⁵ Ninngi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniyqa tamo kalil nanngi nunngo kumbra di unoqnsib dena qalieoqnqab, ninngi ijo angro bole.”

Yesus na Pita minnej, ‘Ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai’ ”

³⁶ Onaqa Saimon Pita na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni qabitqam?” Onaqa Yesus na minnej, “Qure e oqwai di ni mati oqwa keresai. Bunuqna ni e daurbosim qure deq oqwam.”

³⁷ Onaqa Pita na olo Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaga e bini ni daurmqa keresai? Ni marimqa e ni qa ijo ñambile uratosiy moiqai.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni e qa ino ñambile uratosim moiqam e? E bole mermqai. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

14

Iga Qotei aqaq oqwajqa gam agi Yesus a segi qujai

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninngi are gulbeingaiq. Ninngi Qotei qa nunngo areqalo singilateqnum ariya ninngi e qa dego nunngo areqalo singilatoqniy.

² Ijo Abu aqa talq di warum gargekoba unub. E oqsiy nunngo segi segi warum gereiyetngwai. Ijo anjam di bolesai qamu e ninngi merngosai qamu.

³ E nungo segi segi warum gereiyetngsiy olo bosiy ningi joqsiy qure e sqai di ningi dego e ombla sqab.

⁴ Qure e sqai deq oqwajqa gam di ningi qalie.”

⁵ Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Tamo Koba, qure ni oqwm di iga qaliesai. Deqa iga kiyersim qure deq oqwajqa gam qalieqom?”

⁶ Onaqa Yesus na minjej, “E segi gam. E segi anjam bole qa utru. E segi nambile qa utru dego. Tamo bei a gam bei na ijo Abu aqaq oqwa keresai. Ijo Abu aqaq oqwajqa gam agi e segi qujai.

⁷ Ningi e qa qalieonub qamu ningi ijo Abu qa dego qalieonub qamu. Agi endego ningi ijo Abu qa qalieqa utru atonub. Osib ningi a unonub.”

⁸ Onaqa Filip na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ino Abu osorgimqa di iga qa kereqas.”

⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O Filip, e bati olekoba ningi koba na soqnem. Ni e qa qalieosai unum e? Tamo a e nubqo di a ijo Abu dego unqo. Deqa ni kiyaaqa e merbonum, ‘Ni na ino Abu iga osorge’?”

¹⁰ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu di ni poimosai kiyo? Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo segi areqalo na merngosai. Ijo Abu na e beterbesosiqaa qaa wau ojeqnu.

¹¹ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu. Ningi ijo anjam di qusib e qa nungo areqalo singilatiy. Saiamqa wau kalil e nungo namdamuq di yeqnum qaji di ningi unsib e qa nungo areqalo singilatiy.

¹² “E bole merngwai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di wau kalil e yeqnum qaji a dego yoqnqas. Osim ijo wau di bunyosim wau tulan kokba yoqnqas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa.

¹³ E Qotei aqa Niri unum deqa ningi ijo ñam na inqi bei qa Qotei pailyqab di e na inqi di engwai. Yim dena ijo Abu a ñam koba oqas.

¹⁴ Ningi ijo ñam na inqi bei qa Qotei pailyqab di e na inqi di engwai.”

Yesus a aqa Abu minjim a na aqa Mondor Bole qarinyqas

¹⁵ Osiaqa Yesus a olo marej, “Ningi e qalaqalaibqab di ningi ijo anjam dauryoqnqab.

¹⁶ Amqa e ijo Abu minjitqa a na Aqaryaingo Tamo qarinyim nungoq bosim singilatngwas. Osim a bati gaigai ningi koba na sqas.

¹⁷ Aqaryaingo Tamo di a anjam bole qa Mondor. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanqi Mondor di oqa keresai. Nanqi a unosaiqenub. Nanqi a qa qaliesai dego. Ariya ningi a qa qalie. A ningi koba na unub. Bunuqna a bosim nungo are miligiq di sqas.

¹⁸ “E ningi mandum angro bul uratngwasai. E nungoq olo bqai.

¹⁹ Sokiñala tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanqi e olo nubqasai. Ariya ningi e nubqab. E nambile unum deqa ningi dego nambile sqab.

²⁰ Sosibqa bati deqa ningi endegsib qalieqab, e na ijo Abu beteryesonam ningi kamba e beterbesonab e ningi beterngejunum.

²¹ Ningi quiy. Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo dal anjam dego qusim dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyqas. E na dego tamo di qalaqalaiyoqnsiy aqaq di brantoqnsiyqa e segi qa babtoqnqai.”

²² Onaqa Judas bei Judas Iskariot sai a na Yesus endegsi nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaaqa ni tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqoq di brantqa saidosim gago segiq di brantoqnsim ni segi qa babtoqnqam?”

²³ Onaqa Yesus na minjej, “Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo anjam dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyimqa aqo ijo Abu wo aqaq bosim a ombla gaigai sqom.

²⁴ Tamo bei a e qalaqalaibqasai di a ijo anjam dauryqasai. Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinqej qaji aqa anjam.

²⁵ “Anjam endi e ningi koba na sosim merngeqnum.

²⁶ Bunuqna Aqaryaingo Tamo a nungoq bosim singilatngwas. A Mondor Bole. Ijo Abu na a qarinyim ijo ñam na bosim anjam kalil ningi merngekritqas. Osim nungo areqalo tigeltetngimqa anjam kalil e ningi merngeqnum qaji deqa olo are qaloqngab.

²⁷ “E ningi uratngwa osiy nungo are latetngwai. E segi are lawo unum deqa e nungo are latetngwai. Mandam tamo bei na degsim nungo are latetngwa keresai. Deqa ningi are gulbeingaiq. Osib ulaaib.

²⁸ E ningi endegsim merngonum quonub, ‘E ningi uratngsiy olo nungoq bqai.’ Ningi e qalaqalaibonub qamu ningi ijo anjam deqa areboleboleingwo qamu. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. Ijo Abu agi a na e tulan bunbejunu.

²⁹ E ijo Abu aqaq oqosaisosim anjam endi merngonum. Deqa bunuqna e ijo Abu aqaq oqitqa ningi e qa nungo areqalo torei singilatqab.

³⁰ “Mandam endeqa gate koba Satan a beqnu. A na e gulbe bei ebqa keresai. Deqa e olo anjam olekoba totoryosiy merngwasai.

³¹ Ijo are koba endegsi unu. Mandam qaji tamo ungasari nanngi qalieqab, e ijo Abu qalaqalaiyeqnum deqa anjam a na merbeqnu qaji di e dauryeqnum. Ariya ningi tigelab iga gilqom.”

15

Yesus a wain namtan bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E segi wain namtan bole. Ijo Abu a wain wau qa lanja.

² Ijo dani qudei nanngi gei bole atqasai di ijo Abu na nanngi ginjenjrsim taqal breinjrqas. Ijo dani nanngi gei bole atelenqab di ijo Abu na gereinjrimqa nanngi olo gei koba atelenqab.

³ Anjam kalil e nami merngoqnem qaji dena ningi gereingej koboej.

⁴ Ningi e beterbesoqniy. Yimqa e dego ningi beterngesqai. Nam dani a segi sqas di a geitqa keresai. Qoboq di beteresqas di a geitqas. Dego kere ningi e beterbesqasai di ningi gei bole atqa keresai.

⁵ “E segi wain namtan bole. Ningi ijo dani bul. Tamo bei a e beterbesqas di e dego a beteryesqai. Yimqa a gei koba atelenqas. Ningi e uratbqab di ningi wau bei yqa keresai.

⁶ Tamo bei a e beterbesqasai di a nam dani uge bul ginjenyosib taqal breiyib kangranamqa koroiyosib namyuwoq di breiyib yugwas.

⁷ “Ningi e beterbesosib ijo anjam nungoq di soqnimqa ningi inngi bei qa Qotei pailyqab di a na inngi di engwas.

⁸ Ningi gei koba atelenosib ijo angro bole soqniy. Yimqa ijo Abu aqa ñam tulan kobaqas.

⁹ Ijo Abu na e qalaqalaibeqnu dego kere e na ningi qalaqalaingeqnum. Deqa ningi gaigai ijo qalaqalaiyo kumbraq di soqniy.

¹⁰ Ningi ijo dal anjam kalil dauryoqngab di ningi ijo qalaqalaiyo kumbraq di sqab. E ijo Abu aqa dal anjam dauryoqnsimqa aqa qalaqalaiyo kumbraq di unum dego kere.

¹¹ E segi areboleboleibeqnu deqa ningi dego areboleboleingonem. Ijo arebolebole di nungoq di tulan kobaoqnem. Utru deqa e na anjam endi ningi merngonum.

¹² Ijo dal anjam agiende. E na ningi qalaqalaingeqnum dego kere ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.

¹³ Qalaqalaiyo kumbra tulan bolequja bei agiende. Tamo bei na aqa was nanngi aqaryainjrqa osimqa aqa segi nambile uratosim moiqa. Qalaqalaiyo kumbra dena qalaqalaiyo kumbra kalil tulan bunnjrejunu.

¹⁴ Ningi ijo anjam kalil e na merngeqnum qaji endi dauryqab di ningi ijo segi was bole sqab.

¹⁵ Anjam kalil ijo Abu na e merbeqnaq queqnum qaji di e ubtosim ningi merngeqnum. Deqa e ningi ‘was’ merngeqnum. E ningi ‘kanjal tamo’ merngosaieqnum. Kanjal tamo a aqa tamo koba aqa wau qaliesai.

¹⁶ “Ningi na e giltbosai. E na ningi giltngem. Osim ningi wau engem. Ningi gilsib gei koba atelenoqnbqa nungo gei gaigai sqajqa deqa e na ningi wau engem. Deqa ningi ijo ñam na inği bei qa ijo Abu pailyqab di a na inği di engwas.

¹⁷ E na ningi dal anjam endegsi merngwai. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.”

*Mandam qaji tamo unğasari nanği na
Yesus aqa anğro nanği jeutnjreqnub*

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Mandam qaji tamo unğasari nanği na ningi jeutngeqnum. Deqa ningi endegsi poingem, nanği namoqna e dego jeutboqneb.

¹⁹ Ningi mandam qaji tamo unub qamu mandam qaji tamo unğasari nanği na ningi qalaqalaingeqnum qamu. Agi nanği na nanğo segi was nanği qalaqalainjreqnub dego kere. Ariya ningi mandam qaji tamo sai. E na ningi giltngem deqa ningi mandam qaji kumbra urateb. Utru deqa mandam qaji tamo unğasari nanği na ningi jeutngeqnum.

²⁰ E nami merngonum, kanjal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Ningi anjam deqa are qaliy. Jeu tamo nanği na e ugeugeiboqneb dego kere nanği na ningi ugeugeingonqab. Nanği ijo anjam dauryoqneb qamu nanği nungo anjam dego dauryeqnub qamu.

²¹ Ariya nanği ijo Abu e qarınbej qaji a qa qaliesai. Deqa nanği ningi ugeugeingonqab. Di kiyaya? Ningi ijo ñam ejunub deqa.

²² “E bosim nanği anjam minjrosai qamu nanği une saiqoji unub qamu. Ariya e nanği anjam minjrem deqa nanği nanğo une ulitqa gam saiqoji.

²³ Tamo bei na e jeutbqas di a na ijo Abu dego jeutqas.

²⁴ E manwa qudei tamo bei na nami yosaiqnej qaji di nanğo ambleq di bantosai qamu nanği une saiqoji unub qamu. Ariya e nanğo ambleq di manwa qudei babteqnamqa nanği unoqnsib aqo ijo Abu wo jeutgeqnum.

²⁵ Nanğo kumbra dena dal anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, ‘Tamo nanği e laña jeutbeqnum.’

²⁶ “Aqaryaingo Tamo a ijo Abu ombla unub. E na a qarinyit nungoq bqas. A anjam bole qa Mondor. A ijo Abu aqac dena bqas. Bosim ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqas.

²⁷ Ningi dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosib marqab. Di kiyaya? Nami e ijo wau utru atem bati deqa ningi e ombla sosib ijo wau unoqneb dena bosib agi bini ningi e ombla unum.

16

¹ “Ningi ijo ñam uratosib ulonjaib deqa e na anjam endi merngeqnum.

² Bunuqna jeu tamo nanği na ningi taqal breingosib ningi olo Qotei tal miligiq gilqa saidngwab. Osib bati bei bamqa nanği na ningi moyotnngoqnbqa. Osib endegsib are qaloqnbqa, ‘Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa iga na nanği moyotnjreqnum.’

³ O ijo anğro, jeu tamo nanği aqo ijo Abu wo qa qaliesai deqa nanği ningi degngwab.

⁴ Nanği ningi degngibqa ningi ijo anjam e bini merngeqnum qaji endeqa olo are qaliy.”

Yesus a Mondor Bole qa anjam marej

Osiqa Yesus a olo marej, “Nami e ningi koba na soqnem bati deqa e na anjam endi ningi merngosaioqnum.

⁵ Sokiñala e ningi uratngsiy ijo Abu e qarınbej qaji aqac olo oqwai deqa bini e anjam endi ningi merngeqnum. Ariya ningi kamba e nenembosaieqnum, ‘Ni qabitqam?’ degbosai.

⁶ E ningi anjam endi merngeqnum deqa ningi are gulbeingeqnu.

⁷ E bole merngwai. E ningi uratngsiy oqwai. E oqwasai di Aqaryaingo Tamo agi Mondor Bole a nungoq bqasai. Utru deqa e ningi uratngsiy oqwai. E oqsiy Mondor qarinyitqa a nungoq bqas.

⁸ Bosimqa mandam qaji tamo ungasari nanngo une babetnjroqnm nanngi poinjroqngas. Kumbra bole qa utru dego a na osornjroqnm nanngi qalieoqngab. Qotei a tamo ungasari nanngi peginjrqa kumbra di dego nanngi qalieqajqa deqa Mondor na nanngi osornjroqngas.

⁹ A na mandam qaji tamo ungasari nanngo une babetnjroqngas. Di kiyaaqa? Nanngi e qa nanngo areqalo singilatosaieqnub deqa.

¹⁰ Kumbra bole qa utru dego a na nanngi osornjroqngas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq oqitqa ningi e olo nubqasai.

¹¹ Qotei a tamo ungasari nanngi peginjrqa kumbra di dego Mondor na nanngi osornjroqngas. Di kiyaaqa? Qotei na mandam endeqa gate koba Satan pegiyosim njamyuwoq waiyqa.

¹² “E anjam gargekoba ningi merngwajqa ijo areqaloq di unu. Bini e merngwasai. Di kiyaaqa? Nungo areqalo na ojqa keresai deqa.

¹³ Ariya anjam bole qa Mondor a bosimqa nunngo areqalo gereiyetngimqa ningi anjam bole kalil poingekritqas. Aqa segi areqalo na anjam merngwasai. A anjam quoqnsim di segi ningi merngoqngas. Osim kumbra mondon brantelenqas qaji di dego ubtoqnsim merngoqngas.

¹⁴ A ijo anjam osim ningi merngoqngas. Kumbra dena a na ijo ñam koba ti ijo singila koba ti boleq atqas.

¹⁵ Ijo Abu aqa ingi ingi kalil di ijo ingi ingi dego. Deqa e ningi merngonum, Qotei aqa Mondor na ijo anjam osim ningi merngoqngas.”

Yesus aqa angro nanngi are gulbeinjrimqa olo bunuqna nanngi areboleboleinjrqas

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Sokiñala ningi e nubqasai. Olo sokiñala ningi e nubqab.”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanngi segi segi maroqneb, “Yesus a marqo, ‘Sokiñala ningi e nubqasai. Olo sokiñala ningi e nubqab.’ A dego marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai.’ A kiyaaqa degsi marqo?”

¹⁸ Nanngi degsib maroqnsib olo maroqneb, “Yesus a kiyaaqa marqo, ‘Sokiñala’? Anjam di aqa utru iga poigosai.”

¹⁹ Nanngi Yesus aqa anjam deqa nenemyqa laq nab di qalieosiqa endegsi minjrej, “E ningi merngonum, ‘Sokiñala ningi e nubqasai. Olo sokiñala ningi e nubqab.’ Ijo anjam di aqa utru ningi poingosai deqa ningi segi segi qaireqnub.

²⁰ O ijo angro, e bole merngwai. Ningi akam ti sosib are tulan gulbeingwas. Amqa mandam qaji tamo ungasari nanngi areboleboleinjrqas. Ariya nunngo are gulbe di olo koboamqa ningi tulan areboleboleingwas.

²¹ Unja a angro oqajqa batieqnaqa aqa jejamu tulan jaqatinyeqnaqa a are gulbekobaiyeqnu. Ariya a angro osim aqa jaqatin koboamqa a aqa jaqatin deqa olo are qalqasai. A angro osim deqa tulan areboleboleiyqas.

²² Dego kere bini ningi are gulbeingwo. Ariya bunuqna e ningi olo ningitqa ningi are gulbe di uratosib tulan areboleboleingwas. Nunngo arebolebole di tamo bei na olo yaingwa keresai.

²³ Bati deqa ningi olo e anjam bei nenembqasai. E bole merngwai. Ningi ijo ñam na ingi bei qa Abu pailyqab di a na ingi di engwas.

²⁴ Ningi nami ijo ñam na Qotei pailyosai oqneb. Ariya bini ningi ingi bei oqajqa are soqnmqa ningi ijo ñam na Qotei pailyoqniy. Osib deqa ningi ingi di osib tulan areboleboleingwas.”

Yesus a mandam endeqa siŋgila kalil gotraŋyosiq tigelejunu

²⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “E niŋgi yawo anjam merŋgoqnam. Bunuqna e olo yawo anjam bei niŋgi merŋwasai. Anjam aqa damu geregere plaltosiy ijo Abu qa merŋgoqnqai.

²⁶ Bati deqa e segi niŋgi qa Abu pailyqasai. Niŋgi ijo ñam na Abu pailyoqnqab.

²⁷ Ijo Abu a segi na niŋgi qalaqalaingeqnu. Di kiyaaqa? Niŋgi e qalaqalaiboqnsib e Qotei aqaq na bem degsi poiŋgeqnu deqa.

²⁸ Nami e ijo Abu aqaq na bosim mandamq aiyem. Sokiñala e olo mandam uratosiy aqaq olo oqwai.”

²⁹ Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa anjam di qusib minjeb, “Od, endego ni boleq di anjam ubtosim mergonum. Ni yawo anjam mergosai.

³⁰ Deqa bini iga poiŋwo, ni kumbra kalil qa qalieonum. Deqa iga ni anjam bei nenemmqasai. Ni namoqna gago nenem qalieonum. Utru deqa iga ni qa gago areqalo siŋgilatosim maronum, bole, ni Qotei aqaq na bem.”

³¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi e qa nuŋgo areqalo siŋgilatonub e? Di keretonub.

³² Niŋgi quiy. Bati bei bqas agi bqo. Sokiñala jeu tamo naŋgi na niŋgi teteiŋgibqa niŋgi kalil segisegiosib nuŋgo qureq jaraiqab. Jaraiyibqa e segi sqai. Bole, e segi sqasai. Ijo Abu a e ombla sqom.

³³ E anjam endi niŋgi merŋgeqnum. Di kiyaaqa? Niŋgi na e beterbosib are lawo sqajqa deqa. Bole, niŋgi mandamq endi gulbe koba oqnqab. Di uŋgum. E segi na mandam endeqa siŋgila kalil gotraŋyosim tigelejunum. Deqa niŋgi are siŋgilatosib soqniy.”

17

Yesus a aqa aŋgro naŋgi qa pailyej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa lan goge tarosiqqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, bati brantqo. E ino segi Aŋgro qujai unum deqa ni ijo ñam kobaqujatimqa e kamba dego ino ñam kobaqujatqai.

² Ni e siŋgila ebem. Siŋgila dena e na tamo uŋgasari kalil naŋgi taqatnjroqnqai. Osiy tamo kalil ni na ebem qaji naŋgi ñambile enjritqa naŋgi ñambile gaigai sqab.

³ Ñambile gaigai sqajqa kumbra agiende. Tamo e na ñambile enjreqnum qaji naŋgi ni qa bole qalieeqnub. Agi ni segi Qotei bole. Naŋgi e Yesus Kristus qa dego bole qalieeqnub. Agi ni na e qarinqbonam mandamq aiyem. Ñambile gaigai sqajqa kumbra agide.

⁴⁻⁵ “O Abu, e mandamq endi ino ñam koba ti ino siŋgila koba ti babtoqnem. Osim wau kalil ni na ebem qaji di yekritem. Nami mandam a brantosaisonaqa e ni ombla ñam koba ti soqnem. Ñam di ni na olo ebimqa aqo ombla ñam koba ti sqom.

⁶ “Tamo kalil ni na ebem qaji naŋgi di e na ino ñam osornjroqnem. Deqa naŋgi ino anjam dauryoqneb. Naŋgi ino segi tamo soqneb deqa ni na naŋgi mandamq endena eleŋosim e ebem.

⁷ Bini naŋgi qalieonub, iŋgi iŋgi kalil ni na e ebem qaji di inoq dena branteb.

⁸ Naŋgi degsib qalieonub. Di kiyaaqa? Anjam kalil ni na e merbem qaji di e kamba naŋgi minjrnam naŋgi queb. Qusib ni na e qarinqbonam bem anjam di naŋgo areqaloq di siŋgilateb. Osib endegsi poiŋrej, e inoq dena bem.

⁹ “E naŋgi qa ni pailmonum. E mandam qaji tamo uŋgasari naŋgi qa ni pailmosai. Tamo ni na ebem qaji naŋgi qa segi e ni pailmonum. Di kiyaaqa? Naŋgi ino tamo unub deqa.

¹⁰ Ijo tamo kalil naŋgi di ino dego. Ino tamo kalil naŋgi di ijo dego. Naŋgoq dena e ñam kobaquja eqnum.

¹¹ “E inoq olo bqai. Deqa e mandamq endi olo sqasai. Ariya tamo ni na ebem qaji naŋgi mandamq endi sqab. O Abu, ino kumbra kalil tulan boledamu. Ni segi qujai une saiqoji. Ino ñam koba ni na ebem qaji ñam dena ni na ijo tamo naŋgi taqatnjroqnime. Amqa aqo aiyel are qujaitosim unum dego kere naŋgi kamba are qujaitosib sqab.

¹² E nanġi koba na sosimqa ino ñam kobaquja ni na ebem qaji ñam dena nanġi taqatnjroqnem. Deqa ijo anġro bei padalosai. Anġro qujai agi ni nami padalqajqa giltem qaji a segi padalqas. A padalamqa ino anjam nenġrenq di unu qaji di aqa damu brantqas.

¹³ E olo inoq bqai. Ijo segi arebolebole tulaġ kobaosim tamo ni na ebem qaji nanġoq di gaigai sqajqa deqa e mandamq endi sosimqa anjam endi mareqnum.

¹⁴ “E na nanġi ino anjam minjroqnem. Utru deqa mandam qaji tamo unġasari nanġi na nanġi jeutnjreqnub. Nanġi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai.

¹⁵ Ni na nanġi joqsim nanġi mandam uratosib laġ qureq oqwjajqa deqa e ni pailmosai. Nanġi mandamq endi soqrib ni na nanġi taqatnjroqnim tamo uge Satan na nanġi ugeugeinjraim deqa e ni pailmonum.

¹⁶ Nanġi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai.

¹⁷ Ino anjam kalil bole. Ni ino anjam bole di nanġi minjroqne. Yimqa anjam di nanġo are miligiq di wauoqnimqa nanġi ino segi tamo tintiġ sqab.

¹⁸ Nami ni na e qarinjbonam mandamq aisim tamo unġasari nanġo ambleq di soqnem. Deqa e kamba tamo ni na ebem qaji nanġi qarinjnjritqa mandam qaji tamo unġasari nanġo ambleq di sqab.

¹⁹ E nanġi qa are qalsiy ijo segi jejamu ni emekritqai. Ijo kumbra dena nanġi ino segi tamo tintiġ sosib ino anjam bole dauryoqnaqab.

²⁰ “E ijo anġro 11 nanġi qa segi ni pailmosai. Bunuqna nanġi ijo anjam mare mare laqribqa tamo unġasari gargekoba nanġi nanġo anjam quoqnsib e qa nanġo areqalo sinġilatoqnaqab. E nanġi qa dego ni pailmonum.

²¹ O Abu, ni ijoq di unum. E dego inoq di unum. Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ijo segi tamo unġasari kalil nanġi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa e ni pailmonum. Yimqa mandam qaji tamo unġasari nanġi qalieqab, ni na e qarinjbonam bem.

²² Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ñam koba ni na ebem qaji di e kamba olo ijo segi tamo unġasari nanġi enjrem. Di kiyaqqa? Nanġi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa.

²³ E ijo segi tamo unġasari nanġoq di unum. Ni ijoq di unum. Kumbra dena nanġi kalil dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqom. Soqnimqa mandam qaji tamo unġasari nanġi na nanġi unjrsibqa qalieqab, ni na e qarinjbonam bem. Osib qalieqab, ni e qalaqalaibeqnum dego kere ni ijo segi tamo unġasari nanġi qalaqalainjreqnum.

²⁴ “O Abu, tamo unġasari ni na ebem qaji qure e sqai di nanġi dego e ombla qure dia sqom. E deqa ni pailmonum. Nanġi e ombla sosibqa ñam koba ni na ebem qaji di unqajqa deqa ti e ni pailmonum. Nami ni mandam atosaisosimqa ñam koba di e ebem. Di kiyaqqa? Ni na e qalaqalaiboqnem deqa.

²⁵ O Abu, ino kumbra kalil tulaġ bole tintiġ. Mandam qaji tamo unġasari nanġi ni qa qaliesai. Ariya e ni qa qalie bole. Ijo segi tamo unġasari nanġi dego ni qa qalie bole. Deqa nanġi qalieonub, ni na e qarinjbonam bem.

²⁶ E ino ñam nanġi osornjroqnem. Nanġi olo osornjrqi. Yimqa ni na e qalaqalaibeqnum dego kere nanġi ino qalaqalaiyo kumbraq di sqab. Amqa e segi nanġi koba na sqom.”

18

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanġo banq di atej

¹ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a na aqa anġro nanġi joqsiqa koba na walwelosib Kidron ya dosib taqal beiq aisib nañu agu beiq di soqneb.

² Bati gaigai Yesus aqa anġro nanġi koba na nañu agu dia koroqneb. Deqa Yesus aqa anġro Judas agi Yesus osim jeu tamo nanġo banq di atqas qaji a nañu agu di qaliesoqnej.

³ Deqa a na qaja tamo gargekoba nanġi wañal ti lam ti sebru ti elenjonab joqsiqa nañu agu deq gileb. Atra tamo kokba ti Farisi ti nanġi na nanġi qarinjrnab Yesus ojqa gileb. Rom nanġo qaja tamo qudei dego nanġi koba na gileb.

⁴ Gulbe kalil Yesus aqaq di brantqas qaji di a nami qaliesoqnej. Deqa qaja tamo nanġi aqaq bonabqa a nanġo areq aisiqa nenemnjrej, “Niñgi yai qa bonub?”

⁵ Onaqa nanġi na kamba minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” Onaqa Yesus na minjrej, “E agiende.” Judas agi Yesus osiqa qaja tamo nanġo banq di atej qaji a nanġi koba na tigelesoqneb.

⁶ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa qore na ululoñosib ñereñeb.

⁷ Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Niñgi yai qa bonub?” Onaqa nanġi na minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.”

⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E nami mernjonum, e agiende. Niñgi e qa bonub di e segi ojiy. Ijo anġro nanġi uratnjrib gileb.”

⁹ Yesus a nanġi degsi minjrej deqa aqa anjam bei nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi a nami endegsi marej, “O Abu, tamo nanġi ni na ebem qaji bei e uratit padalqasai.”

¹⁰ Onaqa jeu tamo nanġi Yesus ojeqnab Saimon Pita na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kanġal tamo bei gateq di qalqajqa waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej. Kanġal tamo di aqa ñam Malkus.

¹¹ Onaqa Yesus na Pita minjej, “Ino sebru olo ate. E jaqatiñ koba oqai. Jaqatiñ di ya uge uyo bul. Di uyqai. Ijo Abu na merbej, ‘Ni jaqatiñ di oqam.’ ”

Qaja tamo nanġi Yesus ojsib Anas aqa talq osib aiyeb

¹² Onaqa qaja tamo nanġi ti nanġo gate koba a ombla na Yesus ojsib aqa ban tonteteb.

¹³ Osib Kaiafas aqa sou Anas aqa talq osib aiyeb. Kaiafas a wausau deqa Juda nanġo atra tamo gate soqnej.

¹⁴ Agi a nami Juda tamo kokba nanġi minjrej, “Tamo qujai a tamo unġasari kalil nanġi qa moiqa di kere.”

Pita a marej, “E Yesus aqa anġro sai”

¹⁵ Qaja tamo nanġi Yesus osi aiyeqnabqa Saimon Pita a qoreq na Yesus dauryosiq aiyej. Yesus aqa anġro bei dego a dauryosiq aiyej. Anġro di atra tamo gate a qalie. Deqa a Yesus dauryosiq torei jeñ miligiq gilsiq atra tamo gate aqa talq di brantej.

¹⁶ Ariya Pita a siranme qala oqeq di tigelesoqnej. Onaqa Yesus aqa anġro agi atra tamo gate a qaliesoqnej qaji a na siranme taqato uña minjnaqa odyonaqa Pita osiq ombla na jeñ miligiq gilsib tal qalaq di tigelesoqneb.

¹⁷ Onaqa siranme taqato uña a na Pita nenemyej, “Ni Yesus aqa anġro kiyo?” Onaqa Pita na kamba minjej, “Eo. E aqa anġro sai.”

¹⁸ Kanġal tamo nanġi ti tal taqato tamo nanġi ti yornjrnaqa ñam tunġuyosib ñamyuwo areq di tigelesosib ñam yoroqneb. Onaqa Pita a dego bosiq nanġi koba na tigelesosib ñam yoroqneb.

Atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej

¹⁹ Bati deqa atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej. Yesus aqa anġro nanġi qa ti aqa anjam a na tamo unġasari nanġi minjroqnej qaji deqa ti nenemyoqnej.

²⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E boleq di tamo unġasari nanġi anjam minjroqnem. E bati gaigai Qotei tal miligiq di, atra tal miligiq di, Juda nanġo koro sawaq di anjam palontoqnsim minjroqnem. E uliosim anjam minjrosaiqnem.

²¹ Deqa ni kiyaaq e nenemkobaibeqnum? Tamo unġasari ijo anjam quoqneb qaji nanġi segi nenemnjrimqa nanġi na mermqab. E anjam minjroqnem qaji di nanġi qalie.”

²² Yesus a atra tamo gate degsi minjnaqa qaja tamo bei Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a ban lubtosiqa Yesus aqa ulatamuq di qalej. Osiqa minjej, “Ni kiyaaq atra tamo gate aqa medabu ojonum?”

²³ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E anjam maronum endi gisanamqa ubtosim merbe. Ariya ijo anjam boleamqa ni kiyaaqa e lubonum?”

²⁴ Onaqa Anas na aqa qaja tamo nanji minjrnaqa Yesus osib atra tamo gate Kaiafas aqaq gileb. Yesus aqa ban tonto qorbi sonaq osi gileb.

Pita a olo marej, “E Yesus aqa angro sai”

²⁵ Saimon Pita a namyuwo areq di tigelesosiq nam yoreqnaqa tamo qudei na minjeb, “Ni dego Yesus aqa angro bei kiyo?” Onaqa Pita a saidosiq minjrej, “Eo. E aqa angro sai.”

²⁶ Onaqa atra tamo gate aqa kangal tamo bei na Pita minjej, “E ni kiyo Yesus ombla nañu aguq di sonam numonum?” Tamo di agi Pita na tamo dabkala gentetej qaji aqa was.

²⁷ Onaqa Pita a olo saidosiq minjej, “Di e sai.” Pita a degsi gisañoqalubtonaqa tuwe anjamej.

Juda tamo kokba nanji na Yesus osib Pailat aqa talq gileb

²⁸ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda tamo kokba nanji na Kaiafas aqa talq dena Yesus osib Rom nanjo mandor Pailat aqa tal kobaqujaq gileb. Nanji tal miligiq gilosai. Nanji endegsib are qaleb, “Pailat a Juda tamo sai. A sawa bei qaji tamo. Deqa iga aqa tal miligiq gilqa getento. Gago dal anjam degsi unu. Iga aqa tal miligiq gilqom di iga une ti sqom. Deqa gago yori bati koba brantimqa iga ingi uyqa keresaiigwas.” Nanji degsib are qalsib deqa nanji Pailat aqa tal miligiq gilosai.

²⁹ Nanji oqeq di tigelesonabqa Pailat a segi oqedosiq nanjoq di brantej. Brantosiqa nenemnrej, “Tamo endi aqa une kiye qa ninji a osib ijoq bonub?”

³⁰ Onaqa nanji na Pailat minjeb, “Tamo endi a kumbra uge yosai qamu iga inoq osi bosai qamu.”

³¹ Onaqa Pailat na olo minjrej, “Ninji a olo osi aisib nunjo segi dal anjam na aqa une qa pegiyi.” Onaqa nanji na kamba Pailat minjeb, “Iga Juda tamo. Deqa iga na tamo moyotqa keresai.”

³² Nanji Pailat degsib minjeb deqa anjam bei Yesus a nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi Yesus a gam kiye na moiças di a segi nami ubtej.

³³ Onaqa Pailat a olo puluosiq aqa tal miligiq gilsiq aqa qaja tamo nanji minjrnaqa nanji na Yesus osib aqa areq beb. Bonabqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanjo Mandor Koba e?”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni ino segi areqalo na anjam di merbonum kiyo tamo qudei na e qa saimonub qusim anjam di merbonum kiyo? Ni e merbe.”

³⁵ Onaqa Pailat na olo minjej, “E Juda tamo e? Sai. Ni que. Ino segi lej agi Juda nanji ti atra tamo kokba ti nanji na ni osib ijoq bonub. Deqa ni merbe. Ni une kiye yonum deqa ni osi bonub?”

³⁶ Onaqa Yesus na minjej, “E mandam qaji mandor sosai. Degsi so qamu Juda nanji na e ojeqnaq ijo wau tamo nanji nirinosisib qoto itnjreb qamu.”

³⁷ Onaqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Ni bole mandor e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od, ni kere merbonum. E mandor. E anjam bole ubtqajqa deqa mandamq aisim nambabem. Tamo kalil anjam bole dauryeqnub qaji nanji ijo anjam queqnub.”

³⁸ Onaqa Pailat na nenemyej, “Anjam bole di kiye?”

Juda nanji na Pailat minjeb, “Ni Yesus namburbasq di qame!”

Pailat a degsi marsiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanjoq gilsiq minjrej, “E tamo endi aqa jejamuq di une bei unosai.

³⁹ Deqa e nunjo kumbra bei dauryqai. Wausau gaigai nunjo yori bati koba branteqnaqa e na tamo qujai tonto talq dena uratoqnsim engeqnum. Deqa ninji na merbij. Wausau endeqa e tamo yai uratosiy engwai? E Juda nanjo mandor endi uratosiy engwai e?”

⁴⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanği olo tulaŋ saidosib minjeb, “Ni a uratim oqedaiq. Tonto tamo Barabas a uratim oqedem.” Nanği Pailat degsib minjeb. Barabas a lenj ojo tamo.

19

¹ Onaqa Pailat a Yesus osiqa aqa qaja tamo nanžo baŋq di atsiqa minjrej, “Niŋgi Yesus bu toqoŋ na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanği na Yesus osib bu toqoŋ na kumbainyeb.

² Kumbainyosib koboonaqa nanği na sil luwit osib lulumosib dena mandor kokba nanžo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib siŋgila na teqiyeb. Osib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanği gaigai jigeqnuq deqaji bei osib Yesus jigeteb. A segi qa Mandor Koba maroqnej deqa nanği na kumbra degyeb.

³ Osib nanği Yesus aqa areq bosib a misilinyoqnsib gisaŋ na biŋiyoyqnsib minjoqneb, “O Juda nanžo Mandor Koba, kaiye.” Nanği degsib Yesus misilinyoqnsib baŋ lubtosib aqa ulatamuq di qaloqneb.

⁴ Onaqa Pailat a olo aqa talq dena oqedosiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Niŋgi uniy. E Yesus aqa jejamuq di une bei yala unosai bole sai. Niŋgi di qalieqajqa deqa e Yesus olo nuŋgoq osi bonum.”

⁵ Degsi minjrnaqa Yesus a oqedej. Gate tatal sil luwit na gereiyosib aqa gateq di ateteb qaji de ti gara lent a jigeteb qaji de ti qorbi oqedej. Onaqa Pailat na minjrej, “Niŋgi tamo endi uniy.”

⁶ Degsi minjrnaqa atra tamo kokba ti nanžo qaja tamo nanği ti Yesus unsibqa nanği murqumyoqnsib Pailat wainyoqnsib minjoqneb, “Ni a ŋamburbasq di qame! Ni a ŋamburbasq di qame!” Onaqa Pailat na minjrej, “Niŋgi segi na Yesus osib ŋamburbasq di qamiy. E aqa jejamuq di une bei unosai.”

⁷ Onaqa Juda tamo kokba nanği na olo Pailat minjeb, “Yesus a segi qa marqo, ‘E Qotei aqa Njiri.’ Aqa une deqa a moiym. Gago dal anjam degsi unu.”

⁸ Onaqa Pailat a nanžo anjam di qusiqa a tulaŋ ulaugetej.

⁹ Osiqa a olo Yesus osiq tal miligiq gilsiq nenemyej, “Ni sawa qabe qaji? Ni e merbe.” Onaqa Yesus a mequmesoqnej. A na kamba anjam bei Pailat minjosai.

¹⁰ Deqa Pailat na olo minjej, “Ni anjam bei merbqasai e? Ni que. E tamo kobaquja. Deqa e ni uratmit ni gilqam. E ni uratmqasai di ni ŋamburbasq di gainosim moiqam. Ni degsi poimosai e?”

¹¹ Onaqa Yesus na Pailat minjej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na ni siŋgila emosai qamu ni e gulbe bei ebqa keresai qamu. Deqa ino une kiŋala. Ariya atra tamo gate agi e ojsiq ino baŋq di atqo qaji aqa une kobaquja.”

¹² Yesus na Pailat degsi minjnaq qusiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Uŋgum. E Yesus uratit gilqas.” A nanği degsi minjreqlaqa nanği na olo tulaŋ saidoqnsib murqumyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus uratim gilaiq. Ni a uratqam di ni mandor koba Sisar aqa wau tamo bolesai. Yesus a marqo, ‘E segi mandor koba.’ A degsi marqo deqa a na Sisar jeu atqo.”

¹³ Nanği na Pailat degsib minjeqnaq qusiqa a olo Yesus osiq oqedosiqa aqa awo jaram kobaq di awoej. Pailat a gaigai tamo nanžo une qa peginjraqa oqnsiq dia awoqnej. Jaram so qaji sawa di aqa ñam Meniŋ Bijal. Hibru anjam na “Gabata” mareqnuq.

¹⁴ Juda nanžo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa iŋgi iŋgi kalil gereiyosib atnab soqnej. Seŋ bati 12 onaq qanam jigeej. Deqa Pailat na Yesus osiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Niŋgi nuŋgo mandor koba uniy.”

¹⁵ Onaqa nanği tulaŋ leleŋoqnsib minjoqneb, “Ni a taqal waiy! Osim ŋamburbasq di qame!” Onaqa Pailat na nenemnjrej, “E nuŋgo mandor koba osiy ŋamburbasq di qamqai e?” Onaqa atra tamo kokba nanği na kamba minjeb, “Gago mandor bei saiqoji. Gago mandor qujai agi Sisar.”

16 Onaqa Pailat a nanngo areqalo dauryosiqa Yesus osiq nanngo banq di atsiqa minjrej, “Ningi na Yesus osib namburbasq di qamiy.”

Yesus a namburbasq di gainej

17 Pailat a Juda tamo kokba nanngi degsi minjrnaqa qaja tamo nanngi Yesus osib aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a ban ojsib Jerusalem uratosib osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di branteb. Ñam di Hibru anjam na “Golgota” mareqñub.

18 Di brantosib Yesus osib namburbasq di qameb. Tamo aiyel dego namburbasq di qameleneb. Yesus a ambleq di tigeltosib tamo bei aqa ban qonanq di tigelteb. Bei aqa ban woq di tigelteb.

19 Onaqa Pailat a anjam bei nengrenyosiq namburbas mutu gogeq di atej. A endegsi nengrenyej, “Yesus Nasaret qaji a Juda nanngo Mandor Koba.”

20 Sawa agu Yesus namburbasq di gainteb qaji di Jerusalem jojom. Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanngi gile beoqnsib anjam Pailat na nengrenyej qaji di sisiyoqñeb. Anjam di Hibru anjam na ti Rom nanngo anjam na ti Grik nanngo anjam na ti turtosiq nengrenyej.

21 Onaqa Juda nanngo atra tamo kokba nanngi na Pailat minjeb, “‘Yesus a Juda nanngo Mandor Koba’ anjam degsi nengrenyaim. ‘A marej, “E Juda nanngo Mandor Koba,”’ anjam degsi nengrenye.”

22 Onaqa Pailat na minjrej, “Unqum. E anjam nengrenyonum degesoqñem.”

23 Ariya qaja tamo nanngi na Yesus namburbasq di qamsibqa aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Giltelenosib tumbol qolqe ateb. Aqa gara jugo olekoba di gara banqa qujai na gereiyeb. Gara banqa bei na totoryosai. Gara di tulan boledamu.

24 Deqa qaja tamo nanngi segi segi qairosib mareb, “Iga gara di bumbranyqasai. Iga meniñ silali alanonam tamo yai aqa meniñ na bunjrqas a na gara di oqas.” Degsib marsib meniñ silali alaneb. Nanngi kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanngi ijo gara elenqa marsib giltelenqab. Giltelenosib meniñ silali alanqab.”

25 Yesus aqa ai wo aqa ai yala wo namburbas utruq di tigelesoqñeb. Maria Makdala qure qaji wo Klopas aqa ñaun Maria wo nanngi aiyel dego bosib koba na tigelesoqñeb.

26 Onaqa Yesus a tirosiqa aqa ai wo aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqñej qaji de wo namburbas utruq di tigelesonab unjrsiqa aqa ai metosiq minnej, “O ai, di ino angro.”

27 Osiqa angro di minnej, “Di ino ai.” Onaqa bati qujai deqa angro dena Yesus aqa ai osiqa aqa segi talq di ombla sosibqa taqatoqñej.

Yesus a moiyej

28 Yesus a qalieej, wau kalil aqa Abu na yej qaji di kobotej. Osiqa marej, “E ya qarbbqo.” A degsi marej. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantqajqa deqa.

29 Onaqa qaja tamo nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa gara ñenngi bei osib wain isa kobaq di tuqteb. Tuqtosib nantan bei aqa dani osib mutuq di gara ñenngi qosisib osib Yesus anaiyqajqa soqtosib aqa medabuq di ateb. Wain di ya nobu bei namburbas utruq di nami atnab soqñej qaji dena tigsib Yesus anaiyeb.

30 Onaqa Yesus a wain isa koba di uysiqa marej, “Bini e ijo wau kobotonum.” Degsi marsiqa aqa gate gulainosiqa mondor titosiq moiyej.

Qaja tamo bei na Yesus aqa jar banqaq di qamej

31 Juda nanngo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa inngi inngi kalil gereiyosib atnab soqñej. Nebe yori bati. Deqa Juda nanngi mareb, “Iga yori bati qa tamo nanngi namburbasq di uratnjrim sqasai.” Osib nanngi Pailat aqa areq bosib minjeb, “Ni ino

qaja tamo nanği minjrimqa gilsib tamo namburbasq di gainejunub qaji nanço sinğa gentetnjribqa urur morenabqa osib subq atqab.”

³² Onaqa Pailat a nanço anjam di qusiqa odosiq aqa qaja tamo qudei qarijnjnaq gilsib tamo aiyel Yesus koba na namburbasq di gainesoqneb qaji nanço sinğa gentetnjreb.

³³ Osib Yesus aqa areq gilsib uneb a nami moiyej. Deqa nanği aqa sinğa gentosai.

³⁴ Onaqa qaja tamo bei na aqa qaja osiq Yesus aqa jar banğaq di qamnaq leñ ti ya ti aiyej.

³⁵ Nanği kumbra di yonabqa e ijo segi nãdamu na unem. E kumbra deqa saõqnsim laqnum. E segi qalieonum, ijo anjam bole. Deqa ninği qusib nunço areqaloq di singilatiy.

³⁶ Qaja tamo nanği kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nenğrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nenğrenyeb, “Nanği aqa tanu bei gentqasai.”

³⁷ Qotei aqa anjam bei dego aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanği qaja na aqa jar banğaq di qamsibqa a koqyesqab.”

Tamo aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub bunujq di ateb

³⁸ Onaqa tamo bei aqa nãam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A Yesus dauryoqnej qaji. A Juda tamo kokba nanği ulainjrsiq deqa uliosiq Yesus dauryoqnej. A boleq di dauryosaiõqnej. Ariya a Pailat aqa areq gilsiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na Josep odyonaqa a Yesus aqa jejamu osiq subq atqa gilej.

³⁹ Nikodemus agi nami qolo Yesus aqaq gilej qaji a dego Josep ombla na Yesus aqa jejamu osib subq atqa gileb. Nikodemus a gilqa osiqa nãam so aqa ya quleq ti utru aiyela turtosiq gereiyosiq osi gilej. Nãam so aqa ya di aqa gulbe 30 kilogram.

⁴⁰ Onaqa nanği aiyel Yesus aqa jejamu osib gara boledamu na dalaosib nãam so aqa ya di osib aqa jejamuq di liyeb. Juda nanği na tamo subq atqa õqnsib degyeqñub.

⁴¹ Sawa Yesus namburbasq di qameb qaji qalaq di nañu agu bei soqnej. Nañu agu dia sub bunuj bei soqnej. Sub dia nami tamo bei atosaisõqneb.

⁴² Sub di isaq di sosai. A jojõm di soqnej. Juda nanço yori bati aqa inği inği kalil gereiyqa bati brantej deqa nanği aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub miligiq di jugeb.

20

Yesus a subq na tigelej

¹ Yesus a subq di sonaq yori batiej. Olo nebeonaqa nobqolo amburu Maria Makdala qure qaji a tigelosiq Yesus aqa subq gilej. Gilsiq nãam atej meniñ kobaquja sub me getenteb qaji di waqosiq taqal di sonaq unej.

² Unsiqa olo puluosiq urur ti aisiq Saimon Pita wo Yesus aqa anğro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo nanği aiyel itnjrsiq minjrej, “Gago Tamo Koba aqa jejamu subq dena osib jaraiyonub. Qabia kiyo atõnub di iga qaliesai.”

³ Degsi minjrnãqa Pita anğro de wo nanği anjam di qusibqa Yesus aqa sub unqajqa gileb.

⁴ Nanği aiyel gurgurosib giloqnsib anğro dena Pita bunjyosiqã namõosi gilsiq subq di brantej.

⁵ Osiq sub meq di tigelosiqã miligi tirosiq gara Yesus dalaeb qaji di sonaq unej. A sub miligiq aiyõsai.

⁶ Onaqa Saimon Pita a bunuqna bosiq torei sub miligiq aiyej. Aisiq a dego gara Yesus dalaeb qaji di unej.

⁷ Gara mutu bei Yesus aqa gate qõseteb qaji di lubosiq taqal beiq di sonaq unej. Gara mutu di gara qudei ti turtosiq sosai. A segiq di soqnej.

⁸ Onaqa anğro namõ subq di brantej qaji a dego sub miligiq aiyej. Aisiq gara di unsiq marej, “Bole.”

⁹ Bati deqa nanği aiyel Qotei aqa anjam bei nenğrenğ di so qaji di aqa utru geregere poinjrosaisoqnej. Anjam agiende, “Kristus a olo subq na tigelqas.”

¹⁰ Ariya nanği olo puluosib nanğo qureq aiyeb.

Maria Makdala qaji a Yesus unej

¹¹ Onaqa Maria a sub qalaq di tigelesosiqa akamoqnej. Akamoqnsiqa sub miligi tirej.

¹² Tirosiqa lanğ anğro aiyel sub miligiq di sonab unjrej. Nanği gara qat jigsib Yesus neioteb qaji lumeq di awesoqneb. Bei gateqsi bei singaqsi awesoqneb.

¹³ Awesosibqa Maria minjeb, “Unğa, ni kiyaaqa akameqnum?” Onaqa minjrej, “Nanği ijo Tamo Koba osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di e qaliesai.”

¹⁴ Maria a nanği degsi minjrsiq bulosiqa aqa qoreq di Yesus a tigelesonaq unej. A qaliesai, di Yesus.

¹⁵ Onaqa Yesus na Maria minjej, “O unğa, ni kiyaaqa akameqnum? Ni yai unğa bonum?” Onaqa Maria a are qalej, “Tamo endi a nañu agu taqateqnu kiyo?” Degsi are qalsiq minjej, “Ni na kiyo ijo Tamo Koba osim sawa qabia atonum di merbimqa e gilsiy oqai.”

¹⁶ Onaqa Yesus na minjej, “O Maria.” Degsi minjnaqa Maria a Yesus qa poiyoonaqa areiyosiq minjej, “O Rabonai.” Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Qalie Tamo Koba.”

¹⁷ Onaqa Yesus na Maria minjej, “E ijo Abu aqaq oqosaiunum deqa ni e ojaim. Ni ijo was nanğoq gilsim endegsi minjre, ‘Yesus a marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai. Ijo Abu agi nunğo Abu dego. Ijo Qotei agi nunğo Qotei dego.’” Ni gilsim nanği degsi minjre.”

¹⁸ Onaqa Maria Makdala qaji a Yesus aqa anjam di qusiqa gilsiq Yesus aqa anğro nanği itnjrsiqa minjrej, “E gago Tamo Koba a unonum.” Osiqa anjam kalil Yesus na minjej qaji di olo nanği sainjrej.

Yesus aqa anğro nanği na a uneb

¹⁹ Yori bati koboosiq bilaqtonaqa Yesus aqa anğro nanği tal bei gogetosib siranme kalil qandimtelenosib warum miligiq di soqneb. Nanği Juda tamo kokba nanği ulainjrsib deqa degyeb. Onaqa bati qujai deqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanğo ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo anğro, ninği are lawo soqniy.”

²⁰ Osiqa aqa banğ ti jar banğa ti nanği osornjrej. Onaqa nanği kalil Tamo Koba a unsibqa tulan areboleboleinjrej.

²¹ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ninği are lawo soqniy. Ijo Abu na e qarınbej dego kere e ninği qarıngeqnum.”

²² Yesus na aqa anğro nanği anjam degsi minjrsiqa aqa mondor puynjrsiqa minjrej, “Ninği Qotei aqa Mondor Bole oiy.

²³ Ninği tamo unğasari nanğo une kobotetnjrqab di Qotei a dego nanğo une kobotetnjrqas. Ariya ninği tamo unğasari nanğo une kobotetnjrqasai di Qotei a dego nanğo une kobotetnjrqasai.”

Tomas a Yesus unej

²⁴ Yesus a nanğoq di brantej di Tomas a nanği koba na sosai. Tomas a Yesus aqa anğro 12 deqaji bei. Aqa ñam bei Didimus.

²⁵ Onaqa Yesus aqa anğro nanği gilsib Tomas itosib minjeb, “Iga gago Tamo Koba a unonum.” Degsi minjnabqa a nanğo anjam di qunaq ugeiyonaq minjrej, “E ijo ñamdamu na Yesus aqa banğ bile tutu na qameb qaji pirigi di unsiy ojqai di e marqai, ‘Bole.’ E aqa jar banğa qaja na qameb qaji pirigi di dego unsiy ojqai di e marqai, ‘Bole.’ E unqasai di e bole qa marqasai.”

²⁶ Ariya bati 7 koboonaqa Yesus aqa anğro nanği olo tal miligiq di soqneb. Tomas a dego nanği koba na soqneb. Siranme kalil qandimesonabqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanğo ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo anğro, ninği are lawo soqniy.”

²⁷ Osiqa Tomas minnej, “O Tomas, ni ino ban gei na ijo ban bile qameb qaji pirigi ojsim unime. Ino ban waiyosim ijo jar banqa qameb qaji pirigi dego oje. Areqalo aiyeltaim. Areqalo qujaitosim e qa ino areqalo singilat.”

²⁸ Onaqa Tomas na Yesus minnej, “O Yesus, ni ijo Tamo Koba. Ni ijo Qotei dego.”

²⁹ Onaqa Yesus na olo Tomas minnej, “Ni ino namdamu na e nubsim deqa ino areqalo e qa singilatonum e? Ariya tamo ungasari nanngo namdamu na e nubosaieqnub qaji nanngi e qa nanngo areqalo singilatqab di nanngi tulan areboleboleinjrqs.”

Jon a anjam endi nengrenyej di aqa utru

³⁰ Yesus a Qotei aqa manwa tulan gargekoba aqa angro nanngo namdamuq di yoqnej. E aqa manwa quja quja segi buk miligiq endi nengrenyonum.

³¹ E anjam endi nengrenyonum. Di kiyaaqa? Ningi sisiyosib Yesus qa nunngo areqalo singilatosib a bole Kristus Qotei aqa Niri degsi poingwajqa deqa. Osib ningi Yesus aqa nam na nambile gaigai sqajqa deqa.

21

Yesus aqa angro 7 nanngi na Yesus uneb

¹ Onaqa bati bei Yesus a Taiberias ya agu qalaq di sosiqa aqa angro nanngoq di olo brantej. E deqa kiñala saqai.

² Ya agu qalaq di Yesus aqa angro 7 nanngi soqneb. Angro bei Saimon Pita. Bei Tomas aqa nam bei Didimus. Bei Nataniel. Nataniel aqa qure utru Kana. Kana a Galili sawaq di unu. Sebedi aqa niri aiyel nanngi dego ya agu qalaq di soqneb. Ariya Yesus aqa angro aiyel dego nanngi koba na soqneb.

³ Onaqa Saimon Pita na nanngi minjrej, “E qe oqajqa deqa kakan waiyqa aieqnum.” Onaqa nanngi na minjeb, “Iga kalil koba na aiqom.” Degsi minjsib nanngi koba na aisib qobun gogetosib ya robuq oqsib kakan waiyoqneb. Di qolo. Waiyeqnab nebeej. Nanngi qe bei osai bole sai.

⁴ Nobqolo ambru nanngi qobun miligiq di sosib nam ateb Yesus a alile di tigelesonaq uneb. Nanngi qaliesai, di Yesus.

⁵ Deqa a na nenemnjrej, “O ijo angro, ningi qe onub e?” Onaqa nanngi na minjeb, “Eo. Iga qe osai.”

⁶ Onaqa minjrej, “Ningi qobun aqa qala bei ban woq di kakan waiyiy. Waiyosib ningi qe oqab.” Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di dauryosib ban woq di kakan waiyeb qe tulan ani eb. Qe di tulan gargekoba deqa nanngi na soqtosib qobun goge di atqa keresaiinjrej.

⁷ Onaqa Yesus aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji a na Pita minnej, “Tamo di gago Tamo Koba.” Onaqa Saimon Pita a anjam di qusiqa aqa gara jugo wauqa osiq piqtej qaji di olo jigsia qobun dena prugosiq yaq aisiq qawainosiq Yesus aqa areq gilej.

⁸ Yesus aqa angro qobun miligiq di soqneb qaji nanngi alile jojom 100 mita. Deqa kakan qe na maqesonaq nanngi qobun na titosib aisib alile di tiryeb.

⁹ Alile di tiryosib nam ateb di Yesus a nami nam tunguyosiq qe koitonaq namyuwoq di sonaq uneb. Bem qudei dego sonaq uneb.

¹⁰ Deqa Yesus na minjrej, “Ningi qe onub di qudei osi boiy.”

¹¹ Onaqa Pita a olo qobun gogetosiq kakan qe ti titosiq alile di atej. Qe di kokba. Qe kalil sisiyeb 153. Di qe gargekoba. Ariya kakan yala branjosai.

¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bosib ingi uyiy.” Angro bei na yala nenemyosai, “Ni tamo yai?” Degosai. Nanngi qalie, di nanngo Tamo Koba.

¹³ Onaqa Yesus a namyuwo jojomyosiq bem ti qe ti di osiq nanngi anainjronaq uyeb.

¹⁴ Yesus a subq na tigelosiq aqa angro nanngoq di brantoaiyeltej. Bini qalubqo.

Yesus na Pita minnej, “Ni ijo kaja du du nanngi gereinjrima”

¹⁵ Nanġi inġi uynab koboonaqa Yesus na Saimon Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ħiri, ni ijo anġro kalil nanġi bunġnrsimqa ni segi e tulaġ qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minnej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minnej, “Ni ijo kaja du du nanġi gereinjime.”

¹⁶ Osiqa olo Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ħiri, ni e tulaġ qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minnej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minnej, “Ni ijo kaja nanġi taqatnjime.”

¹⁷ Osiqa olo nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ħiri, ni e qalaqalaibeqnum e?” Yesus na Pita anjam di nenemyoqalubtej deqa Pita a are gulbeyonaq minnej, “O Tamo Koba, ni kumbra kalil qa qalie. Deqa ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na olo minnej, “Ni ijo kaja nanġi gereinjime.”

¹⁸ “O Pita, e bole mermqai. Ni anġro wala sosimqa ni ino segi areqalo dauryoqnsim sawa ni gilqajqa are soqnej qaji deq giloqnem. Ariya bunuqna ni qeliosimqa ino baġ aiyel soqtim tamo bei na ni tontmosim sawa ni gilqajqa asgimqas qaji deq osi gilqas.”

¹⁹ Pita aqa moiġajqa gam di Yesus na ubtosiq degsi minnej. Pita a gam dena moiym Qotei aqa ñam goge oqwas. Pita a di qalieqajqa deqa Yesus na degsi minnej. Osiqa Pita minnej, “Ni e daurbe.”

Anjam getento

²⁰ Osiqa Yesus a Pita ombla walweloqnsibqa Pita a bulosiq anġro Yesus na tulaġ qalaqalaioqnej qaji a nanġi aiyel daurnjreqnaq unej. Anġro di agi nami Yesus aqa anġro nanġi koba na inġi uyoqnsibqa a Yesus beteryosiq nenemyej, “O Tamo Koba, anġro yai na ni osim jeu tamo nanġo baġq di atqas?”

²¹ Deqa Pita a anġro di unsiqa Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, bunuqna ino anġro di a kumbra kiye turqas?”

²² Onaqa Yesus na Pita minnej, “Anġro di a moiyoqnsibqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim. Di ino wau sai. Di ijo wau. Ni e daurbe.”

²³ Yesus na Pita degsi minnej. Deqa anġro di a moiqasai anjam di sawa sawaq gileqnaqa Kristen was kalil nanġi quoqneb. Anġro di a moiqasai Yesus na Pita degsi minjosai. A na minnej, “Anġro di a moiyoqnsibqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim.”

²⁴ Yesus aqa anġro di agi e segi. E na anjam endi nenġrenyonum. E ijo segi ħamdamu na Yesus aqa kumbra kalil endi unsim deqa nenġrenyonum. Iga qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁵ Yesus a mandamq endi sosiqa a kumbra tulaġ gargekoba yoqnej. Deqa e are qalonum, Yesus aqa kumbra kalil deqa nenġrenyom di buk tulaġ tumbol kobaosim sawa sawa kalilq di maqosim sawa atqa keresaiqas.

YESUS AQA ANJAM MARO TAMO NANGI

Yesus na aqa Mondor qarinyim aqa angro nanogo aiqas

¹ O Tiofilus, e nami anjam bei nengrenyosim inoq qarinyem. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji deqa ti anjam kalil a na tamo ungasari nangi minjroqnej qaji deqa ti utruq na nengrenyem.

² Nengrenyosim gilsimqa Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej di patem. Yesus a lan qureq oqosaisosiqa aqa segi angro giltnej qaji nangi koroinjrnaqa Mondor Bole na aqa medabu singilatetonaqa minjrej, “Ningi ijo wau ojoqnsib ijo anjam mare mare laqniy.”

³ Yesus a jaqatin osiq moisiq olo nambile sosiqa aqa angro nanogo di brantoqnsiqa manwa gargakoba yeqnaqa nangi unoqneb. Unoqnsib maroqneb, “Bole.” Bati 40 qa a nanogo di brantoqnej. Brantoqnsiqa Qotei a tamo ungasari nanogo Mandor Koba sosim nangi taqatnrqas anjam di minjroqnej.

⁴ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nangi di olo koroinjrnsiqa minjrej, “Ningi Jerusalem urataib. Ijo Abu aqa Mondor ningi nami engwa marej qaji deqa tariñoqnsib soqniy. E nami ningi deqa merngoqnem.

⁵ Jon a ya na tamo ungasari nangi yansjroqnej. Ariya bati qudei koboamqa e Mondor Bole aqa singila na ningi yansjgwai.”

⁶ Onaqa bati bei Yesus a olo aqa angro nangi koroinjrnaqa nangi na endegsib nene-myeb, “O Tamo Koba, bini bati endeqa kiyoni na Rom nanogo singila kobotosim iga Israel tamo ungasari singila egimqa iga kamba mandam endi taqatqom?”

⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bati di qalieqa maraib. Di nungo wau sai. Di ijo Abu aqa wau. A segi na bati di giltej unu.

⁸ Ariya Mondor Bole a nungoq bamqa ningi singila osib e qa anjam mare mare laqniy. Ningi Jerusalem endia, Judia sawaq di, Samaria sawaq di, sawa sawa kalil keretosib e qa anjam mare mare laqniy.”

Yesus a lan qureq oqej

⁹ Yesus na aqa angro nangi anjam degsi minjrnsiqa a mandam uratosiq lan goge oqeqnaqa nangi a koqyesoqneb. Onaqa lanbi na a kabutonaqa nangi a olo unosai.

¹⁰⁻¹¹ Nangi lan goge tarosib nam ateqnabqa tamo aiyel gara qat jige qaji nangi bosib nanogo areq di tigelosib minjreb, “O Galili tamo, ningi kiyayaq lan goge tarosib nam ateqnub? Yesus a ningi uratngsiqa lan goge oqeqnaq ningi unonub mondon a degsim olo bqas.”

Yesus aqa angro nangi na tamo bei giltonab a Judas aqa sawa ej

¹²⁻¹³ Mana nangi soqneb qaji aqa nam Oliv mana. Mana di Jerusalem jojomq di unu. Nangi dena olo puluosib Jerusalem aisib tal gogetosib nanogo warum bei gogeqsi nangi gaigai soqneb qaji deq gileb. Yesus aqa angro warum deq gileb qaji nanogo nam agiende. Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfius aqa niri Jems, Jems bei aqa niri Judas, Saimon agi nami Rom nangi winjrqaqqa maroqnej qaji. Yesus aqa angro 11 nangi di warum deq gileb.

¹⁴ Nangi ti ungasari qudei ti Yesus aqa was nangi ti aqa ai Maria dego nangi koba na gaigai warum dia korooqnsibqa are qujaitoqnsib Qotei pailyoqneb.

¹⁵ Bati bei tamo ungasari 120 Yesus qa nanogo areqalo singilateb qaji nangi koroosib sonabqa Pita a nanogo ambleq di tigelosiq minjrej,

¹⁶⁻¹⁷ “O ijo was ningi quiy. Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu bini brantqo. Anjam di aqa damu Qotei a nami brantqa marej deqa agi brantqo. Anjam di Qotei aqa Mondor na Devit minjnaq qusiqa nengrenyonaq soqnej. A Judas qa nengrenyej.

Judas agi iga koba na sosimqa Yesus aqa wau ojoqnem. Ningi qalie, bunuqna a na jeu tamo nanngi gam osornjrnaqa Yesus ojob.” Pita a nanngi anjam degsi minjrej.

¹⁸ Judas aqa kumbra tulan uge. Aqa kumbra uge agiende. Juda tamo kokba nanngi na a silali yonabqa Yesus osiqa nanngo banq di atej. A silali di osiqa mandam taqal bei awaiyej. Awaiyosiqa a mandam dia ulonosiqa aqa mene paraonaqa bi bilenej.

¹⁹ Bunuqna tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanngi deqa qusibqa mandam di aqa ñam “Akeldama” waiyeb. Di nanngo segi anjam na ñam waiyeb. Ñam di aqa damu, “Lej Aiqajqa Mandam.”

²⁰ Ariya Pita a olo marej, “Devit a nami Qotei louqa buk miligiq di Judas qa endegsi nenngrenyej, ‘Aqa tal lanja sqas. Tamo bei na olo aqa tal oqasai.’ Osiqa olo Judas qa endegsi nenngrenyej, ‘Tamo bei na kamba aqa wau ojgas.’

²¹ “Deqa ijo was ningi quiy. Iga tamo bei giltonamqa a na Judas aqa sawa osim iga ti Yesus aqa wau ojgom. Iga nami Tamo Koba Yesus dauryosim laqnamqa bati deqa tamo nanngi iga koba na soqnem deqaji bei giltqom.

²² Jon yansjro qaji aqa bati qa Yesus na aqa wau utru atej dena bosibosiqa Qotei a Yesus yaigosiqqa lan qureq oqej. Bati deqa tamo nanngi iga koba na soqnem deqaji bei giltonamqa a iga ti Yesus aqa wau ojgom. Ojsimqa Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa mare mare laqnamqa.”

²³ Pita a nanngi anjam degsi minjrnaqa nanngi na tamo aiyel giltnjreb. Josep Matias wo giltnjreb. Josep aqa ñam bei Barsabas. Aqa ñam bei Jastas.

²⁴ Nanngi aiyel giltnjrsibqa endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni tamo kalil nanngo areqalo qalie. Deqa tamo aiyel endi ni yai giltqam di iga osorgimqa tamo dena Judas aqa sawa osim aqa wau ojgas.

²⁵ Judas a wau di uratosiqa moisiq sawa uge ni nami a aiqajqa giltem qaji deq aiyej.”

²⁶ Nanngi degsib pailyosib koboonaqa tamo yai na kamba Judas aqa wau ojgas deqa marsibqa meniñ silali alaneb. Alanonabqa Matias aqa meniñ na bunyej. Deqa nanngi Matias giltonabqa a Yesus aqa anjam maro tamo 11 nanngi koba na sosib wauoqneb.

2

Qotei aqa Mondor a mandamq aiyej

¹⁻² Onaqa Juda nanngo yori bati koba ñam Pentikos di brantej. Juda nanngo moma nanngi nami ingi meli bunuj otoreleneb. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaaqa Yesus aqa tamo ungasari nanngi tal qujaiq di koroosib soqneb. Sonabqa lan goge na jagwa koba anjam ato bulosiq tal nanngi awesoqneb qaji deq aiyej. Aisiq tal keretej.

³ Onaqa ingi bei a ñam pulon bulosiqqa aisiq segi segiosiqqa nanngo gateq di awoelenonaq uneb.

⁴ Bati deqa Mondor Bole a nanngo segi segi are miligiq aisiq men bulyetnjrnaqa nanngi kalil qure utru segi segi nanngo anjam marelenoqneb.

⁵ Bati deqa Juda tulan gargekoba sawa sawa kalilq di ñambabeb qaji nanngi Jerusalem di soqneb. Nanngi kalil Qotei qa louoqneb qaji.

⁶⁻⁷ Jagwa koba di anjam ato bulonaqa nanngi kalil queb. Qusibqa manwa di unqajqa bosib koroeb. Koroosib nanngo segi segi qure utru anjam Yesus aqa tamo ungasari nanngi na mareqnab qusibqa prugugetoqneb. Osib maroqneb, “Tamo ungasari kalil endi Galili qaji.

⁸ Nanngi kiyersib gago segi segi qure utru anjam mareqnab iga queqnum?

⁹ Iga qudei Partia, Midia, Elam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontus, Esia qaji.

¹⁰ Iga qudei Frigia, Pamfilia, Isip qaji. Iga qudei Libia sawa agi Sairini sawa jom deqaji. Iga qudei Rom qaji.

¹¹ Iga qudei Juda tamo tinjin. Iga qudei Juda nanjo lou dauryqa marsim nanjo miligiq aiyem. Iga qudei Krit. Iga qudei Arebia qaji. Nanji kiyersib gago segi segi qure utru anjam na Qotei aqa manwa kalil qa saeqnab iga queqnum?”

¹² Juda kalil nanji anjam degsib marsibqa prugugetoqnsib segi segi maroqneb, “Endi kumbra kiyero?”

¹³ Onaqa nanji qudei yomuoqnsib maroqneb, “Nanji wain bunuj uysib deqa nariosib anjam lanja lanja mareqnum.”

Pita a anjam palontej

¹⁴ Onaqa Yesus aqa angro 11 nanji Pita ombla tigelosibqa Pita na aqa medabu waqtosiq endegsi marej, “Ninji Juda ti tamo kalil Jerusalem endi unub qaji ninji ti ijo anjam endi qusib poingem.

¹⁵ Ninji maronub, ‘Tamo ungasari nanji di wain uysib nanarionub.’ Di sai. Endego nobqolo koba. Wain uyqa bati sai.

¹⁶ Manwa ninji bini unonub qaji endeqa Qotei aqa medabu o tamo Joel a nami marej. Agi a endegsi marej,

¹⁷ ‘Qotei a marqo, “Dinjo bati jojomoqnmq e na ijo Mondor qarinyitqa tamo ungasari kalil nanjoq aiqas. Aisim nunjo angro mel ti nunjo angro sebin ti nanji singila enjrimqa nanji ijo medabu osib anjam maroqngab. Nunjo angro wala nanji ti nunjo tamo bole bole nanji ti areqalo waqtetnjoqnmq neio buloqnsibqa ijo kumbra gargekoba unogngab.

¹⁸ Bati deqa e na ijo Mondor qarinyitqa ijo wau tamo ti ijo wau unja ti nanjoq aisim singila enjroqnmq nanji ijo medabu osib anjam maroqngab.

¹⁹ Lan goge dia e manwa gargekoba yoqngai. Mandamq di dego manwa gargekoba yoqngai. Len ti nanyuwo ti qurem koba ti qarinyit mandamq aiqas.

²⁰ Sen ambruqas. Bai lentosim len bulqas. Amqa Tamo Koba a rian koba ti singila koba ti bqas.

²¹ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanji Tamo Koba aqa nam metosib pailyibqa a na nanjo pailyo qusim nanji kalil elenamqa nanji so bole gaigai sqab.” ’ Qotei aqa medabu o qaji tamo Joel a nami anjam degsi marej.

²² “Deqa Israel tamo ungasari, ninji ijo anjam endi quiy. Ninji qalie, Qotei a Yesus Nasaret qaji aqa singila na manwa gargekoba nunjo ambleq di yoqnej. A degyoqnej. Di kiyaga? Ninji poingwajqa, Qotei na a qarinyonaq bej.

²³ Bunuqna Qotei na Yesus olo osiq nunjo banq di atej. A nami kumbra degyqa marsiq aqa segi areqalo dauryosiq degyej. Degyonaqa ninji na Yesus ojsib tamo uge nanjo banq di atnabqa nanji a osib namburbasq di qalnab moiyej. Nunjo kumbra dena ninji segi na Yesus qalsib moiyoteb.

²⁴ Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq moiyo aqa gulbe kobotej. Deqa moiyo na Yesus a olo ojqa keresai.

²⁵ Agi Devit a nami Yesus qa endegsi marej, ‘Tamo Koba a bati gaigai ijo ulatamuq di sonaq e uneqnum. A ijo ban woq di unu deqa e padalqasai.

²⁶ Deqa e tulan areboleboleibeqnu. E arebolebole na anjam mareqnum. O Qotei, inji bole bole ni na e ebqajqa marem qaji di e oqajqa tarinoqnsim unum.

²⁷ Ni ijo qunun uratim moiyo qureq aiqasai. Ni ino segi angro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.

²⁸ Nambile sqajqa gam di ni na e osorbeqnum. Ni e ombla sqam deqa e tulan areboleboleibeqnu.’ Devit a nami anjam degsi marej.

29 “O ijo was, e bole mernɔgwai. Gago moma Devit a moinaqa subq ateb. Aqa sub agi bini unu iga gaigai uneqnum.

30-31 Nami Qotei na Devit minjej, ‘Mondonj ino moma nanɔi paraosibqa lenj dena tamo bei a nambabqas. Amqa e na tamo di gilititqa ni mandor koba unum dego kere a kamba ino sawa osim Mandor Koba sqas.’ Qotei a nami Devit anjam degsi minjsiqa aqa anjam di singilatosiqa olo minjej, ‘E ijo anjam di uratqasai. E dauryqai.’ Devit a Qotei aqa medabu o tamo soqnej deqa kumbra Qotei na mondonj yqas qaji di Devit a nami qalieej. Osiqa Kristus qa endegsi marej, ‘Bunuqna a subq na tigelqas.’ Osiqa olo marej, ‘Qotei na Kristus moiyo qureq di uratqasai. Aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.’

32 O ijo was, Yesus qujai di Qotei a subq na tigeltonaqa iga kalil nɔamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum.

33 A lanj qureq oqsiq nɔam kobaquja osiq Qotei aqa banj woq di awoej. Osiqa Mondor Bole ninɔi nami enɔgwa marej qaji di aqa Abu aqaq dena yayiosiqqa qarinyqo aiqoqa ninɔi unsib nunɔo dabkala na dego quonub.

34 Devit a subq na tigelosiq lanj qureq oqosai. Ariya a Kristus qa endegsi marej, ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, “Ni ijo banj woq endi awo.

35 Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nanɔi elenɔsiy ino sorgomq di atitqa ni na nanɔi taqatnjrqam.”’ Devit a nami Kristus qa degsi marej.

36 “Deqa Israel tamo unɔgasari, ninɔi kalil endegsi poingem. Yesus agi ninɔi na namburbasq di qalnab moiyej qaji a Qotei na olo giltosiqa a gago Tamo Koba Kristus nɔam waiyej.”

Tamo unɔgasari gargekoba nanɔi are bulyosib yanso eb

37 Onaqa tamo unɔgasari nanɔi Pita aqa anjam di qunabqa anjam dena nanɔo are gametnjrej. Deqa nanɔi na Yesus aqa anɔgro nanɔi Pita ombla minjreb, “O gago was ninɔi na mergiy. Iga kiyeronamqa Qotei na iga elenɔamqa iga padalqasai?”

38 Onaqa Pita na kamba minjrej, “Ninɔi segi segi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Babqa iga Yesus Kristus aqa nɔam na ninɔi yansnɔnam Qotei na nunɔo une kalil kobotetnɔwas. Osim aqa Mondor Bole ninɔi lanja enɔwas. Awai saiqoji.

39 Qotei a nami marej, ‘E na ninɔi ti nunɔo anɔgro ti tamo kalil isa isaq di unub qaji nanɔi ti ijo Mondor enɔgwai.’ Qotei a nami degsi marej. Deqa ninɔi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a aqa anjam di uratqasai. Tamo unɔgasari kalil a na metnjrim aqaq bqab qaji nanɔi aqa Mondor enjrqas.”

40 Pita a anjam deqaji gargekoba singila na nanɔi minjroqnej. Osiqa olo endegsi minjrej, “Tamo unɔgasari bini bati endeqa unub qaji nanɔi kumbra uge uge yoqnsib laqnum. Ninɔi nanɔi ti Qotei na padaltnɔgaim deqa ninɔi geregere nɔam atoqniy.”

41 Pita a anjam degsi marnaqa bati deqa tamo unɔgasari 3,000 nanɔi aqa anjam di qusib nanɔo are miligiq di ateb. Osib nanɔi yanso eb. Nanɔi Yesus qa nanɔo areqalo singilateb deqa nanɔi tamo unɔgasari nami Yesus qa nanɔo areqalo singilateb qaji nanɔo miligiq aisib koba na soqneb.

Yesus aqa tamo unɔgasari kalil nanɔi are qujaitoqnsib soqneb

42 Tamo unɔgasari Yesus qa nanɔo areqalo singilateb qaji nanɔi bati gaigai aqa anjam maro tamo nanɔo anjam quoqnsib dauryoqneb. Nanɔi are qujaitoqnsib bem gentoqn-sib uyoqnsibqa Qotei pailyoqnsib soqneb.

43 Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanɔi di singila enjreqnaqa nanɔi manɔwa gargekoba yoqneb. Yeqnab Yesus aqa tamo unɔgasari kalil nanɔi manɔwa di unoqnsib Qotei aqa nɔam soqtoqneb.

⁴⁴ Tamo ungasari kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji bati gaigai korooqnsibqa are qujaitoqnsib soqneb. Nanjo inji inji kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyogneb.

⁴⁵ Nanjo mandam ti inji inji ti qarinyeleheqneb tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjrebnab oqnsib Yesus aqa tamo ungasari inji inji saiqoji nanji jeisib enjroqneb.

⁴⁶⁻⁴⁷ Nanji bati gaigai are qujaitoqnsib sosibqa atra tal miligiq di korooqnsib louoqneb. Nanjo segi segi talq di dego korooqnsibqa bem gentoqnsib uyoqneb. Nanji arebolebole ti lawo na sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib koba na inji uyoqneb. Degyeqnbqa tamo ungasari kalil nanji nanjo kumbra di unoqnsib nanji qa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai tamo ungasari qudei nanji are bulyeqnb Tamo Koba a na nanji eleneqnaqa nanji boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aiyoqnsib koba na soqneb.

3

Pita Jon wo nanji na tamo sinqa qandamo boleteb

¹⁻² Bati gaigai bilaq sen kelinjeqnaqa Juda tamo ungasari nanji atra tal miligiq giloqnsib dia Qotei pailyoqneb. Pailyo bati bei Pita Jon wo nanji aiyel pailyqa marsib atra tal miligiq gilqa laqnbqa tamo bei ai miligiq na sinqa qandamo ñambabej qaji a atra tal siranme jomq di awesoqnej. Bati gaigai aqa was nanji a qoboioqnsib boqnsib siranme jomq di ateqnbqa awooqnsiqa tamo ungasari atra tal miligiq gileqnbqa silali qa ñilnjroqnej. Siranme di aqa ñam Siranme Boledamu.

³ Bati deqa Pita Jon wo nanji atra tal miligiq gilqa laqnbqa unjrsiqa silali qa ñilnjrej.

⁴ Onaqa nanji aiyel na tamo di koqyosibqa Pita na minjej, “Ni aqo nige.”

⁵ Degsi minjnaqa a are qalej, “Nanji aiyel silali bei ebqab.” Degsi are qalsiqa nanji aiyel koqnjresoqnej.

⁶ Onaqa Pita na minjej, “E silali saiqoji. Ijo inji bei unu di ni emqai. Yesus Kristus Nasaret qaji aqa ñam na e ni mermonum, ‘Ni tigelosim walwel.’”

⁷⁻⁸ Degsi minjsiqa aqa ban woq di ojsiq tigeltonaqa aqa sinqa tombol singilaonab tigelokujatosiq walwelej. Osiqa Pita Jon wo nanji aiyel daurnjrsiqa atra tal miligiq gilsiq tulan areboleboleiyeqnaqa pruprugoqnsiq Qotei aqa ñam soqtoqnej.

⁹⁻¹⁰ A degyeqnaqa tamo ungasari kalil nanji a unsibqa are koba qaloqneb. Osib maroqneb, “Tamo sinqa qandamo bati gaigai atra tal siranme jomq di awooqnsiqa silali qa ñileqnu qaji agi a di.”

Pita a atra tal miligiq di anjam palontej

¹¹ Tamo di a Pita Jon wo nanji aiyel daurnjrsiq laqnaqa tamo ungasari kalil nanji a unoqnsib are koba qaloqneb. Deqa nanji gurgur ti bosib atra tal meq di Pita Jon wo sonabqa koba na korooqneb. Atra tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me.

¹² Tamo ungasari nanji bosib koroeqnb Pita a nanji unjrsiqa endegsi minjrej, “O Israel tamo ungasari, ningi kiyaaqo aqo aiyel tamo di boletonum unsibqa are koba qaleqnb? Ningi kiyaaqo aqo aiyel nugsibqa endegsib mareqnb, ‘Nanjo segi singila na ti kumbra bole na ti tamo di boletonub walwelqo’? Ningi degsib maraib.

¹³ Qotei aqa wau tamo Yesus aqa singila na tamo di boleosiqa walwelqo. Qotei a Abraham, Aisak, Jekop, gago moma kalil nanji ti nanjo Qotei. A na Yesus lan qureq osi oqsiq ñam kobaquja yej. Yesus qujai di ningi na osib jeu tamo nanjo banq di ateb. Onaqa Pailat a olo Yesus tonto talq dena oqeq atqajqa marnaqa ningi na saideb.

¹⁴ Yesus a Qotei aqa segi Tamo Boledamu. A une saiqoji. Ariya ningi na Yesus qoreiyosib saidosib Pailat minjeb, “Tonto tamo bei oqeq atsim ege.” Ningi na Pailat degsib minjnabqa a nunjo anjam di dauryosiqa len ojo tamo osiqa oqeq atsiq engej.

¹⁵ Ariya Yesus a segi n̄ambile qa utru. Di nin̄gi na qalnab moiyej. Moinaqa Qotei na olo subq na tigeltonaqa iga gago n̄amdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum.

¹⁶ Aqo aiyel Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa ñam na tamo singa qandamo di boletonum a singilaqo. Tamo singa qandamo di nin̄gi qalie. Nin̄gi gaigai a unoqneb. Yesus a segi na aqo aiyel singila egwoqa a qa gago areqalo singilatosim tamo di boletonumqa nun̄go n̄amdamuq di walwelqo.

¹⁷ “O gago was, e qalieonum, nin̄gi ti nun̄go gate nan̄gi ti une kobaquja ateb di nin̄gi poin̄gosai.

¹⁸ Nin̄gi kumbra di yeb deqa Qotei aqa medabu o tamo kalil nan̄go anjam nami maroqneb qaji di aqa damu Qotei na babtej. Agi Qotei na nan̄go medabu singilatetn̄jreqnaqa nan̄gi endegsib maroqneb, ‘Qotei aqa Kristus a jaqatin̄ koba osim moiqas.’

¹⁹⁻²⁰ “Deqa ijo was kalil, nin̄gi are bulyosib Tamo Koba aqaq boiy. Babqa a na nun̄go une kobotetn̄gsim nin̄gi singila bunuj engwas. Osim mondon̄ a na Yesus olo qarinyim nun̄goq bqas. Tamo di agi Kristus Qotei a nami nin̄gi qa osiq giltej qaji.

²¹ A lan̄ qureq oqej di unu. A di soqnimqa Qotei na mandam bunuj ti lan̄ bunuj ti atqa bati brantimqa a olo bqas. Qotei a nami aqa kumbra deqa anjam marej. Osiqa aqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nan̄gi min̄jreqnaqa nan̄gi na nen̄gren̄yoqneb.

²² “Nami Moses a Yesus qa endegsi marej, ‘Mondon̄ Tamo Koba Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nun̄go ambleq dena tigeltimqa a anjam mer̄ngoqnaqas. Anjam mer̄ngoqnimqa nin̄gi aqa anjam kalil qusib dauryoqniy.

²³ Tamo un̄gasari kalil aqa anjam quqwa uratqab qaji nan̄gi Qotei na ñumim moren̄qab. Deqa nan̄gi olo Qotei aqa tamo un̄gasari nan̄go ambleq di sqasai.’ Moses a nami Yesus qa degsi marej.

²⁴ Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nan̄gi dego nami Yesus qa anjam degsib maroqneb. Agi Samuel a utru atsiqa a Yesus bqajqa bati qalieosiq deqa Yesus qa anjam maroqnej. Samuel a moinaqa Qotei aqa medabu o tamo kalil bunuqna brantelen̄eb qaji nan̄gi dego Yesus bqajqa bati qalieosib deqa anjam maroqneb.

²⁵ “Qotei a nin̄gi elen̄qa osiq deqa aqa medabu o qaji tamo nan̄gi qarinȳn̄jreqnaqa aqa anjam mare mare laqneb. A nami nun̄go moma utru nan̄gi ti koba na anjam qosisibqa Abraham endegsi min̄jej, ‘Mondon̄ ino moma nan̄gi paraosibqa len̄ dena tamo bei n̄ambabqas. N̄ambabosim tamo un̄gasari sawa sawa kalilq di unub qaji nan̄gi boletn̄jr̄qas.’ Qotei a nin̄gi elen̄qa osiq deqa anjam di Abraham min̄jej.

²⁶ Osiqa bunuqna aqa wau tamo Yesus a qarinyonaq nun̄goq aiyej. Qotei a are qalej, a Yesus qarinyim a nin̄gi kalil boletn̄gimqa nin̄gi nun̄go kumbra uge uge kalil uratqab. Qotei a degsi are qalsiq Yesus qarinyonaq nun̄goq aiyej.”

4

Nan̄gi na Pita Jon wo ojelen̄osib tonto talq di breinjreb

¹⁻³ Pita Jon wo nan̄gi na tamo un̄gasari nan̄gi Qotei aqa anjam min̄jreqnabqa atra tamo nan̄gi ti Sadyusi nan̄gi ti atra tal taqato tamo nan̄go gate ombla na tulan̄ min̄jin̄ oqetn̄jr̄naqa bosib nan̄gi aiyel ojelen̄osib tonto talq di breinjreb. Di kiyafa? Nan̄gi aiyel maroqneb, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa tamo kalil nan̄gi dego moisiq olo subq na tigelqab.” Deqa nan̄gi aiyel tonto talq di breinjreb. Bilaqtej deqa nan̄gi aiyel tonto talq di uratn̄jrnab sonab nebeej.

⁴ Bati deqa tamo un̄gasari tulan̄ gargekoba nan̄gi Qotei aqa anjam quoqnsib Yesus qa nan̄go areqalo singilatoqneb. Nan̄gi kalil turteb 5,000.

Pita Jon wo nan̄gi Juda gate kokba nan̄go ulatamuq di tigeleb

⁵ Nebeonaqa Juda nan̄go tamo kokba ti gate nan̄gi ti dal anjam qalie tamo nan̄gi ti Jerusalem di koroeb.

⁶ Atra tamo gate Anas aqa leŋ kalil nanŋi ti dego koroeb. Bei Kaiafas. Bei Jon. Bei Aleksanda.

⁷ Koroosib Pita Jon wo nanŋi metnjrnab bonab nanŋo ambleq di tigeltjnreb. Tamo sinŋa qandamyonaq olo boleej qaji a dego osi bosib tigelteteb. Osib Pita Jon wo nenem-njreb, “Niŋgi sinŋila qabe na osib tamo endi boleteteb? Niŋgi yai aqa ñam na boleteteb?”

⁸⁻⁹ Onaqa Mondor Bole a Pita aqa miligiq aisiq medabu sinŋilatetonaqa a na nanŋi endegsi minjrej, “O Israel tamo kokba ti gate niŋgi ti ijo anjam endi quiy. Aqo aiyel na tamo sinŋa qandamo endi boletem deqa niŋgi iga osib nuŋgo ŋamdamuq di tigeltgonub. Tamo endi a kiyersi boleej deqa niŋgi qalieqa osib nenemgonub.

¹⁰ Deqa niŋgi ti Israel tamo unŋasari kalil ti ijo anjam endi qusib poiŋgem. Nasaret tamo Yesus Kristus agi niŋgi na ŋamburbasq di qalnab Qotei a olo subq na tigeltej qaji aqa ñam na tamo endi a boleqo. Boleosiq nuŋgo ulatamuq endi tigelesonaq niŋgi unonub.

¹¹ Yesus a tal ai bul. Niŋgi tal gereiyo qaji tamo bul. Niŋgi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa Qotei na olo tal ai di osiqa tal sinŋilatqajqa deqa tumaq di tigeltej unu.

¹² Niŋgi quiy. Tamo bei aqa ñam na Qotei na iga elenqasai. Yesus aqa ñam na qujai Qotei na iga elenqas. Amqa iga padalqasai. Iga elenqajqa tamo bei saiqoji. Sawa bei beiq di Qotei na tamo bei iga osorgosai bole sai.”

¹³ Pita Jon wo nanŋi sinŋila na anjam di maroqneb nanŋi ulaosai. Deqa Juda tamo kokba nanŋi tulaŋ prugeb. Di kiyaaqa? Nanŋi qalieeb, nanŋi aiyel nami skul beiq gilosai. Nanŋi tamo laŋaj. Degsib qalieosib poinjrej, nanŋi aiyel nami Yesus ombla laqneb.

¹⁴ Tamo sinŋa qandamyonaq olo boleej qaji a Pita Jon wo nanŋo areq di tigelesonaq Juda tamo kokba nanŋi unsibqa anjam bei kamba marqa keresaiinjrej.

¹⁵ Deqa nanŋi na Pita Jon wo minjrnabqa taqal beiq gilnabqa nanŋi segi qairosib mareb,

¹⁶ “Iga nanŋi aiyel kiyernjrqom? Nanŋi aiyel maŋwa kobaquja yonubqa Jerusalem tamo unŋasari kalil nanŋi quekritonub. Deqa iga gisaŋ qa marqa keresai.

¹⁷ Unŋum, iga na nanŋi aiyel Yesus aqa ñam mare mare laqajqa saidnjrqom. Yimqa nanŋo anjam kobaqasai.”

¹⁸ Juda tamo kokba nanŋi degsib qairosib nanŋi aiyel olo metnjrnab bonabqa sinŋila na saidnjrsib minjreb, “Niŋgi aiyel olo Yesus aqa ñam maroqnaib. Medabu getentiy.”

¹⁹ Onaqa Pita Jon wo nanŋi na kamba minjreb, “Aqo aiyel Qotei aqa anjam dauryqa uratosim olo nuŋgo anjam dauryqom di Qotei aqa ŋamgalaq di kumbra bole e? Niŋgi segi mariy.

²⁰ Aqo aiyel medabu getentqa keresai. Qotei aqa maŋwa kalil gago ŋamdamu na unoqnem qaji deqa iga mare mare laqnqom. Aqa anjam kalil gago dabkala na quoqnem qaji di dego iga mare mare laqnqom. Iga uratqa keresai.”

²¹ Onaqa Juda tamo kokba nanŋi na olo nanŋi aiyel Yesus aqa ñam marqajqa sinŋila na saidnjrsib uratnjrnab gileb. Nanŋi aiyel na tamo sinŋa qandamo boletonabqa tamo unŋasari tulaŋ gargekoba nanŋi unsibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Deqa Juda tamo kokba nanŋi tamo unŋasari nanŋi ulainjreb. Nanŋi nanŋo aiyel jejamuq di une bei babtosai deqa nanŋi ñumqa keresai. Utru deqa nanŋi tamo unŋasari nanŋi ulainjrsib nanŋi aiyel uratnjrnab gileb.

²² Tamo sinŋa qandamo nanŋi aiyel na boleteteb qaji di aqa wausau 40.

Yesus aqa wau tamo nanŋi Qotei pailyeb

²³ Juda tamo kokba nanŋi na nanŋi aiyel uratnjrnab gilsib tamo unŋasari Yesus qa nanŋo areqalo sinŋilateb qaji nanŋoq di branteb. Brantosib anjam kalil atra tamo kokba ti tamo gate ti nanŋi na minjreb qaji deqa sainjreb.

²⁴ Sainjrnab qusibqa tulan areboleboleinjrej. Deqa nanği kalil medabu qujaitosib Qotei endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni na lan ti mandam ti yuwal ti inği inği kalil ti atem unub.

²⁵ Nami ni na Mondor Bole qarinyonamqa aisiq ino wau tamo agi gago moma Devit aqa medabu singilatetonaqa endegsi marej,

‘Kiyaqa sawa bei bei qaji nanği minjin oqetnjreqnu?

Kiyaqa nanngo areqalo tulan nanarieqnaq nanği Qotei ti qotqajqa qaireqnu?

²⁶ Sawa bei beiq di mandor kokba nanği tigelogsib Kristus qalib moiqaqqa deqa singilaeqnu.

Gate kokba nanği na Tamo Koba aqa Kristus wo qoto itnjrqajqa deqa koroeqnu.’

²⁷ “O Qotei, Devit aqa anjam di aqa damu gam endena brantej. Herot wo Pontius Pailat wo Israel nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti kalil qure endia koroosibqa ino segi wau tamo bole Yesus ni nami giltem qaji a ugeugeiyqa marsibqa anjam kereteb.

²⁸ O Qotei, ni nami marem, ‘Nanği Yesus qalib moiqa.’ Ino anjam di agi nanği dauryosib Yesus qalnab moiyej. Nanngo segi areqalo na nanği Yesus qalosai. Ino singila na ti ino areqalo na ti nanği Yesus qalnab moiyej.

²⁹ O Tamo Koba, Juda tamo kokba nanği minjin oqetnjrqoqa iga ula egwajqa anjam mergonub di ni unime. Iga ino wau tamo unum. Deqa ni iga singila egoqnimqa iga ino anjam maroqnqom. Iga ulaqasai.

³⁰ Ni iga singila egoqnimqa iga ino wau tamo bole Yesus aqa ñam na tamo ungasari nanği boletnjroqnqom. Osim ino manwa kokba babtoqnqom.”

³¹ Nanği degsib Qotei pailyosib koboonaqa tal nanği koroosoqneb qaji di renğinej. Onaqa Mondor Bole aisiqa nanği singila enjrnaqa nanği Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Nanği ulaosai.

Yesus aqa tamo ungasari nanği na nanngo Kristen was nanği aqaryainjroqneb

³² Bati deqa tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanği kalil are qujaitoqnsib soqneb. Tamo bei na aqa inği inği saiaosiq aqa segi qa marosaioqnej. Nanngo inği inği kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyqneb.

³³ Tamo Koba Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanği aqa wau ojoqneb. A subq na tigelej anjam di nanği mare mare laqneb. Nanngo anjam di singila ti. Nanği mare mare laqneb Qotei a nanği qa are tulan boleiyqnej.

³⁴⁻³⁵ Tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanği kalil inği kere soqneb. Bei a inği qa truquosaioqnej. Di kiyayaqa? Nanği nanngo segi mandam ti tal ti qarinyeqnabqa tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjroqneb. Enjreqnab silali di osi boqnsib Yesus aqa anjam maro tamo nanngo banq di ateqnab nanği na tamo inği inği saiqoji nanği jeisib enjroqneb.

³⁶ Nanngo ambleq di tamo bei soqnej aqa ñam Josep. Aqa ñam bei Barnabas. Yesus aqa anjam maro tamo nanği na ñam di waiyeb. Aqa ñam di aqa damu, “Tamo are singilatetnjro qaji.” Barnabas a Liva aqa lenj. A Saiprus nui qaji.

³⁷ Aqa mandam bei soqnej di tamo qudei na awaiyosib silali yonab osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanngo banq di atej.

5

Ananias aqa ñauñ Safaira wo nanği Qotei gisanjeb

¹⁻² Ariya tamo bei soqnej aqa ñam Ananias. Aqa ñauñ aqa ñam Safaira. Ananias aqa mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali yonabqa a silali di osiqa aqa ñauñ wo anjam keretosib silali oto aqa segi qa ulitosiq oto bei osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanngo banq di atej.

³ Onaqa Pita na minjej, “Ananaias, kiyaaqa Satan a ino are miligiq aiqoqa ni Mondor Bole a gisanjonum? Ino mandam awaiyonub silali osim kiyaaqa oto bei ino segi qa marsim ulitonum?”

⁴ Nami ino mandam awaiyosaisonabqa di ino segi mandam. Ariya bunuqna mandam awaiyosib silali emonub di ino segi silali. Ni segi na silali di taqatosim ni wau kiye yqa osim ye. Ni kiyaaqa gisanjosim maronum, ‘Silali kalil agi osi bonum?’ Ni kiyaaqa kumbra uge di yqajqa are qalonum? Ni que. Ino gisanj anjam di ni na tamo nanqi minjrosai. Ni Qotei gisanjyqa osim minjonum.”

⁵⁻⁶ Pita a degsi marnaqa Ananaias a anjam di qusiqa moiyoqujatosiq mandamq di ulonej. Onaqa angro wala nanqi bosib aqa jejamu gara na dalaosib osi gilsib subq ateb. Subq atnabqa tamo ungasari kumbra deqa queb qaji nanqi tulan ulageteb.

⁷ Sokiñalayonaq Ananaias aqa ñauñ bej. Aqa gumbulun moiyej di a qaliesai.

⁸ A bonaqa Pita na minjej, “Ni mare. Ni ino gumbulun wo nungo mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali engonub qaji agi ino gumbulun na osi bosiq ebqo endi segi e?” Onaqa minjej, “Od. Silali kalil agide.”

⁹ Degsi minjnaqa Pita na minjej, “Kiyaaqa ni ino gumbulun wo anjam keretosib kumbra uge di yonub? Ningi are qalonub, Tamo Koba aqa Mondor a nungo kumbra di unqasai. Degosib ningi yonub. Ni que. Angro wala ino gumbulun subq atonub qaji nanqi bosib siranmeq di tigelonub. Nanqi ni dego qoboimosib gilsib subq atqab.”

¹⁰ Degsi minjnaqa a dego moiyoqujatosiq Pita aqa singaq di ulonej. Onaqa angro wala nanqi bosib a moiyej di unsib qoboyosib gilsib aqa gumbulun aqa areq di subq ateb.

¹¹ Onaqa tamo ungasari kalil kumbra deqa queb qaji nanqi tulan ulageteb. Kristen kalil nanqi dego ulageteb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanqi manwa gargekoba babtoqneb

¹² Bati deqa Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanqi singila enjreqnaqa nanqi manwa gargekoba yeqnabqa tamo ungasari nanqi unoqneb. Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi kalil are qujaitoqnsibqa atra tal meq di koroqnsibqa Qotei qa louoqneb. Tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me.

¹³ Jerusalem dia tamo ungasari lanja lanaj kalil nanqi na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo ñam soqtetnjroqnsibqa nanqi ti koba na koroqajqa ulaoqneb.

¹⁴ Tamo ti unja ti tulan gargekoba nanqi Tamo Koba Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnsib boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aiyeq nab nanqi tulan kobaoqneb.

¹⁵ Kobaoqnsib nanjo ma tamo nanqi saperaq di ñeiotnjroqnsib qoboinjroqnsib gam qalaq di atelenoqneb. Di kiyaaqa? Pita a gam na walwelosim giloqnmqa aqa sen qunun na nanqi waburnjroqnmqa nanjo ma kobooqnqajqa deqa.

¹⁶ Qure kiñilala kalil Jerusalem jojomq di soqneb qaji dena dego tamo mainjro qaji nanqi ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi ti joqsib boqneb. Joqsib beq nab nanqi kalil boleqneb.

Lan angro na Yesus aqa anjam maro tamo nanqi tonto talq dena oqeq atej

¹⁷⁻¹⁸ Yesus aqa anjam maro tamo nanqi kumbra degyeqnabqa atra tamo gate aqa wau qujai agi Sadyusi nanqi ti koba na unsib minjin oqetnjrnaqa nanqi ojelenosib tonto talq di breinjrnab soqneb.

¹⁹ Sonabqa qoloej. Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiqa tonto tal siranme waqtosiq nanqi joqsic oqedeb. Oqedonabqa lan angro na minjrej,

²⁰ “Ningi gilsib atra tal miligiq di tigelosib tamo ungasari nanqi ñambile gaigai sqajqa anjam palontosib minjroqniy.”

²¹ Onaqa nanği lan angro aqa anjam di dauryosib nobqolo malu qameqnaqa atra tal miligiq gilsib dia tigelosib tamo ungasari nanği Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

Bati deqa atra tamo gate aqa wau qujai ti nanği na Juda tamo kokba ti Israel tamo gate ti nanği metnjrnab bosib koroeb. Koroosib anjam keretosib nanço qaja tamo nanği minjreb, “Ninği aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanği tonto talq dena joqsib boiy.”

²² Onaqa qaja tamo nanği aisib tonto talq di brantosib nam ateb Yesus aqa anjam maro tamo nanği di sosai. Nanği degsi unsib deqa olo puluosib bosib Juda tamo kokba nanği minjreb,

²³ “Iga aiyonum di tonto tal siranme qandimesonaq unonum. Tal taqato tamo nanği anğ ti siranmeq di tigenenab. Ariya iga siranğ waqtosim miligiq gilonum di iga tamo bei unosai.”

²⁴ Degsib minjrnabqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanço gate ombla na anjam di qusib are koba qalsib maroqneb, “Tamo nanği di kiyersib tonto tal uratosib jaraiyonub?”

²⁵ Onaqa tamo bei bosiqqa nanği minjrej, “Ninği quiy. Tamo ninği na tonto talq di breinjreb qaji nanği atra tal miligiq di sosibqa anjam plalteqneb tamo ungasari nanği queqneb.”

²⁶ Degsi minjrnaqa qaja tamo nanği ti atra tal taqato tamo nanço gate ombla na atra tal miligiq gileb. Gilsib Yesus aqa anjam maro tamo nanği di sonab unjrsib ojelenosib joqsib gileb. Singila na ojsib gilosai. Lawo na joqsib gileb. Tamo ungasari nanği nğirinjosib meninğ osib nanği nğumaib deqa ulaosib lawo na joqsib gileb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanği aqa anjam marqajqa ulaosai

²⁷ Joqsib gilsib Juda tamo kokba nanço ulatamuq di tigeltjreb. Tigelonabqa atra tamo gate na nanği nğirinğrsiqqa minjrej,

²⁸ “Ninği Yesus aqa nam mare mare laqajqa iga singila na saidngem. Di ninği na olo mare mare laqabqa tamo ungasari kalil Jerusalem endi unub qaji nanği quekriteqneb. Di segi sai. Ninği gago jejamuq di une qamoqnsib mareqneb, iga na Yesus nğamburbasq di qalnam moiyej.”

²⁹ Atra tamo gate na Yesus aqa anjam maro tamo nanği degsi minjrnaqa nanği Pita ombla na kamba minjeb, “Iga Qotei aqa anjam segi dauryqom di kere. Iga tamo nanço anjam dauryqasai.

³⁰ Di bole, ninği na Yesus nğamburbasq di qalnab moiyej. Moinaqa gago moma utru nanço Qotei na olo subq na tigeltej.

³¹ Yesus qujai di Qotei na lan qureq osi oqsıqa aqa banğ woq di awotej. Deqa Yesus a gago Tamo Koba. A na qujai iga elenamqa iga padalqasai. Yesus qujai dena iga Israel tamo ungasari are bulyetgoqnsıqa gago une kobotetgeqnu.

³² Iga gago segi namdamu na Yesus aqa kumbra di unoqnem deqa mare mare laqnum. Mondor Bole a dego Yesus aqa kumbra di ubtosiq mareqnu. Mondor di agi Qotei na tamo ungasari aqa anjam dauryeqneb qaji nanği enjreqnu.”

Gamaliel a Juda tamo kokba nanği dalnjrej

³³ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam maro tamo nanço anjam di qusibqa minjinğ ani oqetnjrnabqa nanği nğumib morenğajqa maroqneb.

³⁴ Onaqa nanço ambleq dena Farisi tamo bei aqa nam Gamaliel a tigelej. A dal anjam qalie tamo kobaquja. Tamo kalil nanği bati gaigai a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A tigelosıqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Ninği mati tamo nanği endi minjrib taqal beiq gileb.”

³⁵ Onaqa nanği taqal beiq gilnabqa Gamaliel na olo Juda tamo kokba nanği minjrej, “O Israel tamo, ninği na tamo nanği endi gulbe enjrqqa osıbqa mati geregere are qaliy.

³⁶ Ningi qalie, nami yala tamo bei aqa ñam Teudas a tigelosiq aqa segi ñam soqtoqnsiq maroqnej, 'E tamo kobaquja.' Degsi mareqnaqa tamo 400 a dauryoqneb. Onaqa Rom nanqi na bosib a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanqi segi segi jaraiyonab aqa wau koboej.

³⁷ Bunuqna tamo ungasari nanqo ñam sisiyo bati qa Galili qaji tamo bei aqa ñam Judas a dego tigelosiq Rom nanqi ti qotqajqa maroqnsiq tamo nanqo are tigeltetnjreqnaqa nanqi a dauryoqneb. Onaqa Rom nanqi na a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanqi segi segi jaraiyeb.

³⁸ Deqa ningi quiy. Ningi tamo nanqi endi uratnjrib nanqo wau yoqnebe. Nanqi nanqo segi areqalo na wau endi tigeltqab di nanqo wau koboqas.

³⁹ Ariya nanqi Qotei aqa areqalo na wau endi tigeltqab di ningi na nanqi kobotnjrqa keresai. Ningi nanqi ñumqab di ningi Qotei ti qotqab."

Gamaliel na Juda tamo kokba nanqi degsi minjrnaqa nanqi aqa anjam di dauryosib Yesus aqa anjam maro tamo nanqi ñumqa urateb.

⁴⁰ Osib nanqi metnjrnabqa nanqi olo bonabqa bu toqon na nanqi kumbainjrsib nanqi Yesus aqa ñam olo marqajqa singila na saidnjrsib nanqi uratnjreb.

⁴¹ Onaqa nanqi koro sawa di uratosib gileb. Qotei a are qalej, nanqi Yesus aqa ñam qa jaqatin ti jemai ti oqa kere. Deqa nanqi areboleboleinjrnaq gileb.

⁴² Nanqi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa uratosioqneb. Nanqi bati gaigai Yesus aqa anjam plaltoqnsib maroqneb. Atra tal miligiq di, tamo ungasari nanqo segi segi talq di nanqi anjam endegsib maroqneb, "Yesus a bole Kristus."

6

Tamo 7 nanqi ingi jeiyo wau ojquajqa giltnjreb

¹ Bati deqa Juda tulan gargekoba nanqi are bulyoqnsib Yesus qa nanqo areqalo singilatoqneb. Juda qudei nanqi Grik qaji. Deqa nanqi Grik anjam qalie. Juda qudei nanqi Hibru qaji. Deqa nanqi Hibru anjam qalie. Bati bei Grik qaji Juda nanqi tigelosib Hibru qaji Juda nanqi qa njrineb. Di kiyaaqa? Ingi jeiyo batieqnaqa Hibru qaji Juda nanqi na Grik qaji Juda nanqo unqa qobul nanqi uratnjroqnsib nanqo segi unqa qobul nanqi ingi jeisib enjroqneb.

² Deqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanqi na tamo ungasari kalil Yesus dauryoqneb qaji nanqi koroinjrsib minjreb, "Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum. Gago wau qujai agi iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Iga gago wau di uratosim ingi jei jeiyonqasai.

³ Deqa ijo was, ningi tamo 7 nunqo ambleq dena giltnjriy. Tamo endeqaji giltnjriy. Nanqo kumbra tulan boledamu. Qotei aqa Mondor a nanqoq di sosiqa nanqi singilatnjreqnu. Nanqi powo koba ti unub. Ningi tamo deqaji giltnjrsib wau enjribqa nanqi na ingi jeiyetnjgoqnaqab.

⁴ Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa iga bati gaigai Qotei pailyoqnsim Yesus aqa anjam mare mare laqnqom. Gago wau bole agide."

⁵ Onaqa Kristen nanqi kalil anjam di qusib odosib tamo 7 nanqi giltnjreb. Bei aqa ñam Stiven. Stiven aqa areqalo kalil Yesus qa singilatoqnej. A areqalo aiyeltosioqnej. Mondor Bole a Stiven aqa are miligiq aiyonqnsiq singilatoqnej. Bei aqa ñam Filip. Bei Prokorus. Bei Nikanor. Bei Timon. Bei Parmenas. Bei Nikolas. Nikolas aqa qure utru Antiok. A Juda tamo sai. A nami Jerusalem bosiq a Juda nanqo lou dauryqa marsiq nanqo miligiq aiyej.

⁶ Kristen nanqi na tamo 7 nanqi di giltnjrsib Yesus aqa anjam maro tamo nanqo ulatamuq di tigeltnjrnab nanqo gateq di ban atsib nanqi qa Qotei pailyeb.

⁷ Bati deqa Qotei aqa anjam tulan kobaoqnej. Jerusalem dia tamo ungasari tulan garggekoba nanği Yesus qa nanžo areqalo sinğilatoqneb. Atra tamo garggekoba nanği dego Qotei aqa anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanžo areqalo sinğilatoqneb.

Stiven a Juda tamo kokba nanžo ulatamuq di tigelej

⁸ Qotei a Stiven qa are tulan boleiyoqnsiq a singila yeqnaqa a na tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanžo namdamuq di manwa garggekoba yoqnej.

⁹ Onaqa bati bei Juda tamo qudei nanği tigelosib Stiven ombla anjam na qotoqneb. Tamo nanği di Juda nanžo Qotei tal beiq di gaigai louoqneb. Nanği nami kanğal tamo sosibqa olo bunuqna nanžo segi wau ojoqneb deqa nanği Qotei tal dia louoqneb. Qotei tal di aqa ñam endegsib waiyeb, “Tamo Nanžo Segi Wau Ojo Qaji Nanžo Qotei Tal.” Tamo nanği di Stiven ombla anjam na qotoqneb. Nanği nami Sairini qure ti Aleksandria qure ti Silisia sawa ti Esia sawaq dena ti beleñeb.

¹⁰ Nanği Stiven ombla anjam na qoteqnaq Qotei aqa Mondor na Stiven powo koba yoqnej deqa nanği aqa anjam qalotqa keresai.

¹¹ Deqa nanği lumu na tamo qudei nanği metnjrnab bonab minjreb, “Ninği Stiven aqa jejamu laña gisanıyiy.” Degyosib silali enjreb. Silali enjrnab nanği gisanıosib mareb, “Stiven a Moses Qotei wo qa misilin anjam mareqnaq iga quoqnem.”

¹² Nanği anjam degsib marnabqa Juda tamo ungasari nanği ti Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti qusibqa Stiven qa minjin oqetnjrnaqa a ojob. A ojsib koro sawaq osi gilsib Juda tamo kokba nanžo ulatamuq di tigelteb.

¹³ Tigeltosib tamo qudei nanği dego osi bonab nanği Stiven aqa jejamu laña gisanıyosib mareb, “Tamo endi a bati gaigai Qotei aqa atra tal qa ti Moses aqa dal anjam qa ti misilin anjam mareqnu.

¹⁴ Bati bei a endegsi marnaq iga quem, ‘Nasaret tamo Yesus a na atra tal endi niñaqyosim Moses aqa dal anjam iga nami egej qaji di dego kobotosim dal anjam bunuj egwas.’”

¹⁵ Onaqa tamo kalil koro sawaq di awesoqneb qaji nanği Stiven koqyoqneb. Koqyoqnsib aqa ulatamu lan anğro aqa ulatamu bulonaq uneb.

7

Stiven a Qotei aqa anjam plaltej

¹ Onaqa atra tamo gate a na Stiven nenemyej, “Nanžo anjam maronub di bole e?”

²⁻³ Onaqa Stiven a kamba marej, “O ijo was ijo abu ti ninği ijo anjam endi quiy. Nami gago moma utru Abraham a Mesopotemia sawaq di sosiqa Haran qureq gilosaionaqa gago Qotei lan qureq di unu qaji a Abraham aqa ulatamuq di brantosiqa minjej, ‘O Abraham, ni ino sawa ti ino was nanği ti uratnjrsimqa mandam mutu bei e na osormitqa deq gilime.’”

⁴ Qotei na Abraham degsi minjnaqa a tigelosiqa Kaldia sawa uratosiq Haran qureq gilsiq di soqnej. Bunuqna aqa abu moinaqa Qotei na a qarinyonaq mandam mutu iga bini unum qaji endeq bosiq soqnej.

⁵ Sonaqa Qotei na mandam mutu endi a yosai. A anğro saiqoji sonaqa Qotei na minjej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma kalil ñambabqab qaji nanği ti mandam mutu endi enğwai.’

⁶ Osiqa minjej, ‘Mati ino moma kalil nanği sawa beiq di yaun tamo soqnibqa sawa deqaji tamo nanği na wau koba enjroqnsib ugeugeinjroqnsibqa wausau 400 gilqas.

⁷ Yimqa e na kamba sawa deqaji tamo nanği peginjrsiy ñumitqa ino moma nanği sawa di uratosib bosib mandam mutu endia sosib e qa louoqnaqab.’ Qotei na nami Abraham degsi minjej.

⁸ Osiqa Abraham ombla anjam qosisiqa minjej, ‘Ni mulun unqam.’ Degsi minjnaqa Abraham aqa anğro Aisak a ñambabonaqa bati 8 qa mulun waiyey. Bunuqna Aisak aqa

angro Jekop a nambabeb. Olo bunuqna Jekop aqa angro 12 nanngi dego nambabeb. Di gago moma utru 12.

⁹⁻¹⁰ “Onaqa bati bei Jekop aqa angro 11 nanngi nanngo was Josep qa ugeosib a ojsib tamo qudei nanngo banq di atnabqa nanngi na silali enjrsib Josep osi sumsib Isip sawaq di uratonab soqnej. Josep a Isip sawaq di gulbe ti sonaqa Qotei na aqaryaiyoqnsiqa geregereiyonej. Osiaqa Josep powo koba yeqnaqa Isip nanngo mandor a di unoqnsiqa Josep qa are boleiyonaq soqnej. Deqa a na Josep minnej, ‘Ni gate koba sosim Isip sawa taqatqam.’ Degsi minnej deqa Josep a Isip sawa taqatoqnej. A mandor aqa tal dego taqatoqnej.

¹¹ “Bunuqna Isip sawa ti Kenan sawa ti nanngi mam koba osib gulbe kobaquja iteb. Gago moma utru nanngi dego inngi saiinjrej.

¹² Onaqa Jekop a endegsi quej, ‘Isip sawaq di inngi unu.’ Qusiqa gago moma utru nanngi qarinjrnraq inngi awaiyqajqa Isip sumeb. Sumsib inngi awaiyosib olo puluosib beb.

¹³ Bunuqna Jekop na gago moma utru nanngi olo inngi awaiyqa qarinjrnraq Isip sumeb. Sumsib nanngo was Josep aqa ulatamuq di tigelonab a segi qa babtonaq nanngi a qa poinjrej. Josep a aqa abu qa ti aqa was nanngi qa ti dego babtonaq Isip nanngo mandor a nanngi qa poinjrej.

¹⁴ Deqa Josep na aqa was nanngi olo qarinjrnraq aisib Josep aqa len kalil aqa abu Jekop ombla joqsib Isip sumeb. Tamo ti unqa ti kalil turtonab 75.

¹⁵ Bati deqa Jekop a Isip sumsiaqa dia sosisq moiyej. Gago moma utru nanngi dego dia moreneb.

¹⁶ Onaqa nanngo qusa osi bosib Sekem qureq di subq ateleneb. Sub di nami Abraham a Hamor aqa angro nanngoq dena awaiyej.

¹⁷ “Ariya Israel nanngi Isip uratosib mandam mutu iga bini unum qaji endeq bqajqa bati jojomej. Bati jojomonaqa Israel nanngi tulan gargekobaeb. Agi nami Qotei na Abraham minnej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma nanngi ti mandam mutu endi enngwai.’

¹⁸ Bati deqa Isip nanngo mandor bei tigelej. A Josep qa poiyosai.

¹⁹ Deqa a na gago moma nanngi gisa gisanjnroqnsiq ugeugeinjroqnej. Nanngo angro nambabeqnaq a na nanngi minjreqlaq osi giloqnsib nañuq di uratnjreqlaq morenoqneb.

²⁰ Bati deqa Moses a nambabeb. Qotei a Moses qa are tulan boleiyonaq soqnej. Bai qalub qa Moses aqa ai abu nanngo talq di a ulitosib geregereiyoneb.

²¹ Bunuqna nanngi Moses osib yaq di uratonab sonaqa Isip nanngo mandor aqa angro sebin na itosiq aqa segi qa marsiq a boletonaq tamo kobaqujaej.

²² A Isip nanngo skul kobaq giloqnsiq powo koba oqnej. Deqa a tamo singila koba soqnej. A singila na wauoqnsiqa anjam maroqnej.

²³⁻²⁴ “Moses aqa wausau 40 kereonaqa a na aqa was Israel nanngi unjrqlaq marsiqa gilsiq nanngoq di brantej. Brantonaa Isip tamo bei na Israel tamo bei qalougeteqnaq unsiqa a kamba Israel tamo di aqaryaiyosiq Isip tamo qalnaq moiyej.

²⁵ Osiaqa are qalej, ‘Ijo was Israel nanngi ijo kumbra di unsib endegsi poinjrqlaq, “Bole, Qotei a Moses gilmqa a na iga joqsim Isip sawa uratqom.” ’ Nanngi degsi poinjrosai.

²⁶ Nebeonaqa Moses a olo walwewosi gilsiq Israel tamo aiyel qoteqlaq unjrqlaq nanngi aiyel potnjrsiq minjrej, ‘Ninngi aiyel was wo. Kiyaaq ninngi qoteqlaq?’

²⁷ Degsi minjrnraq tamo aqa was qaloqnej qaji a na tigelosiq Moses aqa ban gotranjetosiq minnej, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?’

²⁸ Ya ni na Isip tamo bei qalnam moiyej degsim e olo lubsim moiyoqbam e?’

²⁹ Onaqa Moses a anjam di qusiqa a ulanjosiq gilsiq Midian sawaq di yaunej. Di sosisqa unqa osiqa angro mel aiyel nambabtnjrej.

³⁰ “A di sosisqa wausau 40 koboonaqa Sainai mana aqa wadau sawaq di nam luwit yusiq puloneqnaqa Qotei aqa lan angro bei nam pulonq di sonaq unej.

³¹⁻³² Unsiqa are koba qalsiqa olo geregere unqa osiqa nam luwit utruq gilej. Gilnaqa nam pulon miligiq di Tamo Koba a na anjam endegsi minjej, 'O Moses, e ino moma nanjo Qotei. E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.' Degsi minjnaqa Moses a qusiqa ulaugetosiq gindagindanej. Osiqa nam pulon di unqa uratosiqa turuej.

³³ Onaqa Tamo Koba a na olo minjej, 'Mandam mutu kiñala ni tigelejunum endi getento koba. Deqa ino sinja tatal piqt.

³⁴ Ni que. Ijo segi tamo ungasari nanji Isip sawaq di gulbe koba ti sonab e unjreqnum. Nanji akamkobaeqnab e queqnum. Deqa e na nanji Isip nanjo mandor aqa banq dena elenqai. E deqa ni mermqa bonum. Deqa ni tigel. E ni qarinqmitqa Isip aiqam.' Qotei na Moses degsi minjej.

³⁵ "O ijo was, Moses qujai di nami Israel nanji na qoreiyosib minjeb, 'Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?' Agi a qujai Qotei na gate koba atsiqa qarinyonaqa a Israel nanjoq aisiqa aqaryainjrej. Lan angro nam luwitq di sosisqa Moses aqaq di brantej qaji a Moses singilatonaqa a kumbra di yej.

³⁶ Moses qujai dena Isip aisiq dia manwa gargekoba yoqnej. Osiqa Israel nanji joqsiqa Isip uratosib gilsib wadau sawaq di, Yuwal Lentq di Moses na manwa gargekoba yeqnaqa wausau 40 koboej.

³⁷ Moses qujai dena Israel nanji minjrej, 'Bunuqna Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunjo ambleq dena tigeltimqa a na ninji anjam merngoqnqas.'

³⁸ Moses qujai dena Israel nanji joqsiq wadau sawaq di korooqneb. Di gago moma nanji. Moses qujai di Sainai manaq oqsiq dia lan angro bei na anjam minjnaqa a ombla soqneb. Sosibqa Moses a anjam nambile unu qaji di Qotei aqaq dena yayiosiq gago moma nanji enjrej.

³⁹ "Ariya Moses a Sainai mana goge di sonaqa gago moma nanji na aqa anjam dauryqa uratosib a qoreiyosib olo puluosib Isip aiqajqa maroqneb.

⁴⁰ Osib atra tamo gate Aron endegsib minjeb, 'Ni gago qotei qudei gereiyetgimqa nanji na iga joqsiq puluosim Isip olo aiqom. Moses agi iga Isip dena joqsi bej qaji bini a qabitqo kiyo di iga qaliesai.' Nanji na Aron degsib minjeb.

⁴¹ Minjsib bati deqa nanji na makau sigitosib aqa sulum gereiyosib gisan qotei di atraiyosib areboleboleinjroqnej.

⁴² Nanji kumbra degyeb deqa Qotei na nanji qoreinjrnaqa nanji sen ti bai ti bongar ti bininjroqneb. Nanjo kumbra deqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji bunuqna endegsib nenjrenjeb, 'O Israel tamo ungasari, ninji wausau 40 wadau sawaq di sosibqa makau ti kaja ti nunoqnsib gisan qotei nanji atrainjroqneb. Ninji e atraibosaiqneb.

⁴³ Ninji gisan qotei Molek aqa tal ti gisan qotei Refan aqa bongar ti sigitosib nanjo sulum gereiyosib wadau sawaq di osi laqnsib nanji bininjroqneb. Nunjo une deqa e ninji winjgitqa ninji sawa endi uratosib Babilon qure taqal beiq gilsib di sqab.' Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji anjam degsib nenjrenjeb.

⁴⁴ "Gago moma nanji wadau sawaq di sosibqa Qotei aqa tal gara na gereiyo qaji di osi laqneb. Tal di Qotei na nami sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi gereiyej. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babtoqnej.

⁴⁵ Bunuqna gago moma nanji tal di onabqa Josua na nanji joqsi bosiq mandam mutu endia soqneb. Sonabqa Qotei a Josua minjnaqa a na sawa bei bei qaji nanji winjrnaj jaraiyonabqa Qotei a gago moma nanji mandam mutu endi enjrej. Bati deqa gago moma nanji Qotei aqa tal di osi bosib mandam mutu endia atnab soqnej gilsiq Devit aqa batiej.

⁴⁶ Qotei a Devit qa are boleiyonaq soqnej deqa Devit a endegsi pailyej, 'O Jekop aqa Qotei, ni e odbimqa e ni sqajqa tal kobaquja gereiyetmqai.'

⁴⁷ Ariya a tal gereiyosai. Bunuqna Devit aqa njiri Solomon a na tal di Qotei gereiyetej.

48 “O was ningi quiy. Qotei Goge Koba a tal tamo na gereiyo qaji dia sqasai. Aqa medabu o qaji tamo bei a nami anjam endegsi marej,

49 “Tamo Koba a marqo, “Lan qure a ijo awo jaram koba. Mandam a ijo singa atqajqa sawa. Deqa e sqajqa tal ningi na gereiyetbqa keresai. E aqaratqajqa sawa bei sosai.

50 E ijo segi ban na ingi ingi kalil di gereiyem unu.” ’ ’ ”

51 Stiven a anjam kalil di marekritisq olo Juda tamo kokba nanngi singila na endegsi minjrej, “Ningi anjam gotranjo ani tamo. Nungo are Qotei aqaq di sosai. Ningi sawa bei bei qaji nanngi bul. Ningi Qotei aqa anjam quqwa urateqnub. Ningi bati gaigai Mondor Bole aqa anjam dego quqwa urateqnub. Nungo moma nanngi kumbra deqaji yoqneb agi ningi na olo yeqnub.

52 Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi na nungo moma nanngi anjam endegsib minjroqneb, ‘Kumbra Bole Yeqnu Qaji Tamo a bqas.’ Degsib minjreznab nanngi quqwa uratoqneb. Osib Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi ugeugeinjroqnsib nūmoqneb. Bei uratosaiqneb. Ariya tamo di a bonaqa ningi na nungo moma nanngi kumbra uge di dauryosib agi tamo di ojsib jeu tamo nanngi banq di ateb. Atnabqa nanngi na qalnab moiyej. Tamo di agi Yesus.

53 Moses a lan angro nanngi banq dena dal anjam yainjrej. Dal anjam di ningi na osib olo dauryqa urateqnub.” Stiven a Juda tamo kokba nanngi degsi minjrej.

Nanngi Stiven meniḡ na qalsib moiyyoteb

54 Onaqa Juda tamo kokba nanngi Stiven aqa anjam di qunab are qametnjrnaqa minjin ani oqetnjrnaqa qalagei anjam atoqnej.

55 Bati qujai deqa Mondor Bole na Stiven singila yonaqa a lan goge tarosiqa Qotei aqa rian koba unej. Unsiqa Yesus a dego Qotei aqa ban woq di tigelesonaq unej.

56 Osiqa Juda tamo kokba nanngi minjrej, “Ningi quiy. Lan waqwoqa Tamo Angro a Qotei aqa ban woq di tigelesonaq e unonum.”

57 Stiven a nanngi degsi minjrnaga nanngi kalil aqa anjam di quqwa uratosib tulan murqumyosib nanngi dabkala ban na getentosib gurgur ti gilsib singila na Stiven ojeb.

58 Ojsib meniḡ na qalib moiqajqa titosib qure polomq osi gileb. Osi gilsib meniḡ na qaloqneb. Tamo nanngi nami Stiven aqa jejamu lanja gisaneyeb qaji nanngi na nanngi gara jugo piqtelenosib angro wala bei aqa nam Sol aqa singaq di koroiyeb.

59 Tamo kalil nanngi meniḡ na Stiven qaleqnabqa a moiqa osiqa endegsi pailyej, “O Tamo Koba Yesus, ni na ijo qunun ame.”

60 Degsi pailyosiqa singa tombol na awoosiq tulan maosiq marej, “O Tamo Koba, nanngi e lubonub nanngi une deqa ni na kambatnjraime.” A degsi pailyosiqa moiyej.

8

1-2 Nanngi Stiven qalnab moinaqa Sol a di unsiqa tulan areboleboleiyej. Osiqa marej, “Keretosib Stiven qalnub moiyo.” Onaqa tamo qudei Qotei aqa kumbra dauryoqneb qaji nanngi Stiven moiyej deqa akamkobaoqnsib bosib aqa jejamu osib subq ateb.

Sol a Kristen nanngi ugeugeinjroqnej

Bati deqa Jerusalem dia Juda tamo kokba nanngi Kristen nanngi qa minjin oqetnjrnaqa ugeugeinjroqneb. Deqa Kristen nanngi segi segi jaraiyosib Judia sawa ti Samaria sawa ti deq giloqneb. Yesus aqa anjam maro tamo nanngi segi Jerusalem di soqneb. Nanngi jaraiyosai.

3 Sol a dego Kristen nanngi qa minjin oqeqnaqa ugeugeinjroqnej. A nanngi segi segi talq giloqnsiqa tamo ti unja ti ojelenoqnsiqa nanngi joqoqnsiqa aiyooqnsiqa tonto talq di breinjroqnej.

Samaria qureq di nanngi Qotei aqa anjam mare mare laqneb

⁴ Yesus aqa tamo ungasari jaraiyeb qaji nanği sawa bei beiq di Qotei aqa anjam bole palontoqnsib laqneb.

⁵ Filip a Samaria nanęo qure kobaqujaq gilsiq dia nanęi Kristus aqa anjam minjroqnej.

⁶ Minjroqnsiqa manęwa gargekoba yeqnaqa nanęi unoqnsib Filip aqa anjam dauryoqneb.

⁷ Tamo ungasari gargekoba nanęi mondor uge ti sonabqa Filip na mondor uge wiyet-njreqnaqa mondor uge nanęi nanęo jejamu uratoqnsib tulaņ leleņoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ungasari jejamu lainjro qaji ti siņa qandamnjro qaji ti gargekoba Filip na bolet-njroqnej.

⁸ Deqa qure dia tamo ungasari nanęi tulaņ areboleboleinjroqnej.

⁹ Qure dia quņam tamo bei soqnej aqa ñam Saimon. A nami quņam gargekoba yoqnsiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, "E tamo kobaquja." Degyeqnaqa tamo ungasari qure dia soqneb qaji nanęi a ulaiyoqnsibqa binjiyoqneb.

¹⁰ Deqa tamo ñam ti tamo laņaj ti kalil qure dia soqneb qaji nanęi Saimon aqa anjam quoqnsib dauryoqneb. Osib aqa ñam soqtoqnsib maroqneb, "Tamo endi a siņgila koba. A Qotei aqa siņgila na waueqnu."

¹¹ Nanęi degyoqneb. Di kiyaaqa? Saimon a nami quņam qaloqnsiq manęwa gargekoba yoqnej deqa. Degsi yonaq yonaq nanęi a unoqnsib binjiyoqneb.

¹² Ariya Qotei na aqa segi tamo ungasari nanęi taqatnjrsim nanęo Mandor Koba sqas anjam bole di Filip a palontoqnsiqa Yesus Kristus aqa ñam mare mare laqnej. Laqnaqa tamo ungasari gargekoba nanęi quoqnsib are bulyoqnsib Yesus qa nanęo areqalo siņgilatoqneb. Degyeqnaqqa Filip na nanęi yansnjroqnej.

¹³ Onaqa Saimon a dego Filip aqa anjam di qusiqa quņam uratosiq are bulyosiq aqa areqalo Yesus qa siņgilatej. Deqa Filip na Saimon dego osiq yansej. Yansonaqa Saimon a Filip dauryosiq laqnsiqa Qotei na Filip aqa baņ na manęwa gargekoba yeqnaq unoqnsiqa tulaņ prugoqnej.

¹⁴⁻¹⁵ Bati deqa Samaria tamo ungasari gargekoba nanęi Qotei aqa anjam osib Yesus qa nanęo areqalo siņgilatoqneb. Deqa Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanęi degsi qusibqa Pita Jon wo qariņnjrnab Samaria nanęoq gileb. Gilsib Samaria nanęi qa endegsib Qotei pailyeb, "O Abu, ni na Samaria nanęi ino Mondor Bole enjtime." Degsib Qotei pailyeb.

¹⁶ Di kiyaaqa? Bati di Qotei aqa Mondor nanęoq aiyosaisoqnej deqa. Nanęi Tamo Koba Yesus aqa ñam na segi yanso eb.

¹⁷ Ariya nanęi aiyel Samaria nanęi qa pailyoqnsibqa nanęo gateq di baņ ateqnab nanęi Qotei aqa Mondor oqneb.

¹⁸ Pita Jon wo nanęi degyeqnaqqa Saimon a unsiqa silali osi bosiqqa nanęi aiyel silali enjrqa osiqa minjrej,

¹⁹ "Niņgi e dego siņgila ebibqa e kamba tamo qudei nanęo gateq di baņ atoqnitqa nanęi Mondor Bole oqnaq."

²⁰ Degsi minjrnaqa Pita na minjej, "Qotei aqa siņgila endi a na iga laņa egwo. Iga silali na awaiyosai. Deqa ni silali na awaiyqa maraim. Ni kumbra ugetonum. Deqa ni ino silali qoji padalqam.

²¹ Ino are miligi Qotei na unqo bolesai. Deqa ni iga ombla wau endi ojqa keresai.

²²⁻²³ E ni numonum ino are miligi tulaņ uge. Ino kumbra uge dena ni siņgila na ojejunu. Deqa ni are bulyosim ino kumbra uge di urat. Osim Tamo Koba pailyimqa a ino are uge di taqal waiyetmqas. Yim a ni qa olo are boleiyqas."

²⁴ Onaqa Saimon na minjrej, "Niņgi segi aiyel e qa Tamo Koba pailyiy. Yimqa e padalqa merbonub di e padalqasai."

²⁵ Ariya Pita Jon wo nanği qure dia Tamo Koba aqa anjam bole palontoqnsib aqa kumbra kalil qa saooqneb. Osib bati bei olo puluosib Jerusalem aiyoqnsib Samaria nanngo qure qure kalilq di brantoqnsib Yesus aqa anjam bole minjre minjre aiyeq nab quoqneb.

Filip a Itiopia tamo bei itosiq Yesus qa saiyoqnej

²⁶ Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Filip aqaq aisiqa minjej, “Ni tigelosim gam Jerusalem dena Gasa qureq aiyejunu deq aiye.” Gam di wadau sawaq di unu.

²⁷ Onaqa Filip a lan angro aqa anjam di qusiqa tigelosiq gam deq aiyej. Aisiq nam atej di Itiopia tamo bei a Qotei louqajqa Jerusalem gilsiq dena puluosiq Itiopia sawaq olo aiyeqnaqa gamq di turej. Tamo di a tamo kobaquja. A Itiopia nanngo mandor aqa ñoro taqatoqnej. Mandor di aqa ñam Kandasi. A uña. Aqa ñoro ti silali ti kalil tamo dena taqatoqnej.

²⁸ Aqa karis goge di awoosiq Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nenğrenq di so qaji di sisiyoqnsiq aiyoqnej.

²⁹ Onaqa Mondor na Filip minjej, “Ni gilsim karis di jojomye.”

³⁰ Degsi minjnaqa Filip a ururosiq karis jojomyosiq tamo di a Aisaia aqa anjam sisiyeqnaqa qusiqa nenemyej, “Ni anjam sisiyeqnum di aqa damu poimqo e?”

³¹ Onaqa tamo dena minjej, “E kiyersiy anjam endi aqa damu poibqas? Tamo bei na anjam endi aqa damu plaltosim merbimqa e poibqas.” Osiqa Filip metonaqa a karis gogetosiq ombla awoeb.

³² Tamo di a Qotei aqa anjam endegsi sisiyoqnej, “A kaja du bul qalib moiğajqa osi gileb. Kaja nanği jungum joqetnjreqnab mequmosib unub dego kere a mequmesoqnej.

³³ Nanği a tulan ugeugeiyosib gisan anjam gargekoba aqa jejamuq di lanja qametoqneb. Deqa a mandamq endi olo sqasai. A angro saiğoji unu deqa tamo qudei na aqa angro bei qa marqa keresai.”

³⁴ Itiopia tamo dena anjam di sisiyekritosiq Filip minjej, “Ni e merbe. Qotei aqa medabu o qaji tamo aqa anjam endi yai qa nenğrenyej? A segi qa kiyo tamo bei qa kiyo nenğrenyej?”

³⁵ Onaqa Filip a anjam dena utru atsiq Qotei aqa anjam qudei ti turtosiq Yesus qa saiyoqnej.

³⁶ Onaqa nanği gam dauryosib aiyoqnsib gam qalaq di ya bei sonaq unsibqa Itiopia tamo dena Filip minjej, “Ni une. Ya agide. Inği bei na e getentbqa keresai. Deqa ni e yansbe.”

³⁷ Onaqa Filip na minjej, “Ni are bulyosim ino areqalo kalil Yesus qa siğilatqam di e ni yansmqai.” Onaqa minjej, “E ijo areqalo Yesus Kristus qa siğilatosim poibqo, a Qotei aqa Niri.”

³⁸ Degsi minjsiq aqa karis tigeltosiq nanği aiyel mandamq aisib Filip na a osiq yaq aisiq yansej.

³⁹ Onaqa nanği aiyel yaq dena tigelonabqa Tamo Koba aqa Mondor na Filip loumtosiq osi gilsiq sawa beiq di atnaqa Itiopia tamo a olo Filip unosai. A yanso ej deqa a tulan areboleboleiyonaqa gam dauryosiq aiyej.

⁴⁰ Onaqa Filip a Asdot qureq di brantosiq dena walweloqnsiq qure qureq di Yesus aqa anjam bole tamo unğasari nanği minjroqnsiq gilsiq Sisaria qureq di brantej.

9

Sol a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo siğilatej

¹ Bati deqa Sol na tamo unğasari Tamo Koba Yesus dauryoqneb qaji nanği ugeugeinjsim moiyojnraqajqa siğila na maroqnej. Deqa a atra tamo gate aqaq gilsiq minjej,

² “Ni anjam bei nenğrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda tamo kokba nanği enjrqai. Enjritqa nanği na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo unğasari

Damaskus qureq di Yesus aqa gam dauryeqnub qaji nanği tontnjrsiy joqsiy Jerusalem bğai.”

³⁻⁴ Degsi minjnaqa anjam di nengrenyosiq yonaqa walwelosi gilsiq Damaskus qure jojomyeqnaqa gamq di pulon şingila koba minjal ti lan goqe na aqaq aisiq tulan rianonaqa a ulonosi mandamq di ęieij. Neiesosiqqa Yesus aqa kakro quej. Yesus na minnej, “O Sol, ni kiyaaqa e ugeugeibeqnum?”

⁵ Onaqa Sol na minnej, “O Tamo Koba, ni yai?” Onaqa minnej, “E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum.

⁶ Deqa ni tigelosim Damaskus qureq gile. Gilsim dia tamo bei itqam. A na ni wau kiye yqam di mermqas.”

⁷ Onaqa tamo nanği Sol ombla walweloqneb qaji nanği Yesus aqa kakro qusib ęam ateb nanği tamo bei unosai. Deqa nanği ulaosib mequmosib lanğa tigelesoqneb.

⁸ Onaqa Sol a mandamq dena tigelosiqqa ęam plaltej a sawa unqa keresai. Deqa nanği a babanyosib Damaskus qureq osi gileb.

⁹ Sol a bati qalub ęam qandimyonaq soqnej. Deqa a inği bei uyosai. A ya uyosai dego.

¹⁰ Damaskus qureq di tamo bei aqa ęam Ananaias a soqnej. A Yesus dauryoqnej qaji. Tamo Koba a na aqa areqalo waqtetosiqqa ęieobilqei na minnej, “O Ananaias.” Onaqa minnej, “Tamo Koba, e agiende.”

¹¹ Onaqa Tamo Koba a na minnej, “Ni tigelosimqa gam bei aqa ęam Tintin di dauryosim gilsim Judas aqa talq di brantqam. Tarsus tamo bei aqa ęam Sol a dia pailyoqnsiq unu di unqam.

¹² E na Sol aqa areqalo waqtetonumqa a ęieobilqei na kumbra endegsi unqo. Tamo bei aqa ęam Ananaias a bosim Sol aqaq di ban atimqa ęam poiym sawa unqas.”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Ananaias na kamba minnej, “O Tamo Koba, Sol a Jerusalem dia ino tamo unğasari nanği tulan ugeugeinjreqnu. Atra tamo kokba nanği na a qarinyonab Damaskus qure endeq bej. A qure endia tamo unğasari ino ęam metoqnsib pailmeqnum qaji nanği tontnjrsim joqsim Jerusalem aiqajqa deqa bej. Tamo gargekoba nanği degsib mareqna b e queqnum.”

¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na Ananaias minnej, “Ni ijo anjam dauryosim Sol aqaq gile. Sol a ijo wau tamo. E na a giltem deqa a ijo ęam osi walwelosim sawa sawa kalilq di tamo unğasari Qotei qaliesai qaji nanği ti mandor kokba ti Israel nanği ti ijo ęam ubtosim minjroqnaqas.

¹⁶ A ijo ęam qa gulbe gargekoba itoqnaqas. Gulbe di e na osoryoqnit itoqnaqas.”

¹⁷ Onaqa Ananaias na minnej, “Od, Tamo Koba, e ino anjam dauryqai.” Osiqa tigelosiq gilsiq Sol soqnej qaji tal di gogetosiqqa Sol aqaq di ban atsiqa minnej, “O ijo was Sol, Tamo Koba Yesus agi gamq di a segi qa babtonaq ni unem qaji a na e endegsi merbqo, ‘Ni gilsim Sol boletimqa aqa ęamdamu olo poiyyas. Yimqa Mondor Bole a Sol aqa are miligiq aisim a şingilatqas.’ O Sol, Yesus na e degsi merbosiqqa qarimbqoqa agi e inoq bonum.”

¹⁸ Ananaias na Sol degsi minjnaqa bati qujai deqa inği bei qe gajige bul Sol aqa ęamdamuq dena ulononaq ęam poiyyonaqa sawa unej. Sawa unsiqa tigelonaq Ananaias na Yesus aqa ęam na yansej.

¹⁹⁻²⁰ Yansonaqa a inği uynaqa jejamu şingilaej.

Sol a Damaskus qureq di maroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri”

Sol a bati qudei Damaskus qureq di tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanği koba na korooqneb. A Juda nanço Qotei tal dego miligiq giloqnsiqqa nanği endegsi minjroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri.”

²¹ Yeqnaqa tamo unğasari aqa anjam quoqneb qaji nanği tulan prugoqnsib maroqneb, “Niği uniy. Sol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu. A nami Jerusalem dia tamo unğasari Yesus aqa ęam metoqnsib pailyeqnub qaji nanği ugeugeinjroqnej. Osiqa

Damaskus endia dego nanği tontnjrsim atra tamo kokba nanğoq olo joqsım aıqajqa bej.” Tamo unğasari nanği degsib maroqnsib tulañ prugoqneñ.

²² Sol a singila na Qotei aqa wau yeqnaqa aqa singila ti powo ti tulañ kobaoqneñ. Deqa a Qotei aqa anjam geregere plaltoqnsıqa endegsi maroqneñ, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarınıyej qaji.” Degsi mareqnaqa Juda tamo kokba Damaskus di soqneñ qaji nanği aqa anjam qalotqa keresaiinjroqneñ.

Juda tamo kokba nanği Sol qalsib moiyoťqajqa maroqneñ

²³ Onaqa bati gargəkoba yala kobooñaqa Juda tamo kokba nanği koroosib mareb, “Iga Sol qalsim moiyoťqom.”

²⁴⁻²⁵ Nanği degsib marsibqa Sol a ulañaim deqa nanği qolo ti qanam ti qure aqa sirañme kalil taqatesoqneñ. Taqatesonabqa tamo unğasari Sol dauryoqneñ qaji nanği na qolo a osib gumbađ di jigsib qure aqa jeñ gogetosib sil na gumba tontosib goge na ura uratonab jeñ qalaq aiyej.

Sol a Jerusalem aisiq di soqneñ

²⁶ Bunuqna Sol a walwelosiqa Jerusalem di brantosiqa tamo unğasari Yesus dauryoqneñ qaji nanğoq gilsıqa minjrej, “E niñgi koba na Qotei aqa wau ojgom.” Degsi minjrnaqa nanği a ulaiyosib saidyeb. Di kiyaaqa? A Yesus dauryoqneñ di nanği poinjrosai deqa.

²⁷ Onaqa Barnabas na Sol osıqa Yesus aqa anjam maro tamo nanğoq gilsıqa Sol a nami gamq di Tamo Koba unnaqa anjam minjeñ qaji deqa nanği sainjrej. Sol a Damaskus dia Yesus aqa ñam na anjam mare mare laqneñ a ulaosaioqneñ deqa ti Barnabas na nanği sainjrej.

²⁸ Deqa nanği Sol osib koba na soqneñ. Sosibqa Sol a Jerusalem dia Tamo Koba aqa ñam na anjam mare mare laqneñ. A ulaosaioqneñ.

²⁹ Bati bei Sol a Juda tamo qudei ti anjam na qotoqneñ. Tamo nanği di Grik anjam maro qaji. Nanği Sol ombła anjam na qotsibqa nanği a qa ugeosib mareb, “Iga Sol qalsim moiyoťqom.”

³⁰ Onaqa Yesus aqa tamo unğasari nanği deqa qusibqa Sol osib Sisaria qureq osi gileb. Gilsib dena Sol qarınıyonabqa Tarsus qureq gilej.

³¹ Bati deqa Judia sawaq di, Galili sawaq di, Samaria sawaq di dego tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo singilateb qaji nanği geregere lawo na soqneñ. Nanği bati gaigai Tamo Koba aqa sorgomq di sonabqa Mondor Bole na are singilatetnjroqneñ. Tamo unğasari gargəkoba nanği are bulyoqnsib Kristen nanğo miligiq aiyeqnañ nanği tulañ kobaoqneñ.

Pita na Aınias boletej

³² Ariya Pita a sawa bei beiq di laqnsıqa gilsıq Lida qureq di brantej. Brantosiqa Qotei aqa segi tamo unğasari qure dia soqneñ qaji nanği itnjrej.

³³⁻³⁴ Dia tamo bei soqneñ aqa ñam Aınias. A jejamu laiyonaq soqneñ. Wausau 8 a bijalq di ñeiesoqneñ. Onaqa Pita na unsiqa minjeñ, “Aınias, Yesus Kristus na ni boletmqo. Deqa ni tigelosim ino bijal qale.” Degsi minjnaqa aqa jejamu singilaonaq a tigelej.

³⁵ Onaqa tamo unğasari kalil Lida qure ti Saron sawa ti dia soqneñ qaji nanği tamo di boleonaq unsibqa nanği are bulyosib Tamo Koba qa nanğo areqalo singilateb.

Pita na Tabita tigeltej

³⁶ Jopa qureq di uña bei soqneñ aqa ñam Tabita. A Yesus dauryoqneñ qaji. Grik anjam na aqa ñam Dorkas. A uña bolequja. A gaigai kumbra tulañ bolequja yoqnsıqa tamo unğasari inği inği saiqoji nanği lueinjroqnsıq inği anainjroqneñ.

³⁷ Bati bei a maiyosıq moiyej. Moinaqa uña qudei na aqa jejamu yansosib warum bei goge di atnañ soqneñ.

³⁸ Lida qure di Jopa qure jojom. Deqa Jopa qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanği Pita a Lida qureq di soqnej di qusibqa tamo aiyel qarınjnab aisib Pita minjeb, “Ni urur au. Ni iga daurgosim koba na Jopa qureq gilqom.”

³⁹ Onaqa Pita a tigelosıqa nanği daurnjrısqı koba na gilsib Jopa qureq di branteb. Brantonabqa nanği Pita osib unğa moiyej qaji aqa warum miligiq gileb. Gilnabqa unğa qobul kalil nanği Pita aqa areq di koroosib akamoqneb. Osib gara jugo ti gara tugo ti nami Dorkas a nanği koba na sosibqa gereiyelenej qaji di Pita osoryeb.

⁴⁰ Onaqa Pita a nanği minjrej, “Nınği kalil oqediy.” Degsi minjrnaqa nanği oqedonab sınga pulutosıq Qotei pailyej. Pailyosıq koboonaqa unğa moiyej qaji aqa areq gilsıqa minjej, “O Tabita, ni tigel.” Degsi minjnaqa a nım plaltosıqa Pita unsiq tigelosıq awoej.

⁴¹ Onaqa Pita na aqa ban ojsıq tigeltej. Tigeltosıqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanği ti unğa qobul nanği ti metnrnaqa nanği warum miligiq bosib Tabita uneb a nımbile soqnej.

⁴² Onaqa Jopa qureq di tamo ungasari kalil nanği manwa deqa qusibqa nanği gargekoba Tamo Koba qa nango areqalo sıngilateb.

⁴³ Onaqa Pita a bati gargekoba yala Jopa qureq di soqnej. Tamo bei wagme aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa nım Saimon aqa talq di a ombla soqneb.

10

Lan anğro bei na Kornilius anjam minjej

¹ Sisaria qureq di tamo bei soqnej aqa nım Kornilius. A Rom tamo. A qaja tamo nanğo gate. A na qaja tamo 100 nanği taqatnjroqnej. Qaja tamo nanği di Itali sawa qaji.

² Kornilius a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. Deqa tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanği a ti Qotei aqa sorgomq di soqneb. Juda nanği inği inği sainjreqnaqa a nanği silali qa aqaryainjroqnej. A bati gaigai Qotei pailyoqnej.

³ Ariya bati bei sen kelințonaqa Qotei na Kornilius aqa areqalo waqtetonaqa neio bulosıqa Qotei aqa lan anğro bei aqaq bonaq unej. Unnaqa lan anğro dena minjej, “O Kornilius.”

⁴ Onaqa Kornilius na lan anğro di koqyosıqa tulan ulaugetosıq minjej, “O Tamo Koba, ni kiyaca ijoq bonum?”

Onaqa lan anğro dena minjej, “Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanği inği inği sainjreqnaqa ni na nanği aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsıq deqa a ni qa tulan areboleboleiyeqnu.

⁵ Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanği qarınjnrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa nım Saimon nım bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas.

⁶ A tamo bei wagme aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa nım Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.”

⁷ Lan anğro dena Kornilius anjam degsi minjsıq olo ulanonaqa Kornilius na aqa kanğal tamo aiyel metnrnaqa aqa areq beb. Qaja tamo qujai dego metonaq aqa areq bej. Qaja tamo di a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. A bati gaigai Kornilius ombla sosıqa wauetoqnej.

⁸ Onaqa Kornilius na anjam kalil lan anğro a marej qaji di nanği qalub minjrısqı qarınjnraq Jopa qureq aiyeb.

Pita a neio bulej

⁹ Nanği walwelosi aisib gamq di qoloinjrnaqa nereneb. Olo nebeonaqa tigelosib aisib Jopa qure jojomyeqnabqa bati qujai deqa Pita a Qotei pailyqa osıqa warum bei gogeqsi deq oqej. Di qanam jige.

¹⁰⁻¹¹ Oqsıq warum dia sonaqa a mamyonaca unğa qudei nanği minjrnaqa inği goiyeteb. Inği goiyeqnabqa Qotei na Pita aqa areqalo waqtetonaqa a neio bulej. A neio bulosıqa lan waqonaq inği bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lan goge dena ura uratonab aiyeqnaq unej.

¹² Gara miligiq di wagme utru segi segi soqneb. Bel ti bauj ti amal ti bagu ti qebari ti sonab unjrej.

¹³ Unjrsiqa kakro bei quej. A marej, “Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.”

¹⁴ Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaiognem. Wagme deqaji uyqajqa di getento koba.”

¹⁵ Osiqa Pita a kakro di olo quej. A marej, “Ingi ingi e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.”

¹⁶ Gara di degsi aiyoqalubtosiq a olo torei oqej.

¹⁷ Neio di aqa utru Pita a poiyoasai. Deqa a are koba qalsiq soqnej. Onaqa tamo qalub Kornilius na qarinjrej qaji nanqi Jopa qureq di brantosib tamo qudei nanqi endegsib nenemnjreb, “Saimon aqa tal qabi unu?” Degsib nenemnjrnabqa nanqi na minjreb, “Saimon aqa tal agide.” Onaqa nanqi walwelosib Saimon aqa tal meq di tigeleb.

¹⁸ Tigelosib maosib mareb, “Saimon nam bei Pita a tal endi unu e?”

¹⁹ Pita a neio deqa are koba qaleqnaqa Qotei aqa Mondor na minjej, “Ni que. Tamo qalub bosib ni qa maronub.

²⁰ Deqa ni tigelosim nanqi daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq. E na nanqi qarinjronum bonub.”

²¹ Onaqa Pita a tal uratosiq mandamq aisiq nanqi areq di brantosiq minjrej, “Ningi tamo nameqnub qaji agi e di. Ningsi kiyaaq bonub?”

²² Onaqa nanqi na minjeb, “Qaja tamo gate aqa nam Kornilius a tamo bolequja. A Qotei aqa sorgomq di sosiq kumbra bole dauryeqnu. Juda kalil nanqi a qa mareqnub, ‘A tamo bolequja.’ Ni que. Ya bilaq Qotei aqa lan angro bei a Kornilius aqaq di brantosiq minjej, ‘Ni tamo qudei nanqi qarinjrimqa aisib Pita minjib ino talq bosim anjam bei mermim quqwan.’”

²³ Onaqa Pita a nanqi anjam di qusiq nanqi joqsqa tal a soqnej qaji dia koba na soqneb. Nerenosib nebeonaqa Pita a nanqi koba na tigelosib gileb. Jopa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanqi dego koba na gileb.

Pita a Kornilius aqa talq gilej

²⁴ Nanqi gilsib gamq di qoloinjnaqa nerenjeb. Olo nebeonaqa nanqi tigelosib gilsib Sisaria qureq di branteb. Kornilius a nanqi qa tariñoqnsiq nam atoqnej. A na aqa tamo si nanqi ti aqa segi leñ nanqi ti kalil minjrnab bosib a ti koroosib tariñoqneb.

²⁵ Onaqa Pita a gilsiq Kornilius aqa talq di brantej. Brantosiq tal gogetonaqa Kornilius a bosiq Pita aqa sinqaq di sinqa pulutosiq a binjiyej.

²⁶ Onaqa Pita na Kornilius tigeltosiq minjej, “Ni tigel. Ni e binjibaim. Aqo ombla mandam tamo.”

²⁷ Degsi minjsiq nanqi ombla anjam qairosib warum bei miligiq gileb. Warum miligiq di tamo ungasari gargekoba nanqi koroosonab unjrej.

²⁸ Unjrsiqa minjrej, “Ningsi qalie, e Juda tamo. Ningsi Juda tamo sai. Ningsi sawa bei qaji. Deqa gago Juda kumbra agiende. Iga nungo tal gogetqajqa getento koba. Iga ningsi koba na laqajqa dego getento koba. Moses aqa dal anjam nami degsi nenjrenjyej unu. Ariya Qotei na e endegsi merbej, ‘Sawa bei bei qaji nanqi ijo namgalaq di tamo uge edegaim.’ Qotei na e degsi merbej.

²⁹ Deqa ningsi e qa anjam qarinyonab e nungo anjam gotranjosai. E nungo anjam dauryosim bosim nungo tal gogetonum. Deqa ningsi merbiy, ningsi kiyaaq e qa anjam qarinyeb?”

³⁰⁻³¹ Onaqa Kornilius na Pita minjej, “Ya ya endi bati qolqe gilqo sen bati kere endego sen kelintonaaq e pailyeqnamqa tamo bei gara tulan qat jigsqa bosiq ijo ulatamuq di tigelosiq merbej, ‘O Kornilius, Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanqi ingi ingi sainjreqnaqa ni na nanqi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulan areboleboleiyeqnu.

³² Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanği qarınjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. A tamo bei wagme aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.’

³³ Lan angro na e degsi merbonaqa e tamo qudei nanği urur qarınjrnám Jopa qureq aisib inoq di branteb. Brantonabqa ni na nanği daurnjrsim agi ijo talq bonum. Deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. Endego iga kalil endia koroosimqa Qotei aqa ñamgalaq di awejunum. Deqa anjam kalil Tamo Koba a na ni mermej qaji di mergimqa iga quqwom.” Kornilius na Pita degsi minjej.

Pita a anjam bole palontej

³⁴ Onaqa Pita a tigelosiq nanği endegsi minjrej, “Endego e qalieonum, Qotei a tamo qudei bole qa maroqnsiq olo tamo qudei uge qa marosaieqnu. Aqa ñamgalaq di tamo kalil kerekere unub.

³⁵ Deqa sawa sawa kalilq di tamo unğasari kumbra bole bole yoqnsib Qotei aqa sorgomq di unub qaji nanği Qotei na tulan areinjreqnu.

³⁶ Bole, nami Qotei na aqa anjam bole qarınjyonaqa Israel nanço segiq aiyej. Anjam bole di aqa damu endegsi unu. Tamo unğasari nanği Qotei ti ombla jeu atoqnsib sonabqa Yesus Kristus na jeu kobotej. Yesus a tamo kalil nanço Tamo Koba.

³⁷ Niği qalie, Jon a bosiq tamo unğasari nanği yanso qa anjam minjroqnej. Bati deqa Yesus Nasaret qaji a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa walweloqnsiq Judia sawa nanço qure kalil keretoqnsiq wauoqnej.

³⁸ Qotei na aqa Mondor Bole ti aqa singila ti Yesus yonaqa a walweloqnsiq kumbra bole bole yoqnej. Yoqnsiq tamo unğasari Satan na ugetnjro qaji nanği kalil boletnjroqnej. Qotei a Yesus ombla soqneb deqa a singila ti wauoqnej.

³⁹ Yesus a Juda nanço sawa ti Jerusalem qure ti dia manwa gargekoba yeqnaqa iga gago ñamdamu na unoqnem. Iga deqa bini saoqnsim laqnum. Ariya nanği na Yesus osib ñamburbasq di qalsib moiyoqneb.

⁴⁰ Bati qalub koboonaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltonaqa a tigelosiq gago ñamdamuq di branteqnaqa iga unoqnem.

⁴¹ A Juda kalil nanço ñamdamuq di brantosaiyoqnej. Iga Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa giltgej qaji gagoq di segi brantoqnej. Agi a subq na tigelosiq iga koba na awoqnsimqa inği ti ya ti uyoqnem.

⁴² A na mergej, ‘E segi qujai Qotei na giltbej qaji. Deqa mondoñ e na tamo ñambile so qaji ti tamo moreño qaji ti nanği peginjrjai. Niği na tamo unğasari nanği e qa degsib minjroqniy.’ Yesus na iga degsi mergej.

⁴³ O ijo was, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği nami endegsib maroqneb, ‘Qotei na tamo unğasari kalil Kristus qa nanço areqalo singilatqab qaji nanği aqa ñam na nanço une kobotetnjrqas.’ ”

Qotei na sawa bei bei qaji nanği aqa Mondor Bole enjrej

⁴⁴⁻⁴⁶ Pita a anjam degsi mareqnaqa bati qujai deqa Mondor Bole aisiqa tamo kalil Pita aqa anjam quoqneb qaji nanço meñ bulyetnjrnaqa nanği qure utru segi segi nanço anjam poinjrnaqa mareñoqneb. Maroqnsib Qotei aqa ñam soqteqnaqna Juda Kristen Pita koba na beb qaji nanği di qusibqa tulan prugeb. Di kiyayaqa? Bati di Qotei na sawa bei bei qaji nanği dego aqa Mondor enjrej deqa. Onaqa Pita a endegsi marej,

⁴⁷ “Iga Juda tamo unum. Iga nami Qotei aqa Mondor em. Dego kere bini sawa bei bei qaji nanği aqa Mondor onub. Deqa tamo bei na iga nanği yansnjrqajqa saidgwa keresai.”

⁴⁸ Osiq nanği minjrej, “Niği Yesus Kristus aqa ñam na yanso oiy.” Degsi minjrnaqa nanği na yanso osib Pita minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Degsi minjnabqa a nanği koba na soqneb.

11

Pita a Jerusalem aiyej

¹ Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Yesus aqa tamo unğasari kalil Judia sawaq di soqneq qaji nanği ti anjam endegsib queb, “Sawa bei bei qaji nanği dego Qotei aqa anjam osib nanço areqaloq di singilateb.”

² Onaqa bati bei Pita a Jerusalem aisiq di sonaqa Juda tamo qudei Yesus dauryoqneq qaji nanği na Pita niriñtosib minjeb,

³ “Sawa bei bei qaji nanği muluñ unosaieqñub. Deqa ni kiyaaqa nanço tal gogetosim nanği ti awoosim iñgi uyoqñem?”

⁴ Onaqa Pita a nanço anjam di qusiqa utruq na anjam endegsi sainjrej,

⁵ “E Jopa qureq di pailyeqñamqa Qotei na ijo areqalo waqtetbonaqa e ñeio bulem. E ñeio bulosimqa iñgi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lañ goge na ura uratonab ijo ulatamuq ainaq unem.

⁶ Unsim geregere gara miligi peleiyosim wagme utru segi segi unjrem. Wagme juwan ti amal ti bagu ti qebari ti gara miligiq di sonab unjrem.

⁷ Unjrsimqa kakro bei quem. A merbej, ‘O Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.’

⁸ Onaqa e marem, ‘O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaioqñem. Wagme uge deqaji uyqajqa di getento koba.’

⁹ Onaqa kakro di a olo lañ goge na brantej. A marej, ‘Iñgi iñgi e jiga saiçoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.’

¹⁰ Gara di degsi aiyoqalubtosiqqa wagme kalil gara ti olo torei goge oqej.

¹¹ “Bati qujai deqa tamo qalub nanği bosib e soqñem qaji tal meq di tigeleb. Tamo bei na nanği Sisaria qureq dena qariñnjrnaq ijoq beb.

¹² Bonab Qotei aqa Mondor na e merbej, ‘Ni tigelosim nanği qalub daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq.’ Degsi merbonaqa e tigelosim nanği qalub daurnjrsim Yesus aqa tamo 6 agi endia tigelejñunub qaji nanği koba na gilem. Gilsim Sisaria qureq di brantosim tamo di aqa tal gogetem.

¹³⁻¹⁴ Gogetonamqa tamo dena iga endegsi saigej, ‘Lañ anğro bei a bosiqqa ijo talq endi tigelesonaq e unem. Unnamqa merbej, “Ni na tamo qudei nanği qariñnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na ni Qotei aqa anjam mermimqa anjam dena Qotei na ni oqas. Osim tamo unğasari kalil ni ombla tal qujaiq endi unub qaji nanği dego elenqas.” ’

¹⁵ O ijo was, tamo dena iga degsi saigonaqa e kamba anjam marqa yeqñamqa Mondor Bole a tamo kalil tal dia koroosoqneq qaji nançoq aiyej. Mondor a nami iga Juda gagoq aiyej dego kere nançoq aiyej.

¹⁶ Nançoq ainaqa e unsimqa Tamo Koba aqa anjam nami marej qaji deqa olo are qalem. Agi a endegsi marej, ‘Jon a ya na tamo unğasari nanği yansñroqnej. Ariya e Mondor Bole aqa singila na niñgi yansñgwai.’

¹⁷ O ijo was niñgi quiy. Iga nami Tamo Koba Yesus Kristus qa gago areqalo singilatonamqa Qotei na aqa Mondor Bole iga egej. Bini sawa bei bei qaji nanği dego Yesus qa nanço areqalo singilateqñabqa Qotei na aqa Mondor nanği enjreqñu. Deqa Qotei aqa wau di e na getentqa keresai.”

¹⁸ Onaqa Juda tamo Pita niriñteb qaji nanği aqa anjam di qunabqa nanço niriñ koboej. Deqa nanği Qotei aqa ñam soqñtosib mareb, “Bole, Qotei a sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetñjreqñu. Deqa nanği dego ñambile gaigai sqab.”

Antiok qureq di tamo unğasari gargekoba nanği are bulyoqneq

¹⁹ Ariya Juda tamo Stiven qaleb qaji nanği na Kristen nanği ugeugeinjqñab segi segi jaraiyosib Fonisia sawa ti Saiprus nui ti Antiok qure ti deq gileleñeb. Gilsib dia Qotei

aqa anjam mare mare laqneb. Laqnsibqa Juda nanği segi Qotei aqa anjam minjroqneb. Sawa bei bei qaji nanği Qotei aqa anjam minjrosaioqneb.

²⁰ Ariya Kristen qudei nanği Saiprus ti Sairini ti dena tigelosib Antiok qureq aisib Grik nanği dego Tamo Koba Yesus aqa anjam bole minjroqneb.

²¹ Kristen nanği di Tamo Koba aqa singila ti wauoqneb deqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo singilatoqnsib are bulyoqneb.

²² Onaqa Yesus aqa tamo unğasari Jerusalem di soqneb qaji nanği kumbra deqa qusibqa Barnabas qarinyonab Antiok gilej.

²³ Antiok gilsiq a Qotei a Grik nanği qa dego are boleiyognsiq aqaryainjroqnej di unej. Unsiqa tulan areboleboleiyej. Deqa a na nanği kalil are singilatetnjroqnsiq minjroqnej, “Ninği Tamo Koba a gaigai dauryoqnsib soqniy.”

²⁴ Barnabas a tamo bolequja. Mondor Bole aqaq di sonaqa a singila ti wauoqnej. Aqa areqalo kalil Tamo Koba Yesus qa singilatosiq soqnej. Deqa a Yesus aqa anjam mareqnaqa tamo unğasari gargekoba nanği quoqnsib Yesus aqaq boqneb.

²⁵ Ariya bati bei Barnabas a Sol nıamqajqa marsiq Tarsus qureq gilej.

²⁶ Gilsiq Sol nıamosiq itosiq ombla puluosib Antiok olo aiyeb. Aisib dia wausau qujai Yesus aqa tamo unğasari nanği koba na wauoqneb. Wauoqnsibqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Qotei aqa anjam minjroqneb. Antiok dia tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanço nıam Kristen wainjreb.

²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa medabu o qaji tamo qudei nanği Jerusalem dena wal-welosib Antiok beb.

²⁸ Bei aqa nıam Agabus. Nanği Antiok bonabqa Qotei aqa Mondor na Agabus medabu singilatetonaqa a tigelosiq marej, “Sawa sawa kalilq di nanği mam koba oqab.” Agabus a degsi marej. Mam di bunuqna Mandor Koba Klodius aqa bati qa brantej.

²⁹ Yesus aqa tamo unğasari nanği Agabus aqa anjam di qusibqa nanği nanço segi segi silali soqnej di koroiyeb. Koroiyosib nanço Kristen was Judia sawaq di soqneb qaji nanği aqaryainjrqa marsib silali qarinyonab nançoq aiyej.

³⁰ Silali di nanği Barnabas Sol wo enjrnabqa nanği na osi aisib Kristen gate Judia sawaq di soqneb qaji nanço banço di ateb.

12

Herot na Pita ojsiq tonto talq di waiyej

¹ Bati deqa Mandor Herot na Yesus aqa tamo unğasari qudei nanği ojelenosiq ugeugeinjroqnej.

² Osiqa a na qaja tamo bei qarinyonaqa gilsiq Jon aqa was Jems serie na qalnaq moiyej.

³ A degyonaqa Juda tamo kokba nanği areboleboleinjrej di qalieosiq deqa Pita dego ojej. Bati di Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Yori Bati Koba.

⁴ Herot a Pita ojsiq tonto talq di waiyosiq qaja tamo 16 nanği minjrnaqa nanği Pita taqatesoqneb. Herot a endegsi are qalej, “Yori bati koba nıam Pasova di koboamqa e Pita osiy Juda nanço ulatamuq di tigeltqai.”

⁵ Pita a tonto talq di sonaqa Yesus aqa tamo unğasari nanği singila na Pita qa paily-oqneb.

Lañ anğro bei a bosiq Pita tonto talq dena oqeq atej

⁶ Herot a marej, “Nebeamqa e na Pita osiy Juda nanço ulatamuq di tigeltqai.” Qolo deqa qaja tamo aiyel na Pita osib tonto tal miligiq di warum beiq waiyosib ambletosib sil kokba aiyel na tontonab neiesoqnej. Qaja tamo qudei nanği tonto tal siranme jojomq di tigelesosib taqatoqneb.

⁷ Onaqa qolo qujai deqa Tamo Koba aqa lañ anğro bei a warum miligiq di brantoqu-jatej. Aqa rian na warum di tulan suwantej. Onaqa lañ anğro dena Pita jar bançaq di

kontosiq̄a dudumyej. Dudumyosiq̄ minnej, “Ni tigeloqujat.” Degsi minjnaqa sil kokba aiyel Pita aqa ban̄ qoseb qaji di pambloᅇosib uloᅇeb.

⁸ Onaqa lan̄ an̄gro na olo Pita minnej, “Ino gara tigsim ino siᅇga tatal jige.” Onaqa Pita a degyonaqa olo minnej, “Ino gara jugo dego jigsim e daurbe.”

⁹ Degsi minjnaqa Pita a warum di uratosiq̄ lan̄ an̄gro dauryosiq̄ gilej. Lan̄ an̄gro a bole Pita oqeq̄ atej di Pita a poiynosai. A are qalej, “E ᅇiobilqeionum kiyo?”

¹⁰ Nan̄gi walwelosib qaja tamo bei tonto tal taqatesoq̄nej qaji di bunyosib gilsib olo qaja tamo bei bunyosib siran̄me kobaquja ain na gereiyo qaji di brantonab siran̄ a segi waqonaqa nan̄gi aiyel oqedeb. Siran̄me di tonto talq̄ dena oqedosim qureq̄ aiqajqa siran̄me. Nan̄gi siran̄me dena oqedosib gam dauryosib giloq̄nsib lan̄ an̄gro na Pita uratosiq̄ ulan̄ej.

¹¹ Onaqa Pita a poiyoᅇnaqa marej, “Bole. Endego e qalieonum, Juda nan̄gi e lubqa laqnabqa Tamo Koba a na aqa lan̄ an̄gro qarinyoqa bosiq̄ e aqaryaibosiq̄ Herot aqa ban̄q dena e oqo.”

¹² Pita a degsi poiyoᅇnaqa walwelosi gilsiq̄ Jon aqa ñam bei Mak aqa ai Maria aqa talq̄ di brantej. Tal miligiq̄ di Kristen gargekoba nan̄gi koroesosib Pita qa pailyoq̄neb.

¹³⁻¹⁴ Onaqa Pita a tal meq̄ di brantosiqa siran̄meq̄ di tigelosiq̄ kindokindoᅇosiq̄ maeq̄naqa kan̄gal uᅇa bei aqa ñam Roda a bosiq̄a siran̄ waqtqa osiq̄a Pita aqa kakro qusiq̄ tulan̄ areboleleiyej. Onaqa a siran̄ waqtqa uratosiq̄a olo urur ti warum miligiq̄ gilsiq̄a nan̄gi minjrej, “Pita b̄qo agi tal meq̄ di tigelejunu!”

¹⁵ Onaqa nan̄gi na minjeb, “Ni nanarionum. Di Pita sai.” Degsi minjnabqa a tulan̄ siᅇgilaosiq̄a minjrej, “E nanariosai. E bole maronum. Pita a b̄qo aqa kakro quonum.” Onaqa nan̄gi na minjeb, “Di Pita sai. Di aqa lan̄ an̄gro kiyo?”

¹⁶ Onaqa Pita a siran̄meq̄ di tigelesosiq̄a kindokindoᅇeq̄naqa nan̄gi kalil bosib siran̄ waqtosib Pita unsib tulan̄ prugeb.

¹⁷ Onaqa Pita a aqa ban̄ soqtonaqa nan̄gi kirionabqa Tamo Koba a na tonto talq̄ dena oqeq̄ atej deqa nan̄gi sainjrej. Osiq̄a minjrej, “Niᅇgi gilsib Yesus aqa tamo un̄gasari kalil Jems ombla endegsib minjriy, ‘Pita a tonto talq̄ dena oqedqo.’ ” Pita a nan̄gi degsi minjrsiq̄a nan̄gi uratnjrsiq̄ tal beiq̄ gilej.

¹⁸ Nebeonaqa qaja tamo tonto tal taqatesoq̄neb qaji nan̄gi ᅇam ateb Pita a tonto talq̄ di sosai. Nan̄gi degsi unsibqa tulan̄ ulaugetosib are koba qaloq̄nsib maroq̄neb, “Pita a qabitqo?”

¹⁹ Onaqa Herot na aqa qaja tamo qudei nan̄gi minjrej, “Niᅇgi tonto talq̄ gilsib Pita osib boiy.” Degsi minjrnaqa nan̄gi tonto talq̄ gilsib Pita qa ᅇamonab ugeinjrej. Ugeinjrn̄aqa olo puluosib aisib Herot minjeb, “Pita a tonto talq̄ di sosai.” Degsib Herot minjnabqa a segi gilsiq̄ qaja tamo tonto tal taqatesoq̄neb qaji nan̄gi nenemn̄jrnaqa minjeb, “Pita a qabitqo kiyo di iga qaliesai.” Nan̄gi degsib Herot minjnabqa a na aqa qaja tamo qudei nan̄gi minjrej, “Nan̄gi Pita geregere taqatosai deqa niᅇgi na nan̄gi ñumib moreᅇq̄ab.” Osiq̄a bunuq̄na Herot a Judia sawa uratosiq̄a Sisaria qureq̄ gilsiq̄ di soq̄nej.

Herot a moiyej

²⁰ Herot a nami Tair qure ti Saidon qure ti nan̄gi qa ᅇirin̄ugetej. Deqa tamo un̄gasari qure aiyel dia soq̄neb qaji nan̄gi koroosib mareb, “Iga tamo qudei qarinyᅇrimqa nan̄gi Sisaria qureq̄ aisib Herot aqa are latetq̄ab. Yim aqa ᅇirin̄ koboq̄as.” Nan̄gi degsib marsib tamo qudei qarinyᅇrn̄abqa nan̄gi aisib Herot aqa talq̄ di brantosib tal taqato tamo aqa ñam Blastus endegsib minjeb, “Ni na Herot minjim a odimqa iga a ombla qairqom. Yim aqa ᅇirin̄ koboq̄as.” Sawa kalil Herot a taqatoq̄nej qaji nan̄goq̄ dena Tair ti Saidon ti nan̄gi na iᅇgi awaiyoq̄neb. Utru deqa nan̄gi Herot aqa ᅇirin̄ kobotqajqa mareb. Onaqa Blastus a nan̄go anjam di qusiq̄a gilsiq̄ Herot minnej.

²¹ Minjnaqa Herot a qusiq̄a odosiq̄a nan̄gi koba na qairqajqa bati atej. Bati branton- aqa nan̄gi koroᅇnabqa Herot a nan̄gi anjam bei minjrqa osiq̄a mandor kokba nan̄go

wala gaigai jigeqñub deqaji bei jigsıqa aqa awo jaram kobaq di awoosıq nanđi anjam minjroqnej.

²² Minjreñnaqa tamo unđasari koroesoqñeb qaji nanđi aqa anjam di quoqñsib tulañ areboleboleinjrnaqa leleñosib maroqñeb, “Herot a mandam tamo sai. A dego qotei bei. Deqa a anjam degsi mareqñu.”

²³ Herot a Qotei bole aqa ñam soqtosai. A aqa segi ñam soqtoqñsıqa anjam maroqñej. Deqa Tamo Koba aqa lañ anđro bei urur aısiq Herot a ma uge yonaqa aqa bi ani ambli na uynab a moiyej.

²⁴ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulañ kobaoqñsıqa qure qure kalil keretoqñej.

²⁵ Onaqa Barnabas Sol wo nanđi Jerusalem dia nanđo wau kobotosib olo puluqa laqñsib Jon aqa ñam bei Mak a osib koba na Antiok qureq gileb.

13

Antiok qureq di Kristen nanđi na Barnabas Sol wo gıltnjreb

¹ Antiok dia Qotei aqa medabu o tamo nanđi ti Qotei aqa anjam plalto tamo nanđi ti Kristen nanđo ambleq di soqñeb. Nanđo ñam agiende. Bei Barnabas. Bei Simeon aqa ñam bei Niger. Bei Lusius. A Sairini qaji. Bei Manain. A nami Mandor Herot ombla tal qujaiq di anđro kiñilala sosib boleeb. Bei Sol.

² Nanđi Tamo Koba a qa louoqñsib inđi ti ya ti uratosib sonabqa Mondor Bole na nanđi minjrej, “Ninđi Barnabas Sol wo nanđi aiyel gıltnjrsib qariñnjribqa nanđi gilsib wau e na enjronum qaji di ojgab.”

³ Onaqa nanđi inđi ti ya ti uratosib pailjosib nanđo aiyel gateq di ban atsib qariñnjrnab gileb.

Saiprus nuiq di Barnabas Sol wo nanđi Yesus aqa anjam bole maroqñeb

⁴ Mondor Bole na nanđi aiyel qariñnjrnaq gilsib Selusia qureq di brantosib dia qobuñ bei gogetosib qobuñ na gilsib Saiprus nuiq di branteb. ⁵ Brantosib Salamis qureq di tiryosib dena nanđi sinđa na walweloqñsib Juda nanđo Qotei tal qudei miligiq giloqñsib Qotei aqa anjam minjre minjre laqñeb. Jon aqa ñam bei Mak a nanđi aiyel daurnjrsiq aqaryainjroqnej.

⁶ Nanđi Saiprus nui aqa qure kalil keretosib Pafos qureq di branteb. Osib qure dia quñam tamo bei aqa ñam Barjisas iteb. A Juda tamo. A na tamo unđasari nanđi gisa gisañjroqñsıqa endegsi minjroqñej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

⁷⁻⁸ Rom nanđo gate koba bei aqa ñam Sergius Paulus a Pafos qureq di soqñej. Barjisas a gaigai Sergius Paulus dauryosiq laqñej. Sergius Paulus a qalie tamo kobaquja. A na Barnabas Sol wo nanđi metnjrnaqa aqa areq bosib Qotei aqa anjam minjoqñeb. Onaqa Barjisas (Grik anjam na aqa ñam Elimas) a are qalej, “E na Barnabas Sol wo nanđo anjam gegentoqnqai. Sergius Paulus a Yesus qa aqa areqalo sinđilato uge.”

⁹⁻¹⁰ Sol aqa ñam bei Pol. Mondor Bole a Pol aqa miligiq aısiq sinđila yonaqa a na Elimas kogyosiq minjej, “Ni Satan aqa anđro. Ni kumbra bole kalil jeutosim laqñum. Ni gisañ anjam marqajqa ino areqaloq di maqejunu. Ni gisañ kumbra yqajqa tulañ sinđilaeqñum. Ni Tamo Koba aqa anjam bole beltoqñsimqa olo gisañ anjam segi mareqñum. Ino kumbra uge di ni uratqa keresai.

¹¹ Deqa ni que. Endego Tamo Koba aqa sinđila inoq aiyimqa ni ñamdamu geteñmimqa bati gargekoba yala señ unqasai.” Degsi minjnaqa aqa ñamdamu ambruiyonaqa a sawa unqa keresai. Deqa a na tamo qudei nanđi metnjroqñsıqa endegsi minjroqñej, “Ninđi ijo ban ojsib e gam osorbiy.”

¹² Sergius Paulus a Tamo Koba aqa sinđila di unsiqa Qotei aqa anjam Pol Barnabas wo nanđi maroqñeb qaji di poiyoñnaqa tulañ prugosiq Yesus qa aqa areqalo sinđilatej.

Pol a Pisidia sawaq di Qotei aqa anjam palontej

¹³ Onaqa tamo nanği Pol dauryosib laqneb qaji nanği a koba na Pafos qure uratosib qobun na gilsib Pamfilia sawaq di brantosib Perga qureq di tiryeb. Tiryosib dia Jon Mak a nanği uratnjrsiqa olo puluosiq Jerusalem aiyej.

¹⁴⁻¹⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanği Perga qure uratosib siŋga na walwelosib Pisidia sawaq gilsib Antiok qureq di branteb. Brantosib di sonabqa yori batiej. Deqa nanği Qotei tal miligiq gilsib awoonabqa Juda gate kokba nanği tigelosib Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo anjam ti sisiyoqneb. Sisiyosib koboonaqa nanği na Pol Barnabas wo minjreb, “O gago was aiyel, niŋgi gagoq bonub deqa tamo unġasari nanġo are siŋgilatetnjrqajqa anjam bei soqnim tigelosib mariy.”

¹⁶ Onaqa Pol a tigelosiq aqa baŋ soqtonaqa tamo unġasari nanği kirionabqa endegsi minjrej, “O Israel niŋgi ti tamo unġasari kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji niŋgi ti ijo anjam endi quiy.

¹⁷ Qotei a nami gago moma nanği giltjnnaqa nanği Isip sawaq di tulaŋ garggekobaon-abqa Qotei a siŋgila na nanği joqsiqa Isip uratosib gileb. Gago moma nanği di aġi Israel.

¹⁸ Nanği gilsib wausau 40 wadau sawaq di sonabqa Qotei a nanġo gulbe qoboiyetnjro-qnej.

¹⁹ Osiqa Kenan sawaq di qure kokba 7 padaltnjrsiqa nanġo mandam pupoiyoqnsiq gago moma nanği enjroqnej. Qotei a nanği degnjroqnsiq bosu bosiq wausau 450 koboej.

²⁰ Di koboonaqa Qotei a gago moma qudei nanği giltjnrsiqa gate kokba atsiqa siŋgila enjreqnaqa siŋgila dena nanği na Israel tamo unġasari nanği taqatnjroqneb. Degsib yonab yonab Qotei aqa medabu o qaji tamo Samuel aqa bati brantej.

²¹ “Onaqa Israel nanği na Samuel minjeb, ‘Ni na tamo bei giltimqa a gago mandor koba sosim iġa taqatgwas.’ Degsib Samuel minjnabqa a na Kis aqa njiri Sol giltonaqa a Israel nanġo mandor koba soqnej. Sol a Benjamin aqa leŋ. A Israel nanġo mandor koba sonaqa wausau 40 koboej.

²² Onaqa Qotei na Sol kobotosiqa olo Devit giltonaqa a kamba Israel nanġo mandor koba soqnej. Qotei a Devit qa endegsi marej, ‘E Jesi aqa njiri Devit unonum, aqa kumbra tulaŋ boledamu. E Devit aqa kumbra qa tulaŋ arearetbeqnu. E qalieonum, a ijo areqalo kalil dauryoqnaqas.’

²³ O ijo was niŋgi quiy. Qotei aqa anjam bei a nami marej qaji di a segi dauryosiqa Devit aqa leŋ nanġoq dena tamo bei giltosiqa qarinyonaq Israel gagoq bej. Tamo di aqa ñam Yesus. A iġa padalo sawaq na elenqajqa deqa Qotei na qarinyonaq bej.

²⁴ “Yesus na aqa wau utru atosaisonaqa Jon a namoqna bosiq a Israel nanği endegsi minjroqnej, ‘Niŋgi are buliyibqa e na niŋgi yansŋwai.’

²⁵ Osiqa aqa wau kobotqa osiqa olo endegsi maroqnej, ‘Niŋgi e qa kiyersib mareqnu? E nami mernġem, e Kristus sai. Kristus a ijo qoreq na bqas. Aqa ñam kobaquja. E ñam saiqoji. E tamo laŋaj. Deqa e na Kristus kaŋgalyqajqa e tamo bolesai.’ Jon a degsi maroqnej.

²⁶ “O Abraham aqa moma niŋgi ti tamo kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji niŋgi ti ijo anjam endi quiy. Niŋgi kalil ijo was. Qotei a iġa padalo sawaq na elenqas anjam di a na qarinyonaq gagoq bej.

²⁷ Tamo unġasari Jerusalem di unub qaji nanġo gate ti nanği na Yesus qalib moiqaqja anjam qoseb. Di kiyaqqa? Yesus a bole Kristus di nanği poinjrosai deqa. Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam yori bati gaigai sisiyeqnuq qaji di aqa damu dego nanği poinjrosai. Utru deqa nanği na Yesus qalib moiqaqja anjam qoseb. Nanġo kumbra dena nanği Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam keretosib yeb.

²⁸ Nanği Yesus aqa une bei babtosai. Nanği a moiyoqajqa utru saiqoji. Deqa nanği laŋa aqa jejamuq di une qamsib Pailat minjeb, ‘Yesus a une ti deqa ni a ŋamburbasq di gaint.’ Degsib minjnabqa a na Yesus osiq qaja tamo nanġo baŋq di atnaqa nanği a qal nab moiyej.

²⁹ Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanği nami nenğrenyeş qaji di Juda nanği keretosib yosib ağı Yesus qalsib moiýoteb. Moiyotosib ńamburbasq dena osib subq ateb.

³⁰⁻³¹ Onaqa Qotei na olo Yesus subq na tigeltonaqa a tigelosiqa tamo nanği nami a ombla Galili sawa uratosib Jerusalem aiyeb qaji nanğo ńamdamuq di bati gargekoba branteqnaqa nanği unoqneb. Deqa bini nanği Yesus qa anjam saոqsib laqnaşqa Juda tamo unğasari kalil nanği queqnuş.

³² “Nami Qotei na gago moma nanği anjam bole endegsi minjrej, ‘E na Kristus qarınjıt bosim tamo unğasari nanği elenqas.’ Qotei aqa anjam bole di bini aqo Barnabas wo na ninği merngeqnum.

³³ Qotei na anjam bole di aqa damu babtqa osiq deqa Yesus olo subq na tigeltej. Gago moma nanğo len ağı iga. Deqa Yesus a gagoş bej. Devit a nami louqa buk miligiq di Yesus qa endegsi nenğrenyeş,

‘Ni ijo anğro bole.

Bini e ni ńambabtmonum.’

Devit a lou namba 2q di anjam di nenğrenyeş.

³⁴ Bunuqna Yesus a moınaqa Qotei na subq na tigeltej deqa Yesus a olo moişasai. Aqa jejamu subq di qusaşasai dego. Ağı Qotei a nami mareş, ‘E nami Devit boletem dego kere e ninği boletnğwai. E bole mernğonum.’

³⁵ Deqa ninği quiy. Nami Devit a Qotei minjeş, ‘Ni ino segi anğro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu subq di uratim qusaşasai.’ Devit a degsi Qotei minjsiqa louqa buk miligiq di nenğrenyeş.

³⁶ Ninği qalie, Devit a mandamq di sosiqa a Qotei aqa areqalo dauryoqnej. A moınaqa aqa jejamu subq ateb. Aqa moma nanği nami subq ateleneb a dego degsib subq ateb. Onaqa aqa jejamu subq di qusaşej.

³⁷ Ariya tamo Qotei na subq na tigeltej qaji aqa jejamu qusaşasai. Tamo di ağı Yesus.

³⁸ O ijo was, ninği endegsi poinğem. Yesus qujai di aqa ńam na Qotei a nunğo une kobotetnğwas. E Yesus qujai deqa anjam plaltoqnsim ninği merngeqnum.

³⁹ Ninği Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena Qotei a nunğo une kobotetnğwasai. A ninği tamo bole qa mernğwasai dego. Tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo şingilateqnuş qaji nanği segi Qotei na une kobotetnğroqnsiq nanği tamo bole qa minjreqnu.

⁴⁰ Deqa ninği geregere ńam atoqniş. Qotei aqa medabu o tamo nanğo anjam nanği nami maroqneb qaji di aqa damu nunğoş bo uge. Ağı nanği endegsib maroqneb,

⁴¹ ‘O ijo anjam misilinşo qaji tamo, nunğo bati qa e na maşwa bei babtıtqa ninği di unsib tulaş prugwab. Tamo bei na maşwa deqa saınğwas di ninği bole qa marşasai. Deqa ninği padalougetqab.’ ” Pol a anjam degsi mareş.

⁴² Onaqa lou koboonaqa Pol Barnabas wo nanği Qotei talq dena oqedonabqa tamo unğasari nanği na minjreb, “Yori bati bei ninği bosib anjam deqaji olo mergibqa iga quşwom.”

⁴³ Tamo unğasari nanği jaraiyeqnaşqa nanğo ambleq di Juda gargekoba nanği na Pol Barnabas wo nanği daurnjreb. Sawa bei bei qaji qudei nami Qotei aqa sorgomq di şqa marsib Juda nanğo miligiq aiyeb qaji nanği dego Pol Barnabas wo nanği daurnjreb. Deqa nanği aiyel na nanğo are şingilatetnğroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei a ninği qa are boleiyeqnuş aqa kumbra di ninği geregere ojesoqniş.”

⁴⁴ Onaqa yori bati bei tamo unğasari kalil Antiok qureq di soqneb qaji nanği Qotei aqa anjam quşwa marsibqa bosib Qotei talq di koroeb.

⁴⁵ Onaqa Juda nanği na nanği unjrsib are ugeinjrej. Deqa Pol a anjam mareqnaqa nanği na aqa anjam gegentoqnsib a misilinşoqneb.

⁴⁶ Yeşqnaş Pol Barnabas wo nanği na Juda nanği şingila na endegsib minjreb, “Qotei na aqo Barnabas wo qarınşosiq mergeş, ‘Ninği namoşna Juda nanği segi ijo anjam minjroqniş.’ Mergeş deqa iga bosim Qotei aqa anjam ninği Juda segi namoşna merngeqnum.

Merngeqnamqa ningi na gago anjam gotranjeqnuub. Nunjo kumbra dena ningi nunjo segi jejamuq di une atoqnsib ningi nambile gaigai sqajqa gam urateqnuub. Deqa ningi quiy. Bini aqo aiyel ningi uratngsimqa sawa bei bei qaji nanjoq giloqnsim Qotei aqa anjam nanji minjroqnuom.

⁴⁷ Iga degyqom. Di kiyaaqa? Tamo Koba a nami iga endegsi mergej, 'E ni qarinqmitqa ni pulonj bul sosim sawa bei bei qaji nanjoq giloqnuqam. Giloqnsim lanj utru qolqeq di tamo ungasari nanji ijo anjam minjroqnuim e na nanji elenqai.' "

⁴⁸ Onaqa sawa bei bei qaji nanji Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjrnaga Tamo Koba aqa anjam binjyoqneeb. Deqa qure dia tamo ungasari Qotei na nami nambile gaigai sqajqa giltjnrej qaji nanji Yesus qa nanjo areqalo sinjilateb.

⁴⁹ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaosiqqa sawa di keretej.

⁵⁰ Onaqa Juda nanji Pol Barnabas wo nanji qa tulan minjin oqetnjrnaga uja kokba qudei Qotei qa louoqneeb qaji nanji ti qure deqa gate kokba ti nanjo are ugetetnjreb. Are ugetetnjrnabqa nanji tigelosib Pol Barnabas wo nanji ugeugeinjrsib nanji aiyel qure dia sqajqa sinjila na saidnjrsib winjrnab jaraiyeb.

⁵¹ Deqa nanji aiyel nanjo sinja tumbrum butuyosib qure di urateb. Juda nanji nanjo segi une qalieqajqa deqa nanji aiyel kumbra di yeb. Yosib Aikoniam qureq aiyeb.

⁵² Bati deqa Antiok qureq di Mondor Bole a tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo sinjilateb qaji nanjo are miligiq aiyooqnsiqqa nanji sinjilatnjreqnaqa nanji tulan areboleboleinjroqnej.

14

Pol Barnabas wo nanji Aikoniam qureq di Qotei aqa anjam palontoqneeb

¹ Pol Barnabas wo nanji Aikoniam dia Juda nanjo Qotei tal miligiq gileb. Gilnabqa tamo ungasari nanji koroesonabqa tigelosib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneeb. Minjreqnabqa nanjo aiyel anjam dena tamo ungasari tulan gargekoba Juda ti Grik ti are gametnjrnaga nanji Yesus qa nanjo areqalo sinjilateb.

² Onaqa Juda qudei nanji Pol Barnabas wo nanjo anjam quqwa uratosib Grik qudei nanjo are ugetetnjrnabqa nanji Yesus aqa tamo ungasari nanji qa ugeosib misilinjroqneeb.

³ Deqa nanji aiyel Aikoniam qureq di sokobaiyosib Tamo Koba a tamo ungasari nanji qa are boleyeqnu anjam di mare mare laqneeb. Nanji aiyel ulaosai. Tamo Koba a na nanji aiyel sinjila enjreqnaqa nanji manja gargekoba yoqneeb. Yeqnabqa tamo ungasari gargekoba nanji manja di unoqnsib endegsi poinjroqnej, "Bole, nanjo aiyel anjam di Qotei aqa anjam."

⁴ Onaqa qure dia tamo ungasari nanji poelenosib qudei nanji Juda nanji daurnjrsib olo qudei nanji Pol Barnabas wo nanji daurnjreb.

⁵ Deqa Grik qudei ti Juda qudei ti nanjo gate nanji ti endegsib are qaleb, "Iga na nanji aiyel ugeugeinjrsim menin na nunsim moiyojnjqom."

⁶ Onaqa nanjo areqalo di Pol Barnabas wo nanji qalieosib jaraiyosib Likonia sawa nanjo qure aiyel Listra ti Derbe ti deq aiyeb. Aisib sawa bei jom di dego branteb.

⁷ Brantosib dia Yesus aqa anjam bole mare mare laqneeb.

Pol Barnabas wo nanji Likonia sawaq di Yesus aqa anjam bole maroqneeb

⁸ Listra qureq di tamo bei ai miligiq na sinja qandamo nambabej qaji a soqnej. A nami walwelosioqnej. Aqa sinja sinjila saiqoji. Awogaigaisoqnej.

⁹ Bati deqa Pol a Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo di a quoqnej. Onaqa Pol na tamo di koqyosiqqa aqa areqalo unej aqa areqalo qujai Qotei na a boletbqa kere.

10 Degsi unsiq deqa tamo di metosiq minjej, “Ni tigelosim walwel.” Minjnaqa a tigeloqijatosisiq walwelej.

11 Pol a kumbra di yonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği unsibqa nanžo segi Likonia anjam na lelenoqnsib maroqneb, “Ninği uniy. Gago qotei nanği tamo bulyosib gagoq bonub.”

12 Nanği degsib lelenoqnsib Barnabas minjeb, “Ni gago qotei Sus.” Pol a Qotei aqa anjam plaltoqnej deqa nanği a minjeb, “Ni gago qotei Hermes.”

13 Qure polomq di nanžo qotei Sus aqa atra tal soqnej. Deqa atra tamo a makau qudei osiq nam so na walatnjrsiqa Pol Barnabas wo nanği aiyel atrainjrqa marsiqa tamo ungasari gargekoba joqsiq nanği koba na qure polomq gileb.

14 Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo aiyel Barnabas Pol wo nanği deqa qusibqa are tulan gulbeinjernaqa nanžo segi gara bumbranjosib gurgur ti tamo ungasari nanžo ambleq aisib lelenosib minjreb,

15 “O tamo ungasari, ninği kiyaca kumbra endi yeq nub? Aqo aiyel mandam tamo, ninği ti kere. Aqo aiyel na Yesus Kristus aqa anjam bole ninği merngeqnum. Di kiyaca? Ninği are bulyosib gisan qotei kalil endi torei uratnjrsib Qotei nambile so qaji a qa nunžo areqalo singilatqajqa deqa. Qotei agi a na lan ti mandam ti yuwal ti inği inği kalil ti gereiyej.

16 Bole, nami Qotei na sawa bei bei qaji nanği uratnjreqnaqa nanği nanžo segi areqalo dauryoqnsib laqneb.

17 Bati deqa Qotei a ninği qa uliosaiqnej. Ninği a qa qalieqajqa deqa a bati gaigai ninği geregereingqnej. A lan goge na awa engeqnaqa inği uyo kalil aqa bati qa melieqnaqa ninği uyoqnsib areboleboleingqnej.”

18 Onaqa tamo ungasari nanği Pol Barnabas wo nanžo anjam di qusib quosaibulosib olo minjreb, “Ninği gago qotei.” Degsib minjroqnsib nanği aiyel atrainjrqaqajqa tulan singilaeq nab nanği na saidnjroqneb.

19 Onaqa Juda tamo qudei nanği Antiok dena ti Aikoniam dena ti walwelosib Listra qureq bosib dia tamo ungasari nanžo are ugetetnjrnabqa nanği tigelosib Pol meniñ na qaleb. Osib a girinyosib gilsib qure qalaq di ateb. Nanği are qaleb, “A moi qo.”

20 Onaqa tamo ungasari Yesus qa nanžo areqalo singilateb qaji nanği Pol aqa areq gilsib Pol a mandamq di neiesonaq a kainyesonabqa tigelosiq olo qure miligiq gilej. Nebeonaqa a Barnabas osiqa ombla walwelosib Derbe qureq aiyeb.

Pol Barnabas wo nanği na Kristen nanği singilatnjreb

21 Nanği aiyel Derbe qureq aisib dia Yesus aqa anjam bole plalteq nabqa tamo ungasari gargekoba nanği Yesus dauryoqneb. Onaqa bunuqna nanği aiyel olo puluosib qure kalil nanği nami laqneb qaji deq olo giloqneb. Listra qure ti Aikoniam qure ti Antiok qure ti deq giloqneb.

22 Nanği aiyel degsib giloqnsibqa tamo ungasari nami Yesus dauryoqneb qaji nanği singilatnjroqnsib minjroqneb, “Ninği Yesus qa nunžo areqalo singilatoqnsib soqniy. Ninği gulbe gargekoba itelenqab di unğum. Gulbe di nunžoq boqnibqa Qotei a nunžo Mandor Koba sosim ninği taqatngwas.”

23 Qure kalilq di nanği aiyel na Kristen gate atelenoqneb. Osib inği ti ya ti uratoqnsib Kristen gate nanği qa pailyoqneb. Osib nanği joqnsib Tamo Koba agi nami a qa nanžo areqalo singilateb qaji aqa banq di atoqneb.

Pol Barnabas wo nanği olo Antiok qureq aiyeb

24 Bunuqna Barnabas Pol wo nanği aiyel Pisidia sawa amble potosib walwelosib Pamfilia sawaq di branteb.

25 Brantosib Perga qureq aisib dia Yesus aqa anjam palontoqnsib minjroqneb. Dena tigelosib Atalia qureq aiyeb.

²⁶ Aisib dena qobun gogetosib aisib Antiok qure agi nami nanği dena tigelosib walweleb qaji di olo branteb. Dia nami Kristen nanği koroosib nanği aiyel qa pailyosib qarınjnab gileb. Qotei a nanği aiyel qa are boleiyim nanği aiyel singila na wauoqnqajqa deqa pailyeb. Ariya nanği aiyel wau di kobotosib qure deq olo aiyeb.

²⁷ Aisib Kristen nanği koroinjsibqa wau kalil Qotei a nanngo ban na yoqnej qaji deqa nanği sainjroqneb. Sainjroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanği dego gam waqtetnjreqnaqa nanği Yesus qa nanngo areqalo singilateqneb.”

²⁸ Nanği aiyel Antiok qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanği koba na sokobaiyeb.

15

Kristen nanği Jerusalem di koroeb

¹ Bati bei tamo qudei nanği Judia sawaq dena walwelosib Antiok qureq gilsib dia Kristen nanği endegsib minjreb, “Nınği Moses aqa dal anjam dauryosib mulun uniy. Yimqa Qotei a nınği elenqas. Nınği mulun unqasai di Qotei a nınği elenqasai.”

² Degsib minjnabqa Pol Barnabas wo nanği qusibqa tamo nanği di njirıtnjrsib nanği ti anjam na qotoqneb. Onaqa Kristen kalil nanği koroosib anjam endegsib kereteb, “Iga na Pol Barnabas wo Yesus aqa tamo qudei ti nanği qarınjnrim Jerusalem aiqab. Aisib dia Yesus aqa anjam maro tamo nanngo gate nanği ti koba na anjam di gereiyqab.”

³ Nanği degsib anjam keretosib nanği qarınjnab aiyeb. Nanği aiyosnsibqa Fonisia sawa ti Samaria sawa ti dia Yesus aqa tamo ungasari nanği itnjroqnsibqa endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetnjreqnu.” Degsib minjreqnab nanği kalil quoqnsib tulan areboleboleinjroqnej.

⁴ Nanği aisib Jerusalem di brantonabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Kristen kalil ti nanngo gate ti nanği na minjreb, “Nınği kere bonub.” Onaqa Pol Barnabas wo nanği tigelosib wau kalil Qotei a nanngo ban na yoqnej qaji deqa nanği sainjreb.

⁵ Sainjnabqa Farisi tamo qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanği qusibqa tigelosib mareb, “Sawa bei bei qaji nanği gago miligiq aiqa osibqa nanği mati mulun unsib Moses aqa dal anjam dauryqab di kere.”

⁶⁻⁷ Nanği degsib marnabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Kristen gate nanği ti anjam di gereiyqa koroeb. Koroosib anjam gargekoba marelenoqneb. Onaqa Pita a tigelosiqqa nanği endegsi minjrej, “O ijo was kalil nınği qalie, Qotei a nami nunngo ambleq dena e giltbej. E na sawa bei bei qaji nanği Yesus aqa anjam bole minjroqnitqa nanği quoqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilatqajqa deqa giltbej.

⁸ Qotei a tamo kalil nanngo areqalo qalie. A na aqa Mondor Bole nami iga egej dego kere sawa bei bei qaji nanği enjreqnu. Aqa kumbra dena a na iga osorgeqnu, a na sawa bei bei qaji nanği dego elenqajqa are qaleqnu.

⁹ Qotei a gam bei na iga Juda elenqnsiq olo gam bei na sawa bei bei qaji nanği elenosaieqnu. Nanği Yesus qa nanngo areqalo singilateqneb gam dena qujai Qotei na nanngo are miligi yansetnjreqnu.

¹⁰ Deqa nınği kiyaaqa tamo ungasari Yesus dauryeqnub qaji nanği gulbe koba enjreqnub? Nunngo kumbra dena nınği Qotei aqa areqalo ugeteteqnub. Gulbe di nami gago moma nanği qoboiyqa keresai. Bini iga dego qoboiyqa keresai.

¹¹ Iga endegsi poigeqnu, Tamo Koba Yesus a iga ti sawa bei bei qaji nanği qa ti are boleiyeqnu kumbra dena qujai Qotei na iga kalil elenqnu.”

¹² Pita a nanği degsi minjrnaqa nanği kalil aqa anjam di qusibqa nanği mequmesoqneb. Onaqa Barnabas Pol wo nanği kamba tigelosib Qotei na nami nanği aiyel singilatnjreqnaqa nanği sawa bei bei qaji nanngo ambleq di manwa gargekoba yoqneb deqa nanği sainjnab queb.

¹³ Sainjrsib koboonaqa Jems a kamba tigelosiqqa marej, “O ijo was, ningi e na anjam bei merngit quiy.

¹⁴ Saimon a mergwo, ‘Qotei a sawa bei bei qaji nanjo ambleq dena aqa segi tamo ungasari nanqi elenqa osiq giltjnrej.’

¹⁵ Saimon aqa anjam de ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti utru qujai. Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a anjam endegsi nenngrenyej,

¹⁶ “Tamo Koba a marqo, “Bunuqna e olo bosiy Devit aqa tal ulonej qaji di olo tigeltqai. Tal aqa ingi ingi kalil ugeeleneb qaji di dego bunuj atelenqai.

¹⁷ Amqa sawa bei bei qaji nanqi e itbqa maroqnsib ijoq boqnqab. E na nanqi giltjnritqa nanqi ijo segi tamo ungasari sqab.”

¹⁸ Tamo Koba aqa anjam di a nami babtej agi bini olo babtoqnsiq mareqnu.’

¹⁹ “Deqa ijo was, e ijo areqalo endegsi merngwai. Sawa bei bei qaji nanqi are bulyoqnsib Qotei aqaq boqnibqa iga nanqi gulbe bei enjrqsai.

²⁰ Iga anjam truquyala segi nenngrenyosim nanjoq qarinyqom. Anjam agiende. ‘Ningi gisan qotei atrainjro qaji ingi uyoqnaib. Ningi sambala kumbra yoqnaib. Wagme sil na kakro tontjnab moreneb qaji di ningi uyoqnaib. Wagme len ti dego uyoqnaib.’ Iga anjam truquyala di segi nenngrenyosim sawa bei bei qaji nanjoq qarinyqom.

²¹ Iga qalie, nami koba Juda nanqi Moses aqa dal anjam qure qureq di palontoqneb agi bini palontoqnsib unub. Yori bati gaigai nanqi nanjo Qotei tal kalil miligiq di Moses aqa dal anjam sisiyeqnu.”

*Kristen nanqi anjam nenngrenyosib
sawa bei bei qaji nanjoq qarinyeb*

²² Jems a anjam degsi marnaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanqi ti Yesus aqa tamo ungasari kalil ti nanjo gate ti nanjo ambleq dena tamo aiyel giltjnreb. Tamo aiyel di qarijnjrib Pol Barnabas wo nanqi daurnjrsib Antiok qureq gilqajqa deqa giltjnreb. Tamo aiyel giltjnreb qaji nanjo ñam Judas aqa ñam bei Barsabas nanqi Sailas wo. Nanqi aiyel Kristen gate soqneb.

²³ Nanqi qarijnjrqa osibqa anjam truquyala endegsib nenngrenyosib nanjo banq di ateb,

“O was ningi kaiye. Iga Yesus aqa anjam maro tamo iga ti Kristen gate ti anjam endi nenngrenyosim nunjoq qarinyonum. Ningi Antiok qure ti Siria sawa ti Silisia sawa ti di unub. Ningi sawa bei bei qaji.

²⁴ Iga nami quem, tamo qudei nanqi gago ambleq na tigelosib nunjoq gilsib nanjo segi areqalo na anjam bei merngeb. Merngsib anjam dena nunjo areqalo niñaqyetngeb. Tamo nanqi di iga na qarijnjrosai.

²⁵ Deqa iga kalil koroosim areqalo qujaitosim tamo aiyel giltjnrsimqa nunjoq qarijnjronum. Nanjo ñam Judas Sailas wo. Iga na nanqi ti gago Kristen was bole aiyel Barnabas Pol wo nanqi ti nunjoq qarijnjronum.

²⁶ Barnabas Pol wo nanqi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam singila na ojsib waueqnu. Jeu tamo nanqi na nanqi aiyel ñumib morenqajqa mareqnab nanqi ulaosaieqnu.

²⁷ Deqa iga nanqi aiyel Judas Sailas wo koba na nunjoq qarijnjronum. Judas Sailas wo nanqi na gago anjam nenngrenyonum qaji endi ningi olo merngib quqwab.

²⁸ O was ningi quiy. Iga Mondor Bole ombra areqalo qujaitosim anjam endi qosonum. Ningi gago anjam truquyala endi segi qusib dauryqab di kereqas. Iga ningi gulbe koba engwasai. Gago anjam truquyala agiende.

²⁹ Ningi gisan qotei atrainjro qaji ingi uyoqnaib. Wagme len ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontjnab moreneb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib. Ningi kumbra di segi dauryqab di ningi geregere sqab. Koboqo.” Yesus aqa tamo ungasari nanqi anjam di nenngrenyeb.

³⁰ Nenngrenjyosib tamo qolqe nanngo banq di atsib nanngi qarinjrnab gileb. Gilsib Antiok di brantosib Yesus aqa tamo ungasari nanngi koroinjrsibqa anjam nenngrenyeb qaji di enjreb.

³¹ Onaqa nanngi kalil anjam di sisiyosib anjam dena nanngo are singilatetnjrnaqa nanngi tulan areboleboleinjrej.

³² Judas Sailas wo nanngi Qotei aqa medabu o qaji tamo soqneb deqa nanngi aiyel anjam olekoba Yesus aqa tamo ungasari nanngi minjrnab qunabqa anjam dena nanngo are singilatetnjrej.

³³⁻³⁴ Nanngi aiyel bati qudei Antiok di sonabqa bunuqna Yesus aqa tamo ungasari nanngi na minjreb, “O gago was aiyel ninngi olo aiyiy.” Degsib minjrsib qarinjrnabqa nanngi aisib Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanngoq di olo branteb.

³⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanngi Antiok di sosibqa Kristen qudei ti koba na wauoqn-sibqa Tamo Koba aqa anjam plaltoqnsib tamo ungasari nanngi minjroqneb.

Pol Barnabas wo nanngi njirinjkobaosib poeb

³⁶ Onaqa bati bei Pol na Barnabas minjej, “Ago aiyel nami qure qureq di Tamo Koba aqa anjam palontoqnem qaji deq olo gilsimqa Yesus aqa tamo ungasari nanngi unjrqom. Nanngi kiyersib unub kiyo di unjrqom.”

³⁷ Onaqa Barnabas na Pol minjej, “Di kere. Iga Jon olo osim koba na gilqom.” Jon aqa ñam bei Mak.

³⁸ Onaqa Pol a singila na Barnabas saidyoqnej, “Eo. Mak a nami iga koba na wauqa gilnamqa Pamfilia sawaq di a na iga uratgosiq Jerusalem aiyej deqa iga a olo osi gilqasai.”

³⁹ Pol na Barnabas degsi saidyeqnaqa nanngi aiyel anjam titosib njirinjkobaosib poeb. Deqa Barnabas a Mak osiqa qobun na Saiprus nuiq gileb.

⁴⁰ Ariya Pol a Sailas osiqa ombla gilqa laqnaqna Yesus aqa tamo ungasari nanngi na minjreb, “Tamo Koba a ninngi qa are boleiyeme.” Osib nanngi aiyel qarinjrnab gileb.

⁴¹ Nanngi aiyel gilsib Siria sawa ti Silisia sawa ti ambleq na walweloqnsibqa qure qureq di brantoqnsibqa Kristen nanngi itnjroqnsib Qotei aqa anjam minjroqnsib singilatnjroqneb.

16

Timoti a Pol dauryej

¹ Onaqa bati bei Pol a walweloqnsiq Derbe qureq di brantej. Dena tigelosiq Listra qureq gilej. Dia tamo bei soqnej aqa ñam Timoti. A Yesus dauryoqnej qaji. Aqa ai a Juda unja. A Yesus qa aqa areqalo singilatej qaji. Timoti aqa abu a Grik tamo.

² Listra qure ti Aikoniam qure ti dia Yesus aqa tamo ungasari nanngi maroqneb, “Timoti a tamo bolequja.”

³ Sawa dia Juda nanngi qalieeb, Timoti aqa abu a Grik tamo. Deqa Pol a Timoti osiqa a ombla wauqa marsiqa mulun waiyej.

⁴ Bati bei nanngi aiyel Sailas koba na gilsib qure qureq di walweloqneb. Walweloqnsibqa Jerusalem dia anjam qoseb qaji di Kristen nanngi qusib dauryqajqa deqa minjroqnsib laqneb. Anjam di Yesus aqa anjam maro tamo nanngo gate nanngi ti qoseb.

⁵ Bati deqa Qotei na tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi singilatnjroqnej. Bati gaigai tamo ungasari gargekoba are bulyoqnsib Kristen nanngo miligiq aiyeqnaq nanngi tulan kobaoqneb.

Pol a ñejo bulosiqa Masedonia tamo bei unej

⁶ Bati bei Pol na Sailas na Timoti na nanngi qalub walwelosib Frigia sawa ti Galesia sawa ti dia Qotei aqa anjam mare mare giloqneb. Nanngi Esia sawaq di Yesus aqa anjam marqa laqnaqna Mondor Bole na nanngi saidnjrej.

⁷⁻⁸ Deqa nanği walwelosib Misia sawaq di branteb. Dena Bitinia sawaq gilqa laq nabqa Yesus aqa Mondor na nanği olo saidnırnaqa nanği Misia sawa amble potosib sumsib torei Troas qureq di branteb.

⁹ Nanği Troas di sosibqa qolo Pol a ıneio bulosıqa Masedonia tamo bei unej. Masedonia tamo di a Pol aqa ulatamuq di tigelosiq minjej, “Ni Masedonia bosim ıga aqaryaıge.”

¹⁰ Pol a ıneio degsi unej deqa ıga tigelosim Masedonia sawaq sumem. Iga endegsi poıgej, “Qotei na ıga metgwo deqa ıga Masedonia sawaq di tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam bole minjroqnqom.”

Lidia a Yesus qa aqa areqalo sıngilatej

¹¹ Onaqa ıga Troas qureq dena qobun gogetosim Samotres nui tinjyosim sumem. Sumsim nui di bunjyosim nebeonaqa Neapolis qureq di tiryem.

¹² Dena ıga sınga na walwelosim Filipai qureq di brantem. Qure di nami Rom nanği bosib awoeb qaji. Qure di Masedonia nanğo qure kobaquja. Iga sumsim bati gargekoba yala qure dia soqnem.

¹³ Onaqa Juda nanğo yori bationaqa ıga qure polomq aisim ya qala beıq di brantem. Iga are qalem, “Ya qalaq di Juda nanğo pailyo sawa unu kiyo?” Degosim aiyem. Aisim unğasari qudei dia koroesonab nanği itnjrsimqa nanği koba na awoosim Qotei aqa anjam minjroqnem.

¹⁴ Nanğo ambleq di unıa bei soqnej aqa ñam Lidia. A gara lent oqnsiq qarınjyeqnaqa tamo nanği na awaiyoqneb. Di aqa silali wau. Aqa qure utru Taiataira. A Qotei qa louoqnej qaji. A ya qalaq di sonaqa Qotei na aqa areqalo waqtetonaqa a Pol aqa anjam qusiq poiyoonaqa are bulyej.

¹⁵ Deqa tamo unğasari Lidia aqa talq di soqneb qaji nanği Lidia a ti yanso eb. Onaqa Lidia na ıga mergej, “E Tamo Koba a qa ıjo areqalo sıngilatonum nınği bole edegosib bosib ıjo talq endi ıga koba na sqom.” Lidia a tulan sıngilaej deqa ıga aqa talq di a koba na soqnem.

Filipai qureq di Pol Sailas wo nanği tonto talq di breinjreb

¹⁶ Onaqa bati bei ıga olo pailyo sawaq aıyeqnamqa kanğal unıa bei bosıqa gamq di ıga itgej. Unıa di a mondor uge ti soqnej. Mondor uge dena kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosiq minjeqnaqa a kamba tamo qudei nanği minjroqnej. Minjreqnaqa nanği quoqnsib silali koba yeq nab osi giloqnsıqa aqa tamo kokba nanğo banq di atoqnej.

¹⁷ Iga Pol koba na aıyeqnamqa unıa di a ıga daurgoqnsıqa tulan lelenoqnsıqa maroqnej, “Tamo nanği di Qotei Goge Koba aqa wau tamo. Nanği anjam palontoqnsib Qotei a nınği padalo sawaq na elenqajqa gam osorıgeq nub.”

¹⁸ Bati gargekoba unıa dena anjam degsi maroqnsiq ıga daurgoqnej. Deqa bati bei Pol a unıa deqa minjin oqnaqa bulosıqa mondor uge di minjej, “E Yesus Kristus aqa ñam na ni mermonum, ni unıa di uratosim ulan.” Degsi minjnaqa mondor uge dena unıa di uratosiq ulanej.

¹⁹⁻²⁰ Pol a kumbra degyej deqa unıa di aqa tamo kokba nanği silali oqajqa gam saiinjrej. Gam sainjrnaqa di unsibqa Pol Sailas wo nanği ojsib koro sawaq joqsib gilsib Rom gate nanğo ulatamuq di tigeltınjreb. Tigeltınjrsibqa Rom gate nanği endegsib minjreb, “Tamo aiyel nanği dena ıga tamo unğasari qure endia unum qaji gulbe koba egeq nub. Nanği aiyel Juda tamo.

²¹ Nanği aiyel kumbra osorgeq nub qaji di ıga Rom tamo na dauryqajqa getento koba.”

²² Onaqa tamo unğasari kalil qure dia soqneb qaji nanği anjam di qusibqa Pol Sailas wo nanğo jejamuq di une qametınjroqneb. Onaqa Rom gate nanği na nanği aiyel ojsib qaja tamo nanğo banq di ateb. Atnabqa nanği na osib gara bumbranjetnjrsib bu toqon na kumbainjreb.

²³ Nanġi kumbainjro gargekobatosib tonto talq di breinjrsib tonto tal taqato tamo a minjeb, “Ni na nanġi aiyel singila na tontnjrsim geregere taqatnjresoqne.”

²⁴ Degsib minjnabqa a nanġi aiyel joqsiqa tonto tal miligiq di warum beiq di breinjrsiq njamtañ kobaquja na nanġo singa gitantetnjrej.

²⁵ Onaqa qolo jige Pol Sailas wo nanġi tonto tal miligiq di Qotei pailyoqnsib loueqn-abqa tamo nanġi tonto talq di soqneb qaji nanġi quoqneb.

²⁶ Bati qujai deqa mimiñ koba dosiqa singila na tonto tal renġinyonaqa siranme kalil waqelenjeb. Sil kokba kalil tamo nanġi tontnjreb qaji di pamblonjelenjeb.

²⁷⁻²⁸ Onaqa tonto tal taqato tamo a tigelosiqa nam atej di siranme kalil waqelenjesonaq unej. Deqa a are qalej, “Tonto tamo kalil nanġi jaraiyonub.” Degsi are qalsiqa aqa serie osiq aqa segi jejamu qalqa yonaqa Pol a maosiq minnej, “Ni ino segi jejamu qalaim. Iga kalil endi unum. Iga jaraiyosai.”

²⁹⁻³⁰ Pol a degsi tonto tal taqato tamo di minjnaqa a na qaja tamo qudei nanġi metnjr-naq wañal osi bonab warum suwañej. Onaqa a tulañ ulaugetosiq gindagindañosiq urur ti warum miligiq gilsiq Pol Sailas wo nanġo singaq di nam quosiq ñeiej. Dena tigelosiqa nanġi aiyel joqsiq oqedosiq nenemnjrej, “O tamo kokba aiyel, e kumbra kiye yitqa Qotei na e oqas?”

³¹ Onaqa nanġi aiyel na minjeb, “Ni Tamo Koba Yesus qa ino areqalo singilatime. Yimqa Qotei na ni ti tamo unġasari kalil ni ombla tal qujaiq di unub qaji nanġi ti elenqas.”

³² Degsi minjsibqa Tamo Koba aqa anjam plalteqñabqa a quoqnej. Tamo unġasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanġi dego quoqneb.

³³ Onaqa qolo deqa tonto tal taqato tamo a na nanġi aiyel yu qosetnjrsiqa tamo unġasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanġi koba na yanso eb.

³⁴ Onaqa a na nanġi aiyel joqsiqa aqa talq gilsib dia ingi anainjrej. Tamo unġasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanġi a ti tulañ areboleboleinjrej. Di kiyaaqa? Nanġi are buljosib Qotei qa nanġo areqalo singilateb deqa.

³⁵ Ariya nebeonaqa Rom gate nanġi na qaja tamo qudei nanġi qarinjrnab aisib tonto tal taqato tamo di minjeb, “Ni na tamo aiyel di oqeq atim nanġi sumeb.”

³⁶ Onaqa a nanġo anjam di qusiqa Pol minnej, “Rom gate nanġi na qaja tamo qudei qarinjronub bosib e endegsib merbonub, ‘Ni na nanġi aiyel oqeq atim nanġi sumeb.’ Nanġi e degsib merbonub. Deqa niñgi aiyel are lawo sumiy.”

³⁷ Onaqa Pol a anjam di qusiqa qaja tamo nanġi minjrej, “Aqo aiyel Rom tamo. Gate nanġi na gago une bole babtosai. Nanġi aqo aiyel laña ojsib tamo unġasari nanġo njamdamuq di kumbainjosib tonto talq endi waigeb. Bini nanġi lumu na iga olo oqeq atib sumqajqa maronub. Deqa iga sumqasai. Nanġi segi bosib iga tonto talq endena oqeq atib sumqom.”

³⁸ Onaqa qaja tamo nanġi olo gilsib Rom gate nanġi Pol aqa anjam di minjrnabqa qusib ulaeb. Di kiyaaqa? Pol Sailas wo nanġi Rom tamo deqa.

³⁹ Deqa Rom gate nanġi Pol Sailas wo nanġo are latetnjrqa marsibqa tonto talq aisib minjreb, “Bole, iga grotonum.” Degsib minjrsibqa siran waqtetnjrsib joqsiq oqedeb. Oqedosib nanġi aiyel minjreb, “Niñgi qure endi uratosib sumiy.”

⁴⁰ Degsib minjrnabqa nanġi aiyel tonto tal uratosibqa walwelosib Lidia aqa talq gileb. Gilsib dia Yesus aqa tamo unġasari qudei nanġi itnjrsibqa Yesus aqa anjam na nanġo are singilatetnjreb. Osib nanġi uratnjrsib qure di uratosib sumeb.

17

Tesalonaika nanġi na Pol Sailas wo ojqa mareb

¹ Pol aqa wau qujai nanġi ti sumsib Amfipolis qureq di brantosib dena walwelosib Apolonia qureq sumeb. Dena tigelosib sumsib Tesalonaika qureq di branteb. Dia Juda nanġo Qotei tal bei soqnej.

² Deqa Pol aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Qotei tal miligiq gilej. Gilsiq a yori bati qalub qa Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di plaltoqnsiqa Juda tamo ungasari nanqi minjroqnej.

³ Pol a anjam gegerere plaltosiq endegsi minjroqnej, “Qotei aqa anjam nami nengrenyeb qaji di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moism olo subq na tigelqas.” Osiqa minjroqnej, “Yesus agi e ninqi a qa merngeqnum qaji a bole Kristus.”

⁴ Pol a nanqi anjam degsi minjreqlaqa tamo ungasari qudei nanqi aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanqo areqalo singilatosib Pol Sailas wo daurnjreb. Grik tamo gargekoba Qotei qa louoqneb qaji nanqi ti unqa kokba qudei ti nanqi dego Yesus qa nanqo areqalo singilatosib Pol Sailas wo daurnjreb.

⁵ Onaqa Juda nanqi Pol Sailas wo nanqi qa minjin oqetnrnaqa tamo uge qudei ingi qarinyo sawaq dena joqsib tamo ungasari kalil nanqo are ugetetnjreb. Osib Pol Sailas wo ojqa marsib tamo bei aqa ñam Jeson aqa talq gurgur ti gileb. Nanqi aiyel tal dia nerenjoqneb. Gilsib nanqi aiyel tamo ungasari nanqo ulatamuq di tigeltnrqa marsib nanqi aiyel qa namoqneb.

⁶⁻⁷ Namonab ugeinjrnac nanqi Jeson lana ojsib Yesus aqa tamo ungasari qudei dego ojelenosib girinjrsib aisib qure deqa gate kokba nanqo ulatamuq di tigeltnjreb. Tigelt-njrsib lelenosib endegsib maroqneb, “Pol Sailas wo qure qureq di tamo ungasari nanqo areqalo niñaqyetnjroqnsib laqneb. Agi nanqi gago qure endeq bonabqa Jeson na nanqi joqsqa aqa talq di gereinjrej unub. Tamo aiyel dena gago mandor koba Sisar aqa dal anjam gotranjoqnsib mareqneb, ‘Mandor koba bei unu aqa ñam Yesus.’ Nanqi aiyel degsib mareqneb.”

⁸ Juda nanqi na anjam di Pol Sailas wo nanqo jebamuq di qametnrnabqa qure deqa gate kokba ti tamo ungasari gargekoba ti nanqi qusibqa nanqi aiyel qa minjin oqetnjrej.

⁹ Onaqa qure deqa gate kokba nanqi na Yesus aqa tamo ungasari qudei Jeson a ti minjreb, “Nanqo aiyel une di ninqi na awaiyosib silali atibqa iga ninqi uratngnam gilqab.” Onaqa nanqi silali atnabqa gate kokba nanqi na nanqi uratnrnab gileb.

Pol Sailas wo Beria qureq di Qotei aqa anjam maroqneb

¹⁰ Onaqa qolo qujai deqa Yesus aqa tamo ungasari Tesalonaika di soqneb qaji nanqi na Pol Sailas wo qarinjrnab walwelosib sumsib Beria qureq di branteb. Di brantosib Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

¹¹ Juda tamo ungasari Beria di soqneb qaji nanqo kumbra tulan boledamu. Tesalonaika di soqneb qaji nanqi bul sai. Nanqi Qotei aqa anjam quqwajqa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai nanqi Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di gegerere peleiyoqneb. Pol Sailas wo nanqo anjam bole kiyo sai kiyo di nanqi qalieqa marsib deqa nanqo aiyel anjam ti Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji de ti gegerere tenemtoqneb.

¹² Deqa qure dia Juda gargekoba nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatoqneb. Grik tamo ungasari kokba qudei dego Yesus qa nanqo areqalo singilatoqneb.

¹³ Onaqa Juda nanqi Tesalonaika di soqneb qaji nanqi Pol a Beria qureq sumsiq dia dego Qotei aqa anjam palontoqnej di qusibqa minjin oqetnrnaqa mareb, “Iga Pol qalqom.” Degsib marsibqa Beria qureq bosib dia tamo ungasari nanqo are ugetetnjreb.

¹⁴ Degyonabqa Kristen nanqi na Pol qarinyonab alile ayej. Ariya Sailas Timoti wo nanqi aiyosai. Nanqi Beria di soqneb.

¹⁵ Tamo nanqi Pol suweiyeb qaji nanqi a osib koba na torei Atens qureq sumeb. Sumsib Atens qureq di nanqi Pol uratosib olo puluqa laqnabqa Pol na minjrej, “Ninqi oqsib Sailas Timoti wo minjrib ijoq boqujateb.”

Pol a Atens qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹⁶ Onaqa Pol a Atens qureq di Sailas Timoti wo nanqi qa tariñesosiqa qure ambleq di walweloqnsiqa gisan qotei nanqo sulum gargekoba unoqnsiqa are tulan gulbekobaiyoqnej.

¹⁷ Deqa a bati gaigai Juda nanqo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda nanqi ti Grik nanqi Qotei qa louoqneb qaji nanqi ti Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Atens nanqo koro sawaq di dego a bati gaigai tigelqnsiqa tamo unqasari nanqi Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

¹⁸ Bati bei Grik nanqo qalie tamo qudei Atens di soqneb qaji nanqi Pol ombla anjam na qotoqneb. Qudei nanqi qalie tamo koba Epikurias aqa skulq dena qalie eb. Qudei nanqi skul bei aqa ñam Stoik dena qalie eb. Pol a nanqi endegsi minjroqnej, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa mondon tamo kalil nanqi dego subq na tigelqab.” Pol a nanqi degsi minjroqnej deqa nanqi Pol ombla anjam na qotoqnsib segi segi maroqneb, “Pol a anjam laña laña mareqnu. A anjam kiyersi mergwajqa bqo?” Qudei nanqi maroqneb, “Pol a qure bei nanqo qotei qa mergeqnu kiyo?”

¹⁹ Nanqi degsib maroqnsib Pol osib nanqo koro sawa aqa ñam Areopagus deq osi gileb. Osi gilsib nanqo ambleq di tigeltosib minjeb, “Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru geregere mergimqa iga qusim qalieqom.

²⁰ Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru bei. Iga anjam deqaji nami quosaioqnem. Deqa ni na anjam aqa utru geregere mergimqa iga qalieqom.”

²¹ Bati gaigai Atens nanqi ti tamo unqasari sawa bei beiq na Atens beleneb qaji nanqi ti koroqnsibqa anjam bunu bunuj maroqneb.

²² Deqa Pol a nanqo koro sawa ambleq di tigelosiqa minjrej, “O Atens tamo unqasari, e unonum, ningi qotei gargekoba louetnjreqnub.

²³ E nunqo qure ambleq di walweloqnsimqa nunqo louqajqa ingi ingi kalil unelenosim gilsim atra bijal bei unonum. Atra bijal di aqa quraq di anjam endegsi nengrenyonab sonaq unonum, ‘Atra bijal endi qotei bei iga qaliesai qaji aqa atra bijal.’ O Atens tamo unqasari ningi ijo anjam endi quiy. E Qotei ningi qaliesai qaji di ubtosiy merngwai. A Qotei bole. Ningi a qa qaliesai. Ningi a qa laña loueqnub.

²⁴ “Qotei di a lan ti mandam ti ingi ingi kalil dego gereiyelenej. A segi qujai lan qa ti mandam qa ti Tamo Koba. Deqa atra tal tamo na gereiyo qaji Qotei a dia sqasai.

²⁵ Iga mandam tamo unum deqa iga na Qotei aqaryaiyosim ingi bei yqa keresai. A ingi bei qa truquosaieqnu. A segi ingi ingi kalil nanqo utru. A segi na iga ñambile egeqnu. Ingi ingi kalil dego a segi na iga egeqnu.

²⁶⁻²⁷ Qotei dena nami tamo qujai Adam gereiyonaqa aqa moma nanqi paraosibqa sawa sawa kalil kereteb. Qotei na tamo unqasari nanqo segi segi sqajqa bati atelenej. Nanqo segi segi sqajqa mandam beli dego atelenej. A degyej. Di kiyayaqa? Tamo unqasari nanqi a qa ñamosib ñamosib itqajqa deqa. O Atens tamo unqasari ningi quiy. Qotei a isaq di sosai. A nunqo jojomq di unu.

²⁸ A segi na iga ñambile egeqnaqa iga bole sosim walweleqnum. Nunqo segi powo tamo qudei nanqi nami deqa are qalsib endegsib mareb, ‘Iga dego Qotei aqa anqro.’

²⁹ Di bole. Iga Qotei aqa anqro. Deqa ningi quiy. Qotei a sulum bul sai. Tamo nanqi gol na silva na meniñ na ti sulum gereiyeqnu. Nanqo segi ban na ti qalie na ti sulum di gereiyeqnu. Qotei a sulum deqaji bul unu ningi edegaib.

³⁰ “Nami tamo unqasari nanqi nanari soqneb. Nanqi Qotei qaliesai. Deqa nanqi gisan qotei nanqo sulum gereinjroqnsib binjinroqneb. Bati di Qotei a nanqo kumbra di unoqnsiqa unosaibuloqnsiqa nanqi kambatnjrosaiyoqnej. Ariya bini Qotei na tamo unqasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi endegsi minjreqnu, ‘Ningi are buliy.’

³¹ Qotei a bati atej unu. Bati di brantimqa a na tamo unqasari kalil nanqo une qa peginjrqas. Aqa segi kumbra bole na ti aqa Niri Yesus Kristus giltej qaji aqa wau na ti

nanngo une qa peginjrqas. Tamo ungasari nanngi degsib qalieqajqa deqa Qotei na Yesus subq na tigeltej.”

³² Onaqa tamo ungasari nanngi subq na tigelo qa anjam di qusibqa nanngi qudei Pol kikiyeb. Ariya nanngi qudei na Pol minjeb, “Anjam di bunuqna ni na olo mergim iga quqwom.”

³³ Onaqa Pol a nanngi uratnjrsiqa gilej.

³⁴ Tamo qudei nanngi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanngo areqalo singilatosib Pol dauryeb. Bei aqa ñam Dionisius. A koro sawa deqaji gate koba. Unja bei aqa ñam Damaris. Tamo ungasari qudei dego nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatosib Pol dauryeb.

18

Pol a Korin qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹ Onaqa bati bei Pol a Atens qure uratosiqa walweloq Korin qureq gilej.

² Gilsiq dia Juda tamo bei aqa ñam Akwila itej. Akwila aqa qure utru Pontus. Nami yala Akwila aqa ñauñ Prisila wo Itali sawa uratosib Korin beb. Rom nanngo mandor koba Klodius a marej, “Juda nanngi Rom qureq endi sqasai. Kalil jaraiqab.” Deqa nanngi aiyel Itali sawa uratosib Korin qureq beb. Bosib Korin di sonabqa Pol a gilsiq nanngi itnjrej.

³ Pol a nanngi ti silali wau qujai. Deqa nanngi koba na Korin di sosibqa silali qa wauoqneb. Nanngo silali wau di nanngi gara na tal gereiyoqneb.

⁴ Yori bati gaigai Pol a Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda ti Grik ti nanngi Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Aqa anjam dena nanngo are qametnjrimqa nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatqajqa deqa osiq anjam minjroqnej.

⁵ Onaqa bati bei Sailas Timoti wo nanngi Masedonia sawa uratosib gilsib Korin dia Pol itosib nanngi koba na soqneb. Deqa Pol na aqa silali wau uratosiqa Qotei aqa anjam qa segi wauoqnej. Osiqa Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiqa nanngi singila na endegsi minjroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qariñey qaji.”

⁶ Degsi minjreqlaqa nanngi aqa anjam di quoqnsib gotranyoqnsib a misilinyoqneb. Deqa Pol na aqa segi gara jugo tumburum butuyosiqa minjrej, “Ninggi padalqab di nunngo segi une na padalqab. Ijo une na sai. Deqa bini e ningi uratngsiy tamo Juda sai nanngoq giloqnsiyqa Yesus aqa anjam minjroqñqai.”

⁷ Pol na Juda nanngi degsi minjrsiqa nanngo Qotei talq dena oqedosiq tamo bei aqa ñam Titius Jastus aqa talq di soqnej. Titius a Qotei qa louoqnej qaji. Aqa tal di Juda nanngo Qotei tal jojomq di soqnej.

⁸ Bati deqa Qotei tal taqato tamo aqa ñam Krispus a ti tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanngi ti Pol aqa anjam qusib Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilateb. Korin tamo ungasari gargekoba nanngi dego Pol aqa anjam qusib Yesus qa nanngo areqalo singilatosib yanso eb.

⁹ Bati bei qolo Pol a ñeio bulosiqa Tamo Koba Yesus unnaqa minnej, “O Pol, ni ulaaim. Ni qure endia sosimqa ino medabu waqtoqnsimqa boleq di ijo anjam mare mare laqne. Mequmaim.

¹⁰ E ni ombla sqai deqa tamo bei na ni ugeugeimqasai. Qure endia ijo segi tamo ungasari gargekoba unub.”

¹¹ Onaqa Pol a anjam di dauryosiqa Korin dia wausau qujai bai 6 sosisqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

¹² Ariya Rom nanngo gate koba Galio a Akaia sawa taqatesonaqa bati deqa Korin dia Juda nanngi Pol qa minjin oqetnjrnaqa a ojsib koro sawaq osi gilsib Galio aqa awo jaram namoq di tigelteb.

¹³ Tigeltosib Galio minjeb, “Tamo endena iga Juda gago dal anjam gotranyoqnsiqa Qotei louqajqa gam bei osorgeqnu.”

¹⁴ Onaqa Pol a kamba anjam marqa laqnaqa Galio na getentosiqä Juda nanqi minjrej, “O Juda tamo unqasari ninqi quiy. Tamo endi a une kobaquja bei yimqa kiyo tamo bei qalim moiymqa kiyo ninqi a ojsib bosib ijo ulatamuq endi tigeltqab di e nunqo anjam quqwai.

¹⁵ Ariya ninqi nunqo segi dal anjam qa ti nunqo segi moma nanqo ñam qa ti maronub deqa e nunqo anjam di gereiyqasai. Di ijo wau sai. Ninqi segi na gereiyiy.”

¹⁶⁻¹⁷ Galio a awo jaramq di awesosiqa Juda nanqi degsi minjrsiqä nanqi winjrej. Onaqa Juda nanqi nanqo Qotei tal taqato tamo aqa ñam Sostenes a ojsib Galio aqa awo jaram namoq di qalougeteb. Qaleqnab Galio a di unsiqa a deqa yala are qalosai. Unsiq unosaibulej.

Pol a Jerusalem olo aisiq dena Antiok qureq gilej

¹⁸ Pol a bati gargekoba yala Korin di soqnej. Sosiqa Yesus aqa tamo unqasari nanqi uratnjrsiqä Prisila Akwila wo nanqi joqsiqa koba na Siria sawaq aiqa marsib qobun gogeteb. Nanqi qobun gogetqa yosib Pol a mati Senkria qureq di Juda nanqo kumbra dauryosiqa aqa segi gate banqa ti me junqum ti gentej. Nami a bati qudei Qotei pailyoqnsiq deqa aqa gate banqa ti me junqum ti uratonaq soqnej.

¹⁹⁻²¹ Ariya nanqi Senkria qureq di qobun gogetosib aisib Efesus qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq aisib Pol a Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsiqä nanqi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Onaqa nanqi Pol aqa anjam qusib minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Minjnabqa a na nanqi saidnjrsiqä aiqa osiqä minjrej, “Qotei na odbimqa bunuqna e nunqoq olo bqai.” Degsi minjrsiqä a qobun gogetosiq aiyej. A na Prisila Akwila wo nanqi Efesus qureq di uratnjrsiq aiyej.

²² Pol a aisiqa Sisaria qureq di tiryosiqa qobun uratosiqä singa na walwelosi aisiq Jerusalem di brantej. Brantosiqä Yesus aqa tamo unqasari nanqi itnjrsiqä koba na soqneb. Osiqa nanqi olo uratnjrsiqä walwelosiq Antiok qureq gilej.

²³ Gilsiq Antiok dia bati gargekoba yala sosiqa dena walwelosiq Galesia sawa ti Frigia sawa ti dia laqnej. Laqnsiqä nanqo qure kalilq di brantoqnsiqä tamo unqasari Yesus dauryoqneb qaji nanqi koroinjroqnsiqä Qotei aqa anjam na singilatnjroqnej.

Apolos a Efesus qureq di Qotei aqa anjam plaltoqnej

²⁴ Onaqa bati bei Juda tamo bei aqa ñam Apolos a Efesus qureq bosiq dia wauoqnej. Aqa qure utru Aleksandria. A Qotei aqa anjam maro tamo. A Qotei aqa anjam tulan qaliedamu. Deqa a na Qotei aqa anjam kalil nengrenq di so qaji di geregere plaltoqnej.

²⁵ Tamo qudei na nami Tamo Koba aqa gam Apolos osoryeb deqa a singila na Yesus aqa anjam plaltoqnej. A Jon yansjro qaji aqa wau qa segi qalieej.

²⁶ Deqa bati bei a Juda nanqo Qotei tal miligiq di singila na anjam palonteqnaqa Prisila Akwila wo nanqi aqa anjam qusibqa a osib qalaq gilsibqa Qotei aqa gam bole geregere osoryonab a poiyej.

²⁷ Onaqa bunuqna Apolos a marej, “E Akaia sawaq gilqai.” A degsi marnaqa Yesus aqa tamo unqasari Efesus qureq di soqneb qaji nanqi na odyosib minjeb, “Di kere. Ni gilime.” Degsib minjsibqa anjam bei nengrenyosib Apolos yonab a na osi gilsiqä Yesus aqa tamo unqasari Akaia sawaq di soqneb qaji nanqi enjrej. Endegsib nengrenyeb, “O gago was ninqi quiy. Apolos a nunqoq bqo. Deqa ninqi a osib geregereiyiy.” Ariya Apolos a Akaia sawaq di sosiqa a na tamo unqasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi Qotei aqa anjam minjreqnaqa anjam dena nanqi singilatnjroqnej. Qotei a nami nanqi elenqa marsiq deqa nanqi qa are boleiyej. Gam dena nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilateb.

²⁸ Apolos a tamo unqasari nanqo ñamdamuq di Juda nanqo anjam singila na gotranjoqnej. A Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji dena nanqi endegsi osornjrej, Yesus a bole Kristus.

19

Pol a Efesus qureq di Qotei aqa anjam palontoqnej

¹⁻² Apolos a Korin di sonaqa Pol a Esia sawa yambaŋ nango qure qureq di walweloqnej. A walwelosi aisiq Efesus qureq di brantosiqa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanŋi sonab itnjrsiqa endegsi nenemnjrej, “Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilatosib bati deqa niŋgi Mondor Bole eb e?” Onaqa nanŋi na saideb, “Eo. Mondor Bole unu kiyo sai kiyo di iga nami quosaiognem.” ³ Onaqa Pol na olo nenemnjrej, “Niŋgi anjam kiye qusib yanso eb?” Onaqa nanŋi na minjeb, “Jon yansnjro qaji aqa anjam segi iga qusim dena yanso em.”

⁴ Onaqa Pol na olo minjrej, “Jon na tamo unŋasari nanŋi endegsi minjroqnej, ‘Niŋgi are bulyibqa e na yansŋwai.’ Osiqa minjroqnej, ‘Niŋgi tamo ijo qoreq na bqas qaji a qa nuŋgo areqalo siŋgilatij.’ Tamo Jon aqa qoreq na bqajqa maroqnej qaji agi Yesus.”

⁵ Onaqa nanŋi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Tamo Koba Yesus aqa ñam na yanso eb.

⁶ Yanso onabqa Pol a nango gateq di aqa baŋ atnaqa Mondor Bole nangoq aisiq meŋ bulyetnjrnaqa bati qujai deqa nanŋi qure utru segi segi nango anjam mareleŋoqneb. Osib nanŋi Qotei aqa medabu osib anjam palontoqneb.

⁷ Bati deqa tamo 12 nanŋi Mondor eb.

⁸ Pol a bai qalub Efesus dia Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo unŋasari nanŋi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Juda nanŋi geregere poinjrqaqqa deqa Pol a siŋgila na minjroqnej.

⁹ Degyeqnaqa Juda qudei nanŋi Pol aqa anjam di qusibqa nanŋi a qa ugeosib aqa anjam dauryqa urateb. Osib ŋambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji di misilijyosib tamo unŋasari nanŋi endegsib minjroqneb, “Yesus aqa gam di uge.” Deqa Pol a nanŋi uratnjrsiqa tamo unŋasari Yesus qa nango areqalo siŋgilateb qaji nanŋi segi joqsiqa tamo bei aqa ñam Tiranus aqa skul kobaq gileb. Gilsib dia Pol a bati gaigai Qotei aqa anjam plaltoqnej.

¹⁰ Pol a wausau aiyel degyoqnej. Deqa tamo unŋasari kalil Esia sawaq di soqneb qaji Juda ti Grik ti nanŋi Tamo Koba aqa anjam quoqneb.

Skeva aqa ŋiri 7 nanŋi mondor uge nanŋi winjrqaqqa wauoqneb

¹¹ Qotei a Pol aqa baŋ na maŋwa gargekoba babtoqnej.

¹² Deqa tamo qudei na nango gara ñeŋgi oqnsib Pol aqa jejamuq di betertoqnsib gara di olo osi giloqnsib tamo mainjro qaji nango jejamuq di ateqnab nango ma saioqnej. Tamo mondor uge ti so qaji nango jejamuq di dego gara ñeŋgi ateqnab mondor uge nanŋi jaraiyoqneb.

¹³ Juda tamo qudei nanŋi dego sawa sawaq di walweloqnsibqa mondor uge nanŋi winjrib jaraiqajqa wauoqneb. Nanŋi silali oqajqa deqa marsib wau di yoqneb. Onaqa bati bei nanŋi qudei Tamo Koba Yesus aqa ñam na mondor uge bei wiyqa osib mondor uge endegsib minjeb, “Iga Yesus agi Pol a deqa anjam palonteqnu qaji aqa ñam na ni mermonum, ni tamo di uratosim ulaŋ.”

¹⁴ Juda nango atra tamo koba Skeva aqa ŋiri 7 nanŋi kumbra di degyeb.

¹⁵ Degyonabqa mondor uge na nanŋi kamba minjrej, “E Yesus qalie. E Pol dego qalie. Ariya niŋgi tal qabe?”

¹⁶ Onaqa tamo mondor uge ti so qaji a siŋgila na prugosiq nango qawarq di awoosiq nanŋi ñumougetnjrsiq jejamu niñaqyetnjrej. Osiqa nango gara bumbranjetnjrnaqa nanŋi tal uratosib yosi jaraiyeb.

¹⁷ Onaqa tamo unŋasari kalil Juda ti Grik ti Efesus qureq di soqneb qaji nanŋi kumbra deqa qusibqa ulageteb. Osib nanŋi Tamo Koba Yesus aqa ñam tulaŋ soqtoqneb.

¹⁸ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanği Yesus qa nanžo areqalo singilatoqneb. Deqa nanği boqnsib nanžo kumbra uge uge nami yoqneb qaji di tamo kalil nanžo nıamdamuq di ubtoqneb.

¹⁹ Tamo ungasari gargekoba quñam qaloqneb qaji nanği dego boqnsib nanžo quñam qalo qaji buk kalil koroıyoqnsibqa tamo ungasari nanžo ulatamuq di koıtelenoqneb. Buk di nami silali na awaiyo qaji. Awai sisiyeb 50,000 kına.

²⁰ Nanği kumbra degyeb deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsıqa sawa sawaq gıleqnaqa tamo ungasari gargekoba nanği quoqneb.

Efesus nanği Pol qa minjin oqetnjrnaqa murqumyoqneb

²¹ Efesus qureq di Pol a Qotei aqa wau yoqnsıq koboonaqa Qotei aqa Mondor na Pol areqalo yonaqa a endegsi marej, “E Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia walweloqnsıyqa dena aısiy Jerusalem di brantqai.” Osiqa marej, “Di koboamqa e Jerusalem uratosiy gılsiy Rom qure dego unqai.”

²² Pol a degsi marsıqa tamo aiyel a koba na wauo qaji Timoti Erastus wo nanği qarınjrnıqa namoosib Masedonia sawaq gıleb. Pol a segi Esia sawaq di soqnej. A bunuqna Masedonia sawaq gilqa marsıqa nanği aiyel namoqna qarınjrnıq gıleb.

²³ Bati deqa Efesus dia tamo qudei nanği nıambıle gaigai sqajqa gam Yesus na bajtej qaji deqa nırınkobaoqneb.

²⁴ Nanžo nırın aqa utru agıende. Tamo bei aqa ñam Demetrius a silva oqnsıq dena inği inği gereıyoqnej. A na gısan qotei bei aqa ñam Artemis aqa atra tal sigıtoqnsıqa atra tal sulum kınılala silva na gereıyoqnej. Gereıyeqnaqa tamo ungasari nanği awaiyeqnaqbqa tamo qudei a koba na wauo qaji nanği a ti dena silali koba oqneb.

²⁵ Bati bei Demetrius a na aqa wau qujai nanği ti tamo qudei wau deqaji yoqneb qaji nanği ti koroinjrsıqa endegsi minjrej, “Nınği quıy. Gago wau endena ıga silali koba eqnum.

²⁶ Ariya Pol a gago wau endı ugeteqnu. Agı a gam endena ugeteqnu. A na tamo ungasari gargekoba nanžo are tıgeltetnjroqnsıqa minjreqnu, “Tamo nanği ban na qotei gereıyo qaji di qotei bolesai. Di gısan qotei.’ Yeqnaqa nanği aqa anjam di dauryoqnsib qotei Artemis qoreıyoqnsib Artemis aqa atra tal sulum dego awaiyqa urateqnu. Pol aqa kumbra di nınği uneqnu. Aqa anjam dego nınği queqnu. Aqa kumbra di a Efesus endıa segi yosai. Esia sawa keretoqnsıqa dia dego a kumbra di yeqnu.

²⁷ Pol aqa kumbra dena gago silali wau endı ulonqas. Di segi sai. Gago qotei koba Artemis aqa atra tal aqa ñam dego ugeqas. Amqa tamo ungasari kalil nanği Artemis aqa ñam soqtqa uratqab. Nınği qalıe, Esia sawaq endı tamo ungasari nanği Artemis aqa ñam soqtoqnsıbqa a qa loueqnu. Sawa sawa kalılq di dego tamo ungasari nanği Artemis aqa ñam soqteqnu. Pol aqa anjam mareqnu qaji dena Artemis aqa ñam koba di torei ulontqas.”

²⁸ Onaqa sulum gereıyo tamo nanği anjam di qusıb minjin ani oqetnjrnaqa tulan murqumyoqnsıb maroqneb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.”

²⁹ Nanği degsıb murqumyeqnaqbqa tamo ungasari kalil Efesus di soqneb qaji nanği qusıbqa nanği dego murqumyoqneb. Osıb Masedonia tamo aiyel Pol dauryosıb beb qaji agı Gaius Aristarkus wo nanği ojeb. Ojsıb nanği aiyel girınjrsıb qure deqa gate kokba nanžo ulatamuq di tıgeltnjrq marsıb gurgurosıb koro sawaq joqsıb gıleb.

³⁰ Onaqa Pol a deqa qusıqa tamo ungasari nanžo are latetnjrq marsıqa nanžo ambleq aiqa laqnaqa tamo ungasari Yesus dauryeb qaji nanği na saidyeb.

³¹ Rom tamo kokba qudei Esia sawa taqatoqneb qaji nanği Pol qalıeeb deqa nanği dego anjam qarınjosıb minjeb, “Ni koro sawa mıligıq gılamı.”

³² Tamo ungasari tulan gargekoba nanği koro sawaq di koroosıb murqumyoqneb. Utru kıye qa nanği bosıb koroeb di nanği qalıesai. Utru bei bei qa maroqnsıbqa lanja lanja murqumyoqneb.

³³ Onaqa Juda qudei nanği na tamo unğasari nanço are latetnrqa marsib Juda tamo bei aqa ñam Aleksander osib koro sawa ambleq di atnabqa tamo unğasari nanği a unsib mareb, “Tamo di aqa une qa kiyo iga bosim koroonum?” Onaqa Aleksander a tamo unğasari nanği anjam bei minjrqa osiq tigelej. Tigelosiqa nanği kiriqa osiq aqa ban soqtej.

³⁴ Ban soqtonaqa nanği kiriosai. Nanği poinjrej, Aleksander a Juda tamo. Deqa nanği kalil olo murqumyoqnsib maroqneb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” Nanği anjam qujai di tulan wainoqnsib sokobaiyeb.

³⁵ Onaqa Efesus nanço gate bei a kamba tamo unğasari nanği anjam minjrqa osiq tigelej. Tigelosiqa nanği kiriqa osiq aqa ban soqtonaqa nanği kirieleñonabqa minjrej, “O Efesus tamo unğasari niñgi quiy. Efesus endia niñgi na qotei koba Artemis aqa atra tal taqateqnub. Artemis aqa sulum nami lan goge na ulonosiqa mandamq aiyej qaji di dego niñgi na taqateqnub. Tamo unğasari kalil nanği di qalie.

³⁶ Deqa tamo bei na anjam di gotranjyqa keresai. O ijo was, niñgi grotosib une bei yaib deqa niñgi mati lawo na sosib geregere are qaliy.

³⁷ Tamo aiyel Gaius Aristarkus wo nanği une saiçoji. Niñgi na nanği lanja joqsib bonub. Nanği gago atra talq dena inği bei bajinosai. Nanği gago qotei Artemis aqa ñam misilinyosai dego.

³⁸ Deqa Demitrius aqa wau qujai nanği ti tamo qudei qa anjam bei soqnimqa joqsib Rom gate kokba nanço ulatamuq di tigeltjrsib anjam marqab.

³⁹ Niñgi dego tamo qudei qa anjam bei soqnimqa bati atibqa Rom gate kokba nanği koroosib nunço anjam gereiyqab.

⁴⁰ Bini iga lanja nirin tigeltonum utru saiçoji. Deqa Rom gate kokba nanği bosib koro endeqa utru nenemgibqa iga na kamba anjam bei minjrqa keresaiigo uge.”

⁴¹ Tamo gate dena tamo unğasari nanği anjam degsi minjrsiqa nanği winjrnaq jaraiyeb.

20

Pol a Masedonia sawa ti Grik sawa ti dia walweloqnej

¹ Onaqa tamo unğasari nanço murqumyo koboonaqa Pol na Kristen nanği metnjrnaqa aqa areq di koroonabqa nanği sinğilatnjrej. Osiqa nanği uratnjrsiqa Masedonia sawaq gilej.

² Gilsiq sawa dia walweloqnsiqa Kristen nanği itnjroqnsiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. Minjreqnaqa aqa anjam dena nanği sinğilatnjroqnej. Onaqa a sumsiq Grik nanço sawaq di brantej.

³ Brantosiqa sawa dia bai qalub sosiqa dena qobun na Siria sawaq aiqa laqnaqa Juda tamo qudei na Pol qalsib moiyoqta mareqnab qusiqa endegsi are qalej, “E olo puluosiy sinğa na Masedonia sawaq oqsiy dena Siria sawaq aiqai.”

⁴⁻⁵ A degsi are qalsiqa tigelosiq Masedonia sawaq oqwa osiqa tamo qudei nanği joqsqa koba na oqeb. Tamo di nanço ñam agi marqai. Bei Sopater. A Pirus aqa niri. A Beria qure qaji. Tesalonaika tamo aiyel Aristarkus Sekundus wo. Bei Gaius. A Derbe qure qaji. Bei Timoti. Esia tamo aiyel Tikikus Trofimas wo. Tamo kalil nanği di Pol ombla Masedonia sawaq oqsib dia iga Pol koba na uratgosib namo aisib Troas qureq di branteb. Brantosib dia iga qa tariñoqneb.

⁶ Onaqa Juda nanço bem tiyosai qaji uyqa bati koboonaqa iga Filipai qureq di qobun bei gogetosim qobun na aisim bati 5 koboonaqa Troas qureq di tiryem. Tiryosim dia tamo nanği iga qa tariñoqneb qaji nanği itnjrsimqa bati 7 nanği koba na soqnem.

Yutikus a ulonosiqa moinaqa Pol na olo tigeltej

⁷ Onaqa Juda nanço yori bati koboonaqa nebeonaq qolo iga Kristen nanği koroinjrsimqa nanği koba na bem gentosim uyoqnem. Bem uyeqnamqa Pol na Qotei aqa anjam

minjroqnej. A anjam olekoba mareqnaq qolo jigeej. Di kiyaaqa? Nebeamqa a nanqi uratnjrsim aiqas.

⁸ Nanqi koroesonabqa warum goge dia wañal gargekoba pumblonjoqneb.

⁹ Angro wala bei aqa ñam Yutikus a siranme kiñala dadan gogeqsi aqa areq di awesoqnej. Onaqa Pol a anjam tulan olekoba mareqnaqa Yutikus a urnamyonaqa tibiboqnej. Osiq qambumtosiqa warum goge dena ulonosiqa mandamq aiyej. Onaqa nanqi kalil mandamq aisib Yutikus osib soqteb a moiyej.

¹⁰ Pol a dego mandamq aisiqa angro wala di soqonjeje. Soqonjonaqa a olo ñambile ej. Deqa Pol na tamo ungasari kalil nanqi minjrej, “Ninigi are gulbeingaiq. A ñambile unu.”

¹¹ Pol a nanqi degsi minjrsiqa olo warum gogeq oqsiq dia bem ginjenyonaqa nanqi uyeb. Uynabqa Pol na olo anjam olekoba nanqi minjreqnaqa nebeej. Nebeonaqa Pol a nanqi uratnjrsiqa aiqa osiqa endegsi minjrej, “O ijo was ninigi quiy. E aiyeqnum. Deqa ninigi bole soqniy.”

¹² Angro wala di a ñambile soqnej deqa aqa was nanqi tulan areboleboleinjrnaqa a osib nanjo talq gileb.

Pol a Troas qure uratosiqa Miletus qureq aiyej

¹³ Ariya iga na Pol uratosim namoosim qobun bei gogetosim aisim Asos qureq di tiryem. Di kiyaaqa? Pol a nami iga endegsi mergej, “Ninigi namooiy. E bunuqna singa na walwelosiy aisiy Asos qureq di ninigi itngwai. Osiy dena ninigi koba na qobun gogetosim aiqom.” Pol a iga degsi mergej deqa iga namo qobun na aisim Asos qureq di tiryosim Pol qa tariñoqnem.

¹⁴ Bunuqna Pol a Asos qureq bosiq dia iga itgonaqa iga koba na qobun gogetosim aisim Mitilini qureq di tiryem.

¹⁵ Nebeonaqa iga dena qobun na aisim Kios nui qalaq di tigelosim ñerenem. Olo nebeonaqa iga qobun na aisim Samos nui qalaq di tigelosim ñeiem. Olo nebeonaqa iga aisim Miletus qureq di tiryem.

¹⁶ Pol na iga endegsi mergej, “Iga Efesus qure bunyosim urur Jerusalem aiqom. Aisim di soqnimqa Juda nanjo inigi meli bunuj otero bati ñam Pentikos di brantim unqom. E Esia sawaq endi bati olekoba sqasai.” Pol na iga degsi mergej.

Pol a Efesus nanjo Kristen gate nanqi anjam minjrej

¹⁷⁻¹⁹ Iga Miletus qureq di tiryonamqa Pol na tamo qudei nanqi qarinjrnnaqa nanqi singa na gilsib Efesus di brantosib Kristen gate nanqi endegsi minjreb, “Ninigi Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroabqa a na ninigi anjam bei mernjwas.” Onaqa Kristen gate nanqi tigelosib Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonabqa a na nanqi anjam endegsi minjrej,

“O Kristen gate ninigi quiy. E Esia sawaq di branto ñasiti e nunjoq bosim ninigi koba na soqnem. Sosimqa e bati gaigai Tamo Koba aqa anjam ninigi mernjoqnem. E ijo segi ñam soqtqajqa are qalosaiqnem. Ijo kumbra di ninigi qalie. E ninigi koba na sosimqa gulbe gargekoba itoqnsim akamoqnem. Bati gargekoba Juda nanqi na e lubsib moiyoqbqa mareqnab dena e are gulbekobaiboqnej.

²⁰ Ninigi qalie, e bati gaigai nunjo koro sawaq di, nunjo segi segi talq di are sinjilatetngwajqa anjam mernjoqnem. E anjam deqaji ninigi mernjwajqa uratosaiqnem.

²¹ E bati gaigai Juda tamo ti Grik tamo ti nanqi sinjila na endegsi minjroqnem, ‘Ninigi are bulyosib Qotei aqaq bosib gago Tamo Koba Yesus qa nunjo areqalo sinjilatij.’ E degsi minjroqnem.

²² Deqa ninigi quiy. Qotei aqa Mondor na ijo are tigeltetbej deqa e Jerusalem aiyeqnum. Dia kumbra kiye ijoq di brantqas di e qaliesai.

²³ E qure qureq di laqnamqa Mondor Bole na e endegsi merbeqnu, ‘Ni Jerusalem dia tonto talq aisim gulbe koba oqam.’ Deqa e qalieonum, kumbra di ijoq bqas.

²⁴ “Di unġum. E ijo segi jejamu qa are qalosaieqnum. Wau kalil Tamo Koba Yesus na ebej qaji di e yosiy kobotqajqa are qaleqnum. Wau di endegsi unu. E siġgila na Yesus aqa anjam bole tamo unġasari naŋgi minjre minjre laqnaqi. Yesus aqa anjam bole di aqa damu agiende. Qotei a tamo unġasari naŋgi qa are boleiyeqnu.

²⁵ “Deqa niŋgi quiy. E nami nuŋgo ambleq di sosimqa anjam endegsi palontoqnem, ‘Qotei na aqa segi tamo unġasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas.’ Ariya bini e qalieonum, e niŋgi uratnġitqa niŋgi ijo ulatamu olo unqasai.

²⁶⁻²⁷ Bati e nuŋgo ambleq di sosimqa e Qotei aqa areqalo kalil ubtosim niŋgi mernġekritem. E wau di uratosaiqnem. Deqa tamo bei a nuŋgo ambleq di padalqas di ijo une na sai.

²⁸ O Kristen gate, niŋgi nuŋgo segi segi so gegerere taqatosib Qotei aqa tamo unġasari naŋgi dego gegerere taqatnjroqniy. Qotei aqa tamo unġasari naŋgi di kaja du du bul. Qotei na aqa Niri Yesus Kristus aqa leŋ aiyej qaji dena naŋgi awainjrej. Deqa niŋgi naŋgo gate bole sosibqa naŋgi gegerere taqatnjroqniy. Wau di Mondor Bole na niŋgi enġej.

²⁹ E qalie, e niŋgi uratnġitqa gisaŋ anjam maro tamo qudei naŋgi nuŋgo ambleq aisib Qotei aqa tamo unġasari naŋgi ugeugeinjroqnaqab. Baun juwan na kaja naŋgi ugeugeinjreqnub dego kere.

³⁰ Nuŋgo ambleq dena dego tamo qudei naŋgi tigelosib Qotei aqa anjam bole olo bubulyoqnsibqa gisaŋ anjam maroqnaqab. Naŋgi degyqab. Di kiyaaqa? Tamo unġasari Yesus dauryeqnub qaji naŋgi qusibqa Qotei aqa anjam bole ulontosib olo gisaŋ tamo naŋgi di daurnjrqaajqa deqa.

³¹ Deqa niŋgi gegerere nam atoqniy. Osib ijo anjam e bati gaigai niŋgi mernġoqnem qaji deqa are qaloqniy. Agi wausau qalub e niŋgi koba na sosimqa qolo ti qanam ti Qotei aqa anjam niŋgi mernġoqnsim akamoqnem. E wau di uratosaiqnem. Niŋgi ijo anjam deqa gegerere are qaloqniy.

³² “Bini e niŋgi Qotei aqa banq di atitqa a na niŋgi gegerere taqatnġwas. Qotei a niŋgi qa are boleiyej anjam di niŋgi siġgila na ojesoqnsibqa anjam dena niŋgi siġgilatnġwas. Amqa inġi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo unġasari naŋgi enjrqa marej qaji di niŋgi oqab.

³³ “E silali qa ti gara qa ti tamo bei nilyosaiqnem.

³⁴ Niŋgi qalie, e inġi bei qa truquoqnsimqa e segi wauoqnsim ijo inġi awaiyoqnem. Osim tamo naŋgi e koba na soqnem qaji naŋgi dego inġi anainjroqnem.

³⁵ Kumbra kalil e nuŋgo ambleq di yoqnem qaji di niŋgi segi unoqneb. Kumbra di niŋgi dauryosib yoqniy. Kumbra agiende. Niŋgi waukobaoqnsibqa tamo unġasari siġgila saiqoji unub qaji naŋgi aqaryainjroqniy. Niŋgi Tamo Koba Yesus aqa anjam nami marej qaji deqa are qaloqnsib degsib wauoqniy. Agi Yesus a segi nami endegsi marej, ‘Tamo bei na tamo bei inġi yqas di tamo inġi oqas qaji a areboleboleiyqas. Ariya tamo dena inġi yqas qaji a olo tulan areboleboleiyqas.’ ”

³⁶ Pol na Efesus Kristen gate naŋgi anjam degsi minjrsiq koboonaqa siŋga pulutosiqa naŋgi koba na Qotei pailieb.

³⁷ Pailyo koboonaqa gate naŋgi akamkobaoqnsib Pol soqonyosib kundoqyoqneb.

³⁸ Pol na minjrej, “Niŋgi ijo ulatamu olo unqasai.” Aqa anjam deqa naŋgi are tulan gulbeinjrej. Onaqa naŋgi na iga suweigonab iga alile aisim naŋgi uratnjrsim qobun gogetosim aiyem.

21

Pol a qobun na Jerusalem aiyooqnej

¹ Iga qobun na aisim Kos nui bunyosim nebeonaqa Rodes nuiq di tiryonam olo nebeej. Nebeonaqa iga Rodes nui uratosim aisim Patara qureq di tiryem.

² Dia qobun bei Fonisia sawaq aiqa laqnaqa iga qobun di gogetosim aiyem.

³ Iga qobun na aisim Saiprus nui jojomyosim ban qonanq waiyosim bunyosim aiyem. Aisim Siria sawa bunyosim Tair qureq di tiryem. Tiryonamqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi na ingi ingi kalil wanjarosib mandamq di atelenjeb.

⁴ Qure dia iga Yesus aqa tamo ungasari nanqi itnjrsimqa bati 7 nanqi koba na soqnem. Sonamqa Qotei aqa Mondor na anjam ubtosiq nanqi endegsi minjrej, “Pol a Jerusalem dia gulbe koba itqas.” Degsi minjrnaq qusibqa Pol wainyoqneb, “Ni Jerusalem aiyaim.” Onaqa Pol na kamba minjroqnej, “Sai. E Jerusalem aiqai.”

⁵ Onaqa bati 7 koboonaqa iga Pol koba na qure di uratosim qobun gogetqa marsim alile aiyem. Yesus aqa tamo kalil nanqo unja ti angro ti nanqi na iga suweigosib alile aisim dia iga koba na singa pulutosim Qotei pailyem.

⁶ Pailyo koboonaqa iga nanqi ban ojsimqa minjrem, “Ninji bole soqniy.” Onaqa nanqi na iga mergeb, “Ninji aiyiy.” Degsib mergonab iga qobun gogetonamqa nanqi olo puluosib nanqo qureq gileb.

Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a anjam bei Pol minjej

⁷ Ariya iga qobun na Tair qure uratosim aisim Tolemes qureq di tiryem. Tiryosim dia Yesus aqa tamo ungasari nanqi itnjrsimqa bati qujai nanqi koba na soqnem.

⁸ Nebeonaqa iga Tolemes qure uratosim walwelosi aisim Sisaria qureq di brantem. Brantosim Yesus aqa anjam maro tamo Filip aqa tal gogetosimqa a ombla soqnem. Nami Jerusalem dia tamo 7 nanqi ingi jeiyo wau enjreb deqaji bei agi Filip.

⁹ Filip aqa angro sebin qolqe nanqi a ombla soqneb. Nanqi Qotei aqa medabu o qaji unja.

¹⁰ Bati qudei iga Sisaria qureq di sonamqa Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a Judia sawaq dena walwelosiq gagoq bej.

¹¹ Bosiq Pol aqa alalag yayosiq qombilgej. Qombil aqa utru agiende. Agabus na Pol aqa alalag osiq aqa segi ban ti singa ti alalag dena qosej. Osiqa mergej, “Mondor Bole na e endegsi merbqo, ‘Jerusalem dia Juda nanqi na tamo alalag endi tigeqnu qaji aqa singa ti ban ti endegsib qosqab. Qosisib a osi gilsib tamo Juda sai nanqo banq di atibqa nanqi na a ugeugeiyqab.’”

¹² Onaqa iga Agabus aqa anjam di qusimqa tamo ungasari qudei qure dia soqneb qaji nanqi iga ti Pol minjoqnem, “Ni Jerusalem aiyaim.”

¹³ Onaqa Pol na iga mergej, “Ninji kiyaa akamoqnsib are gulbetetbeqnub? E Tamo Koba Yesus aqa ñam qa tonto talq di waibqab di kere. Aqa ñam qa e lubib moiqai di kere. E gulbe di uratqasai. E itqai.”

¹⁴ Pol a degsi gago anjam quqwa uratosiq mergonaqa iga na olo saidyosai. Iga marem, “Unqum. Pol a Tamo Koba aqa areqalo dauryosim Jerusalem aiyem.”

Pol a Jerusalem di brantej

¹⁵ Bati qudei koboonaqa iga Jerusalem aiqa marsimqa gago ingi ingi kalil gereiyosim tigelosim aiyem.

¹⁶ Aiqa yeqnam Sisaria tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanqi na iga suweigosib koba na aisim Jerusalem di brantem. Brantosim nanqi na iga tamo bei aqa ñam Nason aqa talq di uratgeb. Deqa iga Nason ombla aqa talq di soqnem. Nason a nami koba Yesus dauryoqnsiq soqnej. Aqa qure utru Saiprus.

¹⁷ Iga Jerusalem di brantonamqa Yesus aqa tamo ungasari dia soqneb qaji nanqi na iga nugsibqa tulan areboleboleinjrnaqa iga osib gegereregeb.

¹⁸⁻¹⁹ Nebeonaqa iga Pol dauryosim Jems unqajqa gilem. Gilsim Kristen gate kalil nanqi Jems koba na koroesonabqa Pol a nanqi kaiyeinjrej. Osiqa wau kalil Qotei a Pol aqa ban na sawa bei beiq di tamo ungasari nanqo ambleq di yoqnej qaji deqa nanqi sainjrej.

Kristen gate nanqi na Pol minjeb, “Ni atra tal miligiq gile”

²⁰ Onaqa Kristen gate nanği Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Osib Pol minjeb, “O gago was Pol, ni qalie, Juda tulan gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo singilateqñub. Nanği Moses aqa dal anjam dauryqajqa dego singilaeqñub.

²¹ Deqa tamo qudei na Juda nanği endegsib minjreqñub, ‘Pol na Juda tamo unğasari sawa bei beiq di unub qaji nanği Moses aqa dal anjam dauryqa saidnjreqñu. Osiqa nanği endegsi minjreqñu, “Nunço anğro nanği mulun breinjraib. Kumbra kalil Moses a nami ninği dauryqa merñej qaji di uratij.” ’ O Pol, tamo qudei na Juda nanği degsib minjreqñub.

²² Juda nanği quqwab, ni Jerusalem bonum. Deqa iga kiyerqom?

²³ Od, iga qalieonum. Iga ni endegsi mermim ni degye. Gago ambleq endi Juda tamo qolqe unub. Nanği nami gago Juda kumbra dauryosib Qotei pailyqa osib nanço gate banqa ti me jungum ti urateb unub.

²⁴ Deqa ni nanği joqsım atra tal miligiq gilsım une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanği koba na dauryosib yiy. Osim wagme awaiyetnjrimqa nanği na Qotei atraiyosib nanço gate banqa ti me jungum ti joqwab. Ni degyımqa Juda tamo kalil nanği ino kumbra di unsib endegsib qalieqab, ‘Bole, Pol a dego Moses aqa dal anjam dauryo qaji tamo. Anjam nanği a qa mareqñub qaji di bolesai.’

²⁵ Ariya Pol, ni qalie, iga nami anjam bei nengrenyosım sawa bei bei qaji nançoq qarinyem. Nanği di Yesus qa nanço areqalo singilateb qaji. Iga anjam endegsim qarinyem, ‘Ninği gisañ qotei atrainjro qaji inği bei uyoqnaib. Wagme len ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreñeb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib.’ Iga nami anjam degsım qosısım nengrenyosım nançoq qarinyem.”

²⁶ Onaqa Pol na tamo qolqe nanği di joqsıqa nebeonaqa atra tal miligiq gilsiq une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanği koba na dauryosib yeb. Osiqa atra tamo nanği minjrej, “Une kobotqajqa bati koboamqa iga gago segi segi wagme osım Qotei atraiyqom.”

Juda tamo qudei nanği atra tal miligiq di Pol ojob

²⁷⁻²⁸ Une kobotqajqa bati 7 di koboqa laqnaqa Juda tamo qudei Esia sawaq dena beleneb qaji nanği Pol a atra tal miligiq di sonaq unsibqa a ojob. Ojsib leleñoqnsib tamo unğasari kalil nanço areqalo ugetetnjrqa marsibqa Pol aqa jejamuq di une qamsib minjreb, “O Israel tamo unğasari, ninği kalil bosib iga aqaryaigiy. Pol a sawa sawa kalilq di iga Juda qa ti Moses aqa dal anjam qa ti atra tal qa ti misilin anjam mareqnaqa tamo unğasari kalil nanği queqñub. Di segi sai. A dego Grik tamo qudei nanği joqoqnsıqa koba na atra tal miligiq gileqñub. Aqa kumbra dena a na Qotei aqa atra tal ugeteqñu.”

²⁹ Nanği degsib mareb. Di kiyayaqa? Nami Efesus tamo bei aqa ñam Trofimus a Pol ombla Jerusalem dia laqñabqa unjrsib are qaleb, “Pol a tamo di osıqa atra tal miligiq gilej.”

³⁰ Onaqa tamo unğasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanği anjam di qusibqa minjin oqetnjrnaqa gurgur ti koroosib Pol ojob. Ojsib girinyosib atra tal oqeq atsib atra tal aqa siranme kalil kabuteleneb.

Rom qaja tamo nanği bosib Pol olo eb

³¹ Onaqa nanği Pol moiyoqqa marsibqa ban na qaloqneb. Qaleqñabqa Rom qaja tamo nanço gate koba a anjam endegsi quej, “Jerusalem endia tamo unğasari kalil nanği minjin ani oqetnjreqñu.”

³² A degsi qusiqa aqa qaja tamo qudei nanço gate nanği ti joqsıqa gurgurosib tamo unğasari nanço ambleq ainabqa unjrsibqa Pol qalqa urateb.

³³ Onaqa qaja tamo nanço gate koba a bosıqa Pol ojsıqa aqa qaja tamo nanği minjrej, “Sil singila kokba aiyel osi bosib a tontiy.” Onaqa nanği bosib Pol tontonabqa qaja tamo

nanngo gate koba a na tamo ungasari kalil nanngi endegsi nenemnjrej, “Tamo endi yai? A une kiye yqo deqa ninngi a qaloqneb?”

³⁴ A nanngi degsi nenemnjrnaqa nanngi olo lelenkobaoqnsib anjam utru segi segi marelenoqneb. Qudei nanngi anjam bei maroqneb. Qudei nanngi anjam bei maroqneb. Nanngi degsib marelenoqnsib ariya nanngi Pol aqa une geregere ubtosib marqa keresai. Deqa qaja tamo nanngo gate koba a na aqa qaja tamo nanngi minjrnaqa nanngi Pol osib nanngo neio talq osi gileb.

³⁵⁻³⁶ Osi giloqnsib nanngo neio tal jomyeqnabqa tamo ungasari kalil nanngi minjin ani oqetnjrnaqa nanngi daurnjroqnsib murqumyoqnsib maroqneb, “Ninngi na Pol qalsib moyotiy.” Nanngi degsib maroqneb deqa qaja tamo nanngi na Pol soqtosib nanngo qawarq di atsib osi giloqneb.

Pol a tigelosiqqa Yesus aqa anjam palontej

³⁷ Nanngi Pol osi giloqnsib nanngo neio tal gogeq di atqa laq nabqa Pol a Grik anjam na qaja tamo nanngo gate koba endegsi nenemyej, “E ni anjam bei mermqa kere e?” Onaqa minnej, “Ni Grik anjam qalie e?”

³⁸ E endegsi are qalonum. Ni Isip tamo bei nami Rom ti qotqa marsiqqa tigelosiq qaja tamo 4,000 joqsiqa wadau sawaq di laqnej qaji agi ni edegonum.”

³⁹ Onaqa Pol na minnej, “E tamo di sai. E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a qure kobaquja. A Silisia sawaq di unu. Deqa ni mare. E na tamo ungasari kalil endi anjam bei minjrqa kere e?”

⁴⁰ Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a na Pol odyonaqa tetaq di tigelosiqqa aqa ban soqtonaqa tamo ungasari kalil nanngi kiri kirionabqa Hibru anjam na endegsi minjrej,

22

¹ “O ijo was ti ijo abu ti e kamba anjam bei merngit quiy.”

² Pol a Hibru anjam na nanngi degsi minjrnaqa nanngi torei kiri kiriosib sonab olo endegsi minjrej,

³ “E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a Silisia sawaq di unu. E dia nambabonam ijo ai abu nanngi na e Jerusalem osi bonabqa e endia tamo kobaqujaem. Kobaqujaosimqa Gamaliel aqa skul kobaq di soqnem. Sonamqa Gamaliel na gago moma nanngo dal anjam geregere plaltosiq osorboqnej. Deqa e Qotei aqa kumbra dauryqajqa tulanj singilaoqnem. Agi bini ninngi Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaeq nub dego kere.

⁴ E na tamo ungasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanngi moyotnjrqa maroqnsim nanngi tulanj ugeugeinjroqnsim tontnjroqnsim tonto talq di breinjroqnem.

⁵ Ninngi na Juda tamo kokba ti atra tamo gate a ti nanngi nenemnjribqa ijo kumbra deqa ninngi saingwab. Agi e atra tamo gate endegsi minjem, ‘Ni anjam bei nenngenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda gate kokba nanngi enjrqai. Enjritqa nanngi na anjam di sisiosib e odbibqa tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateq nub qaji nanngi ojelenosiy joqsiy bosiy Jerusalem endia tonto talq di breinjrqai.’ E degsim atra tamo gate minjem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

⁶⁻⁷ “Deqa e walwewosi gilsim Damaskus jomyeqnamqa qanam jige pulonj singila koba minjal ti lanj goge na aisiq ijo ulatamuq di tulanj rianonaqa e ulonjosim mandamq di neiem. Neiesosim kakro bei brantonaq quem. A endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaqa e ugeugeibeqnum?’

⁸ Onaqa e na kamba minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa merbej, ‘E Yesus Nasaret qaji agi ni na ugeugeibeqnum.’

⁹ Tamo e ombla soqneb qaji nanngi dego pulonj di uneb. Ariya anjam Yesus na merbej qaji di nanngi poinjrosai.

¹⁰ “Onaqa e na olo Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, e wau kiye yqai?’ Onaqa Tamo Koba a na merbej, ‘Ni tigelosim Damaskus gilsim dia tamo bei itqam. Wau e ni emqai qaji di a na ubtosim mermqas.’

¹¹ Pulonj di tulan rianosiq nam qamotbonaqa e nam ambruibonaqa nam atqa keresai. Deqa tamo nanqi e ombla soqneb qaji nanqi ijo ban ojsib e babanbosib Damaskus osi gileb.

¹² “Damaskus dia tamo bei soqnej aqa nam Ananaias. A Qotei aqa dal anjam dauryoqnej qaji. Juda tamo ungasari kalil Damaskus di soqneb qaji nanqi a qa maroqneb, ‘A tamo bolequja.’

¹³ E Damaskus gilsim di sonamqa Ananaias na e itbosiqa ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O ijo was Sol, ino namdamu olo poimeme.’ Degsi merbonaqa bati qujai deqa ijo namdamu poibonaqa e olo nam atsim Ananaias aqa ulatamu unem.

¹⁴ Onaqa Ananaias na olo merbej, ‘Gago moma nanjo Qotei a ni gilmqo. Ni aqa areqalo qalieosim Yesus unsim aqa medabuq na anjam bei quqwajqa deqa ni gilmqo. Yesus a kumbra bole tintin yeqnu qaji tamo.

¹⁵ Deqa ni aqa anjam mare mare laqnsimqa kumbra ni unem qaji ti anjam ni quem qaji deqa ti tamo ungasari kalil nanqi sainjroqne.

¹⁶ Deqa ni tarinaim. Ni urur tigelosim yanso ame. Osim Yesus aqa nam metosim pailye. Yimqa Qotei na ino une kalil kobotetmqas.’ Ananaias na e degsi merbej.

Pol a nami sawa bei bei qaji nanjoq gilej deqa saej

¹⁷⁻¹⁸ “Bati bei e olo Jerusalem bosimqa atra tal miligiq di Qotei pailyoqnsimqa e neio bulosim Yesus unem. Yesus unnamqa merbej, ‘Ni Jerusalem endia ijo anjam maroqnqam di Juda nanqi ni quetmoqnqasai. Deqa ni Jerusalem endi saim. Ni urur tigelosim Jerusalem uratosim gile.’

¹⁹⁻²⁰ Onaqa e na Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, Juda nanqi qalie, nami e nanjo Qotei tal miligiq giloqnsimqa tamo ungasari ni qa nanjo areqalo singilatoqneb qaji nanqi ojelenoqnsim toqon na numoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Nanqi ino wau tamo Stiven menin na qaleqnabqa e jojom di tigelosim tamo nanqi a qaloqneb qaji nanjo gara jugo taqatesosim endegsi minjroqnem, “Ninji keretosib Stiven qalonub moiqa.” Ijo kumbra di Juda nanqi qalie.’

²¹ Onaqa Yesus na e olo merbej, ‘Ni gile. E ni qarimmitqa ni sawa isaq gilsim dia sawa bei bei qaji nanqi ijo anjam minjroqnqam.’ ”

Pol a na qaja tamo nanqi minjrej, “E Rom tamo”

²² Pol a tamo ungasari nanqi anjam degsi minjroqnsiq a sawa bei bei qaji nanjoq gilqa marnaqa anjam qujai di nanqi qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulan lelenoqnsib maroqneb, “Pol a qalib moyem. Tamo deqaji mandamq endi olo saiq.”

²³ Nanqi degsib maroqnsib murqumyoqnsib nanjo gara jugo piqtelenosib nanjo ban na wi ramboiyoqnsib breiyeqneb goge oqoqnej.

²⁴ Onaqa qaja tamo nanjo gate koba a na aqa qaja tamo nanqi minjrej, “Ninji Pol osib nunjo neio tal miligiq di bu toqon na kumbainyiy. Kumbainyosib nenemyibqa aqa une kiye qa tamo ungasari nanqi murqumyoqnsib a qalib moiqajqa mareqneb di a na geregere merbimqa e quqwai.”

²⁵ Onaqa qaja tamo nanqi Pol sil na tontosib kumbainyqa laqnabqa a na qaja tamo gate bei jojom di tigelesoqnej qaji di minjej, “E Rom tamo. Deqa ninji ijo une mati qalieosaosib e laqa kumbainbqab di kumbra bole kiyo?”

²⁶ Onaqa qaja tamo gate dena Pol aqa anjam di qusiqa a qaja tamo nanjo gate koba aqa areq gilsiq nenemyej, “Pol a Rom tamo. Deqa ni a kiyeryqam?”

²⁷ Degsi nenemyonaq qusiqa Pol aqa areq gilsiq minjej, “Ni merbe, ni bole Rom tamo e?” Onaqa Pol na minjej, “Od. E Rom tamo.”

²⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo nanngo gate koba dena olo Pol minnej, “E silali kobaquja waiyonamqa deqa nanngi na e Rom tamo ateb.” Onaqa Pol na kamba minnej, “E silali waiyosai. Ijo ai abu nanngi Rom qaji deqa e Rom tamo tinjin.”

²⁹ Onaqa qaja tamo nanngi Pol aqa anjam di qusib a kumbainyqa urateb. Qaja tamo nanngo gate koba a dego Pol aqa anjam di qusiq a ulaej. Di kiyaaqa? A na aqa qaja tamo nanngi minjrnaqa Pol sil na tonteb deqa.

Pol a Juda tamo kokba nanngi anjam minjrej

³⁰ Onaqa nebeonaqa Juda nanngi na une kiye Pol aqa jejamuq di qametoqneb di qaja tamo nanngo gate koba a qalieqa marsiqa Pol osiq sil palontetosiq atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanngi metnjrnaq bosib koroonaqqa Pol osiqa nanngo ulatamuq di tigeltej.

23

¹ Onaqa Pol a Juda tamo kokba nanngi koqnrsiqa endegsi minjrej, “O ijo was ningi quiy. E nami Qotei aqa namgalaq di kumbra bole bole yoqnem agi bini yoqnsim unum. Deqa e are gulbe saiqoji.”

² Onaqa atra tamo gate aqa nam Ananaias a Pol aqa anjam di qusiqa tamo nanngi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi minjrej, “Ningi Pol aqa medabuq di qaliy.”

³ Onaqa Pol na Ananaias minnej, “Qotei na ni dego lumqas. Ni namtan babanq di nam qaq na limo bul. Deqa ino uno boledamu ariya ino are miligi jigat. Agi ni Moses aqa dal anjam dauryosim ijo une qalieqajqa tigeltbonum. Osim ni olo Moses aqa dal anjam gotranjosim nanngi ijo medabuq di lubqajqa minjronum. Di kumbra uge.”

⁴ Onaqa tamo nanngi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ni kiyaaqa Qotei aqa atra tamo gate degsi misilinyonum?”

⁵ Degsib minjnabqa Pol na minjrej, “O ijo was, tamo endi a atra tamo gate di e qaliesai. Deqa e anjam grotonum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenjyeb unu, ‘Ningi nunngo gate koba a anjam uge minjaib.’ ”

⁶ Juda tamo kokba awesoqneb qaji nanngo ambleq di Sadyusi tamo ti Farisi tamo ti soqneb. Pol a di qalieosiq deqa lelenosiq minjrej, “O ijo was ningi quiy. E Farisi tamo. Ijo abu a dego Farisi tamo. Deqa e endegsi are qalonum, tamo kalil moreno qaji nanngi mondon olo subq na tigelqab. E anjam deqa ijo areqalo tulan singilateqnum. Anjam deqa qujai nanngi na e ojsib nunngo namdamuq di tigeltbonub.”

⁷ Pol na nanngi degsi minjrnaqa Farisi ti Sadyusi ti nanngi poelenosib njirin kobaeb.

⁸ Di kiyaaqa? Sadyusi nanngi mareqnum, “Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai. Lan angro saiqoji. Mondor dego saiqoji.” Ariya Farisi nanngi mareqnum, “Tamo moreno qaji nanngi subq na tigelqab. Lan angro unub. Mondor nanngi dego unub.”

⁹ Deqa nanngi kalil poelenosib njirin kobaosib murqumyoqneb. Onaqa Farisi nanngo dal anjam qalie tamo qudei nanngi tigelosib singila na mareb, “Iga Pol aqa anjam quonum di a une saiqoji. Mondor bei na kiyo lan angro bei na kiyo anjam minjqoqa a degsi marqo.”

¹⁰ Nanngi degsib marnabqa qoto anjam tulan kobaej. Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a di unsiqa are qalej, “Nanngi Pol aqa jejamu tulan ugeugeiyqab.” A degsi are qalsiqa ulaosiq aqa qaja tamo nanngi metnjrnaqa bosib Juda nanngo banq dena Pol yainjsib nanngo neio talq olo osi gileb.

¹¹ Gilsib di sonab nebeosiq olo qolonaqa Tamo Koba a bosiqqa Pol aqa areq di tigelosiq minnej, “Ni are singilatime. Ulaaim. Ni Jerusalem endia ijo anjam singila na mareqnum dego kere ni Rom gilsim dia ijo anjam minjroqnam.”

Juda tamo qudei nanngi Pol qalsib moiyoqajqa anjam qoseb

¹² Onaqa olo nebeonaqa Juda tamo qudei nanngi koroosibqa are qujaitosib anjam endegsib qoseb, “Iga Pol qalsim moiyoqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga

uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moyotosaisosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moyotosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom.”

¹³ Juda tamo 40 nanqi anjam degsib qoseb.

¹⁴ Osib Juda gate nanqi ti atra tamo kokba ti nanngoq gilsib minjreb, “Iga anjam endegsi qosonum. Iga Pol qalsim moyotqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moyotosaisosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moyotosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom. Iga anjam degsi qosonum.

¹⁵ Deqa ningi ti Juda tamo kokba kalil nanqi ti endegyiy. Ningi na qaja tamo nanngo gate koba a minjiy, ‘Ni Pol osau. Osbamqa iga olo koroosimqa aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Ningi na qaja tamo nanngo gate koba a degsib minjibqa a Pol osi bosim nunngoq di brantosaisoqnimqa gamq di iga Pol qalsim moyotqom.”

¹⁶ Onaqa Pol aqa jaja aqa niri a nanngo anjam di qusiqa tigeluqjatosiq qaja tamo nanngo neio talq gilsiq anjam di Pol minjej.

¹⁷ Minjnaq qusiqa qaja tamo gate bei metonaq aqa areq bonaq minjej, “Ni angro wala endi osim nunngo gate koba aqa areq osi aiyimqa a na anjam bei minjqas.”

¹⁸ Onaqa qaja tamo gate dena angro wala di osiqa aqa gate koba aqa areq osi aisiqa minjej, “Tonto tamo Pol a na e merbqo, ‘Ni angro wala endi osi aiye.’ Degbqo deqa agi ino areq osi bonum. A ni anjam bei mermqas.”

¹⁹ Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a na angro wala di ban titosiqa kiñala sasalosiq nenemyej, “Ni anjam kiye merbqam?”

²⁰ Onaqa minjej, “Juda tamo kokba nanqi anjam bei kereteb. Nanqi na ni endegsib mermqab, ‘Nebe ni Pol gagoq osau. Osbamqa iga koroosim aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Nanqi ni degsib mermqab.

²¹ Deqa ni nanngo anjam di quetnjraim. Tamo 40 nanqi anjam endegsib qosisib maronub, ‘Iga Pol qalsim moyotqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moyotosaisosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moyotosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom.’ Nanqi anjam degsib qosonub. Deqa bini nanqi gamq di tariñeqnub. Ni na Pol osi aiyuqnimqa gamq di nanqi Pol qalsim moyotqab.”

²² Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a angro wala aqa anjam di qusiqa minjej, “Ni gile. Ni anjam degsi merbonum di tamo qudei minjraim. Torei tent.”

Nanqi na Pol qarinyonabqa Rom nanngo gate Feliks aqaq gilej

²³ Osiqa a na aqa qaja tamo gate aiyel nanqi metnjrnaqa aqa areq bonab minjrej, “Ningi na qaja tamo 200 singa na walwelo qaji nanqi ti qaja tamo 200 an osi laqnub qaji nanqi ti qaja tamo 70 hos na walwelo qaji nanqi ti minjribqa nanqi bini qolo sen bati 9 Pol osib Sisaria qureq gilqab. Ningi na endegsib minjriy, ‘Nunngo walwelqajqa ingi ingi gereiyosib soqniy.’ ”

²⁴ Osiqa olo nanqi aiyel minjrej, “Ningi Pol aqa hos qudei dego gereiyib soqnem. Pol a hos goge di awoamqa ningi na geregere taqatosib osi gilsib Rom nanngo gate Feliks aqa talq di brantiy.” Qaja tamo nanngo gate koba a na nanqi aiyel degsi minjrej.

²⁵ Osiqa anjam bei endegsi nenngrenjeyj,

²⁶ “O Gate Koba Feliks, ijo ñam Klodius Lisias. E qaja tamo nanngo gate koba. Ijo anjam endi ni sisiyqajqa deqa e nenngrenyosim inoq qarinyonum. O kaiye.

²⁷ Tamo agi inoq osi bonub qaji aqa ñam Pol. Juda nanqi na a ojsib moyotqa laqnabqa e ijo qaja tamo nanqi ti aisim Juda nanngo banq dena yainjrem. E qalieem, Pol a Rom tamo. Deqa e na a aqaryaiyosim nanngo banq dena yainjrem.

²⁸ Nanqi Pol aqa jejamuq di une kiye qametoqneb di e qalieqa osimqa Pol osi aisim Juda tamo kokba nanngo ulatamuq di tigelttem.

²⁹ Tigeltonamqa nanği anjam gargekoba mareleneq nabqa e qusimqa endegsi poibej, Juda tamo kokba nanği nanço segi dal anjam qa maroqnsib deqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. Nanği Pol aqa une kobaquja bei babtosai. Deqa e na a laña moiyoṭqa keresai. Tonto talq di laña waiyqa keresai dego. E degsi poibej.

³⁰ Ariya bini e quonum, nanği Pol qalsib moiyoṭqajqa anjam qosonub. E di qusim deqa agi Pol inoq qarinyonum. E na tamo nanği Pol aqa jejamuq di une qameteq nub qaji nanği endegsi minjraqai, ‘Ninği Sisaria qureq gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa une geregere minjib a quqwas.’ ”

³¹ Qaja tamo nanço gate koba a anjam degsi nengrenyej. Onaqa aqa qaja tamo nanği aqa medabu dauryosib qolo Pol osib Antipatris qureq osi gilsib dia nereneb.

³² Nebeonaqa qaja tamo siŋga na walwelo qaji nanği ti qaja tamo aŋ osi laqneb qaji nanği ti Antipatris qureq dena olo puluosib Jerusalem aisib nanço neio talq di soqneb. Onaqa qaja tamo hos na walwelo qaji nanği segi Pol suweiyosib torei Sisaria qureq osi gileb.

³³ Osi gilsibqa nanço gate koba aqa anjam nengrenyej qaji di Feliks yosib Pol osib aqa ulatamuq di tigelteb.

³⁴ Onaqa Feliks a anjam di sisiyosiq Pol nenemyej, “Ni sawa qabe qaji?” Onaqa Pol na minjej, “E Silisia sawa qaji.”

³⁵ Degsi minjnaqa Feliks na olo minjej, “Tamo nanği ino jejamuq di une qameq nub qaji nanği babqa e ino anjam geregere quqwai.” Osiqa qaja tamo nanği minjrnaqa nanği na Pol osib tamo koba Herot aqa talq di waiyosib taqatoqneb.

24

Juda nanği Pol aqa jejamuq di une qametoqneb

¹ Bati 5 kobonaqa atra tamo gate Ananias a ti Juda gate qudei ti nanço anjam taqyo tamo bei aqa ñam Tertulus a ti Sisaria qureq gileb. Gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosibqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb.

² Onaqa Feliks na Pol metonaq warum miligiq bosiq aqa ulatamuq di tigelesonaqa Tertulus a Pol aqa jejamuq di une qametqa osiq Feliks minjej, “O Gate Koba Feliks, ni gago sawa endi geregere taqateqnum deqa bini iga bole unum. Iga qoto saiqoji. Ni iga geregere aqaryaigoqnsimqa gago gulbe kalil kobotetgeqnum.

³ Deqa iga ni qa tulaŋ areboleboleigeqnaqa ino ñam soqteqnum.

⁴ “E anjam olekoba ni mermqasai. Ni asgimo uge. Deqa ni gago anjam truquyala endi que.

⁵ Iga tamo endi uneqnum, a tamo uge. A kumbra uge uge yoqnsiq Juda tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanço ambleq di qoto tigelteqnu. Osiqa nanği pupoinjroqnsiq minjreqnu, ‘Ninği gago Juda kumbra uratosib olo Nasaret tamo a dauryiy.’

⁶⁻⁷ A na gago atra tal dego ugeteqnu. Deqa iga a ojsim gago segi dal anjam na aqa une qa pegiyqa laqnamqa qaja tamo nanço gate koba Lisias a bosiq gago anjam gentosiq gago baŋq dena Pol siŋgila na yaigej.

⁸ Yaigosiq mergej, ‘Ninği Pol qa anjam bei soqnimqa gilsib Rom nanço gate Feliks aqa ulatamuq di mariy.’ Deqa iga bosim ino ulatamuq endi Pol aqa une agi mermonum. Deqa Gate Koba Feliks, ni segi na Pol nenemyimqa une kalil iga aqa jejamuq di qameqnum qaji di bole kiyo sai kiyo di a segi na mermimqa ni quqwam.” Tertulus a anjam degsiqa Feliks minjej.

⁹ Onaqa Juda tamo kalil nanği tigelosib Tertulus aqa anjam di siŋgilatosib mareb, “Aqa anjam di bole.”

Pol a kamba Feliks aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹⁰ Onaqa Feliks a Pol aqa anjam quqwjajqa osiq aqa ban soqtosiq Pol metonaqa a kamba tigelosiq Feliks minjej, “E qalieonum, ni wausau gargekoba sawa endi taqatesoqnem agi bini taqatejunum. Deqa e kamba ijo anjam mermqai.

¹¹ Ya ya endi e Qotei louqajqa Jerusalem aiyem. E aiyem bati 12 gilqo. Ni segi na Juda nanqi nenemnjrimqa degsib mermqab.

¹² E Jerusalem aisim di sosimqa e anjam na qotosaioqnem. Qoto tigeltosaioqnem dego. E qoto bei tigelteqnam Juda nanqi e nubosai. E atra talq di, Juda nanqo Qotei talq di, qure ambleq di dego lawo na soqnem. E kumbra uge bei yosaioqnem.

¹³ Deqa une kalil Juda nanqi ijo jejamuq di qameqnuq qaji di bolesai. Nanqi ijo une bei ubtosib marqa keresai.

¹⁴ “Ijo une qujai agiende. E Yesus aqa gam dauryeqnum. Juda nanqi endegsib mareqnuq, ‘Yesus aqa gam bunuj dena tamo ungasari nanqi poeleneqnuq.’ O Gate Feliks, gam di qujai e dauryoqnsimqa gago moma nanqo Qotei qa loueqnum. Osim Moses aqa dal anjam kalil qa ti Qotei aqa medabu o tamo nanqo anjam kalil nami nengrenjoqneq qaji deqa ti ijo areqalo singilateqnum.

¹⁵ Mondonj Qotei na tamo bole ti tamo uge ti nanqi olo subq na tigeltnjrqas. Qotei qujai deqa e ijo areqalo singilatoqnsim subq na tigelo bati qa tarijoqnsim unum. Juda nanqi dego degyeqnuq.

¹⁶ E subq na tigelo bati qa tarijeqnum deqa e bati gaigai Qotei aqa namgalaq di, tamo ungasari kalil nanqo namgalaq di kumbra bole bole yoqnsim laqnum. Deqa e are gulbe saiqoji unum.

¹⁷ “E sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqnsim wausau qudei koboonaqa agi ya ya endi e Jerusalem aiyem. E silali qudei osi aisim Juda Kristen nanqi mam soqneq deqa enjrem. Silali qudei dego osim Qotei atraiyem.

¹⁸ Bati deqa e atra tal miligiq gilsim dia une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di dauryosim yeqnamqa Juda nanqi na e nubeb. E tamo ungasari gargekoba joqsim atra tal miligiq gilosai. Osim qoto bei tigeltosai dego.

¹⁹ Ariya Juda tamo qudei Esia sawaq dena Jerusalem aiyeb qaji nanqi na e ojeb. Deqa tamo nanqi di e qa anjam bei soqnimqa bosib ino ulatamuq endi tigelosib ijo une marqab.

²⁰ Nanqi bqasai di ni na Juda tamo agi endia tigelejunub qaji nanqi nenemnjre. Nenemnjrimqa e Jerusalem dia Juda tamo kokba nanqo ulatamuq di tigelesonam une kiye ijo jejamuq di iteb di ni mermqab.

²¹ Bole, ijo anjam qujai endeqa nanqi na ijo jejamuq di une qametbeb. E nanqo ulatamuq di tigelosim lelenosim endegsi minjrem, ‘Tamo kalil morejo qaji nanqi mondonj olo subq na tigelqab. Anjam deqa qujai ninqi na e tigeltbonub.’ ” Pol a Feliks degsi minjej.

²² Feliks a nami tamo ungasari Yesus aqa gam dauryoqneq qaji nanqo kumbra qalieej. Deqa a na Juda nanqi endegsi minjrej, “Nunqo anjam di mati soqnem. Qaja tamo nanqo gate koba Lisias a bamqa ninqi olo anjam di maribqa e qusiy gereiyqai.”

²³ Osiqa qaja tamo gate bei minjej, “Ni na Pol osim tonto talq di waiyosim taqatesoqne. A gulbe bei yaim. Aqa was nanqi a unqa bosib ingi ingi qa aqaryaiyqa maroqnuq na ni na saidnjraim.”

Pol a tonto talq di sonaqa wausau aiyel koboej

²⁴ Bati qudei koboonaqa Feliks aqa nauj Drusila wo tonto talq di brantosibqa Feliks na Pol metonaq aqa areq bej. Drusila a Juda unqa. Pol a bosiqqa tamo nanqi Kristus Yesus qa nanqo areqalo singilatqajqa kumbra qa Feliks minjnaq quej.

²⁵ Kumbra bole tintinj dauryqajqa ti tamo nanqo segi segi so geregere taqatqajqa ti Qotei na mondonj tamo nanqo une qa peginjrqajqa ti Pol na Feliks minjnaq quej. Qusiqa ulaosiq Pol minjej, “Ni mati aisim ino warumq di soqne. Bunuqna e bati atsiy ni metmit bosim anjam di olo plaltim e quqwai.”

²⁶ Feliks a bati gargekoba Pol aqa anjam quqwjaja metoqnej. Aqa anjam quqwjaja deqa segi metosaioqnej. A endegsi are qaloqnej, “E Pol metit a bosim silali ebimqa e tonto talq dena a uratqajqa deqa kiyo merbqas?” Osiq deqa metoqnej.

²⁷ Wausau aiyel koboonaqa Feliks a Judia sawa taqato wau di uratonaga tamo bei aqa ñam Porsius Festus a kamba Feliks aqa wau osiqa Judia sawa taqatesoqnej. Feliks na Juda nanjo are boletetnrqajqa deqa a Pol tonto talq di uratonag soqnej.

25

Pol a marej, “E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai”

¹ Festus a Judia sawaq aisiq Sisaria qureq di soqnej. Bati qalub koboonaqa a dena tigelosiqqa Jerusalem aiyej.

²⁻³ Aisiq di sonaqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanji bosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa jejamuq di olo une qamoqneb. Osib Festus minjeb, “Ni anjam qarinyim qaja tamo nanji Sisaria qureq dena Pol osib Jerusalem osi beb. Osbab gago are boleqas.” Nanji degsib Festus minjeb. Di kiyaja? Nanji nami anjam endegsib qoseb, “Qaja tamo nanji Pol osi boqnbqqa gamq di iga Pol qalsim moyotqom.”

⁴ Onaqa Festus na kamba minjrej, “Pol a Sisaria dia tonto talq di unu. Bati qudei koboamqa e segi olo Sisaria gilqai.

⁵ Deqa ningi Pol qa anjam bei soqnimqa ningi na tamo ñam ti qudei giltjnrib nanji e daurbosib koba na Sisaria gilqom. Gilsim dia nanji ijo ulatamuq di tigelosib Pol aqa une bei ubtosib merbib e quqwai.”

⁶ Festus a bati 8 o 10 Jerusalem di sosiqa olo puluosiq Sisaria gilej. Juda tamo qudei nanji a dauryosib gileb. Nebeonaqa Festus a aqa awo jaram kobaq di awoosiqa aqa qaja tamo nanji minjrej, “Ningi Pol osi boiy.” Minjrnaqa nanji na Pol osi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelteb.

⁷ Onaqa Juda tamo Festus dauryosib Jerusalem dena beb qaji nanji Pol kalilyosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib une gargekoba Pol aqa jejamuq di qamelenjoqneb. Nango anjam di utru saiqoji.

⁸ Onaqa Pol a kamba marej, “E Juda gago dal anjam bei gotranjyosaiognem. E gago atra tal qa anjam uge bei marosaioqnm. E Rom nanjo mandor koba Sisar a dego kumbra uge bei yosaiognem. Deqa e une saiqoji.”

⁹ Pol a degsi marnaqa Festus a Juda nanjo are boletetnrqajqa deqa Pol endegsi nenemyej, “Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?”

¹⁰ Onaqa Pol na minjej, “E bini Sisar aqa awo jaram namoq endi tigelejunum. Endia ijo anjam marqai. Ni qalie, e Juda nanji qa une bei yosai.

¹¹ Une kobaquja bei ijo jejamuq di soqnimqa unqum e moiqai. Ariya une kalil Juda nanji ijo jejamuq di qameqnbq qaji di bolesaiamqa tamo bei na e lanja osim nanjo banq di atqa keresai. Deqa e Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.”

¹² Pol na Festus degsi minjnaqa a warumq dena oqedosiqa Rom tamo kokba qudei nanji koba na anjam qairosib olo warum miligiq gilsiqqa Pol minjej, “Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqa maronum deqa e ni qarijnmitqa Sisar aqaq gilqam.”

Festus na Agripa nenemyej, “Ni Pol kiyeryqam?”

¹³ Onaqa bati qudei koboonaqa Rom nanjo mandor bei aqa ñam Agripa aqa jaja Bernaisi wo Festus unqajqa marsib Sisaria aiyeb.

¹⁴ Aisib bati gargekoba yala Sisaria di sonabqa Festus na Agripa minjej, “Tamo bei aqa ñam Pol a nami Feliks na tonto talq di waiyej unu.

¹⁵ Deqa e Jerusalem di sonamqa Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na Pol aqa jejamuq di une qamsib endegsib merbeb, ‘Ni Pol aqa une qa marsim ojsim ino qaja tamo nanjo banq di atimqa nanji na qalib moyem.’

¹⁶ Onaqa e na kamba endegsi minjrem, ‘Iga tamo bei laña ojsim qaja tamo nanjo banq di atqa keresai. Rom gago kumbra degsi sosai. Tamo qudei nanji tamo bei qa anjam soqnimqa nanji mati aqa une ubtib qusimqa a kamba aqa anjam marqas di kere.’

¹⁷ “E na Juda nanji degsi minjrnamqa nanji e daurbosib Sisaria beb. E tariñosai. Nebeonaqa nanji koroesonabqa e ijo awo jaramq di awoosim ijo qaja tamo nanji minjrnamqa nanji Pol osi bosib ijo ulatamuq di tigelteb.

¹⁸ Onaqa Juda nanji tigelosib Pol aqa jejamuq di une gargekoba qamelenjoqneb. E nami are qalem, nanji une kokba Pol aqa jejamuq di qamqab. Nanji degyosai.

¹⁹ Nanji nanjo segi louqa kumbra qa ñirinoqnsib Pol ombla anjam titoqneb. Osib tamo bei qa dego anjam titoqneb. Pol a maroqnej, ‘Tamo di a moiyej olo ñambile unu. Aqa ñam Yesus.’

²⁰ Onaqa e nanjo anjam deqa utru itqa yonam keresaiibonaqa Pol nenemyem, ‘Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?’

²¹ E degsi Pol nenemyonamqa a saidosiq merbej, ‘E mati tonto talq endi sqai. Sosiy bunuqna e Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Pol na e degsi merbonaqa e ijo qaja tamo nanji minjrem, ‘Ninji Pol osib tonto talq di waiyosib taqatesoqniy. Bunuqna e Pol qarinyitqa Sisar aqaq gilqas.’”

²² Festus a Agripa degsi minjnaqa Agripa na minjej, “E dego Pol aqa anjam quqwai.” Onaqa Festus na minjej, “Nebe ni aqa anjam quqwam.”

²³ Nebeonaqa Agripa Bernaisi wo gara wala boledamu jigsib koro sawaq beb. Qaja tamo nanjo gate kokba ti tamo ñam ti kalil nanji dego bosib koro sawaq di koroeb. Onaqa Festus na aqa qaja tamo nanji minjrnaqa nanji Pol osi bosib Agripa aqa ulatamuq di tigelteb.

²⁴ Tigeltonab Festus na Agripa minjej, “O Mandor Agripa, Pol agi osi bonub. Ni unime. Ninji koroonub qaji dego Pol uniy. E Jerusalem di sonamqa Juda kalil nanji murqumyoqnsib endegsib merboqneb, ‘Pol a moiyej. A olo mandamq endi sai.’ Nanji bosib Sisaria endia dego anjam degsib merboqneb.

²⁵ E Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai deqa e a laña moiyoqta keresai. Ariya Pol na merbej, ‘E Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Onaqa e na Pol minjem, ‘Di kere. E ni qarinyitqa Rom gilqam.’

²⁶ O Mandor Agripa, e Pol aqa jejamuq di une bei unosai. Deqa e a qa anjam kiye nenjrenyit gago Tamo Koba Sisar aqaq gilqas? Laña qarinyqai di Sisar a ñirinqas. Deqa e Pol osi bosim ino ulatamuq endi tigeltunum. Ni segi na Pol nenemyimqa aqa une bei babtuninji kalil qusib merbibqa une deqa nenjrenyit Sisar aqaq gilqas.

²⁷ E are qalonum, tamo a une saiyoji soqnimqa e laña qarinyit Sisar aqaq gilqas di kumbra bolesai.”

26

Pol a Agripa aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹ Onaqa Agripa na Pol minjej, “Ni kamba ino anjam marimqa e quqwai.” Degsi minjnaqa Pol na aqa ban soqtosiq endegsi marej,

² “O Mandor Agripa, bini e ino ulatamuq endi tigelejunum. Une kalil Juda nanji ijo jejamuq di qameqnub qaji di bolesai. Deqa e na kamba ijo anjam marit ni que. Yim e areboleboleibqas.

³ Gago Juda kumbra kalil di ni qalie. Iga gaigai anjam titeqnum qaji di ni dego qalie. Deqa ni ijo anjam endi quime. Ni asgimaiq.

⁴ “Juda kalil nanji e qa qalie unub. E anjro wala qa Judia sawa ti Jerusalem qure ti dia soqnem.

⁵ Nanji nami koba ijo kumbra qaliesoqneb. Nanji ni degsi mermqa are soqnimqa mermqab. Nanji qalie, e anjro wala qa Farisi nanjo ambleq di sosimqa nanjo kumbra

dauryoqnem. Farisi nanjo kumbra di singila koba. Kumbra dena gago Juda kumbra kalil tulan bunyejunu.

⁶ Bini e ingi bole bole Qotei a nami gago moma nanji enjrqa marej qaji di oqajqa tariñoqnsim unum. Utru deqa e ino ulatamuq endi tigelejunum.

⁷ Gago moma nanji di agi Jekop aqa angro 12 nanjo moma. Nanji e ti koba na ingi bole bole di oqajqa tariñoqnsim qolo ti qanam Qotei qa loueqnum. O Mandor Agripa, utru deqa Juda nanji ijo jejamuq di une qametbeqñub.

⁸ Kiyaqa ninji qudei endegsib are qaleqñub, ‘Qotei na tamo moreño qaji nanji olo subq na tigeltñjrqsai?’

⁹ “Bole, e segi nami Yesus Nasaret qaji aqa ñam ugeugeiyoqnsim jeutosim laqñem.

¹⁰ E Jerusalem dia kumbra uge di yoqñem. Atra tamo kokba nanji na e odbeqñabqa e Qotei aqa tamo ungasari nanji ojelenoqnsim tonto talq di breinjroqñem. Osim Juda gate nanji koba na areqalo qujaitosim maroqñem, ‘Nanji ñumsib moiyoñjriy.’

¹¹ E bati gargekoba Juda nanjo Qotei tal kalil miligiq giloqnsimqa dia Yesus aqa tamo ungasari nanji ojelenoqnsim ugeugeinjroqñem. E endegsi are qaloqñem, ‘E nanji jaqatin koba enjritqa nanji ulaosib Yesus qoreiyosib aqa ñam misilinyqab.’ Degsi are qaloqnsim nanji ugeugeinjroqñem. E nanji qa minjin ani oqetbeqñana nanji daurnjroqnsimqa qure isa isaq giloqnsim dia nanji itnjroqnsim ugeugeinjroqñem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

¹²⁻¹³ “O Mandor Agripa, e degyeqnamqa bati bei atra tamo kokba nanji na e qarinqbonabqa Damaskus qureq gilem. E gileqnamqa qanam jige pulonj singila koba minjal ti lanj goge na ijoq ainaq unem. A tulan rianjosiqa tamo e koba na walweloqñem qaji nanji ti iga suwantgej. Aqa rianj di senj ti keresai. Rianj dena senj aqa rianj tulan bunyej.

¹⁴ Suwantgonaga iga kalil ululoñosim mandamq di ñereñem. E ñeiesosimqa tamo bei aqa kakro quem. A Hibru anjam na e endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaqa e ugeugeibeqñum? Ni e ugeugeibeqñum dena ino segi jejamu dego ugeugeiyeqñum. Ni qaja na ino jejamu qoruyqam dego kere.’

¹⁵ Onaga e na minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaga a na merbej, ‘E Yesus agi ni na ugeugeibeqñum qaji.

¹⁶ Deqa ni tigel. E ni giltmonum deqa ni ijo wau tamo sosimqa kumbra ni bini unonum qaji ti kumbra bunuqna osormoqñai qaji ti deqa mare mare laqñam.

¹⁷ Bunuqna e ni qarinqmitqa ni Juda nanji ti sawa bei bei qaji nanji ti nanjoq giloqñam. Deqa ni nanji qa ulaaim. E ni taqatmesoqñitqa nanji ni moiyoñmqasai.

¹⁸ Ni nanjoq giloqnsim ijo anjam minjroqñimqa nanji e qa poinjroqñim amburu ratiosib suwanjoq boqñqab. Ni na nanji are bulyetnjroqñimqa nanji Satan aqa singila ratiosib Qotei aqaq boqñqab. Amqa e na nanjo une kalil kobotetnjritqa ingi bole bole e nami enjrqa marem qaji di nanji oqab. E na nanji ti tamo ungasari kalil e qa nanjo areqalo singilateqñub qaji nanji ti Qotei aqa segi kumbra boleq di atelenj sqab.’

Pol a nami Qotei aqa anjam palontoqnej a deqa Agripa saiyej

¹⁹ “Deqa Mandor Agripa, lanj goge dena pulonj ainaqa e unsimqa anjam Yesus na merbej qaji di dauryem. E gotranjosai.

²⁰ E aqa anjam di dauryosim tigelosim Damaskus qureq gilem. Gilsim dia Qotei aqa anjam plaltoqnsimqa tamo ungasari nanji endegsi minjroqñem, ‘Ninji are bulyosib Qotei aqaq boiy. Bosib kumbra bole bole yoqñibqa tamo ungasari nanji na ninji nunjsib merngwab, “Bole, ninji are bulyonub.” ’ E Jerusalem dia, Judia sawaq di, sawa bei beiq di dego tamo ungasari nanji anjam di minjroqñem.

²¹ Utru deqa Juda tamo qudei na atra tal miligiq di e ojsib moiyoñbqa maroqñeb.

²² Ariya nanġi e moiyoṭbosai. Qotei na e taqatboqnej deqa bini e ino ulatamuq endi tigelosimqa ni ti tamo kokba ti tamo lanaj ti Qotei aqa anjam palontosim merġeqnum. E anjam bei palontosaieqnum. Nami Moses a ti Qotei aqa medabu o tamo nanġi ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosib maroqneb. Nanġo anjam di segi e bini palonteqnum.

²³ Nanġo anjam di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moiqas. Osim a tamo kalil qa namoosim subq na tigelosim Juda nanġi ti sawa bei bei qaji nanġi ti anjam minjroqnimqa nanġi suwanjoq boqnqab.”

Pol na Agripa minnej, “Ni Kristus qa ino areqalo sinġilat”

²⁴ Pol a anjam degsi mareqnaqa Festus na aqa anjam gentosiqa lelenosiqa minnej, “Pol, ni nanarionum. Ino qalie kobaquja dena ni tulan nanaritmqa.”

²⁵ Onaqa Pol na minnej, “O Gate Koba Festus, e nanariosai. Ijo anjam endi bole. E areqalo bole na anjam mareqnum.

²⁶ Mandor Agripa a ijo anjam endi aqa utru nami qalieosiqa soqnej. Deqa e na minjqca ulaosai. Yesus aqa kumbra kalil endi uli na brantosaioqnej. A boleq di unu.

²⁷ O Mandor Agripa, ni kiyersi are qalonum? Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam nami nenġrenjeb qaji di bole e? Od, e qalieonum, ni maronum, di bole.”

²⁸ Onaqa Agripa na Pol nenemyej, “E sokiñala Kristen tamo brantqai ni degsi are qalonum e?”

²⁹ Onaqa Pol na minnej, “Ni sokiñala Kristen tamo brantqam di kere. Sokobaiyosim Kristen tamo brantqam di kere. Ariya e na Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, tamo bini ijo anjam queqnum qaji nanġi ti Mandor Agripa a ti nanġi e unum degsib soqnebe. Ariya e sil na tontbeb unum nanġi degsib sqajqa e ni pailmosai.’ ”

³⁰⁻³¹ Onaqa Agripa Bernaisi wo tamo kalil awesoqneb qaji nanġi ti Festus koba na tigelosib warumq dena oqedeb. Oqedosib endegsib qairosib mareb, “Iga Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai bole sai. Deqa iga a qalsim moiyoṭqa keresai. A tonto talq di waiyqa keresai dego.”

³² Nanġi degsib marsibqa Agripa na Festus minnej, “Pol a Sisar aqa ulatamuq di tigelqa marosai qamu ni na endego a tonto talq dena uratonum oqedqo qamu.”

27

Pol a qobuġ na Rom qureq giloqnej

¹ Onaqa iga qobuġ na Itali sawaq gilqajqa anjam qosisib Pol tamo qudei ti tonto talq dena joqsib qaja tamo nanġo gate bei aqa ñam Julius aqa banq di ateb. Julius a Rom tamo.

² A na iga Pol ombla tonto tamo nanġi ti joqsiqu Adramitium qure nanġo qobuġ bei Esia sawaq gilqa laqnaqa iga qobuġ di gogetosim koba na gilem. Aristarkus a iga koba na gilem. Aristarkus aqa qure utru Tesalonaika agi Masedonia sawaq di unu. Qobuġ di yuwal qala qalaq na dauryosim qunduġ kalil aiqa mareb.

³ Iga gilsim nebeonaqa Saidon qureq di tiryem. Tiryonamqa Julius a Pol qa dulosiqa odyonaqa qobuġ uratosiq aqa Kristen was qudei nanġi itnjrnaqa nanġi na inġi inġi qa aqaryaiyeb.

⁴ Onaqa iga Saidon qure uratosim gileqnamqa jagwa na gotranġonaqa iga Saiprus nui taqyosim gilem.

⁵ Gilsim yuwal gentosim Silisia sawa ti Pamfilia sawa ti di brantosim yuwal qala qalaq na dauryosim gilsim Lisia sawaq di brantosim Maira qureq di tiryem.

⁶ Dia Julius a Aleksandria qure nanġo qobuġ bei Itali sawaq gilqa laqnaqa unsiqa a na iga Pol ombla tonto tamo nanġi ti joqsiqu qobuġ di gogetem.

⁷ Gogetosim jinġa na gileqnamqa bati gargekoba koboej. Onaqa jagwa na gotranġonaqa iga sinġila na gilsim Nidas qure jojomyem. Dena jagwa na olo gotranġonaqa

iga gilqa keresaiigonaqa qobun bulyosimqa Krit nui aqa luwi bei ñam Salmone di tinjosim oqem.

⁸ Oqsim luwi di bunjosimqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi waukobaosib oqsib Krit nui qoreq di beterosib qala qalaq na gileb. Iga gilsim sawa bei aqa ñam Qundun Boledamu di Lasea qure jojom di brantem.

⁹⁻¹⁰ Iga bati gargekoba uratem deqa Juda nanqo qurienjo bati koboej. Yuwal ugeqa batiej deqa Pol na tamo qobunq di wauo qaji nanqi endegsi minjrej, “Ningi quiy. E qalieonum, iga qobun na gilqom di iga gulbe koba itqom. Qobun aqa ingi ingi gargekoba loumqas. Qobun dego tugwas. Qobun a segi sai. Iga tamo kalil dego padalqom.”

¹¹ Pol a nanqi degsi minjrnaqa qobun kuñi ojo tamo wo qobun aqa abu wo nanqi aiyel na Pol aqa anjam di dauryqa uratosib gilqa mareb. Julius a dego Pol aqa anjam dauryqa uratosiqa nanqo aiyel anjam taqyej.

¹² Deqa iga qobun na gilem. Qundun iga soqnem qaji di jagwa bati qa qobun beterqajqa qundun bolesai. Deqa tamo gargekoba nanqi mareb, “Jagwa bati brantqa jojomoqo deqa iga qundun endi uratosim gilsim Finiks qundunq di jagwa bati qa beterosim sqom.” Finiks a Krit nuiq di unu. Dia jagwa bati qa beterqajqa qundun bolequja.

Jagwa koba bonaqa yuwal ugeej

¹³ Onaqa jagwa lawo guta na bonaqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi mareb, “Jagwa endena iga puygim gilsim Finiks qundunq di tiryqom.” Degsib marsib anka titosib qobun miligiq di atsib dena iga Krit nui aqa qala dauryosim gilem.

¹⁴⁻¹⁵ Gileqnamqa manaq dena meli jagwa koba bosiq gotrangonaqa gilqa keresaiigonaqa iga loo goge oqsim di sonamqa jagwa na segi osi laqnej.

¹⁶⁻¹⁷ Onaqa iga nui kiñala bei aqa ñam Kauda aqa qoreq di otosim sonamqa nui dena jagwa getentonaqa yuwal kiñala laej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi waukobaosib qobun du soqtosibqa qobun ani gogeq di atsib sil na qoseb. Qobun du ulonaim deqa sil na qoseb. Osib olo sil bei osib qobun ani yuwal na paraparaaim deqa sil na kainjosib singilateb. Qobun ururosिम Afrika sawa jojomyosim dia sargum gogetosim paraaim deqa ulaosib qobun rer qalnab aiyej. Nanqi degyeb deqa jagwa na segi osi laqnej.

¹⁸ Nebeonaqa iga loo goge di sonam jagwa tulan kobaosiq iga gotrangonaqa yuwal ugeonaqa qobun tuqepatej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi ingi ingi qudei breinjrnabqa yuwalq aiyeb.

¹⁹ Olo nebeonaqa nanqi qobun aqa parara ti oyo ti osib breinjrnab yuwalq aiyeb.

²⁰ Bati gargekoba iga sen ti bongar ti unosai. Iga namoqna are qalem, “Iga padalqasai.” Ariya jagwa singila koba boqnsiqa iga gotrangonej deqa gago areqalo namij di iga uratosim marem, “Iga padalqom. Jagwa endi koboqasai.”

²¹ Bati gargekoba tamo qobunq di so qaji nanqi ingi uyosai. Deqa Pol a nanqo ambleq di tigelosiq minjrej, “O tamo ninqi quiy. E nami merngem, ninqi Krit nui uratosib gilaib. Ningi ijo anjam di dauryosai deqa agi iga gulbe koba itonum. Ningi uniy. Qobun aqa ingi ingi gargekoba loumelenqo.

²² Deqa e ninqi olo endegsi merngwai. Ningi are laeme. Tamo bei padalqasai. Iga kalil bole sqom. Qobun segi padalqas.

²³⁻²⁴ Ya qolo ijo Qotei agi e bati gaigai a qa loueqnum qaji aqa lan angro bei bosiq a ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O Pol, ni ulaaim. Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqam. Deqa Qotei na ni taqatmim ni padalqasai. Tamo kalil ni ombla qobun na gileqnum qaji nanqi dego Qotei na taqatnjrim nanqi padalqasai.’ Lan angro na e degsi merbej.

²⁵ Deqa ninqi ulaaib. E qalieonum, Qotei aqa anjam qolo merbej qaji di a dauryosim degyqas.

²⁶ Ariya ninqi quiy. Iga qobun na gilsim nui beiq di sargum gogetim qobun a ojetqas.”

²⁷ Pol na nanği degsi minjrnaqa iga Mediterenian yuwalq di otosim sonamqa jagwa na segi osi laqnej. Yori aiyel koboonaqa qolo jige yuwal a mandam qaleqnaq anjam ateqnaq tamo qobuñq di wauo qaji nanği qusibqa are qaleb, “Iga nui bei jojomyonum kiyo?”

²⁸ Nanği degsib are qalsibqa yuwal aqa robu qalieqajqa deqa sil waiyonab ainaq uneb di tarag yala, 40 mita. Dena iga gilokiñalayosimqa nanği olo sil waiyosib uneb di tulan taragej, 30 mita.

²⁹ Degrab unsibqa are qaleb, “Iga gilsim nuiq di sargum gogetim qobuñ a ojetqas.” Degrab are qalsibqa ulaosib mareb, “Iga anka waiyonamqa qobuñ tigelqas.” Degrab marsibqa qobuñ bunuq dena anka qolqe waiyonab yuwalq aiyej. Onaqa nanği endegrab waiñoqneb, “Urur suwaneme.”

³⁰ Onaqa tamo qobuñq di wauo qaji nanği endegrab are qaleb, “Iga qobuñ uratosim qobuñ du na jaraiqom.” Nanği degsib are qalsibqa gisañosib tamo nanği minjreb, “Iga qobuñ namoq dena anka waiyqom.” Degrab minjrsib qobuñ du uli na osib qobuñ ani aqa namoq na gaintonabqa yuwalq aiyej.

³¹ Degyeqnaqqa Pol a di unsiqa qaja tamo nanği ti nanžo gate Julius a ti endegrab minjreb, “Tamo qobuñq di wauo qaji nanği jaraiqa mareqnuq. Nanği jaraiqab di ninği kalil padalqab.”

³² Onaqa qaja tamo nanği qobuñ du aqa sil gentonabqa jagwa na osi ulanej.

³³ Nebeqa laqnaqa Pol na tamo kalil nanği endegrab minjreb, “Ninği inği uyi. Bati olekoba ninği inği uyosai. Nunžo are neiosai dego. Agi yori aiyel gilqo.

³⁴ Deqa e singila na endegrab mernğwai, ninği inği uysib dena ninği singilaqab. Osib ninği kalil bole sqab. Bei padalqasai.”

³⁵ Pol na tamo kalil nanği degsi minjrsiqa bem bei osiq nango ulatamuq di Qotei pailyosiqa bem gentosiq uyej.

³⁶ Degonaqa tamo kalil nanği areboleboleinjrnaqa nanği kamba dego bem elenjosib uyeb.

³⁷ Iga tamo qobuñq di soqnem qaji kalil 276.

³⁸ Tamo kalil nanği inği uynab menetnrnaqa qobuñ otqajqa marsibqa bem sum osib waiyelenonabqa yuwalq aiyej.

Qobuñ paraparaej

³⁹ Onaqa nebeonaqa nanği nam atsib mandam bei uneb. Nanği mandam di poinjrosai. Nanği qunduñ bei dego uneb. Qunduñ di aqa alile bolequja ulul ti. Unsib are qaleb, “Iga alile dia qobuñ tiryqom.”

⁴⁰ Degrab are qalsibqa anka nami waiyeb qaji sil serie na ginğenyosibqa anka yuwalq di urateleneb. Osib kuñi tonteb qaji sil di palontosib kuñi ojsib rer giryosib alile di tiryqajqa aiyeb.

⁴¹ Aisib qobuñ namoq sargum bei gogetosiq dia ojetonaq soqnej. Onaqa yuwal kokbayosiqa qobuñ bunuq di qalnaqa paraparaej.

⁴² Onaqa qaja tamo nanği mareb, “Tonto tamo nanği qawainosib jaraiyaib deqa iga na ñumnam moreñqab.”

⁴³ Degrab marnabqa nanžo gate Julius a are qalej, “Nanği Pol dego qalib moiyaime deqa e na nanği saidnrqai.” Degrab are qalsiqa nanği minjreb, “Tonto tamo nanği ñumaib.” Osiqa tamo qawaino qalie nanği minjreb, “Ninği namo prugosib yuwalq aisib qawainosib alile di patiy.”

⁴⁴ Osiqa tamo qawaino qaliesai qaji nanği minjreb, “Qobuñ paraparaqo qaji aqa sarqei ninği na elenjosib bileq atsib dena otosib aisibqa alile di patiy.” A degsi minjrnaqa nanği degyosib iga kalil koba na alile dia geregere patelenem.

28

Pol a Malta nuiq di soqnej

¹ Iga kalil alile dia patonamqa nui di aqa ñam Malta degsi mergonab quem.

² Onaqa tamo ungasari nui dia soqneb qaji nanqi kumbra tulan boledamu dauryosib iga geregeregeb. Osib awa boqnej deqa iga yorgonaqa nam tunguyosib mergeb, “Ningi bosib namyuwo areq endi awooiy.” Degsib mergonabqa iga namyuwo areq di awoonam jejamu kanjanfej.

³ Onaqa Pol a nam koroiyosiq namyuwoq di atnaqa amal uge nam miligiq di soqnej qaji kanjanjonaqa oqedosiq Pol aqa banq di uñiyosiq gainesoqnej.

⁴ Onaqa nui deqaji tamo ungasari nanqi amal uge Pol aqa banq di uñiyosiq gainesonaqa unsibqa segi segi maroqneb, “Tamo endi a leñ ojo tamo kiyo? A yuwalq di moiyoasai deqa gago qotei na a kambatosiq amal uge qarinyoqqa a uñiyqo. Deqa a moiqas.”

⁵ Onaqa Pol na aqa ban butuyonaqa amal ulonosiqa namyuwoq ainaqa Pol a bole soqnej. Aqa jejamu yala gulbe bei osai.

⁶ Onaqa nanqi Pol koqyoqneb. Aqa jejamu sunyqas kiyo a moisim ulonjoqumatqas kiyo degsib marsibqa tariñkobaeb. Tariñonab tariñonab Pol aqa jejamuq di gulbe bei brantosai. Deqa nanqi areqalo bei osib mareb, “Tamo endi a qotei bei.”

⁷ Nui deqaji tamo bei aqa ñam Publius a soqnej. A tamo kobaquja. A na nui di taqatoqnej. Aqa tal jojom di soqnej deqa a na iga joqsiqa aqa talq gilsiq dia bati qalub iga geregereigoqnej.

⁸ Iga aqa talq di sonamqa aqa abu makobaiyonaqa neiesoqnej. Aqa jejamu tulan kanjanjosiqa bi mormantej. Deqa Pol na aqa areq gilsiq Qotei pailyosiq aqa jejamuq di ban atnaqa aqa ma koboosiq olo bolelej.

⁹ A degyonaqa nui deqaji tamo ungasari mainjrej qaji nanqi qusibqa Pol aqa areq beq nabqa a na nanqi kalil boletnjroqnej.

¹⁰ Ariya nui deqaji tamo ungasari nanqi na iga geregereigoqnsib kumbra tulan boledamu egoqneb. Bunuqna iga nui di uratqa laqnamqa ingi ingi kalil iga saiigelenfej qaji di nanqi na olo egelenonab gago ingi ingi kereej.

Pol a Rom qureq di brantej

¹¹ Iga nui dia bai qalub soqnem. Di koboonaqa iga qobun bei gogetosim gilem. Qobun di jagwa bati qa nui dia beterosiq soqnej. Qobun di Aleksandria qure qaji. Qobun aqa namoq di qotei bei aqa ñam Sus aqa anqro aiyel nango sulum gereiyosib atnab soqnej.

¹² Iga qobun na gilsim Sirakyus qureq di tiryosimqa bati qalub di soqnem.

¹³ Dena qobun na gilsim Regium qureq di tiryosim neiem. Nebeonaqa jagwa guta na bonaqa iga qobun na gileqnam qoloej. Olo nebeonaq iga gilsim Puteoli qureq di tiryem.

¹⁴ Dia iga Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi itnjrem. Itnjrnemqa nanqi na metgonabqa iga bati 7 nanqi koba na soqnem. Sosimqa nanqi olo uratnjrsimqa singa na walwelosim Rom qureq di brantqa marsim gilem.

¹⁵ Rom dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi iga beqnam qusibqa gamq di iga turqajqa marsib walwelosib aiyeb. Nanqi aiyeq nabqa iga giloqnsim gam qalaq di qure ñam Apius Inqi Qarinyo Qure dia nanqi qudei turem. Olo gilsimqa qure ñam Nerejo Tal Qalub dia nanqi qudei turem. Turosime unjrsimqa Pol a tulan areboleboleiyonaqa Qotei binjyosiq aqa are singilakobaiyej.

¹⁶ Ariya iga gilsim Rom di brantem. Brantonam Rom nango gate nanqi odonabqa Pol a aqa segi talq di soqnej. Qaja tamo qujai na a taqatoqnej.

Pol a Rom dia Yesus aqa anjam bole maroqnej

¹⁷ Bati qalub koboonaqa Pol na Juda tamo gate nanqi metnjrnaqa bosib aqa areq di koroonab minjrej, “O ijo was ningi quiy. Jerusalem dia Juda nanqi e laja ojsib

Rom nanjo banq di atnab nanji na e tonto talq di waibeb. E Juda gago kumbra bei ugeugeiyosaiognem. Gago moma nanjo kumbra bei dego gotranjosaiognem.

¹⁸ Deqa e Rom gate kokba nanjo ulatamuq di tigelosim ijo anjam marnamqa nanji qusibqa ariya nanji une kobaquja bei ijo jejamuq di unosai. Deqa nanji e lanja moyotbqa uratosib tonto talq dena e uratim oqedqajqa mareb.

¹⁹ Marnabqa Juda nanji na Rom gate kokba nanjo anjam di gotranjeb. Deqa e gam bei saiqoji. E marem, 'E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai. Yim a ijo anjam quqwas.' E degsi marem. Ariya e Juda nanji qa anjam bei yala sosai.

²⁰ O ijo was, e ningi nungsiy ijo anjam merngwajqa deqa metngonum. E ingi bole bole Qotei a nami Israel gago moma nanji enjrqa marej qaji di oqajqa tariñoqnsim unum. Utru deqa e sil kokba endena tontbonub." Pol a degsiqa Juda tamo gate nanji minjrej.

²¹ Onaqa nanji na Pol minjeb, "Judia sawaq di tamo qudei nanji ni qa anjam bei nengrenyosib gagoq qarinyosai. Juda tamo bei na bosiq ni qa anjam uge bei mergosai dego.

²² Deqa ni segi na ino anjam mergim iga quqwom. Iga qalieonum, sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanji mareqnub, 'Yesus aqa gam bunuj di uge. Gam dena tamo ungasari nanji poeleneqnub.' " Juda tamo gate nanji na Pol degsib minjeb.

²³ Ariya nanji olo koroqajqa bati ateb. Koro bati di brantonaga Juda gargekoba nanji nobqolo bosib Pol aqa talq di koroeb. Keroonabqa Pol a tigelosiqqa anjam utru atsiq anjam olekoba nanji minjreqnaq gilsiq bilaqtej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru plaltosiqqa minjroqnej. Moses aqa dal anjam na ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam na ti anjam mutu quja quja elenjoqnsiqqa nanjo are qametnjrimqa nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa singila na minjroqnej.

²⁴ Minjreqnaqa Juda qudei nanji Pol aqa anjam di qusib mareb, "Anjam di bole." Onaqa nanji qudei Pol aqa anjam qusib quosaibulosib mareb, "Anjam di bolesai."

²⁵ Nanji degsib areqalo aiyeltosib tigelosib jaraiqa laqnabqa Pol na anjam qujai endegsi minjrej, "Mondor Bole a kere Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa medabuq na gago moma nanji anjam endegsi minjroqnej,

²⁶ 'Ningi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poinjoqnasai. Ningi nam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poinjoqnasai.' Agi Qotei na Aisaia minjej, 'Ni nanjoq giloqnsimqa anjam degsi minjroqne.

²⁷ O Aisaia, tamo ungasari di nanjo are miligi getenjrejunu. Nanjo dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqnu. Nanji nam brunjrejunub. Deqa nanjo namdamu na ijo kumbra unqa keresai. Nanjo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqa keresai. Nanji are bulyosib ijoq bqa keresai dego. Deqa e na nanji boletnjrqasai.' Qotei na Aisaia degsi minjej."

²⁸⁻²⁹ Osiqa Pol a olo Juda nanji minjrej, "O ijo was ningi endegsi poinjem. Qotei na sawa bei bei qaji nanji elenqa marsiqqa anjam qarinyonaqa nanjoq gilej. Nanji qusib dauryqab."

³⁰ Onaqa Pol aqa segi tal awaiyoqnej qaji dia wausau aiyel soqnej. Sonaqa tamo ungasari nanji a unqajqa beqnabqa a na nanji kalil joqoqnsiqqa aqa talq di koba na awooqnsib qairoqneb.

³¹ Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Pol na plaltoqnsiqqa nanji sainjroqnej. Tamo Koba Yesus Kristus qa dego anjam plaltosiq sainjroqnej. Pol a anjam deqaji marqajqa ulaosaiognem. A anjam deqaji mareqnaqa tamo bei na saidyosaiognem.

ROM

Pol a Yesus aqa wau tamo

¹ E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e metbej deqa e Qotei aqa anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.

² Tulañ nami Qotei a marej, “Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna brantqas.” Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği anjam bole di nengrenyonab soqnej. Nengren di Qotei aqa segi nengren.

³ Qotei aqa anjam bole di aqa segi Niri aqa anjam. Aqa Niri a tamo bulyosiqa Devit aqa leñ na ñambabej.

⁴ Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Niri siñgila koba. A gago Tamo Koba Yesus Kristus.

⁵ Yesus aqa siñgila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osiqa Yesus aqa ñam na iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği Yesus qa nanço areqalo siñgilatosib aqa anjam dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej.

⁶ Ningi dego Yesus Kristus na metñgej deqa ningi aqa anjam dauryeqnub.

⁷ Qotei na ningi Rom qureq di unub qaji ningi tulañ qalaqalaingeqnu. A na ningi metñgej deqa ningi aqa segi tamo unğasari unub. O ijo was, e anjam endi nengrenyosim nunçoq qarinyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanği aiyel ningi qa are bolejnrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a marej, “E Rom Kristen nanği unjrqi”

⁸ E mati ningi anjam bei mernğwai. Ningi Yesus Kristus qa nunço areqalo siñgilateqnub deqa tamo unğasari gargekoba nanği ningi qa saoqnsib laqnabqa sawa sawa kalilq di nanği queqnub. E deqa are qaloqnsim Yesus Kristus aqa ñam na ijo Qotei minjeqnum, “Keretonum.”

⁹ E ijo are miligi siñgilatosim deqa e Qotei aqa wau ojoqnsim aqa Niri aqa anjam bole palontoqnsim laqnum. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa oqnsim ningi qa are qaleqnum.

¹⁰ E gaigai ningi qa endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na merbimqa e gam itosiy aisiy Rom Kristen nanği unjrqi.”

¹¹ O ijo was, e ningi nunğwajqa are koba qaleqnum. Di kiyaaqa? E Mondor aqa anjam ningi mernğitqa dena nunço are siñgilateñğwajqa deqa.

¹² Ijo are koba endegsi unu. E nunçoq bosiy ningi Yesus qa nunço areqalo siñgilateqnub di unsiyqa dena ijo are siñgilatqai. Ningi dego e Yesus qa ijo areqalo siñgilateqnum di unsibqa dena nunço are siñgilatqab. Gam dena iga kalil koba na gago are siñgilateqnsim sqom.

¹³ O was ningi endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy ningi nunğwajqa are qaleqnum. Ariya e nunçoq bqajqa gam gaigai geteñeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Tamo unğasari sawa bei beiq di unub qaji nanço ambleq di e waueqnamqa nanği are bulyoqnsib Yesus qa nanço areqalo siñgilateqnub dego kere e nunço ambleq di wauoqnitqa tamo qudei nanği are bulyoqnsib Yesus qa nanço areqalo siñgilateqnsim.

¹⁴ E na Grik tamo nanği ti yaun tamo nanği ti powo tamo nanği ti nanari tamo nanği ti Yesus aqa anjam minjroqnit quqwjajqa deqa Qotei na e wau ebej.

¹⁵ Deqa ningi Rom qureq di unub qaji ningi dego e na Yesus aqa anjam bole mernçoqnit quqwjajqa are prugbeqnu.

Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa siñgila ti unu

¹⁶ E Yesus aqa anjam bole di marqajqa jemaibosaieqnu. Di kiyaaqa? Anjam bole di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena Qotei na tamo kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi padalqa gamq na elenqnu. A matiq Juda nanngi elenqnu. Osiqa sawa bei bei qaji nanngi dego elenqnu.

¹⁷ Anjam bole dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatqab di a na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanngi nambile gaigai sqab.”

Tamo ungasari kalil nanngi na Qotei qoreiyeqnub

¹⁸ Iga qalie, Qotei a lan goge di sosisqa aqa minjin boleq ateqnu. A na tamo ungasari kalil a qoreiyeqnsib kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi awai uge enjreqnu. Nanngo kumbra uge dena nanngi Qotei aqa anjam bole tenteqnub.

¹⁹ Tamo ungasari nanngi di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na nanngi aqa kumbra osornjreqnu. Ariya nanngi olo Qotei qoreiyeqnub deqa a na nanngi awai uge enjreqnu.

²⁰ Qotei a nami mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyonaq sonaq aqa manwa di tamo ungasari nanngi unoqneb dena bosiq agi bini nanngi uneqnu. Gam dena nanngi Qotei aqa kumbra uliejunu qaji di qalieonub. Aqa kumbra utru ti aqa singila gaigai sqas qaji deqa ti nanngi qalie bole. Deqa tamo bei a marqa keresai, “E Qotei qaliesai deqa e une saiqoji.”

²¹ Nanngi Qotei qa qalie unub. Ariya nanngi aqa nam soqtqa uratoqnsib a binijqa asginjreqnu. A segi Qotei bole nanngi deqa are qalosaieqnu. Nanngo kumbra dena nanngi nanaritnjroqnsiq nanngo areqalo getentetnjreqnu. Deqa nanngi ambruc di laqnu.

²² Nanngi diqoqnsib mareqnu, “Iga powo koba ti unum.” Di gisanj. Nanngi tulan nanarioqnsib unub.

²³ Sosibqa Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyeqnsib a qa louqajqa uratoqnsib olo beloqnsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti nanngo sulum gereiyeqnsib nanngi qa loueqnub.

Tamo ungasari nanngi kumbra uge uge yeqnub

²⁴ Tamo ungasari nanngi Qotei qoreiyeqnub deqa a na kamba nanngi uratnjreqnaqa nanngi kumbra tulan uge uge jigat yoqnqajqa are prugnjqnu. Kumbra dena nanngi na nanngo segi jejamu tulan ugeugeiyeqnub.

²⁵ Tamo ungasari deqaji nanngi Qotei aqa anjam bole uratoqnsib olo beloqnsib gisanj anjam segi dauryeqnub. Deqa nanngi Qotei qoreiyeqnsib ingi ingi kalil a na gereinjrej qaji di bininjroqnsib nanngo sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a ingi ingi kalil qa utru deqa iga bati gaigai aqa nam soqtoqnqom. Bole.

²⁶ Tamo ungasari nanngi di Qotei qoreiyeqnub deqa a na kamba nanngi uratnjreqnaqa nanngi jema kumbra tulan uge uge yoqnqajqa are prugnjqnu. Nanngo jema kumbra agiende. Ungasari nanngi tamo ti nerenqajqa uratoqnsibqa unja bei bei wo nerenqnu.

²⁷ Tamo nanngi dego unja ti nerenqajqa uratoqnsibqa tamo bei bei wo nerenqajqa are tulan prugnjqnu. Nanngi jema kumbra di yeqnub deqa Qotei a nanngi kambatnjroqnsiq nanngo jejamuq di awai tulan ugedamu enjreqnu.

²⁸ Nanngi Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalosaieqnu deqa Qotei na nanngi uratnjreqnaqa nanngi nanngo segi areqalo uge uge dauryeqnsib kumbra uge uge yeqnub.

²⁹ Nanngo kumbra uge agiende. Nanngi kumbra bole tintin yqajqa torei urateqnu. Nanngi nora koba oqajqa mamaulnjreqnu. Nanngi tamo nanngi jeutnjreqnu. Nanngi tamo qudei ingi koba ti unub qaji nanngi qa are ugeinjreqnu. Nanngi tamo nanngi numoqnsib moyotnjreqnu. Nanngi lanja lanja njirinjoqnsib gisanj anjam mareqnu. Nanngi tamo qudei

naŋgo inŋi inŋi laŋa yainjreqnub. Naŋgi tamo qudei naŋgi ugeugeinjreqnub. Kumbra kalil di naŋgoq di tulaŋ koba unu. Naŋgi yomueqnu.

³⁰ Naŋgi gisaŋ na tamo naŋgo ñam ugetetnjreqnub. Naŋgi Qotei jeuteqnu. Naŋgi diqoqnsib laqnsib naŋgo segi ñam soqteqnu. Naŋgi kumbra uge uge bunuj babteleneqnu. Naŋgi naŋgo ai abu naŋgo medabu gotraŋyeqnu.

³¹ Naŋgi areqalo bole ti sosaieqnu. Naŋgi naŋgo segi anjam bei dauryqa maroqnsib olo dauryqa urateqnu. Naŋgi tamo qudei naŋgi qalaqalainjrosaieqnu. Naŋgi tamo qudei naŋgi qa dulosaieqnu.

³² Qotei aqa dal anjam endegsi unu, “Tamo uŋgasari kumbra uge deqaji yeqnu qaji naŋgi ñumib moreŋebe.” Dal anjam degsi unu. Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqa dal anjam qalie bole. Ariya naŋgi olo gotraŋyoqnsib kumbra uge uge yeqnu. Di segi sai. Tamo uŋgasari naŋgi dena tamo qudei naŋgi kumbra uge uge deqaji yeqnab unjroqnsib naŋgo ñam soqtetnjroqnsib minjreqnu, “Keretonub. Niŋgi kumbra degyoqniy.”

2

Qotei a une tamo naŋgi awai uge enjrqas

¹ O tamo, ni que. Ni une saiqoji unum ni degsi marqa keresai. Kumbra uge uge tamo uŋgasari naŋgi yeqnu qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni na tamo uŋgasari naŋgo jejamuq di une qametnjreqnum di ni segi dego ino jejamuq di une qameqnum.

² Iga qalie, tamo uŋgasari kumbra uge uge yeqnu qaji naŋgi Qotei na kamba peginjrsim awai uge enjrqas. Qotei a kere naŋgi awai uge enjrqas.

³ Ni na tamo uŋgasari kumbra uge uge yeqnu qaji naŋgo jejamuq di une qametnjreqnum ariya kumbra naŋgi yeqnu qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni kiyersi are qalonum? Qotei na tamo uŋgasari naŋgi di peginjrsim awai uge enjrqas ariya a ni awai uge emqasai. Ni degsi are qalonum kiyo? Di sai.

⁴ Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulaŋ boledamu ni emoqnsiqa a ni qa tariŋsokobaiyeqnu. A urur ni awai uge emosaieqnu. Qotei aqa kumbra bole di ni unsim olo uge qa marsim gotraŋyqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqnsiq kumbra bole osormeqnu. Ni di qaliesai kiyo?

⁵ Ariya ino are miligi geteŋejunu deqa ni are bulyosai. Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqnum. Deqa mondoŋ diŋo batiamqa Qotei a kumbra tiŋtiŋ na tamo uŋgasari naŋgi peginjrsim aqa minjiŋ boleq atsimqa a na naŋgi ni ombla awai tulaŋ ugedamu eŋwas.

⁶ Ni qalie, diŋo bati qa Qotei na tamo uŋgasari kalil naŋgo kumbra kambatosim awai segi segi enjrqas.

⁷ Tamo uŋgasari qudei naŋgi siŋgila na tigeloqnsib kumbra bole bole yoqnsib laŋ qure qa gam itqajqa waukobaeqnu. Osib naŋgi laŋ qureq di ñam koba oqajqa ti so bole gaigai sqajqa ti tulaŋ siŋgilaeqnu. Deqa Qotei na tamo uŋgasari naŋgi di awai boledamu enjrim naŋgi ŋambile gaigai sqab.

⁸ Ariya tamo uŋgasari qudei naŋgi naŋgo segi jejamu qa are qaloqnsib anjam bole gotraŋyoqnsib kumbra uge uge yeqnu. Deqa Qotei na tamo uŋgasari naŋgi di awai ugedamu enjrsim naŋgi qa minjiŋ oqetqas.

⁹ Naŋgi kumbra uge uge yeqnu deqa mondoŋ naŋgi gulbe koba ti jaqatiŋ koba ti oqab. Matiq Juda naŋgi oqab. Bunuqna sawa bei bei qaji naŋgi dego oqab.

¹⁰ Ariya tamo uŋgasari kumbra bole bole yeqnu qaji naŋgi Qotei na aqaryainjrimqa naŋgi laŋ qureq oqsib dia ñam koba ti lawo ti so bole gaigai sqab. Matiq a Juda naŋgi aqaryainjrqas. Bunuqna a sawa bei bei qaji naŋgi dego aqaryainjrqas.

¹¹ Qotei aqa ŋamgalaq di tamo uŋgasari kalil naŋgi kerekere unub. Deqa a naŋgo ñam qa are qalsim naŋgi peginjrqasai.

¹² Ningi quiy. Tamo qudei nanngi dal anjam qaliesai. Di unngum. Nanngi une yeqnub deqa nanngi kalil padalqab. Tamo qudei nanngi dal anjam qalie unub. Di dego unngum. Nanngi une yeqnub deqa Qotei na nanngi peginjrqas. A dal anjam aqa wau na nanngi peginjrqas.

¹³ Tamo nanngi dal anjam lanja queqnub qaji nanngi Qotei aqa nngamgalaq di tamo bolesai. Tamo nanngi dal anjam quoqnsib dauryeqnub qaji nanngi segi Qotei aqa nngamgalaq di tamo bole sqab.

¹⁴ Bole, sawa bei bei qaji nanngi dal anjam qaliesai. Ariya nanngi nanngo segi areqalo na dal anjam mutu qudei dauryeqnub. Dena iga poigwo, dal anjam a nanngo areqaloq di nami sosiq wauoqnej.

¹⁵⁻¹⁶ Qotei a nanngo are miligiq di dal anjam nengrenyobulej deqa nanngi kumbra bole ti kumbra uge ti qalie unub. Deqa mondonj diño batiamqa nanngo areqalo qudei na nanngi minjrqas, “Nunngo kumbra di uge.” Osim nanngo areqalo qudei na olo nanngi minjrqas, “Nunngo kumbra di bole.” Bati deqa Qotei na tamo unngasari nanngo kumbra kalil nanngo are miligiq di uliejunu qaji di boleq atekritosim dena nanngi peginjrqas. A Kristus Yesus aqa wau na nanngi peginjrqas. Anjam bole e palonteqnum qaji aqa damu degsi unu.

Juda tamo nanngi are qaleqnub, “Iga dal anjam ti unum deqa iga kere unum”

¹⁷ O Juda tamo, ningi qudei endegsib are qaleqnub, “Iga dal anjam ti unum deqa Qotei na iga pegigwasai.” Osib ningi nunngo segi ñam soqtoqnsib endegsib mareqnub, “Iga Qotei aqa tamo unum.

¹⁸ Iga Qotei aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga osorgej deqa iga kumbra bole kalil qa tulan arearetgeqnu.”

¹⁹⁻²⁰ Osib ningi endegsib are qaleqnub, “Iga dal anjam qalie unum deqa iga powo bole ti anjam bole ti ejunum. Deqa iga na tamo unngasari nngam qandimo unub qaji nanngi gam osornjreqnum. Iga na tamo unngasari ambruq di unub qaji nanngi suwantnjreqnum. Iga na tamo unngasari powo saiqoji unub qaji nanngi powo enjreqnum. Iga na tamo unngasari anngro kiñilala bulosib nanarieqnub qaji nanngi Qotei aqa anjam aqa damu osornjreqnum.”

²¹ O Juda tamo, kiyaaqa ningi gaigai dal anjam plaltoqnsib ariya ningi olo dal anjam di dauryosaieqnub? Ningi mareqnub, “Bajinaiib.” Ariya ningi olo bajineqnub.

²² Ningi mareqnub, “Ningi tamo bei aqa unja jejamu ojetaib.” Ariya ningi olo was bei aqa nngan jejamu ojeteqnub. Ningi gisanj qotei nanngi qa asgingeqnu. Ariya ningi olo gisanj qotei nanngo atra talq dena sulum bajineqnub.

²³ Ningi nunngo segi ñam soqtoqnsib mareqnub, “Iga Qotei aqa dal anjam qalie bole.” Ariya ningi olo dal anjam di gotranjeqnub. Nunngo kumbra dena ningi Qotei aqa ñam ugeteqnub.

²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami ningi qa endegsib nengrenyeb unu, “Nunngo kumbra uge di sawa bei bei qaji nanngi unoqnsib Qotei aqa ñam misilinyeqnub.”

Tamo yai a Juda tamo bole?

²⁵ Bole, ni mulun aiqa marsim ni mati dal anjam dauryoqnqam di kere. Ariya ni dal anjam gotranjoqnsim lanja mulun aiqam di keresai. Ino kumbra dena ni tamo mulun aiyosai qaji nanngi bulqam.

²⁶ Deqa tamo bei mulun aiyosai qaji a dal anjam dauryoqnqas di a tamo mulun aiyeqnub qaji nanngi bul sqas.

²⁷ Bole, ningi Juda tamo unub deqa ningi dal anjam ejunub. Ningi mulun dego aiyeqnub. Ariya ningi dal anjam gotranjqab di tamo mulun aiyoaieqnub qaji nanngi na merngwab, “Ningi une ti.” Nanngi na degsib merngwab. Di kiyaaqa? Nanngi dal anjam dauryeqnub deqa. Nanngi mulun aiyosai di unngum.

²⁸ Tamo bei a lanja baban na Juda tamo sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim mulun aiqas di aqa mulun bolesai.

²⁹ Tamo a aqa are miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa are miligiq na muluŋ aiqas di aqa muluŋ bole. A na aqa jejamu laŋa osim dal anjam dauryqas di keresai. Qotei aqa Mondor na a siŋgila yimqa aqa are miligiq na a muluŋ bole aiqas di kere. Tamo di a Qotei aqa ŋamgalaq di ñam ti sqas. A mandam tamo naŋgo ŋamgalaq di ñam ti sqasai.

3

Qotei a kumbra bole tiŋtiŋ na tamo naŋgi peginjrqas

¹ O ijo was, niŋgi kamba e merbqab kiyo, “O Pol, ni degsi maronum deqa unġum, iga Juda tamo unum di laŋa. Iga muluŋ aiyem di dego laŋa.” O was niŋgi e degsib merbaib.

² Niŋgi quiy. Qotei a Juda naŋgo baŋq di iŋgi bole bole atej. Iŋgi bole bei agiende. A na Juda naŋgi aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej.

³ Bole, Juda qudei naŋgi Qotei aqa anjam di naŋgo areqaloq di siŋgilatosaeqnu. Osib aqa anjam di dauryosaieqnu. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei a dego aqa segi anjam di dauryosaieqnu?”

⁴ O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Iga endegsi marqom, “Tamo kalil naŋgi gisaŋ tamo. Qotei a segi qujai gisaŋ tamo sai. A anjam bole gaigai maroqnsiq a olo uratosaeqnu.” Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, “O Qotei, ino anjam kalil bole.

Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqribqa ni olo naŋgi tulaŋ buŋnjrsim ni une saiqoji sqam.”

⁵⁻⁶ Deqa ijo was, niŋgi kamba olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga kumbra uge yoqŋqom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo brantoqŋqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaqqa gago une qa ŋiriŋosim awai uge egwas? Qotei aqa kumbra di uge.’ Degsi marqom e?” O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqnu. A kumbra bole yosai qamu a kiyersim tamo unġasari kalil naŋgi peginjrqas? Di keresai. Nuŋgo areqalo di mandam tamo naŋgo areqalo.

⁷ Ariya niŋgi olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga gisaŋ anjam maroqnimqa gam dena Qotei aqa anjam bole olo brantoqnim aqa ñam tulaŋ goqe oqoqŋqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaqqa iga une tamo qa mergsim awai uge egwas?’ ” O ijo was, nuŋgo anjam di tulaŋ uge.

⁸ Anjam uge deqaji tamo qudei naŋgi mare mare laqnu. Agi naŋgi endegsib mareqnu, “Unġum, iga kumbra uge uge yoqŋqom. Yim gam dena kumbra bole olo brantoqŋqas. Pol a anjam degsi palonteqnu.” O ijo was, tamo qudei naŋgi degsib iga yomuigosib mareqnu. Di gisaŋ koba. Naŋgo kumbra uge dena Qotei na naŋgi awai ugedamu enjrqas.

Tamo bole bei sosai

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil naŋgi buŋnjreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami mernġgonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, “Tamo bole bei sosai.

Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqnu.

Tamo dego bei sosai.

¹¹ Tamo qujai bei a Qotei qa poiyoŋsaieqnu.

Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

¹² Tamo kalil naŋgi gam bole uratekriteqnu.

Naŋgi kalil tamo uge.

Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqnu. Sai bole sai.

¹³ Nanği kalil anjam uge mareleñeqnub.

Tamo moiyo qaji sub waqesonaq tamo nanęo jejamu sub miligiq di qusaeqnu dego kere tamo kalil nanęo medabu na anjam tulañ uge uge mareqñub.

Nanği gisañ anjam koba mareleñeqnub.

Amal uge na tamo uñinjreqñub dego kere tamo kalil nanęo medabu na tamo nanği tulañ ugetñjreqñub.

¹⁴ Osib gaigai nanęo medabu na tamo nanği qa anjam uge maroqñsib nanği qa are ugeinjreqñu.

¹⁵ Nanği bati gaigai tamo ñumsib moiyoñjraqajqa urur ti gileqñub.

¹⁶ Nanği na tamo nanği ugeugeinjraqajqa are qaloqñsib gulbe koba enjreqñub.

¹⁷ Nanği lawo kumbra qaliesai.

¹⁸ Nanği Qotei yala ulaiyosaieqñub.”

O ijo was, Qotei aqa anjam nami degsib nenęrenęyeb unu.

¹⁹ Iga qalie, Moses a tamo unęasari dal anjam ejunub qaji nanği qa are qalsiq dal anjam nenęrenęyeb. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E tamo bole. E une saiqoji.” A degsi marqa keresai. Iga tamo unęasari kalil mandamq endi unum qaji iga Qotei aqa ñamgalaq di une ti unum.

²⁰ Deqa tamo bei a dal anjam dauryosim dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Sai bole sai. Dal anjam na gago une iga osorgeqñu. Di segi.

Iga Yesus qa gago areqalo sinęilatqom di iga tamo bole sqom

²¹ O ijo was, iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqajqa gam bei unu. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Qotei na gam bei babtosiq iga osorgej. Nami Moses a gam deqa marsiq dal anjamq di nenęrenęyeb. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego gam deqa marsib anjam nenęrenęyeb.

²² Gam agiende. Tamo unęasari kalil Yesus Kristus qa nanęo areqalo sinęilateqñub qaji nanği Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqñu. Gam di segi. Gam bei saiqoji.

²³ Iga kalil une ateqnum deqa iga lañ qureq oqsim dia Qotei itqa keresai.

²⁴ Iga degsi unum deqa Qotei na iga aqaryaigwa osiqa iga qa are boleiyosiq Kristus Yesus qarinyonaqa a bosiq iga awaigej. Gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqñu. Di gago segi kumbra bole na sai. Qotei a Kristus Yesus aqa wau na iga laña awaigej.

²⁵ Agi Qotei a endegsi are qalej. A na Yesus qarinyim bosim moiym aqa leñ aisim tamo unęasari kalil a qa nanęo areqalo sinęilateqñub qaji nanęo une taqal waiyosim Qotei aqa minjin kobotqas. Wau dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqñu. Aqa wau di a na boleq atsiq iga osorgej. Nami Qotei a tamo nanği qa tariñsokobaiyoqnej. Deqa a nanęo une qa nanği urur kambatñjrosaiqnej.

²⁶ Ariya bini bati endi Qotei na iga endegsi osorgeqñu, a gaigai kumbra bole tinęin yeqnu. A na tamo unęasari Yesus qa nanęo areqalo sinęilateqñub qaji nanği tamo bole une saiqoji qa minjreqñu di a laña minjrosaiqñu. A Yesus aqa wau na nanği tamo bole une saiqoji qa minjreqñu. Dena iga qalieonum, a kumbra bole tinęin yeqnu.

²⁷ Deqa tamo yai na aqa segi ñam soqtqa kere? Tamo dego bei sosai. Iga gago segi ñam soqtqajqa kumbra di torei koboej. Gam kiye na kumbra di koboej? Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Iga Yesus qa gago areqalo sinęilatqom gam dena qujai iga gago ñam soqtqajqa kumbra di koboej.

²⁸ Bini iga qalieonum, iga Yesus qa gago areqalo sinęilatqom gam dena qujai iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai.

²⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a Juda nanęo segi Qotei e? A sawa bei bei qaji nanęo Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji nanęo Qotei dego.

³⁰ Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa muluŋ aiyo qaji tamo naŋgi ti muluŋ aiyo-saieqnuŋ qaji tamo naŋgi ti Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di Qotei a naŋgi kalil turtnjrsim tamo bole une saiqoji qa minjrqas.

³¹ Iga maronum, iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom di iga tamo bole une saiqoji sqom. Gago anjam dena iga dal anjam ugeteqnum e? Sai. Iga dal anjam olo siŋgilateqnum.

4

Abraham a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole soqnej

¹ Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa kiyersi marqom?

² Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa segi ŋam soqtqa kere qamu.

³ Ariya Qotei aqa anjam kiye nengrenq di unu? Anjam agiende. “Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.”

⁴ Iga qalie, tamo a wauqas di a awai oqas. A laŋa awai oqasai. A wauosim dena awai oqas.

⁵ Ariya tamo bei a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole sqa marsimqa a kiyerqas? E marqai. A wauosaiosim Qotei qa aqa areqalo siŋgilatqas. A degyqas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjqas. Iga qalie, Qotei na tamo naŋgi a qoreiyeqnuŋ qaji naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu.

⁶ Tamo naŋgi di wau bole yeqnuŋ kiyo sai kiyo di uŋgum. Qotei a naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Yeqnaqa naŋgi tulaŋ areboleboleinjreqnu. Devit a nami anjam deqaji marej.

⁷ Agi a endegsi marej,
“Qotei a tamo naŋgo kumbra uge qa are walyimqa
naŋgo une kobotetnjrqas di
naŋgi tulaŋ areboleboleinjrqas.

⁸ Tamo Koba a tamo naŋgo une qa olo bunu are qalqasai di
naŋgi tulaŋ areboleboleinjrqas.”

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Tamo muluŋ aiyo qaji naŋgi segi areboleboleinjrqas e? Tamo muluŋ aiyosaieqnuŋ qaji naŋgi dego areboleboleinjrqas e? Od. Naŋgi kalil koba na areboleboleinjrqas. Agi iga mareqnum, Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

¹⁰ Ariya Abraham a kiyersi sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej? A nami muluŋ aiyej kiyo a muluŋ aiyosaisoqnej kiyo? Od, Abraham a muluŋ aiyosaisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

¹¹ A muluŋ aiyosaisoqnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej. Deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. Osiqa a toqor bei yej. Toqor di agi Qotei na Abraham muluŋ waiyej. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a tamo kalil muluŋ aiyosaiosib naŋgo areqalo Qotei qa siŋgilateqnuŋ qaji naŋgo moma matu.

¹² A tamo naŋgi muluŋ aiyeqnuŋ qaji naŋgo moma matu dego. Ariya tamo naŋgi naŋgo jejamu laŋa oqnsib muluŋ aiyeqnuŋ qaji a naŋgo moma matu sai. Tamo naŋgi muluŋ aiyoqnsib olo Abraham aqa kumbra dego dauryeqnuŋ qaji a naŋgo moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa kumbra agiende. A muluŋ aiyosaisosiqqa Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej.

Tamo uŋgasari Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateqnuŋ qaji naŋgi iŋgi bole bole oqab

¹³ Nami Qotei na Abraham aqa moma naŋgi ti endegsi minjrej, “E niŋgi mandam kalil engwai.” Abraham a dal anjam dauryej deqa Qotei a anjam di marosai. A Qotei qa aqa

areqalo singilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqa Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej.

¹⁴ Tamo nanji dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanji ingi bole bole enjrqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di laña ulonej qamu. Qotei aqa anjam marej qaji di dego laña ulonej qamu.

¹⁵ Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo nanji dal anjam gotranjeq nabqa Qotei a nanjo une deqa minjin oqeteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo nanji endegsi minjrqa keresai qamu, “Ningi dal anjam gotranjeq nub.”

¹⁶ Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteq nub qaji nanji qa ti are boleiyosiq ingi bole bole nanji enjrqa marej. Deqa tamo nanji Abraham aqa kumbra dauryosib Qotei qa nanjo areqalo singilateq nub qaji nanji ingi bole bole di oqab. Tamo nanji dal anjam ejunub qaji nanji segi ingi di oqasai. Tamo kalil Qotei qa nanjo areqalo singilateq nub qaji nanji dego ingi di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu.

¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O Abraham, e ni gilmem deqa ni tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo moma matu sqam.” O ijo was ningi quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Qotei aqa namgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreño qaji nanji olo subq na tigeltjnreqnu. A segi na marnaqa ingi ingi kalil nami sosai qaji di brantelenej.

¹⁸ Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di dauryqas di Abraham a poiysai. Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq marej, “Bole, Qotei na aqa anjam di dauryqas.” Aqa kumbra dena a tamo ungasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo moma matu brantej. Agi Qotei a nami Abraham endegsi minjej, “Ino moma nanji tulan gargekobaqab.”

¹⁹ Abraham a angro saiqoji soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa singila koboej. Aqa naun Sara a dego tulan qeliej. Deqa a anqrotqa keresai. Abraham a di qalieosiq ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatqa uratosai.

²⁰ Anjam Qotei na nami minjej qaji a deqa are qalsiq soqnej. A areqalo aiyeltosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatosiq aqa nam soqtoqnej.

²¹ A endegsi qalieej, “Bole, anjam Qotei na nami merbej qaji di a dauryqa kere.”

²² Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

²³ Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. Anjam agiende, “Qotei na Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej.” Anjam di Abraham qa segi nengrenyosai.

²⁴ Iga kalil qa dego anjam di nengrenyeb. Iga dego Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltej qaji a qa gago areqalo singilateqnum.

²⁵ Qotei a Yesus uratonaga jeu tamo nanji na a qalnab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyaga? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq gam dena iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

5

Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej

¹ Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombla are qujaitosim unum.

² Yesus na gam waqtetgonaga iga a qa gago areqalo singilatem. Bati deqa Qotei a iga qa are boleiyej. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelejunum. Deqa iga Qotei na lañ qureq joqsim oqsim dia iga a ombla sqajqa tarijeqnum. Iga deqa tulan areboleboleiqnu.

³ Iga deqa segi areboleboleigosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Iga qalieonum, gulbe dena iga singilatgeqnaqa iga singila na tigelejunum.

⁴ Iga singila na tigelejunum deqa iga gulbe di gotranjeqnamqa Qotei na iga nugoqnsiq iga qa tulan areareteqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na lan qureq joqsim oqwajqa tariñoqnsim unum.

⁵ Ariya iga lan tariñosaieqnum. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di atej unu.

⁶ Iga nami Qotei qoreiyo qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu aqaryaiyqa keresai. Iga degsi sonamqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati giltonaqa a iga qa moiyej.

⁷ Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim a qa moiqasai. Tamo tulan boledamu bei soqnim a qa kiyo iga moiqom.

⁸ Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulan qalaqalaigeqnu.

⁹ Kristus a moinaqa aqa len aiyej deqa Qotei a iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondon Qotei a Kristus aqa wau dena iga torei elenqas. Amqa aqa minjin oqwa batiamqa iga so bole sqom.

¹⁰ Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Njiri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini iga Qotei ombla geregere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa nambile na Qotei a iga torei elenqas.

¹¹ Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila na iga Qotei ombla geregere unum deqa iga tulan areboleboleigoqnas.

Adam a moiyo qa utru, Yesus a nambile qa utru

¹² Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo ungasari kalil nanqi dego une elenqeb. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo ungasari kalil nanqi dego une atoqnsib moreñoqneb.

¹³ Dal anjam a bosaisonaqa tamo ungasari kalil nanqi une atoqnsib laqneb. Dal anjam sosai deqa Qotei a nanqi une geregere ubtosaiqnej.

¹⁴ Adam a soqnej dena bosiq Moses aqa bati qa tamo ungasari kalil nanqi moreñoqneb. Bole, dal anjam qujai Adam na gotranjej qaji di tamo bei na gotranjosai. Adam a segi na gotranjej. Ariya moiyo na nanqi kalil ojesoqnej.

Adam a Kristus bunuqna bqas qaji a sigitej.

¹⁵ Ningi quiy. Qotei a iga qa are boleiyosiq Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa tamo ungasari gargekoba nanqi moreñoqneb. Ariya Qotei a olo tamo ungasari gargekoba nanqi qa are tulan boleiyosiq tamo qujai Yesus Kristus enjrej. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu.

¹⁶ Qotei na iga Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Adam a une qujai yej deqa Qotei na tamo ungasari nanqi peginjrsiq nanqi jejamuq di une qametnjrej. Ariya tamo ungasari nanqi une gargekoba yoqneb deqa Qotei a olo nanqi qa are boleiyosiq Yesus enjrej. Osiq nanqi tamo bole une saiqoji qa minjrej.

¹⁷ Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotranjej deqa tamo ungasari kalil nanqi moreneqneb. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo ungasari Qotei a nanqi qa are boleiyeqnu qaji nanqi nambile osib mandor kokba gaigai sqab. Tamo ungasari nanqi di Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu.

¹⁸ Deqa ningi quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotranjej. Aqa kumbra dena Qotei na tamo ungasari kalil nanqi peginjroqnsiq nanqi jejamuq di une qametnjreqnu. Dego kere tamo qujai Kristus a kumbra bole yej. Aqa kumbra dena Qotei a tamo ungasari kalil nanqi tamo bole une saiqoji qa minjroqnsiq nambile enjreqnu.

¹⁹ Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam gotranjeje. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanği dego une eleneb. Dego kere tamo qujai Kristus a Qotei aqa anjam dauryej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanği tamo bole une saiqoji sqab.

²⁰ Dal anjam a bonaqa tamo ungasari nanngo une kobaonaqa nanği dal anjam gotranjoqne. Nanngo une kobaej bati deqa Qotei a olo nanği qa are tulan boleiyej.

²¹ Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa iga singila na taqatgesoqnej. Ariya bini Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu kumbra dena iga olo taqatgejunu. Gago Tamo Koba Yesu Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnsiqa iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Kumbra dena iga nambile gaigai sqom.

6

Iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqne

¹ Ariya iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, “Unğum, iga une gargekoba yoqnoqom. Yim dena Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnqas.” Iga degsi marqom kiyo?

² Sai bole sai. Iga moiyoqnosim une aqa kumbra uratem. Deqa iga olo une yoqnoqom e? Sai.

³ Iga Kristus Yesu beteryosim aqa ñam na yanso em. Kumbra dena iga a koba na moiyoqne. Niği di qaliesai kiyo?

⁴ Iga yanso osim dena iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqne. Deqa Abu na iga Kristus koba na subq atobulej. Osiqa aqa singila kobaquja na olo Kristus subq na tigeltej. Deqa iga dego a ti nambile bunuj osim kumbra bole dauryoqnoqom.

Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom

⁵ Kristus a moiyej deqa iga a beteryosim a ti moiyoqne. A olo subq na tigelej dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom.

⁶ Iga qalie, une aqa singila a gago jejamuq di waueqnu. Singila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus ombla namburbasq di moiyej. Deqa bini iga olo une aqa kanğal tamo bul sqasai.

⁷ Iga moiyo tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.

⁸ Od, iga Kristus ombla moiyoqne deqa iga qalieonum, iga a ombla olo nambile sqom.

⁹ Iga qalie, Kristus a subq na tigelej deqa a olo bunu moiqa keresai. Moiyo na a olo taqatqa keresai.

¹⁰ A bati qujai qa moiyej. Aqa kumbra dena a na une aqa singila kobotej. Ariya bini a olo nambile unu di a Qotei ombla nambile unub.

¹¹ Dego kere niği endegsib are qaliy. Niği moiyoqne deqa niği olo une aqa kanğal tamo bul sosai. Niği Kristus Yesu beteryosib Qotei ombla nambile unub.

¹² Deqa une a nungo jejamu taqatqa laqnimqa niği na olo saidiy. Niği degyqab di niği nungo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqnoqasai. Nungo jejamu agi bunuqna moiğas.

¹³ Une a nungo singa ti ban ti taqatqa laqnimqa niği na olo saidiy. Niği degyqab di niği kumbra uge uge dauryoqnoqasai. Niği subq na olo tigelobulosib nambile unub deqa niği nungo segi jejamu ti ban ti singa ti Qotei yibqa a segi na taqatqas. Yim dena niği kumbra bole dauryoqnoqab.

¹⁴ Une na niği olo taqatngwasai. Di kiyaaqa? Niği dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a niği qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di niği unub.

Iga kumbra bole aqa kanğal tamo bul unum

¹⁵ Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqnoqom e? Sai bole sai.

¹⁶ Ningi qalie, ningi nungo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi aqa kanjal tamo sqab. Dego kere ningi une dauryoqnqab di ningi une aqa kanjal tamo bul sqab. Osib ningi morenqab. Ariya ningi Qotei aqa kanjal tamo sosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi tamo bole une saiqoji sqab. Di ningi qaliesai kiyo?

¹⁷ Bole, nami ningi une aqa kanjal tamo bul soqneb. Sonabqa bunuqna Qotei na ningi anjam bole merngonaq qusibqa nungo are miligiq na dauryoqneb. Qotei a degyej deqa iga na a tulan binjiyoqnqom.

¹⁸ Nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi kumbra bole aqa kanjal tamo bul unub.

¹⁹ O ijo was, e mandam tamo nanjo kumbra qa ningi yawo anjam merngeqnum. Di kiyaga? Ningi ijo anjam endi geregere poingosai deqa. Nami ningi na nungo singa ti ban ti nanji odnjreqnabqa nanji kumbra jiga ti kumbra uge ti nanjo kanjal tamo bul sosibqa ningi kumbra ugeq breingoqneb. Ariya bini ningi na olo nungo singa ti ban ti minjribqa nanji kumbra bole aqa kanjal tamo bul soqnebe. Yim gam dena Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab.

²⁰ Nami ningi une aqa kanjal tamo bul soqneb. Bati deqa ningi kumbra bole aqa kanjal tamo bul sosai.

²¹ Kumbra uge uge ningi nami yoqneb qaji dena ningi aqaryaingosai qneb. Agi bini ningi kumbra deqa jemaingeqnu. Kumbra dena tamo nanji moiyo gam tureqnu.

²² Ariya nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi Qotei aqa segi kanjal tamo unub. Deqa ningi ingi boledamu oqab. Ingi boledamu agiende. Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab. Osib ningi nambile gaigai sqab.

²³ Une na aqa kanjal tamo nanji awai enjreqnu. Awai agiende. Nanji moreneqnu. Ariya Qotei na iga ingi boledamu lanja egeqnu. Ingi boledamu di agi iga nambile gaigai sqom. Nambile di iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na oqom.

7

Iga kumbra bunuj dauryoqnqom

¹ O ijo was, ningi dal anjam qalie unub deqa e na endegsi merngwai. Ningi qalie, tamo a moyosaisoqnimqa dal anjam na a taqatoqnqas. A moyimqa dal anjam na a olo taqatqasai.

² Deqa unja bei a tamo ti soqnimqa aqa tamo a moyosaisoqnim a tamo bei ombla sqa keresai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moyimqa di a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai.

³ Deqa aqa tamo soqnim a tamo bei ombla sqas di iga endegsi marqom, a sambala unja. Aqa tamo moyimqa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala unja sqasai.

⁴ Deqa ijo was ningi quiy. Ningi Kristus aqa jejamu beteryosib a ombla moreneb deqa ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ningi tamo bei agi Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo ungasari unub. Deqa iga kumbra bole bole Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnqom.

⁵ Nami iga areqalo namij aqa kumbra dauryoqnem. Bati deqa dal anjam na gago banq di gago singaq di gago jejamuq di areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Osim kumbra dena iga moiyo gam turoqnem.

⁶ Dal anjam na iga tonto talq di breigobulonaq soqnem. Ariya bini iga Kristus ombla moyobulejunum deqa iga olo dal anjam aqa kanjal tamo bul sosai. Iga Qotei waueteqnum. Iga dal anjam nami nengrenyeb qaji deqa are qalsim Qotei wauetosaieqnum. Mondor na kumbra bunuj iga osorgej deqa iga Qotei waueteqnum.

Gago une na iga moyotgej

⁷ E maronum, dal anjam a gago areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal anjam a une tamo bulej e? Sai bole sai. Dal anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbosai qamu e une poibosai qamu. Dal anjam a marej, “Ni ino was aqa ingi ingi qa mamaulmaiq.” Degsi marosai qamu mamaul kumbra di uge e degsi poibosai qamu.

⁸ Ariya dal anjam bej dena une a gam itosiqa ijo are miligiq di mamaul kumbra gargekoba babtelenoqnej. Dal anjam bosai qamu une a moiyo bulosiq uliejunu qamu.

⁹ Nami e Qotei aqa dal anjam qalieosaisosimqa bati deqa e nambile soqnem. Ariya bunuqna Qotei aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a nambile so bulosiq tigelej.

¹⁰ Onaqa dena e moiye. Dal anjam aqa wau utru agi tamo nanqi nambile enjrqaqja. Ariya e dal anjam dena nambile osai. Dal anjam na e moiyothej.

¹¹ Di kiyaqqa? Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e gisanbej. Kumbra dena une na e moiyothej.

¹² Deqa iga dal anjam qa kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Dal anjam a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole tintinj kalil.

¹³ Deqa e kiyersi marqai? Dal anjam bole dena e lubsiq moiyothej degsi marqai e? Sai bole sai. Une na e moiyothej. Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e moiyothej. Dal anjam na une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim qalieem, bole, une a tulan ugedamu.

Gago une na iga taqatgejunu

¹⁴ Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo namijq di unum deqa une na e tonto talq di waibobulej unum.

¹⁵ Kumbra e yeqnum qaji di aqa utru e poibosai. Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum.

¹⁶ Kumbra uge e yeqnum qaji di e yqajqa arearetbosaieqnu. Ijo kumbra dena ijo areqalo babteqnu. Ijo areqalo agiende, Qotei aqa dal anjam a boleqja.

¹⁷ Deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yobuleqnu.

¹⁸ E qalieonum, ijo miligiq di ingi bole bei sosai. E ijo areqalo namij qa maronum. Bole, e kumbra bole yqajqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole di yosaieqnum.

¹⁹ Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum. Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum.

²⁰ Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yeqnu.

²¹ Deqa e kumbra endeqaji uneqnum. E kumbra bole yqajqa arearetbeqnaqa kumbra uge na olo gam getentetbeqnu.

²² Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal anjam qa tulan arearetbeqnu.

²³ Ariya e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo banq di ijo singaq di ijo jejamuq di wauoqnsiqa Qotei aqa dal anjam ijo areqaloq di unu qaji di qoto iteqnu. Une di singila koba. Deqa a na e tonto talq di waibobuloqnsiqa ijo ban ti ijo singa ti ijo jejamu ti di singila na taqateqnu.

²⁴ Gulbe dena e tulan ugetbeqnu! Deqa tamo yai na aqaryaibimqa e ijo jejamu moiqas qaji endi olo uratqai?

²⁵ Od, e qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei na aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulan binjiyoqnsiy sqai. Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

8

Kristus a gago une kobotosiqa Qotei aqa Mondor Bole iga egej

¹ O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai.

² Nambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na ningi aqaryaingej deqa une ti moiyo ti na ningi olo taqatngwa keresai.

³ Qotei na aqa segi Niri Yesus qarinyonaqa a une tamo bulosiqa gago une kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa dena une aqa singila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaigej.

⁴ Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walweloiaeqnum. Iga Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam aqa kumbra bole gegerere dauryoqnsim kereteqnum.

⁵ Tamo nanngi areqalo namij aqa kumbra na walweleqnum qaji nanngi areqalo namij dauryeqnub. Ariya tamo nanngi Mondor aqa kumbra na walweleqnum qaji nanngi Mondor aqa areqalo dauryeqnub.

⁶ Tamo nanngi areqalo namij dauryoqngab di nanngi morengab. Ariya tamo nanngi Mondor aqa areqalo dauryoqngab di nanngi lawo na nambile sqab.

⁷ Tamo nanngi areqalo namij dauryeqnub qaji nanngi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Di kiyaaqa? Nanngi Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa. Nanngi dal anjam dauryqa keresai bole sai.

⁸ Tamo nanngi areqalo namij na walweleqnum qaji nanngi kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryqa keresai.

⁹ Ariya ningi areqalo namij aqa kumbra na walweloiaeqnub. Qotei aqa Mondor a nunngo are miligiq di unu deqa ningi Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Tamo a Kristus aqa Mondor ti sqasai di a Kristus aqa tamo sqa keresai.

¹⁰ Ningi une ti unub deqa nunngo jejamu moiqa. Ariya Kristus a nunngo are miligiq di unu deqa ningi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Mondor na ningi nambile engwas.

¹¹ Qotei na aqa Niri Kristus Yesus subq na tigeltej. Qotei aqa Mondor a nunngo are miligiq di unu deqa Qotei na nunngo jejamu moiqa qaji di dego subq na tigeltosim ningi nambile engwas. Di Mondor aqa singila na ningi nambile engwas.

Iga Qotei aqa angro tintin unum

¹² Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelqasai.

¹³ Ningi areqalo namij aqa kumbra na walwelqab di ningi morengab. Ariya ningi Mondor aqa singila na nunngo jejamu aqa kumbra moiyoqab di ningi nambile sqab.

¹⁴ Tamo ungasari kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjreqnaq walweleqnum qaji nanngi Qotei aqa angro tintin unub.

¹⁵ Qotei na ningi lana kangal tamo sqajqa marsiq aqa Mondor ningi engosai. Ningi lana kangal tamo sqab di ningi ulaqab. Qotei na ningi aqa segi angro tintin sqajqa marsiq aqa Mondor ningi engej. Deqa ningi endegsib Qotei meteqnub, "O ni gago Abu."

¹⁶ Mondor a segi gago are miligiq di waueqnu deqa iga endegsi boleq di mareqnum, "Bole, iga Qotei aqa angro unum."

¹⁷ Iga Qotei aqa angro unum deqa mondon ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. Ingi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a ingi di osaisosiqa jaqatin qoboiyej. Deqa iga dego jaqatin qoboiyoqngom. Qoboiyosim mondon iga a ombila ingi di osim so bole gaigai sqom.

Mondon Qotei na iga so bole egwas

¹⁸ Mondor Qotei na so bole di babtosisim iga egwas. E are qalonum, so bole de ti jaqatin iga bini eqnum qaji de ti ombla kerekere sai. So bole dena gago jaqatin kalil tulan bunyesqas.

¹⁹ Mondor Qotei na aqa segi angro nanngi babtelenqas. Nanngi babtqajqa bati di Qotei a nami atej. Ingi ingi kalil Qotei a gereiyelennej qaji nanngi na bati di unqajqa deqa tariñoqnsib nam atoqnsib endegsib nenemeqnu, “Bati gembu bati di brantqas?”

²⁰ Bini ingi ingi kalil nanngi di ugeosib unub. Nango segi areqalo na nanngi ugeosai. Qotei a segi na nanngi ugetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondor nanngi enjrqas qaji deqa tariñoqnsib unub.

²¹ Qotei na ingi ingi kalil di nanngi ugetnjrsiq tonto talq di breinjrobulej unub. Ariya mondor bati Qotei a nami atej qaji di brantimqa a na ingi ingi kalil di olo boletnjrimqa nanngi aqa angro nanngi ti koba na tulan bole sqab.

²² Iga qalie, ingi ingi kalil Qotei a gereiyelennej qaji nanngi jaqatin koba obuloqnsib akam ti unub. Nanngi nami jaqatin oqneb agi bini oqnsib unub. Unja a angtroq osiq jaqatin eqnu dego kere.

²³ Ingi ingi kalil di nanngi segi akamosai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga dego jaqatin oqnsim akamoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, a olo so tulan boledamu dego iga egwas. Osim mondor a boleq di mergwas, “Ningi ijo angro kalil.” Iga bati di brantqajqa deqa tariñoqnsim unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgosim jejamu bunuj egwas.

²⁴ Qotei a iga elennej deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tariñoqnsim unum. Iga degyeqnum. Di kiyaga? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a ingi bole bei oqas di a kiyaga ingi deqa olo tariñqas?

²⁵ Iga qalie, iga jejamu bunuj di osaiunum deqa iga mondor oqom. Deqa bini iga gulbe qoboiyoqnsim tariñoqnsim unum.

²⁶ Iga singila saiqoji unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaigeqnu. Iga ingi kiye qa pailyqajqa di iga geregere qaliesai. Iga pailyqajqa medabu gulbeigeqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim pailyeqnum. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiq iga qa pailyeqnu.

²⁷ Qotei agi tamo nango are miligi uneqnu qaji a Mondor aqa areqalo qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo ungasari nanngi qa pailyeqnu.

²⁸ Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalaiyeqnu qaji nanngi Qotei na geregereinjre- qnu. A nami nanngi elenqa osiq metnjrej deqa kumbra bei na nanngi ugetnjrqa keresai. Kumbra kalil nanngoq di branteqnu qaji dena nanngi olo boletnjre- qnu.

²⁹ Tamo kalil Qotei a nami nanngi qa qalieej qaji nanngi di a na giltnjrej dego. Nanngi aqa Niri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dauryqajqa deqa osiq nanngi giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa angro gargekoba nango was matu sqas.

³⁰ Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji nanngi di a na metnjrej dego. Tamo kalil a na metnjrej qaji nanngi di a na tamo bole une saiqoji qa minjrej dego. Tamo kalil a na tamo bole une saiqoji qa minjrej qaji nanngi di a na aqa segi so bole enjrej dego.

Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai

³¹ O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo dego bei sosai.

³² Qotei na aqa segi Niri Yesus getentosai. A na Yesus qarinyonaq iga kalil qa bosiq moiyej. A na aqa segi Niri iga egej deqa iga qalieonum, a na ingi bole kalil dego iga egoqnas.

³³ Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jejamuq di olo une qametgwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

³⁴ Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei aqa ban woq di awesosiq a iga qa Qotei pailyeqnu.

³⁵ Kristus a segi na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo dego bei sosai. O ijo was, iga gulbe osimqa kiyo, jaqatin osimqa kiyo, tamo qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoq di brantimqa kiyo Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai.

³⁶ Bole, ingi uge uge di gagoq di brantqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“O Qotei, iga ino segi tamo ungasari unum deqa bati gaigai jeu tamo nanji na iga lugoqnsib moiyoqgeqnu. Nanji iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnu.”

³⁷ Kristus na iga qalaqalaigej deqa ingi uge uge kalil di gagoq di brantqab di unqum. A na gaigai iga singilatgeqnaqa iga qoto bunyoqnsim tigelejunum.

³⁸⁻³⁹ Od, Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are singilatqsim qalieonum, ingi bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Moiyo ti nambale ti lan angro nanji ti mondor singila nanji ti ingi ingi bini unub qaji nanji ti ingi ingi bunuqna brantelenqab qaji nanji ti ingi ingi singila ejunub qaji nanji ti ingi ingi lan goge di unub qaji nanji ti ingi ingi mandam sorgomq di unub qaji nanji ti ingi ingi Qotei na gereiyelenej qaji nanji ti kalil dena Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa singila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

9

Pol a Israel nanji qa are gulbeiyaqnej

¹ E Kristus aqa tamo unum deqa e ningi anjam bole merngeqnum. E gisan anjam merngosaieqnum. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole.

² E gaigai are tulan gulbeibeqnaqa are koba qaleqnum.

³ Osim endegsi pailyeqnum, “O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was agi Jekop aqa moma nanji olo kamba elename.” E degsi pailyeqnum.

⁴ Ijo was nanji di Israel tamo unub. Qotei na nanji aqa segi angro qa giltnjrej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi rian ti aqa anjam nami singilatej qaji de ti aqa dal anjam ti nanji enjrej. Osiqa minjrej, “Mondor e na ningi ingi bole bole engwai.”

⁵ Nango moma utru nanji nam koba ti soqneb. Nangoq dena Kristus a nambabej. Kristus a segi Qotei. A ingi ingi kalil nango gate. Deqa iga bati gaigai aqa nam soqtoqnqom. Bole.

Qotei a Israel nangoq di kumbra kiye yej?

⁶ Qotei a nami ijo was nanji di ingi bole bole enjrqa marej. Ariya a na ingi di nanji enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei aqa anjam ulonej”? Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel nango len na nambabeb qaji nanji Israel tamo tintin sai.

⁷ Bole, nanji Abraham aqa len na nambabeb. Ariya nanji kalil Abraham aqa angro tintin sai. Qotei a nami Abraham minjej, “Ino angro mel Aisak aqa len na qujai ino angro tintin nanji brantqab.”

⁸ Anjam di aqa utru agiende. Tamo nango ai abu na nanji nambabtnjrqb dena nanji Qotei aqa angro tintin brantqasai. Tamo nanji Qotei aqa anjam nami marej qaji di nango areqaloq di singilatqab dena qujai nanji Abraham aqa angro tintin brantqab.

⁹ Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minjej, “Bati e nami atem qaji di brantimqa e olo inoq botqa ino nauj Sara a angro mel oqas.”

¹⁰ Qotei aqa anjam bei dego unu. Rebeka a aqaronaqa aqa angro mel aiyel Eso Jekop wo nanji nambabeb. Nango abu agi gago moma utru Aisak.

11-12 Ariya Qotei na angro mel qujai segi giltej. A angro di aqa kumbra bole bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosiq giltej. Deqa iga qalieonum, Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryoqnsiq tamo nanqi giltnjreqnu. Deqa Rebeka aqa angro aiyel nanqi di nambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge ti yosaisonabqa Qotei na Rebeka endegsi minjej, “Angro namo nambabqas qaji a na angro bunu nambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kanqalyoqnqas.”

13 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “E Jekop qalaqalaiyeqnum. E Eso qalaqalaiyosaieqnum.”

14 Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai. Iga degsi marqasai bole sai.

15 Agi Qotei a nami Moses endegsi minjej, “E tamo bei qa are boleibqa marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai.”

16 Deqa ijo was ninqi quiy. Qotei a tamo bei giltqas di a aqa segi areqalo na tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti deqa osim giltqasai.

17 Agi a nami Isip nanqo mandor koba a qa dulqa uratosiqa endegsi minjej, “E ijo singila kobaquja ni osormitqa tamo ungasari kalil nanqi unsib sawa sawa kalilq di ijo nam mare mare laqnqab. Utru deqa e ni mandor koba atem.” Qotei aqa anjam di nami nenngrenyeb unu.

18 Deqa ijo was, iga endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

19 Ariya ninqi e endegsib merbqab, “Qotei a kumbra degyeqnu deqa a kiyaaqo olo iga une ti qa mergeqnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryeqnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai.”

20 O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi nirinjqam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqas kiyo, “Ni kiyaaqo e degsi gereibonum?” A degsi minjqas keresai.

21 Web gereiyi tamo a aqa segi areqalo na mandam onqol aiyel osimqa web aiyel gereiyqas. Web bei tulan boledamu gereiyqas. Di inqi goiqajqa. Ariya web bei bolesai laja wau qudei qa gereiyqas. Web gereiyi tamo a degyqas di a kumbra uge yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

22 Qotei a dego kumbra di yeqnu. Agi a na aqa minjin boleq ateqnu. Di kiyaaqo? Tamo ungasari nanqi aqa singila qalieqajqa deqa. Tamo ungasari Qotei a nanqi qa minjin oqeteqnu qaji nanqi padalqa gamq di unub. Ariya a na nanqi urur padaltnjrosaiqnu. A nanqi qa tarijsokobaiyeqnu.

23 A degyeqnu. Di kiyaaqo? Tamo ungasari a nanqi qa duleqnu qaji nanqi aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di tulan boledamu. Nanqi aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltnjrej.

24 Tamo ungasari Qotei a nanqi qa duleqnu qaji nanqi di agi iga. A na iga metgej. A Juda nanqo segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji nanqoq dena dego iga metgej.

25 Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi nenngrenyeb, “Tamo nami ijo tamo sosai qaji nanqi di e na olo minjrqai, ‘Ninqi ijo segi tamo unub.’ Tamo nami e na qalaqalainjrosaiqnem qaji nanqi di e na olo qalaqalainjrqai.

26 E nami sawa bei bei qaji nanqi endegsi minjrem, ‘Ninqi ijo tamo sai.’ Ariya bunuqna e na nanqi endegsi minjrqai, ‘Ninqi ijo segi angro unub. Agi e Qotei nambile unum qaji.’ ”

27 Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa Israel nanqi qa are qalsiq anjam endegsi marej, “Israel nanqo moma nanqi ulul bul tulan gargekobaqab. Ariya nanqo ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi elenqas.

28 Od, Tamo Koba a na mandamq endi tamo ungasari nanqi urur njolawotnrqas.”

²⁹ Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, “Qotei singila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej qamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekitem qamu.”

Israel nanġi Qotei qa nanġo areqalo singilatosai

³⁰ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji nanġi tamo bole une saiqoġi sqajqa gam namosaiqneq. Ariya nanġi gam di iteb. Gam agiende. Nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilateqneq gam dena nanġi tamo bole une saiqoġi unub.

³¹ Ariya Israel nanġi Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaqneq. Nanġi are qaloqneq, “Gam dena iga Qotei aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoġi sqom.” Ariya nanġi dal anjam dauryoqneq gam dena nanġi tamo bole une saiqoġi sosai.

³² Di kiyaaqa? Nanġi tamo bole une saiqoġi sqajqa marsib Yesus qa nanġo areqalo singilatqa urateq deqa. Nanġi maroqneq, “Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiqoġi sqom.” Nanġi degsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib manġaloqneq.

³³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeq unu, “Ninġi quiy. E na tal ai utru bei osiy tal singilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo nanġi quraqyoqnsib manġalqab. Ariya tamo nanġi tal ai utru deqa nanġo areqalo singilatqab di nanġi jemainjqasai.”

10

Israel nanġi Qotei aqa kumbra qaliesai

¹ O ijo was, e Israel nanġi qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na Israel nanġi elenqame.”

² E qalieonum, Israel nanġi Qotei qa tulaq singilaeqneq. Ariya nanġi powo na degyo-saieqneq.

³ Nanġi Qotei aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoġi sqajqa gam qaliesai. Deqa nanġi nanġo segi singila na tamo bole une saiqoġi sqajqa waueqneq. Nanġi Qotei aqa gam na tamo bole une saiqoġi sqajqa urateqneq.

⁴ Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil keretekritej. Deqa tamo unġasari kalil Kristus qa nanġo areqalo singilateqneq qaji nanġi Qotei aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoġi unub.

⁵ Israel nanġi tamo bole une saiqoġi sqa marsibqa dal anjam dauryeqneq. Moses a nami nanġi qa osiqa anjam endegsi nengrenyeq, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nãmbile sqas.” Moses a anjam degsi nengrenyeq.

⁶ Ariya tamo nanġi Kristus qa nanġo areqalo singilateqneq qaji nanġi Qotei aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoġi unub. Deqa Moses a nanġi qa osiqa anjam endegsi nengrenyeq, “Ninġi nunġo segi are miligiq na endegsib maraib, ‘Yai a lan qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aiqas?’ ”

⁷ Moses a olo anjam bei dego endegsi nengrenyeq, “Ninġi endegsib maraib, ‘Yai a moiyo qureq aisim Kristus olo subq na tigeltqas?’ ”

⁸ Anjam di aqa utru agiende, “Qotei aqa anjam a jojom di unu. A isaq di sosai. A nunġo medabuq di unu. A nunġo are miligiq di dego unu.” O ijo was, tamo nanġo areqalo Yesus qa singilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqnum.

⁹ Deqa ninġi nunġo medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltej anjam di nunġo are miligiq di singilatiy. Ninġi degyqab di Qotei na ninġi elenqas.

¹⁰ Gago are miligiq na iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoġi qa mergeqnu. Gago medabu na iga Yesus aqa nãm soqtoqnsim boleq di mareqnum deqa Qotei na iga elenqanu.

¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatqab di nanngi jemainjrqsai.”

¹² Od, iga Juda ti Grik ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqnsib pailyeqnu qaji nanngi tulan geregereinjreanu.

¹³ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam metoqnsib pailyeqnu qaji nanngi a na elenqas.”

¹⁴ Ariya tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatqasai di nanngi kiyersib a metosib pailyqab? Nanngi aqa anjam quqwasai di nanngi kiyersib a qa nanngo areqalo singilatqab? Anjam palonto tamo nanngi Kristus aqa anjam palontqasai di tamo nanngi kiyersib aqa anjam quqwab?

¹⁵ Kristus na anjam palonto tamo nanngi qarinjnrqsai di nanngi kiyersib aqa anjam palontqab? Di keresai kalil. Ariya anjam palonto tamo nanngi agi beqnu. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Anjam palonto tamo nanngi anjam bole osi beqnaqqa tamo ungasari nanngi tulan areboleboleinjreanu.”

Israel nanngi Qotei aqa anjam bole dauryosaieqnu

¹⁶ Tamo ungasari kalil nanngi Kristus aqa anjam bole di dauryeqnu e? Sai. Agi Aisaia a nami endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago anjam nanngo areqaloq di singilateqnu.”

¹⁷ Deqa ijo was, iga qalieonum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam quqwom gam dena iga gago areqaloq di singilatqom. Anjam iga queqnum qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqnu.

¹⁸ Ariya e ningi endegsi nenemngwai. Israel nanngi Kristus aqa anjam bole di nami quosai kiyo? Sai. Nanngi quoqneb. Agi nengren endegsi unu, “Qotei aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo ungasari kalil nanngi quoqneb.”

¹⁹ Deqa e ningi olo nenemngwai. Israel nanngi anjam di aqa utru poinjrosai kiyo? Sai. Nanngi poinjrej. Agi Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi marej, “Sawa bei bei qaji nanngi ñam saiqoji unub. Nanngi tamo bolesai. Nanngi e qa qaliesai dego. Ariya e na nanngi elenqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel nanngo are ugetetnjrit nanngi njirinqab.”

²⁰ Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji nanngi qa osiq Qotei aqa anjam endegsi singila na marej, “Tamo nanngi e qa ñamosaioqneb qaji nanngi e itbeb. Tamo nanngi e qa marosaioqneb qaji nanngi e nubeb.”

²¹ Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiqa Israel nanngi qa endegsi marej, “E bati gaigai nanngi qa tariñoqnsim metnjreanu nanngi olo diqoqnsib ijo anjam gotranjeqnu.”

11

Qotei a tamo quja quja segi elenqnsiq olo gargekoba uratnjreanu

¹ Deqa e ningi endegsi nenemngwai. Qotei na aqa segi tamo ungasari agi Israel nanngi qoreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E Benjamin aqa len na ñambabem.

² Qotei na Israel nanngi qoreinjrosai. Nanngi aqa segi tamo ungasari unub. A nami nanngi qa qalieosiq giltnjrej. Agi Elaija aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa anjam di ningi qaliesai kiyo? Elaija a Israel nanngo kumbra uge qa are qalsiq endegsi Qotei pailyej,

³ “O Tamo Koba, nanngi na ino medabu o qaji tamo nanngi ñumelenqnsib ino atra bijal niñaqyeqnu. E segi qujai ni daurmeqnum deqa nanngi na e lubqa laqnu.” Elaija a Qotei degsi pailyej.

⁴ Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minnej? A endegsi minnej, “Ni segi e daurbosai. Ijo tamo 7,000 nanngi dego e daurbeqnu. Nanngi sinnga pulutosib gisan qotei Bal a qa louosaieqnu.” Qotei na Elaija degsi minnej.

⁵ Dego kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi elenjoqnsiq olo gargekoba uratnjre-
qnu. Tamo nanği a na elenjeqnu qaji di a nanği qa are boleiyonaq giltnjrej.

⁶ A nanngo wau bole bei qa are qalsiq nanği giltnjrosai. Nanği wau bole yonab a deqa
are qalsiq nanği giltnjrej qamu a nanği qa are boleiyey aqa kumbra di laña ulonej qamu.

⁷ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel nanği tamo bole une saiqoji
sqajqa waueq nab ugeinjqonej. Ariya Qotei na Israel nanği qudei aqa segi qa marsiq
giltnjrej. Deqa nanği aqa njamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Israel nanği gargekoba
Qotei na olo areqalo getentetnjroqnej.

⁸ Nanği qa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na nanği nanaritnjrsiqa
nanngo njamdamu ti dabkala ti torei getentetnjrej. Nanği nami degsib soqneb bosiq agi bini
degsib unub.”

⁹ Devit a dego nanği qa osiqa endegsi marej,
“Nanği inği uyqa korooqnbqa gulbe gargekoba nanngoq di brantoqnsim kakan bul nanği
kabutnjroqnas.

Osim sil bul nanngo kakro qainyetnjrsim nanği uneq breinjrim nanngo sinğa meninq di
tanyosib ululoşosib awai ugedamu oqnaqab.

¹⁰ Nanngo njamdamu dego getennjrim sawa unqajqa keresaiinjrim sqab.
Soqneb Qotei na nanngo qore tanu pulutetnjrim nanği tingiqa keresai. Nanği gaigai degsib
sqab.”

Qotei na sawa bei bei qaji nanği olo elenjeqnu

¹¹ Deqa ijo was, e ninği endegsi nenemngwai. Israel nanği ululoşeb deqa nanği torei
padalqab e? Sai bole sai. Israel nanği Qotei qoreiyeb deqa Qotei a olo sawa bei bei qaji
nanği elenjeqnu. Israel nanği Qotei aqa kumbra di unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa
deqa are qalsiq sawa bei bei qaji nanği elenjeqnu.

¹² Israel nanği Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo ungasari mandamq endi
unub qaji nanği so bole enjqreanu. Od, Israel nanği Qotei aqa anjam urateb gam dena
Qotei na olo sawa bei bei qaji nanği so bole enjqreanu. Deqa iga bole qalieonum, mondoş
Israel nanği olo puluosib Qotei aqaq babqa gam dena Qotei na nanği ti sawa bei bei qaji
kalil nanği ti so tulaş boledamu enjqnas.

¹³ O sawa bei bei qaji ninği e na anjam endegsi merngit quiy. Qotei na e qarinqej deqa
e nungo ambleq di waueqnum. E ijo wau deqa tulaş areboleboleibeqnu.

¹⁴ Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel nanngo areqalo tigeltetnjritqa kumbra
bole bole Qotei a ninği enjeqnu qaji di nanği dego oqajqa maribqa Qotei na nanği qudei
elenqas.

¹⁵ Qotei na Israel nanği walinjrej gam dena a na olo tamo ungasari gargekoba man-
damq endi unub qaji nanği elenjoşiq jeu kobotej. Deqa iga bole qalieonum, Qotei na Israel
nanği elenqas gam dena a na tamo ungasari gargekoba nanği olo subq na tigeltnjrqas.

¹⁶ Iga bem sum oqnsim dena bem gereiyooqnsim potoqnsim taqal bei Qotei atraiye-
qnum. Deqa bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Nam aqa jirim di Qotei aqa segi jirim.
Deqa nam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani.

¹⁷ Israel nanği nam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na ginğennjrsiqa
breinjrej. Ariya ninği sawa bei bei qaji unub deqa ninği nañu qaji oliv aqa dani bul unub.
Dani di Qotei na olo elenjoşiq nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnjrej unub. Dani di
agi ninği segi. Dani Qotei na ginğennjrsiq breinjrej qaji nanngo sawa di agi ninği na olo eb.
Deqa bini ninği nam oliv qure qaji aqa dani nanği ti namur bole oqnsib unub.

¹⁸ Deqa ninği diqosib endegsib are qalaib, “Iga na nam oliv qure qaji aqa dani qudei
nanği bunjqreanu.” Ninği diqwab di ninği mati endegsib are qaliy. Nam oliv aqa jirim a
na ninği namur enjeqnu. Ninği na jirim di namur yosaieqnu.

¹⁹ Ariya ninği na kamba e endegsib merbqab, “Qotei na dani qudei ginğennjrsiq nanği
breinjrsiqa olo iga osiqa nanngo limeq di iga betertgej unum.”

²⁰ Nungo anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. Israel nangi Qotei qa nanngo areqalo singilatosai deqa Qotei na nangi gingejnrsiqa breinjrej. Ariya nangi Qotei qa nunngo areqalo singilateqnu deqa Qotei na nangi olo elenje. Di nunngo segi wau bole bei na sai. Deqa nangi nunngo segi ñam soqtaib. Nangi ulaoiy.

²¹ Nangi are qaliy. Nam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na gingejnrsiqa breinjrej. Deqa nangi nunngo segi ñam soqtosib diqwab di a na nangi dego gingejgosim breingwas.

²² Nangi geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei nangi kumbra bole enjreqnu. Osiqa olo tamo qudei nangi gulbe enjreqnu. Tamo nangi Qotei qoreiyosib uloneb qaji nangi di a na gulbe enjreqnu. Ariya nangi Qotei aqa kumbra bole geregere ojgab di a na kumbra bole di nangi engoqnqas. Saiqas di a na nangi dego gingejgosim breingwas.

²³ Dani qudei nangi nami nam oliv qure qaji di sonab Qotei na nangi gingejnrsiqa breinjrej. Ariya nangi are buliyosib Qotei qa nanngo areqalo singilatqab di a na nangi olo joqsim nam oliv qoboq di betertnrqas. Od, Qotei na nangi olo betertnrqas kere.

²⁴ Nangi qalie, nami nangi nañu qaji oliv aqa dani soqneb. Sonabqa Qotei na nangi dena gingejgosiq joqsi bosiq nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnje. Nam oliv qure qaji di nunngo nam utru tintin sai. Deqa iga bole qalieonum, bunuqna Qotei na nam oliv qure qaji aqa segi dani nangi olo joqsim bosim nanngo segi limeq di betertnrqas.

Qotei a tamo ungasari kalil nangi qa are boleiyosim elenqajqa are koba unu

²⁵ O ijo was kalil, nangi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Nangi degaib. E uli anjam bei merngwai. Israel gargekoba nanngo areqalo getenjnrejunu. Nangi degsib soqnib sawa bei bei qaji tamo ungasari Qotei na nami giltjnrej nangi di kalil elenekritosim kereamqa bati deqa a na Israel nanngo areqalo olo waqtetnrqas.

²⁶ Gam dena Qotei na Israel kalil nangi elenqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “Aqaryaingo Tamo Koba a Jerusalem dena tigelosim bosim Jekop aqa moma kalil nangi are bulyetnjrim nangi ijo anjam gotranjyqajqa kumbra di olo uratqab.

²⁷ Yimqa bati deqa e nangi koba na anjam qosisiy dena nanngo une kalil kobotetnrqai.” Qotei aqa anjam nami degsib nenjrenyeb.

²⁸ Israel nangi Yesus aqa anjam bole qoreiyeqnub deqa nangi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Deqa Qotei na nangi kamba uratnjroqnsiq olo nangi sawa bei bei qaji tamo ungasari elenjeqnu. Nami Qotei na Israel nangi giltjnrsiqa qalaqalainjrej. A nanngo moma utru nangi qa are qalsiq kumbra degyej.

²⁹ Iga qalie, Qotei a tamo ungasari nangi metnjrsim ingi bole bole enjrqas di a bunuqna aqa kumbra di olo uratqa keresai.

³⁰ O sawa bei bei qaji nangi nami Qotei aqa anjam gotranjyqneq. Ariya bini Israel nangi kamba Qotei aqa anjam gotranjyqneq. Gam dena Qotei a olo nangi qa duleqnu.

³¹ Od, Israel nangi Qotei aqa anjam gotranjyqneq deqa Qotei a nangi qa duleqnu. Gam dena bunuqna Qotei a Israel nangi qa kamba dego olo dulqas.

³² Qotei na iga kalil aqa anjam gotranjyqajqa kumbraq di breigonaqa iga tonto talq di sobulem. Qotei a degyej. Di kiyaaqa? A iga kalil qa olo dulqajqa deqa.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

³³ O ijo was, Qotei aqa areqalo ti powo ti kalil tulan bolequja. Di tulan guma koba dego. Deqa iga na Qotei aqa areqalo ti powo ti di aqa utru geregere ubtosim marqa keresai. Aqa kumbra kalil dego iga dauryosim itqa keresai.

³⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere?”

³⁵ Tamo yai na Qotei ingi bei yqas? Yosim Qotei na kamba olo yqajqa minjqas? Tamo dego bei sosai.”

³⁶ O ijo was ningi quiy. Qotei a ingi ingi kalil atelenej. A ingi ingi kalil qa utru. Ingi ingi kalil di aqa segi. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

12

Ningi nungo jejamu osib Qotei atraiyy

¹ O ijo was kalil, Qotei a iga qa dulej deqa e ningi singila na endegsi merngwai. Ningi nungo segi jejamu ñambile unu qaji di osib Qotei atraiyy. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari bole unub deqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei qa bole louoqnqab.

² Ningi mandam tamo nanngo kumbra dauryosib walwelaib. Qotei a areqalo bunuj engimqa ningi tamo bunuj sosib dena ningi Qotei aqa areqalo geregere qalieoiy. Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji de ti kumbra tulan bolequja de ti keretosib dauryoqniy.

Wau segi segi Qotei na ningi engej qaji di yoqniy

³ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e ningi segi segi endegsi merngwai. Ningi nungo segi ñam soqtaib. Osib nungo was qudei nanngi bunjnraqa are qalaib. Ningi areqalo bole ti sosib nungo kumbra geregere tenemtoqniy. Qotei na ningi segi segi singila engej deqa ningi singila di osib Qotei qa nungo areqalo singilatosib wauoqniy.

⁴ Ningi qalie, iga kalil jejamu qujai. Gago jejamu miligiq di ban ti singa ti ñamdamu ti dabkala ti unub. Nanngi kalil wau qujai yosaieqnu. Nanngi wau segi segi yeqnu.

⁵ Dego kere iga tamo ungasari gargekoba unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujaiq di turtejunum.

⁶ Qotei a iga qa are boleiyonaq singila segi segi egej. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi a qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa medabu osib anjam palontoqnebe.

⁷ A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngo Kristen was nanngi aqaryainjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa anjam paltoqnebe.

⁸ A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngo Kristen was nanngi singilatnjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi silali ingi ingi jeiyosib tamo ungasari ingi qa truqueqnu qaji nanngi enjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa wau geregere taqatoqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi arebolebole na tamo ungasari nanngi qa duloqnebe.

Ningi na nungo Kristen was nanngi bole qalaqalainjroqniy

⁹ O ijo was ningi na tamo ungasari nanngi bole qalaqalainjroqniy. Ningi gisan na nanngi qalaqalainjraib. Ningi kumbra uge kalil torei uratekritisib kumbra bole segi beteryosib yoqniy.

¹⁰ Ningi gaigai Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi nungo was tintin edegosib nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi ñam tentoqnsib Kristen was nanngo ñam olo soqtoqniy.

¹¹ Ningi gaigai singila na Qotei aqa wau ojoqniy. Qotei aqa Mondor a nungoq aiyoqnsim are tigeltetngoqnim ningi Tamo Koba aqa wau ojajqa tulan singilaoqniy.

¹² Mondonj Qotei na ningi lanj qureq osi oqwas. Ningi deq oqwajqa tarinoqnsib areboleboleingoqnebe. Osib gulbe nungoq boqnimqa ningi singila na tigeloqnsib qoboiyoqniy. Osib gaigai Qotei pailyoqniy.

¹³ Qotei aqa segi tamo ungasari qudei nanngi ingi ingi qa truquoqnbqa ningi na nanngi aqaryainjroqniy. Tamo lanaj nanngi dego nungo meq boqnbqa nanngi oqnsib geregereinjroqniy.

¹⁴ Tamo qudei na ningi ugeugeingibqa di unqum, ningi kamba olo Qotei na nanngi aqaryainjraqa marsib pailyoqniy. Qotei na nanngi ugetnjraqajqa deqa pailyaib.

¹⁵ Kristen was qudei nanḡi areboleboleinjrimqa ninḡi nanḡi koba na areboleboleinḡeme. Kristen was qudei nanḡi akamoqnibqa ninḡi nanḡi koba na akamoiy.

¹⁶ Ninḡi segi segi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Ninḡi nunḡo segi ñam soqtqa are qalaib. Ninḡi tamo ñam saiḡoji nanḡi koba na laqniy. Ninḡi diḡoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Ninḡi degaib.

¹⁷ Tamo qudei na ninḡi kumbra uge enḡibqa ninḡi na kamba nanḡi kumbra uge enjraib. Ninḡi tamo kalil nanḡo ñamgalaq di kumbra bole segi yoqniy.

¹⁸ Ninḡi ñirin ti qoto ti uratiy. Gam soqnimqa ninḡi gaigai tamo unḡasari kalil nanḡi koba na are qujaitosib lawo na soqniy.

¹⁹ O ijo was bole, tamo qudei na ninḡi gulbe enḡibqa ninḡi na kamba nanḡi gulbe enjraib. Uratosib nanḡi Qotei aqa banḡ di atibqa a segi nanḡi qa ñirinḡosim gulbe enjrqas. Agi Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenyeb unu, “Une kambatqajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo nanḡo une qa nanḡi kambatnjrqai.

²⁰ Deqa ino jeu tamo bei a manyimqa ni a gereiyosim inḡi anaiye. A ya qaryimqa dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimqa a aqa kumbra uge qa are qalsim jemaiyqas.”

²¹ O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e ninḡi segi segi endegsi mernḡwai. Kumbra uge bei na ni ojqa laqnim ni segi sinḡilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge bunḡyosim gotranḡyam.

13

Ninḡi sawa taqato qaji mandor nanḡo sorgomq di soqniy

¹ Ninḡi kalil sawa taqato qaji mandor nanḡo sorgomq di geregere soqniy. Iga qalie, mandor nanḡi laḡa wauosai. Qotei a segi na nanḡi wau enjreqnaqa nanḡi sawa taqateqnub. Qotei a segi na nanḡi atelenḡej unub.

² Deqa tamo nanḡi mandor nanḡo anjam gotranḡyqab di nanḡi Qotei aqa anjam dego gotranḡyonub. Tamo nanḡi degyqab di nanḡi awai uge oqab.

³ Mandor nanḡi wau ojeqnub di tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanḡi ula enjrqajqa deqa waueqnub. Mandor nanḡi na tamo kumbra bole bole yeqnub qaji nanḡi ula enjrqajqa deqa wauosai. Deqa ninḡi kumbra bole bole yoqniy. Ninḡi degyqab di ninḡi mandor nanḡi qa ulaqasai. Nanḡi na nunḡo ñam soqtetḡwab.

⁴ Mandor nanḡi Qotei aqa wau tamo bul unub. Nanḡo wau qujai agi nanḡi na ninḡi aqaryainḡoqnsib geregereinḡeqnub. Ariya ninḡi kumbra uge uge yoqnqab di ninḡi nanḡi qa ulaqab. Ninḡi qalie, mandor nanḡi sebru ojejunub. Nanḡi sebru laḡa ojosai. Nanḡi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanḡi sebru dena tamo unḡasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanḡi awai uge enjreqnub.

⁵ Deqa iga mandor nanḡo sorgomq di geregere sqom. Iga awai uge oqa uratosim deqa nanḡo anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor nanḡo anjam dauryqom.

⁶ Utru deqa ninḡi takis waiyeqnub. Mandor nanḡi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanḡi gaigai sinḡila na wau taqateqnub.

⁷ Deqa ninḡi na mandor nanḡo inḡi inḡi olo enjroqniy. Osib takis o qaji tamo nanḡo banḡ di takis atoqniy. Od, ninḡi tamo kokba kalil nanḡo sorgomq di geregere sosibqa nanḡo anjam quoqnsib kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nanḡo ñam soqtoqniy.

Ninḡi qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy

⁸ Ninḡi was bei aqa inḡi inḡi qudei ejunub di nunḡoq di sokobaiyaiq. A qa kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nunḡoq di gaigai soqneme. Kumbra agiende. Ninḡi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

⁹ Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, “Ningi tamo bei qalsib moiyo taib. Ningi bajinaib. Ningi was bei aqa ingi ingi qa mamaulngaiq. Ningi was bei aqa unja jejamu ojetaib.” Anjam bei dego unu. Anjam agiende, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nanngi degsim geregereinjroqne.” O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu.

¹⁰ Tamo bei na tamo bei qalaqalaiyqas di a na tamo di kumbra uge bei yqa keresai. Deqa a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

Ningi kumbra bole dauryosib walweloqniy

¹¹ Ningi kumbra degyoqniy. Bati iga bini unum qaji endi ningi qalie. Ningi neio qa kumbra uratosib tigelqajqa bati agi brantqo. Ningi qalie, Qotei na iga elenqajqa bati isaq yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatam. Ariya bini Qotei na iga elenqajqa bati jojomqo.

¹² Qolo koboeqnaqa sawa suwanqa laqnu. Deqa iga ambru qaji kumbra kalil uratosim suwan qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom.

¹³ Tamo a qanam walweleqnu dego kere iga kumbra bole tintin na walweloqnoqom. Deqa iga diqoqnsim alan kobaoqnsim ya uge uyoqnsim nanarioqnoqasai. Iga sambala kumbra dego yoqnoqajqa are pruggoqnim kumbra uge jigat yoqnoqasai. Iga lanja lanja niriyoqnsim tamo qudei nanngi qa are ugeigoqnoqasai.

¹⁴ Ningi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul jigsib soqniy. Sosib deqa ningi nunngo segi jejamu qa areqalo namij dauryoqnaib.

14

Ningi nunngo Kristen was nanngi peginjraib

¹ Tamo ungasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngo areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa ningi nanngo kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib nanngi koba na anjam na qotaib. Ningi nanngi osib gereinjriy.

² Nanngo areqalo kiñala singilaosai unu deqa nanngi damu uyosaieqnu. Kalil getenteqnu. Ariya tamo ungasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi qalie, nanngi ingi kalil uyqa kere. Osib nanngi ingi kalil uyeqnu. Nanngi ingi bei getentosaieqnu.

³ Deqa ningi quiy. Tamo ungasari ingi kalil uyeqnu qaji nanngi na olo tamo ungasari damu getenteqnu qaji nanngi uge qa minjraib. Tamo ungasari damu getenteqnu qaji nanngi na kamba dego tamo ungasari ingi kalil uyeqnu qaji nanngi uge qa minjraib. Qotei na nanngi kalil elenjej.

⁴ Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kanjal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyo aqa wau ulonqas kiyo di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kanjal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a singila yimqa a wau bole yqas.

⁵ Tamo bei a endegsi are qalqas, “Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati lanaj.” Ariya tamo bei a marqas, “Sai. Bati kalil kerekere unub.” O ijo was, ningi segi segi nunngo areqalo geregere tenemtosis areqalo bole ti soqniy.

⁶ Tamo qudei nanngi yori bati kokba uneqnu di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uneqnu. Tamo qudei nanngi ingi kalil uyeqnu di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqnu. Nanngi ingi uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeqnu. Tamo qudei nanngi ingi qudei getenteqnu. Di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteqnu. Nanngi ingi getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteqnu.

⁷ Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, “Ijo nambile di ijo segi nambile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai.” A degsi marqa keresai.

⁸ Iga n̄ambile sqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim n̄ambile sqom. Iga moiqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim moiqom. Deqa iga n̄ambile sqom kiyo iga moiqom kiyo di iga Tamo Koba aqa segi tamo un̄gasari sqom.

⁹ Kristus a dego moisiq olo n̄ambile osiq subq na tigelej. Deqa a tamo n̄ambile so qaji nan̄gi ti tamo moren̄o qaji nan̄gi ti nan̄go Tamo Koba gaigai sqas.

¹⁰ Nin̄gi kiyaaq̄a nun̄go Kristen was nan̄go kumbra pegiyoqnsib uge qa minjreqnub? Osib nan̄gi misilin̄jreqnub? Nin̄gi qalie, mondon̄ iga kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelamqa a na iga pegigwas.

¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “E segi Tamo Koba. E n̄ambile gaigai unum. Mondon̄ tamo un̄gasari kalil nan̄gi ijoq bosib ijo areq di sin̄ga pulutosib nan̄go medabu qujaitosib merbqab, ‘Ni segi Qotei.’ ”

¹² Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, din̄o bati qa iga segi segi kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelosim gago kumbra kalil bantosim min̄jnam a quqwas.

Nin̄gi nun̄go Kristen was nan̄gi kumbra ugeq breinjraib

¹³ Deqa iga gago Kristen was nan̄gi uge qa minjrqasai. Osim nan̄gi uneq breinjr̄qasai.

¹⁴ Tamo Koba Yesus na e powo ebej deqa e qalieonum, in̄gi in̄gi kalil Qotei na gereiyelenej qaji di jiga bei saiqoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are qalqas, “In̄gi di jigat.” A degsi are qalsim deqa a in̄gi di getentqas.

¹⁵ Ariya a in̄gi di getentimqa nin̄gi olo in̄gi di uyib nun̄gsimqa a are gulbeiyqas. Nun̄go kumbra dena nin̄gi qalaqalaiyo kumbra uratosib nun̄go Kristen was aqa are gulbetetqab. Kristus a nun̄go was di qalaqalaiyosiq moiyej deqa nin̄gi nun̄go in̄gi uyo qa osib a ugeugeiyaib.

¹⁶ Nin̄gi mareqnub, “Iga in̄gi di uyqom di kumbra bole.” Di nin̄gi kere mareqnub. Ariya nun̄go kumbra bole di Kristen was qudei nan̄gi unsib olo uge qa marqab di keresai. Deqa un̄gum, nin̄gi in̄gi di uyaib.

¹⁷ Mondor Bole na aqaryaigimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti arebolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas. Iga in̄gi ti ya ti uyoqn̄qom gam dena sai.

¹⁸ Tamo nan̄gi ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau ojqab di Qotei a nan̄gi qa tulan̄ arearetoqn̄qas. Amqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi na nan̄gi un̄jrsib marqab, “Nan̄gi tamo bole.”

¹⁹ Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was nan̄gi sin̄gilatn̄jroqn̄qom.

²⁰ Nin̄gi in̄gi uyo na Qotei aqa wau ugetaib. Bole, nin̄gi in̄gi kalil uyqa kere. Ariya nin̄gi in̄gi bei uysib dena nun̄go Kristen was bei uneq waiyqab di kumbra uge.

²¹ Nin̄gi damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysisbqa kiyo dena nun̄go was bei uneq waiyqab di kumbra uge. Deqa nin̄gi kumbra di uratiy.

²² Nin̄gi Qotei qa nun̄go areqalo sin̄gilateqnub deqa nin̄gi qalie, nin̄gi in̄gi kalil uyqa kere. Ariya nun̄go qalie di nun̄go are miligiq di ulitib soqnem. Yim Qotei a segi un̄qas. Nin̄gi in̄gi bei uyqa marsib are gulbeingwasai di nin̄gi arebolebole na uyi.

²³ Ariya nun̄go ambleq di tamo bei a in̄gi bei uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo sin̄gilateqnu ariya a in̄gi di uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une atqas.

15

Nin̄gi Kristus aqa kumbra dauryoqniy

¹ Tamo un̄gasari qudei Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilateqnub qaji nan̄go areqalo di kiñala sin̄gilaosai unu. Deqa iga sin̄gila ti unum qaji iga na nan̄gi aqaryain̄jroqnsim nan̄go gulbe qoboiyetn̄jroqn̄qom. Iga gago segi jeyamu aqaryaiyqajqa are qalqasai.

² Iga gago Kristen was nan̄gi aqaryain̄jroqnsim sin̄gilatn̄jroqn̄qom.

³ Iga qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyosaiyoqnej. A nami endegsi Qotei pailiej, “O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqñub qaji nanği e qa dego anjam uge mareqñub.” Qotei aqa anjam di agi nenğrenğ di unu.

⁴ Qotei aqa anjam kalil nami nenğrenğyeb qaji di iga Qotei aqa gam osorgwajqa deqa osib nenğrenğyeb. Anjam dena gago are siğilatetgim iga siğila na tigelogñsim Qotei na mondoñ iga elenğqajqa deqa tariñoqñsim sqom. Utru deqa nenğrenğyeb.

⁵ Qotei a segi na gago are siğilatetgoqñsiq aqaryaigeqnaqa iga siğila na tigeleqñum. Deqa a na marimqa niği kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqñiy.

⁶ Sosib niği kalil medabu qujaitoqñsib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqñiy.

Kristus na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti aqaryainjrej

⁷ Kristus a niği qa areboleboleiyonaq niği gereinğej dego kere niği nunğo Kristen was nanği qa areboleboleinğim gereinjroqñiy. Yim nunğo kumbra dena niği Qotei aqa ñam tulañ soqtoqñiy.

⁸ E endegsi marğai. Kristus a Juda nanği qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole. A nami Juda nanğo moma utru nanği inği bole bole enjrqa marej. Anjam di siğilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej.

⁹ Kristus a sawa bei bei qaji nanği qa dego wauoqnej. Qotei a nanği qa dulej aqa kumbra di nanği qalieosib aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Agi Kristus aqa anjam bei nami endegsib nenğrenğyeb unu,

“E sawa bei bei qaji nanğo ambleq di ino ñam soqtoqñqai.

E ino ñam soqtqa oqñsiy ni qa louoqñqai.”

¹⁰ Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji niği ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği ti koba na areboleboleinğim soqñiy.”

¹¹ Anjam bei dego unu,

“O sawa bei bei qaji kalil,

niği Tamo Koba aqa ñam soqtoqñiy.

Od, niği kalil aqa ñam soqtoqñiy.”

¹² Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi marej, “Mondoñ Devit aqa abu Jesi aqa moma nanğoq dena mandor kobaquja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil nanği taqatnjroqñqas. Nanği a bosim boletnjrqajqa deqa are qalsib tariñoqñsib sqab.”

¹³ O ijo was, Qotei a nami iga inği bole bole egwajqa marej deqa iga tariñoqñsim unum. Niği Qotei qa nunğo areqalo siğilateqñub deqa a na niği tulañ keretñgimqa niği arebolebole ti are lawo na ti soqñiy. Amqa Mondor Bole na niği siğilatñgimqa niği inği bole bole Qotei a nami enğwa marej qaji deqa tariñoqñsib soqñiy.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a tulañ areboleboleiyonoqnej

¹⁴ O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, niği kumbra bole gaigai yeqñub. Niği powo koba ti unub deqa niği Qotei aqa tamo unğasari nanği gam bole osornjre-qñub.

¹⁵ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam siğila endi nenğrenğyosim nunğoq qarinyonum. Niği ijo anjam endeqa are walñgaim deqa e nenğrenğyonum.

¹⁶ E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji nanğo ambleq di wauoqñsim Qotei aqa anjam bole nanği minjre minjre laqñum. E nanği joqsiy Qotei aqa ulatamuq di atrainjrobultqa Qotei a nanği qa tulañ areboleboleiyqajqa deqa e waueqñum. Mondor Bole na nanği siğilatnjrimqa nanği Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e nanği qa waueqñum.

¹⁷ Aqo Kristus Yesus wo ombla waueqnum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulan areboleboleibeqnu.

¹⁸⁻¹⁹ Kristus a nami ijo medabu na ti ijo ban na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e ningi saingwai. E wau bei qa ningi saingwasai. Kristus na e singila ebeqnaqa e manwa gargekoba yoqnem. Qotei aqa Mondor na dego e singilatbeqnaqa e wauoqnem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyaaqa? A na sawa bei bei qaji nanqo are tigeltetnjrimqa nanqi Qotei aqa anjam dauryqajqa deqa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare mare laqnsim gilsim torei Ilirikum sawaq di diqtem.

²⁰ E are qalem, e na tamo unqasari Kristus aqa ñam qaliesai qaji nanqo sawaq di Qotei aqa anjam bole palontoqnqai. Tal ai utru tamo bei na tigeltej qaji goqeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem.

²¹ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi nenqrenq di unu, “Tamo unqasari Kristus aqa ñam nami quosai qaji nanqi a unqab. Tamo unqasari aqa anjam nami quosai qaji nanqi qusib qa poinjrqaas.”

Pol a Rom Kristen nanqi unjrsim dena Spen sawaq gilqas

²² O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqnum deqa e nunqoq bqajqa gam getenjejunu. Deqa e nunqoq bqa yeqnam keresaiibeqnu.

²³ Wausau gargekoba e ningi nunqwajqa are qaloqnem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji.

²⁴ Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nunqoq bosiy nunqsiy ningi ti koba na sokiñalayitqa ningi inqi inqi qa aqaryaibibqa e Spen sawaq gilqai.

²⁵ Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen nanqi unjrsiy aqaryainjrqa. Nanqi Qotei aqa segi tamo unqasari unub.

²⁶ Nanqi qudei inqi inqi qa truqueqnum deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaia sawa ti di unub qaji nanqi na nanqi aqaryainjrqa marsib silali koroiyeb unu.

²⁷ Nanqi nanqo segi areqalo na silali di koroiyeb. Juda Kristen nanqi na nanqi Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqnum deqa nanqi na kamba olo Juda Kristen nanqi jejamu qa inqi inqi qa aqaryainjreqnum. Nanqo wau bole agide.

²⁸ Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotosiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nunqoq bosiy nunqwai.

²⁹ E qalieonum. E nunqoq bqai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di maqejunu qaji di osi bosiy ningi osorngitqa dena ningi singilaqab.

³⁰ O ijo was ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqnu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na Qotei pailyqajqa waukobaoqnqom. Od, ningi e qa Qotei pailyoqniy.

³¹ Yim Qotei na e aqaryaibosim anjam gotranqo tamo Judia sawaq di unub qaji nanqo banq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo unqasari Jerusalem di unub qaji nanqi qa silali koroiyeqnum. Ningi Qotei pailyibqa a na nanqo are tigeltetnjrimqa nanqi ijo wau deqa tulan areboleboleinjrqaas.

³² Qotei na marim e nunqoq bosiy nunqsiy dena e areboleboleibqas. Osiy ningi koba na aqaratosim dena e singila oqai.

³³ Qotei a are lawo qa utru. A ningi kalil koba na soqnebe. Bole.

16

Pol a kaiye anjam Rom Kristen nanqoq qarinyej

¹ Ningi gago jaja Fibi osib gereiyoqniy. A na Kristen tamo unqasari Senkria qureq di unub qaji nanqi qa waukobaeqnu.

² Ningi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalaiyoqniy. Ningi Qotei aqa segi tamo unqasari unub deqa ningi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalaiyoqniy. Fibi a gulbe ti

soqnimqa kiyo ingi bei qa truquamqa kiyo ningi na aqaryaiyyi. A nami tamo ungasari gargekoba nanqi aqaryainjroqnsiq e dego aqaryaiboqnej. Deqa ningi a urataib. A kamba dego aqaryaiyyi.

³ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo nanqi aiyel minjriy. Nanqi aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnum.

⁴ Nami jeu tamo nanqi na e lubqa laq nab nanqi aiyel moiqa ulaosai. Nanqi e aqaryaibeb. Deqa e nanqi aiyel minjreqnum, “Keretonub.” E segi sai. Kristen tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi dego nanqi aiyel minjreqnub, “Keretonub.”

⁵ Ariya ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo ungasari kalil Prisila Akwila wo nanjo talq di loueqnub qaji nanqi dego minjriy.

Osib Epainetus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanqi are bulyosaisonabqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa areqalo singilatej.

⁶ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Maria dego minjiy. A ningi aqaryaingwa maroqnsiq waukobaoqnej.

⁷ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Junias wo nanqi aiyel dego minjriy. Nanqi aiyel ijo lej nanqi. Jeu tamo nanqi na nanqi aiyel e ombla ojelenosib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na nanqi aiyel wau enjrej deqa nanqi aqa anjam mare mare laq nab. Deqa nanqi aiyel dego ñam ti. E are bulyosaisonam nanqi aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa nanjo areqalo singilateb.

⁸ Ariya ningi ijo kaiye anjam endi Ampliatus dego minjiy. E Tamo Koba aqa ñam na a tulan qalaqalaiyeqnum.

⁹ Ningi Urbanus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqnum. Ningi Stakis dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum.

¹⁰ Ningi Apeles dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqnu.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Aristobulus aqa tal qujai nanqi ti dego minjriy.

¹¹ Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo lej.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Narsisus aqa tal qujai nanqi ti dego minjriy. Nanqi Tamo Koba aqa tamo bole unub.

¹² Ningi Trifina Trifosa wo nanqi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Nanqi aiyel Tamo Koba a qa waukobaeq nub.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Tamo Koba aqa wau singila na ojeqnu.

¹³ Ningi ijo kaiye anjam endi Rufus dego minjiy. A tamo bolequja sosiq Tamo Koba dauryeqnu. Ningi aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo ai bul.

¹⁴ Ningi ijo kaiye anjam endi osib Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas nanqi minjriy. Osib Kristen was kalil nanqi koba na unub qaji nanqi dego minjriy.

¹⁵ Osib Filologus Julia wo nanqi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Nereus na aqa jaja na Olimpas na ariya Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi koba na unub qaji nanqi ti minjriy.

¹⁶ Ningi na nunjo Kristen was kalil nanqi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi yeq nub.

Kristus aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanqi na dego ningi kaiyeingonub.

Tamo qudei na Kristen nanqi potoaiyeltnjreqnub

¹⁷ O ijo was, nunjo ambleq di tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam ningi nami qusib dauryeb qaji di gotranjoqnsib olo bubulyeqnub. Osib Kristen nanqi potoaiyeltnjroqnsib uneq breinjreqnub. Deqa e ningi singila na endegsi merngwai. Ningi tamo deqaji nanqi qa geregere ñam atoqnsib nanqi qoreinjriy.

¹⁸ Tamo deqaji nanği gago Tamo Koba Kristus aqa wau ojosaieqñub. Nanği nanžo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqñsib dauryeqñub. Osib tamo unğasari nanği walawalainjroqñsib gisa gisañjroqñsib nanği nanaritñjreqñub. Tamo unğasari nanği di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere pegiyosaieqñub.

¹⁹ O ijo was, e ninği qa tulañ areboleboleibeqñu. Di kiyaaqa? Ninği Qotei aqa anjam geregere dauryeqñab tamo unğasari kalil nanği deqa queqñub. Ariya e ninği endegsi mernğwai. Ninği kumbra bole yqajqa geregere poinğoqñim kumbra uge yqajqa nanariosib soqñiy.

²⁰ Qotei a are lawo qa utru. Sokiñala a na Satan ojsim osi bosim nunžo sinğaq di atim ninği na sosqab.

Gago Tamo Koba Yesus a ninği qa are boleiyeme.

Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen nanžoq qarinqeb

²¹ Timoti a e ombla wauo qaji. A na ninği kaiyeinğwo. Lusius na Jeson na Sosipater na nanği qalub dego ninği kaiyeinğonub. Nanği qalub ijo leñ nanği.

²² Ijo ñam Tertius. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi bañ na nenğrenyonum. E dego Tamo Koba aqa ñam na ninği kaiyeinğonum.

²³ Gaius a dego ninği kaiyeinğwo. A na e osiqa aqa segi talq di e gereibeqñu. Osiqa Kristen tamo unğasari kalil qure endia loueqñub qaji nanği dego gereinjreqñu.

Erastus Kwartus wo nanği aiyel dego ninği kaiyeinğonub. Erastus a Korin qure nanžo silali taqateqñu qaji tamo. Kwartus a gago Kristen was.

²⁴ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ninği kalil qa are boleiyeme. Bole.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqñom

²⁵ Yesus Kristus aqa anjam bole e mare mare laqnum qaji dena Qotei na ninği torei sinğilatnğwa kere. Tulañ nami Kristus aqa anjam bole di uliesoqñej.

²⁶ Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqñu. Qotei ñambile gaigai unu qaji a marnaqa aqa medabu o qaji tamo nanği anjam di nenğrenyonab soqñej. Sonaqa iga na olo osim tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği minjre minjre laqnum. Deqa nanği uli anjam di quoqñsib poinjreqñu. Qotei na anjam di boleq ateqñu. Di kiyaaqa? Tamo unğasari sawa bei beiq di unub qaji nanği anjam di qusib nanžo areqaloq di sinğilatosib dauryqajqa deqa.

²⁷ Qotei qujai di a powo koba ti unu. Deqa iga bati gaigai Yesus Kristus aqa wau na Qotei aqa ñam soqtoqñom. Bole.

1 KORIN

Pol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu

¹⁻² E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e metbosiqa wau di ebej. O ijo was kalil, aqo gago was Sostenes wo anjam endi nenğrenjosim nuńgoq qarınyonum. Nińgi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji. Kristus Yesus na nińgi elenjosıqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej. Qotei na nińgi aqa segi tamo unğasari sqa marsıqa nińgi gıltngej. Osiqa Kristen kalil qure qureq di gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam meteqnub qaji nańgi dego gıltnjrej. Yesus a gago Tamo Koba. A Kristen kalil nańgo Tamo Koba.

³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nańgi aiyel nińgi qa are boleinjrimqa nińgi lawo na soqniy.

Pol a Korin Kristen nańgi qa are qaloqnsiq Qotei binıyeqnu

⁴ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a nińgi qa are boleıyej. Deqa e bati gaigai nińgi qa are qaloqnsim ijo Qotei binıyeqnum.

⁵⁻⁶ Kristus aqa anjam ıga nami nińgi mernğoqnem qaji di nuńgo are miligiq di sıngıla na waueqnu. Nińgi Kristus beteryejunub deqa Qotei na nuńgo kumbra kalil qa ti nuńgo anjam maro qa ti nuńgo powo qa ti nińgi tulań keretńgej.

⁷ Deqa nińgi gago Tamo Koba Yesus Kristus a mondoń brantim unqajqa tarińoqnsib unub. Nińgi Qotei aqa Mondor aqa sıngıla ejunub deqa nińgi sıngıla bei qa truquo-saieqnu.

⁸ Yesus Kristus a nińgi gaigai sıngilatńgoqnimqa nińgi sıngıla na tigeloqnsib gilsib gilsib dińo bati itqab. Yimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus a lań qureq na brantim nińgi Qotei aqa ñamgalaq di une saıqoji sqab.

⁹ Yesus Kristus a Qotei aqa Niri. A gago Tamo Koba. Qotei na nińgi metńgej deqa nińgi Yesus beteryosib a ombla are qujaitosib unub. Qotei a tamo bole unu deqa a nińgi urańğwasai.

Korin Kristen nańgi ñirińoqnsib pupoeqnu

¹⁰ Ariya ijo was kalil, e gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na nińgi sıngıla na endegsi mernğwai. Nińgi kalil anjam qujai maroqniy. Nińgi anjam bei bei qa ñirińosib pupoeleńaib. Nińgi areqalo qujaitosib koba na geregere soqniy.

¹¹ Tamo nańgi Kloe aqa talq di unub qaji nańgi na e endegsib merbonab quem, “Korin Kristen nańgi ñirińoqnsib anjam na qoteqnu.”

¹² O ijo was kalil, nińgi anjam na qoteqnu qaji nuńgo utru agiende. Nińgi qudei mareqnu, “E Pol dauryo qaji tamo.” Nińgi qudei mareqnu, “E Apolos dauryo qaji tamo.” Nińgi qudei mareqnu, “E Pita dauryo qaji tamo.” Ariya nińgi qudei mareqnu, “E Kristus dauryo qaji tamo.” Nińgi anjam na qoteqnu qaji nuńgo utru agide.

¹³ Nińgi kiyaca kumbra degyeqnu? Kristus a segi poelenosiq tamo gargekobaej kiyo? E Pol e segi nińgi qa ñamburbasq di moyem kiyo? Nińgi ijo ñam na yanso eb kiyo? Di sai.

¹⁴ E nami nuńgo ambleq di sosim e tamo qudei nańgi yansnjrosaiqnem. E ijo kumbra deqa are qaloqnsim Qotei binıyeqnum. Od, Krispus Gaius wo nańgi aiyel e na yansnjrem.

¹⁵ Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E Pol aqa ñam na yanso em.”

¹⁶ Bole, tamo nańgi Stefanas aqa talq di unub qaji nańgi dego e na yansnjrem. Ariya e tamo qudei nańgi dego yansnjrem kiyo di e poibosai.

¹⁷ Kristus na e tamo nańgi yansnjrqqa marsiq e qarınbosai. E aqa anjam bole palontqajqa osiq e qarınbej. Deqa e mandam tamo nańgo powo na Kristus aqa anjam palontosaieqnu. E degyeqnum qamu Kristus a ñamburbasq di moiyej di a lańa moiyej qamu.

Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu

¹⁸ Tamo nanği padalqa gamq di unub qaji nanği mareqnub, “Kristus a namburbasq di moiyej anjam di nanari anjam.” Nanği degsib mareqnub. Ariya iga Qotei na eleneqnu qaji iga mareqnum, “Kristus a namburbasq di moiyej anjam di Qotei aqa singila ti unu.”

¹⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Powo tamo nanço powo e na taqal atetnjrqai. Qalie tamo nanço qalie dego e na kobotetnjrqai.”

²⁰ O ijo was kalil, powo tamo ti dal anjam qalie tamo ti nanği qa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Nanği mandam qaji powo ejunub deqa Qotei na nanği olo nanaritnjreqnu. Od, tamo nanği anjam na qotqajqa arearetnjreqnu qaji nanği di Qotei na olo nanaritnjreqnu.

²¹ Mandam tamo nanço powo na nanği Qotei qalieqa keresai. Qotei na aqa segi powo na gam getentetnjrej deqa nanği a qa qalieqa keresai. Nanği a qa qalieqajqa gam bei a na osornjrej. Gam agiende. Anjam iga palonteqnum qaji di tamo nanği qusib Yesus qa nanço areqalo singilatqab di Qotei na nanği elenqas. Gam dena qujai nanği Qotei qa qalieqab. Ariya tamo qudei nanği anjam di quoqnsib mareqnub, “Di nanari anjam.”

²² Agi Juda nanği Qotei aqa manwa lanja unqajqa mareqnub. Grik nanği mandam qaji powo oqajqa tulanj singilaeqnub.

²³ Kristus a namburbasq di moiyej anjam di iga palontoqnsim laqnam Juda nanği quoqnsib uge qa mareqnub. Grik nanği anjam di quoqnsib nanari qa mareqnub.

²⁴ Ariya tamo unğasari Qotei na metnjrej qaji di Juda ti Grik ti nanği qalie, Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu.

²⁵ Mandam tamo nanği mareqnub, “Anjam di nanari anjam.” Di sai. Anjam di Qotei aqa powo ti unu. Anjam dena mandam tamo nanço powo tulanj bunyejunu. Mandam tamo nanği mareqnub, “Anjam di singila saiqoji.” Di sai. Anjam di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena mandam tamo nanço singila tulanj bunyejunu.

²⁶ O ijo was ninği are qaliy. Qotei na ninği metnjej bati deqa ninği gargekoba mandam qaji powo saiqoji soqneb. Ninği gargekoba singila saiqoji soqneb. Ninği gargekoba ñam saiqoji soqneb.

²⁷ Tamo qudei nanği mandam qaji powo ejunub deqa nanği mareqnub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanği nanari tamo.” Yeqnab nanari tamo nanği dena olo mandam qaji tamo nanği di jemai enjreqnub. Tamo singila ti unub qaji nanği mareqnub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanği singila saiqoji unub.” Yeqnab tamo singila saiqoji nanği dena olo mandam qaji tamo nanği di jemai enjreqnub.

²⁸ Tamo ñam ti unub qaji nanği mareqnub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanği ñam saiqoji unub.” Yeqnab tamo ñam saiqoji nanği dena olo mandam qaji tamo nanği di ñam aguq atetnjreqnub.

²⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa nãmgalaq di tamo bei na aqa segi ñam soqtqa keresai.

³⁰ Qotei a segi na ninği Kristus Yesus aqa banq di atej. Deqa Kristus aqa wau na iga Qotei aqa powo ejunum. Kristus aqa wau na iga tamo bole tintinj unum. Aqa wau na iga Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim walweleqnum. Aqa wau na Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa gago une na iga olo taqatgwa keresai.

³¹ Utru deqa iga gago segi ñam soqtqa keresai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqteme.”

2

Korin Kristen nanği Yesus qa nanço areqalo singilateqnub

¹ O ijo was kalil, e nami nunçoq bosim Qotei aqa anjam palontoqnsim merngoqnem bati deqa e mandam qaji powo na anjam palontosaioqnem. E anjam kokba lanja lanja palontosaioqnem.

² E endegsi are qaloqnem. E nungo ambleq di sosiy Yesus Kristus aqa anjam segi merngoqnqai. A namburbasq di moiyej anjam di segi ningi merngoqnqai. E degsi are qaloqnem.

³ E nungo ambleq di soqnem bati deqa e singila saiqoji soqnem. Deqa e ulaugetoqnsim ginda gindaŋoqnem.

⁴ Anjam e palontoqnem qaji di e Qotei aqa Mondor aqa singila na palontoqnem. E mandam qaji powo na anjam palontit ningi qusib are bulyqajqa deqa are qalosaioqnem.

⁵ Deqa ningi Kristus qa nungo areqalo singilateb di mandam tamo nanjo powo na sai. Di Qotei aqa singila na.

Qotei aqa Mondor na iga powo bole egeqnu

⁶ Bole, Kristen qudei nanji Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub. Deqa iga nanji anjam minjreqnam nanji powo bole eqnub. Powo di mandam qaji powo sai. Tamo kokba padalqa gamq di unub qaji nanjo powo sai dego.

⁷ Di Qotei aqa segi powo nami ulitesoqnej qaji. Powo di iga ubtoqnsim mareqnum. Powo di aqa utru agiende. Tulaŋ nami Qotei na iga laŋ qureq oqwjajqa gam gereiyetgej.

⁸ Powo di mandam qaji tamo kokba nanji poinjrosaiqnu. Nanji poinjrej qamu nanji na Tamo Koba laŋ qureq di unu qaji a osib namburbasq di qamosai qamu.

⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanjo nandamu na laŋ qure qa ingi ingi unosaieqnub. Nanjo dabkala na ingi ingi deqa quosaieqnub. Nanjo areqaloq di ingi ingi di yala sosai. Ingi ingi di Qotei na tamo ungasari a tulaŋ qalaqalaiyeqnub qaji nanji segi gereiyetnjrej unu. Deqa nanji oqsib oqab.”

¹⁰ O ijo was kalil, anjam di nami uliesonaqa Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergej. Qotei aqa areqalo uliejunu qaji di Mondor a segi qalie. Qalie kalil agi Mondor aqaq di unu.

¹¹ Tamo bei a tamo bei aqa areqalo qalieqa keresai. Tamo aqa mondor aqa are miligiq di unu qaji a segi aqa areqalo qalie. Dego kere tamo bei a Qotei aqa areqalo qalieqa keresai. Qotei aqa Mondor a segi Qotei aqa areqalo qalie.

¹² O ijo was kalil, iga mandam qaji mondor osai. Iga Mondor agi Qotei aqaq na bej qaji di em. Deqa laŋ qure qa ingi ingi Qotei na egeqnu qaji di iga qalie. Mondor na ingi ingi di iga osorgeqnu.

¹³ Iga ingi ingi deqa anjam mare mare laqnum. Iga mandam qaji tamo nanjo powo na anjam marosaieqnum. Mondor na iga powo egeqnaqa iga anjam mareqnum. Mondor aqa anjam di iga na tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji minjreqnum.

¹⁴ Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanji laŋ qure qa ingi ingi di oqa keresai. Di kiyaaqa? Nanji mareqnub, “Ingi ingi di nanari tamo nanjo ingi.” O ijo was kalil, ingi ingi di iga Mondor aqaq na eleŋeqnum. Deqa tamo ungasari Mondor ti sosai qaji nanji ingi ingi deqa poinjrqa keresai. Tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji segi ingi ingi deqa poinjrqa kere.

¹⁵ Od, tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji ingi ingi kalil geregere pegiyeqnub. Ariya tamo ungasari nanji di mandam tamo bei na peginjrqa keresai.

¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? Tamo dego bei sosai.” Ariya iga Kristus aqa areqalo ejunum.

3

Pol Apolos wo nanji Qotei aqa wau tamo bole

¹ O ijo was kalil, e nungo ambleq di soqnem bati deqa ningi Kristus aqa kumbra geregere qalieosaisoqneb. Ningi angro mom bul soqneb. E na tamo ungasari Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji nanji anjam damu ti minjreqnum. Ariya ningi areqalo namij dauryoqneb deqa e na anjam damu ti ningi merngwa yeqnam ugeiboqnej.

² Ningi angro mom bul soqneb deqa ningi damu uyqa keresai. Deqa e ningi damu anaingosaiqnem. E ningi munqum anaingoqnem. Agi bini ningi damu uyqa keresai unub.

³ Ningi areqalo namij dauryoqnsib unub. Agi ningi nungo Kristen was nanqi qa are ugeingeqnaqa koba na anjam na qotoqnsib laqnu. Nungo kumbra di jejamu qa kumbra uge. Di mandam tamo nanjo kumbra.

⁴ Agi ningi qudei mareqnu, “E Pol dauryo qaji tamo.” Ningi qudei mareqnu, “E Apolos dauryo qaji tamo.” O ijo was kalil, nungo kumbra di mandam tamo nanjo kumbra.

⁵ Apolos a tamo kiyero? E Pol e segi tamo kiyero? Aqo aiyel Qotei aqa wau tamo segi. Tamo Koba a na aqo aiyel wau segi segi egej. Deqa iga aqa anjam ningi merngonam qusib Yesus qa nungo areqalo singilateb.

⁶ E wauq di ingi yagonam Apolos a ingiq di ya atej. Ariya Qotei a segi na ingi boletej.

⁷ Deqa tamo ingi yageqnu qaji a ñam saiqoji unu. Tamo ingiq di ya ateqnu qaji a dego ñam saiqoji unu. Ariya Qotei ingi boleteqnu qaji a segi ñam koba ti unu.

⁸ Tamo ingi yageqnu qaji wo tamo ingiq di ya ateqnu qaji wo nanqi aiyel ombla Qotei aqa wau ojeqnu. Mondon Qotei na nanjo wau segi segi pegiyosim awai enjqas.

⁹ Aqo aiyel Qotei ombla wau ojeqnum. Qotei aqa ingi wau agi ningi.

Qotei aqa wau tamo nanqi tal gereiyo qaji tamo bul

Ningi Qotei aqa tal bul unub.

¹⁰ Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa e tal gereiyo qaji tamo bul unum. E tal gereiyqajqa qalie bole deqa e tal aqa utru atem. E tal aqa utru atem deqa tamo qudei nanqi olo tal ai gogeq di tal ateqnu. Deqa e nanqi endegsi minjqnum, “Ningi tal geregere ateqniy.”

¹¹ O ijo was ningi qalie, Qotei na Yesus Kristus osiq a tal ai tuma qaji bul tigeltej unu. Deqa tamo qudei na olo tal ai tuma qaji bei ataib. Yesus a segi qujai tal ai tuma qaji bole.

¹² Ariya tamo nanqi tal ai gogeq di tal atqa oqnsib gol na ti silva na ti meniñ naimyo na ti ñamtañ na ti liki na ti ingi ñenqi aqa sau na ti tal ateqnu.

¹³ Mondon Qotei na tamo nanqi peginjro batiamqa a ñamyuwo bulosim tamo kalil nanjo wau segi segi boleq atsim pegiyosim nanjo wau bole kiyo uge kiyo di unqas.

¹⁴ Tamo qudei nanjo wau di ñamyuwo na yugwasai deqa nanqi awai bole oqab.

¹⁵ Tamo qudei nanjo wau di ñamyuwo na yuelenqas deqa nanjo wau kalil torei loumqas. Ariya tamo nanqi di padalqasai. Nanqi ñamyuwoq di padalqa jojomonqib Qotei na nanqi dena olo elenqas.

Ningi Qotei aqa atra tal bul unub

¹⁶ Ningi Qotei aqa atra tal bul unub. Qotei aqa Mondor a nunjo ambleq di unu. Di ningi qaliesai kiyo?

¹⁷ Qotei aqa atra tal di agi ningi. Deqa tamo bei na atra tal di ugeugeiyqas di Qotei na kamba tamo di ugeugeiyqas.

Iga tamo nanjo ñam soqtqasai

¹⁸ Ningi nungo segi jejamu gisanayaib. Ningi qudei mandam qaji powo ti sosib endegsib are qaleqnu kiyo, “E powo koba ti unum”? Di sai. Ningi endegsib mariy, “Bole, e nanari tamo.” Degsib marib Qotei na olo powo engimqa dena ningi powo bole oqab.

¹⁹ Tamo nanqi mandam tamo nanjo powo ti unub qaji nanqi Qotei aqa ñamgalaq di nanari tamo unub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqenqeb unu, “Tamo nanqi mandam tamo nanjo powo ti unub qaji nanqi kumbra uge uge yeqnu. Yeqnab Qotei a kamba nanqi padalnjreqnu.”

²⁰ Anjam bei dego unu,

“Tamo nanqi mandam tamo nanjo powo ti unub qaji nanjo areqalo Tamo Koba a segi qalie.

A qalie, nanngo areqalo di uge deqa nanngi wau bei bei yeq nab ugeinjreqnu.”

²¹ Deqa ningi na mandam tamo nanngo ñam soqtoqnaib. Ingi ingi kalil di nunngo.

²² Apolos, Pita, e Pol, mandam, ñambile, moiyo, ingi ingi kalil bini unub qaji ti ingi ingi kalil bunuqna brantelenqab qaji ti di nunngo.

²³ Ariya ningi Kristus aqa. Kristus a Qotei aqa.

4

Qotei a segi na aqa wau tamo nanngi peginjreqnu

¹ O ijo was kalil, aqo Apolos wo iga Kristus aqa wau tamo. Iga Qotei aqa wau taqateqnum. Gago wau agiende. Iga Qotei aqa uli anjam mare mare laqnum. Ningi iga qa deqsib are qaloqniy.

² Ningi qalie, wau taqato tamo a na wau lanja aqa medabu dauryoqngas. Dego kere e Qotei aqa medabu dauryeqnum.

³ Deqa anjam pegiyo tamo bei na kiyo ningi na kiyo ijo kumbra pegiyqab di unqum. E deqa yala are qalqasai. E segi dego ijo kumbra pegiyosaieqnum.

⁴ Ijo kumbra uge bei unu kiyo di e geregere poibosai. Ariya e une saiqoji unum degsi marqa keresai. Tamo Koba a segi na e pegibqas.

⁵ Pegiyo bati brantosaiunu deqa ningi na tamo qudei nanngi peginjroqnaib. Ningi mati tariñesoqñibqa mondoñ Tamo Koba a bosimqa a segi na ingi ingi kalil ambruq di uliejunub qaji di suwanjoq di atqas. Osim tamo kalil nanngo areqalo dego boleq atqas. Yim bati deqa Qotei a gago segi segi kumbra unsim bole kiyo sai kiyo deqa mergwas.

Korin Kristen nanngi nanngo segi ñam soqteqñub

⁶ O ijo was kalil, aqo Apolos wo gago kumbra qa agi e na ningi merngonum. Di kiyaga? Ningi Qotei aqa anjam nenqrenq di unu qaji de ti olo anjam qudei ti turtosib diqoqnaib deqa. Osib tamo qudei nanngo ñam soqtoqñsib olo tamo qudei nanngo ñam aguq atoqnaib deqa.

⁷ Ningi gate kokba unub e? Sai. Nunngo ingi bole kiye Qotei na ningi engosai? Nunngo ingi ingi kalil agi Qotei na ningi engej. Deqa ningi kiyaga mareqñub, “Iga gago segi singila na ingi ingi kalil di ejunum”? Ningi kiyaga nunngo segi ñam soqteqñub?

⁸ Agi ningi are qaleqñub, “Iga ingi ingi kalil kere na unum. Iga ñoro koba ejunum. Deqa iga na Pol Apolos wo nanngi aiyel bunñrsimqa iga segi mandor kokba bulonum.” O was ningi deqsib are qalaib. Ningi mandor kokba bulonub qamu e ningi qa tulan areboleboleibqoqa Apolos ombla na ningi beternqosim ningi koba na mandor kokba bulonum qamu.

⁹ Ijo areqalo agiende. Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa Qotei na gago ñam tulan aguq atej. Deqa iga tamo uge nanngi bulonum. Tamo uge nanngi agi anjam pegiyo tamo a na une ti qa minjroqñsiq moyotnjreqnu. Od, a na mandam tamo ti lan angro ti nanngo ñamgalaq di nanngi moyotnjreqnu. O ijo was kalil, iga tamo uge nanngi di bulonum.

¹⁰ Iga Kristus aqa ñam osi laqnum deqa iga nanari tamo bulonum. Ariya ningi powo ti sosib deqa ningi Kristus qa qalie bole. Iga singila saiqoji unum. Ariya ningi singila ti unub. Iga ñam saiqoji unum. Ariya ningi ñam ti unub.

¹¹ Iga nami mam ti ya qar ti soqñem agi bini unum. Iga gara bolesai. Tamo qudei na iga ugeugeiqeñub. Iga tal saiqoji.

¹² Iga ñes na ti gago segi ban na ti wauoqñsim unum. Tamo qudei na iga misilinqeqñab iga kamba olo nanngi qa pailyeqñub. Tamo qudei na iga ugeugeiqeñab iga gulbe di qoboiyeqñub.

¹³ Tamo qudei na iga yomuigeqñab iga kamba olo nanngi anjam bole minjreqnum. Iga tamo sougetejunub qaji nanngi bulonum. Iga tamo unqasari kalil nanngo ñamgalaq di ingi tulan jigat bulosim unum. Iga nami degsi soqñem agi bini unum.

Pol na Korin Kristen nanji minjrej, “Ninji ijo kumbra dauryiy”

¹⁴ O ijo was, ninji ijo anjam endi sisiyosib jemaingwajqa e deqa nengrenyosai. E nungo areqalo tingitetngwajqa deqa osim anjam endi nengrenyonum. Ninji ijo angoro bole. E ninji tulan qalaqalaiyeqnum.

¹⁵ Nungo abu qujai agi e segi. Nungo abu gargekoba sai. Tamo 10,000 nanji na Kristus aqa kumbra ninji osorngonqab di unqum. E qujai Kristus Yesus aqa anjam bole ninji merngonam qusib are bulyebe. Dena e nungo abuem.

¹⁶ Deqa e ninji endegsi merngwai. Ninji ijo kumbra kalil dauryoqniy.

¹⁷ Utru deqa e Timoti qarinyonum a nungoq bqo. E nami Tamo Koba aqa anjam Timoti minjnam a are bulyebe. Deqa a ijo angoro bole. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A nungoq bosim ijo kumbra qa ninji saingim quqwab. Ijo kumbra agiende. E Kristus beteryesosim a dauryeqnum. Ijo kumbra di e na sawa sawa kalilq di Kristen nanji osorngreqnum.

¹⁸ Ariya ninji qudei endegsib are qaleqnum, “Pol a gagoq bqasai.” Osib ninji diqoqnsib laqnum.

¹⁹ O was ninji degaib. Tamo Koba a na odbimqa e nungoq urur boqujatqai. Tamo nanji diqoqnsib laqnum qaji nango singila qabe na eqnum di unqajqa bqai. E nango anjam maro laja quqwajqa bqasai.

²⁰ Ninji qalie, Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. A laja anjam maro na iga taqatgosaieqnu. A singila na iga taqatgeqnu.

²¹ Nungo are kiyersiq unu? E nungoq bosiy niringngosiy tingitngwai kiyo e bosiy ninji qalaqalaiingosiy lawo na gereingwai kiyo? Ninji segi mariy.

5

Sambala kumbra a Korin Kristen nanjo ambleq di unu

¹ O ijo was kalil, e anjam bei endegsi quem. Nungo ambleq di tamo bei a sambala kumbra yeqnu. Aqa sambala kumbra di tulan ugedamu. Tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanji sambala kumbra deqaji yosaieqnum. Aqa sambala kumbra agiende. A na aqa abu aqa nangun oqnsiq ombla sambalaeqnum.

² Ninji aqa sambala kumbra deqa are ugeingosaieqnu, Ninji akamosaieqnum. Ninji diqoqnsib laqnum. Ninji are ugeingej qamu ninji tamo di osib nungo ambleq dena taqal waiyeb qamu.

³ E ninji koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ninji ijo are miligiq di unub deqa e ninji ti sobulejunum. Deqa e sambala tamo di aqa une qa pegiyonum koboqo.

⁴ E ninji endegsi merngwai. Ninji gago Tamo Koba Yesus aqa nam na korooiy. Yim koroq di e ninji ti sobulitqa Tamo Koba Yesus aqa singila dego nungoq di sqas.

⁵ Ninji koroesosibqa tamo di ojsib Satan aqa banq di atibqa Satan na a osim aqa jejamu gulbe yqas. Yim mondon Tamo Koba Yesus a bqajqa batiamqa Qotei na tamo di aqa qunun olo oqas.

Pol na Kristen nanji minjrej, “Ninji tamo uge di wiyiy”

⁶ Ninji nungo segi nam soqteqnum di kumbra bolesai. Ninji qalie, tamo nanji sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnum bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu.

⁷ Deqa ijo was kalil, ninji bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atiy. Osib dena ninji olo bem bunuj bulosib sum saiqoji sqab. E qalieonum, ninji sum saiqoji unub koboqo. Di kiyaya? Jeu tamo nanji na Kristus qalnab a kaja du bulosiq gago une qa moisiq aqa leñ aiyebe. Juda nango yori bati koba qa nanji Yesus degyeb.

⁸ Deqa iga yori bati koba di unqom. Unsim bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atsim olo bem bunuj sum saiqoji unu qaji di oqom. Sum namij di kumbra uge ti une ti sigitejunu. Bem bunuj sum saiqoji unu qaji di are bole ti anjam bole ti sigitejunu.

⁹ E nami anjam endegsi nenngrenyosim nunngoq qarinyem, “Ningi sambala tamo nanngi koba na laqnaib.”

¹⁰ O ijo was, e na tamo Yesus qaliesai qaji nanngi qa ningi degsi mernngosai. Ningi nanngi koba na laqnqa kere. Tamo sambalaeqnub qaji nanngi ti tamo ñoro qa maunngreqnu qaji nanngi ti tamo gisan na silali eqnub qaji nanngi ti tamo gisan qotei qa loueqnub qaji nanngi ti ningi nanngi koba na laqajqa e deqa ningi saidngosai. Ningi nanngi koba na laqasai di ningi torei mandam uratqab. Di keresai.

¹¹ Ariya tamo bei a marqas, “E nungo Kristen was bole.” Osim a olo sambala kumbra yqas kiyo, tamo bei aqa ñoro qa maulyqas kiyo, gisan qotei qa louqas kiyo, tamo nanngi misilinngiqas kiyo, ya uge uyoqnsim nanarioqnqas kiyo, gisan na tamo nanngo silali yainngiqas kiyo a kumbra degyimqa ningi a ombla laqnaib. Ningi a ombla ingi uyoqnaib dego. Agi e nami anjam deqa nenngrenyosim nunngoq qarinyem.

¹²⁻¹³ Deqa e na tamo Yesus qaliesai qaji nanngo une qa peginngraqai e? Sai. Di ijo wau sai. Di Qotei aqa wau. Ariya Kristen nanngo une qa peginngraqajqa wau di nunngo wau tintin. Deqa ningi tamo uge di osib nunngo ambleq dena taqal waiiy.

6

Ningi nunngo Kristen was bei osib anjam pegiyo talq gilaib

¹ Ningi qudei kumbra uge endegsib yeqnub. Ningi nunngo Kristen was bei qa anjam soqnm a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanngo ulatamuq di tigeltqab. Ningi a osib Qotei aqa tamo unngasari nanngo ulatamuq di tigeltqab di kere. Ariya ningi degyosaieqnub. Nunngo kumbra uge deqa ningi jemainngosaieqnu.

² Iga Qotei aqa segi tamo unngasari unum deqa mondon iga na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngo une qa peginngrqom. Di ningi qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa kiyaaqa ningi nunngo Kristen was nanngo anjam kiñilala qudei qa nanngi peginngraqa keresai?

³ Mondon iga lan ngro nanngo une qa dego peginngrqom. Ningi di qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa e endegsi are qalonum, iga mandamq endi gago Kristen was nanngo anjam kalil dego pegiyqa kere.

⁴ Deqa ningi Kristen was bei qa anjam soqnm kiyaaqa ningi na a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanngoq gilqab? Anjam pegiyo tamo nanngi di Kristen tamo sai.

⁵ E anjam endi ningi mernngonum. Di kiyaaqa? Ningi nunngo kumbra uge deqa jemainngim uratqajqa deqa. Nunngo ambleq di powo tamo bei unu kiyo? Sqas di Kristen was bei a was bei qa anjam soqnm powo tamo dena nanngo anjam pegiyqa kere.

⁶ Kiyaaqa Kristen was bei a was bei osim anjam pegiyo tamo Yesus qa nanngo areqalo sinngilatosaieqnub qaji nanngoq gilsim nanngo ulatamuq di tigeltqas?

⁷ Ningi nunngo Kristen was bei qa anjam soqnm a osib anjam pegiyo tamo nanngoq gilqab di kumbra uge. Nunngo kumbra dena ningi Yesus dauryqajqa uratosib ulonqab. Ningi nunngo Kristen was bei qa anjam soqnm, unngum, ningi a uratib une engem. Osim nunngo ingi ingi bajinngem.

⁸ Ariya ningi degyosaieqnub. Ningi segi kamba olo nunngo Kristen was nanngi kumbra uge enngroqnsib nanngo ingi ingi gisan na yainngreqnub.

⁹⁻¹⁰ Tamo unngasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi Qotei na taqatngrsim nanngo Mandor Koba sqasai. Di ningi qaliesai kiyo? O ijo was ningi na nunngo segi jhamu gisanngayib. Tamo sambala kumbra yeqnub qaji nanngi ti, tamo gisan qotei qa loueqnub qaji nanngi ti, tamo was bei aqa nganng jhamu ojeteqnub qaji nanngi ti, tamo unng wo ngerenngq uratoqnsib olo tamo bei bei wo ngerenngqnub qaji nanngi ti, bajinng tamo nanngi ti, tamo was bei aqa ingi ingi qa maunngreqnu qaji nanngi ti, tamo ya uge uyoqnsib nanarieqnub qaji nanngi ti, tamo was bei yomuiyeqnub qaji nanngi ti, tamo was bei aqa silali gisan na yayieqnub qaji nanngi ti, tamo deqaji kalil nanngi Qotei na taqatngrsim nanngo Mandor Koba sqasai.

¹¹ Nami ningi qudei tamo uge deqaji soqneb. Ariya bunuqna Qotei na nungo are miligi yansetngosiqqa ningi aqa segi kumbra boleq di atej. Atsiqa Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na ti gago Qotei aqa Mondor aqa singila na ti ningi tamo bole une saiqoji qa mernej.

Nungo jejamu a Qotei aqa Mondor aqa atra tal bul unu

¹² Kristen qudei nanngi mareqñub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanngi bole mareqñub. Ariya e kumbra qudei yoqñqai dena e aqaryaiqbqa keresai. Od, e kumbra gargekoba yqa kere. Ariya e kumbra bei aqa sorgomq di sqasai.

¹³ Tamo qudei nanngi mareqñub, “Ingi uyo aqa wau agi aisim meneq di sqas. Mene aqa wau agi ingi uyqas.” Di nanngi bole mareqñub. Ariya mondonj Qotei na ingi uyo ti mene ti di torei kobotqas. Gago jejamu di sambala kumbra yqajqa sai. Gago jejamu di Tamo Koba aqa. A segi na taqateqñu.

¹⁴ Qotei aqa singila na a Tamo Koba olo subq na tigeltej. Deqa mondonj a na iga dego tigeltgwas.

¹⁵ Nungo jejamu di Kristus aqa jejamu qujai. Di ningi qaliesai kiyo? Deqa e Kristus aqa jejamu osiy sambala unja aqa jejamuq di betertqai di kumbra bolesai.

¹⁶ Tamo bei a sambala unja wo beterqab di a unja de wo jejamu qujaitosib sqab. Di ningi qaliesai kiyo? Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei aqa ñaun wo beterosib nanngi jejamu qujaitosib sqab.”

¹⁷ Ariya tamo bei a Tamo Koba Yesus wo beterqab di nanngi aiyel Mondor qujai ti sqab.

¹⁸ Deqa ijo was, ningi gaigai sambala kumbra uratoqnsib isaq giloqñiy. Une kalil tamo nanngi yeqñub qaji di nanngo jejamuq di beterosaieqñu. Ariya sambala kumbra a tamo nanngo jejamuq di beteroqnsiq nanngo jejamu ugeteqñu.

¹⁹ Nungo jejamu di Mondor Bole aqa atra tal bul unu. Qotei a segi na Mondor di ningi engej deqa a nungo are miligiq di unu. Ningi di qaliesai kiyo? Nungo jejamu di nungo segi jejamu sai. Di Qotei aqa jejamu.

²⁰ Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej. Deqa kumbra kalil ningi yeqñub qaji di ningi Qotei aqa ñam soqtqa are qaloqnsib yoqñiy.

7

Unja oqajqa anjam

¹ Ariya anjam qudei ningi nengrenyosib ijoq qarinyeb qaji deqa kamba merñgwai. Anjam bei agi unja oqajqa anjam. Deqa merñgwai. Tamo nanngi lanja sosib unja oqa uratqab di kumbra bole.

² Ariya sambala kumbra kobaaim deqa ningi segi segi unja oiy. Unja ningi dego segi segi tamo oiy.

³ Tamo aqa jejamu di aqa ñaun qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. Unja aqa jejamu di dego aqa gumbulun qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq.

⁴ Unqasari nanngi na nanngo segi jejamu taqatosaietqñub. Nanngo jejamu di nanngo gumbulun na taqateqñub. Tamo nanngi dego nanngo segi jejamu taqatosaietqñub. Nanngo jejamu di nanngo ñaun na taqateqñub.

⁵ Deqa ningi nungo jejamu getentaib. Ariya bati bei ningi nungo unja wo ombla areqalo qujaitosib pailyqa bati atsib di ningi nungo jejamu getentosib pailyoqñiy. Bunuqna pailyo bati koboamqa ningi nungo jejamu olo turtiy. Ningi nungo segi jejamu geregere taqatqa keresai deqa Satan na ningi osim sambala kumbraq di olo breinggo uge.

⁶ Ijo anjam di e ningi aqaryainqwa osim deqa merñgonum. E singila na merñgosai.

⁷ Ijo are endegsi unu. Tamo kalil nanngi e bul lanja sqab di bole. Ariya Qotei na tamo nanngi singila segi segi enjreqñu. A na tamo qudei nanngi singila bei enjreqñu. Osiqa tamo qudei nanngi singila bei enjreqñu.

⁸ Ariya tamo uña osai qaji nanği ti uña tamo osai qaji nanği ti e na anjam endegsi minjrқai. Uña qobul nanği dego e na anjam endegsi minjrқai. Ningi e bul laña sqab di bolequja.

⁹ Ariya ningi nunго segi jejamu taqatqa keresaiamqa ningi uña oiy. Ningi tamo oiy. Ningi sambala kumbra yqajqa are tulan prugnоqnqas di kumbra bolesai.

¹⁰ Ningi tamo ti uña ti unub qaji e na anjam endegsi mernгwai. E segi na mernгwasai. Tamo Koba a dego ningi mernгwas. Anjam agiende. Uña nanği na nanго tamo nanği uratnjraib.

¹¹ Ariya uña bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aiq. A laña soqnem. Saiamqa a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo nanği dego nanго uña nanği uratnjraib.

¹² Ningi qudei e na anjam endegsi mernгwai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E segi na mernгwai. Ni Kristen tamo. Ariya ino nаun a Kristen uña sai. Di unгum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim.

¹³ E uña nanği dego anjam di minjrқai. Ni Kristen uña. Ariya ino gumbulun a Kristen tamo sai. Di dego unгum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim.

¹⁴ Ningi quiy. Tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosaiosim Kristen uña oqas. Kumbra dena a Kristen nanго miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Uña bei dego a Yesus qa aqa areqalo singilatosaiosim Kristen tamo oqas. Kumbra dena a Kristen nanго miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Degsi sosai qamu nanго angro nanği Qotei aqa nаngalaq di jiga ti so qamu. Ariya nanği Kristen nanго miligiq di unub deqa nanго angro nanği Qotei aqa jojomq di unub.

¹⁵ Ariya Kristen tamo bei aqa uña a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa uña dena a uratqa marsim uratem. Tamo a deqa gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Kristen uña dego aqa tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa tamo dena a uratqa marsim uratem. Uña a dego gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Qotei a ningi kalil koba na geregere lawo na sqajqa osiq metngeqnu. Deqa ningi ijo anjam di dauryiy.

¹⁶ O Kristen uña, ni ino gumbulun Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai. O Kristen tamo, ni dego ino nаun Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai.

Qotei na iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej

¹⁷ Qotei na nami iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej deqa iga gam di dauryoqn-sim sqom. Gam kiye Qotei na iga dauryqa metgej qaji di segi dauryqom. Ijo anjam di e na Kristen tamo unгasari qure qure kalilq di unub qaji nanği minjre minjre laqnum.

¹⁸ Ningi qudei nami mulun aisib sonabqa Qotei na ningi metngej deqa ningi degsib soqniy. Ningi qudei nami mulun aiyosai sonabqa Qotei na ningi metngej deqa ningi dego degsib soqniy.

¹⁹ Ningi nami mulun aiyeb kiyo ningi mulun aiyosai kiyo di laña. Ningi Qotei aqa dal anjam dauryqab di kumbra bole utru ti.

²⁰ Iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim sqom.

²¹ Ningi qudei kanjal tamo sonabqa Qotei na ningi metngej. Ariya ningi deqa are gulbeingaiq. Ningi kanjal tamo soqniy. Bunuqna ningi kanjal tamo sqa uratosib olo nunго segi wau ojqa gam soqnimqa degyiy.

²² Tamo nanği kanjal tamo sonabqa Qotei na metnjrej qaji nanği Tamo Koba aqa. Deqa nanği aqa nаngalaq di kanjal tamo sosai. Dego kere tamo nanği kanjal tamo sosai sonabqa Qotei na metnjrej qaji nanği olo Kristus aqa kanjal tamo unub.

²³ Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej deqa ningi mandam tamo bei aqa kanjal tamo saib.

²⁴ O ijo was kalil, iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim olo Qotei ombla sqom.

Pol a tamo uña osai qaji nanngi ti uña tamo osai qaji nanngi ti anjam minjrej

²⁵ Ariya e na tamo uña osai qaji nanngi ti uña tamo osai qaji nanngi ti anjam bei minjrqai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E ijo segi areqalo na nanngi minjrqai. Qotei a e qa dulej deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁶ E endegsi are qalonum. Bini bati endi gulbe kokba bqa jojomeqnu. Deqa ningi kalil kiyersib unub degsib olo soqniy.

²⁷ Ningi uña ti unub qaji ningi degsib soqniy. Ningi nungo uña uratqa gam n̄amaib. Ningi uña osai qaji ningi dego degsib soqniy. Ningi uña oqa are qalaib.

²⁸ Ningi uña ti tamo ti oqab di ningi une yosai. Dungenge nanngi dego tamo oqab di nanngi une yosai. Ariya tamo uña ejunub qaji nanngi ti uña tamo ejunub qaji nanngi ti gulbe itoqnqab. Nanngi gulbe di itaib deqa e na anjam endi nanngi minjronum.

²⁹ O ijo was kalil, diño bati jojomoq deqa e na ningi endegsi mern̄gwai. Tamo uña ti unub qaji nanngi uña saiqoji so bul soqnebe.

³⁰ Tamo akameqnu qaji nanngi akamosai bul soqnebe. Tamo areboleboleinjreqnu qaji nanngi areboleboleinjrosai bul soqnebe. Tamo ingi ingi awaiyeqnu qaji nanngi ingi ingi saiqoji so bul soqnebe.

³¹ Tamo mandam qa ingi ingi qa waueqnu qaji nanngi ingi ingi qa wauosai bul soqnebe. Ningi qalie, sokiñala mandam ti ingi ingi kalil ti torei koboekritqab.

³² Ijo are endegsi unu. Ningi mandam qa ingi ingi qa are qaloqnaib. Ningi qalie, tamo uña ti sosai qaji nanngi Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di nanngi yeqnu.

³³ Ariya tamo uña ti unub qaji nanngi mandam qa ingi ingi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanngo uña a areareteqnu qaji di nanngi yeqnu.

³⁴ Deqa nanngi areqalo aiye aiyelteqnu. Dungenge nanngi ti uña tamo osai qaji nanngi ti dego Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa nanngi nanngo segi jejamu ti qunun ti torei Qotei yekriteqnu. Ariya uña tamo ti unub qaji nanngi mandam qa ingi ingi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanngo tamo a areareteqnu qaji di nanngi yeqnu.

³⁵ E ningi aqaryain̄gwa osim deqa anjam di mern̄gonum. E ningi gulbe en̄gwa osim anjam di mern̄gosai. Deqa ningi quiy. Ningi kumbra bole bole dauryoqnsib gaigai Tamo Koba aqa wau ojoqniy. Mandam qa ingi ingi na ningi titngaiq.

³⁶ Tamo bei aqa dun̄ge a kobaqujaosim tamo oqa kereamqa a endegsi are qalqas, “Ijo dun̄ge a lan̄a sqa keresai. Deqa un̄gum, a tamo em. E na a tamo oqa getentqasai.” A degsi are qalqas di kere. A une atosai.

³⁷ Ariya tamo bei aqa are miligiq di singilaosim marqas, “E bole qalieonum, ijo dun̄ge a lan̄a sqa kere. Deqa e na getentqai. Yim a tamo oqasai.” A degsi marsimqa aqa segi areqalo dauryosim aqa dun̄ge getentqas di kere. A dego une atosai.

³⁸ Deqa tamo bei na aqa dun̄ge odyim a tamo oqas di a kumbra bole yqo. Ariya tamo bei na aqa dun̄ge getentim a tamo oqasai di a kumbra tulan̄ boledamu yqo.

³⁹ Uña bei aqa tamo a moyosaisoqnimqa uña dena a uratqa keresai. Aqa tamo a moyimqa a olo tamo bei oqa are soqnim a na oqa kere. Ariya a Kristen tamo segi em.

⁴⁰ Ijo areqalo agiende. A olo tamo bei oqa uratosim lan̄a sqas di a areboleboleiyqas. Qotei aqa Mondor ijoq di unu deqa e anjam di ningi mern̄gonum.

8

Sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra

¹ O ijo was kalil, e sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra qa ningi mern̄gwai. Bole, iga kalil powo ti unum. Ariya iga olo diqoqnsim gago segi ñam soqtoqnqom di uge. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryosim gago Kristen was nanngi singilatnjroqnqom di kere.

² Tamo bei a marqas, “E powo ti unum.” A degsi marqo deqa iga qalieonum, aqa powo kereosaiunu.

³ Ariya tamo bei a Qotei qalaqalaiyoqngas di Qotei a tamo deqa poiyoqas.

⁴ Deqa e sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra qa ningi endegsi merngwai. Mandamq endi sulum nanngi unub di nanngi gisan qotei lanja sigiteqngub. Iga qalie, Qotei bole a segi qujai unu. Qotei bei sosai.

⁵ Tamo qudei nanngi mareqngub, “Qotei gargekoba unub. Tamo kokba dego gargekoba unub.” Tamo qudei nanngi degsib mareqngub di unngum. Lanq di, mandamq di qotei deqaji nanngi unub di lanja.

⁶ Iga qalieonum, Qotei qujai unu. A gago Abu. A ingi ingi kalil qa utru. Iga aqa segi tamo unngasari tintin unum. Tamo Koba qujai dego unu. Di Yesus Kristus. A ingi ingi kalil atelenej. Iga kalil aqaq dena nambile em.

⁷ Ariya Kristen qudei nanngi anjam deqa geregere poinrosai unu. Nanngi nami ingi uyo elenjoqnsib gisan qotei nanngi sulum atrainjroqneq. Deqa bini nanngi ingi di uyqa oqnsib are gulbeinjrengnaqa endegsib are qaleqngub, “Iga sulum atrainjro qaji ingi di uyqom di iga sulum nanngi olo atrainjrobulqom. Dena iga une oqom.” Nanngi degsib are qaleqngub.

⁸ Bole, gago ingi uyo na iga Qotei aqa areq gilqa keresai. Iga ingi getentqom dena iga Qotei aqa nngalaq di une ti sqasai. Iga ingi uyqom dena iga tamo bole sqasai dego.

⁹ Ningi geregere are qaliy. Ningi ingi bei uyqa are soqngim uyiy. Di une sai. Ariya ningi ingi di uyibqa Kristen was qudei powo bole osai qaji nanngi ningi nngsib dena ulonngosib uneq aiqab di uge. Deqa unngum, ningi ingi di uyaib.

¹⁰ Ningi powo bole ti unub qaji ningi sulum nanngi atra tal miligiq gilsib dia ingi uyoqngib Kristen was bei powo bole osai qaji a bosim ningi nngsimqa a endegsi are qalqas, “Kristen was nanngi ingi di uyeqngub deqa unngum, e dego uyqai.” Osim a ulonngosim uneq aiqas.

¹¹ Nunngi powo dena ningi na was bei di powo bole osai qaji a uneq waiyonub. Ningi qalie, Kristus a was deqa moiyej.

¹² Deqa ningi quiy. Ningi na Kristen was nanngi uneq breinjrsib nanngi areqalo Kristus qa singilateb qaji di ugetetnjrqab di ningi Kristus dego une yonub.

¹³ Deqa e damu uyitqa dena ijo was a uneq aiqas di e olo damu uyqasai. Ijo was a ulonngosim uneq aiyaime deqa e damu uratqai.

9

Pol a Yesus aqa wau ojoqnej dena a silali osaioqnej

¹ Ningi ijo kumbra uniy. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. E kumbra kiye yqa are soqngim e yqai. E Qotei aqa anjam maro tamo bole. E gago Tamo Koba Yesus unem. E aqa wau ojoqngem dena ningi are bulyeb. Ningi ijo kumbra deqa qaliesai kiyo?

² Tamo qudei nanngi mareqngub, “Pol a Qotei aqa anjam maro tamo bolesai.” Nanngi degsib mareqngub di unngum. Ningi segi e qa qalie. E nami Tamo Koba aqa anjam ningi merngonam qusib are bulyeb. Deqa ningi qalie, e Qotei aqa anjam maro tamo bole.

³ Tamo qudei nanngi ijo kumbra pegiyeqngub deqa e na kamba endegsi minjrengnum.

⁴ Iga Qotei aqa anjam mare mare laqngum dena iga silali osim gago segi ingi ti ya ti uyqa kere.

⁵ Iga unja oqa are soqngim Kristen unja osim laqngqa kere. Agi Pita a unja oqngsiq laqnu. A segi sai. Qotei aqa anjam maro tamo qudei ti Tamo Koba aqa was nanngi ti dego unja oqngsib laqngub.

⁶ Ningi quiy. Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanngi silali wau uratoqngsib Qotei aqa wau ojeqngub. Deqa aqa Barnabas wo dego silali wau uratqai kere.

⁷ Ningi qalie, qoto tamo bei a qotqas di a silali oqas. A aqa segi silali wau ojqasai. Tamo bei a ingi yagwas di a ingi meli osim uyqas. Tamo bei a kaja nanngi taqatnjrqas di a mungum qa q osim uyqas.

⁸ E mandam tamo nanngo areqalo dauryosim anjam di merngosai. Anjam di Qotei aqa dal anjamq di dego unu.

⁹ Agi Moses a nami dal anjam bei endegsi nengrenyej, “Makau nanngi ingi ñengi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa nanngi ingi ñengi aqa damu uyqa yoqnib ningi na nanngi saidnjraib.” O ijo was, Qotei a makau nanngi qa are qalsiq anjam di marej kiyo? Sai. ¹⁰ A iga qa osiqa anjam di marej. Od, Moses a iga qa osiqa anjam di nengrenyej. Ningi are qaliy. Tamo bei a ingi yagwas di ingi meliamqa a osim uyqas. Tamo bei a ingi ñengi ñoqoryosim damu segitqas di a damu osim uyqas.

¹¹ O ijo was, iga Qotei aqa anjam qa ningi aqaryaingoqnem di nunngo qunun qa. Deqa ningi na kamba jejamu qa ingi ingi qa iga aqaryaigwajqa merngwom di iga une yosai. Iga nunngo are miligiq di Mondor aqa ingi yagobulem. Ingi di meliqo deqa ningi na olo otorosib jejamu qa ingi ingi egwajqa merngwom di iga une yosai.

¹² Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qa ningi aqaryaingeqnu deqa nanngi nunngoq dena olo silali ingi ingi yaingeqnu. Deqa iga dego nunngoq dena silali ingi ingi yaingwa kere.

Ariya iga Kristus aqa anjam bole ugetaim deqa iga nunngoq dena silali ingi ingi yaingwa uratem. Osim dena iga gulbe gargekoba qoboioqnem.

¹³ Atra tamo nanngi atra talq dena ingi oqnsib uyeqnu. Tamo nanngi atra bijal taqateqnu qaji nanngi atra bijalq dena atraiyqa wagme oqnsib uyeqnu. Ningi di qaliesai kiyo?

¹⁴ Dego kere Tamo Koba a endegsi marej, “Tamo nanngi Qotei aqa anjam bole mare mare laqnu qaji nanngi dena silali oqnsib nanngo segi ingi awaiyoqnsib uyoqnuqab.”

¹⁵ Ariya e nunngo ingi bei yaingwa osim anjam endi nengrenyosai. E nunngoq dena silali ingi ingi yaingwa uratem agi bini unum. Degsi sosiy e moiqai. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqnu. Deqa tamo bei na ijo kumbra di olo uge qa maraiq.

¹⁶ E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum deqa e ijo segi ñam soqtqa keresai. Qotei na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnai. E wau di uratqa keresai. Uratqai di Qotei na e gulbe ebqas.

¹⁷ E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laosaieqnum. E Qotei aqa wau tamo unum deqa e aqa areqalo dauryoqnsim aqa anjam mare mare laqnum. E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laqnum qamu e dena silali ingi ingi eqnum qamu.

¹⁸ Deqa e awai kiye oqai? Ijo awai agiende. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnsim dena e silali oqa urateqnum. Ijo awai bole agide. Bole, e silali oqa kere. Ariya e oqa urateqnum. E lanja tamo ungasari nanngi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Ijo awai bole agide.

Pol a tamo ungasari kalil nanngo kanjal tamo soqnej

¹⁹ E kumbra kiye yqa are soqnim e yqai. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. Di ungun, e ijo segi areqalo na tamo kalil nanngo sorgomq di sosim nanngi kanjalnjreqnum. E degyeqnum. Di kiyaaqa? E tamo gargekoba nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa.

²⁰ Deqa e Juda nanngo kumbra dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa. Tamo nanngi dal anjam aqa sorgomq di unub qaji nanngo kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam aqa sorgomq di sobulejunum. Bole, e segi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ariya e nanngo kumbra di dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa.

²¹ Tamo nanngi dal anjam saiqoji unub qaji nanngo kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam saiqoji sobulejunum. Bole, e Qotei aqa dal anjam ti unum. Agi e Kristus aqa dal

anjam aqa sorgomq di unum. Ariya e tamo nanği dal anjam saiçoji unub çaji nanği are bulyetnjroqnit Qotei na nanği elenqajqa deqa e nanço kumbra dauryeqnum.

²² Tamo siŋgila saiçoji unub çaji nanço kumbra dego e dauryoqnsim siŋgila saiçoji sobulejunum. Di kiyaaqa? E nanği are bulyetnjroqnit Qotei na nanği elenqajqa deqa. O ijo was niŋgi quiy. E tamo kalil nanço sorgomq di sosim nanço kumbra dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nanği qudei are bulyetnjroqnit Qotei na nanği elenqajqa deqa.

²³ E Yesus aqa anjam bole qa are çaloqnsim deqa kumbra kalil di yeqnum. Deqa mondoŋ Yesus na awai boledamu e ebças. Tamo kalil Yesus aqa anjam bole qa nanço areqalo siŋgilateqnum çaji nanği dego awai di oqab.

Iga laŋ qure çaji awai oqajqa deqa gurgurqom

²⁴ E mandam tamo nanço alaŋ qa merŋgwai. Tamo nanği gurguroqnsib bubuŋeqnub di nanği awai oqajqa deqa. Ariya tamo qujai a segi na nanği kalil buŋnjrsim awai oqas. Dego kere niŋgi laŋ qure çaji awai oqa marsib siŋgila na gurguroqniy.

²⁵ Tamo gurgureqnum çaji nanği awai oqa marsib gurgur çalieqa osib nanço segi jejamu çaloqnsib siŋgilateqnum. Deqa gurgur batiamqa nanği siŋgila na gurgurqab. Nanço awai di mandam çaji awai. Deqa nanço awai di koboças. Ariya laŋ qure çaji awai iga oqa mareqnum di koboçasai. Di gaigai sqas.

²⁶ Deqa e ururoqnsim laŋa laŋaq di ŋam atosaietqnum. E awai bole di koçyoqnsim urureqnum. E çoto tamo bul unum deqa e laŋa laŋaq di ijo baŋ waiyosaietqnum. E tamo çalçajqa deqa ijo baŋ tiŋsim geregere waiyeqnum.

²⁷ E ijo segi jejamu çaloqnsim geregere taçatoqnsim dena e siŋgila eqnum. Di yawo anjam. Aqa utru agiende. Tamo uŋgasari nanği laŋ qure çaji awai oqajqa deqa e na Yesus aqa anjam bole nanği minjre minjre laqnum. Ariya e segi dego awai di osaiaim deqa e siŋgila na waueqnum.

10

Iga kumbra uge uge dauryqajqa are prugwasai

¹ O ijo was niŋgi ijo anjam endeqa geregere poiŋgem. Nami gago moma nanği wadau sawaq di laqnaçqa Qotei a laŋbi miligiç di sosiqa nanği gam osornjroqnej. Bati di nanği Yuwal Lent di gentosib mandam boleç aisib walwelosib gileb.

² Nanği kalil Moses dauryeb deqa nanği laŋbi ti Yuwal Lent ti dena yanso obuleb.

³ Bati deqa Qotei aqa Mondor a laŋ goge na nanği kalil iŋgi anainjreqnaç uyoqneb.

⁴ Ya dego Mondor na nanği kalil anainjreqnaç uyoqneb. Mondor na nanği meniŋ bei osornjrnaqa meniŋ dena ya branteqnaqa nanği uyoqneb. Meniŋ di wadau sawaq di nanği daurnjrniç giloqnej. Meniŋ di agi Kristus.

⁵ Ariya Qotei a nanği qa arearetosaietqnej. Deqa a wadau sawaq di nanği gargekoba ŋumnaç moreŋeb.

⁶ Qotei na nanği ŋumnaç moreŋeb. Di kiyaaqa? Iga bini unum çaji iga ulaosim nanço kumbra uge dauryqa are pruggaim deqa.

⁷ Deqa ijo was kalil, niŋgi gisaŋ çotei nanği qa louoqnaib. Agi gago moma qudei nanği gisaŋ çotei nanği qa louoqneb. Qotei aqa anjam bei nanği qa endegsib nençreŋyeb unu, “Nanği nanço segi jejamu qa areboleboleinjreqnaç iŋgi ti ya ti uyoqnsib alaŋoqneb.”

⁸ O ijo was kalil, iga sambala kumbra dego yçasai. Agi gago moma qudei nanği sambala kumbra yoqneb deqa bati qujai qa Qotei na 23,000 tamo uŋgasari nanği ŋumnaç moreŋeb.

⁹ Iga Tamo Koba aqa siŋgila laŋa tenemtqa osim a gisaŋyçasai dego. Agi gago moma qudei nanği deçyoqneb deqa Qotei na amal uge çariŋjrnaqa bosib nanği uŋinjrnaç moreŋeb.

¹⁰ Iga Qotei njirintqasai dego. Agi gago moma qudei nanği degyoqneb deqa Qotei na padalto qaji lan angro bei qarinyonaq aisiq nanği padaltnjrej.

¹¹ Qotei na gago moma nanği degsi njolawotnjrej. Onaqa Moses a anjam di nengrenyonaq soqnej. Iga diño bati jojomyonum deqa iga anjam di sisiyosim ulaosim gago moma nanžo kumbra uge dauryqa uratqom.

¹² Tamo bei a endegsi are qalqas, “E singila na tigelejunum.” Ariya a olo geregere njam ateme. A ulonjosim uneq aiyo uge.

¹³ Gulbe kalil nunžoq di branteqnu qaji di mandam tamo kalil nanžoq di dego branteqnu. Qotei a tamo bole unu deqa a ninği uratngwasai. A marimqa gulbe di aqa singila na nunžoq singila bunyqasai. Qotei na gam waqtetngonimqa ninği gulbe di britoqnsib singila na tigelesqab.

Iga Qotei bole ti mondor uge nanği ti turtnjrsim binjnrqa keresai

¹⁴ Deqa ijo was bole, ninği gisan qotei nanği qa louoqnaib. Ninği nanği torei uratnjrsib isaq giliy.

¹⁵ Ninği powo ti unub deqa e na anjam di ninği merngonum. Deqa ninği ijo anjam di qusib geregere pegiyiy.

¹⁶ E ninği benjem qa anjam merngwai. Iga Qotei palyoqnsim wain gambañ uyeqnum di iga Kristus aqa leñ aiyej qaji deqa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. Iga bem ginjenyoqnsim uyeqnum di iga Kristus aqa jejamu qa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum.

¹⁷ Bem qujai unu agi Kristus aqa jejamu. Deqa iga kalil koba na korooqnsim bem qujai di uyeqnum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai.

¹⁸ Ninği Israel nanžo kumbra qa are qaliy. Israel nanği atra bijalq di damu koitoqnsib oto bei Qotei atraiyoqnsib olo oto bei uyeqnum. Nanžo kumbra dena nanği Qotei ombla korooqnsib damu uyeqnum.

¹⁹ Sulum nanği qotei bole edegaib. Sulum atrainjro qaji inği di atraiyqa inği bole edegaib.

²⁰ Inği di sawa bei bei qaji nanği na oqnsib mondor uge nanği atrainjreqnub. Nanği Qotei bole atraiyosaieqnum. Nanği Qotei qaliesai deqa nanği kumbra di yeqnum. Deqa ijo was ninği kumbra di uratiy. Uratqasai di ninği mondor uge nanği ti beterqab.

²¹ Ninği Tamo Koba aqa wain gambañ ti mondor uge nanžo wain gambañ ti di turtoqnsib dena uyoqnaib. Ninği Tamo Koba aqa atra bijal ti mondor uge nanžo atra bijal ti di dego turtoqnsib dena uyoqnaib.

²² Iga kumbra degyqom di iga Tamo Koba aqa are ugetetim a iga qa minjin oqwas. Gago singila na Qotei aqa singila bunyqa kere e? Keresai.

Iga bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²³ Kristen qudei nanği mareqnum, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanği bole mareqnum. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga aqaryaiywa keresai. Od, iga kumbra gargekoba yqa kere. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga singilaqasai.

²⁴ Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Iga tamo kalil nanği qa are qaloqnsim nanği aqaryainjroqnqom.

²⁵ Ninği inği qarinyo sawaq dena damu awaiyoqnsib uyoqniy. Damu di nami tamo qudei na sulum atrainjroqneb kiyo sai kiyo ninği deqa nenemoqnaib. Ninği oqnsib uyoqniy. Ninği nunžo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole.

²⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Mandam endi Tamo Koba aqa segi mandam. Inği inği kalil mandamq endi unub qaji di dego Tamo Koba aqa.”

²⁷ Deqa tamo bei Yesus qaliesai qaji a na inği goisim nınđi metnđimqa nınđi a ombla gilqa are soqнім giliy. Gilsib inđi kalil a na anainđwas qaji di nınđi osib uyiы. Nınđi deqa nenemoqnaib. Nınđi nunđo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole.

²⁸ Ariya Kristen was bei na nınđi mernđwas, “Inđi di sulum atrainđro qaji inđi.” Degsi mernđimqa nınđi was deqa are qalsib inđi di osib uyaib. Nınđi uyqab di nınđi unetqab.

²⁹ Bole, nınđi une yosai. Ariya tamo anđam mernđwo qaji a are qalqas, nınđi une yonub. E deqa nınđi mernđonum.

Ariya Kristen was deqaji bei sosaiamqa e inđi uyqa are soqнім uyqai. Di e une yosai. Kiyaa e tamo bei aqa areqalo dauryosiy inđi getentqai?

³⁰ E Qotei pailyosiy inđi di uyqai di tamo bei a kiyaa e misilinđqas?

³¹ Deqa nınđi inđi ti ya ti uyqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib uyoqniy. Nınđi kumbra bei yqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib yoqniy.

³² Nınđi na Juda ti Grik ti Qotei aqa segi tamo unđasari nanđi ti uneq breinđraib.

³³ Nınđi e nubiy. E na tamo unđasari kalil nanđi kumbra bole bole enđreqnam nanđi e qa areboleboleinđreqnu. E ijo segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalosaieqnum. E tamo unđasari gargekoba nanđi Qotei na elenđqajqa deqa are qaloqnsim aqaryainđreqnum.

11

¹ Nınđi ijo kumbra kalil dauryoqniy. Agi e segi Kristus aqa kumbra kalil dauryeqnum dego kere.

Unđa nanđo gate kabutqajqa kumbra

² E qalieonum, nınđi gaigai e qa are qaloqnsib anđam kalil e nami mernđoqnem qaji di geregere dauryeqnub. Deqa e nınđi qa tulađ areboleboleibeqnu.

³ Ariya nınđi ijo anđam bei dego qusib poiđgem. Nınđi qalie, tamo kalil nanđo gate di Kristus. Unđa nanđo gate di tamo nanđi. Kristus aqa gate di Qotei.

⁴ Deqa tamo nanđi pailyqa osib kiyo anđam palontqa osib kiyo nanđi gate tatal ataib. Nanđi gate tatal atqab di nanđi nanđo gate jemai yqab. Nanđo gate agi Kristus.

⁵ Ariya unđa nanđi pailyqa osib kiyo anđam palontqa osib kiyo nanđi nanđo gate kabutebe. Unđa a aqa gate kabutqasai di a aqa gate jemai yqas. Osim a unđa qudei nanđo gate banđa torei milalteqnu qaji nanđi bul sqas.

⁶ Deqa a aqa gate kabuteme. A aqa gate kabutqa asgiyqas di unđum, a aqa gate banđa dego gentosim milalteme. Ariya a dena jemaiyqa uratqas di a aqa gate kabuteme.

⁷ Tamo nanđi nanđo gate kabutaib. Di kiyaa? Nanđi Qotei sigitoqnsib aqa ñam ti sinđila ti boleq ateqnub. Ariya unđa nanđi nanđo segi tamo nanđo ñam ti sinđila ti boleq ateqnub.

⁸ Qotei a unđa aqa tanu osiqa dena tamo gereiyosai. A tamo aqa tanu osiqa dena unđa gereiyej.

⁹ Qotei a unđa qa are qalsiqa tamo gereiyosai. A tamo qa are qalsiqa unđa gereiyej.

¹⁰ Deqa unđa nanđi nanđo segi gate kabutebe. Nanđi degyqab di lanđ anđro nanđi unsib marqab, “Bole, nanđi nanđo segi tamo nanđo sorgomq di unub.”

¹¹ Tamo Koba aqa areqalo endegsi unu. Unđa nanđi nanđo segi qa sai. Tamo nanđi dego nanđo segi qa sai.

¹² Qotei a tamo aqa tanu osiqa dena unđa gereiyej deqa unđa nanđi tamo nanđo. Tamo nanđi unđa nanđoq dena ñambabeqnu deqa tamo nanđi unđa nanđo. Ariya Qotei a segi qujai inđi inđi kalil qa utru.

¹³ Unđa a aqa segi gate kabutosaiosim Qotei pailyqas di kumbra bole e? Nınđi segi mariy.

¹⁴ Iga qalie, tamo nanđi gate mariđ uratqab di kumbra bolesai.

¹⁵ Ariya unđa nanđi gate mariđ uratqab di bolequja. Di nanđo wala bole. Nanđo gate mariđ di Qotei na enđroqnsiq dena nanđo gate kabuteqnu.

¹⁶ O ijo was kalil, tamo bei a ijo anjam deqa n̄irin̄osim gotran̄yaiq. A gotran̄yqas di a endegsi poiym, iga kumbra bei dauryosaieqnum. Qotei aqa tamo un̄gasari qure qure kalilq di unub qaji nan̄gi dego kumbra bei dauryosaieqnum.

Korin Kristen nan̄gi louqa korooqnsibqa kumbra uge babteqnum

¹⁷ Ariya e nun̄go kumbra qudei qa areboleboleibosaieqnu. E deqa nin̄gi mern̄gwai. Nin̄gi Qotei louqa korooqnsibqa nin̄gi kumbra bole babtosaieqnum. Nin̄gi kumbra uge babteqnum.

¹⁸ E mati deqa nin̄gi mern̄gwai. E anjam endegsi quem. Nin̄gi Qotei louqa korooqnsibqa nin̄gi pupooqnsibqa anjam na qoteqnum. E anjam di qusim endegsi are qalem, “Bole, nan̄gi degyeqnum.”

¹⁹ O was nin̄gi pupoeqnum di kere. Nin̄gi pupoosai qamu tamo yai nan̄gi Qotei aqa kumbra geregere dauryeqnum di nin̄gi qaliesai qamu.

²⁰ E quem, nin̄gi koroeqnum di nin̄gi Tamo Koba a qa are qalsib in̄gi uyqajqa deqa korooqnsibqa.

²¹ Nin̄gi qudei qunjan̄ bolet deqa nin̄gi namo boqnsib Qotei tal miligiq di in̄gi uyekriteqnum Kristen was qudei nan̄gi bunu boqnsib mamnjreqnu. Nin̄gi qudei koroq di wain koba dego uyoqnsib nanarieqnum.

²² Nun̄go kumbra dena nin̄gi Qotei tal ugetoqnsib tamo in̄gi saiqoji nan̄gi jemai enjreqnum. Nun̄go segi segi tal unu deqa nin̄gi mati nun̄go talq di in̄gi ti ya ti uysib bunuqna bosib Qotei louqa korooiy. Ariya nin̄gi degyosaieqnum. Deqa e anjam kiyersiy mern̄gwai? E nun̄go kumbra deqa areboleboleibeqnu degsi mern̄gwai e? Sai. E degsi mern̄gwasai.

Pol a ben̄gem qa anjam marej

²³⁻²⁴ Ariya ben̄gem qa anjam e nami mern̄gem qaji di olo mern̄gwai. Anjam di Tamo Koba Yesus na merbonaq quem. Anjam agiende. Nami Judas na Yesus osiq jeu tamo nan̄go ban̄q di atej. Qolo qujai deqa Yesus a bem osiq Qotei pailiyosiq bem di gin̄gen̄yosiq aqa an̄gro nan̄gi enjrsiq minjrej, “Endi ijo jejamu. E na nin̄gi aqaryain̄gwa osim deqa en̄gonum. Deqa nin̄gi osib uyiy. Bunuqna nin̄gi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.”

²⁵ Degsi minjrnaqa nan̄gi bem uynab koboonaqa a na olo wain gamban̄ osiq Qotei pailiyosiq minjrej, “Wain gamban̄ endi ijo len̄. Len̄ di aisim Qotei aqa anjam bunuj sin̄gilatqas. Deqa nin̄gi osib uyiy. Bunuqna nin̄gi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.”

²⁶ O ijo was, nin̄gi Yesus aqa anjam deqa are qaloqnsib bati gaigai bem ti wain gamban̄ ti di uyoqnsib anjam endegsib palontoqniy, “Tamo Koba a jaqatin̄ osiq moiyej.” Palontoqnsib soqniq mondon̄ a olo bqas.

Nin̄gi bem ti wain ti uyqa osibqa nin̄gi mati nun̄go segi so peleiyiy

²⁷ Deqa tamo bei a Tamo Koba Yesus aqa bem ti wain gamban̄ ti uyqa osimqa a kumbra uge bei yqas di a Yesus aqa jejamu ti len̄ ti ugetqas. Dena a une yqas.

²⁸ Deqa tamo bei a bem ti wain gamban̄ ti uyqa osimqa a mati aqa segi so peleiyosim di a uyem.

²⁹ A Yesus aqa jejamu geregere peleiyosaiosim bem ti wain gamban̄ ti uyqas di a une yqas. Deqa Qotei na a kamba gulbe yqas.

³⁰ Utru deqa nin̄gi gargekoba sin̄gila saiqoji sosib main̄geqnu. Osib nin̄gi qudei moreneqnum.

³¹ Iga gago segi segi so geregere peleiyosim bem ti wain gamban̄ ti uyqom di iga unetqasai. Deqa Qotei na iga gulbe egwasai.

³² Tamo Koba a gago kumbra uge qudei qa iga pegigoqnsiq gulbe egeqnu. Di a iga tingitgwajqa deqa. Yim mondon̄ iga tamo kalil mandamq endi unub qaji nan̄gi ti une osim padalqasai.

³³ Deqa ijo was kalil, ningi bem ti wain gamban ti uyqa koroqnsibqa ningi urur uyaib. Ningi nungo Kristen was nanji qa tariñoiy.

³⁴ Ningi qudei mamngimqa ningi mati nungo segi talq di ingi uysib bunuqna bosib korooy. Ningi namo bosib koroosib Qotei tal miligiq di ingi koba uyekritaib. Ningi degyqab di ningi une yqab. Deqa Qotei na kamba ningi gulbe engwas.

Ijo anjam qudei e mati nenngrenyqasai. Bunuqna e nungoq bosiy anjam di nungo ulatamuq di gereiyqai.

12

Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu

¹ O ijo was, Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu. E deqa ningi merngit quiy.

² Ningi qalie, nami ningi Qotei qalieosaisonabqa gisan qotei nanji na ningi titngeqnaabqa ningi nanji daurnjroqneb. Gisan qotei nanji di anjam marqa keresai.

³ Deqa ningi endegsi poingem. Qotei aqa Mondor a tamo bei aqa medabu singilatetimqa a endegsi marqa keresai, “Yesus a tamo uge.” Tamo bei a Mondor Bole ti sqasai di a endegsi marqa keresai, “Yesus a Tamo Koba.”

⁴ Mondor na iga singila segi segi egeqnu ariya Mondor qujai segi unu.

⁵ Iga wau segi segi ojeqnum ariya Tamo Koba qujai segi unu.

⁶ Qotei na iga kumbra segi segi egeqnu ariya Qotei qujai dena iga kalil keretgeqnu.

⁷ Mondor na iga segi segi aqaryaigeqnu. Di kiyaaqa? Iga na Kristen tamo ungasari kalil nanji gegerereinjrqaqqa deqa.

⁸ Mondor na tamo qudei nanji aqaryainjreqnu deqa nanji Qotei aqa powo babteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanji aqaryainjreqnu deqa nanji Qotei aqa qalie babteqnu.

⁹ Mondor qujai dena tamo qudei nanji aqaryainjreqnu deqa nanji Yesus qa nanjo areqalo tulan singilaboteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanji aqaryainjreqnu deqa nanji tamo mainjro qaji nanji boletnjreqnu.

¹⁰ Tamo qudei nanji Qotei aqa manwa babteqnu. Tamo qudei nanji Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Tamo qudei na mondor kalil nanji peginjroqnsib mareqnu, “Mondor nanji di bole. Mondor nanji di uge.” Tamo qudei nanji men bulyoqnsib qure utru segi segi nanjo anjam marelejeqnu. Tamo qudei nanji qure utru segi segi nanjo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnu.

¹¹ Ariya Mondor qujai dena aqa segi areqalo na tamo nanji segi segi keretnjreqnaqa nanji wau di yeqnu.

Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai

¹² Tamo kalil nanji segi segi jejamu qujai. Nanjo ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti osib jejamu qujai di turtosib unub. Kristus a dego degsi unu.

¹³ Agi Mondor qujai na iga kalil yansgobulosiqa turtgej deqa iga kalil jejamu qujai di unum. Iga qudei Juda. Iga qudei Grik. Iga qudei kanjal tamo. Iga qudei kanjal tamo sai. Di ungun. Iga kalil Mondor qujai osim ya jumbumq dena ya uyobuleqnum.

¹⁴ Gago jejamu miligiq di ban segi sosai. Singa segi sosai. Ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujai di turtosib unub.

¹⁵ Singa a marqas, “E ban sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Ban a segi unu.” Di bolesai. Singa a dego jejamu miligiq di unu.

¹⁶ Dabkala a marqas, “E namdamu sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Namdamu a segi unu.” Di dego bolesai. Dabkala a dego jejamu miligiq di unu.

¹⁷ Gago jejamu a namdamu segi sqas di iga kiyersim anjam quqwom? Keresai. Gago jejamu a dabkala segi sqas di iga kiyersim ingi quleqgwas? Di dego keresai.

¹⁸ Gago jejamu a degsi sosai. Qotei na ban ti singa ti n̄amdamu ti dabkala ti osiqa jejamu qujaiq di atelenej unub. A aqa segi areqalo na degyej.

¹⁹ Gago jejamu a n̄amdamu segi sqas kiyo, a ban segi sqas kiyo, a singa segi sqas kiyo di gago jejamu a kiyersi sqas? A bole sqa keresai.

²⁰ Gago jejamu a degsi sosai. Ban ti singa ti n̄amdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.

²¹ N̄amdamu na ban minjqas, “Ni ulan. E segi wauqa kere.” Degsi minjqas keresai. Gate na singa minjqas, “Ni ulan. E segi wauqa kere.” Degsi minjqas keresai.

²² Nan̄gi kalil jejamu qujaiq di unub. Bole, nan̄gi qudei singila kiñala unub. Ariya nan̄gi wau bole yeq̄nub deqa iga na nan̄gi uratn̄jrqa keresai.

²³ Iga nan̄gi qudei kiñala bolesai qa mareq̄num. Ariya iga na olo nan̄gi gereinj̄req̄num. Nan̄gi qudei iga jemai qa mareq̄num. Ariya iga olo gara na nan̄gi kabutn̄jreq̄num.

²⁴ Nan̄gi qudei uno boledamu deqa iga na nan̄gi kabutn̄jrosaiq̄num. Ariya Qotei na nan̄gi kalil jejamu qujaiq di atelenej unub. Deqa nan̄gi qudei ñam saīq̄oji unub qaji di Qotei na olo ñam soqtetn̄jreq̄nu.

²⁵ Gago jejamu a poel̄n̄aim deqa Qotei a degyeq̄nu. Deqa jejamu miligiq di nan̄gi segi segi qa qalaq̄alaiyo kumbra yeq̄nub.

²⁶ Bei a jaq̄atiñ oq̄as di nan̄gi kalil dego jaq̄atiñ oq̄ab. Bei a ñam koba oq̄as di nan̄gi kalil a ombla arebolebolein̄jr̄q̄as.

²⁷ Niñgi kalil Kristus aqa jejamu qujai. Niñgi segi segi aqa jejamu miligiq di unub.

²⁸ Qotei na Kristen tamo un̄gasari nan̄gi wau segi segi en̄jreq̄nu. Nan̄gi qudei a na qar̄in̄jreq̄naqa nan̄gi aqa anjam mare mare laq̄nub. Nan̄gi qudei a na wau en̄jreq̄nu deqa nan̄gi aqa medabu oq̄nsib anjam palonteq̄nub. Nan̄gi qudei a na wau en̄jreq̄nu deqa nan̄gi aqa anjam plalteq̄nub. Nan̄gi qudei a na singila en̄jreq̄nu deqa nan̄gi aqa mañwa babteq̄nub. Nan̄gi qudei a na singila en̄jreq̄nu deqa nan̄gi tamo main̄jro qaji nan̄gi boletn̄jreq̄nub. Nan̄gi qudei a na wau en̄jreq̄nu deqa nan̄gi na tamo un̄gasari nan̄gi aq̄aryain̄jreq̄nub. Nan̄gi qudei a na Kristen gate ateleñeq̄nu deqa nan̄gi na aqa wau taq̄ateq̄nub. Nan̄gi qudei a na meñ bulyetn̄jreq̄nu deqa nan̄gi qure utru segi segi nan̄go anjam mareleñeq̄nub.

²⁹ Deqa e niñgi endegsi nenem̄ngwai. Qotei na nan̄gi kalil qar̄in̄jreq̄naqa nan̄gi aqa anjam mare mare laq̄nub e? Sai. Nan̄gi kalil Qotei aqa medabu oq̄nsib anjam palonteq̄nub e? Sai. Nan̄gi kalil Qotei aqa anjam plalteq̄nub e? Sai. Nan̄gi kalil Qotei aqa mañwa babteq̄nub e? Sai.

³⁰ Nan̄gi kalil tamo main̄jro qaji nan̄gi boletn̄jreq̄nub e? Sai. Nan̄gi kalil meñ bulyoq̄nsib qure utru segi segi nan̄go anjam mareleñeq̄nub e? Sai. Nan̄gi kalil qure utru segi segi nan̄go anjam di quoq̄nsib damu poin̄jreq̄naqa ubteq̄nub e? Di dego sai. Qotei na nan̄gi kalil wau segi segi en̄jreq̄nu.

³¹ O ijo was, Mondor aqa singila segi segi kalil di bolequja. Niñgi singila di oq̄ajqa are qaloq̄niy.

Iga qalaq̄alaiyo kumbra dauryq̄om

Ariya kumbra tulan̄ boledamu bei e na ubtosiy niñgi mern̄git quiy.

13

¹ Kumbra boledamu di agi qalaq̄alaiyo kumbra. Niñgi quiy. E meñ bulyosiy qure utru segi segi nan̄go anjam kiyo lan̄ an̄gro nan̄go anjam kiyo maroq̄n̄q̄ai ariya e qalaq̄alaiyo kumbra dauryq̄asai di ijo anjam maro di bolesai. Ijo anjam maro di lan̄a noul bulosim qatron̄kobaq̄as. Osim gruma bul lan̄a anjam atq̄as.

² E Qotei aqa medabu osiy anjam palonteq̄n̄q̄ai kiyo, e Qotei aqa uli anjam kalil qalieosiy utru babtelen̄q̄ai kiyo, e qalie koba ti sq̄ai kiyo, e Qotei qa ijo areq̄alo tulan̄ singilaboletosiy dena mana kobaquja min̄jitqa a ijo anjam dauryosim tigelosim sawa

beiq gilqas kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil di Qotei aqa n̄amgalaq di bolesai.

³ E ijo iŋgi iŋgi kalil elen̄osiy tamo sougetejunub qaji nan̄gi jeisiy enjrqai kiyo, e ijo segi jejamu osiy jeu tamo nan̄go ban̄q di atitqa nan̄gi na osib n̄amyuwo na koitqab kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil dena e yala aqaryaibqa keresai.

⁴ Tamo un̄gasari nan̄gi qalaqalaiyo kumbra dauryqab di nan̄gi gaigai lawo na sqab. Sosib tamo kalil nan̄gi kumbra bole enjroq̄nqab. Tamo bei a ñoro koba ti soq̄nim nan̄gi a qa are ugein̄jqasai. Nan̄gi nan̄go segi ñam soqtqasai dego.

⁵ Nan̄gi diqoq̄nsib sqasai. Nan̄gi nan̄go segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Nan̄gi urur n̄jirin̄qasai. Tamo bei na nan̄gi kumbra uge enjrimqa nan̄gi deqa a kambatqasai.

⁶ Nan̄gi kumbra uge qa arebolebolein̄jqasai. Nan̄gi kumbra bole qa arebolebolein̄jroq̄nqas.

⁷ Nan̄gi gulbe kalil qoboioq̄nsib siŋgila na tigelesqab. Sosib gaigai Qotei qa nan̄go areqalo siŋgilatoq̄nsib a qa tariŋoq̄nqab.

⁸ Qalaqalaiyo kumbra di koboqa keresai. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa medabu oq̄nsib aqa anjam palonteq̄nub. Wau di koboqas. Tamo qudei nan̄gi qure utru segi segi nan̄go anjam mareleŋeq̄nub. Wau di dego koboqas. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa qalie babteq̄nub. Wau di dego koboqas.

⁹ Bole, iga qalie ti unum. Ariya gago qalie di oto oto deqa iga truquigeq̄nu. Iga Qotei aqa medabu oq̄nsim anjam palonteq̄num. Anjam di dego oto oto deqa iga truquigeq̄nu.

¹⁰ Mondon̄ Yesus a olo bosim iŋgi iŋgi kalil keretimqa bati deqa qalie ti anjam ti iga truquigeq̄nu qaji di torei koboqas.

¹¹ Nami e an̄gro kiñala sosimqa e an̄gro kiñilala nan̄go anjam ti powo ti areqalo ti oq̄nsim walweloq̄nem. Ariya bunuq̄na e tamo kobaqujaosimqa e an̄gro kiñilala nan̄go kumbra di uratem.

¹² Dego kere bini iga Qotei aqa kumbra gegerere qalieosai unum. Gago qalie di oto oto deqa iga truquigeq̄nu. Iga ya qolbiq̄ di gago ulatamu gegerere unqa keresai dego kere iga Qotei aqa kumbra gegerere qalieosai unum. Mondon̄ iga Qotei aqa ulatamu unsimqa bati deqa iga a qa gegerere qalieq̄om. A iga qa gegerere qalieeq̄nu dego kere iga kamba a qa gegerere qalieq̄om.

¹³ Iga Qotei qa gago areqalo siŋgilateq̄num kumbra di gaigai sqas. Iga Qotei qa tariŋeq̄num kumbra di dego gaigai sqas. Qalaqalaiyo kumbra di dego gaigai sqas. Ariya qalaqalaiyo kumbra di tulan̄ boledamu. Qalaqalaiyo kumbra dena kumbra kalil tulan̄ buŋnjrejunu.

14

Iga Qotei aqa anjam palontqom di wau bolequja

¹ Deqa ijo was kalil, niŋgi gaigai qalaqalaiyo kumbra dauryoq̄niy. Osib wau kalil Qotei aqa Mondor na niŋgi en̄geq̄nu qaji di yqajqa tulan̄ siŋgilaoq̄niy. Wau boledamu bei agiende. Niŋgi Qotei aqa medabu oq̄nsib anjam palontqom.

² Niŋgi qalie, tamo nan̄gi meŋ bulyoq̄nsib qure utru segi segi nan̄go anjam mareq̄nub di nan̄gi Qotei segi minjeq̄nub. Nan̄gi tamo nan̄gi minjrosaijeq̄nub. Mondor na nan̄gi siŋgila enjreq̄naqa nan̄gi uli anjam mareq̄nub. Deqa tamo bei a qusim poiyya keresai.

³ Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi anjam aqa damu babteq̄nub di tamo nan̄gi quoq̄nsib poinjreq̄nu. Deqa anjam dena nan̄gi siŋgilatn̄jroq̄nsiq nan̄gi kumbra bole yqajqa are tigeltetn̄jroq̄nsiq nan̄go are miligi latetn̄jreq̄nu.

⁴ Tamo nan̄gi meŋ bulyeq̄nub di nan̄gi nan̄go segi are miligi siŋgilateq̄nub. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi anjam aqa damu babteq̄nub di nan̄gi na Kristen kalil nan̄gi dego siŋgilatn̄jreq̄nub.

⁵ Ijo are endegsi unu. Ningi kalil men bulyoqnqab di bole. Ariya ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqnqab di tulan bolequja. Ningi quiy. Tamo bei a men bulyosim qure utru bei nanjo anjam marim tamo bei a kamba anjam di aqa damu poiym ubtqas di kere. Anjam dena Kristen kalil nangi singilatnjqas. Ariya anjam ubtqajqa tamo bei sqasai di men bulyo tamo a anjam maraiq. Aqa anjam dena Kristen nangi singilatnjqasai.

⁶ O ijo was, ningi ijo anjam endeqa are qaliy. E nungoq bosiy men bulyosiy qure utru bei nanjo anjam merngit ningi qusib poinqwasai di anjam dena ningi kiyersim aqaryainqwas? Keresai. Ariya e Qotei aqa uli anjam bei ubtosiy merngitqa kiyo, Qotei aqa qalie bei babbitqa kiyo, Qotei aqa medabu osiy anjam palontitqa kiyo, anjam bei plaltitqa kiyo ningi qusib poinqwas di bolequja. Anjam dena ningi aqaryainqwas.

⁷ Ingi qudei nambile sosai qaji e deqa ningi merngit quiy. Tamo bei na yumba qamimqa kiyo gombin anjamimqa kiyo ariya aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di iga kiyersim aqa lou poigwas? Di keresai.

⁸ Tamo nangi qoto qa gilqa marsib gul anjamibqa ariya gul aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di tamo yai nangi qoto qa gilqab? Tamo dego bei sosai.

⁹ Dego kere ningi men bulyosib qure utru bei nanjo anjam marqab di tamo nangi kiyersib qusib poinjqas? Keresai. Nunjo anjam di dego jagwa na osi taqal waiyobulqas.

¹⁰ Bole, mandanq endi qure utru segi segi nanjo anjam gargekoba unub. Anjam kalil di damu ti.

¹¹ Ariya tamo bei na qure utru bei nanjo anjam e merbim qusiy aqa damu poibqasai di a e qa marqas, "A yaun tamo." Yim deqa e kamba a qa marqai, "A dego yaun tamo."

¹² O ijo was kalil, e qalieonum, ningi Qotei aqa Mondor aqa wau ojqajqa tulan arearetngeqnu. Deqa ningi na Kristen nangi singilatnjqajqa wauoqniy.

Men bulyo kumbra

¹³ Ariya nunjo ambleq di tamo bei a men bulyosim qure utru bei nanjo anjam marqa osimqa a mati endegsi Qotei pailyem, "O Abu, ni na powo ebimqa e anjam endi marsiy olo aqa damu ubtqai."

¹⁴ Ningi are qaliy. E men bulyosiy qure utru bei nanjo anjam na Qotei pailyqai di ijo mondor ijo are miligiq di unu qaji a segi pailyimqa ijo areqalo a lanja quqwas.

¹⁵ Deqa e endegyqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy pailyoqnqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy louoqnqai dego.

¹⁶ Ni ino mondor na segi Qotei pailyosim biniyqam di tamo lanaj bei a sosim ino pailyo di poiqqasai. Deqa a endegsi marqa keresai, "Ni bole maronum."

¹⁷ Bole, ni Qotei pailyoqnsim biniyeqnum di bolequja. Ariya tamo bei a ino pailyo poiqqasai di ino pailyo dena a singilatqa keresai.

¹⁸ E ningi kalil tulan bungosim bati gargekoba men bulyeqnum. Deqa e Qotei minjeqnum, "Keretonum."

¹⁹ Ariya Kristen nangi Qotei louqa koroesoqnbqa e nanjo koroq di anjam truquyala segi minjroqnit nangi qusib poinjqas di tulan bolequja. E men bulyosiy qure utru segi segi nanjo anjam olekoba totoryosiy nangi minjroqnit nangi poinjqasai di bolesai.

²⁰ O ijo was kalil, ningi angro kiñilala nangi bulosib nanarioqnaib. Ningi tamo bole bole nangi bulosib areqalo bole na soqniy. Ningi angro mom nangi dego bulosib kumbra uge qa nanariosib soqniy. Ningi qalie, angro mom nangi kumbra uge qa poinjrosaiqnu.

²¹ Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, "Tamo Koba a marqo, 'E qure utru bei bei nanjo men na ningi anjam merngit ningi ijo anjam quetbqasai.' "

²² Deqa ijo was, men bulyqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo unqasari a qa nanjo areqalo singilatosaieqnu qaji nangi aqa manwa osornjreqnu. Tamo unqasari a qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nangi qa sai. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam palontqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei

na tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji aqa manwa osornjreanu. Tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilatosaieqnu qaji nanji qa sai.

²³ Deqa Kristen koroq di ninji kalil men bulyoqnsib qure utru segi segi nanjo anjam maroqnqab di bolesai. Ninji degyqab di tamo lanaj qudei kiyo tamo qudei Qotei qaliesai qaji nanji kiyo nunjo koro miligiq gilsib nunjo anjam di qusib ninji qa marqab, “Nanji nanarionub deqa anjam di mareqnu.”

²⁴ Ariya ninji kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqnqab di tamo bei Qotei qaliesai qaji kiyo tamo lanaj bei kiyo a nunjo koro miligiq gilsim nunjo anjam di qusim a poiyyas. Yim anjam dena aqa are qametim a aqa une qa geregere qalieqas.

²⁵ Osim aqa areqalo uge kalil aqa are miligiq di uliejunu qaji di boleq atsim singa pulutosim Qotei aqa nam soqtosim ninji merjwas, “Bole, Qotei a nunjo ambleq endi unu.”

Qotei louqajqa kumbra

²⁶ Deqa ijo was, ninji Qotei louqa koroqnsibqa ninji qudei lou babtoqniy. Ninji qudei Qotei aqa anjam paltoqniy. Ninji qudei Qotei aqa uli anjam ubtoqniy. Ninji qudei men bulyoqnsib qure utru segi segi nanjo anjam maroqniy. Ninji qudei qure utru segi segi nanjo anjam aqa damu poinjim ubtoqniy. O ijo was, nunjo wau segi segi dena ninji na Kristen tamo ungasari nanji singilatnjroqniy.

²⁷ Tamo qudei nanji men bulyqa are soqnimqa ninji na minjrib nanji aiyel kiyo nanji qalub kiyo segi men bulyqab. Tamo gargekoba nanji men bulyqab di bolesai. Ariya nanji koba na turtosib men bulyaib. Bei namoqna men bulyim bei bunuqna men bulyqas. Ariya nanji men bulyosib anjam maroqniqbqa ninji na anjam ubto tamo bei minjib a nanjo anjam di aqa damu ubteme. Yim tamo ungasari kalil nanji qusib poinjrqas.

²⁸ Kristen koroq di anjam ubtqajqa tamo bei sosaiamqa men bulyo tamo nanji anjam maraib. Nanji mequmosib nanjo segi are miligiq di Qotei pailyebe.

²⁹ Ninji na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji dego minjribqa nanji aiyel kiyo nanji qalub kiyo segi anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nanji anjam palontoqnaib. Nanji anjam palontoqniqbqa tamo qudei na nanjo anjam di geregere pegiyoqnebe.

³⁰ Tamo bei a Qotei aqa anjam palontoqnim ariya Qotei na tamo bei awejunu qaji a anjam bei osoryim tamo nami anjam palonteqnu qaji a mati medabu getentim tamo di a kamba tigelosim anjam palonteme.

³¹ Ninji segi segi kalil kumbra di dauryosib Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy. Palontoqniqb Kristen kalil nanji quoqnsib poinjroqnim anjam dena nanji singilatnjroqnqas.

³² Ninji na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji minjribqa nanji nanjo segi so geregere taqatoqnsib anjam palontoqnebe.

³³⁻³⁴ Qotei a aqa segi wau kalil geregere yoqnsiqa aqa wau bei niñaqyosaieqnu. A are lawo qa utru.

Ariya ungasari nanji Kristen koroq di anjam maraib. Nanji mequmesoqnebe. Qure qure kalilq di Kristen ungasari nanji degyeqnu. Deqa ungasari nanji nanjo segi nam aguq atoqnsib nanjo tamo nanjo sorgomq di geregere mequmosib soqnebe. Agi anjam di Moses aqa dal anjamq di unu.

³⁵ Deqa Kristen koroq di ungasari nanji anjam bei aqa damu geregere qalieqajqa are soqnim ninji na nanji endegsib minjriy, “Yaintim nunjo segi talq di ninji nunjo gumbulu nanji nenemnjrib nanji na anjam aqa damu merjwab.” Ninji na ungasari nanji degsib minjriy. Di kiyayqa? Ungasari nanji Kristen koroq di anjam marqab di kumbra bolesai.

³⁶ O ijo was, Qotei aqa anjam nungoq dena namoqna brantej e? Ningi segi na Qotei aqa anjam osib nungo areqaloq di singilateb ariya Kristen tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam osaieqnu e? Sai.

³⁷ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. E Qotei aqa Mondor ti unum.” A kere degsi are qalqo. Ariya tamo di a olo endegsi poiye, “Anjam Pol na nengrenjosi qagoq qarinyo qaji endi Tamo Koba aqa segi dal anjam tinjin.”

³⁸ Tamo di a ijo anjam endi urataiq. A uratqas di ningi na endegsib minjiy, “Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.”

³⁹ Deqa ijo was, ningi Qotei aqa medabu osib anjam palontqajqa tulan singilaoqniy. Kristen koroq di tamo qudei nanngi men bulyoqniy ningi na nanngi saidnjraib.

⁴⁰ Ningi Qotei louqajqa kumbra kalil geregere taqatosib dauryosib soqniy.

15

Kristus a moisiq olo subq na tigelej

¹ O ijo was kalil, Yesus aqa anjam bole e nami palontoqnsim merngoqnem qaji di bini e olo pulutosiy ningi merngwai. Anjam di agi ningi osib singila na tigelejunub.

² E qalie, anjam e palontoqnem qaji di ningi torei ojsib nungo areqaloq di singilateb. Deqa Qotei na ningi elenjej. Ningi lanja baban na singilateb qamu Qotei a ningi elenqa keresai qamu.

³ Anjam bole e ningi merngoqnem qaji di e Kristus aqa banq na em. Anjam di tulan kobaquja. Anjam agiende. Kristus a gago une qa moiyej. Anjam di agi nengrenq di unu.

⁴ A moinaqa subq ateb. Bati qalub koboonaqa a olo subq na tigelej. Anjam di dego nengrenq di unu.

⁵ A subq na tigelosiqa Pita aqaq di brantonaq unej. Osiqa aqa angro 12 nanngoq di dego brantonaq uneb.

⁶ Osiqa bunuqna bati qujai qa a Kristen was 500 nanngoq di dego brantonaq uneb. Nanngi gargekoba bini unub. Ariya nanngi qudei morenej.

⁷ Bunuqna a Jems aqaq di dego brantonaq unej. Osiqa aqa anjam maro tamo kalil nanngoq di dego brantonaq uneb.

⁸ Olo bunuqna a ijoq di dego brantonaq unem. Unja bei a bati grotosim aqa angro ougetqas dego kere Kristus a ijoq di brantonaq unem.

⁹ E nami Qotei aqa tamo ungasari nanngi ugeugeinjroqnem. Deqa ningi e Yesus aqa anjam maro tamo bolesai edegwab di kere. Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanngi na e bunbejunub deqa ijo nam tulan aguq aiyejunu.

¹⁰ Ariya Qotei a e qa are boleiyej deqa bini e aqa anjam maro tamo unum. A e qa are boleiyej aqa kumbra di lanja ulonjosai. E aqa kumbra di osim singila na waukobaeqnum. Ijo wau di tulan kobaoqnsiq Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanngo wau bunyejunu. Ariya e ijo segi singila na wau di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyej deqa aqa singila na e wau di yeqnum.

¹¹ Qotei aqa anjam maro tamo qudei na kiyo e na kiyo wau di yeqnum di unum. Yesus a moisiq olo subq na tigelej anjam di iga kalil koba na palonteqnum. Anjam di qujai ningi osib nungo areqaloq di singilateb.

Tamo ungasari moreno qaji nanngi olo subq na tigelqab

¹² Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej anjam di iga gaigai palontoqnsim laqnum. Ariya kiyaaq nanngi qudei mareqnu, “Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai?”

¹³ Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu.

14 Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu anjam iga palonteqnum qaji di bolesai qamu nunjo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laña ulonej qamu.

15 Qotei na tamo moreño qaji nanji olo subq na tigeltjnrqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu iga Qotei aqa kumbra qa mare mare laqnum di iga gisañ anjam mare mare laqnum qamu. Agi iga endegsi mare mare laqnum, “Qotei a Kristus subq na tigeltej.”

16 Qotei na tamo moreño qaji nanji olo subq na tigeltjnrqas anjam di bolesai qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu.

17 Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu nunjo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laña ulonej qamu ninji nunjo uneq di unub qamu.

18 Deqa tamo nanji nami Kristus qa nanjo areqalo singilatosib moreñeb qaji nanji torei padaleb qamu.

19 O ijo was kalil, iga inji bole bole Kristus na mondon egwas qaji deqa tarineqnum. Ariya iga subq na olo tigelqasai anjam di bole qamu iga mandam qa inji inji qa segi tarineqnum qamu iga tulañ sougetejunum qamu. Gago so uge dena mandam tamo kalil nanjo so uge tulañ bunyejunu qamu.

20 Ariya iga degsi sougetosai. Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. Kristus a tamo kalil nami moreñeb qaji nanji qa namoosiq subq na tigelej.

21 Ninji qalie, tamo qujai Adam a une atej deqa a moiyo qa utru. Dego kere Kristus a subq na tigelo qa utru.

22 Adam aqa moma kalil nanji moreñeqnum. Dego kere Kristus aqa tamo kalil nanji olo ñambile oqab.

23 Iga gago segi segi bati dauryosim subq na tigelosim ñambile oqom. Namogna Kristus a subq na tigelej. Mondon a olo lan qureq na bamqa iga aqa segi tamo ungasari unum deqa iga dego subq na tigelqom.

24 Iga subq na tigelamqa diño bati brantqas. Bati deqa mandor nanji ti mondor uge uge ti gate kokba ti nanjo singila ti kalil Kristus na kobotjnrqas. Osim a na inji inji kalil elenosim aqa Abu Qotei aqa banq di uratqas. Yim Qotei a Mandor Koba sosim inji inji kalil di taqatqas.

25 Kristus a degyqas. Di kiyaaqa? A Mandor Koba sosim gilsim gilsim diño bati brantimqa Qotei a Kristus aqa jeu tamo kalil nanji joqsim aqa sorgomq di atim a na nanji taqatnjresqas.

26 Osim bati deqa a na aqa jeu tamo kalil nanji di kobotnjrsim ariya a moiyo dego kobotqas.

27 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na inji inji kalil elenosim Kristus aqa sorgomq di atqas.” O ijo was, Qotei na inji inji kalil di elenosim Kristus aqa sorgomq di atqas deqa iga qalieonum, Qotei a segi Kristus aqa sorgomq di sqasai.

28 Mondon Qotei na inji inji kalil di Kristus aqa sorgomq di atim soqnim Qotei aqa Niri a kamba dego Qotei aqa sorgomq di sqas. Deqa Qotei a segi na inji inji kalil di tulañ bunjrsimqa a nanjo Mandor Koba sosim bati gaigai nanji taqatnjroqnas.

29 Ninji qalie, tamo qudei na tamo moreño qaji nanji aqaryainjroqnsib nanjo sawa osib yanso eqnum. Tamo moreño qaji nanji olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu nanji kiyaaqa kumbra degyeqnum?

30 Od, tamo moreño qaji nanji olo subq na tigelqab anjam di iga mare mare laqnum. Mare mare laqnam tamo gargekoba nanji iga qa njirinoqnsib bati gaigai iga padaltgwa laqnum. Tamo moreño qaji nanji olo subq na tigelqab anjam di bolesai qamu iga kiyaaqa anjam di mare mare laqnsim dena gulbe eqnum?

³¹ O ijo was, e bole maronum, e bati gaigai moiqa laqnum. E ningi qa are qaloqnsim deqa moiqa laqnum. Ningi gago Tamo Koba Kristus Yesus beteryejunub deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

³² Jeu tamo nanqi wagme juwan bul unub deqa nanqi na e moiyoqbqa laqnum. E Efesus qureq di nanqi ti qotoqnem. E mandam qaji ingi ingi oqajqa marsim nanqi ti qotosaiqnem. Tamo moreno qaji nanqi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu iga endegi mare mare laqnum qamu, “Iga nebe kiyo moiqom deqa unqum, iga alanoqnsim gago segi jejamu qa areboleboleigoqnim ingi ti ya ti uyoqnoqom.” Degsi mare mare laqnum qamu.

³³ O ijo was kalil, tamo qudei na ningi gisanqab deqa ningi geregere nam atoqniy. Anjam bei unu di ningi qalie. Anjam agiende, “Ningi tamo uge uge nanqi koba na laqnaib. Laqnaib di nanqi na nunqo areqalo niñaqyetngibqa ningi kumbra bole uratosib nanqi daurnjqab.” Anjam degsi unu.

³⁴ Deqa ningi areqalo bole ti sosib olo une yoqnaib. Ningi quiy. Nunqo ambleq di tamo qudei nanqi Qotei qaliesai bole sai. Ningi jemaiñgwajqa deqa e ningi degsi mernqonum.

Tamo moreno qaji nanqi jejamu kiyero osib olo tigelqab?

³⁵ Ariya ijo was kalil, tamo bei na e endegi nenembqas, “Tamo moreno qaji nanqi kiyersib olo subq na tigelqab? Nanqi jejamu kiyero osib olo tigelqab?”

³⁶ O ijo was kalil, tamo di a nanariosim deqa degsi nenembqas. Ningi qalie. Kurgus bunuj breiyibqa mandamq aisim a laña mandamq di sqas. Ariya kurgus moiyo breiyib a olo nambile sosim qoqitosim oqwas.

³⁷ Kurgus kiyo saga kiyo qoqitosiq geitqo qaji di otorosim olo yagwasai. Aqa gei moiyo segi yagim dena oqwas.

³⁸ Tamo bei na kurgus yago kiyo saga yago kiyo yagimqa a olo qoqitosim oqimqa Qotei aqa segi areqalo na nanqi tanu segi segi enjqas. Nanqi tanu di uno segi segi.

³⁹ Tamo ti wagme ti qebari ti qe ti nanqi dego nanqi jejamu uno segi segi.

⁴⁰ Lan goge qaji ingi ingi nanqi uno bei. Mandam qaji ingi ingi nanqi uno bei. Lan goge qaji ingi ingi nanqi wala bei. Mandam qaji ingi ingi nanqi wala bei.

⁴¹ Sen ti bai ti bongar ti nanqi rian segi segi. Bongar kalil dego nanqi rian segi segi.

⁴² Tamo subq na tigelqab qaji nanqi kere dego. Tamo nanqi moreneqnaq nanqi jejamu subq ateqnub di qusaqnu. Nanqi subq na tigelabqa nanqi jejamu olo qusaqasai. Nanqi nambile gaigai sqab.

⁴³ Tamo nanqi moreneqnaq nanqi jejamu subq ateqnub di jejamu uge. Nanqi subq na tigelabqa nanqi jejamu tulan boledamu sqas. Tamo nanqi moreneqnaq nanqi jejamu subq ateqnub di singila saiqoji. Nanqi subq na tigelabqa nanqi jejamu singila ti sqas.

⁴⁴ Tamo nanqi moreneqnaq nanqi jejamu subq ateqnub di mandam qaji jejamu. Nanqi subq na tigelabqa nanqi jejamu lan qure qaji jejamu sqas.

Mandam qaji jejamu unu. Lan qure qaji jejamu dego sqas.

⁴⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “Adam namo qaji a mandamq endena brantej. Deqa a mandam qaji nambile osiq soqnej.” Ariya Adam bunu qaji a Mondor ti soqnej. Deqa a na iga lan qure qaji nambile egwas.

⁴⁶ Lan qure qaji nambile a namoqna brantosai. Mandam qaji nambile a namoqna brantej. Lan qure qaji nambile a bunuqna brantqas.

⁴⁷ Qotei na Adam namo qaji a mandam na gereiyej. Deqa a mandam tamo. Ariya Adam bunu qaji a lan qureq na bej.

⁴⁸ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa aqa moma kalil nanqi dego mandam tamo unub. Ariya Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa aqa tamo kalil nanqi dego lan qure qaji tamo sqab.

⁴⁹ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa iga a bulosim mandam tamo unum. Dego kere Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa mondon iga a bulosim lan qure qaji tamo sqom.

⁵⁰ O ijo was, e ningi endegsi merngwai. Qotei na mandam tamo nanngi elenqa keresai. A nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjqra keresai dego. Gago jejamu moisiq qusaeqnu qaji di nambile gaigai sqa keresai.

⁵¹ Deqa e uli anjam bei ningi endegsi merngwai. Iga kalil moiqasai. Iga kalil jejamu bulyosim jejamu bunuj oqom.

⁵² Qotei na gul bunu geten qaji anjamimqa tamo nami moreneb qaji nanngi subq na tigelqab. Deqa nanngo jejamu olo bunu qusaqasai. Iga tamo moyosai unum qaji iga dego jejamu bulyosim nanngi ti koba na jejamu bunuj oqom. O ijo was, kumbra di urur brantqatqas.

⁵³ Gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom.

⁵⁴ Bole, gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. Yim bati deqa Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, "Qotei a tulan singilaoisq deqa a qoto bunyosiq moiyo kobotej.

⁵⁵ O Moiyo, ni gaigai singilaoqnsim tamo nanngi qoto itnjreqnum. Ariya ino singila di qabi unu? A koboej. O Moiyo, ni gaigai tamo nanngi qaja na numeqnum. Ariya ino qaja di qabi unu? A koboej."

⁵⁶ O ijo was ningi quiy. Moiyo aqa qaja agi gago une. Une aqa singila agi Qotei aqa dal anjam.

⁵⁷ Ariya gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga qoto bunyoqnsim tigelejunum. Qotei a segi na iga singilatgeqnu deqa iga a tulan binjiyoqnqom.

⁵⁸ Deqa ijo was bole, ningi singila na tigelesosib Tamo Koba Yesus qa waukobaoqniy. Ningi wau di uratosib asgingaiq. Ningi qalie, ningi Yesus aqa wau ojeqnu di ningi lana wauosaieqnu. Wau di ulonqa keresai. Deqa ningi gaigai singila na wauoqniy.

16

Korin Kristen nanngi silali koroiyqab

¹ Ariya ijo was, ningi na Jerusalem Kristen nanngi qa silali koroiyiy. Silali koroiyqajqa gam di e nami Galesia Kristen nanngi osornjrnjam nanngi dauryeb. E ningi dego gam di osorngit dauryiy. Gam agiende.

² Yori bati gaigai olo nebeoqnmqa ningi segi segi silali soqnim oto oqnsib nungo segi talq di atoqniy. Bunuqna silali kobaamqa e botqa ningi nami silali ateb unu deqa urur koroiyib e na osiy qarinyit Jerusalem aiqas. Deqa bati di ningi olo silali qa namqasai.

³ E botqa ningi na tamo qudei giltjrib e nengren bei nanngi enjrsiy qarinyit nanngi silali di osib Jerusalem aiqab.

⁴ E dego aiqa are soqnim nanngi na e daurbosib iga koba na aiqom.

Pol a Korin Kristen nanngoq bqa marej

⁵ Ariya e mati Masedonia sawa ambleq na walwelosiy aisiy dia Kristen nanngi unjrsiy bunuqna e nungoq bqai.

⁶ E nungoq bosiy ningi koba na sqai kiyo. E qaliesai, e bati olekoba kiyo ningi koba na soqnit ulili bati koboqas. E ningi koba na sosiy olo uratngosiy sawa beiq gilqa laqnit ningi na e silali qa aqaryaibib e gilqai.

⁷ Ijo are endegsi unu. E bati truquyala ningi koba na sqasai. Tamo Koba a na odbimqa e bati olekoba ningi koba na sqai.

⁸ Ariya e Efesus qureq endi soqnit Juda nanngo yori bati koba nam Pentikos di brantqas.

⁹ Qotei na gam waqtetbej deqa e qure endia Yesus aqa wau yoqnsim tamo ungasari gargekoba nanği are bulyetnjreqnum. Yeqnam jeu tamo gargekoba nanği ijo wau di ugeugeiyqajqa laqnum.

¹⁰ Timoti a nungoq bamqa ninği a osib gereiyiy. Yim a ulaqasai. A ninği koba na are lawo sqas. Ninği quiy. Timoti a e ombla Tamo Koba aqa wau ojeqnum.

¹¹ Deqa tamo bei na Timoti aqa ñam ugetaiq. Ariya Timoti a olo ninği uratngosim walwelqa laqnumqa ninği a silali qa aqaryaiyosib lawo na suweiyib a olo ijoq bqas. A Kristen was qudei nanği koba na ijoq bqab deqa e nanği qa tarinqonqai.

¹² Gago was Apolos a endi unu. E a qa ninği saingit quiy. E bati gargekoba singila na Apolos minjoqnem, “Gago Kristen was qudei nanği Korin Kristen nanngoq giloqrib ni nanği daurnjrsim gile.” Onaqa a gilqa uratoqnej. Bunuqna a nungoq bqajqa bati kereamqa a nungoq bqas.

Pol aqa anjam mutu qudei

¹³ Ariya ijo was, ninği geregere ñam atoqniy. Osib singila na tigeloqnsib Yesus qa nungo areqalo singilatoqniy. Ninği gulbe bei qa ulaaib. Ninği singila na soqniy.

¹⁴ Osib ninği kumbra bei yqa maroqnsib qalaqalaiyo kumbra na yoqniy.

¹⁵ Tamo kalil Akaia sawaq di unub qaji nanği are bulyosaisonabqa Stefanas aqa tal qujai nanği namoqna are bulyeb. Stefanas aqa tal qujai nanği Qotei aqa tamo ungasari nanği qa wauoqnsib unub. O ijo was ninği di qalie. Deqa e ninği singila na endegsi merngwai.

¹⁶ Ninği tamo deqaji nanngo sorgomq di geregere soqniy. Sosib tamo kalil Qotei aqa wau ojeqnum qaji nanngo sorgomq di dego soqniy.

¹⁷ Nungo ambleq dena Stefanas na Fortunatus na Akaikus na nanği qalub ijoq beb deqa e tulan areboleboleibej. Ninği kalil ijoq bqa keresai deqa nanği kamba ijoq beb.

¹⁸ Bosib ijo are latetbeb. Nanği nami nungo are dego latetngoqneb. Deqa ninği tamo deqaji nanği qa tulan areboleboleingoqneme.

¹⁹ Ariya tamo ungasari Esia sawaq endi Qotei qa loueqnub qaji nanği na ninği kaiyeingonub. Akwila Prisila wo nanği aiyel dego ninği qa tulan areboleboleinjreqnu deqa nanği Tamo Koba aqa ñam na ninği kaiyeingonub. Tamo ungasari kalil nanngo aiyel talq di Qotei qa loueqnub qaji nanği dego ninği kaiyeingonub.

²⁰ Kristen was kalil qure endia unub qaji nanği na dego ninği kaiyeingonub. Ariya ninği na nungo Kristen was nanği segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanği yeqnum.

²¹ E Pol. E ijo segi ban na kaiye anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

²² E ijo anjam getentqai. Tamo bei a Tamo Koba Yesus qalaqalaiyqasai di Qotei na kamba tamo di qoreiyosim ñolawotqas. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²³ Tamo Koba Yesus a ninği qa are boleiyeme.

²⁴ E Kristus Yesus aqa ñam na ninği kalil qalaqalaingeqnum. Bole.

2 KORIN

Pol a Yesus Kristus aqa wau tamo

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenngrenjonum. Nenngrenjosim ningi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil Akaia sawaq di unub qaji nanngi qa ti qarinyonum.

² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Qotei a gago are latetgeqnu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Abu unu deqa a iga qa dulqajqa utru. A gago are tulan latetgwajqa Qotei.

⁴ Deqa a gago gulbe kalil qa iga are latetgeqnu. A kumbra degyeqnu deqa iga na olo kamba Kristen tamo ungasari gulbe ti unub qaji nanngo are latetnjreqnum.

⁵ Kristus a jaqatin koba qoboiey deqa iga a ombla jaqatin koba qoboieyqnum. Dego kere Kristus a are tulan laesonaqa iga a ombla are tulan laejunum.

⁶ O ijo was kalil, aqo Timoti wo gulbe eqnum di aqa utru agiende. Gago gulbe dena Qotei na nunngo are latetngosim ningi elenqas. Ariya Qotei na gago are latetgeqnu di aqa utru agiende. Kumbra dena dego Qotei na nunngo are latetngoqnqas. Yimqa jaqatin iga qoboieyqnum qaji di ningi dego qoboioqnsib singila na tigelesqab.

⁷ Iga ningi qa gago areqalo singilatosim endegsi mareqnum, bole, ningi singila na tigelesqab. Iga qalieonum, ningi iga ti beterosim jaqatin eqnum deqa Qotei na ningi iga ti gago are latetgoqnqas.

⁸ O ijo was kalil, iga Esia sawaq di gulbe kobaquja item. Gulbe dena iga ugeugeigosiqa gago singila tulan bunyej. Deqa iga endegsi are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. O ijo was, ningi gago gulbe deqa qalieoiy.

⁹ Bole, iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. Anjam pegiyo tamo na tamo bei minjqas, “Ni une ti unum deqa ni moiqam.” Dego kere iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. Qotei na gulbe di iga egej. Di kiyaaqa? Iga gago segi singila qa are qalaim deqa. Iga Qotei aqa singila qa are qaloqnqom. Agi a na qujai moiyo tamo nanngi olo subq na tigeltnjreqnu.

¹⁰ O ijo was, gulbe dena iga moiyoqngwa laqnaqa Qotei na gulbe di taqal atetgej. Bunuqna dego a na gago gulbe taqal atetgoqnqas. Deqa iga Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mareqnum, bole, a na olo gago gulbe taqal atetgoqnqas. Yim iga bole sqom.

¹¹ O ijo was ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa Qotei a nunngo pailyo de ti tamo ungasari gargekoba nanngo pailyo ti quoqnsim iga aqaryaigoqnqas. Gam dena ningi na dego iga aqaryaigoqnqab. Yim tamo ungasari gargekoba nanngi Qotei tulan binjiyoqnqab.

Pol a Kristen nanngi gisanjnrosaiqnej

¹² O was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, e kumbra bole tintin segi dauryoqnsim unum. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqnu. Kumbra bole kalil Qotei na osorbeqnu qaji di segi e dauryoqnsim unum. E mandam tamo nanngo powo na kumbra di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleioqnsiq kumbra osorbeqnu qaji di segi e yeqnum. Deqa e na tamo ungasari kalil nanngi kumbra bole gaigai enjreqnum. Agi e na ningi dego kumbra tulan boledamu enjoqnem.

¹³⁻¹⁴ Ijo anjam endi ningi sisiyosib poingwajqa deqa e nenngrenjonum. Bole, ijo anjam qudei qa ningi geregere poingosai unu. Ariya ijo are endegsi unu. Ningi ijo anjam kalil

qa poingekritim gilsib diŋo bati itqab. Yim gago Tamo Koba Yesus a olo bqajqa batiamqa niŋgi e qa tulaŋ areboleboleiŋgim e kamba dego niŋgi qa tulaŋ areboleboleibqas.

¹⁵⁻¹⁶ Ijo are miligiq di e nami qalieem, niŋgi ijo kumbra kalil qa tulaŋ areboleboleiŋgim sqab. Utru deqa e na niŋgi merngem, “E mati nuŋgoq bosiy niŋgi uratŋgosiy Masedonia sawaq gilsiy dena puluosiy nuŋgoq olo bqai.” Od, e bati aiyel nuŋgoq bqajqa are qalem. Di kiyaaqa? Qotei na niŋgi gereiŋgo aiyelŋgwajqa deqa. E nuŋgoq olo bosiy dena Judia sawaq aiqa laqnitqa niŋgi silali qa aqaryaibibqa e gamq di iŋgi bei qa truquaim deqa ti are qalem.

¹⁷ Niŋgi endegsib are qaleqnu b kiyo, “Pol aqa anjam di a dauryosai. A na iga gisanjeŋ. A mandam tamo naŋgo kumbra dauryoqnsiq deqa a anjam bei maroqnsiq olo urateqnu. A laŋa odoqnsiq olo saideqnu.” O ijo was niŋgi e qa degsib are qalaib.

¹⁸ Qotei a tamo bole unu deqa a aqa segi anjam kalil dauryeqnu. Deqa e dego anjam bole segi niŋgi merngeqnum. E laŋa odoqnsim olo saidosaieqnum.

¹⁹ Nami aqo Timoti wo Sailas ombla na wauoqnsim Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam palontoqnsim niŋgi merngoqnem. Niŋgi qalie, Yesus a dego laŋa odoqnsiq olo saidosaieqnu. A gaigai Qotei aqa ñam na odeqnu.

²⁰ Qotei a nami iŋgi bole bole iga egwajqa marej. Kristus a odeqnu deqa Qotei na iŋgi di iga egwas. Deqa iga Kristus aqa ñam na mareqnum, “Bole.” Osim iga Qotei aqa ñam soqteqnum.

²¹ Qotei a segi na niŋgi iga ti singilatgeqnu. Singilatgeqnaqa niŋgi iga ti Kristus beterye-junum. A na qujai iga aqa segi qa marsiq giltgej.

²² Osiqa aqa toqor egsiqa gago are miligiq di atej unu. Aqa toqor di aqa Mondor Bole. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna iŋgi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

Pol a Korin Kristen naŋgi gulbe enjra uratosiq deqa a nuŋgoq olo bosai

²³ O ijo was, e Qotei aqa ñam na niŋgi endegsi merngwai. E niŋgi gulbe enjra uratosim deqa e olo Korin qureq bosai.

²⁴ Nuŋgo areqalo Yesus qa singilateqnu b qaji di iga na laŋa taqatosai qnum. Iga niŋgi ti koba na Yesus aqa wau ojeqnum. Di kiyaaqa? Niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgwajqa deqa. Iga qalieonum, niŋgi nuŋgo areqalo Yesus qa geregere singilatosib tigelejunub.

2

¹ Ariya e olo Korin qureq bosai. E marem, e olo are gulbe na nuŋgoq bqasai.

² E niŋgi are gulbetetŋwai di tamo yai na olo ijo are boletetbqas? Niŋgi segi na ijo are boletetbqa kere.

³ Deqa e nuŋgoq olo bosiy are gulbe oqa uratonum. E nuŋgoq bosiy areboleboleibqas di kere. Utru deqa e anjam bei nami nenngrenyosim nuŋgoq qarinyem. E qalieem, e areboleboleibqas di niŋgi kalil dego ijo arebolebole di unsib e koba na areboleboleigwas.

⁴ Bole, e are gulbe ti akam ti sosim anjam di nenngrenyem. E niŋgi are gulbetetŋwa osim anjam di nenngrenyosai. E niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnum di niŋgi qalieqajqa deqa e anjam di nenngrenyem.

Niŋgi na tamo une atej qaji aqa une kobotetiy

⁵ Tamo qujai nami une atej qaji di aqa une qa e anjam koba merngwasai. Tamo dena e are gulbetetbosai. A niŋgi kalil are gulbetetŋgej.

⁶ Aqa une aqa awai uge niŋgi gargekoba na a yeb di kereqo.

⁷ Deqa bini niŋgi olo aqa une kobotetosib aqa are latetiy. Yim a are boleqas. Niŋgi degyqasai di a olo are tulaŋ gulbe ti so uge.

⁸ Deqa niŋgi a olo qalaqalaiyo kumbra osoryoqniy. Yim a qalieqas, niŋgi a torei qoreiyosai.

⁹ E nungo kumbra tenemtosiyo ningi ijo anjam kalil dauryeqnub kiyo sai kiyo di qalieqajqa deqa e nami anjam nengrenyosim nungoq qarinyem.

¹⁰ Ningi tamo bei aqa une kobotetqab di e kamba dego aqa une kobotetqai. E tamo bei aqa une kobotetqai di e ningi qa osiy Kristus aqa njanjalaq di kobotetqai.

¹¹ Tamo uge Satan na iga gisanjosim ugeugeigaim deqa e degyqai. Satan aqa areqalo uge ti aqa uli kumbra ti di iga bole qalieonum.

Pol a Taitus unqa marej

¹² O ijo was kalil, e Kristus aqa anjam bole palontqa osim walwelosim Troas qureq di brantem. Brantonam Tamo Koba a na gam waqtetbonaqa e dia aqa wau ojoqnm.

¹³ Bati di e ijo was Taitus itosai deqa e a qa are koba qaloqnm. Deqa e Troas Kristen nanji olo uratnjrsim Masedonia sawaq gilem.

Yesus aqa wau tamo nanji qoto bunyeqnum

¹⁴ Qotei a gaigai iga aqaryaigeqnaqa iga Kristus aqa singila na qoto bunyeqnum. Deqa e Qotei tulan binjyeqnum. Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji Qotei qa bole poinjreqnu. Nanjo powo di saban quleq ti bolequja bul.

¹⁵ Od, gago wau di qurem quleq ti bul Kristus na Qotei atraiyeqnu qaji. Quleq di tamo ungasari Qotei na elenjeqnu qaji nanji ti tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanji ti nanjoq aiyeqnu.

¹⁶ Quleq dena tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanji moyotnjreqnu. Osiqa tamo ungasari Qotei na elenjeqnu qaji nanji nambile enjreqnu. Tamo yai nanji Qotei aqa wau di yqa kere? Tamo dego bei sosai.

¹⁷ Ningi qalie, Qotei aqa anjam maro tamo gargekoba nanji silali oqajqa deqa osib Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Ariya iga nanji bul sai. Qotei na iga wau egej deqa iga gisan na wauosaieqnum. Iga Kristus koba na are qujaitosim Qotei aqa njanjalaq di aqa anjam mare mare laqnum.

3

Yesus aqa wau tamo nanji anjam bunuj mare mare laqnum

¹ Iga gago segi nam soqtqajqa are unu e? Sai. Tamo qudei na kiyo ningi na kiyo iga qa anjam bolequja nengrenyqab di unum. Ningi na kiyo tamo qudei na kiyo anjam bolequja di sisiyosib gago nam soqtetgwab di dego unum. Iga deqa are qalosaieqnum.

² Ningi segi nengren bulosib gago kumbra qa saqnsib laqnum. Ningi nengren bul unub deqa tamo kalil nanji nengren di sisiyoqnsib iga qa poinjreqnu. Nengren di gago are miligiq di unu.

³ Kristus a segi na anjam di nengrenyobulej. Nengren di Kristus aqaq na bosiq boleq di unu. Nengren di ningi segi. Agi iga ningi wauetngeqnum. Kristus a mandam tamo bei aqa singila na anjam di nengrenyosai. A Qotei nambile gaigai unu qaji aqa Mondor aqa singila na anjam di nengrenyej. A meninq di nengrenyosai. A tamo ungasari nanjo are miligiq di nengrenyej.

⁴ Anjam di aqa utru agiende. Qotei a Kristus aqa nam na iga wau egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Qotei na aqa wau di geregere boletqas.

⁵ Bole, iga segi na wau di yqa keresai. Deqa iga gago segi singila na Qotei aqa wau yeqnum degsi marqa keresai. Qotei a segi na iga singila egeqnaqa iga aqa wau yeqnum.

⁶ Gago wau agiende. Iga Kristus aqa anjam bunuj palontoqnsim laqnum. Anjam bunuj di tamo qudei na dal anjamq di nengrenyosai. Qotei aqa Mondor a segi na babtej. Dal anjam na tamo ungasari nanji moyotnjreqnu. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo ungasari nanji nambile enjreqnu.

⁷ Od, dal anjam na tamo ungasari nanji moyotnjreqnu. Dal anjam aqa wau agide. Dal anjam di Qotei a nami meninq di nengrenyonaqa a rian ti brantej. Deqa Moses

aqa ulatamu rianonaqa Israel tamo ungasari nanqi aqa ulatamu koqyqa keresai. Nam qamotnjrej. Bunuqna rian di olo koboej.

⁸ Ariya Mondor aqa wau bunuj unu. Aqa wau dena dal anjam aqa wau tulan bunyejunu. Mondor aqa wau di olo torei rianosi qogoej.

⁹ Dal anjam aqa wau agiende. A na gago une qa iga mergoqnsiq padaltgeqnu. Bole, dal anjam aqa wau di nami rian ti bej. Ariya Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam babtej. Wau di olo tulan rian koba ti bej. Rian dena dal anjam aqa rian tulan bunyejunu.

¹⁰ Wau bunuj di rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu. Deqa iga wau namij aqa rian uneqnum di a torei koboej.

¹¹ Wau namij di gaigai sqa keresai. A koboqas. Bole, a rian ti bej. Ariya wau bunuj gaigai sqas qaji a olo tulan rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu.

¹² Rian koba di mondon bosim gaigai gagoq di sqajqa deqa iga tarinoqnsim unum. Deqa iga ulaosaieqnum. Iga rian deqa mare mare laqnum.

¹³ Iga Moses soqnej dego sai. Moses aqa ulatamu rian ti soqnej deqa a gara mutu oqnsiqa dena aqa ulatamu kabutoqnej. Di kiyaaqa? Israel nanqi unaib deqa. Ariya wau namij aqa rian di koboej.

¹⁴ Israel nanjo areqalo getenjnresojnej deqa nanqi anjam namij sisiyoqneb di nanjo areqalo gara mutu na kabutobulesojnej. Nanqi nami deqsib soqneb agi bini unub. Tamo bei na gara di taqal atqa keresai. Kristus a segi na gara di olo taqal ateqnu.

¹⁵ Od, bati gaigai Israel nanqi Moses aqa dal anjam sisiyeqnum di nanjo areqalo gara mutu na kabutobulejunu. Nanqi nami deqsib soqneb agi bini unub.

¹⁶ Ariya tamo nanqi are bulyosib Tamo Koba aqa areq bqab di Qotei na gara di olo taqal atetnjrqas.

¹⁷ Tamo Koba a segi Mondor. Ningi Tamo Koba aqa Mondor ti sqab di nunjo une na ningi olo taqatngwa keresai. Ningi bole sqab.

¹⁸ Deqa gago ulatamu olo kabuesqasai. Iga kalil Tamo Koba aqa rian ya jeqiloq di unobuloqnqom. Unoqnim rian di gagoq di tulan kobaoqnimqa dena iga Tamo Koba a segi buloqnsim sqom. Tamo Koba a na kumbra di iga egeqnu. Tamo Koba a segi Mondor Bole.

4

Qotei aqa wau tamo nanqi web bul unub

¹ Qotei a iga qa dulosiqa wau egej deqa iga aqa wau di ojrajqa asgigosaieqnu.

² Kumbra uge uge kalil tamo nanqi na ulitoqnsib yeqnum qaji di iga olo qoreiyeqnum. Iga gisan kumbra na walweloisaieqnum. Iga Qotei aqa anjam bubulyosaieqnum. Iga boleq di anjam bole segi mareqnum. Deqa tamo kalil nanqi gago kumbra di unoqnsib nanjo are miligiq di qalieeqnub, iga Qotei aqa namgalaq di wau bole yeqnum.

³ Ariya tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanqi Yesus aqa anjam bole iga palonteqnum qaji di aqa utru poinjrosaiqnu.

⁴ Mandam endeqa gisan qotei Satan a na tamo ungasari Kristus qa nanjo areqalo singilatosaieqnum qaji nanjo areqalo getentetnjrejunu. Deqa Kristus aqa anjam bole nanjo are miligiq aiqa keresai. Nanqi Kristus aqa suwan unqa keresai dego. Kristus a segi Qotei. A segi rian ti unu.

⁵ Ningi quiy. Iga gago segi kumbra qa saosaieqnum. Iga anjam endegsi palonteqnum, “Kristus Yesus a gago Tamo Koba unu deqa iga aqa nam na ningi wauetngeqnum.” Iga anjam degsi palonteqnum.

⁶ Tulan nami Qotei a ingi ingi kalil gereiyqa osiqa endegsi marej, “Ambru aqaq na suwan brantqas.” Ariya bunuqna Qotei aqa suwan di gagoq bosiqqa gago are miligi

suwantetgej. Deqa iga Kristus aqa ulatamu geregere uneqnum. Kumbra dena iga suwan bole unoqnsim Qotei aqa rian poigeqnu.

⁷ O ijo was, ingi tulan boledamu iga deqa mare mare laqnum qaji di gagoq di unu. Bole, iga singila saiqoji unum. Iga web jagi na gereiyo qaji di bul unum. Deqa tamo kalil nanngi iga nugoqnsib endegsib qalieeqnub, “Pol a aqa segi singila na wau di yosaieqnu. A Qotei aqa singila kobaquja na wau di yeqnu. Singila dena mandam qaji singila tulan bunyejunu.” Tamo kalil nanngi degsib qalieeqnub.

⁸ Gulbe segi segi gargekoba gagoq beqnu. Ariya gulbe dena iga padaltgosaieqnu. Ingi ingi gargekoba na gago areqalo niñaqyetgeqnu. Ariya ingi ingi dena gago areqalo torei ugetetgosaieqnu.

⁹ Jeu tamo nanngi na iga jaqatin egeqnu. Ariya Qotei a deqa iga uratgosaieqnu. Jeu tamo nanngi dena iga lugoqnsib neiotgeqnu. Ariya nanngi na iga torei ugeugeigosaieqnu.

¹⁰ Gago jejamuq di tamo ungasari nanngi gaigai Yesus aqa moiyo unobuleqnu. Deqa Yesus aqa nambile dego gago jejamuq di branteqnaq nanngi uneqnub.

¹¹ Iga Yesus aqa wau ojeqnum deqa jeu tamo nanngi na bati gaigai iga moiyoqwa laqnu. Nanngo kumbra dena Yesus aqa nambile dego gago jejamuq di branteqnaq tamo ungasari nanngi uneqnub.

¹² Deqa moiyo a gagoq di waueqnu. Ariya nambile a nungoq di waueqnu.

¹³ Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji a gagoq di branteqnu. Anjam agiende, “E Qotei qa ijo areqalo singilateqnum deqa e aqa anjam mare mare laqnum.” O ijo was, iga dego Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa anjam mare mare laqnum.

¹⁴ Iga qalieonum, Qotei na Tamo Koba Yesus subq na tigeltaj deqa mondon a na iga dego subq na tigeltawas. Osim iga ninngi ti joqsim Yesus aqa areq osi oqwas.

¹⁵ E anjam di ninngi merngonum. Di kiyaaqa? E qalieonum, kumbra kalil gagoq di branteqnu qaji dena ninngi aqaryaingeqnu. Gam dena Qotei a tamo ungasari tulan gargekoba nanngi qa are boleiyeqnu. Deqa nanngi Qotei binjiyoqnsib aqa nam soqteqnu.

Iga lan qure qaji ingi ingi qa are qaleqnum

¹⁶ Deqa iga Qotei aqa wau oqajqa asgigosaieqnu. Bole, gago jejamu a uge qa laqnu. Ariya gago are miligi a bati gaigai olo boleqnsiq singilaeqnu.

¹⁷ Iga qalieonum, gulbe ti jaqatin ti iga bini qoboieqnum qaji di tulan kokba sai. Nanngi sokiñalayosib koboqab. Iga gulbe di eqnum deqa iga qalieonum, mondon iga lan qureq di so bole gaigai sqom. Ingi bole bole iga mondon oqom qaji di tulan boledamu. Ingi bole bole dena mandam qa ingi ingi tulan bunjrejunu.

¹⁸ Ingi ingi iga gago namdamu na uneqnum qaji di sokiñalayosim koboqas. Deqa iga ingi ingi di koqyosaieqnum. Ingi bole bole iga gago namdamu na unqa keresai qaji di bati gaigai sqas. Deqa iga ingi bole bole di koqyoqnsim unum.

5

¹ Iga qalie, gago mandam qaji jejamu endi torei ugeqas. Gago jejamu endi gago tal bul. Mondon Qotei na olo tal bei iga egwas. Tal di tamo bei na gereiyosai. Tal di lan qureq di bati gaigai sqas.

² Iga bini mandam qaji talq endi unum deqa iga akamoqnsim unum. Iga gago lan qure qaji tal osim gara bul jugwajqa deqa are koba unu.

³ Iga tal di jugwom di iga olo lana sqasai. Iga jejamu bunuj oqom.

⁴ Iga mandam qaji talq endi unum deqa iga are gulbeiqnaqa akamoqnsim unum. Iga jejamu bunuj osim gara bul jugwajqa are qaleqnum. Od, iga gago jejamu moiqas qaji endi uratosim olo jejamu nambile sqas qaji di oqajqa are qaleqnum. Iga jejamu saiqoji sqajqa asgigeqnu.

⁵ Nambile sqajqa gam di Qotei a segi na gereiyetgosiqa aqa Mondor iga egej. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna inji bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

⁶ Deqa iga gaigai are singilatoqnsim unum. Iga qalie, iga mandam qaji jejamu ti unum deqa iga lan qureq di Tamo Koba a ombla sosaiunum.

⁷ Bini iga Yesus unosaieqnum. Ariya iga a qa gago areqalo singilatoqnsim walweleqnum.

⁸ Od, iga gago jejamu endi uratosim oqsim Tamo Koba a ombla sqajqa are qaleqnum. Lan qure a gago qure utru sqas.

⁹ Deqa iga bini mandamq endi sqom kiyo lan qureq oqsim dia sqom kiyo di unqum. Iga kumbra Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di dauryqajqa are qaleqnum.

¹⁰ Iga qalieonum, mondonj iga kalil Kristus aqa ulatamuq di tigelamqa a na gago kumbra qa iga pegigwas. Iga mandamq endi sosimqa iga kumbra bole yoqnem kiyo kumbra uge yoqnem kiyo di a unsim awai segi segi egwas.

Iga tamo unqasari nanjo are bulyetnjrqajqa deqa waueqnum

¹¹ Iga Tamo Koba a qa ulaoqnsim aqa sorgomq di unum deqa iga tamo unqasari nanjo are bulyetnjreqnum. Iga wau di ugetosaieqnum. Qotei a iga qa qalie bole. Nunjo are miligiq di ninji dego iga qa qalie bole. E degsi are qalonum.

¹² O ijo was, iga gago segi nam soqtqa marsim anjam endi nengrenyosai. Ningi gago kumbra qa areboleboleingwajqa deqa are qalsim anjam endi nengrenyonum. Tamo qudei nanji lanj baban na kumbra bole yqajqa arearetnjreqnu. Nanji are miligiq na kumbra bole yqajqa arearetnjrosaieqnu. Deqa ijo was, ninji na tamo nanji di tingitnjroqnsib dalnjroqniy.

¹³ Tamo nanji di endegsib mareqnum, “Pol a nanari tamo.” Nanjo anjam di bole. Iga Qotei qa are qalsim nanari tamo unum. Ariya iga ninji qa are qalsim areqalo bole ti unum.

¹⁴ Kristus na iga tulan qalaqalaigej aqa kumbra dena gago areqalo tigeltetgeqnaqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Yesus a iga kalil qa moiyej deqa iga kalil dego morenobulem.

¹⁵ Od, a iga kalil qa moiyej. Iga nambile unum deqa iga gago segi jejamu qa are qalsim walwelqasai. Yesus a iga qa moisiq olo subq na tigelej deqa iga a qa are qaloqnsim walweloqnum.

¹⁶ Deqa bini iga gago areqalo namij na tamo unqasari nanji peginjrosaieqnum. Bole, nami iga gago areqalo namij na Kristus pegiyoqnem. Ariya bini iga degyosaieqnum.

¹⁷ Deqa tamo bei a Kristus beteryesqas di Qotei na aqa are bulyetimqa a tamo bunuj brantqas. Ninci quiy. Aqa kumbra namij torei koboej. Kumbra bunuj olo brantej.

¹⁸ Kumbra bunuj di Qotei aqag na bej. Nami iga Qotei ti jeu sonamqa Qotei a olo Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa bini iga a ombla are qujaitosim unum. Jeu kobotqajqa wau di Qotei na iga egej deqa iga aqa anjam mare mare laqnum.

¹⁹ Anjam agiende. Tamo unqasari mandamq endi unub qaji nanji nami Qotei ti jeu sonabqa Qotei na nanji a ombla are qujaitosib sqajqa marsiq Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa a nanjo une qa olo are qalosaieqnu. Iga Kristus aqa anjam di mare mare laqajqa deqa Qotei na wau egej.

²⁰ Kristus na iga qaringej deqa Qotei a gago medabu na tamo kalil nanji metnjreqnu. Iga Kristus aqa anjam palontoqnsim tamo kalil nanji endegsi metnjreqnum, “Ninci jeu kumbra uratosib bosib Qotei ombla are qujaitosib soqniy.”

²¹ O ijo was, Qotei na iga aqaryaigwa marsiq deqa a gago une kalil osiq Kristus aqa qawarq di atnaqa a une tamo bulej. Kristus a segi une yosaieqnu. Deqa iga Yesus beteryosim dena iga Qotei aqa segi tamo bole une saiqoji sqom.

6

Qotei aqa wau tamo nan̄gi gulbe iteqnub

¹ Iga Qotei ombla waueqnum deqa iga nin̄gi singila na endegsi mer̄ngwom, “Qotei a nin̄gi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di nin̄gi lāna urataib.”

² Agi Qotei a nami marej, “E ni padalo sawaq dena oqajqa bati atem. Bati di brantonaqa e ino pailyo qusim ni aqaryaimem.” O was nin̄gi quiy. Qotei na iga aqaryaigwajqa bati brantqo. A na iga padalo sawaq dena elenqajqa bati bini qujai.

³ Tamo un̄gasari nan̄gi gago wau endi uge qa marsib ulon̄osib uneq aiyai deqa iga na nan̄gi kumbra uge bei osornjrosaieqnum.

⁴ Iga Qotei aqa wau tamo unum deqa iga gaigai tamo un̄gasari kalil nan̄gi kumbra bole osornjreqnum. Iga singila na tigeloqnsim gulbe qoboieqnum. Gago gulbe agiende. Tamo qudei na iga ugeugeiqnub. Une bei bei na iga niñagwa laqnu. Iga are jaqatin̄geqnu.

⁵ Jeu tamo nan̄gi toqon̄ na iga lugoqnsib tonto talq di breigeqnum. Osib murqumyoqnsib iga qa anjam uge uge mareleqneqnum. Iga gaigai nes na ti jaqatin̄ na ti waukobaeqnum. Iga geregere nejiosaieqnum. Iga bati gaigai mam ti laqnum.

⁶ Iga gulbe kalil di oqnsim kumbra bole jiga saiqoji dauryeqnum. Iga qalie bole ti unum. Iga urur minjin̄ oqosaieqnu. Iga na tamo un̄gasari nan̄gi kumbra bole bole enjreqnum. Iga Qotei aqa Mondor Bole aqa singila oqnsim unum. Iga na tamo kalil nan̄gi qalaqalainjreqnum. Iga lāna medabu na nan̄gi qalaqalainjrosaieqnum.

⁷ Iga Qotei aqa anjam bole gaigai mareqnum. Iga Qotei aqa singila oqnsim waueqnum. Iga gago ban̄ wo na ti ban̄ qonan̄ na ti qoto qa in̄gi in̄gi ojoqnsim dena kumbra bole tintin̄ dauryoqnsim waueqnum.

⁸ Tamo qudei nan̄gi gago ñam soqteqnum. Ariya tamo qudei nan̄gi gago ñam olo ugeteqnub. Tamo qudei nan̄gi iga yomuigeqnum. Ariya tamo qudei nan̄gi olo gago kumbra bole babteqnum. Tamo qudei nan̄gi are qaleqnum, iga gisañ tamo. Sai. Iga anjam bole segi mareqnum.

⁹ Tamo qudei nan̄gi iga qa qaliesai. Ariya tamo gargekoba nan̄gi iga qa bole qalieeqnub. Iga moiyo tamo bulonum. Ariya iga olo ñambile unum. Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq deqa iga gulbe egeqnu. Ariya gulbe dena iga moiyoqnsiaieqnu.

¹⁰ Iga are gulbeigeqnu. Di un̄gum. Iga gaigai areboleboleigeqnu. Iga ñoro saiqoji unum. Di un̄gum. Iga na tamo un̄gasari nan̄gi aqaryainjreqnam nan̄gi lañ qure qaji ñoro koba elen̄eqnub. Iga in̄gi in̄gi saiqoji unum. Di un̄gum. Iga in̄gi bole bole kalil olo ejunum.

¹¹ O Korin tamo un̄gasari, iga anjam kalil endi boleq atsim nin̄gi mer̄ngonum. Iga gago are miligi waqtosim nin̄gi en̄gekritonum.

¹² Iga gago are miligi getentosai. Iga nin̄gi tulañ qalaqalain̄geqnum. Ariya nin̄gi nun̄go are miligi getentejunub. Nin̄gi iga koba na are qujaitosaieqnum.

¹³ Nin̄gi ijo an̄gro bul unub deqa e nin̄gi endegsi mer̄ngwai. Iga gago are miligi waqtosim nin̄gi qalaqalain̄geqnum dego kere nin̄gi kamba nun̄go are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy.

Iga Qotei aqa atra tal bul unum

¹⁴ Tamo un̄gasari Kristus qa nan̄go areqalo singilatosaieqnum qaji nan̄go kumbra nun̄go kumbra ti ombla kerekere sai. Deqa nin̄gi nan̄gi ti beterosib koba na laqnaib. Nin̄gi kumbra bole dauryo qaji tamo unub. Ariya nan̄gi Qotei aqa dal anjam gotran̄yo qaji tamo unub. Deqa nin̄gi nan̄gi ti beterqa kere e? Sai. Nin̄gi suwan̄oq di unub. Ariya nan̄gi ambruq di laqnum. Deqa nin̄gi nan̄gi ti beterqa kere e? Sai.

¹⁵ Kristus Satan wo nan̄gi aiyel are qujaitosib ombla sqa kere e? Keresai. Nin̄gi Kristus qa nun̄go areqalo singilateqnum. Tamo un̄gasari qudei nan̄gi Kristus qa nan̄go areqalo

siŋgilatosaieqñub. Deqa niŋgi naŋgi ti areqalo qujaitosib ombla sqa kere e? Di dego keresai.

¹⁶ Qotei aqa atra tal ti gisaŋ qotei naŋgo atra tal ti beterosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. Qotei ŋambile gaigai unu qaji aqa atra tal agi iga segi. Deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, “E naŋgo ambleq di sosiy walweloqñqai. E naŋgo Qotei sqai. Naŋgi ijo segi tamo unŋasari sqab.”

¹⁷ Tamo Koba a nami degsi marsiqa olo anjam bei dego endegsi marej, “ ‘Niŋgi na tamo unŋasari e qa qaliesai qaji naŋgi uratñrsib sasaloiy. Niŋgi naŋgo kumbra jigat bei ojaib. Ojŋasai di e niŋgi elenjosiy boletñgwai.

¹⁸ Osiy e nuŋgo Abu soqñit niŋgi ijo segi anŋro tiŋtiŋ sqab.’ Tamo Koba siŋgila ti unu qaji a nami degsi marej.”

7

¹ O ijo was bole, iŋgi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. Deqa kumbra jigat kalil gago jejamu ti gago are miligi ti di unub qaji di iga torei uratekriŋqom. Osim dena iga Qotei aqa ŋamgalaq di une saiŋqoji sosim a qa ulaoqñqom. Ulaoqñsim gago jejamu ti gago are miligi ti torei Qotei yekritosim aqa segi kumbra boleq di sosim dauryoqñqom.

Pol a Korin Kristen naŋgi qa tulaŋ areboleboleiyej

² Deqa niŋgi nuŋgo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqñiy. Iga nami tamo qudei kumbra uge bei enjrosaiioqñem. Iga tamo qudei ugeugeinjrosaiioqñem. Iga tamo qudei naŋgo iŋgi iŋgi gisaŋ na yainjrosaiioqñem.

³ E nuŋgo jejamuq di une qametñgwa osim anjam endi mernŋosai. Agi e maronum, iga niŋgi tulaŋ qalaqalaingeqnum. Deqa iga moiŋom kiyo iga ŋambile sqom kiyo di unŋum. Iga gago are miligi waqtosim niŋgi qalaqalaingeqñsim sqom.

⁴ E qalieonum, nuŋgo kumbra bolequja. Deqa e niŋgi qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Ijo are miligi niŋgi qa tulaŋ laejunu. Iga gulbe koba eqnum di unŋum. E niŋgi qa are qaloqñsim dena e tulaŋ areboleboleibeqnu.

⁵ Ariya iga Masedonia sawaq di brantosim bati deqa iga aqaratqa keresai. Sawa dia iga gulbe gargekoba itoqñem. Tamo qudei naŋgi iga ti anjam na qotoqñem. Iga ulaoqñsim are tonŋtonŋoqñej.

⁶ Niŋgi qalie, tamo unŋasari are gulbeinjqreŋnu qaji naŋgi Qotei na olo are latetñjqreŋnu. Deqa Qotei na Taitus qarinyonaqa a gagoq bonaqa iga unsimqa gam dena gago are olo laej.

⁷ Od, gam dena Qotei na gago are latetgej. Gam dena segi sai. Taitus a nami nuŋgo ambleq di sonaqa niŋgi na aqa are lateteb a degsi mergonaq qunamqa gam dena dego Qotei na gago are latetgej. Taitus a niŋgi qa iga endegsi saigej. Niŋgi e olo nubqajqa are koba qaloqñsib nuŋgo une qa are ugeinŋeqnu. Osib niŋgi e ombla are qujaitosib sqajqa siŋgilaeqñub. Taitus a niŋgi qa iga degsi saigej deqa e tulaŋ areboleboleibeqnu.

⁸ E qalieonum, anjam e nami nenŋrenyem qaji di niŋgi sisiyosib are gulbeinŋej. Ariya e deqa are ugeibosai. Bole, nami e are ugeibej. Ariya bini sai. Anjam e nenŋrenyem qaji dena niŋgi are gulbeinŋej. Sokiñalayonaq nuŋgo are gulbe di olo koboej.

⁹ Deqa e bini areboleboleibeqnu. Niŋgi are gulbeinŋej e deqa areboleboleibosai. Niŋgi are gulbeinŋej ariya bunuqna niŋgi olo are bulyeb deqa e areboleboleibeqnu. Qotei a segi na are gulbe di niŋgi enŋej. Deqa gago anjam nenŋrenyem qaji dena niŋgi yala ugeugeinŋosai.

¹⁰ Are gulbe Qotei na tamo unŋasari naŋgi enjqreŋnu qaji dena naŋgo are olo bulyetñjqreŋnu. Deqa Qotei na naŋgi elenŋeqnu. Nuŋgo are gulbe di iŋgi uge sai. Di iŋgi bole. Iga deqa are ugeigwasai. Ariya mandam tamo naŋgi are gulbe eqñub di iŋgi uge. Dena naŋgi moiyo gam tureqñub. Di kiyaaqa? Naŋgi are bulyosai deqa.

¹¹ Ningi geregere are qaliy. Are gulbe Qotei na ningi engej qaji dena ningi olo singilatnengej. Agi bini ningi kumbra bole bole yeqñub. Are gulbe dena Qotei na nungo are tigeltetngonaqa ningi tamo qujai nami une atej qaji di a nriñteb. Osib ningi Qotei ulaiyosib aqa sorgomq di geregere soqñeb. Qotei na nungo are tigeltetngej deqa ningi iga qa are koba qalsib tamo une atej qaji di aqa une gereiyetqa waukobaeb. Ningi kumbra kalil di yeb deqa iga qalieonum, ningi tamo bole une saiqoji unub.

¹² O ijo was, e nami anjam nenngrenyosim nungoq qarinyem. Ningi na tamo une atej qaji aqa une gereiyetqajqa e deqa osim anjam di nenngrenyosai. Tamo agi tamo dena une yej qaji a qa dego e are qalsim anjam di nenngrenyosai. Ningi na iga tulan qalaqalaigeqñub nungo kumbra di Qotei aqa ñamgalaq di boleq dqajqa deqa e anjam di nenngrenyem. Yim ningi qalieqajqa, nungo kumbra di boleqñu.

¹³ Nungo kumbra bole degsi unu deqa gago are tulan laejunu.

Gago are laejunu deqa iga areboleboleigeqñu. Ariya iga olo tulan areboleboleigeqñu. Di kiyaaqa? Ningi na Taitus aqa are gulbe kobotetosib are boleteteb deqa.

¹⁴ Anjam kalil e ningi qa Taitus saiyeñ qaji di bole. Deqa e ijo anjam deqa jemaibosai. E nungo kumbra bole kalil qa Taitus saiyosim nungo ñam soqtem. Taitus a qalie, anjam iga ningi qa a saiyeñ qaji di bole.

¹⁵ Bati Taitus a nungoq bonaqa ningi a ulaiyosib a osib aqa anjam dauryoqñeb. Nungo kumbra bole di Taitus aqa areqaloq di unu deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqñu.

¹⁶ E ningi qa are singilatosisim qalieonum, ningi kumbra bole kalil yoqñsib sqab. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqñu.

8

Kristen nanngi silali koroiyeb

¹ O ijo was ningi quiy. Qotei a Kristen tamo ungasari Masedonia sawaq di unub qaji nanngi qa are boleiyej. Iga deqa ningi saingonam quiy.

² Masedonia Kristen nanngi ingi ingi tulan saiqoji sosib gulbe qoboiyeqñab bati deqa Qotei na nanngi singilatnirnaqa nanngi areboleboleinjrnaqa Judia Kristen nanngi aqaryainjrqa marsib silali koba koroiyeb.

³ E deqa ningi merngwai. Masedonia Kristen nanngi nango segi areqalo na silali di koroiyeb. Nanngo silali kiñala soqñej di nanngi koroiyeb. Osib nanngi na nanngo kumbra di bunyosib olo silali tulan koba koroiyeb.

⁴ Nanngi na iga waingosib endegsib mergoqñeb, “Ning iga odgibqa iga ningi beterngosim Qotei aqa tamo ungasari nanngi silali qa aqaryainjrcom.”

⁵ O ijo was, iga nami are qalem, Masedonia Kristen nanngi silali koroiyqab. Ariya nanngi kumbra di olo bunyosib Qotei aqa areqalo dauryosib nanngo segi jejamu Tamo Koba Yesus yeb. Osib iga dego egeb.

⁶ Qotei a nami ningi qa dego are boleiyej deqa Taitus a silali koroiyqajqa wau di nungo ambleq di tigeltelj. Deqa iga Taitus singila na minjem, “Ni olo Korin Kristen nanngoq aisim wau di kobotime.”

⁷ O ijo was, bati gaigai ningi kumbra tulan boledamu yeqñub. Agi ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqñsib aqa anjam palontqajqa waukobaqñub. Ningi Qotei qa bole qalieeqñub deqa ningi aqa wau ojajqa tulan singilaeqñub. Osib ningi na iga tulan qalaqalaigeqñub. Ariya Qotei a ningi qa are boleiyej deqa ningi silali koroiyqajqa wau di dego yosib silali koba atib soqñem.

⁸ E ningi wau di yqajqa wainwasai. Kristen tamo ungasari qudei nanngi wau di yqajqa tulan singilaeqñub. Nanngo kumbra deqa agi e na ningi saingonum. Deqa ningi dego qalaqalaiyo kumbra qa tulan singilaosib silali koroiyqajqa wau di yiy. Yibqa e unsiy marqai, “Bole, ningi qalaqalaiyo kumbra yeqñub.”

⁹ O ijo was ningi qalie, gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyej. A nami lan qure qaji ñoro koba ti soqnej. Sosiqa a ningi qa osiqa ñoro di olo uratosiqa ingi tulan saiqoji soqnej. Di kiyaaqa? Ningi kamba lan qure qaji ñoro koba oqajqa deqa.

¹⁰ Silali koroiyqajqa wau deqa e olo ijo areqalo bei ubtosiy merngwai. Wausau bei nami ningi namoqna silali koroiyqajqa wau di tigeltab bati deqa ningi wau di yqajqa tulan arearetņej.

¹¹ Deqa bini ningi wau di olo kobotqa singilaoiy. Ningi degyqab di bolequja. Nami ningi wau di yqajqa are tulan prugņgoqnej. Deqa bini ningi silali soqnim singilaosib wau di kobotiy.

¹² Ningi silali koroiyqa are soqnim ningi koroiyiy. Yim Qotei a ningi qa tulan areboleboleiyqas. Ningi silali saiamqa di unġum. Koroiyaib. Qotei a deqa ģirinqasai. Ningi silali soqnim di koroiyiy.

¹³ Ningi gulbe koba qoboiyesoqņib tamo qudei nanġi olo gulbe saiqoji sqab e deqa ningi mernġosai. Iga kalil kerekere unum.

¹⁴ Deqa bini ningi ingi koba ejunub qaji ningi na tamo qudei ingi qa truqueqņub qaji nanġi aqaryainġroqņiy. Bunuqna ningi ingi qa truquabqa nanġi na kamba olo ningi aqaryainġwab. Ningi kumbra degyqab di ningi kalil kere na sqab.

¹⁵ Agi Qotei aqa anġam bei nami endegsib nenġrenġyeb unu, “Tamo nanġi ingi koba koroiyeb qaji nanġi ingi uynab menetņjrnaqa ingi oto bei uratosai. Tamo nanġi ingi kiñala koroiyeb qaji nanġi dego ingi uynab menetņjrnaqa ingi bei qa truquosai.”

Pol a tamo qudei nanġi qarinqjrnaqa Korin Kristen nanġoq aiyeġ

¹⁶ E Qotei tulan binġieqņum. Di kiyaaqa? A na Taitus are prughtetonaqa a iga ti are quġaitosiqa ningi qa are koba soqnej.

¹⁷ Iga Taitus minġem, “Ni olo Korin Kristen nanġoq aiye.” Onaqa Taitus a aqa segi areqalo na odosiq silali koroiyqajqa wau deqa tulan singilaosiq nunġoq aiyeġ.

¹⁸ Iga Kristen was bei osim Taitus ombla qarinqjrnam nunġoq aiyeġ. Was bei di a ñam ti unu. A Yesus aqa anġam bole maro qaji tamo. Kristen tamo unġasari qure qure kalilq di unub qaji nanġi a qa qalie bole.

¹⁹ Di segi sai. Kristen nanġi na a ġiltab deqa a iga ti koba na walweloqņsimqa silali koroiyqajqa wau di taqateqņum. Wau di aqa utru ġiende. Qotei a Kristen nanġi souġetejunub qaji nanġi qa are boleiyeqņu. Iga wau di taqateqņum deqa Tamo Koba aqa ñam tulan goġe oqeqnaqa tamo kalil nanġi unoqņsib iga qa mareqņub, “Bole, nanġi wau di yqajqa tulan singilaeqņub.”

²⁰ O ijo was kalil, silali koroiyqajqa wau di tamo qudei na yomuiyaib deqa iga was bei di osim koba na silali di taqateqņum.

²¹ Gago are endegsi unu. Iga kumbra bole segi ġaigai yoqņqom. Tamo unġasari kalil Tamo Koba a ombla nanġo ģamġalaq di iga kumbra di yoqņqom.

²² Ariya iga gago Kristen was bei dego qarinqņonam a Taitus was de wo nanġi aiyeġ daurnġrsiq koba na nunġoq aiyeġ. Was bei di ġi iga nami bati ġargekoba aqa kumbra tenemtoqņem. A Qotei aqa wau ojġajqa singilaoqņej iga deġsi unoqņem. Bini a silali koroiyqajqa wau di ojġajqa tulan singilaeqņu. A qalie, ningi kumbra bole yo qaji tamo unub. A deġsi qalieosiq deqa a silali koroiyqajqa wau di ojġajqa tulan singilaeqņu.

²³ Ningi Taitus qalie. A e ombla ningi qa are qaloqņsim waukobaqņum. Ningi gago Kristen was aiyeġ nanġi di dego qalie. Nanġi Qotei aqa tamo unġasari qure qure kalilq di unub qaji nanġi qa wau bole yeqņub. Nanġo wau dena nanġi Kristus aqa ñam tulan soqteqņub.

²⁴ Deqa ningi na was aiyeġ nanġi di kumbra bole enġroqņiy. Yim Kristen kalil nanġi nunġo kumbra di unsib marqab, “Bole, nanġi qalaqalaiyo kumbra dauryeqņub.” Osib qalieqab, “Pol a Korin Kristen nanġo kumbra bole qa iga saigeqņu di a ġisaņosaieqņu. A anġam bole saigeqņu.”

9

Silali koroiyqajqa wau

¹ Iga silali koroiyeqnum di Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjrqajqa deqa. Ningi wau di qalieonub deqa e olo anjam olekoba tortoryosiy nenngrenyqasai.

² E qalieonum, ningi wau di yqajqa are tulan prugngeqnu. Deqa e gaigai Masedonia Kristen nanngo namgalaq di nunngo nam soqteqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Wausau bei nami Akaia sawaq di Korin Kristen nanngi silali koroiyqajqa wau di tigeltqa mareb.” Od, ningi wau di yqajqa tulan singilaeqnum. E na Masedonia Kristen nanngi nunngo kumbra deqa sainjreqnam quoqnsib nanngi gargekoba dego wau di yqajqa are prugnreqnu.

³ E nanngi endegsi minjrem, “Korin Kristen nanngi silali koroiyqajqa tulan singilaeqnum.” Ariya e nunngo nam lana soqto uge deqa ningi silali di koroiyiy. Utru deqa e was qalub nanngi di qarinjrnang nanngoq aiyeb.

⁴ E qalieonum, ningi silali di koroiyosib atib sqas. Soqnim Masedonia Kristen qudei nanngi e ombla na nunngoq bosim ningi nami silali di ateb unu degsi unqom. Iga bosim degsi unqasai di iga ningi ti jemaigo uge.

⁵ E are qalem, e was qalub nanngi di minjritqa nanngi namoqna aisib nunngo silali ningi nami koroiyqa mareb qaji di ningi koba na gereiyqab. Gereiyibqa e bunuqna bosiy oqai. Yim tamo ungasari kalil nanngi silali di unsib qalieqab, bole, ningi nunngo segi areqalo na silali di ateb unu. E ningi silali di koroiyqajqa waingosaioqnem nanngi degsib qalieqab.

⁶ Ningi geregere are qaliy. Tamo a ingi kiñala yagwas di a ingi kiñala olo oqas. Tamo a ingi koba yagwas di a ingi koba olo oqas.

⁷ Deqa ningi segi segi kalil silali atqajqa are soqnim silali atoqniy. Ningi are gulbe na silali ataib. Ningi tamo bei na waingim deqa silali ataib. Ningi nunngo segi areqalo dauryosib are bole na silali atoqniy. Yim Qotei na ningi tulan qalaqalaingonqas.

⁸ Qotei a ningi qa are boleiyosim ingi bole bole gaigai engoqnqa kere. Deqa ningi tulan kere na sosibqa dena wau bole bole yoqniy.

⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo qudei nanngi saga yago breiyo bul nanngo ingi ingi jeiyoqnsib tamo ingi saiqoji nanngi enjreqnub.

Deqa nanngo kumbra bole bati gaigai sqas.”

¹⁰ O ijo was ningi qalie, Qotei a na qujai tamo nanngi saga yago enjreqnaqa nanngi breiyeqnum. Osiqa tamo nanngi bem enjreqnaqa nanngi uyeqnum. Dego kere Qotei na ingi ingi engoqnimqa ningi tulan kere na sqab. Deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjroqniy. Tamo nanngi saga yago breiyeqnum ingi koba oqeleqnu dego kere nunngo silali koroiyqa wau di tulan boleqnum.

¹¹ Qotei na ingi ingi koba engoqnimqa ningi na kamba Kristen nanngi silali qa aqaryainjrqajqa tulan kere na sqab. Deqa ningi silali di koroiyosib gago banq di atib iga na osi aisim Kristen nanngi enjrimqa nanngi deqa Qotei binjyoqnsib sqab.

¹² Nunngo wau dena Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjrimqa nanngi kere na sqab. Nanngi ingi bei qa truquqasai. Di segi sai. Nunngo wau deqa nanngi Qotei tulan binjyoqnum.

¹³ Ningi wau di yqab di Qotei aqa tamo ungasari nanngi unsib qalieqab, bole, ningi Kristus aqa anjam bole singila na ojoqnsib aqa medabu dauryeqnum. Od, ningi na Kristen nanngi silali kobaquja na aqaryainjroqnum di nanngi nunngo kumbra di unoqnsib Qotei aqa nam soqtoqnum.

¹⁴ Osib qalieqab, “Bole, Qotei a Korin Kristen nanngi qa are tulan boleiyeqnu.” Nanngi degsib qalieosib ningi tulan qalaqalaingosib ningi qa Qotei palyoqnum.

¹⁵ O ijo was ningi quiy. Qotei a ingi tulan kobaquja iga egej. Ingi di agi Kristus. Ingi di aqa utru iga geregere ubtosim marqa keresai. Qotei na ingi di iga egej deqa iga a tulan binjyoqnum.

10

Tamo qudei nanġi Pol qa yomuoqneġ

¹ Niġġi qudei e qa yomuoqnsib endegsib mareqnuġ, “Pol a nami iġa koba na sosisqa aqa segi ñam aguq atoqnsiqa laesoqneġ. Ariya a sawa isaq di sosisqa iġa qa ñiriñoqnsiqa anjam siġgila na mergeqnu.” O iġo was niġġi mati Kristus aqa kumbra qa are qaliy. A aqa segi ñam aguq atoqnsiqa laesoqneġ.

² Deqa e nuġgoq bosiy Kristus aqa kumbra di dauryosiy laesqai. E niġġi qa ñiriñoqasai. Ariya tamo qudei nanġi are qaleqnuġ, iġa mandam tamo nanġo kumbra dauryoqnsim laqnum. Tamo nanġi di e na ñiriñoqnsiy anjam siġgila na minjraqai. E laesqasai.

³ Bole, iġa mandamq endi laqnum. Ariya iġa mandam tamo nanġo kumbra na qotosaieqnum.

⁴ Qotei na qoto qa iġġi iġġi iġa eġej. Iġġi iġġi di Qotei aqa siġgila ti unu. Di mandam qaji iġġi iġġi sai. Iġa dena qotoqnsim gago jeu tamo nanġo siġgila gotranġyeqnum.

⁵ Areqalo uġe ti gisaġ anjam ti di iġa na gotranġyeqnum. Kumbra uġe kalil niġġi Qotei qalieqajqa gam getentetġneqnu qaji di deġo iġa na gotranġyeqnum. Gago wau agiende. Iġa na tamo unġasari nanġo are tigeltetġneqnam nanġi nanġo areqalo kalil Kristus yekriteqnuġ.

⁶ Deqa iġo was, iġa niġġi qa tariġneqnum. Niġġi gago anjam kalil dauryekritibqa iġa na tamo kalil Qotei aqa anjam gotranġyeqnuġ qaji nanġi ñolawotnjrqom.

⁷ Niġġi laġa baban na tamo nanġo kumbra tenemtoqnaib. Niġġi geregere tenemtoqniy. Tamo bei a endegsi marqas, “E Kristus aqa tamo.” Ariya tamo di a olo endegsi poiym, a Kristus aqa tamo qa marqo deqa iġa deġo Kristus aqa tamo unum. A deġsi poiym.

⁸ Tamo Koba a na iġa siġgila eġej deqa iġa aqa wau ojeqnum. Iġa niġġi siġgilatġġwajqa deqa wau ojeqnum. Iġa niġġi uġe uġe iġwajqa deqa wau ojosaieqnum. E gago wau deqa gago ñam kiñala soqtqai. E deġyqai di e jemaibqasai.

⁹ Ariya niġġi endegsib are qalaib, “Pol a iġa ula egwajqa deqa anjam siġgila na nenġrenyoqnsiq gagoq qarinoqnu.” Niġġi deġsib are qalaib.

¹⁰ Bole, tamo qudei nanġi e qa endegsib yomueqnuġ, “Pol a anjam siġgila na nenġrenyoqnsiq gagoq qarinoqnu. Ariya a gago ambleq endi sosisq anjam mergoqneġ di a siġgila saiġoġi soqneġ. Anjam palontqa wau deġo a qaliesai bole sai.”

¹¹ Tamo qudei nanġi e qa deġsib yomueqnuġ. Deqa tamo deqaji nanġi endegsi poinjrem. Anjam iġa sawa isaq endi sosim nenġrenġyeqnum qaji di iġa nuġgo ambleq di sosim dauryeqnum.

¹² Tamo qudei nanġi diqoqnsib nanġo segi ñam soqteqnuġ. Iġa nanġi unub deġo sai. Gago kumbra ti nanġo kumbra ti ombla kerekere sai. Tamo nanġi di mareqnuġ, “Gago kumbra bole. Tamo kalil nanġo kumbra bolesai.” Nanġi deġsib mareqnuġ. Di kiyafa? Nanġi powo tulaġ saiġoġi unub deqa.

¹³ Iġa nanġi unub deġo sai. Iġa gago segi ñam soqtoqnaqasai. Wau Qotei na eġej qaji deqa segi gago ñam soqtoqnaqom. Wau bei Qotei na eġej qaji agiende. Iġa na niġġi Korin Kristen wauetġneqnum.

¹⁴ Iġa Qotei aqa wau tamo kalil qa namoosim nuġgoq di wau utru atsim Kristus aqa anjam bole niġġi mernġoqnem. Iġa tamo qudei nanġo wau bajinoqnsai.

¹⁵ Wau Qotei na eġej qaji di segi iġa ojġajqa siġgilaoqnsim gago ñam soqteqnum. Iġa tamo qudei nanġo wau Qotei na egosai qaji deqa gago ñam soqtoqnaqom. Gago are endegsi unu. Nuġgo areqalo Yesus qa siġgilateb qaji di tulaġ boleqnaqom gago wau deġo nuġgoq di tulaġ kobaoqnaqas.

¹⁶ Kobaoqnaqom iġa nuġgo sawaq dena tigelosim sawa sawa isaq giloqnsim dia Yesus aqa anjam mare mare laqnaqom. Tamo qudei nanġi nami wauoqneġ qaji sawa iġa deġ gilqasai. Iġa nanġo wau qa gago ñam soqtqasai.

¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenɣrenɣyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqtme.”

¹⁸ Iga qalie, tamo bei a aqa segi ñam soqtqas di a Tamo Koba aqa ñamgalaq di ñam saiqoji sqas. Ariya Tamo Koba a na tamo bei aqa ñam soqtetqas di a ñam bole oqas.

11

Tamo qudei nanɣi gisaŋoqnsib Qotei aqa wau tamo buleqnub

¹ Niŋgi e odbibqa e olo nanari anjam kiñala mernɣwai. Niŋgi e odbqa kereamqa e odbiy.

² Aqo Qotei wo gago are koba endegsi unu. Niŋgi Kristus a segi qujai areiyosib aqa sorgomq di soqniy. Tamo bei na aqa dunɣe nami sambalaosai qaji di osim tamo qujai yim a na oqas dego kere e niŋgi Kristus aqa banq di atem.

³ E amal uge Satan qa are qalsim deqa e niŋgi qa ulaeqnum. A nami Iv gisaŋyonaqa a une atej. Une dena nuŋgo areqalo ugetetɣimqa niŋgi Kristus a segi qalaqalaiyqa urataib deqa e ulaeqnum.

⁴ E qalieonum, tamo qudei nanɣi nuŋgoq boqnsib gisaŋoqnsib Yesus bei qa anjam palontoqnsib mernɣeqnub. Yesus bei deqa iga nami anjam palontosaiognem. Tamo nanɣi di mondor bei qa dego niŋgi mernɣeqnub. Di gisaŋ mondor. Mondor bei deqa iga nami niŋgi mernɣosaiognem. Yesus aqa anjam bole iga nami niŋgi mernɣoqnm qaji di dego tamo qudei nanɣi bubulyoqnsib olo anjam bei niŋgi mernɣeqnub. O ijo was niŋgi kiyafa gisaŋ anjam di quoqnsib bole edegeqnm?

⁵ Niŋgi qudei endegsib are qaleqnub, “Tamo nanɣi di Qotei na bole qarinqrmaq gagoq beb.” Di sai. Qotei na nanɣi qarinqrosai. Niŋgi quiy. Tamo nanɣi di ñam ti unub ariya e dego ñam ti unum. Deqa tamo nanɣi dena e bunbosai.

⁶ Bole, e anjam marqajqa medabu gulbebeqnu. Di unɣum. E powo qa truquo-saieqnum. Kumbra kalil e nuŋgo ambleq di yoqnm qaji dena e ijo powo babteqnm niŋgi unoqneb.

⁷ Niŋgi qalie, e Qotei aqa anjam bole niŋgi mernɣoqnm bati deqa e nuŋgo silali inɣi inɣi yaingosaiognem. Ijo kumbra dena e ijo segi ñam aguq atoqnm. Di kiyafa? Nuŋgo ñam olo goge oqwajqa deqa. E kumbra di yoqnm di e une atoqnm e? Sai.

⁸ E Kristen tamo unɣasari qure qureq di unub qaji nanɣoq dena silali oqnsim olo nuŋgo ambleq di Qotei aqa wau laɣa ojoqnm. E nuŋgo silali yaingosaiognem. Ijo kumbra dena e qure qureq di Kristen nanɣo silali bajinobuloqnm.

⁹ Bati e nuŋgo ambleq di inɣi inɣi qa truquoqnsimqa e na tamo bei gulbe yosaiognem. E niŋgi gulbe enɣwajqa tulaŋ uratoqnm agi bini e degsi unum. Bati bei Kristen was qudei nanɣi Masedonia sawaq dena Korin qureq bosib inɣi inɣi qa e aqaryaiboqneb. Gam dena e niŋgi gulbe enɣwajqa uratoqnm.

¹⁰ Kristus aqa anjam bole ijoq di unu deqa e niŋgi endegsi mernɣwai. E nuŋgo silali yaingwa urateqnm. Ijo kumbra deqa e ijo segi ñam soqteqnm. E degoqnsiy sqai. Akaia sawaq di tamo qudei na e getentbqasai.

¹¹ E niŋgi qalaqalainɣosaieqnum deqa e kumbra di yeqnm kiyo? Sai bole sai. Qotei a qalie, e niŋgi tulaŋ qalaqalainɣeqnm.

¹² E nuŋgo silali yaingwa urateqnm. E degoqnsiy sqai. Tamo qudei nanɣi nuŋgo ñamgalaq di iga bul sqa marsibqa nanɣo segi ñam soqteqnm. Deqa e nanɣi gam getentetnroqnai.

¹³ Tamo nanɣi di Qotei na qarinqrosai. Nanɣi Yesus aqa wau tamo bolesai. Nanɣi gisaŋoqnsib nanɣo segi kumbra uge bulyoqnsib tamo bole buleqnub. Yeqnab tamo unɣasari nanɣi na unjroqnsib mareqnub, “Nanɣi Kristus aqa wau tamo bole.”

¹⁴ O ijo was niŋgi nanɣo kumbra di unsib deqa tulaŋ prugaib. Iga qalie, Satan a dego gisaŋoqnsiqa aqa segi kumbra uge bulyoqnsiqa Qotei aqa laŋ anɣro bole suwanɣoq di unub qaji nanɣi buleqnu.

¹⁵ Satan a kumbra degyeqnu deqa aqa wau tamo nan̄gi dego nan̄go kumbra uge bulyoqnsib Qotei aqa wau tamo bole buleqnu. Deqa iga nan̄go kumbra di unsim tulaŋ prugwasai. Mondon̄ Qotei na tamo nan̄gi di nan̄go une deqa kambatnjrsim awai ugedamu enjrqas.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a gulbe gargekoba itoqnej

¹⁶ E olo mern̄gwai. Ningi e nanari tamo edegaib. Ungum, ningi e nanari tamo edegwab di kere. Deqa ningi e odbibqa e olo ijo ñam kiñala soqtqai.

¹⁷ E Tamo Koba aqa areqalo dauryosim anjam endi marosaieqnum. E nanari tamo bulosim deqa e anjam endi maroqnsim ijo segi ñam soqteqnum.

¹⁸ Tamo gargekoba nan̄gi mandam tamo nan̄go kumbra dauryoqnsib nan̄go segi ñam soqteqnu. Deqa e dego kumbra di dauryosiy olo ijo ñam kiñala soqtqai.

¹⁹ Ningi segi qa mareqnu, “Iga powo koba ti unum.” Ariya ningi kiyaqa olo nanari tamo nan̄gi odnjreqnabqa nan̄gi nanari anjam ningi mern̄geqnu?

²⁰ Nun̄go kumbra agiende. Tamo bei na ningi a laŋa kaŋgalyqajqa mern̄gimqa kiyo, nun̄go in̄gi in̄gi saitimqa kiyo, nun̄go in̄gi in̄gi gisaŋ na yaingimqa kiyo, aqa segi ñam soqtimqa kiyo, nun̄go ula pon̄gimqa kiyo ningi a odyqab.

²¹ O ijo was, iga tamo nan̄gi di bul sai. Iga siŋgila saiqoji unum deqa iga na gulbe deqaji ningi en̄gwa keresai. E deqa jemaibqas e? Sai.

Tamo nan̄gi di nan̄go segi ñam soqtqajqa ulaosaieqnu. Deqa e kamba dego ijo segi ñam soqtqai. O ijo was, e nanari tamo bulosiy deqa anjam endegsi mern̄gwai.

²² Tamo nan̄gi di mareqnu, “Iga Hibu tamo.” Ariya e dego Hibu tamo. Nan̄gi mareqnu, “Iga Israel tamo.” E dego Israel tamo. Nan̄gi mareqnu, “Iga Abraham aqa moma tin̄tin̄.” E dego Abraham aqa moma tin̄tin̄.

²³ Nan̄gi mareqnu, “Iga Kristus aqa wau tamo.” O ijo was, e nanari tamo bulosiy endegsi marqai, e dego Kristus aqa wau tamo. Agi e na tamo nan̄gi di tulaŋ bun̄njrsimqa ñes na ti jaqatin̄ na ti Kristus aqa wau ojeqnum. Bati gargekoba jeu tamo nan̄gi na e tonto talq di waiboqne. Osib e lubogargekobatoqne. Bati gargekoba e moiqa jojomoqne.

²⁴ Bati 5 Juda nan̄gi na e kumbain̄bo gargekobatoqne. Sisiyeb 39.

²⁵ Bati qalub nan̄gi bu toqon̄ na e luboqne. Bati qujai nan̄gi na e moiyoqbqa marsib menin̄ na luboqne. Bati qalub e qobun̄ na gileqnam qobun̄ a padalej. Qobun̄ a padalonaq qolo ti qanam ti e yuwalq di otosi laqne.

²⁶ Bati gargekoba e sawa isaq siŋga na walweloqne. Yeqnam ya koba doqnsiqa ya na e padaltbqa jojomoqnej. E gamq di walweleqnamqa bajin̄ tamo nan̄gi gam getentoqnsibqa e lubqa laqne. Juda nan̄gi ti sawa bei bei qaji nan̄gi ti dego e lubqa laqne. Qure qureq di, wadau sawaq di, yuwalq di dego e padalqa jojomoqne. Gisaŋ Kristen nan̄gi na dego e ugeugeibqa laqne.

²⁷ E ñes na ti jaqatin̄ na ti waukobaoqne. Qolo gargekoba e waukobaoqnsim ñeiosaiqne. E mam ti laqne. E ya qarboqnej. Bati gargekoba e in̄gi saiqoji soqne. Bati gargekoba e yorbeqnaqa e ijo jejamu kabutqajqa gara saiqoji soqne.

²⁸ Ariya bini gulbe qudei dego ijoq di branteqnu. Gulbe kobaquja bei agiende. E bati gaigai Kristen tamo un̄gasari qure qure kalilq di unub qaji nan̄gi qa are koba qaleqnum. Nan̄gi bole unub kiyo sai kiyo deqa e nan̄gi qa tulaŋ are koba qaleqnum.

²⁹ Deqa Kristen was bei aqa siŋgila saiamqa e was deqa are koba qalsiy e dego siŋgila saibqas. In̄gi bei na Kristen was bei a uneq waiyimqa e was deqa are koba qalsiy are ugeibqas.

³⁰ O ijo was, gam bei saibqo deqa e ijo segi ñam soqtqai. Gulbe bei bei ijoq beqnu deqa ningi poin̄geqnu, e siŋgila saiqoji unum. E deqa qujai ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.

³¹ Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei a qalie, e anjam bole mareqnum. E gisaŋosaieqnum. Deqa iga bati gaigai Qotei bin̄jyoqno.

³² Damaskus qureq di Mandor Aretas a na qure taqato qaji tamo minjnaqa a qoto tamo qudei nanği qarınjnnaqa nanği qure aqa siranme kalil taqatoqneb. Di kiyaaqa? E ulanqa laqnitqa nanği na e ojsib tonto talq di waibqajqa deqa.

³³ Ariya Kristen was qudei nanği na e aqaryaibosib gumbağ di jigsib qure aqa jeñ gogetosib sil na gumba tontosib jeñ aqa siranme kiñalaq dena e ura uratbonab jeñ oqeq aiyem. Aisim qure taqato qaji tamo aqa banğ dena ulanem.

12

Qotei na ñeibilqei Pol osoryej

¹ E gam bei saibqo deqa e olo ijo ñam soqtqai. Bole, e ijo ñam soqtqai kumbra dena e aqaryaibqa keresai. Di unğum. Tamo Koba a na ñeibilqei bei e nami osorbej deqa ningi saingit quiy.

² Ñeibilqei agiende. Wausau 14 koboej endi Qotei na Kristus aqa tamo bei osi oqsıqa torei lanğ qureq oqej. Lanğ qure di tulanğ goge koba. Tamo oqej qaji di e qalie. Tamo di agi e segi. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie.

³⁻⁴ E qalieonum, Qotei na tamo di osi oqsıqa lanğ qureq oqej. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. A lanğ qureq oqsıq dia anjam bei quej. Anjam di aqa damu tamo bei na ubtosim marqa keresai. Anjam di marqajqa getento koba.

⁵ E tamo di aqa ñam soqtqai. E ijo segi ñam soqtqasai. E singila saiqoji unum deqa qujai e ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.

⁶ E ijo segi ñam soqtqai di e nanari tamo sqasai. Di kiyaaqa? E anjam bole marqai. E gisanqasai. Ariya e ijo segi ñam soqtqa uratonum. Tamo qudei nanği ijo kumbra qa ti ijo anjam qa ti are qalsib ijo ñam soqtetbqab di kere. Nanği ijo ñam lanğa soqtetbaib.

Qotei a gulbe qarinyonaq Pol aqa jejamuq aiyej

⁷ Qotei a ñeibilqei tulanğ boledamu e osorbonaq unem. Ariya e di unsiy olo diqaim deqa Qotei na gulbe uge sil luwit bul qarinyonaq ijo jejamuq aiyej. Gulbe di Satan na ojsıqa dena e ugeugeibequ.

⁸ Deqa e singila na Qotei pailyoqalubtem, “O Abu, ni na gulbe di olo taqal atetbime.”

⁹ Onaqa Qotei a saidosiq endegsi merbej, “Ni singila saiqoji unum deqa e ni olo singilatmoqnqai. Osiy ni qa are boleiboqnqas. Dena ni keretmqas.” Qotei na e degsi merbej deqa e singila saiqoji unum di unğum. E olo areboleboleiboqnqas. Yim Kristus aqa singila ijoq di sqas.

¹⁰ E Kristus aqa ñam qa singila saiqoji sqai kiyo, tamo qudei na e misilinboqnqab kiyo, e gulbe oqnqai kiyo, jeu tamo nanği na e ugeugeiboqnqab kiyo, e waukobaoqnqai kiyo di unğum. E deqa areboleboleiboqnqas. Di kiyaaqa? E singila saiqoji sqai bati di e Kristus aqa singila ti sqai.

Korin Kristen nanğo areqalo Yesus qa singilateb qaji di Pol na olo singilatetnjrej

¹¹ Anjam e mareqnum qaji endi nanari anjam. Ningi segi na ijo are tigeltetbeqnu deqa e nanari anjam endi mareqnum. Ningi ijo kumbra bole ubtosaieqnu deqa e segi kamba ijo kumbra bole ubteqnum. Bole, e ñam saiqoji. Ariya kiyaaqa ningi na olo tamo qudei nanğo ñam soqtoqnsib mareqnu, “Tamo nanği di Qotei aqa anjam maro tamo bolequja”? O ijo was ningi quiy. Tamo nanği dena e bunbosai.

¹² Agi e nunğo ambleq di sosim manğa gargekoba babtoqnem dena ningi endegsib qalieeb, Qotei na e qarınbej. E singila na tigeloqnsim gulbe qoboiyoqnsim manğa ti wau singila ti gargekoba nunğo ambleq di babtoqnem. Kumbra dena ningi osornğoqnej, e Qotei aqa wau tamo bole.

¹³ Kumbra kalil e qure qureq di Kristen nanjo ambleq di yeqnum qaji di e nunjo ambleq di dego yoqnem. Ariya kumbra qujai e nunjo ambleq di yosai. E ningi gulbe engwa uratosim deqa e nunjo silali ingi ingi yaingosaiqnem. Di e une yoqnem e? Sai. Ningi e une yoqnem edegosib ijo une di olo kobotetbiy.

¹⁴ E nami nunjoq boaiyelttem. Ariya bini e olo nunjoq bqajqa are qaleqnum. E nunjoq bqai di e ningi gulbe engwasai. E nunjo silali ingi ingi yaingwajqa are qalosaieqnum. E ningi segi elenqajqa are qaleqnum. Ningi qalie, angro kiñilala nanji na nanjo ai abu nanji silali qa aqaryainjrosaiqnum. Ai abu nanji na nanjo angro nanji silali qa aqaryainjreqnum.

¹⁵ E ningi tulan qalaqalaingeqnum deqa e ijo ingi ingi ti ijo jejamu ti ningi torei engwajqa areboleboleibeqnu. Ariya kiyaga ningi kamba olo e kiñala segi qalaqalaibeqnu?

¹⁶ Ningi qudei e qa endegsib mareqnum, “Bole, Pol a gago silali ingi ingi boleq di yaigosaiqnej. Ariya a na iga walawalaigoqnsiq gago silali ingi ingi gisan na yaigoqnej.”

¹⁷ O ijo was, e nami Kristen was qudei nanji qarinjnam nunjoq aiyeb. Aisib ningi gisangeb e? Osib nunjo silali ingi ingi lanja yaingosib olo bosib e ebeb e? Sai.

¹⁸ E na Taitus minjnam a nunjoq aiyej. E Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus dauryosiq ombla na aiyeb. Aisib Taitus a ningi gisanqosiq nunjo silali ingi ingi qudei bajinej e? Sai. Aqo Taitus wo areqalo qujai ti sosim gam qujai dauryosim kumbra bole segi yoqnem.

¹⁹ Ningi ijo anjam kalil endi sisiyosib endegsib are qalaib, “Pol a segi une saiqoji degsi iga mergwa osiq anjam nengrenyey.” Di sai. O ijo was bole, anjam kalil e nengrenyonum qaji endi ningi singilatngwajqa deqa nengrenyonum. E Kristus aqa tamo unum deqa e Qotei aqa nangalaq di anjam endi nengrenyonum.

²⁰ E ningi qa ulaeqnum. E nunjoq bosiy nunjo kumbra unsiy e areboleboleibqas kiyo sai kiyo? Ningi dego ijo kumbra unsib areboleboleingwas kiyo sai kiyo? E deqa ulaeqnum. E nunjoq bosiy nunjo kumbra endi unqai kiyo? Ningi anjam na qoteqnum. Ningi nunjo Kristen was nanji qa are ugeingeqnu. Ningi minjin oqeqnu. Ningi pupoeleneqnum. Ningi nunjo Kristen was qudei nanji misilinjreqnum. Ningi yomueqnum. Ningi diqeqnum. Ningi Qotei aqa wau ugeugeiyeqnum. E nunjoq bosiy nunjo kumbra di unqai kiyo?

²¹ E bosiy nunjo ambleq di tamo gargekoba nami une yoqneb qaji nanji are bulyosai degsi unqai kiyo? Degsi unqai di ijo Qotei na nunjo nangalaq di e olo jemaibqas. Tamo nanji di nami une endeqaji yoqneb. Nanji kumbra uge jigat yoqneb. Nanji sambala kumbra yoqneb. Nanji kumbra uge yqajqa are prugnjoqnej. E nunjoq bosiy tamo nanji di nanjo une qoreiyosai degsi unqai di e nanji qa are gulbeibqas. E deqa ulaeqnum.

13

Pol a Korin Kristen nanjoq olo bqajqa are qaleqnu

¹ E nami nunjoq boaiyelttem. Ariya bini e olo nunjoq bqajqa are qaleqnum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyey unu, “Tamo bei a une atimqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanji aqa une unsib babtibqa iga qusim marqom, ‘Bole, tamo di a une yqo.’”

² E nami nunjoq bosim ningi uratngosim bati bei e olo nunjoq bosim ningi endegsi merngem, “E bunuqna nunjoq olo bosiy tamo une ateqnum qaji nanji nolawotnjrqai.” Ariya bini e sawa isaq endi sosim anjam di ningi ti tamo nami une ateqneb qaji nanji ti olo merngeqnum.

³ Ningi qalieqajqa, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu kiyo sai kiyo. E nunjoq bosiy tamo nanji une ateqnum qaji nanji di nolawotnjrit ningi unsib qalieqab, bole,

Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu. Niŋgi quiy. Kristus a siŋgila saiqoji sosim niŋgi tingitŋwasai. A na aqa siŋgila kobaquja niŋgi osorŋwas.

⁴ Bole, Kristus a ŋamburbasq di gainesoqnej bati deqa a siŋgila saiqoji soqnej. Ariya a olo Qotei aqa siŋgila osiq deqa bini a ŋambile unu. Iga Kristus beteryejunum deqa iga dego siŋgila saiqoji unum. Ariya iga Qotei aqa siŋgila osim Kristus ombla ŋambile sqom. Iga nuŋgoq bosim siŋgila di niŋgi osorŋwom.

⁵ Niŋgi nuŋgo segi segi so tenemtoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi Kristus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnuub kiyo sai kiyo di qalieqab. Yesus Kristus a nuŋgo are miligiq di unu di niŋgi poiŋgosai kiyo? A nuŋgo are miligiq di sqasai di niŋgi endegsib qalieqab, niŋgi aqa tamo bolesai.

⁶ Ariya niŋgi iga qa endegsi poiŋgem, iga Kristus aqa wau tamo bole unum.

⁷ Iga niŋgi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen naŋgi aqaryainjrimqa naŋgi kumbra uge kalil uratoqnsib kumbra bole bole yoqŋqab.” O ijo was, iga wau bole yeqnum niŋgi di qalieqajqa deqa iga pailyosaieqnum. Niŋgi iga wau tamo bolesai edegwab di uŋgum.

⁸ Niŋgi qalie, iga Qotei aqa anjam ugetqa keresai. Iga Qotei aqa anjam siŋgilatqajqa waueqnum.

⁹ Deqa iga siŋgila saiqoji soqnim niŋgi siŋgila ti sqab di iga areboleboleigwas. Iga gaigai niŋgi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen naŋgi aqaryainjrimqa naŋgi torei kere na sqab.”

¹⁰ Tamo Koba a na e giltbej deqa e aqa wau taqateqnum. E nuŋgoq bosiy ŋirin anjam na nuŋgo kumbra tingitetŋwa uratonum. Deqa e isaq endi sosim anjam endi neŋgreŋyonum. E niŋgi siŋgilatŋwajqa deqa Tamo Koba a na e wau ebej. E niŋgi ugetŋwajqa sai.

Pol a anjam getentosiq Kristen naŋgi kaiyeinjrej

¹¹ Ariya ijo was, e ijo anjam getentqai. Niŋgi areboleboleiŋgoqnem. Niŋgi kumbra bole kalil qa kere na sqajqa siŋgilaoqniy. Niŋgi ijo anjam quoqnsib dauryoqniy. Niŋgi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Yim Qotei a niŋgi ti sqas. Agi a na niŋgi tulaŋ qalaqalaingeqnu. A are lawo qa utru.

¹² Niŋgi na nuŋgo Kristen was kalil naŋgi segi segi kundoqŋriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi yeqnuub. Qotei aqa tamo uŋgasari kalil qure endia unub qaji naŋgi na niŋgi kaiyeiŋgonub.

¹³ Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleyime. Qotei na niŋgi qalaqalaingeme. Mondor Bole na niŋgi kalil aqaryaingimqa niŋgi a beteryosib koba na are qujaitosib soqniy. Bole.

GALESIA

¹ E Pol. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Mandam tamo bei na e qarınbosai. Tamo bei na e giltbosai dego. Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanđi segi aiyel na e giltbeb. Yesus agi Qotei na subq na tigeltej.

² Kristen was kalil e koba na endi unum qaji nanđi e ti anjam endi nunđoq qarınyonum. Niđi Galesia sawaq di loueqnub qaji.

³ Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanđi aiyel niđi qa are boleinjrimqa niđi lawo na soqniy.

⁴ Yesus a gago Abu Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a gago une kobotqa marsiqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. A na iga elenamqa iga mandam qa kumbra uge uge kalil uratqa marsiq iga qa moiyej.

⁵ Deqa iga Qotei aqa ñam bati gaigai soqtoqnqom. Bole.

Yesus aqa anjam bole qujai segi unu

⁶ Kristus a niđi qa are boleiyej deqa Qotei na niđi aqa segi tamo unđasari sqajqa osiq metnjej. Ariya kiyafa niđi olo urur Qotei qoreiyosib Yesus aqa anjam bole dauryqa uratosib anjam bei dauryeqnub? E nunđo kumbra deqa qusim tulađ pruguetem.

⁷ Niđi qalie, Yesus aqa anjam bole bei saiqoji. Ariya tamo qudei nanđi nunđo areqalo niñaqyetnđwajqa wauoqnsib Kristus aqa anjam bole olo bubulyeqnub.

⁸ Deqa niđi quiy. Iga na kiyo lađ angro bei na kiyo Yesus aqa anjam bole iga nami niđi mernđoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernđwom di Qotei na iga ojsim namyuwoq di breigeme.

⁹ Od, tamo bei na Yesus aqa anjam bole iga nami niđi mernđoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernđwas di Qotei na a ojsim namyuwoq waiyeme.

¹⁰ Niđi kiyersib are qalonub? Mandam tamo nanđi e qa arearetnjrqajqa kiyo Qotei a e qa arearetqajqa kiyo deqa e waueqnum? Niđi quiy. Mandam tamo nanđi e qa arearetnjrqajqa deqa e waueqnum qamu e Kristus aqa wau tamo bolesai qamu.

Qotei a segi na Pol giltej

¹¹ O ijo was kalil, e bole mernđonum. Yesus aqa anjam bole e nami niđi mernđoqnem qaji di tamo bei na babtosai.

¹² Anjam bole di e tamo bei aqa medabuq na osai. Tamo bei na e osorbosai dego. Yesus Kristus a segi na anjam bole di babtosiq osorbej.

¹³ Niđi qalie, e nami Juda nanđo kumbra siđgila na dauryoqnsimqa Qotei aqa tamo unđasari nanđi ugeugeinjroqnem. Osim e nanđi torei padaltnjrqajqa siđgila na wauoqnem.

¹⁴ E ijo moma nanđo kumbra kalil dauryqajqa tulađ siđgilaoqnem. Ijo kumbra dena e na Juda tamo gargekoba e ombla louoqnem qaji nanđi buđnjroqnem.

¹⁵ Ariya e nambabosaisonamqa Qotei a e giltbosiq e qa are boleiysiq metbej.

¹⁶ Osiqa bati a segi atej qaji di brantonaqa a na aqa Niri Yesus e osorbosiq merbej, "Ni na Yesus aqa anjam bole osi giloqnsim tamo unđasari sawa bei beiq di unub qaji nanđi minjre minjre laqne." Ariya bati di e na tamo qudei nanđi Yesus qa anjam bei nenemnjrosaiqnem.

¹⁷ E Yesus aqa anjam maro tamo nanđi unjrqajqa Jerusalem aiyosai dego. Tamo nanđi di namoqna Yesus aqa wau ojoqneb. E bunuqna aqa wau ojem. Ariya e nanđi unjrosai. E Arebia sawaq aisim di soqnem. Sosim bunuqna e olo puluosim Damaskus qureq gilem.

¹⁸ Wausau qalub koboonaqa e Pita segi unqajqa Jerusalem aiyem. Aisim bati 15 Pita ombla soqnem.

¹⁹ E Jerusalem di soqnem bati di e Yesus aqa anjam maro tamo bei unosai. E Tamo Koba Yesus aqa was Jems a segi unem.

²⁰ Ijo anjam e nengrenyonum qaji endi anjam bole. E Qotei aqa njanjalaq di anjam bole segi nengrenyonum. E gisanjosai.

²¹ Ariya bunuqna e Jerusalem olo uratosim Siria sawa ti Silisia sawa ti deq gilsim di laqnem.

²² Bati deqa Kristus aqa tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanqi ijo ulatamu poinjrosaisoqnej.

²³ Nanqi e qa laja endegsib quoqneb, “Pol a nami iga padaltgwa laqnej. Ariya bini a olo Yesus aqa anjam bole a nami ugeugeiyqa wauoqnej qaji di palontqnsiq laqnu.”

²⁴ Nanqi e qa degsib quoqnsib tulan areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqneb.

2

Kristen gate nanqi Pol ombla areqalo qujai

¹ Wausau 14 koboonaqa e olo Jerusalem aiyem. E Barnabas ombla aiyqnsim Taitus dego osi aiyem.

² Qotei a segi na merbej deqa e Jerusalem aiyem. E Jerusalem aisim di sosimqa e tamo lajaj nanqi koba na qairosaioqnem. E Kristen gate nanqi segi koba na qairoqnem. Yesus aqa anjam bole e sawa bei beiq di palontqnem qaji di e na ubtosim minjroqnem. E tamo lajaj bei minjosai. Di kiyaaqa? Yesus aqa wau e nami yoqnsim agi bini yeqnum qaji di ulonjo uge.

³ Taitus a Grik tamo. Ariya a e ombla Jerusalem di sonamqa Kristen gate nanqi e endegsib merbosai, “Ni na Taitus osim muluj waiy.” Degsib merbosai.

⁴ Bole, Kristen tamo qudei nanqi uli na gago koro miligiq aiyeb. Nanqi Kristen tamo bolesai. Nanqi gisan tamo. Iga nami kanjal tamo bulosim dal anjam aqa sorgomq di sonamqa Kristus Yesus na iga elenej deqa bini dal anjam na iga olo taqatgosai. Ariya gisan tamo nanqi dena gago kumbra di lumu na tenemtqa marsibqa gago koro miligiq aiyeb. Nanjo are koba endegsi soqnej. Nanqi na iga olo dal anjam aqa sorgomq di atibqa dal anjam na iga taqatgim iga kanjal tamo bulqom. Nanjo are koba degsi soqnej deqa nanqi gago koro miligiq aiyeb.

⁵ Aisib mergeb, “Ninji Taitus muluj waiyiy.” Onaqa iga nanjo anjam di quetnjrosai. Nanqi Yesus aqa anjam bole olo bubulyaib deqa iga na nanqi saidnjrem. Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam bole di nunjoq di gaigai sqajqa deqa.

⁶ Ijo areqalo agiende. Kristen gate nanqi ñam ti unub di laja. Qotei a tamo nanjo ñam qa are qalosaieqnu. E na Kristen gate nanqi ijo wau qa sainjrnamaqa nanqi qusib mareb, “Di kere.” Nanqi olo anjam bei totoryosib e merbosai.

⁷ Pita aqa wau agiende. A na muluj uno qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Qotei a wau di Pita yej. E dego wau ti. Ijo wau agi e na muluj unosai qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Qotei a wau di e ebej. Kristen gate nanqi degsib qalieeb deqa nanqi olo anjam bei totoryosib e merbosai.

⁸ Od, Qotei na Pita singila yej deqa a muluj uno qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Dego kere Qotei na e singila ebej deqa e sawa bei bei qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum.

⁹ Tamo ungasari kalil nanqi mareqnu, “Jems na Pita na Jon na nanqi qalub Kristen gate unub.” Ariya nanqi qalub qalie, Qotei a e qa dego are boleiyosiq Yesus aqa wau ebej. Degsib qalieosib deqa nanqi na aqo Barnabas wo gago ban ojsib mergeb, “Ninji gago Kristen was bole.” Osib nanqi aqo aiyel ti are qujaitosib anjam endegsib keretosib mergeb, “Ninji Barnabas wo sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqniy. Iga muluj uno qaji nanjo ambleq di wauoqnqom.”

¹⁰ Osib nanği anjam qujai segi aqo aiyel endegsib mergeb, “Gago ambleq endi Kristen qudei nanği ingi ingi tulan saiqoji unub. Deqa ninği nanği qa are walngaiq. Ninği nanği aqaryainjroqniy.” Onaqa iga nanği odnjrem. Nami iga tamo ingi ingi saiqoji nanği aqaryainjrqaqqa are koba soqnej agi bini degsim unum.

Pol a Pita aqa kumbra uge babtej

¹¹ Ariya bunuqna Pita a Antiok qureq bonaqa e aqa ulatamuq di a niriñtem. Di kiyaaqa? A kumbra uge yej deqa.

¹² Aqa kumbra uge agiende. Nami a sawa bei bei qaji nanği koba na ingi uyoqneb. Onaqa bati bei Jems a na Juda Kristen qudei mulun unqajqa tulan singilaoqneb qaji nanği qariñnrnaqa Antiok bonabqa Pita a nanği qa ulaosiq olo sawa bei bei qaji nanği di tututnjrej. Aqa kumbra uge agide.

¹³ Juda Kristen qudei nanği dego Pita beteryosib gisan kumbra di yeb. Yonabqa bunuqna Barnabas a dego nanği daurnjrnaqa nanço gisan kumbra di yej.

¹⁴ Nanği Yesus aqa anjam bole degsib ugetonabqa e unsimqa nanço ñamgalaq di Pita endegsi minjem, “Ni Juda tamo. Ariya ni Juda nanço kumbra dauryqa uratosim sawa bei bei qaji nanği bulosim nanço kumbra dauryeqnum. Di ni kere degyeqnum. Ariya kiyaaqa ni olo sawa bei bei qaji nanği minjreqnum, ‘Ninği Juda nanço kumbra dauryiy?’”

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga tamo bole une saiqoji sqom

¹⁵ Bole, iga Juda. Di gago len tinqin. Iga sawa bei bei qaji sai. Agi sawa bei bei qaji nanği uneq di laqñub. Iga tamo deqaji sai.

¹⁶ Ariya iga qalieonum, tamo nanği Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena nanği Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo nanği Kristus Yesus qa nanço areqalo singilatqab gam dena qujai Qotei na nanği tamo bole une saiqoji qa minjrqa. Iga dego Kristus Yesus qa gago areqalo singilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga dal anjam dauryem gam dena sai. Tamo a dal anjam dauryqas gam dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai.

¹⁷ Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatem gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga degyem bati di iga sawa bei bei qaji nanği bulosim iga dego une tamo brantobulem. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Kristus na iga uneq breigej”? O ijo was, iga degsi marqasai bole sai.

¹⁸ E dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosiy ariya bunuqna e puluosiy dal anjam aqa sorgomq di olo sqai di ijo kumbra dena e une tamo brantqai.

¹⁹ Dal anjam na e moiyo gamq di waibosiq moiyoñbej deqa bini e olo Qotei ombla ñambile unum. E Kristus ombla ñamburbasq di gainjobulem.

²⁰ Osim e olo ñambile bunuj em. Ñambile di ijo segi ñambile sai. Kristus a segi ijo are miligiq di ñambile unu. Deqa bini kumbra kalil e mandamq endi yeqnum qaji di e Qotei aqa Niri qa ijo areqalo singilatoqnsim yeqnum. Agi Qotei aqa Niri na e tulan qalaqalaibosiq aqa segi ñambile uratosiq e qa moiyej.

²¹ Qotei a iga qa are boleiyej aqa kumbra di e na ugeugeiyqasai. Iga Moses aqa dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji so qamu Kristus a laña moiyej qamu.

3

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

¹ O Galesia tamo unğasari, ninği tulan nanari. Iga nami ninği Yesus Kristus osorñgonam ninği a ñamburbasq di gainesonaq unobuleb. Ariya tamo yai na nunço areqalo olo niñaqyetñgej deqa ninği Yesus aqa anjam olo urateqñub?

² Ijo nenem qujai agiende. Ningi gam kiye na Qotei aqa Mondor eb? Ningi dal anjam dauryeb gam dena ningi Mondor eb kiyo ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nungo areqalo singilateb gam dena ningi Mondor eb kiyo?

³ Ningi nanarionub e? Ningi nami are bulyosib bati deqa ningi Yesus dauryqa utru atsib Mondor aqa singila na walweloqneb. Ariya bini kiyaca ningi olo nungo segi singila na Yesus dauryqa marsib walweleqneb?

⁴ Gulbe ningi nami qoboioqneb qaji di ningi laña qoboioqneb e? E are qalonum, ningi laña qoboiosai.

⁵ Qotei na aqa Mondor ningi engoqnsiq nungo ambleq di manwa kokba babteleneqnu. A kiyaca degyeqnu? Ningi dal anjam dauryeqnub a deqa osiq degyeqnu e? Sai. Ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nungo areqalo singilateb a deqa osiq degyeqnu.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.”

⁷ Deqa ijo was, ningi endegsi poingem, tamo nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqneb qaji nanngi segi Abraham aqa anngo tintinj unub.

⁸ Nami Qotei a endegsi qalieej, “Bunuqna sawa bei bei qaji nanngi Yesus aqa anjam bole qusib nanngo areqaloq di singilatib gam dena e na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqai.” Qotei a nami degsi qalieosiq deqa a Yesus aqa anjam bole di ubtosiq Abraham minjej. A endegsi minjej, “O Abraham, ino moma nanngoq dena tamo bei brantim aqa wau na e sawa bei bei qaji nanngi boletnjrqai.” O ijo was, anjam di agi nengrenq di unu.

⁹ Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqneb qaji nanngi Abraham a ti boletnjrqas.

¹⁰ Tamo qudei nanngi endegsib are qaleqneb, “Iga dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” O ijo was, tamo nanngi di Qotei na minjrqas, “Ningi tamo uge.” Osim nanngi padaltnjrqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei aqa dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a na minjrqas, ‘Ningi tamo uge.’ Osim nanngi padaltnjrqas.”

¹¹ Qotei aqa anjam bei dego endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatqab di a na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanngi nambile gaigai sqab.” Deqa iga qalieonum, tamo nanngi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqasai.

¹² Dal anjam dauryqajqa ti Qotei qa gago areqalo singilatqajqa ti di ombla kerekere sai. Nanngi utru segi segi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nambile sqas.”

¹³ Dal anjam a marqo, iga dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di Qotei na iga tamo uge qa mergsim padaltgwas. Kristus a deqa are qalsiqa iga aqaryaigwa marsiqa gago padalo sawa osiqa a segi Qotei aqa namgalaq di tamo uge bulosiqa iga qa padalej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo kalil namtan goge di gainejunub qaji nanngi Qotei na tamo uge qa minjroqnsiq padaltnjreqnu.”

¹⁴ Kristus Yesus na iga degsi aqaryaigej deqa aqa wau na Qotei a sawa bei bei qaji nanngi Abraham a ti boletnjrqas. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena iga Qotei aqa Mondor oqom. Mondor di Qotei a nami iga egwa marej.

Qotei aqa anjam nami marej qaji di dal anjam na taqal waiyqa keresai

¹⁵ O ijo was kalil, e na mandam tamo nanngo kumbra qa ningi endegsi merngwai. Tamo bei a moiyosaisosimqa a na aqa ñoro kalil aqa anngo nanngo banq di uratqa marsim a anjam bei nengrenyosim singilatqas. Deqa bunuqna a moiyim aqa anngo nanngi aqa ñoro di oqab. Aqa anjam nengrenyej qaji di tamo bei na olo taqal atqa keresai. Osim olo anjam bei dego totoryosim nengrenyqa keresai.

¹⁶ Dego kere inġi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di a ubtosiqā Abraham aqa moma bei wo minjrej. A Abraham aqa moma gargekoba naŋgi minjrosai. A aqa moma qujai segi minjej. Anjam di nengrenq di unu. Aqa moma qujai di agi Kristus.

¹⁷ O ijo was, e niŋgi degsi merngonum di aqa utru agiende. Qotei a nami Abraham ombla anjam qoseb. Onaqa wausau 430 koboonaqa dal anjam brantej. Dal anjam dena Qotei aqa anjam Abraham ombla qoseb qaji di taqal waiyqa keresai. Qotei na inġi bole bole iga laŋa egwa marej awai saiqoji. Osiqa anjam di singilatej. Anjam di dal anjam na gentqa keresai.

¹⁸ Iga dal anjam dauryqom gam dena iga inġi bole bole di onum qamu Qotei na inġi di iga laŋa egwa keresai qamu. Iga qalieonum, Qotei a inġi bole bole di iga laŋa egwajqa are qalsiq Abraham ombla anjam qoseb.

¹⁹ Deqa bunuqna Qotei a kiyāqa olo dal anjam atej? E ubtosiy marqai. A gago une boleq atqa osiqa dal anjam atej. A endegsi are qalej. Dal anjam a soqnim bunuqna Abraham aqa moma qujai di a bqas. Moses a Israel naŋgi Qotei ti naŋgo ambleq di tigelesosiqā yeba waiyonaqa laŋ anġro naŋgi na dal anjam di Moses yonabqa a na kamba Israel naŋgi enjrej.

²⁰ Amble qaji tamo a na tamo qujai segi aqa anjam gereiyetqa keresai. A tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo naŋgo ambleq di tigelesosim yeba waiyosim naŋgo anjam gereiyetnjqas. Ariya Qotei a segi qujai unu. Deqa a anjam bei singilatimqa tamo qudei na olo aqa anjam di gentqa keresai.

Dal anjam a gago abu bul sosisqā iga Kristus aqa areq joqsiq gilej

²¹ E endegsi marqai kiyo? Dal anjam ti inġi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji de ti ombla jeu atoqnsib unub. E degsi marqasai bole sai. Dal anjam mutu bei na iga ŋambile egwa kere qamu iga dal anjam dauryqom gam dena iga tamo bole une saiqoji so qamu.

²² Ariya degsi sosai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo unġasari kalil naŋgo une na naŋgi tonto talq di breinjrobuleqnu.” O ijo was, anjam degsib nengrenyeb deqa iga Yesus Kristus qa gago areqalo singilatem gam dena iga inġi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di oqom.

²³ Nami iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati brantosaisonaqa dal anjam na iga taqatgesoqnej. Sonaq sonaq ariya bunuqna iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati agi brantej.

²⁴ Dal anjam a gago abu bul sosisqā iga Kristus aqa areq joqsiq gilej. Gilnaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatem. Deqa bini iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.

²⁵ Iga Kristus qa gago areqalo singilatqa bati brantej deqa iga olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai. Dal anjam a olo gago abu bul sqasai dego.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas gam dena a Qotei aqa anġro tiŋtiŋ sqas

²⁶ Niŋgi kalil Kristus Yesus qa nuŋgo areqalo singilateb deqa niŋgi Qotei aqa anġro tiŋtiŋ unub.

²⁷ Niŋgi kalil yanso osib Kristus beteryejunub deqa niŋgi Kristus a gara bul jigsib unub.

²⁸ Deqa niŋgi endegsib maraib, “E Juda qaji” o “E Grik tamo” o “E kaŋgal tamo” o “E kaŋgal tamo sai” o “E tamo” o “E uŋa.” Niŋgi degsib maraib. Niŋgi Kristus Yesus beteryejunub deqa niŋgi kalil tamo qujaiosib unub.

²⁹ Niŋgi Kristus aqa segi tamo unġasari unub deqa niŋgi Abraham aqa anġro tiŋtiŋ dego unub. Agi inġi bole bole Qotei a nami Abraham yqajqa minjej qaji di niŋgi oqab.

4

Iga Qotei aqa anġro tiŋtiŋ unum

¹ Ijo anjam agiende. Angro matu a na bunuqna aqa abu aqa inği inği kalil oqas. A angro kiñala sosim a aqa abu aqa kanğal tamo lanaj bul sqas.

² Deqa tamo qudei nanği a taqatoqnqab. Taqatesoqñib bati aqa abu nami atej qaji di brantimqa nanği a olo taqatqasai.

³ Dego kere iga nami angro kiñilala bulosim mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanžo kanğal tamo bul soqñem.

⁴ Ariya bati Qotei a nami atej qaji di brantonaqa a na aqa Niri Yesus qarinyonaq mandamq aiyej. Aisiq aqa ai na nambabtonaqa a dal anjam aqa sorgomq di soqñej.

⁵ A degyej. Di kiyaaqa? A na tamo unğasari dal anjam aqa sorgomq di soqñeb qaji nanği olo elenşosim nanžo uneq na awainjrqaajqa deqa. Yim iga Qotei aqa angro tintin sqajqa deqa.

⁶ Deqa ijo was, bini nanği Qotei aqa angro tintin unub. Qotei na aqa Niri aqa Mondor qarinyonaqa a gago are miligiq aiyej. Aiyej deqa iga Qotei endegsi meteqnum, "O ni gago Abu."

⁷ Deqa nanği olo kanğal tamo bul sosai. Nanği Qotei aqa angro tintin unub. Nanği aqa inği inği kalil oqab.

Pol a Galesia Kristen nanği qa are koba qaloqnej

⁸ Nami nanği Qotei qalieosaisosib bati deqa nanği gisan qotei nanžo kanğal tamo bul soqñeb.

⁹ Ariya bini nanği Qotei qalieonub. A nanği qa dego qalieqo. Deqa kiyaaqa nanği olo puluosib mondor uge uge nanžo kanğal tamo bul sqajqa are qaleqñub? Nanği qalie, mondor uge uge nanği di singila saiqoji unub deqa nanği na nanği aqaryainğwa keresai.

¹⁰ Nanği gaigai yori bati kokba ti bai qala bunuj ti wausau bunuj ti di unqajqa are qaleqñub.

¹¹ Deqa e nanği qa ulaeqnum. Wau kalil e nunžo ambleq di yoqñem qaji di lanja ulonaim deqa e ulaeqnum.

¹² Nami e dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosim nanği bul soqñem. Bati deqa nanği na e une bei ebosaiqñeb. Deqa ijo was, e nanği endegsi mernğwai. Nanği kamba e bul soqñiy.

¹³ Nanği are qaliy. E maibej bati deqa e nunžoq bosim Yesus aqa anjam bole utruq na mernğoqñem.

¹⁴ Ijo jejamu singila saiqoji soqñej deqa e nanği gulbe koba enğoqñem. Ariya nanği deqa e qoreibosai. Nanği e gereibqa asgingosai. Qotei aqa lan angro bei kiyo Kristus Yesus a segi kiyo nunžoq bqas di nanği a osib gereiyqab dego kere nanği e osib gereibeb.

¹⁵ Bati deqa nanği e qa tulan areboleboleinğoqñej. Deqa e qalieonum, e na nanği mernğem qamu nanği nunžo nandamu dego otorosib ebeb qamu. O ijo was, kiyaaqa bini nanği e qa areboleboleinğosaieqnu?

¹⁶ E nanği anjam bole mernğeqnum dena e nanği jeu ateqnum e? Di sai.

¹⁷ Nanği quiy. Gisan anjam maro tamo nanği na nanği walawalainğeqñub. Nanği nanği aqaryainğwajqa deqa are qalosaieqñub. Nanği na nanği titnğibqa nanği e qoreibosib olo nanği daurnjrqaajqa deqa are qaleqñub.

¹⁸ Iga gago Kristen was nanği kumbra bole bole enjrqaajqa singilaoqñom di bolequja. Deqa nanği gaigai kumbra di yoqñiy. E nanği koba na soqñim bati deqa segi sai. Nanği gaigai yoqñiy.

¹⁹ O ijo angro, nanği quiy. Unja anğrotqa osiq jaqatinğeqnu dego kere e nanği qa are jaqatinğeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Kristus a nunžo are miligiq di soqñimqa nanği a bulosib aqa kumbra geregere dauryoqñiy.

²⁰ Bini e nanği koba na sosai. E nanği koba na so qamu e nanği lawo anjam mernžo qamu. O ijo was kalil, e nanği qa are koba qaleqñum. E kiyersiy nanği aqaryainğwai di e yala poibosai.

Pol a Hagar qa ti Sara qa ti yawo anjam marej

²¹ Niŋgi dal anjam aqa sorgomq di sqajqa are qaleqnu deqa e niŋgi nenemŋwai. Kiyaga niŋgi dal anjam geregere poiŋgosaieqnu?

²² Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu. Abraham a angro mel aiyeltej. Angro bei Hagar na ŋambabtej. Hagar a kaŋgal uŋa. Angro bei Sara na ŋambabtej. Sara a kaŋgal uŋa sai. A Abraham aqa ŋauŋ tiŋtiŋ.

²³ Abraham a mandam tamo naŋgo kumbra dauryosiq deqa a Hagar wo ŋereŋosib angro qujai Ismael ŋambabtej. Ariya Sara aqa angro a gam bei na ŋambabtej. Gam agiende. Qotei a anjam marnaqa aqa anjam di aqa damu brantonaqa Sara a aqaratonaq aqa angro qujai Aisak ŋambabtej.

²⁴ Sara Hagar wo naŋgo anjam di yawo anjam bul. Naŋgi aiyel anjam namij ti anjam bunuj ti sigitejunub. Hagar a anjam namij sigitejunu. Anjam di Sainai manaq di brantej. Hagar aqa moma naŋgi kaŋgal tamo unub.

²⁵ Hagar a Sainai mana sigitejunu. Sainai mana di Arebia sawaq di unu. Hagar a mandam qaji Jerusalem dego sigitejunu. Deqa aqa moma kalil naŋgi a ombla kaŋgal tamo unub.

²⁶ Ariya Jerusalem bunuj a laŋ goge di unu. A kaŋgal uŋa sai. A gago ai.

²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “O uŋa, ino miligi ugeej deqa ni angtrotqa keresai. Di uŋgum, ni areboleboleimeme. Ni angro oqajqa jaqatiŋmosaieqnu. Di uŋgum, ni are boleimim soqne. Sosim ni louoqnsim areboleboleimim kikioqne. Di kiyaga? Qotei a ino miligi gereiyetmimqa ni na uŋa kalil gumbuluŋ ti unub qaji naŋgi buŋŋjrsimqa angro tulaŋ gargekoba oqam.”

²⁸ O ijo was, uŋa di agi Sara. Niŋgi Sara aqa angro Aisak a bulosib unub. Qotei a nami anjam marnaqa Aisak a ŋambabtej. Dego kere Qotei a anjam marnaqa niŋgi Qotei aqa angro tiŋtiŋ brantej unub.

²⁹ Abraham a mandam tamo naŋgo kumbra dauryosiq Hagar wo ŋereŋosib angro qujai Ismael ŋambabtej. Deqa Ismael a na Sara aqa angro Aisak jeutoqnsiqa ugeugeiyeqnej. Aisak agi Qotei aqa Mondor aqa siŋgila na ŋambabtej. Dego kere bini iga Mondor ti unum qaji tamo qudei na jeutgoqnsibqa ugeugeiqnub.

³⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “O Abraham, ni na kaŋgal uŋa di aqa angro Ismael wo naŋgi winjrim jaraiyeb. Ni que. Aisak a kaŋgal uŋa aqa angro sai. A ino ŋauŋ tiŋtiŋ aqa angro. Deqa ino iŋgi iŋgi kalil a na oqas. Ismael a na ino iŋgi iŋgi oqasai.”

³¹ O ijo was, iga kaŋgal uŋa aqa angro sai. Iga Abraham aqa ŋauŋ tiŋtiŋ aqa angro unum.

5

Iga kaŋgal tamo bul sqasai

¹ Kristus na iga elenej deqa iga olo kaŋgal tamo bul sqasai. Dal anjam na iga olo bunu taqatgwasai dego. Deqa ijo was, niŋgi siŋgila na tigelesosib tamo qudei na olo niŋgi dal anjam aqa sorgomq di sqa merngoqnb saidnjroqniy.

² E Pol. E na niŋgi endegsi merngit quiy. Niŋgi muluŋ aiqab di Kristus na niŋgi aqaryaiŋwa keresai.

³ Niŋgi qudei muluŋ aiqa mareqnu deqa e na endegsi merngwai. Niŋgi muluŋ aiqab di Qotei na merngwas, “Niŋgi dal anjam mutu kalil dego torei dauryekritiy. Qujai bei grotaij.”

⁴ Niŋgi qudei mareqnu, “Iga dal anjam dauryqom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas.” Niŋgi degsib mareqnu di niŋgi Kristus urateqnu. Qotei a niŋgi qa are boleiyej aqa kumbra di dego niŋgi qoreiyeqnu.

⁵ O was ninḡi degaib. Iga Mondor ejunum deqa iga aqa wau na Qotei qa gago areqalo siḡilatqnsim mondoḡ a na iga tamo bole une saiḡoji qa mergwajqa deqa tariḡoqnsim unum.

⁶ Tamo a Kristus Yesus beteryesqas di a endegsi poiyyas, “Iga muluḡ aiqom di laḡa. Iga muluḡ aiqasai di dego laḡa. Ariya iga Yesus qa gago areqalo siḡilatqnsim qalaqalaiyo kumbra dauryqom di kumbra bole utru ti.” A degsi poiyyas.

⁷ Nami ninḡi Yesus aqa gam geregere dauryosib walweloqneb. Ariya tamo yai na gam getentetḡej deqa ninḡi olo anjam bole dauryqa urateqnuḡ?

⁸ Nuḡgo areqalo ninḡi bini ojejunub qaji di bolesai. Qotei agi ninḡi metḡej qaji a na areqalo di ninḡi enḡosai.

⁹ Nuḡgo areqalo uge di sum bul. Ninḡi qalie, tamo naḡi sum kiḡala oqnsib bem ti bulyeqnuḡ bem tiyekritoqnsiq tulaḡ kobaqujaeqnu. Deḡo kere nuḡgo areqalo uge di tulaḡ kobaqujaqas. Deqa ninḡi areqalo di uratiy.

¹⁰ O ijo was, e qalieonum, ninḡi areqalo uge di uratqab. Osib ijo areqalo olo dauryqab. Tamo Koba a na aqaryainḡimqa ninḡi deḡyqab. Di e qalieonum. Tamo yai naḡi nuḡgo areqalo niḡaqyetḡwajqa waueqnuḡ di e qaliesai. Tamo naḡi di awai ugedamu oqab.

¹¹ Ariya “Ninḡi muluḡ aiyiy” e anjam di tamo naḡi minḡreqnum qamu kiyaaq jeu tamo naḡi na e ugeugeibeqnuḡ? O ijo was, e anjam di tamo naḡi minḡreqnum qamu Yesus a ḡamburbasq di moiyej anjam dena jeu tamo naḡo areqalo ugetetḡrosai qamu.

¹² Jeu tamo naḡi dena nuḡgo areqalo niḡaqyetḡgeqnuḡ. Naḡi muluḡ aiqajqa tulaḡ siḡilaeqnuḡ deqa unḡum, naḡi naḡo segi welum gei deḡo potosib torei taqal waiyebe.

¹³ Od, ijo was, Yesus a ninḡi eleḡej deqa dal anjam na olo bunu ninḡi taqatḡwasai. Qotei a deqa are qalsiq ninḡi metḡej. Ariya ninḡi endegsib are qalaib, “Iga dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa unḡum, iga gago areqalo namij dauryosim kumbra uge uge yoqnuḡom.” Ninḡi degsib are qalaib. Ninḡi kumbra endegyyiy. Ninḡi nuḡgo Kristen was naḡi aqaryainḡroqnsib qalaqalainḡroqniy.

¹⁴ Anjam bei deḡo unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum deḡo kere ni ino was naḡi degsim geregereinḡroqne.” O ijo was, anjam dena dal anjam kalil kabutejunu.

¹⁵ Deqa ninḡi segi segi ḡiriḡoqnsib qotoqnaib. Qotoqnuḡ di ninḡi segi segi qa kumbra uge yoqnsib uneq aisib padalqab.

Areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub

¹⁶ Ijo anjam bei agiende. Ninḡi Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweloqniy. Degsib walwelqab di ninḡi nuḡgo segi jejamu qa areqalo namij dauryqasai.

¹⁷ Iga qalie, gago areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub. Deqa kumbra bole ninḡi yqajqa arearetḡgeqnu qaji di ninḡi yosaieqnuḡ.

¹⁸ Ariya ninḡi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqab di ninḡi olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai.

¹⁹ Areqalo namij aqa kumbra di ninḡi qalie. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prunḡgoqa,

²⁰ gisaḡ qotei qa louoqa, gumaninḡoqa, was bei jeutoqa, ḡiriḡoqa, was bei aqa inḡi inḡi qa maulḡgoqa, minḡinḡ oqoqa, are ugeoqa, nuḡgo segi jejamu qa are qalsib anjam na qotoqa, Kristen was naḡi pupoaiyeltnḡroqa,

²¹ tamo ḡoro ti naḡi qa are ugeinḡoqa, ya uysib nanarioqa, alaḡkobaoqa. O ijo was, areqalo namij aqa kumbra kalil agide. Tamo unḡasari kumbra deqaji yeqnuḡ qaji naḡi Qotei na taqatḡrsim naḡo Mandor Koba sqasai. E nami ninḡi degsi merḡgem agi olo merḡgonum.

²² Ariya Qotei aqa Mondor na iga kumbra bole endeqaji yqajqa are tigeltetḡeqnu. Qalaqalaiyo kumbra dauryoqa, areboleboleigoqa, lawo kumbra yoqa, urur minḡinḡ oqosaioqa, gago was naḡi aqaryainḡroqnsim kumbra bole bole enḡroqa, kumbra bole tiḡinḡ dauryoqa,

²³lawo na soqa, gago segi jejamu taqatosim areqalo namij dauryqa uratoqa. O ijo was, iga kumbra bole deqaji yoqnqom di dal anjam na iga getentgwa keresai.

²⁴Tamo ungasari Kristus Yesus beteryejunub qaji nanqi na nanqo areqalo namij ti are prugnjqajqa kumbra ti kalil namburbasq di qamnab moiyej.

²⁵Qotei aqa Mondor na iga nambile egej deqa iga aqa kumbra na walweloqnqom.

²⁶Iga gago segi ñam soqtqasai. Iga Kristen qudei nanqo are ugetetnjroqnsim qotoqnqasai. Iga gago was nanqo ñoro qa maulgoqnqasai dego.

6

Ni inqi bei yagwam di ni olo inqi di otorosim oqam

¹O ijo was, Kristen tamo bei a une atimqa ninqi Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji ninqi na tamo di unsibqa lawo na osib aqa kumbra gereiyetiy. Satan na ninqi dego uneq breingim ulonjaib deqa ninqi geregere ñam atoqniy.

²Osib ninqi na nunqo Kristen was nanqi aqaryainjroqnsib nanqo gulbe qoboiyetnjroqniy. Degsib qoboiyqab di ninqi Kristus aqa dal anjam keretosib dauryqab.

³Nunqo ambleq di tamo bei a marqas, “E ñam koba ti unum.” Ariya a ñam ti sosai. A ñam saiqoji unu deqa a na aqa segi jejamu gisanjqo.

⁴Deqa ninqi nunqo segi segi wau geregere peleyiy. Osib nunqo wau di bole kiyo sai kiyo di ninqi qalieqab. Tamo a degyqas di a aqa segi wau qa areboleboleiyqas. Ni ino segi wau ti tamo bei aqa wau ti turtosim peleyaim.

⁵Tamo kalil nanqi nanqo segi segi wau taqatoqnebe.

⁶Kristen gate nanqi Qotei aqa anjam plaltoqnsib ninqi merngeqnub deqa ninqi na kamba nanqi inqi inqi qa aqaryainjroqniy.

⁷Ninqi nunqo segi jejamu gisanjqosib endegsib are qalaib, “Iga Qotei maquiyimqa a gago une unqasai.” O ijo was, ninqi Qotei maquiyqa keresai. Ni inqi bei yagwam di ni olo inqi di otorosim oqam.

⁸Tamo bei a inqi uge yagobulosim aqa areqalo namij dauryqas di aqa areqalo namij dena kumbra uge uge babtoqnim a padalqas. Ariya tamo bei a inqi bole yagobulosim Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqas di Mondor dena a nambile yimqa a so bole gaigai sqas.

⁹Deqa iga kumbra bole yoqnqom. Iga kumbra bole yqajqa asgigwasai di bunuqna iga awai bole oqom.

¹⁰Deqa bati soqnim iga na tamo ungasari kalil nanqi kumbra bole enjroqnqom. Osim tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateqnub qaji nanqi kumbra bole enjrqajqa tulanq singilaqom.

Kristus a namburbasq di moiyej anjam deqa segi Pol a areboleboleiyqanej

¹¹Anjam mutu endi e segi na nenqrenyonum. E nenqren kokba ijo segi ban na atelenonum di uniy.

¹²Ninqi quiy. Tamo nanqi ninqi mulun breingwa singilaeqnub qaji nanqi nunqo jejamuq dena ñam koba oqajqa deqa areboleboleinjreqnu. Kristus a namburbasq di moiyej anjam deqa nanqi nanqo areqalo singilatqa ulaeqnub. Osib mareqnub, “Jeu tamo nanqi na iga ugeugeigo uge.” Utru deqa nanqi na ninqi mulun breingwa singilaeqnub.

¹³Nanqi segi nami mulun aiyeb. Ariya nanqi Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnub. Nanqi na ninqi mulun breingosib nunqo jejamuq dena ñam koba oqajqa deqa areboleboleinjreqnu.

¹⁴Ariya e ijo segi ñam soqtqa keresai. E tamo bei aqa ñam soqtqa keresai dego. E gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam segi soqtqai. A namburbasq di moiyej anjam deqa segi e areboleboleiboqnqas. Mandam qa kumbra kalil nami ijo areqaloq di soqnej qaji di

Kristus ombla moreñeb. E segi dego ñamburbasq di moiyoqblem. Deqa e olo mandam qa kumbra kalil dauryqa uratem.

¹⁵ Iga muluñ aiqom di laña. Iga muluñ aiqasai di dego laña. Qotei na gago are bulyetgonaqa iga tamo ungasari bunuj brantem di kumbra bole utru ti.

¹⁶ Tamo ungasari kumbra di ojsib dauryeqnub qaji nañgi qa Qotei a duloqnsiq are latetñreqnu. Tamo ungasari nañgi di Israel nañgo moma bole. Nañgi Qotei aqa tamo ungasari tññtiñ.

¹⁷ Tamo bei na e gulbe ebaiq. Nami jeu tamo nañgi na e luboqneb. E luboqneb qaji pirigi agi ijo jejamuq di unu. Niñgi di unsib endegsi poiñgwas, “Bole, Pol a Yesus aqa wau tamo bole.”

¹⁸ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niñgi qa are boleiyosim nuñgo qunuñ taqatoqneme. Bole.

EFESUS

Yesus na Pol qarinyej

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarinyej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Ningsi Qotei aqa segi tamo ungasari Efesus qureq di unub qaji. Ningsi Kristus Yesus geregere dauryeqnub. E anjam endi nenjrenjosim nunjoq qarinyonum.

² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanji aiyel ningsi qa are boleinjrimqa ningsi lawo na soqniy.

Kristus na lanj qaji inji bole bole iga egej

³ Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei. A Kristus aqa singila na lanj qaji inji bole bole iga egej. A gago qunun qa are qalsiq deqa inji di iga egej.

⁴ Qotei a mandam atosaisosiq bati deqa a na iga giltgej. Di kiyacaq? Iga Kristus beteryosim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim aqa ñamgalaq di une saiqoji sqajqa deqa.

⁵ Tulañ nami Qotei na iga qalaqalaigosiq iga aqa segi angro sqa marsiq Yesus Kristus aqa wau na iga elenej. Qotei aqa segi areqalo na a degyej.

⁶ Aqa kumbra dena a iga qa are boleiyej. Aqa Niri Yesus a tulañ qalaqalaiyeqnu qaji aqa singila na a degyej. Deqa aqa ñam tulañ goge oqoqnqas.

⁷ Qotei a iga qa are tulañ boledamuiyej. Aqa kumbra di aqa utru agiende. A na Kristus qarinyonaqa a gago uneq na iga awaigwa marsiq moiyej. Moisiq aqa len aiyej dena Qotei na gago une kalil kobotetgej.

⁸ A iga qa are tulañ boleiyosiq qalie ti powo ti kalil iga egej.

⁹ Nami Qotei a are qalej, “Kristus a wau di yqas.” Osiqa aqa areqalo di ulitesoqnej. Ariya bini a na olo aqa areqalo di boleq atsiq iga osorgeqnu.

¹⁰ Deqa iga qalieonum, Qotei na inji inji kalil mandam ti lanj qure ti di unub qaji nanji taqatnjroqnqas. Osim gilsim gilsim bati a nami atej qaji di brantimqa a inji inji kalil di olo osim Kristus aqa banq di atim Kristus a nanjo gate sqas.

¹¹ Qotei a mareqnaqa inji inji kalil babeleneqnu. Tulañ nami a aqa segi areqalo dauryosiq iga na Kristus beteryosim iga aqa segi tamo ungasari sqajqa marsiq giltgej.

¹² Iga Juda unum deqa iga namoqna Kristus qa gago areqalo singilatam. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulañ goge oqoqnqas.

¹³ Ningsi sawa bei bei qaji ningsi dego Qotei aqa anjam bole queb. Anjam bole agiende. Qotei a Yesus aqa wau na ningsi elenej. Ningsi Yesus qa nunjo areqalo singilatosib a beteryesonab Qotei na aqa anjam nami marej qaji di dauryosiq aqa toqor ningsi engej. Deqa ningsi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di aqa Mondor Bole.

¹⁴ Iga Mondor ejunum deqa iga qalieonum, bunuqna iga inji bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nanji enjrqa marej qaji di oqom. Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa iga inji bole bole di oqom. Iga deqa bini tarinoqnsim unum. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulañ goge oqoqnqas.

Pol a Efesus Kristen nanji qa pailyej

¹⁵ E endegsi quem. Ningsi Tamo Koba Yesus qa nunjo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji qalaqalainjreqnub.

¹⁶ Deqa e gaigai Qotei binjoqnsim ningsi qa pailyeqnum.

¹⁷ A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Qotei. A gago Abu rian koba ti unu qaji. Deqa e ningi qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Efesus Kristen nanngi areqalo bole enjrimqa nanngi ino anjam aqa utru geregere poinjrim ni qa bole qalieoqnqab.”

¹⁸ O ijo was, ijo are koba endegsi unu. Qotei na nunngo areqalo suwantetngimqa ingi tulan bole bole a nami ningi engwa osiq metngej qaji di ningi qalieqab. Agi ningi ingi di oqajqa tarinoqnsib unub. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa a na ingi di iga egwa marsiq gereiyetgej unu.

¹⁹ Qotei a singila koba ti unu. Singila dena a na gaigai iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum qaji iga aqaryaigeqnu. Qotei aqa singila di tulan kobaquja. Deqa iga na ubtosim marqa keresai. Aqa singila kobaquja di gagoq di waueqnu. Ningi singila di qalieqajqa deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum.

²⁰ Singila di nami Kristus aqaq di wauoqnej. Agi Kristus a moinaqa Qotei aqa singila kobaquja dena a na Kristus olo subq na tigeltosiq lan qureq osi oqsiq aqa ban woq di awotej.

²¹ Deqa Kristus na mondor singila nanngi ti gate kokba ti mandor nanngi ti tamo kokba ti kalil nanngi tulan bunjrsiqa goge kobaq di unu. A na tamo kalil bini bati endeqa ñam koba ejunub qaji nanngi ti tamo kalil bunuqna ñam koba oqab qaji nanngi ti tulan bunjrsiqa goge kobaq di unu.

²² Qotei na ingi ingi kalil osiqa Kristus aqa sorgomq di atej unub. Deqa Kristus a ingi ingi kalil di nanngo gate koba sosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi taqatnjreqnu.

²³ Tamo ungasari nanngi di agi Kristus aqa jejamu qujai unub. Kristus a nanngi ti ingi ingi kalil ti ekritisq tulan keretnjrejunu.

2

Iga moreñesobulonam Qotei a iga qa are boleiyosiq qalaqalaigej

¹ Nami ningi une yoqnsib laqneb deqa ningi moreñesobuleb.

² Bati deqa ningi mandam qa kumbra uge uge na walweloqneb. Ningi mondor uge uge lan goge di unub qaji nanngo gate koba Satan aqa kumbra dauryoqneb. Satan a segi mondor singila koba. Deqa a tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranyeqnum qaji nanngo are miligiq di singila na waueqnu.

³ Nami iga kalil dego nanngi koba na laqnsimqa gago jejamu qa areqalo uge uge namij dauryoqnem. Deqa Qotei a iga ti nanngi qa ti minjin ani oqetej.

⁴⁻⁵ Bole, iga une yoqnsim laqnem deqa iga moreñesobulem. Ariya bati deqa Qotei a iga qa tulan dulosiq qalaqalaigej deqa a na iga Kristus ombra ñambile egej. A iga qa are boleiyej aqa kumbra dena a na iga elenjej.

⁶ Osiqa iga Kristus Yesus ombra olo subq na tigeltgobulosiqa iga lan qureq joqsi oqsiqa Kristus aqa awo jaram kobaq di awotgej.

⁷ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan boledamuiyosiq iga boletgej. Aqa kumbra di a na tamo ungasari kalil bunuqna brantoqnqab qaji nanngi osornjroqnqas.

⁸ Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilatonaqqa Qotei a ningi qa are boleiyej. Aqa kumbra dena a na ningi elenjej. Ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenjosai. Qotei a ningi lan elenjej awai saiqoji.

⁹ Od, ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenjosai. Deqa ningi nunngo segi ñam soqtqa keresai.

¹⁰ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a gago are bulyetgonaga iga tamo ungasari bunuj brantem. Deqa kumbra bole bole kalil Qotei a nami iga dauryqajqa gereiyetgej qaji di iga dauryoqnsim walweloqnqom.

Kristus a moiyej dena a jeu kobotej

¹¹ Ningi qalie, Juda nanngi mulun aiyeqñub. Di nanngo kumbra. Deqa nanngi na ningi misilingoqñsib endegsib merñgeqñub, “Ningì mulun aiyosai qaji tamo.” Nanngi nanngo segi ban na tamo nanngi mulun breinjreñub. Ariya ningi geregere are qaliy. Ningi Juda sai. Ningi sawa bei bei qaji.

¹² Deqa ningi nami Kristus aqaq di sosai. Ningi isaq di soqñeb. Ningi nami Israel nanngi ti sosai dego. Qotei a marej, “E na Israel nanngi ingi bole bole enjrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatosiq soqñej. Ariya a na ingi bole bole di ningi engwa marosaiqñej. Deqa ningi ingi bole bole deqa tariñosaioqñeb. Ningi mandamq endi lanja Qotei qaliesai soqñeb.

¹³ Ariya bini ningi Kristus Yesus beteryesosibqa Qotei aqa jojomq di unub. Nami ningi isaq di sonabqa bati deqa Kristus a ningi qa moisiq aqa len aiyej. Aqa kumbra dena a na ningi joqsiqa Qotei aqa areq bej.

¹⁴ Kristus a segi na jeu kobotej deqa bini iga kalil koba na so bole unum. Nami Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti jeu atoqñsib soqñeb. Deqa jen a nanngo ambleq di sosiqa nanngi potnjrej. Ariya Kristus a moisiq dena jen di waqtosiqqa jeu kobotosiqqa Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti turtnjrñsisaq sawa qujaiq di atej.

¹⁵ A moiyej gam dena a na Moses aqa dal anjam mutu kalil taqal atekritej. A na Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti turtnjrej deqa nanngi tamo bunuj brantosib tamo qujaiosib unub. Kumbra dena Kristus na jeu kobotosiqqa iga kalil lawo kumbraq di atej unum.

¹⁶ A na Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti turtnjrim nanngi koba na tamo qujaiosib sqajqa deqa marsiq ñamburbasq di moiyej. Moisiq dena a jeu kobotej.

¹⁷ A bosiqqa anjam bole endegsi palontoqñej, “Bini ningi jeu turyqajqa kumbraq di unub.” A na anjam bole di ningi sawa isaq di unub qaji ti tamo ungasari jojom di unub qaji nanngi ti palontosiq merñgoqñej.

¹⁸ Kristus aqa wau dena iga koba na Mondor qujai ejunum. Deqa iga kalil are qujaitosim unum. Mondor dena gam waqtetgej deqa iga gaigai gago Abu Qotei aqa ulatamuq di brantoqñom.

Kristen nanngi Qotei aqa tal bul unub

¹⁹ Deqa bini ningi olo yaun tamo sosai. Ningi Qotei aqa angro tintin unub. Ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi ti koba na was bole unub.

²⁰ Ningi Qotei aqa tal bul unub. Qotei a segi na tal di gereiyej. Qotei aqa anjam maro tamo nanngi ti aqa medabu o qaji tamo nanngi ti tal ai bul tigelejunub. Qotei a segi na tal di tigeltej. Kristus Yesus a segi tal ai tuma qaji. A segi na tal di singilatejunu.

²¹ Tal di aqa tanu kalil nanngi Kristus beteryejunub deqa nanngi kalil koba na singila na tigelejunub. Qotei na tal di gereiyoqñsiq unu. Deqa tal di kobaqujaoqñsiqa Tamo Koba aqa segi tal bul tigelejunu.

²² Ningi dego Kristus beteryejunub deqa Qotei na ningi ti aqa segi tamo ungasari kalil nanngi ti koroingej unub. Deqa ningi aqa segi so tal bul unub. Qotei aqa Mondor wo nanngi aiyej na tal di gereiyosib miligiq di unub.

3

Pol na sawa bei bei qaji nanngi Kristus aqa anjam bole minjre minjre laqnu

¹ O ijo was, Qotei a ningi kumbra tulan boledamu engej. E kumbra deqa saooqñsim laqnam tamo qudei na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. E Pol. E na ningi sawa bei bei qaji aqaryaingwa osim deqa Kristus Yesus aqa wau ojeqñum. Utru deqa e tonto talq endi unum.

² Ningi queb, Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej. O ijo was kalil, Qotei a ningi qa dego are boleiyqajqa deqa e wau yeqñum.

³ Qotei na jeu kobotej anjam di nami ulitesoqñej ariya a na olo boleq atsiqa e osorbej. E deqa anjam truquyala endi nenngrenyonum.

⁴ Ningi ijo anjam endi sisiyosib qalieosib mariy, “Bole, Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di aqa utru Pol a geregere poiyeqnu.”

⁵ O ijo was, Qotei na uli anjam di tamo ungasari nami soqneb qaji nanngi minjrosaiyoqnej. Ariya bini a na aqa Mondor aqa singila na uli anjam di babtosiyoq aqa anjam maro tamo nanngi ti aqa medabu o qaji tamo nanngi ti minjreqnu.

⁶ Uli anjam di aqa utru agiende. Qotei na sawa bei bei qaji nanngi ti Juda nanngi ti turtnjrsiya sawa qujaiyoq di atej. Nanngi Yesus aqa anjam bole ojejunub deqa nanngi kalil tamo qujaiosib ingi bole bole Qotei a nami Kristus Yesus aqa wau na nanngi enjrqqa marej qaji di oqab.

⁷ E Yesus aqa anjam bole di mare mare laqajqa deqa Qotei a e qa are boleiyosiyoq e wau tamo atej. Osiyoq aqa segi singila kobaquja e ebej.

⁸ E tamo bolesai. Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi na e tulan bunbejunub. Di ungun. Qotei a e qa are boleiyey deqa e sawa bei beioq di Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Kristus aqa anjam agiende. A na ingi tulan bole bole iga egwas. Ingi bole bole di aqa utru iga na ubtosim marqa keresai.

⁹ Ningi qalie, Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti atelenej unub. Ariya kumbra a yqajqa nami aqa areqaloq di soqnej qaji di a na ulitej. Bini a na aqa areqalo di olo boleq atqa marsiq e wau ebej.

¹⁰ Od, a na aqa segi qalie ti powo ti boleq atqa marsiq e wau ebej. Deqa lan angro singila kokba ti mondor lan goge di unub qaji nanngi ti bini Qotei aqa areqalo di unoqnsib geregere poinjreqnu. Qotei aqa areqalo agiende. A na Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti turtnjrsim sawa qujaiyoq di atqas.

¹¹ Tulan nami Qotei a kumbra di yqajqa are qalej. Ariya bini a gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa wau na kumbra di yeqnu.

¹² Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga ulaosaieqnum. Iga bole qalieonum, iga Qotei aqa ulatamuq di brantqajqa gam agi Yesus a segi qujai.

¹³ Deqa ningi quiy. E ningi qa osim Yesus aqa wau ojeqnum. E wau di ojeqnum deqa e gulbe koba qoboieqnum. Ningi deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab di ningi ulonqab. Deqa ningi ijo gulbe deqa areboleboleingem. Ijo gulbe dena ningi aqaryaingimqa ningi Qotei ombla so bole gaigai sqab.

Pol a Efesus Kristen nanngi qa pailyeqnu

¹⁴ Deqa ijo was, e singa pulutoqnsim Abu Qotei binjyeqnum.

¹⁵ A tamo ungasari kalil lan ti mandam ti di unub qaji nanngo Abu. Deqa a na nanngo ñam segi segi breiyetnjreqnu.

¹⁶ E ningi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni nami ingi tulan bole bole Efesus Kristen nanngi gereiyetnjrem. Deqa ni nanngo are miligiq di ino Mondor atim soqnim dena nanngi tulan singilaqab.

¹⁷ Amqa nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatesoqneb kumbra dena Kristus a nanngo are miligiq di sqas. O Abu, ni na Efesus Kristen nanngi singilatnjrimqa qalaqalaiyo kumbra nanngo are miligiq di tulan singilatib soqneme. Mandam na ñam jirim ojesonaqa ñam a singila na tigelejunu dego kere.” O ijo was, e ningi qa degsim Qotei pailyeqnum.

¹⁸⁻¹⁹ Deqa ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi ti singila osib Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniyo. Aqa qalaqalaiyo kumbra di tulan kobaquja. A tulan olekoba. A tulan goge koba. A tulan guma koba. Od, Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra dena powo ti qalie ti kalil tulan bunyejunu. Deqa ningi aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniyo. Soqneb ingi bole bole kalil Qotei na ekritosiyoq keretejunu qaji di dego nungoq di maqesqas.

²⁰ Qotei aqa singila a gago are miligiq di waueqnu. Aqa singila dena gago areqalo ti pailyo ti kalil tulan bunyejunu.

²¹ Deqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi Kristus Yesus aqa ñam na bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnsib gilsib gilsib diño bati itqab. Bole.

4

Iga Kristus aqa jejamu qujai

¹ E Pol. E Tamo Koba aqa wau ojeqnum deqa e tonto talq endi unum. Qotei na ningi a dauryqa osiq metngej. Deqa e nungo are tigeltetngitqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqniy.

² Osib ningi nungo segi ñam aguq atoqnsibqa ningi segi segi qa lawo kumbra yoqniy. Kristen tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nanngi qa urur minjin oqaiq. Ningi nanngi qalaqalainjroqnsib gulbe nanngi na ningi engeqnu qaji di qoboiyetnjroqniy.

³ Osib ningi nungo Kristen was kalil nanngi koba na are qujaitosib lawo na sqajqa singilaoqniy. Kumbra di agi Qotei aqa Mondor na iga osorgeqnu.

⁴ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga kalil Mondor qujai ejunum. Qotei na ningi ingi qujai qa tarinqa osiq metngej. Ingi qujai di agi lan qureq di unu.

⁵ Tamo Koba qujai dego unu agi Kristus. Iga a qa qujai gago areqalo singilateqnum. Iga kalil yanso qujai em.

⁶ Qotei qujai unu. A gago kalil qa Abu. A na qujai tamo ungasari kalil nanngi taqatnjreqnu. A nanngo are miligiq di waueqnu. A nanngo ambleq di unu.

⁷ Kristus a iga kalil qa are boleiyosiq segi segi singila egej.

⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, "Qotei a tonto tamo gargekoba nanngi elenjosiq joqsiq lan goge oqej. Oqsiq dia nanngi singila enjrej."

⁹ O ijo was, Kristus a lan goge oqej anjam di aqa utru agiende. A mati oqosai. A mati moiyo qureq aiyej.

¹⁰ Aisiq dena olo tulan goge oqsiq lan qure kalil bunyekritosiq torei oqej. A degyej. Di kiyayaqa? A na ingi ingi kalil ekritosim keretqajqa deqa.

¹¹ Deqa a segi qujai na tamo nanngi singila enjreqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa medabu oqnsib aqa anjam babteqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa anjam bole palontoqnsib tamo ungasari nanngi are bulyetnjreqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi Qotei aqa anjam plaltoqnsib Kristen tamo ungasari nanngi taqatnjreqnu.

¹² Kristus na tamo nanngi di singila enjreqnu. Di kiyayaqa? Nanngi na kamba iga Qotei aqa segi tamo ungasari singilatgimqa iga Kristus aqa wau geregere ojajqa deqa. Gago wau dena Kristus aqa jejamu a so bole sqas. Kristus aqa jejamu agi iga segi.

¹³ Wau di gilsim gilsim mondon iga kalil gago areqalo torei Kristus qa singilaboletosim koba na are qujaitosim sqom. Sosim bati deqa iga kalil Qotei aqa Niri qa bole qalieqom. Kumbra dena iga tulan boleqnsim singila ti sosim Kristus aqa segi kumbra bole kalil ekritosim keretqom.

¹⁴ Gisan tamo nanngi maqu kumbra yoqnsib anjam koba lan lan maroqnsib laqnu. Jagwa na yuwal tigelteqnaqa oqe aiyeqnu dego kere anjam dena tamo ungasari qudei nanngo areqalo niñaqyetnjreqnu. Ariya iga angro kiñilala bul sqasai deqa anjam dena gago areqalo niñaqyetgwasai.

¹⁵ Iga gisan anjam di qusim dauryqasai. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim anjam bole segi maroqnom. Osim dena iga kalil boleqnsim singilaoqnsim gago Gate Koba Kristus beteryesqom.

¹⁶ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum deqa iga qudei aqa ban bul. Iga qudei aqa singa bul. Iga qudei aqa ñamdamu bul. A na aqa ban ti singa ti ñamdamu ti di turtoqnsiq qujaitejunu. Deqa iga segi segi kalil Kristus beteryoqnsim aqa wau

geregere ojoqnsim aqa qalaqalaiyo kumbra dauryoqnqom. Kumbra dena iga tulan boleloqnsim singilaoqnqom.

Ningi so bunuj ti areqalo bunuj ti soqniy

¹⁷ Deqa e Tamo Koba aqa ñam na ningi singila na endegsi merngwai. Sawa bei bei qaji nanngo areqalo tulan niñaqejunu deqa ningi na nanngo kumbra uge uge olo dauryosib walwelaib.

¹⁸ Nanngo qalie ti powo ti tulan ambruejunu. Nanngi tulan nanarioqnsib laqnub. Nanngo are miligi getenjejunu. Deqa Qotei aqa ñambile nanngoq di sosai.

¹⁹ Nanngi kumbra uge uge yoqnsib ariya nanngi deqa jemainjrosaieqnu. Nanngi torei kumbra ugeq aiyejunub. Nanngi kumbra uge jigat yqajqa are tulan prugnjqnu.

²⁰⁻²¹ E qalie, ningi Kristus aqa anjam ojejunub deqa ningi sawa bei bei qaji nanngo kumbra uge di dauryosaieqnu. Nami anjam plalto tamo nanngi na Kristus aqa anjam merngeqnaqningi quoqneq. Anjam di gisan sai. Di Yesus aqa anjam bole.

²² Ningi so namijq di sosib walweloqneq bati deqa so namij dena ningi gisanqnaqa ningi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqneq. Nunngo kumbra dena ningi padalqa gamq di breinqneq. Deqa bini ningi so namij di torei uratiy.

²³ Uratosib areqalo bunujq di soqniy.

²⁴ Ningi so bunuj osib gara bul jigsib soqniy. Qotei na ningi a bul sqa marsiqa nunngo so bunuj di gereiyetnjeq. Ningi qalie, tamo nanngi so bunujq di unub qaji nanngo kumbra tulan bole tintin branteqnu. Deqa nanngi Qotei aqa segi kumbra boleq di unub.

²⁵ Deqa ningi gisan kumbra kalil uratekritisib anjam bole segi Kristen tamo ungasari nanngi minjroqniy. Ningi kalil Kristus aqa jemu qujai unub deqa ningi kumbra degyoqniy.

²⁶ Ningi minjin oqimqa ariya ningi urur minjin kobotiy. Ningi minjin ti soqniq qoloaiq. Qoloqas di ningi olo une bei ato uge.

²⁷ Ningi urur minjin kobotqasai di ningi Satan gam waqtetibqa a na ningi olo uneq breinqwas.

²⁸ Ariya bajin tamo nanngi olo bajinaib. Nanngi nanngo segi ban na wauoqnsib dena ingi ingi oqnsib tamo ungasari ingi qa truqueqnu qaji nanngi aqaryainjroqnebe.

²⁹ Ningi nunngo medabu waqtoqnsib anjam uge maroqnaib. Ningi anjam bole segi maroqnsib dena tamo ungasari gulbe ti unub qaji nanngi singilatnjroqniy. Yimqa nanngi nunngo anjam quoqniq dena Qotei a nanngi qa are boleiyosim kumbra bole enjroqnaq.

³⁰ Qotei na aqa toqor ningi engeq deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di agi aqa Mondor Bole. Diño batiamqa a nunngo uneq na ningi torei awainqwas. Deqa ningi na Mondor di are gulbe yaib.

³¹ Ningi are uge ti minjin ti njirin ti qoto ti misilin anjam ti kumbra uge uge ti kalil torei uratiy.

³² Osib ningi na nunngo Kristen was nanngi kumbra bole bole enjroqnsib nanngi qalaqalainjroqnsib nanngo une kobotetnjroqniy. Qotei a Kristus aqa ñam na nunngo une kalil kobotetnjeq deqa ningi na kamba olo nunngo Kristen was nanngo une dego kobotetnjroqniy.

5

Ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanq di laqniy

¹ Qotei na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Ningi aqa segi angro tintin unub deqa kumbra a segi yeqnu qaji di ningi dego dauryosib yoqniy.

² Kristus na iga tulan qalaqalaigosiq aqa segi ñambile uratosiq iga qa moiyeq. Dego kere ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib walweloqniy. Atra tamo nanngi atraiyo ingi

inji saban quleq ti bolequja di oqnsib Qotei atraiyeqnu dego kere Kristus na aqa segi nambile Qotei atraiyosiq moinaqa Qotei a deqa tulan areboleboleiyej.

³ Ningi sambala kumbra yaib. Ningi kumbra jigat dego yaib. Ningi tamo qudei nanjo inji inji qa mamaulngaiq. Nunjo ambleq di kumbra uge deqaji sai. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa iga kumbra kalil deqaji dauryqasai.

⁴ Anjam jiga ti nanari anjam ti alan anjam ti di dego ningi maroqnaib. Iga anjam deqaji marqom di kumbra bolesai. Deqa ningi anjam bei marqa oqnsib anjam bole segi maroqnsib Qotei binjiyoqniy.

⁵ Ningi endegsib qalieoiy. Tamo bei a sambala kumbra ti kumbra jiga ti mamaul kumbra ti dauryqas di Kristus aqa Abu Qotei wo nanji aiyel na a taqatqasai. Osib aqa Mandor Kokba sqasai dego. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul.

⁶ O ijo was, tamo qudei na ningi kumbra uge deqaji yqajqa titngoqnsib anjam lana lana merngoqnbqa ningi nanjo anjam di qusib dauryaib. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranyeqnu qaji nanji kumbra uge deqaji yeqnu deqa Qotei a nanji qa tulan minjin oqeteqnu.

⁷ Deqa ningi tamo ungasari deqaji nanji ti beteroqnaib.

⁸ Ningi nami ambruq di soqneb. Ariya bini Tamo Koba a na ningi elenosiya aqa suwanjoq di atej unub. Deqa ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanjoq di laqniy.

⁹ Suwan a na kumbra endeqaji babteqnu. Tamo ungasari suwanjoq di unub qaji nanji kumbra bole bole yeqnu. Nanji kumbra tintin dauryeqnu. Nanji anjam bole mareqnu.

¹⁰ O ijo was, kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di ningi geregere qalieqa osib dauryoqniy.

¹¹ Osib tamo ungasari ambruq di sosib kumbra uge uge yeqnu qaji nanji ti beteroqnaib. Nanji kumbra deqaji yeqnu deqa nanji kumbra bole bei babtosaieqnu. Deqa ningi na tamo ungasari nanji di endegsib minjroqniy, "Nunjo kumbra di uge."

¹² Tamo ungasari ambruq di unub qaji nanji ulioqnsib kumbra yeqnu. Di kiyaga? Nanjo kumbra di tulan ugedamu. Deqa iga nanjo kumbra uge qa yala marqasai bole sai. Marqom di iga jemaigwas.

¹³ Ariya suwan a na kumbra kalil boleq ateqnu.

¹⁴ Suwan a kumbra bei boleq atqas di a suwanjobulqas. Agi anjam bei endegsi unu, "O tamo neiejunum qaji ni olo subq na tigel. Yim Kristus na ni suwan emqas."

¹⁵ Deqa ijo was, ningi nunjo segi segi walwel geregere taqatosib soqniy. Ningi nanari tamo bulosib walwelaib. Ningi powo ti sosib walweloqniy.

¹⁶ Bini bati uge. Deqa ningi bati lana nanjuiyaib. Bati soqnim ningi Qotei aqa kumbra yoqniy.

¹⁷ Ningi nanari kumbra yoqnaib. Ningi Tamo Koba aqa areqalo geregere qalieosib dauryoqniy.

¹⁸ Ningi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Kumbra dena ningi ugeugeingwas. Deqa ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryoqnbqa a na ningi taqatngesqas.

¹⁹ Ningi nunjo Kristen was nanji ti koba na anjam maroqnsibqa bati deqa ningi Qotei qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nunjo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti ningi Qotei qa louoqniy. Osib nunjo medabu na ti nunjo are miligi na ti Tamo Koba a qa louoqniy.

²⁰ Kumbra kiye nunjoq di brantoqnim, unqum, ningi bati gaigai gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam na Qotei binjiyoqniy.

Pol a tamo unja wo nanji anjam minjrej

²¹ Kristus a nunjo Tamo Koba unu deqa ningi a qa ulaoqnsibqa Qotei aqa tamo ungasari kalil nanjo sorgomq di soqniy.

²² O ungasari, ningi Tamo Koba aqa sorgomq di unub deqa ningi nungo gumbulun nanjo sorgomq di dego soqniy.

²³ Kristus a gago gate koba unu dego kere nungo gumbulun nanji nungo gate unub. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. A na iga elenjej.

²⁴ O ungasari, Qotei aqa tamo ungasari nanji Kristus aqa sorgomq di unub dego kere ningi bati gaigai nungo gumbulun nanjo sorgomq di soqniy.

²⁵ O tamo, ningi na nungo njan nanji tulan qalaqalainjroqniy. Agi Kristus na aqa segi tamo ungasari nanji tulan qalaqalainjrjsiq aqa segi nambile uratosiq nanji qa moiyej dego kere.

²⁶ Kristus a ya na ti aqa segi anjam na ti nanji yansnjrej deqa nanji Qotei aqa kumbra boleq di unub.

²⁷ Kristus a nanji qa moiyej. Di kiyaaqa? A na nanji aqa segi qa marsim nanji Qotei aqa kumbra boleq di atim nanji tulan boledamu une saiqoji sqajqa deqa.

²⁸ Deqa tamo, ningi nungo njan nanji dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi ningi nungo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Tamo nanji nanjo njan nanji qalaqalainjrjab di nanji nanjo segi jejamu dego qalaqalaiyqab.

²⁹ Iga qalie, tamo nanji nanjo segi jejamu jeutosaiyeqnu. Nanji nanjo jejamu geregereyoqnsib ingi bole anaiyeqnu. Kristus na aqa segi tamo ungasari nanji geregereinjregnu dego kere.

³⁰ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga segi segi aqa singa ti ban ti unum.

³¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, "Tamo bei na aqa ai abu nanji uratnjrsimqa aqa segi njan wo beterosib jejamu qujaitosib sqab."

³² Qotei aqa uli anjam di tulan kobaquja. E na Kristus a ti aqa segi tamo ungasari nanji ti sigitnjrsim agi ningi merngonum.

³³ O tamo, Qotei a ningi qa osiq anjam di marej. Deqa ningi na nungo njan nanji qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Ariya ungasari, ningi kamba dego nungo gumbulun nanjo sorgomq di sosibqa nanji kumbra bole enjroqniy.

6

Pol a angro nanji ti nanjo ai abu nanji ti anjam minjrej

¹ O angro, ningi na Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi nungo ai abu nanjo anjam dauryoqniy. Ningi kumbra degyqab di bolequja.

²⁻³ Agi Qotei a dal anjam endegsi marej, "Ni ino ai abu nanjo sorgomq di sosim nanjo anjam dauryoqne." Osiqa olo anjam endegsi totoryej, "Ni degyqam di ni bole sosim mandamq endi so kobaiyqam." Qotei a anjam degsi totoryej. A nami dal anjam bei marqa osiqa anjam degsi totoryosaiyoqnej.

⁴ O abu, ningi na nungo angro nanjo areqalo ugetetnjraib. Nanji minjin oqetnjro uge. Ningi Tamo Koba aqa namgalaq di nanji dalnjroqnsib tingitnjroqniy.

Pol a kanjal tamo nanjo wau qa gate nanji ti anjam minjrej

⁵⁻⁶ O kanjal tamo ningi quiy. Ningi nungo wau qa gate nanjo sorgomq di sosibqa nanji qa ulaoqniy. Ningi Kristus qa wau bole yeqnu dego kere ningi gaigai nungo wau qa gate nanji qa wau bole yoqniy. Ningi gisan na nanjo namgalaq di lanja wau bole yobulaib. Ningi Kristus aqa kanjal tamo dego unub. Deqa ningi nungo are miligiq na Qotei aqa areqalo dauryosib nungo wau qa gate nanji qa wau bole yoqniy.

⁷ Ningi mandam tamo nanji segi wauetnjrosaieqnu. Ningi Tamo Koba a dego waueteqnu. Ningi deqa are qaloqnsib are bole na nungo wau qa gate nanji wauetnjroqniy.

⁸ Ningi are qaliy. Ningi wau bole yqab di Tamo Koba a na kamba awai boledamu enjwas. Ningi kanjal tamo unub kiyo ningi kanjal tamo sai kiyo di unjgum. Ningi wau bole yoqniy.

⁹ Ariya wau qa gate, ningi dego nunjo kanjal tamo nanji kumbra bole enjroqniy. Ningi nanji ula enjroqnaib. Tamo Koba a lan goge di unu. A nunjo Tamo Koba unu. A kanjal tamo nanjo Tamo Koba dego unu. Aqa njangalaq di tamo unjasari kalil nanji kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanji peginjreqnu. Ningi deqa are qaloqnsib nunjo kanjal tamo nanji kumbra bole enjroqniy.

Ningi qoto tamo bulosib qoto qa inji inji jigelenjoiy

¹⁰ Ariya e ijo anjam getentqai. Ningi Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aqa singila kobaquja osib singila na tigelesoqniy. ¹¹ Osib qoto qa inji inji Qotei na ningi engeqnu qaji di jigelenosib singila na tigelosib Satan aqa gisan anjam ti aqa uli kumbra ti gotranjoqnsib qotoqniy.

¹² Ningi gegerere are qaliy. Iga mandam tamo unjasari nanji ti qotosaieqnum. Iga lan goge qaji singila ti Satan aqa mondor uge uge nanji ti aqa gate kokba nanji ti qoteqnum. Nanji kalil amburu qa bati endeqa mandam taqatoqnsib unub.

¹³ Deqa bati uge endi ningi qoto qa inji inji Qotei na engeqnu qaji di elenosib singila na tigelosib qotoqniy. Yim bunuqna qoto koboamqa ningi singila na tigelesqab.

¹⁴ Deqa ningi singila na tigelesqa marsibqa anjam bole alalag bul di tigsib tigeloiy. Osib kumbra bole tintin gara jugo bul jigsib dena nunjo are targa kabutiy.

¹⁵ Qotei na jeu kobotej deqa iga a ti are qujaitosim unum. Anjam bole di ningi singa tatal bul jigsib mare mare laqniy.

¹⁶ Ningi qoto qa inji inji kalil di jigekritosib ariya Yesus qa dego nunjo areqalo singilatosib soqniy. Nunjo areqalo di dumu bul osib tigeloiy. Yimqa tamo uge Satan na qaja ti njamyuwo ti ningi qa waiyoqnimqa nunjo dumu dena ningi na qaja ti njamyuwo ti di gotranjoqnaqab.

¹⁷ Qotei na ningi elenej aqa kumbra di ningi gate tatal bul jigsib soqniy. Sosib Mondor aqa sebru dego ojsib dena qotoqniy. Sebru di Qotei aqa anjam.

¹⁸ Ningi Mondor aqa singila na gaigai Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi Qotei na aqaryainjwa maroqnsib pailyoqniy. Ningi pailyoqajqa urato uge deqa ningi gegerere njam atoqnsib soqniy. Sosib Qotei aqa segi tamo unjasari kalil nanji qa pailyoqniy.

¹⁹ Osib e qa dego endegsib pailyoqniy, "O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ulaqasai. A ino anjam bole nami uliesoqnej qaji di ubtoqnsim tamo unjasari nanji minjroqnaqas."

²⁰ O ijo was kalil, Qotei na e qarinjbonaqa e aqa anjam bole di mare mare laqnem deqa jeu tamo nanji na e tonto talq endi waibeb unum. E anjam bole di marqajqa wau ti. Deqa ningi e qa Qotei pailyoqnaqab a na e singilatboqnim e ulaqasai. E aqa anjam di singila na tamo unjasari nanji minjroqnaqai.

Anjam getento

²¹ Ariya Tikikus a nunjoq bqo deqa a na ijo wau kalil qa ningi sainjwas. Tikikus a gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bole.

²² E na a qarinyonum nunjoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi mernjwas. Osim nunjo are singilatetnjwas.

²³ O Kristen was kalil, Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanji aiyel na nunjo are latetnjebe. Osib ningi aqaryainjibqa ningi nanji aiyel qa nunjo areqalo singilatoqnsib qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy.

²⁴ Tamo unjasari kalil gago Tamo Koba Yesus Kristus qalaqalaiyqajqa uratosaietnub qaji nanji qa Qotei a are boleiyeme. Bole.

FILIPAI

¹ E Pol. Aqo Timoti wo Kristus Yesus aqa wau tamo unum. Aqo aiyel na anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim ningi Kristus Yesus aqa segi tamo ungasari Filipai qureq di unub qaji nungoq qarinyonum. Nungo Kristen gate nanngi ti nungo wau tamo nanngi qa ti dego anjam endi qarinyonum.

² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a Filipai Kristen nanngi qa Qotei pailyeqnu

³ E bati gaigai ningi qa are qaloqnsim deqa e ijo Qotei binিয়েqnum.

⁴ Osim gaigai arebolebole na ningi kalil qa pailyeqnum.

⁵ Ningi nami iga betergosib Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb. Agi bini ningi degyeqnub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

⁶ E endegsi qalieonum, Qotei a nungo are miligiq di wau boledamu yeqnu. A nami wau di utru atej. Ariya bini a wau di yeqnu dena gilsim gilsim mondon Kristus Yesus olo bqajqa batiamqa a na wau di kobotqas.

⁷ Ningi ijo are miligiq di unub deqa e kere ningi qa are qaleqnum. E tonto talq endi sqai kiyo e walwelosiy Yesus aqa anjam bole singilatoqnsiy mare mare laqnqai kiyo di unqum. Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa ningi kalil e beterbosib e ti koba na Qotei aqa wau ojeqnum.

⁸ Kristus Yesus a na iga tulan qalaqalaigeqnu. Aqa kumbra dena ijo are tigeltetbej deqa e ningi kalil olo nungwajqa are koba unu. Di Qotei a segi qalie.

⁹ E bati gaigai ningi qa endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filipai Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi qalaqalaiyo kumbra nanngo are miligiq di tulan singilatosis dauryqab. Osib powo koba ti areqalo bole ti sqab.”

¹⁰ O ijo was, ningi kumbra kalil geregere tenemtosis kumbra bole segi yoqniy. Ningi degyqab di mondon Kristus a olo bosim tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa ningi une saiqoji sqab.

¹¹ Kumbra bole kalil Yesus Kristus a segi na babteqnu qaji di nungoq di tulan kobaoqnimqa Qotei aqa nam goge oqoqngas. Utru deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum.

Pol a tonto talq di unu

¹² O ijo was, ningi endegsib qalieoiy, jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanngi Yesus aqa anjam bole getentosai. Anjam bole di olo tulan singilaeqnu.

¹³ Tamo kalil nanngi qalie, e Kristus Yesus aqa wau ojoqnem deqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Tonto tal taqato tamo nanngi dego qalie.

¹⁴ E tonto talq endi unum deqa Kristen was gargakoba nanngi Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa ulaosaieqnu.

¹⁵⁻¹⁷ Bole, tamo qudei na ijo nam tentib aguq aiqajqa deqa are qaloqnsib nanngo are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nanngi nanngo segi nam soqtqajqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nanngi tamo aqaryainjrqajqa deqa are qalosaieqnu. E tonto talq endi soqnit nanngi ijo are ugetetbqajqa deqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Ariya tamo qudei nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Tamo di nanngi qalie, e Yesus aqa anjam bole singilatqajqa waueqnamqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Deqa nanngi e tulan qalaqalaiboqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub.

¹⁸ Deqa unqum. Tamo nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo tamo nanngi are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo di kere. Nanngi kalil koba na Kristus aqa anjam mare mare laqnub deqa e tulan areboleboleibeqnu.

Pol a are qalej, “E mandamq endi sosiy Filipai Kristen nanġi aqaryainjroqnqai”

¹⁹ Deqa ijo was, e tulaġ areboleboleibim sqai. Di kiyaaqa? E qalieonum, Qotei a nunġo pailyo na ti Yesus Kristus aqa Mondor na ti e aqaryaibosim tonto talq endena oqeq atim e bole sqai.

²⁰ Deqa ijo are koba endegsi unu. Wau kalil Qotei na ebej qaji di e gegerere ojoqnqai. Yim deqa e jemaibqasai. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e siġgila na tigelqnsiy ijo jejamu Kristus torei yekritosiy aqa ñam soqtoqnqai. Agi e kumbra degyeqnum. Deqa e moiġai kiyo e sqai kiyo di unġum. E ijo kumbra kalil qa Kristus aqa ñam soqtoqnqai.

²¹ Ijo are koba endegsi unu. E sqai di e Kristus ombla sqai. Ariya e moiġai di e olo inġi tulaġ boledamu oqai.

²² E mandamq endi sosiyqa e tamo unġasari gargekoba nanġi aqaryainjroqnqai. E gam kiye dauryqai di e qaliesai.

²³ E areqalo aiyeltejunum. Ijo areqalo bei agiende. E laġ qureq oqsiy Kristus ombla sqai. E degyqai di tulaġ bolequja.

²⁴ Ariya e mandamq endi sosiy niġi aqaryainjroqnqai di dego bolequja.

²⁵ Deqa e are qalonum, e mandamq endi sqai. E qalieonum, e urur moiġasai. E mati sosiy niġi koba na Yesus aqa wau ojoqnqai. Yim wau dena niġi Yesus qa nunġo areqalo gegerere siġgilatqnsib areboleboleinġim sqab.

²⁶ Deqa ijo was niġi quiy. E olo nunġoq bosiy niġitqa bati deqa niġi e qa tulaġ areboleboleinġim Kristus Yesus aqa ñam soqtoqnsib sqab.

Niġi Kristus aqa ñam qa jaqatin oqnqab

²⁷ Ijo anjam kobaquja bei agiende. Niġi Kristus aqa anjam bole gegerere dauryoqniy. Niġi degyqab di e anjam endegsi quqwai, “Bole, Filipai Kristen nanġi are qujaitoqnsib waukobaqnu. Di kiyaaqa? Tamo unġasari nanġi Yesus aqa anjam bole nanġo areqaloq di siġgilatqajqa deqa.” O ijo was, e olo nunġoq bosiy nunġwai kiyo e tonto talq endi sqai kiyo di unġum.

²⁸ E qalieqai, niġi nunġo jeu tamo nanġi qa ulaosaieqnu. Nunġo kumbra dena jeu tamo nanġo are qametnjreqnaqa nanġi endegsi poinjreqnu, “Bole, iga padalqom.” Ariya ijo was, niġi padalqasai. Qotei na niġi elenam niġi so bole gaigai sqab.

²⁹ Niġi quiy. Qotei na niġi giltiġej. Di kiyaaqa? Niġi Kristus qa nunġo areqalo siġgilatqajqa deqa. Deqa segi sai. Niġi aqa ñam qa jaqatin oqajqa deqa ti niġi giltiġej.

³⁰ Nami e jeu tamo nanġi ti Qotei aqa anjam na qoteqnam niġi e nuboqneb. Agi bini e jeu tamo nanġi ti qoteqnam niġi deqa queqnu. Niġi dego e beterbosib jeu tamo nanġi ti qoteqnum. Dena niġi jaqatin eqnu.

2

Niġi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryiy

¹ O ijo was, Kristus a gaigai nunġo are siġgilatetnġoqnsiya niġi qalaqalainġoqnsiya nunġo are latetnġeqnu. Qotei aqa Mondor a nunġoq di beterejunu. Niġi nunġo Kristen was nanġi qa are boleinġeqnaqa nanġi qa duleqnu.

² E deqa niġi qa areboleboleibeqnu. Ariya niġi olo kumbra qudei dego yoqniqba dena e tulaġ areboleboleiboqnqas. Kumbra agiende. Niġi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy. Sosib niġi areqalo qujai na Qotei aqa wau yoqniy.

³ Niġi nunġo segi jejamu qa are qalaib. Niġi nunġo segi ñam soqtoqnaib. Niġi nunġo segi ñam aguq atoqnsib olo nunġo Kristen was nanġo ñam soqtetnjroqniy.

⁴ Niġi nunġo segi inġi inġi qa are qaloqnsib gereiyonaib. Niġi nunġo Kristen was nanġi qa are qaloqnsib nanġo inġi inġi dego gereiyetnjroqniy.

*Yesus a aqa segi ñam aguq atej deqa
Qotei na a olo ñam kobaquja yej*

⁵ Ningi Kristus Yesus aqa areqalo ojsib dauryoqniy.

⁶ Yesus a segi Qotei sosiqa ariya a deqa are qalosaioqnej.

⁷ A aqa ñam kobaquja di ojqa uratosiqa a tamo bulyosiqa a kanjal tamo lanaj bul soqnej.

⁸ Deqa tamo kalil nanji a unoqneb di a mandam tamo soqnej. Sosiqa aqa segi ñam aguq atsiqa Qotei aqa anjam dauryosiq moiyej. Od, a ñamburbasq di moiyej.

⁹ Onaqa Qotei na a lan qureq osi oqsiqa ñam kobaquja yej. Deqa bini aqa ñam dena ñam kalil tulan bunjnrejunu.

¹⁰ Qotei na ñam di Yesus yej deqa mondon lan angro kalil nanji ti tamo kalil nanji ti Yesus aqa areq di singa pulutqab. Od, ingi ingi kalil lan ti mandam ti mandam sorgom ti dia unub qaji nanji Yesus aqa areq di singa pulutqab.

¹¹ Osib nanjo medabu qujaitoqnsib maroqnqab, “Yesus Kristus a segi Tamo Koba.” Yim kumbra dena Abu Qotei aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

Ningi suwan qa kumbra tamo ungasari nanji osornjroqniy

¹² O ijo was bole, e qalieonum, ningi gaigai ijo anjam dauryeqnub. Ariya ningi olo singila na dauryoqniy. E ningi koba na sqai bati deqa segi sai. Bini e isaq endi soqnit ningi ijo anjam dauryqa urataib. Ningi ijo anjam olo singila na dauryoqniy. Qotei a ningi padalo sawaq na elenje deqa ningi ulaoqnsib lan qureq oqwajqa singilaoqniy.

¹³ E qalieonum, Qotei a nunjo are miligiq di waueqnu deqa ningi kumbra a tulan areareteqnu qaji di yeqnu. Ningi kumbra di yqajqa are koba sonaqa agi yeqnu.

¹⁴ Ariya ningi ñirinjoqnsib anjam na qotoqnaib. Kumbra kalil ningi yeqnu qaji di ningi lawo na yoqniy.

¹⁵⁻¹⁶ Ningi degyqab di ningi Qotei aqa angro tintin une saiqoji sqab. Sosib ningi ñambile gaigai sqajqa anjam ojoqnsib mandam qaji tamo ungasari nanjo ambleq di laqnsib suwan qa kumbra nanji osornjroqnqab. Tamo ungasari nanji di kumbra bole dauryqa uratoqnsib kumbra uge uge yeqnu. Deqa mondon Kristus a olo bosim nanjo une deqa nanji peginjrqas. Yim bati deqa e nunjo kumbra bole kalil qa tulan areboleboleibqas. Areboleboleibim qalieqai, wau kalil e nunjo ambleq di yoqnem qaji di e lanja yosaiqnem.

¹⁷ O ijo was, nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di Qotei atraiyo ingi bul. Jeu tamo nanji na e lubib moiqai kiyo? Moisiy nunjo areqalo de ti ijo len wain bul aiqas qaji de ti turtosiy Qotei atraiyobulqai. E moiqai di unqum. Bini e ningi ti koba na areboleboleigwas.

¹⁸ Ningi dego e ti koba na areboleboleigwas.

Pol na Timoti qarinyim a Filipai Kristen nanjoq gilqa marej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na e odbimqa sokiñala e Timoti qarinyit a nunjoq gilqas. Gilsim olo puluosim ijoq bosim nunjo kumbra kalil qa e saibqas. Yim e qusiy are singilatqai.

²⁰ Timoti a gaigai ningi qa are qaloqnsiq deqa a na ningi aqaryaingwajqa gam ñameqnu. Tamo deqaji bei endi sosai. Aqo Timoti wo segi ningi qa are qaleqnum.

²¹ Tamo kalil nanji nanjo segi jexamu qa are koba qaleqnu. Nanji Yesus Kristus aqa wau qa are qalosaieqnu.

²² Timoti aqa kumbra tulan boledamu di ningi qalie. A na e wauetboqnsiqa Yesus aqa anjam bole mare mare laqnu. Angro nanji na nanjo abu nanji wauetnjreqnu dego kere Timoti na e wauetbeqnu.

²³ Deqa e kiñala tarijosiy kumbra kiye jeu tamo nanji na e ebqab di qalieosiy Timoti qarinyit a nunjoq boqjatosim saingwas.

²⁴ E endegsi qalieonum, Tamo Koba a na e gam waqtetbimqa sokiñala e segi dego nunngoq bosiy nungwai.

Pol a Epafroditus qarinyqa marej

²⁵ E endegsi are qalonum, e Epafroditus dego qarinyit a nunngoq gilqas. A gago Kristen was bole. A e ombla wau qujai. Aqo ombla qatqarosim jeu tamo nanngi ti qoteqnum. Ningi nami a qarinyonab ijoq bosiqqa aqaryaiboqnej.

²⁶ Bini a ningi nungwajqa are koba unu. A qalie, a qure endia maiyonaqa ningi deqa qusibqa a qa are gulbeinqej.

²⁷ A makobaiyonaq moiqa jojomonaqa Qotei na a boletosiqa a qa dulej. A qa segi dulosai. Qotei a e qa dego dulej. Di kiyaaqa? E are tulan gulbekobaibaim deqa.

²⁸ Deqa ijo was, e arebolebole na Epafroditus olo qarinyonum nunngoq gilqo. Di kiyaaqa? Ningi a unsib tulan areboleboleingwajqa deqa. Yim e olo ningi qa are koba qalqasai.

²⁹ Deqa Epafroditus a nunngoq bamqa ningi a qa tulan areboleboleingim Tamo Koba aqa ñam na gereiyonqniy. Ningi na tamo bole deqaji kalil nanngo ñam gaigai soqtetnjqroqniy.

³⁰ Epafroditus a aqa segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaieqnu. A Kristus aqa wau ojoqnsiq deqa a moiqa jojomej. Bati deqa ningi na e aqaryaibqa keresai deqa ningi Epafroditus qarinyonab ijoq bosiqqa a kamba e aqaryaiboqnej.

3

Tamo a Kristus qa aqa areqalo sinqilatqas di a tamo bole sqas

¹ Ariya ijo was kalil, e ijo anjam getentqai. E anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi Tamo Koba a qa tulan areboleboleingim soqniy. E anjam di olo nengrenyqa asgibosaieqnu. E are qalonum, anjam dena ningi aqaryaingwas.

² Ningi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei nanngi baun juwan bul sosib kumbra uge uge yeqnub. Tamo deqaji nanngi mulun aiqajqa tulan sinqilaeqnub. Nanngo mulun di bolesai. Di gisan mulun.

³ Ariya iga tamo deqaji sai. Iga mulun bole aiyo qaji. Iga Qotei aqa Mondor aqa sinqila na Qotei qa louoqnsimqa Kristus Yesus aqa ñam soqtetqnum. Iga qalie, jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa keresai bole sai.

⁴ E nami jejamu qa kumbra dauryqajqa tulan sinqilaoqnem. Tamo qudei nanngi mareqnub, “Gago jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa kere.” O ijo was, e tamo nanngi di tulan bunjrejunum.

⁵ Ijo jejamu qa kumbra agiende. E ñambabonamqa bati 8 onaqqa ijo ai abu nanngi na e osib mulun waibeb. E Israel tamo. Ijo moma utru Benjamin. E Hibiru anjam qalie bole. E dal anjam sinqila na dauryoqnem. Od, e Farisi nanngo kumbra na dal anjam dauryoqnem.

⁶ E Qotei aqa wau ojajqa tulan sinqilaoqnem deqa e na Kristen nanngi ugeugeinjroqnem. E dal anjam kalil dauryekritem deqa tamo kalil nanngi na e nubooqnsib ijo une bei babtosaioqneb.

⁷ Deqa e are qaloqnem, “Ijo jejamu qa kumbra dena tamo kalil nanngo kumbra tulan bunyeeqnu.” E degsi are qalsimqa ariya bunuqna e are bulyosim ijo jejamu qa kumbra kalil unem di kumbra bolesai. Degsi unsimqa e kumbra di uratosim olo Kristus aqa gam dauryoqnem.

⁸ Di segi sai. E mandam qa kumbra kalil dego uratekriterem. Di kiyaaqa? E Kristus segi ojajqa deqa. E ijo Tamo Koba Kristus Yesus qa bole qalieem. Kristus qa qalieqajqa kumbra di tulan bolequja e degsi unem. E poibej, mandam qa kumbra kalil di qalam jiri bul. Deqa bini e Kristus segi ojajqa are koba unu.

⁹ E a segi beteryejunum. E dal anjam dauryqai gam dena e Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqqa keresai. Deqa e gam bei na tamo bole une saiqoji unum. Gam agiende. E Kristus

qa ijo areqalo singilateqnum. Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga mergwas, “Ningi ijo n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji unub.”

¹⁰ Deqa e Kristus qa qalieqajqa are koba unu. A subq na tigelosiq singila kobaquja ej. E singila deqa qalieqajqa are koba unu. A jaqatin̄ osiq moiyej. Deqa e a beteryosiy a ombla jaqatin̄ osiy moiyoqajqa are koba unu.

¹¹ E qalieonum, mondon̄ e olo subq na tigelqai.

Pol a Yesus aqa kumbra dauryqajqa singila na waueqnu

¹² E Kristus Yesus aqa kumbra di torei dauryekritosai unum. E gaigai kumbra di ojqaqqa singila na waueqnum. Nami Yesus na e ojsiqa aqa segiq di atej deqa bini e kamba aqa kumbra ojqaqqa singila na waueqnum.

¹³ O ijo was kalil, e Yesus aqa kumbra di torei ojekritosai unum. Ijo areqalo qujai agi mern̄gwai. Jejamu qa kumbra kalil e nami dauryoqnem qaji di e uratekrosiy awai bole Qotei na mondon̄ ebqas qaji di oqajqa singila na waueqnum.

¹⁴ Tamo nan̄gi gurguroqnsib bubuqeqnub di nan̄gi awai oqajqa. Dego kere e awai oqa maroqnsim singila na urureqnum. Awai agiende. Kristus Yesus aqa wau na Qotei na e metbimqa e lan̄ qureq oqsiy dia a ombla so bole gaigai sqai.

¹⁵ E areqalo bole ti sosim anjam endi nen̄grenyonum. Ningi qudei Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub deqa ningi dego areqalo bole ti soqniy. Ariya ningi qudei areqalo bei ejunub kiyo? Degam Qotei na nun̄go areqalo di olo gereiyet̄ngwas.

¹⁶ Kumbra bole bole iga ojeqnum qaji di iga singila na ojesqom. Iga uratqasai.

¹⁷ O ijo was, ningi kalil gaigai ijo kumbra dauryoqniy. Osib tamo un̄gasari ijo kumbra dauryeqnub qaji nan̄gi un̄jroqnsib nan̄go kumbra dego dauryoqniy.

¹⁸ Kristus a n̄amburbasq di moiyej anjam di tamo gargekoba nan̄gi na jeuteqnum. E nan̄gi qa bati gargekoba ningi sain̄goqnem. Deqa bini e akam ti olo ningi sain̄geqnum.

¹⁹ Tamo nan̄gi di nan̄go segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Nan̄go kumbra di nan̄gi na gisan̄ qotei bul ateqnub. Nan̄gi bati gaigai mandam qa ingi ingi oqajqa are tulan̄ prugn̄reqnu. Osib jema kumbra yqajqa arebolebolein̄reqnu. Deqa mondon̄ nan̄gi n̄amyuwoq di torei padalqab.

²⁰ Ariya iga lan̄ qure qaji tamo un̄gasari unum deqa mondon̄ Tamo Koba Yesus Kristus a lan̄ qureq na mandamq aisim iga elen̄qas. Deqa bini iga a qa tarin̄oqnsim unum.

²¹ Yesus a singila koba ti unu deqa a na ingi ingi kalil elen̄osim aqa segi sorgomq di atim sqas. Aqa singila dena a na gago jejamu bulyet̄gin̄qa gago jejamu di Yesus aqa jejamu bulosim so bole gaigai sqas. Gago jejamu di agi bini gulbe ti jaqatin̄ ti unu.

4

Ningi Tamo Koba Yesus qa arebolebolein̄goqneme

¹ Deqa ijo was bole, ningi Tamo Koba a beteryosib singila na tigelesoqniy. Agi e nami ningi degsi mern̄gem. E ningi tulan̄ qalaqalain̄geqnum deqa e ningi qa are koba qaleqnum. Osim ningi qa tulan̄ areboleboleibeqnu. Ningi segi ijo awai bole bul. E awai di oqajqa waukobaeqnum.

² Ariya Yuodia Sintike wo, ningi aiyel Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aiyel ombla are qujaitosib gegerere soqniy.

³ Tamo bei e ombla wauo qaji a dego Filipai di unu. E tamo di min̄jqai, “O was, ni na un̄a aiyel nan̄gi di aqaryain̄jime. Nan̄gi aiyel un̄a bole. Nan̄gi aiyel e ombla na Yesus aqa anjam mare mare laqnem. Tamo qudei nan̄gi Klemen a ti dego e koba na wauoqnem. Nan̄go n̄am Qotei a n̄ambile qa buk miligiq di nen̄gren̄yej unub.”

⁴ O ijo was, ningi bati gaigai Tamo Koba a qa arebolebolein̄goqneme. E olo mern̄gwai. Ningi tulan̄ arebolebolein̄goqneme.

⁵ Ningi lawo kumbra dauryoqñibqa tamo kalil nanği nunğo kumbra di unoqñqab. Sokiñala Tamo Koba a olo bqas.

⁶ Deqa ningi inği bei qa areqalo kobaiyaib. Ningi gaigai nunğo gulbe kalil qa Qotei pailyoqñsib a binjyoqñsib endegsib minjoqñiy, “O Abu, ni na iga aqaryaigoqne.”

⁷ Ningi degyoqñibqa Qotei na ningi are latetñgwas. Osim a na nunğo are miligi ti nunğo areqalo ti taqatetñgwas. Yimqa ningi Kristus Yesus beteryosib are lawo sqab. Qotei aqa are lawo di tulañ bolequja. Are lawo di aqa utru iga geregere poigwa keresai.

⁸ Ariya ijo was, e anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra tiñtiñ ti kumbra jiga saiqoji deqa ti kumbra Qotei a tulañ areareteqnu qaji deqa ti are qaloqñsib soqñiy. Kumbra kalil tamo nanği yeqñab iga unoqñsim binjyeqñum qaji deqa ti are qaloqñsib soqñiy.

⁹ Od, Qotei aqa anjam kalil e nami ningi merngeqñam quoqñeb qaji di ningi dauryosib soqñiy. Ijo kumbra kalil e nami nunğo ambleq di yeqñam ningi unoqñeb qaji di dego ningi dauryosib soqñiy. Yimqa Qotei a ningi ti sqas. Agi Qotei a are lawo qa utru.

Filipai Kristen nanği na Pol aqaryaiyeb deqa a nanği qa tulañ areboleboleiyej

¹⁰ O ijo was, ningi bini e olo aqaryaibqajqa are qaleqñub deqa e Tamo Koba a qa tulañ areboleboleibeqnu. Bole, nami ningi e qa are qaloqñeb ariya bati di ningi e aqaryaibqa gam saiqoji.

¹¹ E inği inği qa truqueqñum e deqa are qalosaieqñum. Ningi na e aqaryaibqajqa e deqa are qalsim anjam endi mernğosai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa gulbe kiye ijoq di brantqas di unğum, e ulaqasai.

¹² E inği saiqoji sqai kiyo e inği koba ti sqai kiyo di unğum, e are lawo sqai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa e inği kere sqas kiyo e mambqas kiyo e inği koba ti sqai kiyo e inği qa truquoqñqai kiyo di unğum, e are lawo sqai. Gulbe kiye ijoq di brantqas di unğum, e are lawo sqai.

¹³ Kristus a segi na e siñgilatbeqnu deqa e kumbra kalil yqa kere.

¹⁴ E gulbe ti sonamqa ningi e beterbosib silali qa aqaryaiboqñeb di ningi keretoqñeb.

¹⁵ O Filipai tamo unğasari, ningi qalie, e nami Yesus aqa anjam bole palontqajqa wau utru atsim Masedonia sawa uratosim walweleqñamqa ningi segi e qa are qaloqñsib silali qa aqaryaiboqñeb. Kristen qudei nanği e silali qa aqaryaibosaiyoqñeb.

¹⁶ Agi e Tesalonaika qureq di sonamqa ningi e silali qa aqaryaiboqñeb.

¹⁷ Ningi olo e silali ebqajqa e deqa are qalosaieqñum. Ningi kumbra bole dauryibqa Qotei na kamba ningi awai bole enğwajqa e deqa are qaleqñum.

¹⁸ E silali inği inği kere unu. E inği bei qa truquosai. Di kiyayaqa? Ningi na silali Epafroditus yeb a na osi bosiq ebej. Ningi silali qa e aqaryaibeb deqa ningi Qotei atraiyobuleb. Atraiyo inği di quleq bole ti. Qotei a atraiyo inği deqa tulañ areboleboleiyeqnu.

¹⁹ Qotei a Kristus Yesus aqa ñam na inği tulañ bole bole iga egoqñqas. Deqa ningi inği bei qa truquoqñibqa a na enğoqñimqa ningi tulañ kere na sqab.

²⁰ Qotei a gago Abu. A segi Qotei bole. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqñqom. Bole.

Pol a Filipai Kristen nanği kaiyeinğrej

²¹ Ningi Kristus Yesus aqa tamo unğasari unub. E na ningi kalil kaiyeinğonum. Kristen was e koba na endi unum qaji nanği na dego ningi kaiyeinğonub.

²² Qotei aqa tamo unğasari kalil nanği na ningi kaiyeinğonub. Kristen tamo unğasari Mandor Sisar aqa talq di waueqñub qaji nanği dego ningi kaiyeinğonub.

²³ Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleyosim nunğo qununğ geregere taqateme. Bole.

KOLOSI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej.

² Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenngrenyosim nunngoq qarınyonum. Ningi gago Kristen was bole. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari Kolosi qureq di unub qaji. Ningi Kristus qa nunngo areqalo singilateqnum. Gago Abu Qotei a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Kolosi Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb

³ Aqo Timoti wo gaigai ningi qa pailyoqnsimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei binjiyeqnum.

⁴ Aqo aiyel ningi qa anjam bei endegsi quem. Ningi Kristus Yesus qa nunngo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qalaqalainjreknub.

⁵⁻⁶ Nami Yesus aqa anjam bole nunngoq bonaqa ningi queb. Qusibqa bini ingi bole bole Qotei na lan goge dia gereiyetngej qaji di ningi oqajqa tarijeqnum. Yesus aqa anjam bole di sawa sawa kalilq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi quoqnsib nanngo areqaloq di singilatoqnsib kumbra bole bole yeqnum. Ningi dego kumbra bole bole yeqnum. Qotei a iga qa are boleiyej anjam bole di ningi qusib poinngonaqa bati deqa ningi kumbra bole yqajqa utru ateb.

⁷ Anjam di Epafra a ningi mernngonaq qusib poinngej. Epafra a iga ti Kristus aqa wau tamo bole unum. Iga Epafra tulan qalaqalaiyeqnum. A singila na ningi aqaryaingoqnsiqa Kristus aqa wau ojeqnu.

⁸ A ningi qa endegsi iga saigej, “Qotei aqa Mondor na Kolosi Kristen nanngi singilatnjreknaba nanngi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.”

Pol a gaigai Kolosi Kristen nanngi qa Qotei pailyeqnu

⁹ Iga nami quem, ningi kumbra bole di yeqnum. Bati deqa iga ningi qa pailyaq utru atem. Bini iga gaigai ningi qa pailyoqnsim unum. Iga endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Kolosi Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi ino areqalo geregere poinjrqas. Amqa ino Mondor na nanngi powo koba enjroqnmqa nanngi ino anjam kalil bole qalieoqnqab.

¹⁰ Osib nanngi kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqnqab. O Qotei, ni na nanngi aqaryainjroqnmqa nanngi wau bole bole yoqnsib ni qa geregere qalieoqnsib nanngo qalie di tulan kobaoqnqas.

¹¹ Ni ino segi singila kobaquja na nanngi singilatnjroqnm nanngi gulbe kalil qoboioqnqab. Osib lawo na sosib tulan areboleboleinjroqnqas.”

¹² O ijo was, iga deqsim ningi qa Abu pailyeqnum. Deqa ningi a binjiyoqnsib soqniy. A na ningi keretngej deqa ingi bole bole a nami lan goge dia gereiyetngej qaji di ningi mondon oqnsib oqab. Agi ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil suwanjoq di unub qaji nanngi ti ingi di oqab.

¹³ Nami iga ambruq di soqnem. Ambru aqa singila dena iga taqatgesoqnej. Onaqa bunuqna Qotei na iga ambruq dena elenosiqa aqa segi Niri qujai tulan qalaqalaiyeqnu qaji aqa sorgomq di iga atej unum. Deqa bini Yesus a gago Mandor Koba sosisq iga taqatgeqnu.

¹⁴ A na iga awaigosiqa gago une kobotetgej.

Pol a Yesus aqa kumbra ti wau ti deqa anjam saej

¹⁵ Yesus a segi Qotei. Gago namdamu na iga Qotei unqa keresai. Ingi ingi kalil Qotei na gereinjrej qaji di Yesus a segi utru.

¹⁶ Yesus aqa wau na Qotei na inġi inġi kalil lan ti mandam ti di unub qaji di gereinjrej. Inġi inġi kalil gago njamdamu na uneqnum qaji ti gago njamdamu na unqa keresai qaji ti di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej. Lan goge qaji singila ti lan anġro nanġi ti mandor kokba ti mondor nanġi ti kalil di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej unub. Inġi inġi kalil di Yesus a segi utru. Di aqa segi inġi inġi.

¹⁷ Tulaġ nami inġi inġi kalil di brantosaisonaqa Yesus a soqnej. A na inġi inġi kalil di geregere taqateqnu deqa inġi inġi kalil degsi bole unub.

¹⁸ Yesus a Kristen tamo unġasari nanġo gate. Nanġi aqa jejamu bul. A nanġo nambile qa utru. A tamo kalil nanġi qa namoosiq subq na tigelej deqa a segi qujai inġi inġi kalil nanġo gate.

¹⁹ Qotei aqa are koba endegsi unu. Aqa segi nambile ti kumbra ti kalil aqa Niri Yesus aqaq di soqnim Qotei a segi Yesus aqaq di keretosim maqesqas.

²⁰ Osim a Yesus aqa wau na inġi inġi kalil mandam ti lan ti di unub qaji nanġi tingitnjrimqa nanġi a ombla geregere lawo na sqab. Aqa are koba degsi unu deqa a na Yesus qarinyonaqa a namburbasq di moinaqa aqa len aiyej qaji dena a jeu kobotosiqa iga olo elenej.

²¹ Nami ninġi Yesus qa isaq di soqneb. Ninġi nunġo segi areqalo na laqnsibqa Qotei ti jeu atoqnsib kumbra uge uge yoqneb.

²² Ariya bunuqna Yesus a namburbasq di moiyej aqa kumbra dena Qotei na jeu kobotosiqa ninġi olo elenej. A degyej. Di kiyaaqa? A na ninġi metngim ninġi aqa areq bosib aqa segi kumbra boleq di sosib aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa deqa.

²³ Deqa ijo was kalil, une bei na ninġi titngwa laqnimqa Yesus aqa anjam bole ninġi queb qaji di nunġo areqaloq di olo singilatoqniy. Di urataib. Ninġi inġi bole bole Qotei a nami ninġi enġwa marej qaji di oqajqa tariñoqniy. Osib singila na tigelesoqniy. E Pol. E Qotei aqa wau tamo. E na Yesus aqa anjam bole di tamo unġasari kalil mandamq endi unub qaji nanġi minjre minjre laqnum.

Pol a Kolosi Kristen nanġi aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba eqnu

²⁴ Kristus aqa tamo unġasari nanġi aqa segi jejamu bul. A na nanġi aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba ej. Aqa jaqatin di koboosaiunu deqa e dego nanġi qa ti ninġi qa ti osimqa ijo segi jejamuq di jaqatin koba eqnum. Ijo kumbra dena e na Kristus aqa jaqatin kereteqnum. E ijo jaqatin deqa tulaġ areboleboleibeqnu.

²⁵ Qotei a segi na e giltbej deqa e Kristus aqa tamo unġasari nanġi qa waueqnum. Ijo wau agiende. E Qotei aqa anjam kalil mare mare laqnum. Di ninġi aqaryainġwajqa deqa.

²⁶ Tulaġ nami Qotei aqa anjam di uliesoqnej. Deqa tamo unġasari kalil nanġi aqa anjam di qalieosaisoqneb. Uliesosiq bosu bosiq ariya bini Qotei na aqa anjam di olo boleq ateqnaqa aqa segi tamo unġasari nanġi quoqnsib poinjreqnu.

²⁷ Qotei aqa segi areqalo na uli anjam di boleq atoqnsiqa iga osorgeqnu. Deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei na sawa bei bei qaji nanġi aqaryainjreqnu. Uli anjam di tulaġ bolequja. Aqa damu agiende. Kristus a nunġo ambleq di unu. Mondon a na ninġi elenosim lan qureq joqsi oqimqa dia ninġi inġi tulaġ bole bole oqab. Ninġi inġi di oqajqa tariñoqnsib unub.

²⁸ Iga na tamo unġasari kalil nanġi Kristus aqa anjam minjreqnum. Iga powo bole ti sosim anjam di singila na minjreqnum. Iga degyeqnum. Di kiyaaqa? Nanġi gago anjam di qusib Kristus aqa kumbra torei dauryekritosib soqniq iga na nanġi joqsim Qotei aqa areq di atqajqa deqa.

²⁹ E deqa wau koba yeqnum. Kristus aqa singila kobaquja Qotei na ebej qaji dena e wau koba yoqnsim laqnum.

2

Ninġi gisaġ anjam dauryaib

¹ O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. E ningi qa ti Kristen tamo ungasari Laodisia qureq di unub qaji nanqi qa ti tamo ungasari kalil ijo ulatamu unosaieqñub qaji nanqi qa ti wau koba yeqñum.

² E ningi kalil are singilatetñgitqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñsib are qujaitosib sqajqa deqa osim wau koba yeqñum. Ijo are koba endegsi unu. Ningi powo bole osib Kristus qa nungo areqalo torei singilaboletosib dena ningi Qotei aqa uli anjam gegerere qalieqab. Kristus a segi uli anjam di aqa utru.

³ Qalie ti powo ti kalil aqaq di uliejunu.

⁴ E ningi anjam degsi merngonum. Di kiyaaqa? Tamo bei na bosim ningi gisanjosim walawala anjam bei mernjimqa ningi qusib dauryaib deqa.

⁵ E bini ningi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ningi ijo are miligiq di unub deqa e ningi ti sobulejunum. E qalieonum, ningi wau bole yoqñsib nungo areqalo Kristus qa gegerere singilatoqñsib unub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqñu.

Iga Kristus taqyosim ñambile bole oqom

⁶ Ningi nami Tamo Koba Kristus Yesus osib nungo areq di ateb deqa ningi aqa kumbra na walweloqñiy.

⁷ Mandam na ñam jirim ojesonaqa ñam a singila na tigelejunu dego kere ningi Yesus osib nungo are miligiq di singilatosib aqa kumbra dauryoqñiy. Yesus aqa anjam bole iga na merngoqñem qaji di ningi bati gaigai nungo areqaloq di singilatosib soqñiy. Osib ningi gaigai Qotei binjiyoqñiy.

⁸ O was ningi gegerere ñam atoqñiy. Tamo qudei na bosib ningi nanjo anjam dauryqajqa walawalaingwab. Nanqi nanjo segi powo na ti gisan anjam na ti ningi walawalaingwab. Deqa ningi nanjo anjam di dauryaib. Tamo nanqi di nanjo moma nanjo anjam dauryeqñub. Osib mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanjo anjam dego dauryeqñub. Nanqi Kristus aqa anjam dauryosaieqñub.

⁹ Ningi qalie, Kristus a tamo bulyosiq gago ambleq di soqñej. Qotei aqa segi ñambile ti kumbra ti kalil Kristus aqaq di keretosiq maqejunu.

¹⁰ Ingi ingi kalil singila ti unub qaji nanjo gate koba agi Kristus. Ningi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa Qotei na ningi ñambile engej. Ñambile di nungoq di tulan keretosiq maqejunu.

¹¹ Ningi Kristus taqyejunub deqa ningi muluñ bole aiyejunub. Di jexamu qaji muluñ sai. Ningi Kristus aqa kumbra na nungo areqalo namij kalil urateb. Kumbra di muluñ bole aqa utru.

¹² Ningi yanso eb bati deqa ningi Kristus beteryosib a ti moiyoqñuleb. Onaqa Qotei na ningi Kristus ombla subq atobulej. Qotei na Kristus olo subq na tigeltej bati deqa a na ningi Kristus ombla subq na tigeltñgobulej. Di kiyaaqa? Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateb deqa.

¹³ Nami ningi une yoqñsib laqñsib nungo areqalo namij dauryoqñeb. Dena ningi moreñesobuleb. Onaqa Qotei na ningi olo Kristus koba na ñambile engsiqa nungo une kalil kobotetñgej.

¹⁴ Nami dal anjam a gago une kalil boleq atsiq iga jeutgej deqa iga dal anjam aqa sorgomq di soqñem. Sonamqa Qotei na olo dal anjam mutu kalil di taqal waiyosiqa dal anjam aqa singila kobotosiqa Kristus aqa ñamburbasq di qamej.

¹⁵ Kumbra dena Qotei na mondor uge uge nanqi ti nanjo gate kokba ti kalil nanjo singila kobotetñrej. Osiqa qoto singilaosiqa nanqi kalil tulan buññrej. Kristus a ñamburbasq di moiyej wau dena Qotei a qoto singilaonaq tamo ungasari kalil nanqi unekriteb.

Ningi Kristus koba na moreñobuleb deqa ningi dal anjam aqa sorgomq di sosai

¹⁶ Deqa tamo bei na nungo jejamuq di anjam qametngosim endegsi merngaiq, “Ninggi inği uyo ti ya uyo ti yori bati ti bai qala bunuj ti getentoqniy.”

¹⁷ O ijo was, kumbra deqaji sen qunun bul damu saiqoji. Kumbra dena inği bole bole mondon brantqas qaji di iga laña suwi osorgeqnu. Ariya Kristus a segi inği bole bole deqa utru.

¹⁸ Tamo qudei na ninggi endegsib merngwab, “Ninggi nungo segi ñam aguq atoqnsib olo lan angro nanği qa louoqniy. Iga ñeiobilqei na kumbra di unem deqa ninggi degyiy.” O ijo was, ninggi tamo di nanngo anjam quetnraib. Tamo deqaji nanği nanngo segi areqalo namij dauryeqnub. Osib mareqnub, “Iga powo bole ti unum.”

¹⁹ Tamo deqaji nanği Kristus beteryosaieqnub. Kristus a gago gate. Iga aqa jejamu qujai. Iga aqa sinğa ti ban ti bul. A na iga singilatgeqnu deqa iga kalil jejamu qujaiq di turtobuloqnsim Qotei aqa wau na boleqnsim singilaeqnum.

²⁰ Ninggi Kristus koba na moreñobuleb deqa ninggi mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanngo sorgomq di sosai. Deqa kiyaaqa ninggi olo mandam tamo nanngo kumbra dauryeqnub? Kiyaaqa ninggi nanngo dal anjam dego dauryeqnub?

²¹ Nanngo dal anjam agiende, “Ni inği di ojaim. Ni inği di uyaim. Inği di ino jejamuq di betermiq.” O ijo was, ninggi kiyaaqa dal anjam di dauryeqnub?

²² Dal anjam di jejamu qa inği inği qa anjam. Iga jejamu qa inği inği qa are qaloqngom di iga padalqom. Inği inği di urur koboqab. Dal anjam deqaji mandam tamo nanği na babteqnub.

²³ Bole, iga endegsi unobuleqnum. Dal anjam dena tamo qudei nanngo are tigeltetnreqnaqa nanği louoqnsib nanngo segi ñam aguq atoqnsib nanngo jejamu qaloqnsib singilateqnub. Deqa nanği are qaleqnub, dal anjam dena powo bole babteqnu. Di sai. Ninggi quiy. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Iga dal anjam di dauryqom dena iga gago segi areqalo namij uratqa keresai bole sai.

3

Kristus a gago ñambile qa utru

¹⁻² O ijo was, Qotei a ninggi Kristus ombla subq na tigeltngobulej deqa ninggi lan goge qaji inği inği oqajqa wauoqniy. Kristus a lan goge oqsiq Qotei aqa ban woq di awejunu deqa ninggi gaigai lan goge qaji inği inği oqajqa are qaloqniy. Ninggi mandam qaji inği inği qa are koba qaloqnaib.

³ Ninggi moreñobulosib olo ñambile eb. Nungo ñambile di agi Kristus aqaq di uliesonaqa ninggi Qotei beteryejunub.

⁴ Kristus a nungo ñambile qa utru. Mondon a boleq dimqa ninggi dego a koba na Qotei aqa rian ti wala ti boleq dqab.

Ninggi kumbra uge kalil uratekritiy

⁵ Deqa ninggi mandam qaji kumbra kalil nungo are miligiq di unu qaji di moiyyotiy. Mandam qaji kumbra agi ubtosiy merngwai. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prunngoqa, mandam qa inği inği qa maulngoqa di kalil moiyyotiy. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul.

⁶ Tamo nanği kumbra deqaji yeqnub qaji nanği mondon Qotei na awai uge enjrsim nanği qa minjin oqetqas. Tamo nanği di Qotei aqa anjam gotranyo qaji tamo.

⁷ O ijo was, nami ninggi dego tamo deqaji nanği koba na laqnsibqa kumbra di yoqneb.

⁸ Ariya bini ninggi kumbra kalil di uratekritiy. Nirin ti minjin ti are uge ti yomu anjam ti anjam jiga ti di kalil uratekritiy.

⁹ Ninggi nungo areqalo namij aqa kumbra uge kalil qoreiyeb deqa ninggi olo nungo Kristen was nanği gisan anjam minjroqnaib.

¹⁰ Niŋgi so bunujq di unub. Qotei a segi na nuŋgo so bunuj di gereiyetŋgej. Osiqa a na gaigai niŋgi powo bole engeqnu. A na niŋgi a bul sqa marsiqa nuŋgo so bunuj di gereiyetŋgej.

¹¹ Iga so bunujq di unum deqa iga kalil kerekere unum. Deqa iga endegsi marqasai, “E Grik qaji” o “E Juda qaji” o “E muluŋ aiyu qaji” o “E muluŋ aiyosai qaji” o “E yaun tamo” o “E yambaŋ tamo” o “E kaŋgal tamo” o “E kaŋgal tamo sai.” Iga degsi marqasai. Di kiyaaqa? Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. A segi qujai na iga keretgejunu.

Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qa duloqniy

¹² Qotei a niŋgi aqa segi qa marsiq giltŋgej deqa a na niŋgi tulaŋ qalaqalaingeqnu. Deqa niŋgi kumbra endegyoqniy. Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Osib niŋgi nuŋgo segi ñam aguq atoqnsib tamo naŋgi lawo na gereinjroqniy. Tamo qudei na niŋgi une bei enjibqa niŋgi kamba olo naŋgi qa urur minjin oqaiq.

¹³ Kristen tamo bei na niŋgi gulbe engimqa unum gulbe di qoboiyosib aqa une kobotetiy. Niŋgi degyiy. Di kiyaaqa? Tamo Koba a na nuŋgo une kobotetŋgej deqa.

¹⁴ Niŋgi qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra na kumbra kalil tulaŋ bunjreqnu. Deqa niŋgi kalil koba na areqalo qujaitosib nuŋgo Kristen was naŋgi qalaqalainjroqniy.

¹⁵ Kristus a na iga lawo kumbra egeqnu deqa kumbra dena nuŋgo are miligi taqatesoqneme. Qotei na niŋgi metŋgej deqa niŋgi jejamu qujai bul sosib Qotei binjiyoqniy.

¹⁶ Osib niŋgi Kristus aqa anjam nuŋgo are miligiq di siŋilatib soqnem. Soqnim niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi areqalo bole ti powo ti osornjroqniy. Niŋgi nuŋgo are miligiq di Qotei binjiyoqnsib a qa louoqniy. Lou qudei nenjrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nuŋgo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti niŋgi Qotei qa louoqniy.

¹⁷ Nuŋgo anjam maro na ti nuŋgo wau na ti nuŋgo kumbra kalil na ti niŋgi Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Osib niŋgi aqa ñam na Abu Qotei binjiyoqniy.

Pol a tamo ti uŋa ti angro ti naŋgi anjam minjrej

¹⁸ O ungasari, niŋgi nuŋgo tamo naŋgo sorgomq di soqniy. Niŋgi degyqab di Tamo Koba a niŋgi qa tulaŋ areboleboleiyqas.

¹⁹ O tamo, niŋgi nuŋgo ŋaun naŋgi tulaŋ qalaqalainjroqniy. Niŋgi naŋgo are ugetetnjraib.

²⁰ O angro, niŋgi gaigai nuŋgo ai abu naŋgo anjam dauryoqniy. Niŋgi degyqab di Tamo Koba a niŋgi qa tulaŋ areboleboleiyqas.

²¹ O abu, niŋgi na nuŋgo angro naŋgo are ugetetnjraib. Niŋgi naŋgo are ugetetnjrqab di naŋgi are gulbeinjqas. Osim naŋgi wau bole yqajqa asginjqas.

Pol a kaŋgal tamo naŋgo wau qa gate naŋgi ti anjam minjrej

²² O kaŋgal tamo, niŋgi gaigai nuŋgo wau qa gate naŋgo anjam dauryoqniy. Niŋgi gisaŋ na naŋgo ŋamdamuq di laŋa wau bole yobulaib. Niŋgi Tamo Koba a qa ulaosib gaigai are bole na nuŋgo wau qa gate naŋgi qa wau bole yoqniy.

²³ Wau kalil niŋgi naŋgi qa yeqnub qaji di niŋgi siŋila na yoqniy. Niŋgi mandam tamo naŋgi qa wauosaieqnub. Niŋgi Tamo Koba a qa waueqnub.

²⁴ Niŋgi qalie, mondorŋ Tamo Koba a na niŋgi awai boledamu enjwas. Awai di a nami aqa segi tamo ungasari naŋgi enjrqamarej. Niŋgi are qaliy. Niŋgi Tamo Koba Kristus aqa kaŋgal tamo unub. A segi nuŋgo Wau qa Gate.

²⁵ Tamo ungasari une ateqnub qaji naŋgi Qotei na kamba awai uge enjqas. Aqa ŋamgalaq di tamo ungasari kalil naŋgi kerekere unub deqa a kumbra qujai na naŋgi peginjrqas.

4

¹ O wau qa gate, ningi nungo kanjal tamo nanji kumbra bole enjroqniy. Ningi qalie, nungo Gate dego unu. Agi a lan qureq di unu.

Ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy

² Ariya ijo was, ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi pailyoqnsib areqalo bole ti sosib Qotei binjiyoqniy.

³ Ningi iga qa dego Qotei pailyoqniy. Ningi endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa wau qujai nanji ti gam waqtetnjroqnimqa nanji medabu waqtoqnsib Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di mare mare laqnqab.” O ijo was ningi quiy. Jeu tamo nanji Kristus aqa anjam di dauryqa asginjreanu deqa nanji e ojsib tonto talq endi waibeb unum.

⁴ Deqa ningi e qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ino areqalo dauryoqnsim Kristus aqa anjam geregere palontoqnsas.”

⁵ O ijo was, ningi areqalo bole dauryoqnsib tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanjo ambleq di kumbra bole bole yoqniy. Bati soqnim ningi Kristus aqa kumbra nanji osornjroqniy.

⁶ Ningi tamo ungasari nanjo are boletetnjrqa oqnsib anjam bole segi gaigai minjroqniy. Tamo qudei na ningi anjam bei nenemngibqa ningi kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy.

Pol a Tikikus Onesimus wo qarinyonum nanji Kolosi Kristen nanjoq gileb

⁷ E na Tikikus qarinyonum nunjoq bqo. A ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago wau qujai. A gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bolequja.

⁸ E na a qarinyonum nunjoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi saingim qusib dena nungo are singilatqab.

⁹ E na Onesimus dego qarinyonum a Tikikus ombla nunjoq bonub. A dego gago Kristen was bole. A nungo len qujai. Nanji aiyel nunjoq bosib gago kumbra kalil qa ningi saingwab.

Pol na Kolosi Kristen nanji kaiyeinjrej

¹⁰ Aqo Aristarkus wo ombla tonto talq endi waibeb unum. Aristarkus a na ningi kaiyeingwo. Mak a Barnabas aqa gagai. A dego ningi kaiyeingwo. Mak a nunjoq bo degamqa ningi a osib geregereiyiy. Agi e nami a qa anjam nenjrenyosim nunjoq qarinyem.

¹¹ Jastus a dego ningi kaiyeingwo. Aqa ñam bei Yesus. A Tamo Koba Yesus aqa wa. Nanji qalub Juda tamo. Juda tamo qudei nanji e ombla Qotei aqa wau ojosaieqnu. Nanji segi qalub e ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di nanji segi qalub e aqaryaiboqnsib mare mare laqnu. Juda tamo bei na degyosaieqnu.

¹² Epafra a dego ningi kaiyeingwo. A nungo len qujai. A Kristus Yesus aqa wau tamo. A gaigai singila na ningi qa endegsi pailyeqnu, “O Qotei, ni na Kolosi Kristen nanji aqaryainjrimqa nanji singila na tigelqnsib ino kumbra bole kalil keretoqnsib ino areqalo geregere qalieqab.” Epafra a ningi qa degsi pailyeqnu.

¹³ O ijo was, e ningi endegsi merngwai. Epafra a gaigai ningi qa are qaloqnsiq deqa a wau koba yeqnu. A ningi qa ti Laodisia Kristen nanji qa ti Hierapolis Kristen nanji qa ti are qaloqnsiq deqa wau koba yeqnu.

¹⁴ Ariya Luk a dego ningi kaiyeingwo. A yu qangra tamo. Iga a tulan qalaqalaiyeqnum. Demas a dego ningi kaiyeingwo.

¹⁵ O was ningi ijo kaiye anjam endi osib Laodisia Kristen nanji dego minjriy. Osib Kristen tamo ungasari Nimfa aqa talq di korooqnsib loueqnub qaji nanji a ti ijo kaiye anjam endi osib nanji minjriy.

¹⁶ Niŋgi ijo anjam kalil e neŋgrenyonum qaji endi sisiyosib koboamqa qarinyib Laodisia Kristen naŋgoq giliŋqa naŋgi dego sisiyqab. E anjam bei dego nami neŋgrenyosim Laodisia Kristen naŋgoq qarinyem. Ijo anjam di naŋgi na kamba olo nuŋgoq qarinyib niŋgi sisiyoiy.

¹⁷ Ariya niŋgi na Arkipus endegsib minjiy, “Qotei a ni wau emej deqa wau di ni na geregere taqatosim wauoqne.”

¹⁸ E Pol. Ijo anjam bosiq endi koboqo. Deqa e ijo segi baŋ na kaiye anjam endi neŋgrenyosim nuŋgoq qarinyonum. E tonto talq endi unum deqa niŋgi e uratbaib. Niŋgi e qa are qaloqnsib soqniy. O ijo was, Qotei a niŋgi qa are boleyeme. Bole.

1 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nenngrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nunngoq qarinyonum. Ningi Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel beternjrejunub.

Qotei a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Tesalonaika Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb

² Iga gaigai ningi kalil qa pailyoqnsim Qotei binjyeqnum.

³ Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilateqnum deqa ningi kumbra bole bole yeqnub. Osib ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsib wau bole ojeqnum. Mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo bqas. Ningi a qa tariñoqnsib singila na tigelejunub. Iga nunngo kumbra deqa are qaloqnsim gago Abu Qotei binjyeqnum.

⁴ O ijo was kalil, Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltņgej deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Di iga qalieonum.

⁵ Iga nami Yesus aqa anjam bole nunngoq osi bem. Iga lanja anjam maro na osi bosai. Iga singila ti Mondor Bole ti areqalo bole ti dena osi bem. Ningi qalie, iga nunngo ambleq di sosim kumbra boledamu yoqnsim ningi aqaryaingoqnem.

⁶ Ningi Qotei aqa anjam ojesoqneb deqa gulbe gargekoba nunngoq di brantoqnej. Bati deqa ningi gago kumbra ti Tamo Koba aqa kumbra ti dauryoqneb. Ningi uratosaiqneb. Mondor Bole na nunngo areqalo tigeltetņgoqnej deqa ningi tulan areboleboleinngoqnej.

⁷⁻⁸ Ningi Tamo Koba aqa anjam palonteqnab anjam di giloqnsiq Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia brantoqnej. Deqa sawa dia tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqnum qaji nanngi nunngo kumbra qa quoqnsib dauryeqnub. Sawa dia segi sai. Sawa sawa kalilq di dego ningi Qotei qa nunngo areqalo singilateb deqa saqnsib laq nab tamo ungasari nanngi quekriteqnum. Deqa unqum, iga aitentosisim nunngo kumbra deqa olo mare mare laqasai.

⁹ Iga nami nunngo ambleq di sonamqa bati deqa ningi gago anjam dauryoqneb. Nunngo kumbra deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanngi saqnsib laq nub. Ningi are bulyosib gisan qotei nanngi torei uratņrsib Qotei bole agi nambile gaigai unu qaji a areiyosib waueteqnum.

¹⁰ Osib ningi Qotei aqa Niri a lan qureq na bqajqa deqa tariñoqnsib unub. Nunngo kumbra deqa dego sawa sawa kalilq di nanngi saqnsib laq nub. Qotei aqa Niri di agi Yesus. A moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. A na iga padalo sawaq na elenēj deqa mondon Qotei aqa minjij oqwa bati boqnimqa iga aqa minjij di turqasai. Iga so bole gaigai sqom.

2

Pol a Tesalonaika Kristen nanngo ambleq di wau bole yoqnej

¹ O ijo was ningi segi qalie, iga nami nunngoq bosim nunngo ambleq di wauoqnem gago wau di lanja ulonōsai.

² Ningi qalie, iga nunngoq bosaisosisimqa iga Filipai qureq di Qotei aqa wau ojeqnam jeu tamo nanngi na iga jaqatin egoqnsib ugeugeigoqneb. Bunuqna iga nunngo qureq bonamqa dia dego jeu tamo nanngi na iga ugeugeigoqneb. Gago Qotei na gago are singilatetņgej deqa iga jeu tamo nanngi qa ulaosai. Iga singila na tigeloqnsim Qotei aqa anjam bole ningi merngoqnem.

³ Bati deqa iga ningi endegsi merngoqnem, "Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilatij." Iga anjam uge bei ningi merngosaiqnem. Iga nunngo ambleq di sosim kumbra jiga ti gisan kumbra ti yosaiqnem.

⁴ Qotei a segi gago kumbra tenemtoqnsiq une bei unosaioqnej deqa a na iga wau egsiqa mergej, “Ningi ijo anjam bole mare mare laqniy.” O ijo was, mandam tamo nanngi gago wau qa arearetnjroqncqajqa iga deqa are qalosaioqnem. Iga endegsi are qaloqnem, “Qotei a segi gago are miligi peleiyoqnsim gago wau qa arearetoqncqas.”

⁵ Ningi qalie, iga walawala anjam bei ningi merngosaiqnem. Osim nunngo inngi inngi qa maulgonaq lanja gisan na anjam palontosaiqnem. Qotei a segi gago kumbra qa qalie.

⁶ Iga wauoqnem di ningi na kiyo tamo qudei na kiyo gago ñam soqtetgwajqa deqa wauoqnem e? Sai. Iga deqa wauosaioqnem.

⁷ Bole, iga Kristus aqa wau tamo bole unum deqa iga ningi endegsi merngwa kere, “Ningi silali inngi inngi qa aqaryaigoqniy.” Ariya iga degyosai. Iga nunngo ambleq di angro kiñilala bul lawo na soqnem. Ai nanngi na nanngo angro mom nanngi munngum anainjreqnub dego kere iga nunngo ai bul sosim ningi gereinngoqnem.

⁸ Osim iga ningi tulan qalaqalaingoqnem. Deqa iga nunngo silali inngi inngi yaingwajqa are qalosaioqnem. Iga Qotei aqa anjam bole ningi merngwajqa deqa are qaloqnem. Di segi sai. Iga gago segi ñambile dego uratosim ningi aqaryaingwajqa are qaloqnem. Di kiyaaqa? Ningi gago Kristen was bole unub deqa.

⁹ O was ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam bole merngoqnem bati deqa iga waukobaoqnem. Iga ningi gulbe engwa uratosim deqa gago segi ban na qanam ti qolo ti tulan singila na wauoqnem. Osim dena gago segi inngi inngi awaiyoqnsim uyoqnem. Ningi iga silali qa aqaryaigwajqa deqa merngosaiqnem.

¹⁰ Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilateqnu qaji iga na kumbra bole bole osorngoqnem. Iga kumbra uge bei osorngosaiqnem. Iga Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole tintin nunngo ambleq di yoqnem. Di ningi qalie. Qotei a dego qalie.

¹¹ Abu nanngi na nanngo angro nanngi tingitnjroqnsib dalnjreqnub dego kere iga ningi tingitngoqnsim dalngoqnem.

¹² Iga ningi degngoqnem. Di kiyaaqa? Ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqncqajqa deqa. Qotei agi a na ningi endegsi metngej, “Ningi ijoq babqa e nunngo Mandor Koba sosiy ningi taqatngitqa ningi lan qureq di so bole gaigai sqab.”

Tesalonaika Kristen nanngi gulbe qoboiyoqneb

¹³ Iga Qotei aqa anjam ningi merngeqnam ningi quoqnsib endegsib are qalosaioqneb, “Anjam di mandam tamo nanngo anjam.” Sai. Ningi are qaloqneb, “Bole, anjam di Qotei aqa anjam tintin.” Deqa bini Qotei aqa anjam di nunngo are miligiq di singila na waeqnu. Di kiyaaqa? Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilateb deqa. Utru deqa iga gaigai Qotei binjyeqnum.

¹⁴ O ijo was, tamo ungasari Judia sawaq di Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo qa loueqnub qaji nanngo kumbra agi ningi dauryeqnub. Tamo ungasari nanngi di Juda nanngi na gulbe koba enjroqneb dego kere nunngo segi len qujai nanngi na ningi gulbe koba engeqnu.

¹⁵ Juda nanngi na Tamo Koba Yesus qalsib moiyoqneb. Nanngi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi dego ñumoqnsib moiyoqncqajqa. Osib iga dego wigonab iga nunngo qure uratosim jaraiyem. Juda nanngi di kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di gotranjoqnsib tamo ungasari kalil nanngi jeutnjreqnub.

¹⁶ Osib iga na sawa bei bei qaji nanngi Qotei aqa anjam minjrqa yeqnam gam getentetgeqnu. Qotei na sawa bei bei qaji nanngi elenaim deqa Juda nanngi na gam getentetgeqnu. Deqa nanngi bati gaigai nanngo segi une tumbol ateqnub. Nanngi kumbra degyeqnu deqa Qotei aqa minjin bosiq nanngoq di unu.

Pol a Tesalonaika Kristen nanngi olo unjrqaajqa are koba qaleqnu

¹⁷ O ijo was, Juda nanngi na iga wigeq deqa iga ningi uratngosim bati truquyala sawa beiq di soqnem. Deqa iga nunngo ulatamu unosaieqnum. Ningi gago are miligiq di unub

deqa iga ningi ti sobulejunum. Deqa iga nungoq olo bosim nungwajqa gam nameqnum. Iga ningi olo nungwajqa are koba qaleqnum.

¹⁸ Od, iga nungoq olo bqajqa are unu. E Pol e segi bati gargekoba nungoq olo bqajqa yeqnam Satan na iga gam getentetgoqnej.

¹⁹ Mondon gago Tamo Koba Yesus a lan qureq na bamqa bati deqa iga ningi qa are singilatosim Yesus aqa namgalaq di tulan areboleboleigwas. Yim Yesus na mergwas, “Ningi ijo wau tamo bole.” O ijo was, bati deqa iga ningi qa tulan areboleboleigwas.

²⁰ Od, bini dego iga ningi qa tulan areboleboleigeqnu. Ningi na gago are tulan boletetgeqnu.

3

Pol a Timoti qarinyonaq Tesalonaika Kristen nanogoq gilej

¹ Iga ningi qa are kobaigoqnej. Deqa iga are qalem, “Ungum, iga olo tarinqa keresai. Aqo Sailas wo Atens qureq endi sqom.”

² Iga degsi are qalsimqa Timoti qarinyonam nungoq gilej. Timoti a gago Kristen was bole. A Qotei aqa wau tamo. A Kristus aqa anjam bole maro qaji tamo. A ningi aqaryaingosim nungo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di olo singilatetngwajqa deqa osim qarinyonam nungoq gilej.

³ Gulbe ti jaqatin ti ningi eqnub qaji dena nungo areqalo ugetetngaim deqa marsim Timoti qarinyonam nungoq gilej. Ningi qalie, Qotei a nami ningi ti iga ti gulbe oqajqa marsiq giltgej.

⁴ Agi iga ningi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, “Gulbe gargekoba gagoq boqnqas.” Merngeqnam gulbe agi gagoq di brantoqnej. Di ningi qalie.

⁵ Utru deqa e tarinqa keresai. Ningi nungo areqalo Yesus qa bole singilateqnu kiyo sai kiyo di e qalieqajqa deqa Timoti qarinyonam nungoq gilej. E endegsi are qalem, walawalaiyo tamo Satan na ningi uneq waingonaqa ningi gago wau lanja ulontosib nungo areqalo Yesus qa singilato qaji di urateb kiyo? Degsi are qalsim are kobaiboqnej.

Timoti a olo bosiq Pol minjej, “Tesalonaika Kristen nanogo so bolequja”

⁶ Ariya Timoti a nungoq gilsiq olo uratngsiqa aqo Sailas wo gagoq di brantosiqa anjam bolequja endegsi mergej, “Tesalonaika Kristen nanqi Yesus qa nanogo areqalo singilatoqnsib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Osib gaigai ningi qa are boleinjreqnu. Ningi nanqi unjrjajqa are koba unu dego kere nanqi kamba ningi nungwajqa are koba unu.”

⁷ O ijo was, ningi Yesus qa degsib nungo areqalo singilateqnu anjam di Timoti a bosiq aqo Sailas wo saigonaqa anjam dena gago gulbe kalil qa olo are singilatetgej.

⁸ Deqa iga qalieonum, ningi singila na Tamo Koba aqa nam ojejunub. Iga di qalieosim deqa bini iga so bole unum.

⁹ Iga ningi qa are qaloqnsim deqa iga gago Qotei aqa namgalaq di tulan areboleboleigeqnu. Gago arebolebole di tulan kobaquja. Qotei na arebolebole di iga egej deqa iga a binjyeqnum.

¹⁰ Iga qanam ti qolo ti endegsim Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na odgimqa iga Tesalonaika Kristen nanogoq gilsim unjrjom. Unjrsim nanogo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di truquinjrimqa iga na olo singilatetnjrjom.” Iga degsim Qotei pailyeqnum.

Pol a olo Tesalonaika Kristen nanogoq gilqajqa are qaleqnu

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Yesus wo nanqi aiyel na gam waqtetgibqa iga nungoq olo gilqom.

¹² Gago areqalo bei dego agiende. Tamo Koba a na ningi aqaryainjimqa qalaqalaiyo kumbra nungoq di tulan kobaeme. Amqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra

yoqnsibqa tamo ungasari kalil nanği dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi iga na ningi tulan qalaqalaingeqnum dego kere.

¹³ Kumbra dena Qotei a nungo are miligi singilatetngimqa ningi aqa segi kumbra bole dauryoqnsib tamo ungasari tulan bolequja brantosib gago Abu Qotei aqa namgalaq di une saiqoji soqniy. Soqrib mondon gago Tamo Koba Yesus na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanği lan qureq dena joqsim bqas. Bole.

4

Ningi sambala kumbra kalil torei uratiy

¹ O ijo was, kumbra bole kalil Qotei a tulan areareteqnu qaji di iga na nami ningi osorngoqnem. Kumbra di agi ningi dauryeqnub. Ariya bini iga nungo are miligi singilatetngosim Tamo Koba Yesus aqa nam na endegsi merngwom, "Ningi kumbra bole di olo torei singilatosib yoqniy."

² Anjam kalil iga nami Tamo Koba Yesus aqa nam na ningi merngoqnem qaji di ningi segi qalie.

³ Anjam agiende. Qotei aqa areqalo agi ubtosiy marqai. Ningi aqa segi kumbra boleq di sosib sambala kumbra kalil torei uratiy.

⁴ Osib ningi nungo segi so geregere taqatiy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nam bole oqab.

⁵ Yimqa nungo areqalo uge uge na ningi titngosim sambala kumbraq di breingwasai. Ningi qalie, tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanği sambala kumbra dauryoqnsib unub.

⁶ Ariya ningi kumbra di uratiy. Ningi na nungo Kristen was nanği kumbra uge bei osornjraib. Osib nanği gisanjrsib nanngo najun ugetnjraib. Tamo Koba a na tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqnub qaji nanği awai uge enjrqas. Iga nami ningi singila na degsi merngoqnem.

⁷ Qotei na iga kumbra jigat yqajqa metgosai. Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa metgej.

⁸ Deqa tamo bei a gago anjam endi gotranjqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. A tamo nanngo anjam gotranjosai. A Qotei aqa anjam gotranjqo. Qotei agi a na aqa Mondor Bole ningi engeqnu.

Ningi qalaqalaiyo kumbra torei singilatosib yoqniy

⁹ Ningi nungo Kristen was nanği qalaqalainjreqnub deqa e olo anjam bei totoryosiy nengrenjqasai. Qalaqalaiyo kumbra di Qotei na osorngekritej.

¹⁰ Agi ningi na Masedonia Kristen kalil nanği tulan qalaqalainjreqnub. Ariya ijo was, iga nungo are singilatetngimqa ningi qalaqalaiyo kumbra di olo torei singilatosib yoqniy.

¹¹ Osib lawo na sosib nungo segi ingi ingi taqatosib nungo segi ban na wauoqniy. Anjam di iga nami ningi merngoqnem.

¹² Ningi degsib wauoqnbqa ningi ingi bei qa truqingwasai. Deqa tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanği nungo kumbra di unsib tulan areboleboleinjqas.

Yesus a olo bosim tamo ungasari moreno qaji ti nambile unub qaji ti nanği koba na sqab

¹³ Ariya ijo was, tamo ungasari nami moreneb qaji nanği mondon kumbra kiye turqab di ningi qalieqajqa deqa merngwom. Yim ningi nanği qa are gulbeingwasai. Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanği subq na tigelo bati qa tarijosaieqnub. Deqa nanngo was bei a moiqas di nanği tulan are gulbeinjqas. Ariya ningi degsib are gulbeingwasai.

¹⁴ Yesus a moisiqa olo subq na tigelej anjam di ningi iga ti gago areqaloq di singilatejunum. Deqa iga qalieonum, mondon Qotei a tamo ungasari kalil Yesus ombla sosib moreneb qaji nanği subq na tigeltjrimqa nanği Yesus beteryosib koba na lan qureq na mandamq aiqab.

¹⁵ Iga Tamo Koba aqa anjam ningi endegsi merngwom. Mondonj Tamo Koba a mandamq aiyonqimqa iga nambile unum qaji iga na tamo ungasari nami moreneb qaji nanji bunjrsim namo oqsim Yesus itqasai.

¹⁶ Qotei a anjam singila na marimqa lan angro matu a lelenoqimqa Qotei a gul anjamqas. Yimqa Tamo Koba Kristus a lan qure uratosim mandamq aiyonqimqa tamo ungasari nami Kristus qa nanjo areqalo singilatosib moreneb qaji nanji namo subq na tigelqab.

¹⁷ Tigelabqa bati deqa iga nambile unum qaji iga ti nanji ti tuosim koba na lanbiq na oqsim Tamo Koba a itqom. Osim a ti gaigai sqom.

¹⁸ Deqa ningi anjam di Qotei aqa tamo ungasari nanji minjroqnsibqa dena nanjo are singilatetnjroqniy.

5

Yesus a bqajqa bati tamo bei a qaliesai

¹⁻² O ijo was, Tamo Koba Yesus a bati gembu bqas di tamo bei a qaliesai. A bqajqa bati di bajin tamo bul brantqas. Bajin tamo nanji qolo bequb dego kere Yesus bqajqa bati di lumu brantosim tamo ungasari nanji prughtnrqas. Ningi di qalie deqa iga olo anjam bei totoryosim nenjrenyqasai.

³ Yesus a bosaisoqimqa tamo ungasari gargekoba nanji endegsib maroqngab, “Iga so bole unum. Iga inji bei qa ulaqasai.” Degsib maroqngabqa gulbe kobaquja nanjoq di brantoqujatqas. Unja angrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. Gulbe di nanji britosib jaraiqa keresai.

⁴ Ariya ijo was, ningi ambruq di sosai deqa Yesus bqajqa bati di bajin tamo bul bqas dena ningi prughtngwasai.

⁵ Ningi kalil pulonj aqa angro. Ningi suwanj aqa angro. Iga qolo qaji tamo sai. Iga ambru qaji tamo sai.

⁶ Deqa iga nerenjo ani tamo nanji bul sqasai. Iga nam atoqnsim areqalo bole ti sqom.

⁷ Iga qalie, tamo nanji nerenjequb qaji nanji qolo nerenjequb. Tamo nanji ya uge uyoqnsib nanariequb qaji nanji qolo ya uyequb.

⁸ Ariya iga suwanj qaji tamo unum deqa iga areqalo bole ti sosim Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra yoqngom. Gago kumbra di iga qoto qa gara jugo bul jigsim tigelesqom. Osim Qotei na iga padalo sawaq na elenqajqa deqa tarinjoqngom. Gago kumbra di iga qoto qa gate tatal bul atsim tigelesosim nam atoqngom.

⁹ Qotei na iga aqa minjinj turqajqa giltgosai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na iga elenqajqa deqa giltgej.

¹⁰ Yesus a iga qa moiyej deqa iga mandamq endi sqom kiyo iga moiqom kiyo di unjum. Iga Yesus a koba na nambile gaigai sqom.

¹¹ Deqa ningi segi segi na Qotei aqa tamo ungasari nanji anjam bole minjroqnsib dena nanji singilatetnjroqniy. Agi bini ningi degyequb.

Ningi kumbra bole bole yoqniy

¹² Ariya ijo was, iga na ningi endegsi merngwom. Ningi nunjo Kristen gate nanjo sorgomq di soqniy. Tamo Koba a na nanji gate atelenj deqa nanji ningi aqaryaingwajqa waequb. Wauoqnsib Qotei aqa anjam ningi mernjoqnsib nunjo kumbra tingitngjequb.

¹³ Nanji wau di yequb deqa ningi nanji qa are boleingonim nanji qalaqalainjroqniy. Osib ningi nunjo Kristen was kalil nanji koba na are qujaitosib soqniy.

¹⁴ O ijo was, iga nunjo are tigeltetngimqa ningi kumbra endegyiy. Ningi na tamo ungasari wauqajqa asginjreanu qaji nanji tingitnjroqniy. Osib tamo ungasari are

gulbeinjreqnu qaji nanġi sinġilatnjroqniy. Tamo sinġila saiġoji unub qaji nanġi deġo aqaryainjroqniy. Osib tamo kalil nanġi lawo na gereinjroqniy.

¹⁵ Tamo qudei nanġi ninġi kumbra uge engibqa ninġi na kamba olo kumbra uge enjraib. Ninġi na gaigai nuġgo Kristen was nanġi ti tamo uġgasari kalil nanġi ti kumbra bole osornjroqniy.

¹⁶ Osib ninġi gaigai areboleboleinġim soqniy.

¹⁷ Sosib gaigai pailyoqniy.

¹⁸ Kumbra kiye nuġgoq di brantqnim, di uġgum, ninġi olo Qotei binġiyqnsib minjoqniy, “Ni keretonum.” Qotei aqa areqalo agiende. Ninġi Kristus Yesus beteryesosib deġyoqniy.

¹⁹ Qotei aqa Mondor na ninġi wau bei yqajqa are tigeltetnġimqa ninġi olo getentaib. Ninġi wau di yiy.

²⁰ Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi na anjam mernġoqniyqa ninġi nanġi qa olo are ugeinġaiq.

²¹ Anjam kalil ninġi queqnuq qaji di ninġi geregere tenemtoqnsib pegiyuqniy. Osib kumbra kalil deġo pegiyuqnsib kumbra bole segi dauryuqniy.

²² Osib kumbra uge kalil uratoqniy.

²³ Qotei a are lawo qa utru. A na ninġi torei aqa segi kumbra boleq di atqas. A nuġgo mondor ti nuġgo qunun ti nuġgo jejamu ti kalil taqatesoqniyqa ninġi so bole gaigai sqab. Deqa mondor gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lan qureq na bamqa ninġi aqa nġamgalaq di une saiġoji sqab.

²⁴ Qotei agi ninġi metnġej qaji a na ninġi aqaryainġimqa inġi bole kalil di nuġgoq di brantqas. Qotei a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu.

²⁵ O ijo was, ninġi iga qa Qotei pailyoqniy.

²⁶ Ninġi na nuġgo Kristen was kalil nanġi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa tamo uġgasari nanġi yeqnuq.

²⁷ E Tamo Koba aqa nġam na ninġi endegsi mernġwai. Ninġi na Qotei aqa tamo uġgasari kalil nanġi koroinjrsib ijo anjam nengrenjonum qaji endi sisiyabqa nanġi quqwab.

²⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ninġi qa are boleiyeme. Bole.

2 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nenngrenyosim ninngi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nunngoq qarinyonum. Ninngi na gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyei beternjrejunub.

² Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyei ninngi qa are boleinjrimqa ninngi lawo na soqniy.

Gulbe oqa bati qa Tesalonaika Kristen nanngi sinngila na tigelejunub

³ O ijo was, iga gaigai ninngi qa are qaloqnsim Qotei binjiyeqnum. Iga kere degyeqnum. Di kiyaaqa? Nunngo areqalo Yesus qa sinngilateqnum qaji di tulan kobaqujaeqnu deqa. Ninngi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnum. Nunngo kumbra di dego tulan kobaqujaeqnu.

⁴ Iga qure qure kalilq di Qotei aqa tamo unngasari nanngi nunngo kumbra deqa sainjroqnsim nunngo ñam soqteqnum. Kumbra uge kalil jeu tamo nanngi na ninngi engeqnum qaji deqa ti gulbe kalil nunngoq di branteqnu qaji deqa ti iga na Qotei aqa tamo unngasari nanngi sainjreqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Tesalonaika Kristen nanngi gulbe kalil qoboiyoqnsib Yesus qa nanngo areqalo sinngilateqnum.”

Qotei a kumbra bole tintin na tamo unngasari nanngi peginjreqnu

⁵ Gulbe kalil di nunngoq di branteqnu deqa iga endegsi poigwo, Qotei a kumbra bole tintin na iga pegigeqnu. Ninngi jaqatin eqnub di aqa utru agiende. Qotei a nunngo jaqatin di unoqnsiq merneqnu, “Bole, ninngi jaqatin di eqnub deqa e nunngo Mandor Koba sosiy ninngi taqatngwa kere.”

⁶ Mondon Qotei a kumbra bole tintin endeqaji yqas. Jeu tamo agi ninngi gulbe engeqnum qaji nanngi a na kamba gulbe enjrqas.

⁷ Tamo Koba Yesus aqa lan angro nanngi ti namyuwo ti lan qureq na mandamq aisib tamo unngasari kalil nanngo namgalaq di brantqab. Brantib bati deqa Qotei na iga ti ninngi ti aqaryaigosim gago gulbe kalil iga bini qoboiyeqnum qaji di kobotim iga aqaratqom.

⁸ Yesus a mandamq aisim tamo unngasari Qotei qaliesai qaji nanngi ti tamo unngasari gago Tamo Koba Yesus aqa anjam bole dauryqa urateqnum qaji nanngi ti ñolawotnjrqas.

⁹ Osim nanngi awai ugedamu enjrqas. Nanngo awai uge agiende. Nanngi Tamo Koba a ombla sqasai. Nanngi aqa sinngila koba ti rian ti unngasai dego. Nanngi tulan isaq di sosibqa bati gaigai padalosib sqab.

¹⁰ Bati Qotei na nami atej qaji di brantimqa Yesus a bosim nanngi degsim ñolawotnjrqas. Ariya Qotei aqa segi tamo unngasari Yesus qa nanngo areqalo sinngilateqnum qaji nanngi kalil a mandamq aiyoqnim unsibqa aqa ñam soqtosib a qa tulan areboleboleinjrim sqab. Ninngi dego nanngi koba na areboleboleingim sqab. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam iga nami merneqnum qaji di ninngi qusib nunngo areqaloq di sinngilateb deqa.

Pol a Tesalonaika Kristen nanngi qa pailyeqnu

¹¹ Deqa ijo was, iga bati gaigai ninngi qa are qaloqnsim gago Qotei endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Tesalonaika Kristen nanngi aqaryainjroqnum. Yimqa kumbra kalil ni nami nanngi dauryqa metnjrem qaji di nanngi dauryoqnbqa ni unoqnsim tulan arearetmoqngas. O Abu, ni na nanngi sinngilatnjroqnumqa nanngi kumbra bole kalil dauryqajqa are koba soqnim dauryoqngab. Osib Yesus qa nanngo areqalo sinngilatoqnsib aqa wau geregere ojoqngab.” O ijo was, iga degsim ninngi qa Qotei pailyeqnum.

¹² Gago Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyei ninngi qa are boleinjreqnu. Deqa ninngi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Yimqa a na kamba dego nunngo ñam soqtetngqngas.

2

Yesus a bosaisoqnimqa Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a namoqna brantqas

¹ O ijo was kalil, mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na boqnimqa ningi iga ti aqa singaq di koroqom. Iga deqa ningi anjam kiñala merngim quiy.

² Tamo qudei nanqi mareqñub, “Tamo Koba a bqajqa bati brantqo koboqo.” Osib olo qudei mareqñub, “Anjam di Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergwo.” Olo qudei mareqñub, “Anjam di Qotei aqa anjam bole.” Olo tamo qudei nanqi mareqñub, “Anjam di Pol aqa wau qujai nanqi ti nengrenyonab iga sisiyem.” O was, ningi nanjo anjam di qusib prugaib.

³ Nanjo anjam di gisan. Nanqi gisan kumbra dego yeqñub. Deqa ningi nanqi daurnjraib. Ningi quiy. Yesus bqajqa bati di lanja brantqasai. Bati di brantqa laqñimqa kumbra qudei namoqna endegsi bqas. Tamo gargekoba nanqi Qotei qoreiyoqñsib sqab. Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a dego boleq dqas. Boleq dosim mondon a njamyuwoq aisim padalougetqas.

⁴ Tamo kobaquja di a diqoqñsim aqa segi ñam soqtoqñsim gisan qotei kalil nanqi tulan bunjroqñqas. Osim a Qotei aqa atra tal koba miligiq gilsim di awoosim marqas, “E segi Qotei.” O ijo was, kumbra kalil di namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas.

⁵ E nunjo qureq di sosimqa tamo kobaquja deqa ningi saingoqñem. Ningi ijo anjam di olo are walngwo kiyoo?

⁶ Tamo kobaquja di a bosaiunu. A bqajqa bati agi Qotei a nami atej unu. A namoqna baim deqa tamo bei na a bqajqa gam getentejunu. Gam getentetejunu qaji tamo di ningi qalie. Tamo kobaquja a bqajqa batiamqa Qotei na marim a brantqas.

⁷ Ningi qalie, tamo kobaquja di a Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unu. A bini ulioqñsiq waueqñu. A uliesoqñimqa Qotei na gam getentejunu qaji tamo di taqal waiyim tamo kobaquja a boleq dqas.

⁸ A boleq dimqa bati deqa Tamo Koba Yesus a rian koba ti bosim aqa me mondor medabuq na puyqas. Puyimqa jagwa koba dosim dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di qalsim moiyoqñqas. O ijo was, Yesus aqa rian dena tamo kobaquja di tulan padaltougetqas.

⁹ Dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di a Satan aqa singila ti bosim aqa gisan kumbra na manwa gargekoba tamo ungasari nanqi osornjroqñqas.

¹⁰ Osim aqa kumbra uge dena a na tamo ungasari padalo gam dauryeqñub qaji nanqi gisa gisanjroqñqas. Tamo ungasari nanqi di Qotei na elenqa oqñsiq aqa anjam bole minjreqnaqa nanqi deqa arearetnjrosaiqñu.

¹¹ Deqa Qotei na nanjo areqalo niñaqyetnrimqa nanqi aqa anjam bole dauryqa torei uratosib Satan aqa gisan anjam dauryoqñqab.

¹² Deqa iga qalieonum, tamo ungasari kalil Qotei aqa anjam bole nanjo areqaloq di singilatosaieqñub qaji nanqi di Qotei na nolanotnjsim awai ugedamu enjrqas. Di kiyaaqa? Nanqi kumbra uge uge dauryqajqa areboleboleinjreqñu deqa.

Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltñgej

¹³ Ariya ijo was kalil, Tamo Koba a na ningi tulan qalaqalaingeqñu. Deqa iga bati gaigai ningi qa are qaloqñsim Qotei binjyeqñum. Tulan nami Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltñgej. A ningi giltñgwa osiqa endegsi are qalej, “Ijo Mondor Bole na Tesalonaika Kristen nanqi singilatnrimqa nanqi ijo segi tamo ungasari bolequja sqab. Sosib ijo anjam bole nanjo areqaloq di singilatib kumbra dena e na nanqi elenqai.” O ijo was, utru deqa Qotei na ningi giltñgej.

¹⁴ Aqa are endegsi unu. Ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa rianj koba ti aqa singila ti unqab. Aqa are degsi sonaqa a na ningi metnjej. A Yesus aqa anjam bole iga mare mare laqnum qaji deqa are qalsiqa ningi metnjej.

¹⁵ Deqa ijo was, ningi singila na tigeloqnsib Qotei aqa anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryoqniy. Anjam kalil iga nengrenyoqnem qaji di dego ningi dauryoqniy.

¹⁶ Gago Tamo Koba Yesus Kristus wo gago Abu Qotei wo nanji aiyel na iga tulan qalaqalaigeqnub. Qotei a gaigai iga singilatgoqnsiqa iga qa are boleiyeqnu. Mondonj a na iga torei boletgwas. Deqa bini iga a qa tariñoqnsim unum.

¹⁷ O ijo was, Qotei a nunjo are singilatetngosim aqaryaingimqa ningi kumbra bole kalil geregere dauryosib wau bole bole yoqniy.

3

Pol a Tesalonaika Kristen nanji minjrej, “Ningi iga qa Qotei pailyoqniy”

¹ Ariya ijo was, gago anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa a na iga aqaryaigimqa iga Tamo Koba aqa anjam geregere mare mare laqnom. Laqnimqa aqa anjam di tulan kobaosim sawa sawa kalil keretoqnimqa tamo ungasari gargekoba nanji quoqnsib aqa ñam soqtoqnqab. Nami aqa anjam di nunjo ambleq di dego tulan kobaej.

² Deqa ningi iga qa Qotei pailyoqniy a na iga aqaryaigosim tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanjo banq dena iga elenqas. Ningi qalie, tamo gargekoba nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatosaieqnub.

³ Ariya ningi quiy. Tamo Koba a gisanj tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu. Deqa a ningi singilatngosim taqatngimqa Satan na ningi ugeugeingwa keresai.

⁴ Iga Tamo Koba aqa ñam na qalieonum, anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di ningi dauryeqnub. Bunuqna dego ningi dauryoqnsib sqab.

⁵ Gago are koba endegsi unu. Tamo Koba a na nunjo are prugtetngimqa ningi Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra geregere qalieosib dauryoqniy. Osib singila na tigeloqnsib gulbe qoboiyoqniy. Agi Kristus a nami singila na tigeloqnsiq gulbe qoboiyoqnej dego kere.

Ningi kalil wauoqniy

⁶ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na iga anjam bei ningi endegsi merngwom. Kristen was qudei nanji gago anjam iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryqa uratosib deqa nanji wauqajqa asginjreqnu. Deqa ningi na was nanji di qoreinjrsib sasaloiy. Ningi nanji koba na saib.

⁷ Ningi gago kumbra dauryoqnsib soqniy. Gago kumbra di ningi qalie. Iga nami ningi koba na sosimqa iga wauqajqa asgigosaiqnej.

⁸ Iga nunjo inji uyo lanja yaingosaioqnem. Iga gago segi inji awaiyoqnsim uyoqnem. Iga ningi gulbe engwa uratosim deqa iga qanam ti qolo ti waukobaoqnem.

⁹ Bole, iga Qotei aqa anjam maro tamo unum deqa iga nunjo silali inji inji lanja yaingwa kere. Di iga uratoqnem. Iga endegsi are qaloqnem. Iga wauoqnsim gago segi inji awaiyoqnsim uyoqnimqa gago kumbra di ningi unoqnsib bole qa maroqnsib dauryoqnqab.

¹⁰ Ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, “Tamo a wauqasai di a inji uyqasai dego.”

¹¹ Ariya iga anjam endegsi quem, “Nunjo ambleq di tamo qudei nanji wauqajqa asginjreqnu. Nanji lanja sosibqa yomu anjam koba lanja lanja mareqnub.”

¹² Deqa iga Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na tamo nanji deqaji endegsi minjrqom, “Ningi lawo na sosib wauoqnsib nunjo segi inji awaiyoqnsib uyoqniy.”

¹³ O ijo was, ningi kumbra bole yqajqa asgingaiq.

¹⁴ Kristen was qudei nan̄gi gago anjam iga nen̄gren̄yonum qaji endi uratibqa nin̄gi na nan̄gi taqal breinjrib isaq gileb. Yimqa nan̄go kumbra uge deqa nan̄gi jemainjrqas.

¹⁵ Tamo nan̄gi di nun̄go jeu tamo edegaib. Nin̄gi endegsib are qaloqniy, “Tamo nan̄gi di gago Kristen was. Deqa iga Qotei aqa anjam minjroqnsim nan̄gi olo tingitnjroqnoqom.” Nin̄gi degsib are qaloqniy.

Pol a kaiye anjam nen̄gren̄yosiq Tesalonaika Kristen nan̄goq qarinyej

¹⁶ Tamo Koba a are lawo qa utru. Deqa a na nun̄go are latetngimqa nin̄gi gaigai are lawo soqniy. Tamo Koba a nin̄gi kalil koba na soqnebe.

¹⁷ E Pol. E ijo segi ban̄ na kaiye anjam endi nen̄gren̄yosim nun̄goq qarinyonum. E ijo anjam kobotqa laqnsimqa e degyeqnum. Di ijo kumbra.

¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a nin̄gi kalil qa are boleiyeme. Bole.

1 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel na e wau di ebeb. Qotei na iga elenje deqa iga Yesus a olo lan qureq na bam unqajqa deqa tarınjoqnsim unum.

² O Timoti, e anjam endi nenğrenyosim inoq qarınyonum. E nami Yesus aqa anjam bole ni mermonam qusımqa ino areqaloq di sıngilatem. Deqa ni ijo angro bole bulonum. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Kristus Yesus wo nanği aiyel ni qa dulosib are boleınjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga gisanj anjam kalil gotranjoqnaqom

³ E Masedonia sawaq gilqa osımqa ni endegsi mermem, “Ni Efesus qureq di soqne.” Ariya bini e anjam di pulutosiy ni mermqai, “Ni Efesus qureq di olo soqne.” O Timoti, qure dia tamo qudei nanği Qotei aqa anjam marqa oqnsib gisanj anjam bei ti turtoqnsib tamo unğasari nanği minjreqnub. Deqa ni Efesus qureq di sosımqa tamo nanği di sıngila na endegsi minjroqne, “Nınği gisanj anjam di plaltoqnaib.”

⁴ O Timoti, gisanj tamo nanği di lanja sa anjam ti nanjo moma nanjo ñam qa ti anjam koba lanja lanja mareleneqnub. Deqa ni na tamo nanği di minjrimqa nanjo kumbra di uratqab. Nanjo anjam dena tamo unğasari nanjo areqalo tulan ugeugeiyetnjreqnu. Deqa tamo unğasari nanği di Qotei qa nanjo areqalo sıngilatqa yeqnab gisanj tamo nanjo anjam dena nanği getentnjreqnu. Deqa inği bole bole Qotei na iga egeqnu qaji di nanği qalieqa keresai.

⁵ Gago wau agiende. Iga na tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam minjreqnam nanği a qa nanjo areqalo sıngilatoqnsib endegsi poinjreqnu, “Bole, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saıqoji unum.” Degsi poinjreqnaqa nanği are bole ti sosib qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub.

⁶ O Timoti, tamo qudei nanği kumbra di urateqnub deqa nanği tulan nanarioqnsibqa anjam lanja lanja mareleneqnub.

⁷ Bole, nanği Qotei aqa dal anjam plaltqajqa arearetnjreqnaqa mareqnub, “Anjam iga plalteqnum qaji endi anjam bole.” Ariya anjam nanği plalteqnub qaji di aqa utru nanği segi poinjrosaiqnu.

⁸ Iga qalieonum, Qotei aqa dal anjam a bolequja. Ariya iga dal anjam geregere daurqasai di dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai.

⁹ Ni que. Qotei a tamo bole nanği qa osiq dal anjam atosai. A dal anjam gotranjo qaji tamo nanği qa osiq dal anjam atej. Nanjo kumbra uge agiende. Nanği diqoqnsib Qotei qoreiyoqnsib une ateqnub. Osib Qotei aqa kumbra dauryqa uratoqnsib olo mandam qaji kumbra uge uge yeqnub. Nanği nanjo ai abu ñumsib moiyoınjreqnub. Osib tamo qudei nanği dego ñumeleneqnub.

¹⁰ Nanği sambala kumbra yoqnsib laqnum. Nanği unja wo ñerenqa uratoqnsib tamo bei bei wo ñerenjoqnsib sambala kumbra yeqnub. Nanği tamo qudei bajınelenjoqnsib nanği kangal tamo ateqnub. Nanği gisanj anjam koba maroqnsib olo puluoqnsib nanjo gisanj anjam di sıngilateqnub. Osib kumbra uge uge gargekoba yeqnub. Nanjo kumbra de ti Qotei aqa anjam bole ti ombla jeu atoqnsib unub.

¹¹ Qotei na e qarınbej deqa e aqa anjam bole di mare mare laqnum. Anjam di rian koba ti unu. Iga areboleboleıgwajqa utru agi Qotei a segi.

Qotei a Pol qa dulej

¹² Gago Tamo Koba Kristus Yesus a na e sıngila ebsıqa marej, “Pol a ijo wau tamo bole sqas. A ijo wau uratqasai.” Osıqa e gıltbosıqa aqa wau ijo banq di atej. Deqa e a tulan bıııyeqnum.

¹³ Bole, nami e Yesus aqa ñam misilinyoqnsim a jeutoqnsim a qa anjam uge uge maroqnem. E nanari tamo sosim ijo areqalo Yesus qa singilatqa uratoqnem deqa e kumbra uge di yoqnem. Yeqnam bati di Qotei a e qa dulej.

¹⁴ Osiqa a e qa are tulan boleyosiq ijo are tigeltetbej deqa bini e gago Tamo Koba Kristus Yesus qa ijo areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.

¹⁵ Anjam bei agiende. Kristus Yesus a une tamo nanqi elenqa osiq deqa mandamq aiyej. Tamo kalil nanqi anjam di qusib marqab, “Bole.” O Timoti, e nami une gargekoba yoqnem deqa e une tamo kalil nanqi tulan bunjroqnem.

¹⁶ Yesus Kristus a une tamo nanqi qa tariñsokobaiyeqnu. Aqa kumbra di tamo ungasari kalil nanqi qalieqajqa deqa a matiq e qa dulej. Di kiyaaqa? Nanqi Yesus aqa kumbra di qalieosib a qa nanqo areqalo singilatosib ñambile gaigai sqajqa deqa.

¹⁷ Qotei a bati gaigai gago Mandor Koba sqas. A moiqa keresai. Iga a unqa keresai dego. A segi Qotei bole. Deqa iga aqa ñam soqtoqnsim a binjyoqnoqom. Bole.

Pol a Timoti minjej, “Ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne”

¹⁸ O ijo anqro Timoti, Kristen gate nanqi nami Qotei aqa medabu osib ni qa anjam bantosib wau emeb. E deqa are qalsimqa anjam endi inoq qarinyonum. Deqa ni sisiyosim daurye. Kristen gate nanqo anjam bakteb qaji dena ni singilatmoqnimqa ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne.

¹⁹ Gotranjoqnsimqa ino areqalo Yesus qa bole singilatoqne. Osim qalieqam, ni Qotei aqa ñamgalaq di une saiwoji unum. O Timoti, tamo qudei nanqi nanqo uneq di tulan sougetejunub deqa nanqi Yesus aqa anjam bole qalieqa keresai. Qotei na nanqo kumbra tingitetnjqra yeqnaq nanqi olo urateqnu. Nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatqa asginjreqnaqa qobun a sargumq di paraeqnu dego kere nanqi areqalo uge uge dauryoqnsib laqnu. Kumbra dena nanqi tulan ugetnjqras.

²⁰ Agi Himeneus Aleksander wo nanqi aiyel kumbra uge deqaji yeqnu. Deqa e na nanqi aiyel Satan aqa banq di atem. Di kiyaaqa? Nanqi aiyel endegsi poinjqajqa, “Bole, iga olo Qotei misilinyoqasai.”

2

Iga tamo ungasari kalil nanqi qa pailyoqnoqom

¹ O Timoti, e anjam kobaquja bei endegsi mermit ni qusim daurye. Ni na Kristen nanqi minjroqnimqa nanqi tamo ungasari kalil qa pailyoqnsib Qotei binjyoqnebe.

² Osib mandor kokba ti sawa taqato qaji tamo kalil nanqi qa ti dego Qotei pailyoqnebe. Yim nanqi na iga geregere taqatgesoqnbqa iga kalil lawo na sosim kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryoqnoqom.

³ Pailyo deqaji Qotei aqa ñamgalaq di tulan boledamu. Qotei agi iga elenjej qaji.

⁴ Qotei aqa are koba endegsi unu. A na tamo ungasari kalil nanqi elenamqa nanqi aqa anjam bole poinjrim ojesqab.

⁵ Iga qalie, Qotei a segi qujai Qotei bole. Kristus Yesus a segi qujai iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq ya yeba waiyej unu.

⁶ Yesus a moiqaqqa bati kereonaqa a bosiq tamo ungasari kalil nanqi elenqa marsiqqa aqa segi ñambile uratosiq moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga endegsi osorgej, a na tamo ungasari kalil nanqi elenqajqa are koba unu.

⁷ Qotei na e giltbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. E aqa anjam palontqajqa wau ti. E bole mermonum. E gisañosai. E aqa anjam plaltoqnitqa sawa bei bei qaji nanqi poinjrim Yesus qa nanqo areqalo singilatqajqa deqa osiq e wau ebej.

⁸ Deqa ni na Kristen tamo qure qure kalilq di unub qaji nanqi minjroqnimqa nanqi minjin ti ñirin ti uratosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanqo ban soqtoqnsib pailyoqnebe.

Unğasari nanği Qotei aqa anjam dauryosib wau bole bole yoqnaq di nanço wala bole

⁹ Ni na Kristen unğasari nanği minjroqnimqa nanği areqalo bole na gara jigoqnebe. Nanği diqoqnsib nanço gate banğa walatoqnaib. Osib kolilei na ti wala bole na ti nanço jejamu maqtosib gara wala ti jigoqnaib.

¹⁰ Ni na unğasari nanği minjroqnimqa nanği Qotei aqa anjam dauryoqnsib wau bole bole yoqnebe. Di nanço wala bole.

¹¹ Unğasari nanği nanço segi ñam aguq atoqnsib medabu getentoqnsib Qotei aqa anjam quoqnebe.

¹² Nanği Qotei aqa anjam plaltaib. Osib tamo nanço gate saib. E na nanği saidnjronum. Nanği medabu getentosib anjam segi quoqnebe.

¹³ Ni que. Qotei a Adam namoqna gereiyosiq a bunuqna a Iv gereiyej.

¹⁴ Satan na Adam gisan anjam minjosai. A na Iv gisan anjam minjnaq qusiq dauryej. Osiq deqa a une atej.

¹⁵ Deqa ni na unğasari nanği minjroqnimqa nanği anğrotoqnsib anğro qa wauoqnebe. Nanği wau di yoqnsib gaigai Yesus qa nanço areqalo siñgilatoqnebe. Osib qalaqalaiyo kumbra dauryosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanço segi jejamu taqatoqnebe. Yim deqa Qotei na nanği elenqas.

3

Tamo bei a Kristen nanço gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem

¹ O Timoti, ijo anjam endi bole. Deqa ni que. Tamo bei a Kristen nanço gate sqajqa are qalqas di kere. Di wau bolequja.

² Deqa ni unime. Tamo bei a Kristen nanço gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem. Yim tamo unğasari nanği aqa jejamuq di une bei unqasai. Tamo di a unğa aiyeltaiq. A unğa qujai segi esoqnem. Osim aqa segi so geregere taqatosim areqalo bole ti soqnem. Tamo lanaj nanği aqa meq boqnaibqa oqnsim geregereinjroqnem. A Qotei aqa anjam palontqajqa wau geregere poiym anjam palontoqnem.

³ A ya uge uyoqnsim nanarioqnaiq. A urur minjin oqim qotoqnaiq. A lawo na soqnem. A silali koba ti sqajqa are qaloqnaiq.

⁴ A na aqa unğa ti aqa anğro nanği ti geregere taqatnjroqnebe. Yim aqa anğro nanği aqa anjam geregere quoqnsib dauryoqnebe.

⁵ A aqa segi unğa ti aqa anğro nanği ti geregere taqatnjrqasai di a Kristen nanği geregere taqatnjrqasai keresai dego. Deqa a Kristen nanço gate sqa keresai.

⁶ Ni Kristen tamo bunuj a gate ataim. A gate sqas di a diqosim aqa segi ñam soqtim Qotei na nami Satan ñolawotej dego kere a ñolawotqas.

⁷ Deqa ni tamo bei a Kristen nanço gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo unğasari Qotei qaliesai qaji nanço ñamgalaq di ñam bole ti unu. A ñam bole ti sqasai di a gate ataim. Tamo deqaji a gate sqas di tamo qudei nanği a misilinyibqa Satan na a tulan ugeugeiyim a aliemq di sobulqas.

Kristen nanço wau tamo nanği areqalo bole ti sosib wauoqnebe

⁸ Tamo qudei nanği Kristen nanço wau tamo sqa marsibqa nanği dego areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqnebe. Nanği medabu aiyeltaib. Nanği ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nanği tamo nanço silali yainjqajqa are koba qalaib.

⁹ Nanği Qotei aqa ñamgalaq di are gulbe saiqoji sosibqa uli anjam Qotei a nami babtej qaji di siñgila na ojoqnebe. Uli anjam di iga nami qusim Qotei qa gago areqalo siñgilatem.

¹⁰ O Timoti, ni na Kristen nanço wau tamo nanği geregere peleinjrime. Nanği wau bole yibqa ni di unsim nanği wau tamo ate.

¹¹ Nanjo njanj nanji dego areqalo bole ti sosibqa kumbra bole bole yoqnsib nanjo segi so geregere taqatosib wau kalil Qotei na nanji enjrej qaji di geregere ojoqnebe. Nanji yomu anjam maroqnaib.

¹² Kristen nanjo wau tamo nanji unja aiyeltaib. Nanji unja qujai segi esoqneb. Sosibqa nanjo njanj nanji ti nanjo angro nanji ti geregere taqatnjroqnebe.

¹³ Kristen nanjo wau tamo nanji wau bole yoqnqab di nanji ñam bole ti sosib nanjo areqalo Kristus Yesus qa bole singilatoqnqab. Deqa nanji Yesus aqa anjam mare mare laqajqa ulaqasai.

Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulan kobaquja

¹⁴ O Timoti, e inoq urur bosiy numqajqa are koba unu. Ariya e mati anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum.

¹⁵ E inoq urur bqa keresaiamqa ni ijo anjam endi sisiyame. Osim kumbra bole kalil Qotei na Kristen nanji dauryqa areareteqnu qaji di ni geregere poimqas. Kristen nanjo utru agiende. Nanji Qotei nambile so qaji aqa segi tamo ungasari unub. Nanji tal ai bul tigeloqnsib Qotei aqa anjam bole singilateqnu.

¹⁶ Iga kalil medabu qujaitoqnsim endegsi mareqnum, “Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulan kobaquja.” Aqa kumbra agiende, A segi tamo bulyonaqa tamo ungasari nanji a unoqneb.

Aqa kumbra bole kalil Mondor Bole na babtosiq iga osorgej. Lanj angro nanji dego a unoqneb.

Aqa wau tamo nanji sawa bei beiq giloqnsibqa aqa anjam mare mare laqnu.

Mandamq endi tamo ungasari nanji a qa nanjo areqalo singilateqnu.

Qotei na a olo osiq lanj qureq osi oqnaqa a dia ñam kobaquja ej.

4

Gisanj tamo nanji mondonj bqab

¹ Qotei aqa Mondor a anjam endegsi babtej. Diño bati jojomoqnimqa tamo ungasari gargekoba nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatqa uratoqnqab. Nanji gisanj mondonj ti mondonj uge uge ti nanjo anjam qusib dauryoqnqab.

² Dauryoqnbqa gisanj tamo nanji na nanjo areqalo tulan niñaqyetenjribqa nanji nanjo segi une poinjrqqa keresaiinjrqas.

³ Gisanj tamo nanji dena anjam uge endegsib tamo ungasari nanji minjroqnqab, “Ningi unjataib. Ningi tamotaib. Ningi damu uyaib. Di getento kalil.” O Timoti, anjam di gisanj. Qotei na inji inji kalil atelenej deqa iga inji inji di oqa maroqnsim Qotei binjiyoqnsim oqnqom. Iga Qotei aqa anjam bole qalieosim gago areqaloq di singilatejunum deqa iga inji inji di oqnqom.

⁴ Iga qalie, inji inji kalil Qotei na atej qaji di bole. Deqa iga inji bei getentqasai. Iga Qotei binjiyoqnsim inji inji kalil di oqnqom.

⁵ Ingi inji di Qotei aqa segi inji bole tintinj. Qotei a gago pailyo na ti aqa segi anjam na ti inji inji di boleteqnu.

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa wau tamo bole soqne”

⁶ O Timoti, ni na ijo anjam kalil endi gago Kristen was nanji minjroqne. Ni degyqam di ni Kristus Yesus aqa wau tamo bole sqam. Yimqa anjam bole ni ino areqaloq di singilateqnum qaji dena ti powo bole ni osim dauryeqnum qaji dena ti ni olo torei singilatmesqas.

⁷ Tamo qudei nanji lanja sa anjam uge uge mareqnu. Anjam dena tamo ungasari nanji nanaritnjreqnu. Deqa ni anjam di qoreiyosim Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqne.

⁸ Ni qalie, iga gago jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnqom di iga singila oqnsim sqom. Kumbra dena iga kiñala aqaryaigwas. Di gago jejamu segi aqaryaiyqas. Ariya iga Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqnqom di iga mandamq endi so bole sosim mondoñ dego iga ñambile gaigai sqom. Kumbra dena iga torei aqaryaigwas.

⁹ O Timoti, anjam di bole. Tamo kalil nanği qusib marqab, “Bole.”

¹⁰ Qotei ñambile unu qaji a na tamo unğasari kalil nanği elenqajqa waueqnu. Od, a na tamo unğasari a qa nanço areqalo singilateb qaji nanği bole elenje koboqo. Deqa iga Qotei qa tariñoqnsim unum. Utru deqa iga gaigai singila na aqa wau ojeqnum.

¹¹ Ijo anjam kalil endi ni na plaltoqnsim Kristen nanği minjroqne.

¹² O Timoti, tamo qudei nanği ni qa mareqnub, ni anğro kiñala. Tamo nanği dena ino ñam ugetetmaib. Ino anjam maro ti ino walwel ti di ni geregere taqatosim kumbra bole segi yoqne. Osim qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiçoji soqne. Soqnim Kristen nanği ino kumbra di unoqnsib ni daurmoqnqab.

¹³ Ariya e inoq urur bqasai di Kristen nanği louqa korooqnibqa ni tigelooqnsim Qotei aqa anjam nenğenq di unu qaji di sisiyoqnsim anjam aqa damu palontoqne. Osim nanği Qotei aqa gam bole osornjroqne.

¹⁴ Nami Kristen gate nanği ino gateq di nanço ban atnabqa Qotei na ni singila emej. Bati di tamo bei na Qotei aqa medabu osiq ni qa anjam bei babtej. Deqa ni singila di oqnsim Qotei aqa wau ojqa asgimaiq.

¹⁵ Ni gaigai wau di geregere taqatosim singila na wauoqne. Yimqa Kristen kalil nanği ino kumbra di unoqnsib maroqnqab, “Ni Qotei aqa wau bole yeqnum.”

¹⁶ Ni ino segi kumbra ti ino anjam maro ti geregere taqatosim singila na Qotei aqa wau yoqne. Yimqa Qotei na ni ti tamo unğasari kalil ino anjam queqnub qaji nanği ti elenqas.

5

Kristen kalil nanği gago was, jaja, ai abu bul unub

¹ O Timoti, ni na tamo qeli nanği ñirinjnroqnaim. Ni lawo na nanği tingitjnroqne. Ni nanği tingitjnraqa osimqa nanği ino abu bul lawo na tingitjnroqne. Anğro meli nanği ti anğro wala nanği ti dego lawo na tingitjnroqne. Ni nanği tingitjnraqa osimqa nanği ino was bul lawo na tingitjnroqne.

² Uña qeli nanği dego tingitjnraqa osimqa nanği ino ai bul lawo na tingitjnroqne. Uña meli nanği dego tingitjnraqa osimqa nanği ino jaja bul lawo na tingitjnroqne. Ni Qotei aqa ñamgalaq di une saiçoji sosimqa uña meli nanği tingitjnroqne.

Uña qobul nanği taqatjnraqajqa anjam

³ Nunço ambleq di uña qobul nanği unub. Nanği qudei anğro saiçoji. Deqa ni na uña qobul nanği di kumbra bole osornjroqne.

⁴ Uña qobul qudei nanço anğro ti moma ti soqnib ni na nanği endegsi minjre, “Nunço ai ti moma ti nanği qobulonub deqa ningi na nanği taqatjnroqnsib ingi ingi enjroqniy. Nunço wau bole agide. Ningi nami anğro kiñilala sonabqa nanği waukobaoqnsib ningi gereingoqneb. Bini nanği qobulonub deqa ningi na kamba nanği taqatjnroqniy. Ningi kumbra degyqab di Qotei a ningi qa tulan areboleboleiyqas.”

⁵ Uña qobul qudei nanği anğro saiçoji. Nanği segi unub. Nanği Qotei qa nanço areqalo singilatoqnsib a qa tariñoqnsib qolo ti qanam ti pailyoqnsib unub.

⁶ Ariya nanği qudei nanço segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Deqa nanği moyobulejunub.

⁷ Deqa ni na uña qobul nanği di minjroqnimqa nanği Qotei pailyoqnsibqa kumbra bole bole dauryoqnebe. Nanği kumbra degyqab di nanği tamo unğasari kalil nanço ñamgalaq di une saiçoji sqab.

⁸ Ariya ni que. Tamo bei na aqa segi tal qujai nanği gereinjroqasai di a kumbra tulan ugedamu yqo. A Yesus qa aqa areqalo singilatqa uratobulqo. Ni une. Tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanği kumbra uge deqaji yosaieqñub.

⁹ O Timoti, ni unğa qobul nanğo ñam nenğrenyim Kristen nanği na inği inği qa aqaryainjroqñqab. Ni unğa qobul endeqaji nanğo ñam nenğrenye. Nanği unğa qeli wausau 60 onub. Nanği nami tamo qujai segi esoqñeb.

¹⁰ Nanği wau bole bole yoqñeb deqa nanği tamo unğasari nanğo ñamgalaq di unğa bole-quja. Nanği na nanğo anğro nanği gereinjroqñsib boletnjroqñeb. Tamo lanğaj nanği nanğo meq beqñabqa oqñsib gereinjroqñeb. Nanği na Kristen nanğosinga yansetnjroqñeb. Tamo unğasari nanği gulbe ti sonabqa nanği na aqaryainjroqñeb. Nanği wau bole bole yqajqa singilaoqñeb. O Timoti, ni unğa qobul deqaji nanğosinga ñam nenğrenyim Kristen nanği na inği inği qa aqaryainjroqñqab.

¹¹ Ariya unğa qobul meli nanği singila bole unub deqa ni nanğosinga ñam nenğrenyaim. Nanği qudei olo tamo oqajqa are prugnjqreñqnaqa Kristus qoreiyeqñub.

¹² Nanği nami anjam singilatosis mareb, “Iga olo tamo oqasai. Iga Kristus aqa wau segi ojqom.” Ariya nanğosinga anjam di nanği bunuqna uratosib olo tamo oqajqa are prugnjqreñnu. Deqa nanği unetonub.

¹³ Nanğosinga kumbra uge bei agiende. Nanği lalie kobaeqñub. Di segi sai. Nanği ta talq giloqñsib anjam lanğa lanğa maroqñsib yomu anjam quqñwajqa tulan arearetñjqreñnu. Anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di nanği mare mare laqñub.

¹⁴ Deqa e are qalonum, unğa qobul meli deqaji nanği olo tamo osib anğrotoqñsib nanğosinga segi tal gereiyoqñqab di kere. Nanği degyqab di jeu tamo nanği na Kristen nanği misilinqñjqreñna keresai.

¹⁵ Ni qalie, unğa qobul meli qudei nanği Qotei aqa gam bole uratoqñsib olo Satan dauryeqñub.

¹⁶ Ariya Timoti, ni que. Unğasari qudei Yesus qa nanğosinga areqalo singilateqñub qaji nanğosinga ai nanği qobulonub. Deqa ni na nanği minjrimqa nanği nanğosinga ai nanği taqatnjroqñsib inği inği enjroqñqab. Yimqa Kristen nanği na gulbe di qoboiyqasai. Unğa qobul anğro saiqoji unub qaji nanği segi Kristen nanği na taqatnjroqñsib inği inği qa aqaryainjroqñqab.

Kristen gate nanği wau bole yeqñub deqa iga na nanği gereinjroqñqom

¹⁷ Kristen gate nanği wau bole yeqñub deqa ni na tamo unğasari nanği minjrimqa nanği Kristen gate nanğosinga ñam soqtetnjroqñsib inği inği qa aqaryainjroqñebe. Kristen gate qudei nanği Qotei aqa anjam palontqajqa waukobaoqñsib Qotei aqa gam bole tamo unğasari nanği osornjqreñub. Deqa ni na tamo unğasari nanği minjrimqa nanği Kristen gate nanği di tulan gegerereinjroqñebe.

¹⁸ Iga qalie, tamo nanği wauqab di nanğosinga awai oqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Makau nanği waukobaoqñsib inği ñenği parapariyoqñsib aqa sau taqal ateqñub. Deqa ninqi na makau nanği damu uyqa saidñjraib.”

¹⁹ Ariya Timoti, tamo qujai na ni mermqas, “Kristen gate bei a une yqo.” Degsi mermqas di ni aqa anjam quetaim. Ariya tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanği na degsib mermibqa ni nanğosinga anjam di quetñjre.

²⁰ Kristen gate qudei nanği une yoqñibqa ni na nanği joqsim Kristen gate kalil nanğosinga ulatamuq di tigeltñjrsim nanğosinga une boleq atsim nqirinqñjre. Yimqa Kristen gate kalil nanği ino kumbra di unsib nanği dego une yqajqa ulaqab.

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau gegerere taqatime”

²¹ O Timoti, Qotei aqa lanğro nanği ti Kristus Yesus ombra nanğosinga ñamgalaq di e singila na anjam endegsi ni mermqai. Wau kalil e ino banq di atem qaji di ni bole taqatosim

wauoqne. Ni que. Ni ino len qujai nanği ti tamo ñam ti nanği segi geregereinjroqnaim. Ni tamo kalil nanği turtnjrsim geregereinjroqnime.

²² Ni tamo bei a Kristen nanği gate atqa osimqa ino ban aqa gateq di urur ataim. Ni grotqam di a bunuqna une yimqa ni a ombla une oqam. Deqa ni ino segi so geregere taqatosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji soqne.

²³ Ariya Timoti, ni mene jaqatinmeqnu deqa ni bunuqna ya segi uyaim. Ni ya ti wain ti turtosim uyoqne. Yim ino mene olo boleqas.

²⁴ Tamo qudei nanği une boleq di unu. Qotei na tamo nanği di awai uge enjrqas. Tamo qudei nanği une uliejunu. Bunuqna nanği une di dego boleq dqas.

²⁵ Dego kere tamo nanği kumbra bole qudei boleq di unu. Kumbra bole qudei boleq dosaiunu. Kumbra di dego boleq dqas. Kumbra di gaigai uliesqa keresai.

6

Kanğal tamo nanği kumbra bole segi yoqnebe

¹ Ni na Kristen kanğal tamo nanği minjrimqa nanği nanği wau qa gate nanği ñam soqtoqnsib nanği sorgomq di geregere soqnebe. Yimqa wau qa gate nanği Qotei aqa ñam ti Yesus aqa anjam ti misilinyqa keresai.

² Kristen kanğal tamo qudei nanği wau qa gate nanği dego Kristen. Deqa ni na kanğal tamo nanği di minjrimqa nanği endegsib are qalaib, “Gago wau qa gate nanği gago Kristen was. Deqa unğum, iga nanği anjam gotranjoqnoqom.” Nanği degsib are qalaib. Ni na nanği minjrimqa nanği endegsib are qalqab, “Gago wau qa gate nanği Yesus qa nanği areqalo sinğilateqnu. Deqa iga nanği qalaqalainjoqnoqom.” Nanği degsib are qalqab di nanği nanği wau qa gate nanği geregere wauetnjroqnoqab. O Timoti, ni ijo anjam di plaltoqnsim Kristen nanği minjroqne.

Tamo nanği silali koba oqajqa are qalqab di Satan na nanği uneq breinjrqas

³ Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa anjam kalil bole. Di gisan anjam sai. Iga anjam di ojqom gam dena iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosim dauryqom. Ariya tamo qudei nanği degyosaieqnu. Nanği Yesus aqa anjam di uratoqnsib olo anjam bei Yesus aqa anjam ti ombla kerekereosai qaji di palonteqnu.

⁴ Tamo deqaji nanği nanği segi areqalo dauryqajqa tulan arearetnjreqnaqa diqoqnsib laqnu. Nanği powo saiqoji sosibqa anjam qudei qa laña laña ñirinjoqnsib ñam qudei qa anjam na qotoqnsib unub. Anjam dena nanği are ugetetnjreqnaqa nanği qotoqnsibqa misilij anjam koba maroqnsib areqalo uge ti laqnu.

⁵ Osib nanği gaigai ñirin anjam koba maroqnsib areqalo uge uge na niñaqoqnsib laqnu. Nanği Qotei aqa anjam bole poinjrosai bole sai. Deqa nanği endegsib are qaleqnu, “Iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga ñoro koba ti sqom.” O Timoti, nanği anjam di gisan.

⁶ Bole, iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga lan goge qaji ñoro koba oqom. Jejamu qa inği inği Qotei na egeqnu qaji di iga oqnsim mareqnum, “Inği di iga qa kere.” Iga degsi mareqnum gam dena dego iga lan goge qaji ñoro bole oqom.

⁷ Iga qalie, iga nami ñambabem di iga inği inği ti ñambabosai. Bunuqna iga moiqom di iga inği inği ti olo moiqasai dego.

⁸ Deqa iga endegsi marqom, “Iga inği uyo ti gara ti yala eqnum di kere.”

⁹ Ariya tamo nanği silali koba oqajqa are qaleqnu qaji nanği Satan na walawalainjroqnsiq uneq breinjreqnu. Aliem na wagme nanği ojeleneqnu dego kere. Deqa nanği kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreqnaqa kumbra dena nanği tulan ugetnjreqnu. Mondon nanği torei padalqab.

¹⁰ Tamo deqaji nanġi silali tulaġ qalaqalaiyeqnu. Nanġo kumbra di aġi kumbra uge uge kalil qa utru. Kumbra dena tamo qudei nanġi titnjreqnaqa nanġi Yesu qa nanġo areqalo sinġilatqa uratoqnsib gulbe gargekoba iteqnu.

Tamo unġasari Yesu qa nanġo areqalo sinġilateqnu qaji nanġi nambile bole oqab

¹¹ O Timoti, ni Qotei aqa tamo bole unum deqa ni kumbra uge kalil torei qoreiyosim taqal ate. Osim ni kumbra bole bole yoqnsim Qotei aqa kumbra dauryoqnsim a qa ino areqalo sinġilatoqnsim tamo unġasari nanġi qalaqalainjroqne. Osim ni sinġila na tigeoqnsim gulbe kalil qoboioqnsim tamo unġasari nanġi lawo kumbra osornjroqne.

¹²⁻¹³ Tamo unġasari Yesu qa nanġo areqalo sinġilateqnu qaji nanġi sinġila na gurgurobuloqnsib bubuqnu. Deqa Timoti, ni sinġila na ururoqne. Osim dena ni nambile gaigai sqam. Nambile di Qotei na ni emqajqa are qalsiq metmej. Qotei a na qujai inġi inġi kalil nambile enjreqnu. Ni tamo unġasari gargekoba nanġo nambila di Kristus Yesu aqa nam ubtoqnem. Deqa Yesu aġi nami Pontius Pailat aqa ulatamuq di anjam maroqnej qaji aqa Abu Qotei wo nanġo nambila di e ni sinġila na endegsi mermqai.

¹⁴ Anjam ni qusim ojejunum qaji di ni gegerere dauryoqne. Ni anjam di ugetaim. Ugetqasai di tamo nanġi ni misilinqa keresai. Ni anjam di dauryosim gilsim gilsim gago Tamo Koba Yesu Kristus a olo laġ qureq na brantim ni unqam.

¹⁵ Yesu bqajqa bati di Qotei a segi na bati atim a bqas. Gago are boletetgwajqa utru aġi Qotei a segi. A segi qujai mandam ti inġi inġi kalil ti taqatejunu. A mandor kokba kalil nanġo Mandor Koba. A tamo kokba kalil nanġo Tamo Koba.

¹⁶ A segi qujai moyosaieqnu. A suwanq di unu. Aqa suwan di kobaquja. Deqa iga aqa areq di brantqa keresai. Tamo bei na nami aqa ulatamu unosaioqnej. Tamo bei na a unqa keresai. Deqa iga kalil gaigai aqa nam soqtoqnom. A bati gaigai sinġila koba ti sqas. Bole.

Noro tamo nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilatoqnebe

¹⁷ O Timoti, ni na Kristen tamo unġasari mandam qa noro koba ejunub qaji nanġi endegsim minjre, “Ninġi diqosib nunġo segi nam soqtaib. Nunġo noro urur kobaqas deqa ninġi noro qa are sinġilataib. Ninġi Qotei qa nunġo areqalo sinġilatosib soqniy. Qotei na inġi bole bole kalil iga egeqnaqa iga oqnsim areboleboleiqnu.

¹⁸ Deqa ninġi kumbra bole bole yoqnsib tamo unġasari nanġi aqaryainjroqniy. Osib gaigai nunġo inġi inġi jeyoqnsib tamo unġasari inġi inġi qa truqueqnu qaji nanġi enjroqniy. Mandam qa noro a inġi bole edegaib. Inġi bole aġi tamo unġasari aqaryainjqajqa kumbra.” O Timoti, ni na tamo unġasari mandam qa noro koba ejunub qaji nanġi degsim minjroqne.

¹⁹ Nanġi ino anjam di dauryqab di mondoġ nanġi laġ goge qaji inġi inġi tulaġ koba koroiyib inġi inġi dena nanġi tulaġ aqaryainjqas. Yimqa nanġi nambile bole gaigai sqab.

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau gegerere taqatesoqne”

²⁰ O Timoti, Qotei na ni wau emej deqa ni wau di gegerere taqatesoqne. Tamo qudei nanġi anjam uge laġa laġa mareqnu deqa ni nanġo anjam di qoreiye. Tamo nanġi di mareqnu, “Iga powo bole ti unum.” Di gisaġ. Nanġi Qotei jetoqnsib aqa areqalo dauryqa asinjreqnu.

²¹ Tamo deqaji nanġi Yesu qoreioqnsib a qa nanġo areqalo sinġilatqa urateqnu. O ijo was, Qotei a ninġi kalil qa are boleiyeme. Bole.

2 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej deqa e na tamo ungasari nanği endegsi minjreqnum, “Ninği Kristus Yesus qa nunęo areqalo sinęilatqab di ninği nambile oqab.” Nambile di Qotei a nami iga egwa marej.

² O Timoti, ni ijo anęro bole bulonum. E anjam endi nenęrenęosim inoq qarınęonum. Tamo Koba Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel ni qa dulosib are boleinjrimqa ni lawo na soqtime.

Iga Yesus aqa anjam bole qa jemaigwasai

³ Ijo moma nanği nami Qotei aqa wau ojoqneb dego kere e bini Qotei aqa wau ojeqnum. Ijo moma nanęo are miligiq di nanği qalieeb, nanği Qotei aqa nęangalaq di une saięoji soqneb. E segi dego ijo are miligiq di degsi qalieonum. Deqa Timoti, e qolo ti qanam ti Qotei pailyoqnsim ni qa are qaloqnsim Qotei binęieqnum.

⁴ Nami e ni uratmqa laqnamqa ni e qa are uęeimonafa akamem. E deqa are qaloqnsim ni olo numqajqa are koba unu. E ni numsiyqa tulaņ areboleboleibqas.

⁵ Nami ino moma Lois wo ino ai Yunis wo nanği aiyel Yesus qa nanęo areqalo sinęilatoqneb dego kere bini ni Yesus qa ino areqalo sinęilateqnum. Utru deqa e ni numqajqa are qaloqnsim unum.

⁶ Nami e ijo baņ ino gateq di atnamqa Qotei na ni aqa wau ojqaqqa deqa sinęila emej. Deqa e ino areqalo tigeltetmitqa ni sinęila deqa olo are qaloqnsim wau di sinęilatoqne. Tamo a nęam puyim puloņosim kobaqas dego kere ni ino wau di olo sinęilatim kobaqas.

⁷ Ni qalie, Qotei na iga ulaqajqa deqa aqa Mondor egosai. Iga sinęila ti qalaqalaiyo kumbra ti areqalo bole ti sqajqa deqa osiq aqa Mondor eęej.

⁸ Deqa ni gago Tamo Koba aqa anjam qa jemaimaiq. Ni e qa dego jemaimaiq. E Yesus aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Deqa ni na e beterbosim Qotei aqa sinęila ti sosim Yesus aqa anjam bole mare mare laqne. Osim dena ni e ombla gulbe oqnsim sqom.

⁹ Qotei na iga elenęosifa iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa are qalsiq metęej. Iga wau bole bole yoqnem Qotei a deqa osiq iga metęosai. Tulaņ nami a inęi inęi kalil atosaisosifa a aqa segi areqalo na iga metęej. Osifa iga qa are boleiyosifa Kristus Yesus qarınęosiq dena iga elenęej.

¹⁰ Bati kereonaqa Kristus Yesus aęi iga elenęej qaji a boleq dosifa moiyo aqa sinęila kobotej. Aqa kumbra dena Qotei a iga qa are boleiyej. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum gam dena tamo ungasari nanği endegsi poinjreqnu, “Bole, iga moiqasai. Iga nambile gaigai sqom.”

¹¹ E Yesus aqa anjam bole palontqajqa ti plaltqajqa ti deqa Qotei na e giltbej.

¹² Deqa unęum, e gulbe oqnsiy sqai. E deqa jemaibqasai. E Yesus qa ijo areqalo sinęilateqnum. E a qa qalie bole. A e wau ebej deqa e qalieonum, a na wau di geregere taqatoqnsim gilsim a olo bqajqa bati brantqas.

¹³ O Timoti, anjam bole kalil e nami ni mermoqnem qaji di ni geregere dauryoqnsim palontoqne. Osim Kristus Yesus qa ino areqalo sinęilatoqnsim a qalaqalaiyoqne.

¹⁴ Qotei na aqa anjam bole di ino baņq di atej. Anjam di tulaņ bolequja. Deqa ni anjam di geregere taqatesoqne. Mondor Bole aęi gago are miligiq di unu qaji a na ni aqaryaimoqnimqa ni Qotei aqa wau geregere ojsim laqne.

¹⁵ Ni qalie, tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanği e uratbosib jaraiyeb. Figelus Hermogenes wo nanği aiyel dego e uratbosib jaraiyeb.

¹⁶E endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, ni Onesiforus aqa tal qujai nanği qa dulame.” O Timoti, Onesiforus a bati gargekoba ijo are boletetboqnej. E tonto talq di soqnem bati deqa a e qa jemaiyosai.

¹⁷A Rom qureq bosiq dia e qa namosiq itbej.

¹⁸Deqa e a qa endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, mondon ni na tamo unğasari nanği peginjrqqa batiamqa ni Onesiforus a qa dulame.” O Timoti, nami Efesus qureq di dego Onesiforus a e qa wau gargekoba yoqnsiqa aqaryaiboqnej. Di ni qalie.

2

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiesoqne”

¹O ijo anğro Timoti, Kristus Yesus a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena ni singilatmoqnome.

²E tamo gargekoba nanço nğangalaq di Qotei aqa anjam palontoqnem di ni quoqnem. Anjam di ni na olo tamo qudei Yesus bole dauryeqnub qaji nanği dego minjroqnimqa nanği kamba tamo qudei nanği minjroqñab.

³Ni e ombla Kristus Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiesoqne.

⁴Qoto tamo nanço kumbra di ni qalie. Nanği qotqajqa wau ojoqnsib olo wau bei qa are qalosaieqñub. Nanği qotqajqa wau segi ojeqñub. Deqa nanço gate a nanği qa tulan areboleboleiyeqnu.

⁵Tamo bei bei wo gurgurosib bubuñosib bei na bei bunyosim di a awai oqas. A ururqajqa kumbra gegerere dauryqasai di a awai oqasai.

⁶Tamo bei a wauosim inği yagwas di inği meliamqa a osim uyqas. Deqa tamo lanaj bei a namoqna bosim inği uyqasai.

⁷O Timoti, ijo anjam e ni mermeqnum qaji endi ni qusim ino areqaloq di singilatime. Yimqa Tamo Koba a na powo emimqa ni ijo anjam kalil endi gegerere poimqas.

⁸⁻⁹Ni gaigai Yesus Kristus qa are qaloqne. A moisiq olo subq na tigelej. A Mandor Koba Devit aqa moma. E aqa anjam bole palontoqnsim laqnam jeu tamo nanği na e tamo uge bul nuboqnsib gulbe koba eboqñeb. Deqa nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanği Qotei aqa anjam getentqa keresai.

¹⁰E tamo unğasari Qotei na giltñrej qaji nanği qa are qaloqnsim gulbe kalil qoboieyqnum. E degyeqnum. Di kiyaca? Qotei na nanği elenjamqa nanği Kristus Yesus aqa ñam na nambile osib a ombla so bole gaigai sqajqa deqa.

¹¹Qotei aqa anjam bei unu. Anjam di gisañ sai. Anjam di bole. Deqa iga gago areqaloq di singilatqa kere. Anjam agiende.

“Iga Yesus ombla moiyoqñem deqa iga a ombla olo nambile gaigai sqom.

¹²Iga gulbe kalil qoboioqñsim singila na tigelesqom di mondon iga Yesus ombla mandor kokba sqom.

Iga a qoreiyqom di a na kamba iga qoreigwas.

¹³Iga aqa anjam dauryqa marsimqa olo dauryqa uratqom di Yesus a segi aqa anjam uratqa keresai. A dauryoqñsim sqas.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau tamo bole soqne”

¹⁴O Timoti, Kristen nanği ijo anjam deqa are walñraim deqa ni na gaigai minjroqne. Osim Qotei aqa nğangalaq di nanği endegsim minjroqne, “Ninği anjam qudei qa lanja lanja niriñoqñab. Osib ñam qudei qa anjam na qotoqñab. Anjam dena ninği aqaryainğwa keresai. Ninği anjam di qusib dauryqab di nunço areqalo niñaqesqas.”

¹⁵O Timoti, ni Qotei aqa wau tamo boledamu sosimqa aqa anjam bole gegerere palontoqñqajqa singilaoqne. Yim Qotei a ino wau kalil qa tulan arearetoqñqas. Deqa ni aqa nğangalaq di jemaimqasai.

¹⁶ Tamo qudei nanği anjam uge laña laña mareleñeqnub deqa ni nanžo anjam di qoreiye. Nanžo anjam di tulañ ugedamu. Anjam dena tamo unğasari nanği are prugtetnjroqnm nanği Qotei aqa kumbra torei uratoqnqab.

¹⁷ Anjam di yu uge bulosim tulañ kobaqujaosim tamo unğasari nanği ugeugeinjroqngas. Tamo aiyel anjam uge deqaji mareqñub agi Himeneus Filetus wo.

¹⁸ Nanği aiyel anjam bole qa gam uratosib gisañ anjam endegsib mareqñub, “Tamo unğasari kalil nanği nami subq na tigeleb koboej. Deqa nanği olo bunuqna subq na tigelqasai.” O Timoti, gisañ anjam dena tamo unğasari qudei nami Yesus qa nanžo areqalo singilateb qaji nanžo areqalo olo niñaqyetnjreqnu.

¹⁹ Qotei aqa segi tamo unğasari nanği tal ai bulosib singila na tigelejunub. Tal aiq di Qotei aqa anjam endegsib neñgrenyeb unu, “Tamo Koba a aqa segi tamo unğasari nanği qa qalie bole.” Anjam bei dego tal aiq di neñgrenyeb unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam ejunub qaji nanği kumbra uge uge qoreiyebe.”

²⁰ E yawo anjam bei mermqai. Tal kobaquja bei miligiq di tabir qudei gol na ti silva na ti gereiyeb. Tabir qudei ñamtañ na gereiyeb. Tabir qudei jagi na gereiyeb. Tabir qudei wau bole qa gereiyosib olo tabir qudei wau kiñilala qa gereiyeb.

²¹ Deqa tamo bei a kumbra uge kalil uratosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sqas di a tabir wau bole qa gereiyeb qaji di bul sqas. Deqa a ñam bole osim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim Gate Koba Yesus geregere wauetoqnqas. A wau bole kalil yoqnqajqa tulañ kere na sqas.

²² Deqa Timoti, areqalo uge uge anğro wala nanği dauryeqnub qaji di ni na qoreiye. Osim ni kumbra bole yoqnqajqa wauoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim tamo unğasari nanği qalaqalainjroqnsim lawo na soqne. Tamo unğasari are bole ti sosib Tamo Koba aqa ñam na palyeqnub qaji nanği ni ombla kumbra kalil di yoqniy.

²³ Tamo unğasari areqalo bole ti sosai qaji nanği nanari anjam laña laña mareleñeqnub deqa ni nanžo anjam di quoqnaim. Ni qalie, anjam dena qoto ti ñirin ti tigelteqnu.

²⁴ Tamo Koba aqa wau tamo nanği anjam na qotoqnsib ñiriñoqnaib. Nanği na tamo unğasari kalil nanği kumbra bole bole enjroqnsib Qotei aqa anjam plaltosib minjroqnebe. Tamo qudei na nanği gulbe enjribqa nanği deqa ñiriñaib. Nanği kamba olo kumbra lawo nanği osornjroqnebe.

²⁵ Nanği lawo na Qotei aqa anjam gotrañyo qaji tamo nanžo areqalo olo gereiyetnjroqnebe. Yim Qotei na nanžo are bulyetnjrimqa nanği aqa anjam bole poinjrim dauryqab.

²⁶ Nami Satan a tamo nanği di singila na ojesonaqa nanği aqa anjam dauryoqnebe. Deqa Qotei aqa wau tamo nanği lawo na nanği tingitnjribqa nanği Qotei aqa anjam bole qa poinjrim olo areqalo bole osib Satan aqa bañq dena jaraiyosib sawa boleq di sqab.

3

Diño bati jojomoqnmqa tamo nanği kumbra uge uge yoqnqab

¹ O Timoti, ni endegsi poimem. Mondon diño bati jojomoqnmqa gulbe gargekoba mandamq endi brantelenqab.

² Tamo nanği kumbra uge uge endeqaji yoqnqab. Nanği nanžo segi jejamu qa tulañ areboleboleinjroqngas. Nanği silali koba oqajqa are prugnjroqngas. Nanği nanžo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib ñirin anjam koba maroqnsib tamo nanği misilinjroqngab. Nanği nanžo ai abu nanžo anjam gotrañyoqnqab. Tamo qudei na nanği aqaryainjroqñibqa nanği kamba olo nanği qa are boleinjroqngasai. Nanği Qotei aqa kumbra bole kalil qoreiyoqnqab.

³ Nanği qalaqalaiyo kumbra dauryqa uratoqnqab. Nanği ñiriñoqnsib jeu atoqnsib olo jeu turyoqnqasai. Nanği yomu anjam gargekoba maroqnsib nanžo segi jejamu taqatqajqa asginjroqngas. Nanği laña laña qotoqnsibqa tamo nanği ñumoqnsib kumbra bole jeutoqnqab.

⁴ Nanġi tamo qudei nanġi ugeugeinjroqnaqab. Nanġi urur kumbra uge uge yoqnaqab. Nanġi kumbra di yqajqa ulaoqnaqasai. Nanġi nanġo segi ñam soqtoqnsib mandam qa inġi inġi qa tulañ areboleboleinjroqnaqas. Nanġi Qotei qa yala arearetnjroqnaqasai.

⁵ Nanġi laña baban na Qotei aqa kumbra bole dauryobuloqnsib sqab. Kumbra bole aqa sinġila nanġi yala poinjrqaasai. O Timoti, tamo deqaji brantoqnaqnaq ni na nanġi beternjraim. Torei uratnjrsim isaq gile.

⁶ Tamo deqaji nanġi kumbra uge endegyeqnub. Nanġi unja qudei nanġo tal miligiġ giloqnsib nanġi walawalainjroqnsib areqalo titetnjreqnub. Unja nanġi di areqalo bole ti sosai. Nanġi une gargekoba yeqnaq nanġo une dena nanġi sinġila na ojeqnaqnaq nanġi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreqnu.

⁷ Unja nanġi di gaigai qalie oqajqa are qaloqnsib ariya nanġi anjam bole aqa utru poinjrqa keresaijnjqreqnu.

⁸ Gisañ tamo nanġi di Qotei qa nanġo areqalo sinġilatosaieqnaq. Nanġo areqalo tulañ niñaqejunu. Nami Janes Jambres wo nanġi aiyel Moses jeutoqneq dego kere gisañ tamo nanġi na Qotei aqa anjam bole jeuteqnaq.

⁹ Ariya nanġo kumbra di tulañ kobaqasai. Nami Janes Jambres wo nanġi aiyel kumbra deqaji yeqnaqnaq tamo unġasari kalil nanġi unoqnsib maroqneq, “Nanġo kumbra di nanari.” Dego kere gisañ tamo nanġi kumbra uge uge yoqnaqnaq tamo unġasari kalil nanġi unoqnsib maroqnaq, “Nanġo kumbra di nanari.”

Pol na Timoti minnej, “Ni Qotei aqa anjam sinġila na ojesoqne”

¹⁰ O Timoti, ni nami e ombla soqnaq deqa ijo anjam kalil e na plaltoqnaq qaji di ni qalie. Ijo walwel ti ijo kumbra ti di ni qalie bole. E Qotei qa ijo areqalo sinġilatoqnsim ijo are miligi dego gaigai sinġilatoqnsim waukobaqnaq. Osim tamo unġasari nanġi qalaqalainjroqnsim sinġila na tigeloqnsim gulbe qoboioqnaq. Di ni qalie bole. ¹¹ Antiok qure ti Aikoniam qure ti Listra qure ti dia jeu tamo nanġi na e kumbra uge uge ebeqnaqnaq e jaqatin koba oqnaq. Qure qureq di kumbra uge kalil e qa brantoqneq qaji di ni qalie. Ariya bati deqa Tamo Koba a na e aqaryaiboqnsiqa gulbe kalilq dena e oqnsiq taqal atoqneq. Deqa bini e bole unum.

¹² Ni qalie, jeu tamo nanġi na tamo unġasari kalil Kristus Yesus beteryesosib Qotei aqa kumbra dauryqa sinġilaeqnaq qaji nanġi ugeugeinjroqnaq.

¹³ Tamo uge uge nanġi ti gisañ tamo nanġi ti tulañ ugeoqnaq. Ugeoqnsib gisañ anjam gargekoba maroqnaq Satan na kamba dego nanġi olo gisa gisañjroqnaq. Yim nanġo kumbra di tulañ ugedamuqas.

¹⁴ Ariya Timoti, anjam iga nami ni mermonam qusim ino areqaloq di sinġilatam qaji di ni olo sinġila na ojesoqne. Ni iga qa bole qalieonum deqa ni degyoqne.

¹⁵ Nami ni anġro kiñala sosimqa ni Qotei aqa anjam nenġrenq di so qaji di qalieosim bosim agi qalieosim unum. Anjam dena ni powo bole emonaqnaq ni Kristus Yesus qa ino areqalo sinġilatonamqa Qotei na ni padalo sawaq dena ej.

¹⁶ Qotei aqa anjam kalil nenġrenq di so qaji di Mondor a segi na babtej. Anjam dena iga aqaryaigoqnsiqa gam bole osorgoqnsiqa gago areqalo tingitetgeqnu. Osiqa gago walwel gereiyetgoqnsiqa iga kumbra bole dauryqajqa sinġilatgeqnu.

¹⁷ Deqa anjam dena Qotei aqa tamo unġasari nanġi keretnjreqnaqnaq nanġi kumbra bole kalil yoqnsib wau bole bole ojeqnaq.

4

Pol na Timoti minnej, “Ni Yesus aqa anjam palontqajqa tulañ sinġilaoqne”

¹ Qotei aqa Njri Kristus Yesus wo nanġo ñamgalaq di e ni sinġila na endegsi mermaqai. Mondor Jesus a lañ qureq na brantosim tamo unġasari kalil ñambile so qaji nanġi ti nami moreneq qaji nanġi ti peginjrqas. Osim a bati gaigai Mandor Koba sqas.

² Deqa ni Yesus aqa anjam palontoqne. Tamo ungasari nanği ino anjam quqwa arearetnjroqnas kiyo asginjroqnas kiyo di unğum. Ni na nanği tingitnjroqnsim dalnjroqnsim are tigeltetnjroqne. Ni asğimaiq.

³ O Timoti, ni que. Bunuqna tamo gargekoba nanği Qotei aqa anjam quqwa asginjroqnimqa olo anjam utru bei bei quqwajqa are prugnjroqnas. Osib nanço segi areqalo dauryosib anjam plalto tamo qudei nanği metnjroqrib bosib gisan anjam minjroqrib qusib arearetnjroqnas.

⁴ Deqa nanği anjam bole quqwa uratosib laña sa anjam quqwajqa dab atoqnqab.

⁵ Ariya Timoti, ni kumbra degyaim. Ni gaigai areqalo bole na sosimqa gulbe ti jaqatin ti qoboiyoqne. Osim ni na Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanği minjre minjre laqne. Ni nanği aqaryainjrqaqqa wau ti unum deqa ni wau di keretosim yoqne.

Pol a moiqa bati jojomej

⁶ Ni qalie, jeu tamo nanği na e lubsib moiyoqbqa bati jojomqo. Israel nanği wain bilentoqnsib Qotei atraiyeqñub dego kere e moisiyqa ijo leñ aiqas qaji dena Qotei atraiyobulqai.

⁷ Tamo nanği gurguroqnsib bubuñeqñub dego kere e nami siñgila na ururosım Yesus dauryoqñem agi bini e degyeqñum. E ijo wau kalil kobotonum. E Qotei qa ijo areqalo siñgilatoqñem di e uratosaiyoqñem. Agi bini e ijo areqalo di siñgila na ojejunum.

⁸ Tamo nanği gurguroqnsib bubuñeqñub di nanği awai oqajqa. Ijo awai bole agi Qotei a lañ qureq di atej unu. E awai di oqajqa tarıñoqnsim unum. Ijo awai agiende. Mondon Tamo Koba a na e tamo bole une saıqoji qa merbqas. Di ijo awai bole. Tamo Koba a kumbra bole tıñtin na tamo ungasari nanği pegınjrqa. Pegınjrqa bati deqa a awai bole di e ebqas. A e segi awai ebqasai. Tamo kalil Yesus a lañ goge na brantim unqajqa deqa areboleboleınjreçnu qaji nanği dego awai bole enjrqa.

Pol na Timoti minjej, "Ni ijoq urur au"

⁹ O Timoti, ni ijoq urur au.

¹⁰ Ni que. Demas a mandam endeqa kumbra qa tulañ areareteçnu. Deqa a na e uratbosiqa Tesalonaıka qureq gilej. Kresens a Galesia sawaq gilej. Taitus a Dalmesıa sawaq gilej.

¹¹ Aqo Luk wo segi unum. Deqa ni Mak osımqa endeq boiy. Mak a tamo bole. A na e aqaryaıboqnsıqa wau bole yeçnu.

¹² Tikikus agi e na qarınyonam Efesus qureq aiyej.

¹³ Ni ijoqbqa osımqa ijo gara jugo Troas qureq di uratem qaji di osım osau. Agi Karpus aqa talq di uratem unu. Ijo buk qudei dego osau. Ariya ijo pepa lulumo qudei wagme nanço jegara na gereıyo qaji di dego osım osbetbe. Ni are walmaıq.

¹⁴ Bras na inçi inçi gereıyo tamo aqa ñam Aleksander a na e ugeugeıboqnej. Deqa mondon Tamo Koba a na kamba Aleksander ñolawotqas.

¹⁵ Aleksander a nami ıga jeutgoqnsıqa gago anjam tulañ ugeugeıyoqnej. Deqa ni a qa geregere ñam atoqne.

¹⁶ Jeu tamo nanği nami e ojsib anjam pegıyo talq di tigeltbeb bati deqa tamo bei na e taqbosai. Tamo kalil nanği e uratbosıb jaraiyeb. Deqa e Qotei endegsi pailyem, "O Abu, ni nanço une deqa olo kambatnjraıme." E degsi Qotei pailyem.

¹⁷ Ariya Tamo Koba Yesus a segi na e taqbosiqa siñgila ebej deqa e anjam pegıyo talq di tigelosım Yesus aqa anjam bole mareqnamqa sawa bei bei qaji nanği quoqñeb. Qotei na e aqaryaıbosiqa baun juwan nanço medabuq na e osıq taqal waıbej.

¹⁸ Deqa e endegsi qalieonum. Jeu tamo nanği boqnsib kumbra uge uge ebqa maroqñib Qotei na e aqaryaıboqnsim nanço bañq dena e oqnsim taqal waıboqñqas. Osim bunuqna a na e lañ qureq osı oqsim dia e taqatbosım ijo Mandor Koba sqas. Deqa ıga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

¹⁹ O Timoti, ni na ijo kaiye anjam endi osim tamo nan̄gi Onesiforus aqa talq di unub qaji nan̄gi ti Prisila Akwila wo nan̄gi koba na minjrime.

²⁰ Erastus a Korin qureq di unu. Trofimus a Miletus qureq di ma ti sonaq e na uratem unu.

²¹ Ni ijoq urur boqumat. Ni tariṅoqnim ulili bati bo uge.

Yubulus na Pudens na Linus na Klodia na nan̄gi qolqe Kristen tamo kalil nan̄gi ti koba na kaiye anjam endi inoq qarinyonub.

²² Tamo Koba a na ino qunun geregere taqateme. Osim nin̄gi kalil qa are boleiyeme. Bole.

TAITUS

¹ E Pol. E Qotei aqa wau tamo. Yesus Kristus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Tamo ungasari Qotei na giltnjrej qaji nanqi aqa anjam minjroqnitqa qusib Yesus qa nanqo areqalo singilatqajqa deqa qarinqbej. E na nanqi aqaryainjritqa nanqi Qotei aqa anjam geregere qalieosib aqa kumbra dauryqajqa deqa ti qarinqbej. Qotei aqa anjam di gisanj sai. Di anjam bole.

² E na nanqi aqaryainjritqa nanqi nambile gaigai sqajqa deqa e waueqnum. Nanqi nambile di oqajqa tariñoqnsib unub. Tulanj nami Qotei a inji inji kalil atosaisosiqqa a na nambile di iga egwajqa marej. A bole marej. A gisanjosaeqnu.

³ Bati kereonaqa a na aqa anjam maro tamo nanqi wau enjrej. Kumbra dena a na aqa segi anjam babtej. A na e dego wau ebej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Anjam dena a na iga padalo sawaq na elenjej.

⁴ O Taitus, e anjam endi nenjrenjyosim inoq qarinyonum. Aqo ombla Kristen tamo ungasari kalil nanqi koba na areqalo qujaitosim Yesus qa gago areqalo singilateqnum. Deqa ni ijo anqro bole bul. Gago Abu Qotei wo Kristus Yesus agi iga elenjej qaji wo nanqi aiyel ni qa are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Pol na Taitus minjej, “Ni na Kristen nanqo gate atelenj”

⁵ O Taitus, e ni Krit nuiq di uratmem unum. Krit nuiq di Qotei aqa wau koboosai unu. Deqa ni na wau di kobotosim qure segi segiq di Kristen nanqo gate atelenj. Agi e nami wau deqa ni mermem.

⁶ Deqa ni unime. Ni tamo bei a Kristen nanqo gate atqa osimqa a peleiyosim aqa kumbra kalil unsim di ni a gate ate. Tamo di a tamo ungasari kalil nanqo njanqalaq di une saiqoji soqneme. A unja aiyeltaiq. Aqa anqro nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatosib soqnebe. Nanqi kumbra uge uge yoqnaib. Nanqi diqoqnsib nanqo ai abu nanqo anjam gotranjoqnaib.

⁷ Ni qalie, Kristen nanqo gate nanqi Qotei aqa wau taqateqnum. Deqa ni tamo bei a gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari kalil nanqo njanqalaq di une saiqoji unu. A aqa segi nam soqtosaeqnu. A Kristen tamo ungasari nanqi njirin na taqatnjrosaeqnu. A urur minjinj oqetosaeqnu. A ya uge uyoqnsiq nanariosaeqnu. A qoto ani tamo sai. A silali koba oqnaqajqa tulanj arearetosaeqnu.

⁸ Tamo lanaj nanqi aqa meq beqnaqqa oqnsiq geregereinjreqnu. A kumbra bole bole dauryqajqa are qaloqnsiq areqalo bole ti unu. A kumbra tintinj ti Qotei aqa segi kumbra bole ti di dauryqajqa tulanj areareteqnu. A aqa segi so geregere taqateqnu.

⁹ A Yesus aqa anjam bole iga plalteqnum qaji di singila na ojeqnu. Deqa a anjam di geregere palontoqnsiq Kristen nanqo are tigeltetnjreqnu. Tamo qudei nanqi anjam di gotranjeqnaq a na nanqi tingitnjroqnsiq dalnjreqnu.

Krit nuiq di tamo gargekoba nanqi gisanjeqnum

¹⁰ O Taitus, Krit nuiq di anjam gotranjo qaji tamo gargekoba unub. Tamo nanqi di anjam lanja lanja maroqnsib tamo ungasari nanqi gisa gisanjreqnum. Tamo nanqi di Juda tamo. Deqa nanqi na tamo mulanj breinjraqajqa tulanj singilaeqnum.

¹¹ Nanqi na Kristen nanqo silali yainjrqa are qaloqnsib anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di plaltoqnsib minjreqnum. Nanqi degyeqnum deqa nanqi na Kristen qudei nanqo anqro ti nanqo was nanqi ti areqalo ugetetnjreqnaqqa nanqi Qotei aqa gam bole olo urateqnum. Deqa Taitus, ni na tamo uge deqaji nanqo medabu getentosim saidnjre.

¹² Nami Krit nuiq di qalie tamo bei a anjam endegsi marej, “Krit tamo kalil nanqi gisanj ani. Nanqi tamo uge. Nanqi wagme juwanj bul. Nanqi qunjanj bolet. Nanqi wauqa asgim ani.”

¹³ O Taitus, aqa anjam di bole. Deqa ni singila na tamo uge uge nanği tingitnjroqne. Yimqa nanği Yesus qa nanço areqalo geregere singilatqab.

¹⁴ Osib nanği Juda nanço gisañ anjam ti tamo nanği Qotei aqa anjam bole qoreiyeqñub qaji nanço dal anjam ti quqwa uratqab.

¹⁵ Tamo unğasari Qotei aqa ñamgalaq di jiga saiçoji unub qaji nanği qalie, inği uyo kalil jiga saiçoji unu. Deqa nanği oqnsib uyeqñub. Ariya tamo unğasari kumbra jigat dauryoqnsib Yesus qa nanço areqalo singilatosaiyeqñub qaji nanği torei jiga ti. Deqa nanği mareqñub, “Inği inği kalil jigat.” Nanço areqalo ti nanço are miligi ti tulañ jigat.

¹⁶ Nanği segi mareqñub, “Iga Qotei qa qalie bole.” Di gisañ. Nanği kumbra uge uge yeqñub dena iga poigeqñu, nanği Qotei qoreiyeqñub. Deqa Qotei na nanği torei walinjreçnu. Nanği Qotei aqa anjam gotrañyo qaji tamo unub. Nanği kumbra bole bei dauryqa keresai bole sai.

2

Tamo qeli nanği kumbra bole bole yoqnebe

¹ O Taitus, ni Qotei aqa anjam bole plaltoqne.

² Ni na tamo qeli nanği anjam endegsim minjroqne, “Niñgi nunço so geregere taqatıy. Osib areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqniy. Niñgi Qotei aqa anjam bole geregere qalieosib qalaqalaiyo kumbra yoqnsib gulbe kalil qoboıyoqnsib singila na tigelesoqniy.” O Taitus, ni na tamo qeli nanği anjam degsim minjroqne.

³ Ni na uña qeli nanği anjam endegsim minjroqne, “Kumbra bole kalil Qotei a areareteçnu qaji di niñgi dauryosib soqniy. Niñgi yomuoañib. Wain uyoqnsib nanarioqñab. Niñgi na Kristen nanği kumbra bole osornjroqniy.

⁴⁻⁵ Osib uña meli nanği dalñjribqa nanği kumbra endegsib yoqnebe. Nanği nanço tamo ti nanço anğro ti qalaqalainjroqnebe. Nanği areqalo bole na walweloşib Qotei aqa ñamgalaq di une saiçoji soqnebe. Nanği Kristen nanği gereinjroqnebe. Nanği nanço tal geregere taqatosib nanço tamo nanço anjam dauryoqnebe. Nanği kumbra bole degyoqñibqa nanço tamo nanği na unjrsibqa Qotei binjıyoşib aqa anjam yomuıyqa uratqab.” O Taitus, ni na uña qeli nanği anjam degsim minjroqñime.

Pol na Taitus minjeç, “Ni kumbra bole yoqñim anğro meli nanği unsib dauryqab”

⁶ Ariya ni na anğro meli nanği dego are tigeltetnjroqñimqa nanği areqalo bole na walweloqnebe.

⁷ O Taitus, ni kumbra bei yqa osimqa kumbra bole segi yoqne. Yimqa anğro meli nanği ino kumbra di unoqnsib dauryoqñqab. Ariya ni gisañ anjam maroqñaim. Ni anjam palontqa osimqa anjam bole segi palontoqne. Alañ anjam koba maroqñaim. Diqoqñaim. Areqalo bole ti sosim kumbra bole bole yoqne.

⁸ Ni anjam bole segi palontoqñimqa tamo nanği ino anjam di uge qa marqa keresai. Deqa jeu tamo nanği na iga yomuıgwa keresaiinçrimqa nanği jemainçrças.

Kanğal tamo nanği gaigai nanço wau qa gate nanço sorgomq di soqnebe

⁹ O Taitus, ni na kanğal tamo nanği anjam endegsim minjroqne, “Niñgi gaigai nunço wau qa gate nanço sorgomq di sosibqa wau bole bole nanği arearetnjreçnu qaji di yoqniy. Niñgi nanço medabu oçoqñab.

¹⁰ Osib nanço inği bei bajıñab. Niñgi nanço anjam geregere dauryosib nanği kumbra bole bole ençroqniy. Yimqa nanği nunço kumbra deqa tulañ areboleboleinçrças. Niñgi kumbra bole kalil yoqñibqa nunço wau qa gate nanği unoqnsib Qotei ağı iga eleşej qaji aqa anjam tulañ binjıyoqnsib maroqñqab, ‘Di anjam bolequja.’ ” O Taitus, ni na kanğal tamo nanği anjam degsim minjroqne.

Iga Yesus bqajqa bati qa tariñoqñom

¹¹ Iga qalie, Qotei a iga qa are boleiyeqnu. Aqa kumbra di a na boleq atsiq iga osorgej. Deqa a na tamo ungasari kalil nanngi padalo sawaq dena elenqa kere.

¹² Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena iga endegsi osorgeqnu, iga Qotei goreiyqajqa kumbra ti mandam qaji areqalo uge uge ti torei uratekritqom. Osim iga mandam tamo ungasari nanngo ambleq di sosimqa areqalo bole na ti kumbra bole na ti Qotei aqa kumbra na ti walweloqnqom.

¹³ Walweloqnsim inngi bole bole iga mondon oqom qaji di oqajqa tariñoqnqom. Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. A na iga elenaj. Mondon a wala bole ti rian koba ti osim lan qureq na bqas. Iga di unqajqa tariñoqnqom.

¹⁴ Yesus a gago uneq na iga awaigosim iga aqa segi tamo ungasari tintin sqajqa deqa marsiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Deqa iga gaigai kumbra bole dauryqajqa singilaoqnqom.

¹⁵ O Taitus, ni gaigai Kristen tamo ungasari nanngi anjam di minjroqnmqa nanngi quoqnsib dauryoqnqab. Ni na tamo ungasari anjam gotranjeqnu qaji nanngi tingitnjroqnsim dalnjroqne. Tamo bei na ino anjam di uge qa maraiq.

3

Qotei a iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej

¹ O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nanngi anjam endegsim minjroqne, “Ningi na mandor nanngi ti sawa taqato qaji tamo kokba ti nanngo sorgomq di sosibqa nanngo anjam dauryoqniy. Osib gaigai wau bole yqajqa are qaloqniy.

² Ningi tamo qudei nanngi misilin anjam minjroqnaib. Osib anjam na qotoqnaib. Gaigai lawo na sosib tamo ungasari kalil nanngi kumbra bole osornjroqniy.” O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nanngi anjam degsim minjroqne.

³ Ni qalie, iga dego nami areqalo uge ti sosimqa Qotei aqa anjam gotranjoqnem. Bati deqa Satan na iga gisa gisanjeqnaqa iga Qotei aqa gam bole dauryqa uratoqnsim kumbra uge uge dauryqajqa are pruggeqnaqa gago segi jeamu qa tulan areboleboleigoqnej. Kumbra dena iga singila na taqatgesoqnej. Deqa iga minjin ti are uge ti sosim walweloqnem. Tamo qudei na iga jeutgeqnaqqa iga kamba dego nanngi jeutnjroqnem.

⁴ Ariya bati di Qotei agi iga elenaj qaji a na iga tulan qalaqalaigosiqqa iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej. Aqa kumbra di a segi na boleq atej.

⁵ Osisa iga elenaj. Gago segi wau bole bole iga yoqnem qaji a deqa osiq iga elenosai. A iga qa dulosisqa iga lanja elenaj awai saiqoji. Osisa gago are miligi yansetgosiqqa aqa Mondor Bole egsiqqa iga angro bunuj bul nambabtgej.

⁶ Yesus Kristus agi iga elenaj qaji aqa wau na Qotei na aqa Mondor Bole qarinyonaqa gago are miligiq aiyej.

⁷ Yesus a iga qa are boleiyej deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Deqa mondon iga nambile gaigai sqom. Iga nambile di oqajqa tariñoqnsim unum.

⁸ Qotei aqa anjam di tulan boledamu. Deqa iga anjam di gago areqaloq di singilatqom.

O Taitus, ni Qotei aqa anjam di singila na palontoqnmqa tamo ungasari Qotei qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi quoqnsib kumbra bole bole yoqnaqab. Anjam dena tamo ungasari nanngi aqaryainjreanu.

⁹ Tamo qudei nanngi lanja lanja niriñoqnsib nanari anjam maroqnsib laqnu. Nanngi Moses aqa dal anjam qa ti nanngo moma nanngo ñam qa ti anjam na qoteqnu. Nanngi anjam di marqajqa tulan arearetnjreanu. Iga qalie, anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Taitus, ni tamo deqaji nanngo anjam di quetnjraim. Torei urat.

¹⁰ Tamo bei na Kristen tamo ungasari nanngo areqalo ugetetnjrsim nanngi pupoinjrimqa ni na tamo di minjimqa aqa kumbra di uratem. A ni quetmosaiamqa olo minje. Minjimqa olo quetmosaiamqa ni a uratosim torei qoreiye.

¹¹ Ni qalie, tamo deqaji nanġi Qotei aqa gam torei urateqnub. Nanġi une yo qaji tamo unub. Nanġo une dena nanġi osornjreqnu, nanġi tamo uge.

Pol na Taitus minnej, "Ni urur bosim e itbe"

¹² Ariya Taitus, ni que. E na Artemas kiyo Tikikus kiyo qarinyitqa a inoq gilqas. Gilsim mermimqa ni urur bosim Nikopolis qureq di e itbe. Yuwal ugeo bati qa e dia sqai. Soqnit ni bosim dia e itbe.

¹³ Apolos wo dal anjam qalie tamo Senas wo nanġi aiyel ino qure uratosib walwelqa laqribqa ni na aqaryainjrimqa nanġi gamq di inġi bei qa truquqasai.

¹⁴ Ni na Kristen nanġi anjam plaltosim minjroqnimqa nanġi wau bole yoqnqajqa geregere qalieosib tamo qudei inġi inġi qa truqueqnub qaji nanġi aqaryainjroqnebe. Nanġi laña sosib wau bole bole yosaio uge.

¹⁵ Kristen kalil e koba na endi unum qaji nanġi na ni kaiyeimonub. Deqa ni na kamba tamo unġasari iga tulañ qalaqalaigeqnub qaji nanġi gago kaiye anjam endi minjrime. Tamo unġasari nanġi di iga koba na Yesus qa gago areqalo sinġilateqnum.

O ijo was, Qotei a niñġi kalil qa are boleiyeme. Bole.

FILEMON

¹ O Filemon, e Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanqi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum. Ni gago Kristen was bole. Ni iga koba na wau qujai.

² Aqo aiyel anjam endi ni qa ti gago jaja Apia qa ti Arkipus qa ti Kristen tamo ungasari kalil ino talq di loueqnub qaji nanqi qa ti qarinyonum. Arkipus a iga koba na qoto tamo bulosim Qotei aqa wau ojeqnum.

³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanqi aiyel ninqi qa are boleinjrimqa ninqi lawo na soqniy.

Filemon a kumbra tulan boledamu yoqnej deqa Pol a areboleboleiyoqnej

⁴ E gaigai ijo Qotei binjiyoqnsim ni qa pailyeqnum.

⁵ E ni qa anjam endegsi queqnum, ni na Tamo Koba Yesus tulan qalaqalaiyoqnsim a qa ino areqalo singilateqnum. Osim ni na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi dego qalaqalainjreqnum.

⁶ Ni iga ti beterosim koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa e endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filemon iga ti aqaryaigimqa iga powo bole osim inji bole bole Kristus a iga egeqnu qaji di geregere poigwas.”

⁷ Od, was, e qalieonum, ni na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi qalaqalainjroqnsim nanqo are tulan singilatetnjreqnum. Ino kumbra dena ijo are latetbeqnaqa e areboleboleibeqnu.

Pol na Filemon minjej, “Ni na Onesimus qalaqalaiyime”

⁸ O Filemon, e qalieonum, ino kumbra kalil bole. Deqa e ni kumbra bei yqajqa mermitqa ni ijo anjam daurye. E Kristus aqa ñam na ni singila na mermqa kere.

⁹ Ariya e ni tulan singila na mermqasai. Aqo ombla qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum deqa e ni lawo na mermqai. E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanqi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum.

¹⁰ E tonto talq endi sonamqa ino kanqal tamo Onesimus a ni uratmosiq ulanosiq Rom qure endeq bosiq e itbej. E itbonaqa e Yesus aqa anjam minjnamqa a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej. Deqa bini a ijo anqro bul unu. Deqa e ni mermqai, ni a kumbra bole osoryime.

¹¹ A nami kanqal tamo bolesai soqnej deqa a ni qa wau bole yosaiyoqnej. Ariya bini a kanqal tamo bolequja unu deqa a ni qa wau bole yoqnaqa kere. A e qa dego wau bole yoqnaqa kere.

¹² Ariya endego e Onesimus qarinyonum a inoq olo bqo. Deqa e a qa are ugeibqo. Di kiyaga? E a tulan qalaqalaiyeqnum deqa.

¹³ E Yesus aqa anjam bole qa waueqnum deqa e tonto talq endi unum. Ariya ijo are koba endegsi unu. E Onesimus olo osiy a e ombla tonto talq endi sosim a na e aqaryaiboqnaqas. A ino kanqal tamo unu deqa a na e aqaryaibqas di ni na dego e aqaryaibqam.

¹⁴ Ariya e Onesimus qarinyonum inoq olo bqo. E endegsi are qalonum. Ni na e aqaryaibqa are soqnim ni ino segi areqalo na e odbosim Onesimus olo ijoq qarinye. E singila na ni mermqasai.

¹⁵ Bole, Onesimus a bati truquyala ni uratmej. E are qalonum, Qotei a segi na gam gereiyonaqa Onesimus a ni uratmej. Di kiyaga? Ni na a olo osim ninqi ombla bati gaigai sqajqa deqa.

¹⁶ Onesimus a ino kanğal tamo segi sai. A ino Kristen was bole. A ijo Kristen was dego. Deqa e a tulañ qalaqalaiyeqnum. A ino kanğal tamo bolequja. A ni ombla Tamo Koba beteryejunub. Deqa e qalieonum, ni a olo tulañ qalaqalaiyoqnqam.

¹⁷ Ni e ombla Yesus aqa wau tamo unum edegosim Onesimus osim gegerereiyogne. Ni e osim gegerereibeqnum dego kere.

¹⁸ Onesimus a une bei ni emej kiyo? A ino silali bei nami yaimosiq olo ni emqajqa mermosiqa bunuqna ni emosai kiyo? Degamqa ni na merbimqa e kamba silali di keretosiy ni olo emqai.

¹⁹ E Pol. Anjam endi e ijo segi bañ na neñgreñyonum. Ni e merbimqa Onesimus a ino silali bei yaimej qaji di e na kamba olo ni emekritqai. Ariya ni que. Nami e Yesus aqa anjam ni mermonam qusim are bulyem. E ino qunuñ qa aqaryaimem. Deqa e ni endegsi mermqa kere, ni na kamba olo ino segi ñambile e ebekritime. Ariya e degsi ni mermqa uratonum.

²⁰ O ijo was Filemon, ni que. Aqo ombla Tamo Koba Kristus aqa tamo unum deqa ni aqa ñam na olo Onesimus ijoq qarinyosim dena ijo are boletetbe.

²¹ E qalieonum, ni ijo anjam endi dauryqam. Osim ijo anjam endi bunyosim olo Onesimus ijoq qarinyqam. Utru deqa e anjam endi neñgreñyonum.

²² Ijo anjam qujai bei agiende. E are qalonum, Qotei a nuñgo pailyo qusim gam waqtetbimqa e nuñgoq olo bqai. Deqa Filemon, e ino talq di ñeiqajqa warum bei ni na gereiyetbe.

Pol aqa wau qujai nañgi na Filemon kaiyeiyeb

²³ Aqo Epafra wo ombla tonto talq endi unum. Epafra a dego Kristus Yesus aqa wau tamo. A Yesus aqa anjam mare mare laqnej deqa jeu tamo nañgi na a ojsib tonto talq endi waiyeb unu. A na ni kaiyeimqo.

²⁴ Mak na Aristarkus na Demas na Luk na nañgi qolqe dego ni kaiyeimonub. Nañgi e koba na wau qujai.

²⁵ Tamo Koba Yesus Kristus a niñgi qa are boleiyosim nuñgo qunuñ gegerere taqatoqneme. Bole.

HIBRU

Qotei aqa Niri a na iga anjam mergeqnu

¹ Nami Qotei na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. A gam endena nanği anjam minjroqnej. A na aqa medabu o qaji tamo nanği qarınjnreqnaqa nanği giloqnsib bati gargekoba gago moma utru nanği anjam minjroqneb.

² Ariya bini Qotei na iga dego anjam mergeqnu. Diño bati jojomqo deqa a na aqa Niri aqa medabu na iga anjam mergeqnu. Qotei na aqa Niri giltej deqa a inği inği kalil oqas. Aqa ban na Qotei na mandam atej unu.

³ A na Qotei aqa rian koba iga osorgeqnu. Aqa so ti Qotei aqa so ti ombla kerekere. Aqa anjam singila ti unu. Anjam dena a na inği inği kalil singilatejunu. A gago une kobotetgosiqa lan qureq oqsiq Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awejunu.

Qotei aqa Niri a lan angro nanği tulan bunjrejunu

⁴ Qotei na aqa Niri ñam kobaquja yej. Ñam dena lan angro nanço ñam tulan bunyejunu.

⁵ Nami Qotei na aqa Niri endegsi minjej,
“Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

Osiqa olo anjam bei dego aqa Niri qa endegsi marej, “E aqa Abu sqai. A ijo Angro sqas.” Ariya Qotei na aqa lan angro nanği anjam degsi minjrosaiioqnej.

⁶ Nami Qotei na aqa Niri matu qarinyim mandamq aiqa osiqa a qa olo anjam endegsi marej, “Ijo lan angro kalil nanği aqa sorgomq di sosib a qa louoqnqab.”

⁷ Ariya Qotei a lan angro nanği qa anjam degsi marosaiioqnej. A nanği qa endegsi marej, “E ijo lan angro nanği wau enjrem.

Deqa nanği jagwa ti ñamyuwo ti bulosib ijo wau ojeqnu.”

⁸ Ariya Qotei na aqa segi Niri endegsi minjej,

“O Qotei, ni bati gaigai Mandor Koba sqam.

Ni tamo bole unum deqa ni na ino segi tamo ungasari nanği taqatnjroqnqam.

⁹ Ni kumbra bole yqajqa tulan arearetmeqnu.

Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaieqnu.

Deqa ino Qotei na ni giltmosiqa ino gateq di gorej bilentosiq ñam kobaquja emej.

Deqa ni tulan areboleboleimeqnu.

Ino arebolebole dena ino was nanço arebolebole tulan bunyejunu.”

¹⁰ Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo anjam bei dego endegsi minjej,

“O Tamo Koba, ni nami mandam atem unu.

Osim lan dego ino segi ban na gereiyem.

¹¹ Lan ti mandam ti koboqab.

Ariya ni bati gaigai sqam.

Lan ti mandam ti gara jugo bulosib sariosib ugeqab.

¹² Tamo bei na aqa gara lubtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na lan ti mandam ti lubtosim taqal atqam.

Tamo bei na aqa gara piqtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na lan ti mandam ti piqtosim taqal atqam.

Ariya ni segi bulyqasai.

Ni bati gaigai degsi sqam.

Ino sqajqa bati koboqasai.”

¹³ Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo minjej,

“Ni ijo ban woq endi awesoqnimqa

e na ino jeu tamo kalil nanği elenjosiy ino sinğaq di atelenqai.”

Qotei na anjam deqaji aqa lan angro nanği minjrosaiyoqnej.

¹⁴ Lan angro nanği Qotei aqa Niri bul sai. Nanği Qotei aqa wau ojo qaji mondor. A na nanği qarinjreqlaqa nanği aqa wau ojeqñub. Nanžo wau agiende. Nanği giloqñsib tamo unğasari a na elenqas qaji nanği aqaryainjreqlub.

2

Qotei na iga elenjej aqa wau di tulan kobaquja

¹ Deqa ijo was, anjam niği nami quoqñeb qaji di niği olo siğila na ojsib dauryiy. E dego anjam di dauryqai. Iga dauryqasai di iga ulonosi anjam di torei urato uge.

² Nami Qotei na aqa lan angro nanžo medabu na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. Anjam di siğila koba. Deqa tamo unğasari kalil anjam di gotranjoqñeb qaji nanği Qotei na kambatnjroqñsiqa awai uge enjroqnej.

³ Bunuqna Qotei na iga padalo sawaq na elenjej. Aqa wau di tulan kobaquja. Iga Qotei aqa wau di qoreiyqom di iga awai tulan ugedamu turqom. Awai di iga britosim jaraiqa keresai.

Namoqna gago Tamo Koba a na iga elenqajqa anjam di mare mare laqnej. Onaqa tamo nanği aqa anjam di quoqñeb qaji nanği kamba olo mare mare laqñeb. Osib iga endegsib mergoqñeb, “Anjam di bole.”

⁴ Yeqlaqa Qotei na nanžo anjam di siğilatoqnej. A gam endena nanžo anjam siğilatoqnej. A Mondor Bole aqa wau segi segi jeisiq enjreqlaqa nanği manwa ti kumbra siğila ti babtoqñeb. Qotei aqa segi areqalo na a degyoqnej.

Qotei na iga elenjej aqa wau di Yesus a segi na tigeltej

⁵ Mondonj Qotei na mandam bunuj atqas. Iga qalieonum, Qotei na aqa lan angro nanği mandam bunuj di taqatqajqa wau enjrosai.

⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “O Qotei, ni kiyaaqa tamo nanği qa are qaleqñum? Osim nanği qa duloqñsim aqaryainjreqlum?”

⁷ Ni na tamo nanği lan angro nanžo sorgomq di atem unub.

Deqa nanği lan angro nanžo sorgomq di sokiñala soqñib bunuqna ni na nanžo ñam olo soqtetnjrimqa nanžo ñam tulan kobaosim lan angro nanžo ñam bunyqas.

⁸ Od, ni na inği inği kalil osim tamo nanžo sorgomq di atim sqab.”

O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, a na inği inği kalil osim tamo nanžo sorgomq di atim sqab. A inği bei uratqasai. Ariya bini iga uneqñum di inği inği kalil tamo nanžo sorgomq di sosai.

⁹ Ariya iga Yesus uneqñum. Nami a lan angro nanžo sorgomq di sokiñala soqnej. Bati deqa Qotei a tamo kalil nanği qa are boleiyonaqa kumbra dena Yesus a nanžo padalo sawa osiq moiyej. A jaqatinj koba osiq moiyej deqa Qotei na aqa ñam olo soqtetosiqqa ñam kobaquja yej.

¹⁰ Qotei a inği inği kalil qa utru. A na inği inği kalil gereiyej. A na aqa angro gargekoba nanği joqsim lan qureq oqwajqa deqa are qalsiq Yesus siğilatonaqa a jaqatinj koba ej. Osiqa aqa jaqatinj dena a Qotei aqa anjam torei dauryekritosiq tamo nanği elenqajqa wau tigeltej. Qotei a degsi Yesus siğilatej di kumbra bolequja.

¹¹ Iga qalie, Yesus aqa angro kalil a na aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanği a ombla Abu qujai. Deqa a na nanği minjreqlu, “Niği ijo was tiñtinj.” A nanği was qa minjrqaqqa jemaivosaielqu.

¹² Deqa a na aqa Abu endegsi minjej,

“O Qotei, e na ijo was nanği di ino ñam qa sainjroqñqai.

Nanği louqa korooqñibqa e nanžo ambleq di tigeloqñsiy ino ñam soqtoqñqai.”

¹³ Yesus a degsi aqa Abu minjsiqa olo endegsi marej, “E Qotei qa ijo areqalo singilatosiy a qa tarinoqnsiy sqai.” Osiqa marej, “Ningi e nubiy. Angro kalil Qotei na ebej qaji nanngi di e koba na unum.”

Yesus na iga aqaryaigwa osiqa tamo bulyosiq moiyej

¹⁴ Yesus aqa angro nanngi di mandam tamo. Deqa Yesus a dego mandam tamo bulyosiq moiyej. A Satan aqa singila kobotqa marsiq deqa moiyej. Satan a moiyo qa utru. A na tamo ungasari nanngi moiyo tnrqajqa singila ti unu.

¹⁵ Deqa nanngi moiqa ulaeqnab Satan a nanngi singila na ojeleqnu. Ariya nanngi degsib ulaeqnsib sonabqa Yesus a nanngi Satan aqa banq dena elenqajqa marsiq moiyej.

¹⁶ Yesus a lan angro nanngi aqaryainjrqa osiq moiyo sai. A Abraham aqa moma nanngi aqaryainjrqa osiq moiyej.

¹⁷ Utru deqa a aqa was kalil nanngi bulosiq tamo yuej. Deqa bini a atra tamo gate sosiq Qotei aqa wau ojeqnu. A tamo ungasari nanngi qa dulosim nanngi aqaryainjrqa deqa marsiq atra tamo gate brantej. A tamo bole unu deqa a Qotei aqa anjam kalil dauryoqnsiqa aqa wau ojeqnu. Aqa wau agiende. A na tamo ungasari nanngo une kobotetnroqnsiqa Qotei aqa minjin taqal waiyeqnu.

¹⁸ Gulbe gargekoba Yesus aqa jejamuq di branteqnaqa a jaqatin koba oqnej. Deqa a na tamo ungasari gulbe oqnsib uneq aiqa laqnu qaji nanngi gegerere aqaryainjrqa kere.

3

Yesus aqa ñam na Moses aqa ñam tulan bunyejunu

¹ O Kristen was kalil, Qotei lan qureq di unu qaji a na ningi metngej deqa ningi Yesus qa are qaloqniy. Yesus a Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej. A gago atra tamo gate unu. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqnoqom.

² Qotei na Yesus minnej, “Ni ijo wau oje.” Onaqa Yesus a Qotei aqa wau di uratosai. A wau di gegerere ojoqnej. Moses a dego nami Qotei aqa wau gegerere ojoqnej. A Qotei aqa tamo ungasari nanngo ambleq di wauoqnej. Tamo ungasari nanngi di Qotei aqa tal bul soqneb.

³ Iga qalie, tamo nanngi tal ateqnub qaji nanngo ñam kobaquja. Tal aqa ñam kiñala. Yesus a tal ato qaji tamo bul soqnej deqa Qotei na a ñam kobaquja yej. Yesus aqa ñam dena Moses aqa ñam tulan bunyejunu.

⁴ Tal kalil agi tamo nanngi na ateqnub. Ariya Qotei a segi na ingi ingi kalil atelenej.

⁵ Moses a kanjal tamo bul sosiq Qotei aqa tamo ungasari nanngo ambleq di wauoqnej. Deqa Moses aqa ñam kiñala. Tamo ungasari nanngi di agi Qotei aqa tal bul soqneb. Moses a nanngo ambleq di wau gegerere yoqnej. A Qotei aqa medabu oqnsiqa kumbra bunuqna brantqas qaji deqa anjam maroqnej.

⁶ Ariya Kristus a Qotei aqa Niri. Deqa Qotei na a wau yonaqa a Qotei aqa tamo ungasari nanngi taqatnroqnej. Tamo ungasari nanngi di agi Qotei aqa tal bul unub. Kristus a wau di gegerere yoqnej. A Qotei aqa Niri deqa iga gaigai gago areqalo a qa singilatoqnsim a mondon olo bosim iga boletgwajqa deqa tarinoqnsim sqom. Iga degyqom di iga dego Qotei aqa tal bul sqom.

Tamo qudei nanngi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai

⁷ Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa iga Mondor Bole aqa anjam qusim dau-ryqom. Aqa anjam agiende,

“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

⁸ Ningi nunngo are miligi getentaib.

Ningi nunngo moma utru nanngi bul saib.

Agini nami nunngo moma utru nanngi ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneb.

Nanngi wadau sawaq di ijo singila lanja tenemtoqneb.

⁹ Nanġi ijo sinġila bati gaigai unoqneq gilsu gilsiq wausau 40 koboej. Ariya nanġi deqa e qa are qalosaioqneq.

¹⁰ Deqa e nanġi qa minjin oqnaqa marem, 'Nanġi nanġo are miligiq di e daurbosaieqneq. Nanġi gaigai ijo gam bole urateqneq.'

¹¹ Deqa e nanġi qa minjin oqnaqa endegsi minjrem, 'Ninġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.' "

¹² O ijo was, ninġi gegerere nam atoqniy. Ninġi nam atqasai di ninġi qudei nunġo are miligi ugeqas. Amqa ninġi Yesus qa nunġo areqalo sinġilatqa uratosib Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyqab. Degaib deqa ninġi nam atoqniy.

¹³ Iga mareqnum, "Bini bati endi." Deqa ninġi bati gaigai nunġo Kristen was nanġi sinġilatnjroqniy. Une aqa kumbra na ninġi qudei gisanġosim nunġo are miligi getentaim deqa ninġi degyoqniy.

¹⁴ Iga nami Qotei qa gago areqalo sinġilatoqneq. Ariya gago areqalo di iga olo sinġila na ojesosim gilsim moiqom. Iga degyqom di iga Kristus aqa segi tamo unġasari tinjin sqom.

¹⁵ Iga qalie, anjam endegsi unu, "Bini bati endi ninġi Qotei aqa medabu quoqniy. Ninġi nunġo are miligi getentaib. Ninġi nunġo moma utru nanġi bul saib.

Agi nami nunġo moma utru nanġi ijo medabu quqwa asġinjreqnaqa gotranġyoqneq."

¹⁶ O ijo was, yai nanġi Qotei aqa medabu quoqnsib olo quqwa asġinjreqnaqa gotranġyoqneq? Di Israel tamo unġasari agi Isip sawaq di sonabqa Moses na joqsiq gilej qaji nanġi.

¹⁷ Qotei a yai nanġi qa minjin oqnaqa gilsu gilsiq wausau 40 koboej? Di Israel tamo unġasari agi une yoqnsib wadau sawaq di morenoqneq qaji nanġi.

¹⁸ Qotei na yai nanġi endegsi minjrej, "Ninġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai"? Osiqa minjrej, "E bole merngonum"? Di tamo unġasari aqa medabu gotranġyoqneq qaji nanġi.

¹⁹ Deqa iga qalieonum, Israel tamo unġasari nanġi di Qotei qa nanġo areqalo sinġilatosaiioqneq. Utru deqa nanġi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqa keresai.

4

Qotei aqa tamo unġasari nanġi aqarato sawa miligiq gilqab

¹ Qotei a nami marej, "Ijo segi tamo unġasari nanġi ijo aqarato sawa miligiq gilqab." O ijo was, sawa di miligiq gilqajqa bati kobosai unu. Deqa ninġi ulaoiy. Ninġi qudei sawa di miligiq gilqa uratosib ulonjo uge.

² Moses aqa bati qa Israel tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam bole quoqneq. Iga dego Qotei aqa anjam bole quoqneq. Ariya Israel nanġi anjam di lanja quoqnsib nanġo areqaloq di sinġilatosaiioqneq. Deqa anjam dena nanġi yala aqaryainjrosaiioqnej.

³ Iga Qotei qa gago areqalo sinġilateqnum deqa a na odgim iga aqa aqarato sawa miligiq gilqom. Agi nami Qotei a Israel nanġi qa endegsi marej, "E nanġi qa minjin oqnaqa minjrem,

'Ninġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.' "

Kumbra di Moses aqa bati qa brantej. Ariya iga qalie, tulan nami Qotei a mandam atsiqa aqa wau kalil kobotej.

⁴ Agi aqa anjam bei nami endegsib nengrenjeb, "Qotei na aqa wau kobotosiqa bati 7 onaqa a aqaratej."

⁵ Osib bunuqna anjam endi nengrenjeb, "Nanġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai."

⁶ Deqa iga qalieonum, aqarato sawa di miligiq gilqajqa bati kobosai unu. Tamo unġasari qudei nanġi miligiq gilqa kere. Tamo unġasari nami Qotei aqa anjam bole quoqnsib gotranġyoqneq qaji nanġi aqa aqarato sawa miligiq gilqasai.

⁷ Deqa wausau gargekoba gilnaqa Qotei a olo aqarato bati bunuj atej. Agi a Devit aqa medabu na endegsi marej,

“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ningi nungo are miligi getentaib.”

Devit aqa bati qa Qotei a marej, “Bini bati endi.” Anjam dena iga endegsi osorgeqnu, Qotei a tamo ungasari nanngi aqa aqarato sawa miligiq gilqajqa olo bati bunuj atej.

⁸ Josua na aqarato di Israel nanngi enjrosai. Enjrej qamu Qotei a bunuqna olo bati bunuj atqa marosai qamu.

⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa segi tamo ungasari nanngo aqarato bini unu. Iga yori bati gaigai aqarateqnum dego kere.

¹⁰ Iga qalie, tamo a Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqas di a aqa wau kobotosim aqaratqas. Agi Qotei a nami aqa wau kobotosiq aqaratej dego kere.

¹¹ Deqa iga aqarato sawa di miligiq gilqajqa tulan singilaqom. Singilaqasai di ningi qudei Israel nanngo kumbra dauryosib Qotei aqa anjam gotranjosib ulonjo uge.

¹² Qotei aqa anjam a nambile ti unu. Anjam di singila na waueqnu. A serie bul tulan qalat. Deqa anjam dena tamo nanngo are qametnjroqnsiqa nanngo qunun ti tanu ti singa ti miligiq aiyognsiqa nanngo areqalo ti nanngo are miligi ti geregere pegiyeqnu.

¹³ Ingi bei a Qotei qa uliqa keresai. Ingi ingi kalil Qotei a atelenej qaji di a na geregere nam atoqnsiq uneqnu. Deqa mondonj a na qujai gago kumbra kalil qa iga pegigwas.

Yesus a gago atra tamo gate unu

¹⁴ Gago atra tamo gate unu. A lanj qureq oqsiq di unu. A Qotei aqa Niri Yesus. Deqa iga aqa nam boleq di maroqnsim ojesqom.

¹⁵ Iga segi singila saiqoji. Deqa iga na gago une aqa singila kobotqa keresai. Ariya gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa iga endegsi are qalqasai, Yesus a gago une qa iga aqaryaigwa keresai. Iga degsi are qalqasai. Satan na iga walawalaigoqnsiqa uneq waigwa laqnu. A nami Yesus dego uneq waiyqa maroqnsiq walawalaiyoqnej. Ariya Yesus a segi une saiqoji.

¹⁶ Deqa ijo was, iga Qotei aqa areq gilqajqa ulaqasai. Iga aqa areq giloqnqom. A iga qa are boleiyeqnu deqa iga aqa areq giloqnm a iga qa duloqnqas. Iga gulbe ti soqnm a iga qa are boleiyognsim gago gulbe qa aqaryaigoqnqas.

5

Atra tamo gate nanngo wau

¹ Qotei a mandam tamo qudei nanngi giltnjroqnsiqa nanngi atra tamo gate ateqnu. Atra tamo gate nanngo wau agiende. Nanngi na tamo ungasari nanngo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu.

² Atra tamo gate nanngi di iga bul mandam tamo. Nanngi dego singila saiqoji unub deqa nanngi une yoqnqa kere. Deqa nanngi na tamo ungasari powo saiqoji unub qaji nanngi ti tamo ungasari Qotei aqa gam groteqnu qaji nanngi ti lawo na aqaryainjreqnu.

³ Nanngi dego une ti unub deqa nanngi tamo ungasari nanngo une qa ti nanngo segi une qa ti are qaloqnsib wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu.

⁴ Tamo lanaj bei a aqa segi areqalo na atra tamo gate sqa keresai. Qotei a segi na atra tamo gate nanngi metnjroqnsiqa nam koba enjreqnu. Agi Qotei a nami Aron metosiq atra tamo gate atej.

⁵ Kristus a dego aqa segi nam soqtosiq atra tamo gate sqa marosai. Qotei na Kristus giltosiqa atra tamo gate atej. Agi Qotei na nami Kristus endegsi minnej,

“Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

⁶ Osiqa olo anjam bei dego Kristus minnej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

⁷ O ijo was, Yesus a mandamq endi sosisqa a singa pulutoqnsiqa Qotei pailyoqnej. A qalieej, Qotei na a oqa kere. Yim a moiqasai. Deqa a singila na Qotei pailyoqnej. A lelen ti akam ti pailyoqnej. A aqa segi areqalo uratoqnsiqa Qotei aqa sorgomq di soqnej. Deqa Qotei na aqa pailyo quetoqnej.

⁸ Yesus a Qotei aqa Njiri. Ariya a jaqatinj koba oqnej dena a powo osiqa Qotei aqa anjam dauryqajqa qalieej.

⁹⁻¹⁰ Qalieosiq deqa a Qotei aqa anjam torei dauryekritej. Deqa Qotei na a giltosiq minnej, “Ni atra tamo gate sqam. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.” Qotei na Yesus degsi minnej deqa Yesus a tamo kalil Qotei aqa anjam dauryeqnub qaji nanji elenqas. Nanji elenqajqa utru agi Yesus qujai. Deqa nanji nambile gaigai sqab.

Iga angro mom bul sqasai

¹¹ O ijo was kalil, e Yesus aqa wau deqa anjam gargekoba ninji merngwajqa unu. Ariya nunjo areqalo getenjejunu deqa ninji anjam di aqa utru geregere poinjwa keresai. Deqa e ninji anjam di merngwajqa banji koba.

¹² Ninji nami are bulyeb bati olekoba gilqo. Deqa ninji Qotei aqa anjam plaltqa kere. Ariya nunjo powo kobaosai unu deqa ninji angro mom munjum uyeqnu dego bul unub. Ninji inji singila uyqa keresai unub. Deqa tamo qudei na olo Qotei aqa anjam utruq na plaltosib ninji merngwab di kere.

¹³ Iga qalie, angro mom nanji munjum segi uyeqnu. Nanji kumbra bole qa gam geregere poinjrosai unu.

¹⁴ Tamo nanji kokbaonub qaji nanji inji singila uyeqnu. Nanji nami bati gargekoba kumbra bole ti kumbra uge ti pegiyonub. Deqa nanji areqalo bole ti powo bole ti unub.

6

Iga Qotei qa tarijonqom

¹ Deqa ijo was kalil, iga Kristus aqa anjam nami utruq na quoqnu qaji dena prugosim olo anjam aqa damu dauryonqom. Yim anjam dena iga singilatgoqnas. Anjam iga nami utruq na quoqnu qaji di ninji qalie. Anjam agiende. Iga Qotei qa gago areqalo singilatoqa, moiyo qaji kumbra uratosim are bulyoqa,

² yanso oqa, Kristen gate nango gateq di banj atoqa, subq na tigeloqa, Qotei na tamo kalil nanji peginjroqa, tamo qudei nanji namyuwoq di gaigai soqa. O ijo was, Kristus aqa anjam di iga nami utruq na quoqnu. Ariya bini iga anjam dena prugosim olo anjam aqa damu dauryonqom.

³ Qotei na marim iga degyqom.

⁴ O ijo was, ninji qalie. Nunjo ambleq di tamo qudei nanji Qotei na areqalo suwantetnrnaqa nanji lanj qureq oqwajqa gam bole qalieeb. Nanji Mondor Bole esoqneb.

⁵ Nanji Qotei aqa anjam uyo oneiyonqnsib maroqneb, “Anjam di bolequja.” Nanji Qotei aqa singila mondonj brantqas qaji di dego qalieosib ojesoqneb.

⁶ Ariya bati bei tamo nanji di olo ulonqnsib Qotei aqa anjam qoreiyeb. Deqa nanji bunuqna puluosib are bulyqajqa gam saiinjrej. Nango une dena nanji Qotei aqa Njiri olo namburbasq di qamobulosib tamo ungasari kalil nango namgalaq di aqa nam tulan ugeugeiyeb.

⁷ Tamo deqaji nanji qa e yawo anjam endegsi merngwai. Wau lanja nanji inji yageqnuqna awa boqnsiq mandam aqa miligiq aiyeqnu. Aiyeqnaqa Qotei a mandam di boleteqnu deqa inji bole oqonqnsiq melieqnaqa wau lanja nanji boqnsib inji onqnsib uyeqnu.

⁸ Ariya sil luwit oqsim ingi kabutnjrqas di ingi bole oqwasai. Mandam di ugeqas. Deqa sokiñala Qotei na mandam di torei waliyosim ñamyuwo na koitqas.

⁹ O gago was bole, anjam singila di iga na ningi merngonum. Ariya iga qalieonum, ningi degsib padalqasai. Qotei na ningi elenqas.

¹⁰ Qotei a tamo uge sai. A tamo bole. Deqa a nungo kumbra bole kalil unoqnsiq olo are walyosaieqnu. Nungo kumbra bole agiende. Ningi gaigai wau bolequja yoqnsib Qotei tulan qalaqalaiyoqnsib aqa segi tamo ungasari nanngi geregereinjqnub. Ningi nami degyoqneb agi bini ningi degyeqnu.

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Ningi kumbra bole di singila na ojoqnsib mondon Qotei na ningi boletngwajqa deqa tariñoqniy.

¹² Ningi asgingaiq. Qotei aqa tamo ungasari nanngo kumbra agiende. Nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatoqnsib olo asgingrosaieqnu. Deqa mondon nanngi ingi bole bole Qotei a nami aqa angoro nanngi enjqra marej qaji di oqab. O ijo was, nanngo kumbra di ningi dego degsib dauryoqniy.

Qotei aqa anjam a nami Abraham minnej qaji di a na singilatej

¹³⁻¹⁴ Nami Qotei na Abraham minnej, “E ni boletmosiy ino moma nanngi tulan kobatnjrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Mandam tamo nanngi na Qotei bunyqa keresai. Deqa Qotei a mandam tamo bei aqa ñam na anjam singilatqa keresai. Deqa a anjam di Abraham minjsiqa aqa segi ñam na anjam di singilatosiq minnej, “E bole mermonum.”

¹⁵ Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq tariñosiq soqnej. A tariñqa asgiyosai. A tariñesosiq bunuqna anjam Qotei na minnej qaji di aqa damu brantonaq unej.

¹⁶ Anjam singilatqa kumbra agiende. Tamo bei na anjam singilatqa osimqa a tamo kobaquja bei aqa ñam na anjam singilatqas. Yim tamo qudei nanngi qusib marqab, “Anjam di bole.” Deqa tamo qudei nanngi anjam di olo uge qa marqa keresai.

¹⁷ Qotei na Abraham minnej, “E ino moma nanngi kobatnjrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Aqa kumbra dena a na Abraham aqa moma nanngi osornjrej, a na aqa anjam di olo bulyqa keresai.

¹⁸ Deqa Qotei aqa kumbra aiyel unu. A na anjam di Abraham minnej. Osiqa aqa segi ñam na anjam di singilatej. Aqa kumbra aiyel di unu deqa a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. A gisanqa keresai dego. Deqa iga Qotei aqa anjam di gago are miligiq di atsim Qotei aqa jomq giloqnsim a qa tariñoqnoq.

¹⁹ Qotei agi iga a qa tariñeqnum qaji a anka bul singila koba. Deqa iga Qotei qa gago are miligi singilatoqnsim Warum Tulan Getento Koba gara gainejunu qaji di torei miligiq giloqnoq.

²⁰ Yesus a getento warum di iga qa waqtosiq a segi namoosiq miligiq gilej. Deqa bini a getento warum dia unu. A di sosimqa bati gaigai a gago atra tamo gate sqas. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.

7

Melkisedek a ñam koba ti soqnej

¹ Melkisedek a Salem qure nanngo mandor soqnej. A Qotei Goge Koba aqa atra tamo dego soqnej. Bati deqa Abraham a mandor qudei nanngi ti qotsiqa nanngi ñumej. Ñumsiqa olo aqa qureq beqnaqa Melkisedek a gamq di Abraham turosiqa aqa gateq di ban atetosiq a qa pailyej.

² Onaqa ingi ingi kalil Abraham a mandor nanngoq dena elenej qaji di a na poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Melkisedek aqa ñam aqa damu agiende, Kumbra Bole Yeqnu Qaji Mandor. Qure ñam Salem aqa damu agiende, Are Lawo. Melkisedek a Salem qure nanngo mandor soqnej deqa aqa ñam aqa damu bei agiende, Are Lawo Qaji Mandor.

³ Melkisedek a abu saiqoji. A ai saiqoji. A moma bei dego saiqoji. Aqa nambabo bati di iga qaliesai. Aqa moiqajqa bati di dego iga qaliesai. Deqa a Qotei aqa Niri bulosiq a bati gaigai atra tamo unu.

⁴ Melkisedek aqa ñam tulan kobaquja. E deqa ningi saingwai. Gago moma utru Abraham a mandor nanqoq dena ingi ingi boledamu elenosiqa potu 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej.

⁵ Bunuqna Qotei na Livai aqa moma nanqi minjrej, “Ningi atra tamo sqab.” Agi dal anjam endegsi unu, “Israel nanqi na ingi ingi potu 10 yoqnsib oto qujai Livai aqa moma nanqi atrainjroqñab.” Israel nanqi Abraham aqa leñ na nambabeb. Nanqi Livai aqa moma nanqo was.

⁶ Melkisedek a Livai aqa leñ sai. Ariya Abraham a ingi ingi potu 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Atraiyonaqa Melkisedek a Abraham aqa gateq di ban atetosiq a qa pailyej. Abraham agi nami Qotei na minjej, “E ino moma nanqi kobatnjrqai.”

⁷ Iga qalie, tamo ñam ti nanqi na tamo ñam saiqoji nanqo gateq di ban atetnjroqnsib nanqi qa pailyeqñub.

⁸ Israel nanqi na Livai aqa moma nanqi ingi ingi atrainjreñub. Livai aqa moma nanqi moreñeqñub. Ariya Melkisedek agi Abraham na ingi ingi atraiyej qaji aqa moiqajqa bati nanqi nami neñgñeyosaiqñeb. Deqa a bati gaigai sobulejunu.

⁹ Livai aqa moma utru qujai di agi Abraham. Deqa iga endegsi marqom, Livai na ingi ingi di osiq Melkisedek atraiyobulej.

¹⁰ Melkisedek a Abraham gamq di turej bati di Livai a nambabosaisoqnej. Abraham a ingi ingi di Melkisedek atraiyej bati deqa Livai a Abraham aqa jejamu miligiq di soqnej. Bunuqna Livai a Abraham aqa leñ na nambabeb. Deqa iga endegsi marqom, Livai a dego ingi ingi di Melkisedek atraiyobulej.

Yesus a atra tamo gate bunuj unu

¹¹ Livai aqa moma nanqi atra tamo sosib wauoqñeb nanqo wau dena tamo ungasari nanqi boletnjrosaiqñej. Nanqi boletnjrej qamu atra tamo bei a olo brantosai qamu. Bole, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanqi atra tamo sqab. Dal anjam di Israel nanqi nami esoqñeb. Ariya Qotei a olo marnaqa Yesus a gago atra tamo brantej. A Aron bulosiq atra tamo brantosai. A Melkisedek bulosiq atra tamo brantej.

¹² O ijo was, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanqi atra tamo sqab. Ariya bunuqna Qotei a nanqi kobotnjrsiq olo atra tamo bei agi Yesus atej. Qotei aqa kumbra dena a na dal anjam bulyosiq olo dal anjam bei atej.

¹³ Yesus a Livai aqa leñ na nambabosai. A leñ bei nanqoq na nambabeb. Leñ nanqi di atraiyqajqa wau nami ojosaioqñeb.

¹⁴ Iga qalie, gago Tamo Koba a Juda aqa leñ na nambabeb. Leñ dena atra tamo nanqi brantqajqa Moses a deqa marosaioqnej.

¹⁵ Yesus a atra tamo bunuj brantosiq Melkisedek bulonaq iga unem. Deqa iga poigeqñu, atra tamo bunuj dena atra tamo kalil nami soqñeb qaji nanqi tulan bunjrejju.

¹⁶ Dal anjam a marej, atra tamo nanqi Livai aqa leñ na brantqab. Ariya Yesus a gam bei na atra tamo brantej. A nambabile ti singila ti unu. A gaigai degsim sqas. Gam dena a atra tamo brantej.

¹⁷ Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej, “Melkisedek a atra tamo soqnej dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

¹⁸ O ijo was, anjam dena iga poigeqñu, dal anjam nami soqnej qaji di singila saiqoji. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyej.

¹⁹ Dal anjam dena iga boletgosaiqñej deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyosiq olo gam bunuj waqtetgej. Gam bunuj di tulan bolequja. Gam dena dal anjam namij di tulan bunyejunu. Deqa iga gam bunuj di dauryosim Qotei aqa areq giloqnsim a qa tarinjroqñom.

²⁰⁻²¹ Qotei na Yesus giltosiqa minjej, “Ni atra tamo sqam.” Degsi minjsiqa aqa anjam di singilatej. Atra tamo nami soqneb qaji nanği dego Qotei na giltnjroqnsiqa minjroqnej, “Ninği atra tamo sqab.” Ariya a aqa anjam di singilatosaioqnej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“Tamo Koba a na Kristus endegsi minjej,

‘Ni bati gaigai atra tamo sqam.’

Osiqa aqa anjam di singilatej. Deqa aqa anjam di a olo uratqa keresai.”

²² Deqa iga qalieonum, Qotei aqa anjam bunuj di tulan bolequja. Di kiyaga? Yesus a segi na anjam di gereiyej deqa. Anjam dena dal anjam namij tulan bunyejunu.

²³ Nami tamo gargekoba nanği atra tamo soqneb. Nanği morenoqneb deqa nanği gaigai atra tamo sqa keresai.

²⁴ Ariya Yesus a gaigai sqas deqa a gaigai atra tamo sosim wauoqnqas. Tamo bei na aqa sawa oqa keresai.

²⁵ Deqa tamo ungasari Yesus aqa ñam na Qotei aqa areq gileqñub qaji nanği Yesus na torei elenqa kere. Di kiyaga? A gaigai ñambile sosisq nanği qa Qotei pailyeqnu.

²⁶ Yesus a atra tamo gate deqaji unu deqa a na iga tulan aqaryaigwa kere. A gaigai Qotei aqa segi kumbra boleq di sosisq dauryeqnu. A une bei saiqoji. A Qotei aqa ñamgalaq di tamo tulan bolequja. Qotei na a osiq lañ qureq di awotej unu. Deqa a une tamo nanço ambleq di sosai. A isaq di unu.

²⁷ Atra tamo gate nami qaji nanği bati gaigai wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqñub. Mati nanği nanço segi une qa wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqñub. Osib olo tamo ungasari nanço une qa dego Qotei atraiyeqñub. Ariya Yesus a wau degyosaieqnu. A bati qujai qa aqa segi jejamu ñambile sonaq osiqa Qotei atraiyej.

²⁸ Dal anjam a nami marej, mandam tamo nanği atra tamo gate sqab. Tamo nanği di singila saiqoji. Ariya bunuqna Qotei na olo anjam bei marsiqa anjam di singilatej. Anjam di aqa damu agiende. A na aqa segi Niri torei keretosiqa a atra tamo gate atej. Deqa a bati gaigai atra tamo gate sqas.

8

Yesus a lañ qureq oqsiq dia atra tamo gate unu

¹ Ijo anjam di aqa utru agiende. Atra tamo gate deqaji unu. Di Yesus qujai. A lañ qureq oqsiq Mandor Koba aqa ban woq di awejunu.

² A lañ qure qaji atra talq di atraiyo wau ojeqnu. Atra tal di Qotei aqa segi tal bole. Tamo bei na tal di atosai. Tamo Koba a segi na tal di atej.

³ Atra tamo gate nanço wau di ninği qalie. Nanği wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqñub. Deqa Yesus a dego atra tamo gate sosisq aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej.

⁴ Yesus a mandamq endi so qamu a atra tamo sosai qamu. Di kiyaga? Livai aqa moma nanği segi mandamq endi atra tamo sosib wagme inği inği Qotei atraiyeqñub. Dal anjam a degsi unu.

⁵ Livai aqa moma nanği gaigai mandam qaji atra tal miligiq di waueqñub. Atra tal dena lañ qure qaji atra tal iga laña suwi osorgeqnu. Moses a nami atra tal di atqa laqnaqa Qotei na tal sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi atej. Agi Qotei na Moses endegsi minjej, “E mana goge dia atra tal sigitosim ni osormem. Deqa ni atra tal ti aqa inği inği kalil ti degsim gereiyime.” Qotei na nami Moses degsi minjej.

⁶ Ariya bini Yesus a atraiyo wau ojeqnu di wau tulan bolequja. Aqa wau dena atra tamo nami qaji nanço wau tulan bunyejunu. Yesus a Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Deqa anjam bunuj dena anjam namij di tulan bunyejunu. Inği bole bole bunuj Yesus na iga egwa marej qaji dena inği bole bole namij dego tulan bunyejunu.

Anjam bunuj a na anjam namij tulan bunyejunu

⁷ O ijo was ningi are qaliy. Anjam namij dena iga aqaryaigwa kere qamu Qotei a olo anjam bunuj marosai qamu.

⁸ Ariya Tamo Koba a na tamo ungasari nanjo une babetnjrsiqa endegsi marej, “Ningi quiy. E bati atonum unu. Bati di brantimqa e anjam bunuj qosisiy Israel nanji ti Juda nanji ti minjrit nanji qusib dauryqab.

⁹ Ijo anjam bunuj di anjam namij dego sai. E nanjo moma nanji Isip sawaq dena joqsim gilsim mana goge dia ijo anjam namij nanji enjrem. Bati deqa nanji ijo anjam di dauryqa uratosib gotranjoqneb deqa e na kamba nanji qoreinjrem.

¹⁰ Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy Israel nanjo areqaloq di atqai. Osiy nanjo are miligiq di dego nenjrenjyqai. Deqa e nanjo Qotei soqnit nanji ijo segi tamo ungasari sqab.

¹¹ Sosib bati deqa nanji kalil e qa geregere qalieqab. Deqa nanji olo bunuqna nanjo was nanji endegsi minjrqasai, ‘Ningi Tamo Koba a qa qalieoiy.’ Degsi minjrqasai. Nanji kalil e qa qalieqab. Tamo ñam ti tamo ñam saiqoji nanji ti kalil e qa qalieqab.

¹² Di kiyaaqa? E nanji qa dulosiy nanjo une kobotetnjrqai. Deqa bunuqna e nanjo une qa olo are qalqasai.” Tamo Koba a nami degsi marej.

¹³ Agi Qotei a marej, “E anjam bunuj qosqai.” A degsi marej deqa iga qalieonum, anjam a nami qosej qaji di olo namijej. Deqa anjam di sokiñalayosim torei koboqas.

9

Atra tamo gate nami qaji nanji wagme aqa len atraiyeq nub

¹ Israel nanji anjam namij dauryoqneb bati deqa nanji mandam qaji atra talq di Qotei qa louoqneb.

² Atra tal di jagwa oqajqa tal bul. Tal miligiq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Getento Warum.” Warum miligiq di nanji lam ti atra bijal ti atraiyqa bem ti atnab soqnej.

³ Getento warum qoreq di nanji gara kobaquja bei gainteb. Gara aqa qoreq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Warum Tulan Getento Koba.”

⁴ Qa sum koitib qurem quleqwajqa deqa marsib atra bijal gol na gereiyosib warum dia atnab soqnej. Qotei aqa dal anjam so qaji ñam monjum dego warum dia soqnej. Ñam monjum aqa qalaq di gol na walateb. Ñam monjum miligiq di lan qure qa ingi uyo Qotei na nami Israel nanji anainjrej qaji di tabirq di atnab soqnej. Tabir di dego gol na gereiyeb. Ñam monjum miligiq di Aron aqa walwelqa toqon nami qenjilitej qaji di atnab soqnej. Meniñ aiyel Qotei a nami nanjo quraq di aqa dal anjam nenjrenjey qaji di dego ñam monjum miligiq di atnab soqnej.

⁵ Ñam monjum aqa quraq di lan anjro aiyel nanjo sigito qunun atnab soqnej. Lan anjro aiyel nanji di Qotei aqa singila sigitoqnsib unub. Nanjo bari na ñam monjum di kabutesoqnej. Ñam monjum aqa qura di tamo ungasari nanjo une kobotetnjrqajqa sawa. Bini e ingi ingi kalil deqa anjam koba marqasai.

⁶ Ingi ingi kalil deqaji atra tal miligiq di atnab sonabqa atra tamo nanji bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa warum dia Qotei louqajqa wau yeq nub.

⁷ Ariya atra tamo gate a segi bati qujai qa wausau gaigai Warum Tulan Getento Koba di miligiq giloqnsiqa aqa segi une qa ti tamo ungasari nanjo une qa ti len oqnsiqa Qotei atraiyeqnu. Tamo ungasari nanji di powo bole ti sosai deqa nanji une yeq nub.

⁸ O ijo was kalil, Mondor Bole na iga endegsi osorgeqnu, atra tal namij sonaqa iga Warum Tulan Getento Koba di miligiq gilqajqa gam getenejunu.

⁹ Atra tal dena kumbra bunuj bini branteqnu qaji di iga laña suwi osorgeqnu. Tal dia atra tamo nanji wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeq nub. Ariya wagme ingi ingi dena

tamo ungasari Qotei qa loueqnub qaji nanjo are miligi gereiyetnrqa keresai. Deqa nanji endegsi qalieqa keresai, “Bole, Qotei na gago une kobotetgekritqo.” Degyqa keresai.

¹⁰ O ijo was, anjam namij di a inji uyo qa ti ya uyo qa ti yanso oqajqa ti jejamu inji inji qa ti segi mareqnu. Qotei na Israel nanji anjam namij di enjrej. Di kiyaaqa? Nanji anjam di dauryosib soqnib bunuqna a na olo gam bunuj gereiyqas.

Kristus na aqa segi leñ osiqa Qotei atraiyej

¹¹ Ariya Kristus a brantosiqa a gago atra tamo gate sosiqa inji bole bole Qotei na mondon i ga egwas qaji di osiqa lan qure qa atra tal miligiq gilej. Atra tal di tulan bolequja. Atra tal dena mandam qaji atra tal tulan bunyejunu. Mandam tamo nanji na lan qure qaji atra tal di gereiyosai.

¹² Kristus a makau ti kaja du du ti nanjo leñ osiqa atra tal di miligiq gilosai. A aqa segi leñ osiqa bati qujai qa atra tal di miligiq gilej. Aqa wau dena a gago uneq na i ga olo awaigej deqa i ga nambile gaigai sqom.

¹³ Atra tamo nami qaji nanji makau ti kaja du du ti nanjo leñ oqnsib Qotei atraiyeqnu. Osib makau nanjo damu koiteqnab skuleqnaq sum oqnsib tamo ungasari nanjo gateq di bilenteqnu. Nanji na tamo ungasari une ti unub qaji nanjo jejamu yansetnrqajqa marsib kumbra degyeqnu.

¹⁴ Ariya Kristus aqa leñ na wagme nanjo leñ tulan bunyejunu. Kristus a jiga bei saiqoji. A gago jejamu yansetgosai. A gago are miligi yansetgej. Mondor gaigai sqas qaji a na Kristus singilatonaqa aqa segi nambile osiqa Qotei atraiyej. Osqa aqa leñ aiyej qaji dena gago are miligi yansetgej. Deqa i ga qalieonum, i ga Qotei aqa namgalaq di une saiqoji unum. Deqa i ga moiyo qaji kumbra kalil uratqom. Osim Qotei nambile gaigai unu qaji a qa are qaloqnsim wauetoqnqom.

Kristus aqa leñ na anjam bunuj singilatej

¹⁵ Yesus aqa leñ aiyej qaji dena i ga bole aqaryaigej. Deqa i ga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Yesus a na Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa i ga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Nami i ga anjam namij aqa sorgomq di sosim bati deqa i ga une yoqnsim laqnem. Onaqa Yesus a i ga qa moisiq dena a i ga olo awaigosiq a gago une kobotetgej. Deqa i ga ti tamo ungasari kalil Qotei na metnjreqnu qaji nanji ti nambile gaigai sqom. Qotei a nami marej, “E na nambile di ijo segi angro tintin nanji enjrqi.”

¹⁶ E mandam tamo nanjo kumbra qa merngwai. Tamo bei a qalieqo, a bunuqna moiqa. Deqa a pepa bei osim aqa angro nanji aqa inji inji kalil oqajqa marsim nanjo ñam nengrenjim sqas. A moiyoaisoqnmqa aqa angro nanji aqa inji inji oqa keresai. A moiyoimqa nanji aqa inji inji oqab.

¹⁷ Tamo di a nambile soqnmqa aqa anjam nengrenyej qaji di a laña sqas. Ariya a moiyoimqa aqa anjam di singila ti sqas.

¹⁸ Dego kere nami atra tamo nanji anjam namij singilatqa osibqa nanji na wagme nanji ñumeqnab nanjo leñ aiyoqnej.

¹⁹ Agi Moses a dal anjam kalil plaltosiq tamo ungasari nanji minjrsiq koboonaqa a na makau ti kaja du du ti nanjo leñ osiqa ya ti sil lent ti namtan aqa dani aqa ñam hisop de ti turtosiq tamo ungasari nanjo gateq di bilentej. Osqa Qotei aqa lou gara nengren aqa qoreq di dego bilentej. Sil lent di kaja du du nanjo jungum na gereiyo qaji.

²⁰ Moses a leñ bilentosiq marej, “Leñ endi aisiq Qotei aqa anjam singilatqo. Agi Qotei a nami ningi endegsi merngej, ‘Ningi anjam di dauryiy.’ ”

²¹ Osqa Moses a olo leñ bilentonaqa atra tal ti atraiyqajqa inji inji ti nanjoq dego aiyej.

²² Deqa i ga qalieonum, leñ na inji inji kalil yansqas. Leñ aiqasai di Qotei na tamo ungasari nanjo une kobotqasai. Dal anjam a degsi marqo.

Kristus a gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu Qotei atraiyej

²³ Atra tal namij aqa inġi inġi dena lan qaji inġi inġi lanja sigitejunu. Atra tamo nanġi na wagme nanġo leŋ oqnsib dena inġi inġi di yanseqnub. Ariya wagme nanġo leŋ na lan qaji inġi inġi yansqa keresai. Leŋ tulan boledamu na segi lan qaji inġi inġi yansqas.

²⁴ Iga qalie, Kristus a mandam qaji atra tal miligiq gilosai. Mandam qaji atra tal di tamo nanġi na ateb. Tal di Qotei aqa atra tal bole lanja sigitejunu. Kristus a lan qureq oqej deqa bini a Qotei aqa areq di sosisqa iga qa waueqnu.

²⁵ Atra tamo gate nami qaji a wausau gaigai wagme nanġo leŋ oqnsiqa Warum Tulan Getento Koba di miligiq gileqnu. A aqa segi leŋ osaieqnu. A wagme nanġo leŋ oqnsiq miligiq gileqnu. Ariya Yesus a degyosaieqnu. A lan qureq oqsiq bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. A bati gargekoba degyosaioqnej.

²⁶ A bati gargekoba degyoqnej qamu Qotei na nami mandam atej bati deqa a jaqatin oqnsiq bosu bosiq agi bini olo jaqatin eqnu qamu. Ariya diŋo bati jojomqo deqa Kristus a bati qujai qa mandamq aisiq gago une kobotqa marsiq aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej.

²⁷ Iga qalie, tamo kalil nanġi bati qujai qa moiyeqnu. Mondon nanġi Qotei aqa ulatamuq di brantib a nanġo une qa nanġi peginjqas.

²⁸ Dego kere Kristus a bati qujai qa tamo gargekoba nanġo une qoboiyetnjqra marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Ariya mondon a lan qureq na bqas. Bati deqa a na tamo unġasari nanġo une olo qoboiyetnjqrasai. A bosim tamo unġasari a qa tarijeqnu qaji nanġi torei elenqas.

10

Wagme nanġo leŋ na gago une kobotqa keresai

¹ Moses aqa dal anjam aqa wau agiende. Dal anjam na inġi bole bole Qotei a mondon iga egwas qaji di iga lanja suwi osorgeqnu. Damu osorgosaieqnu. Atra tamo gate nanġi wagme inġi inġi oqnsib wausau gaigai Qotei atraiyeqnu deqa iga qalieonum, dal anjam na tamo unġasari Qotei aqa areq gileqnu qaji nanġi torei boletnjqra keresai.

² Wagme inġi inġi dena tamo unġasari Qotei qa loueqnu qaji nanġo une yansetnjqra kere qamu atra tamo gate nanġi na olo atraiyosai qamu. Deqa tamo unġasari nanġi nanġo une qa olo are gulbeinjrosai qamu.

³ Ariya atra tamo gate nanġi wausau gaigai wagme inġi inġi di oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa tamo unġasari nanġi nanġo une qa olo are qaloqnsib are gulbe ti unub.

⁴ Kumbra di aqa utru agiende. Makau ti kaja du du ti nanġo leŋ na tamo unġasari nanġo une kobotetnjqra keresai bole sai.

⁵ Deqa Kristus a mandamq aiqa osiqa endegsi pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme inġi inġi qa arearetmosaieqnu. Deqa e ijo segi jejamu osiy ni atraimqai. Ijo jejamu di agi ni na e gereiyetbem.

⁶ O Abu, atra tamo nanġi na tamo unġasari nanġo une qa aqaryainjqra maroqnsib wagme inġi inġi oqnsib njamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnu.

Ni inġi inġi deqa arearetmosaieqnu.

⁷ Deqa e ni endegsi pailmonum,

‘O Qotei, e bonum.

Agì nami anjam degsib e qa nenġrenjeb.

Bini e ino areqalo dauryqa bonum.’” Kristus a mandamq aiqa osiqa degsi Qotei pailyej.

⁸ Agì Kristus a namoqna pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme inġi inġi qa arearetmosaieqnu. Atra tamo nanġi na tamo unġasari nanġo une qa aqaryainjqra maroqnsib wagme inġi inġi oqnsib njamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnu. Ni inġi inġi deqa arearetmosaieqnu.” O ijo was, dal anjam a nami atraiyqajqa inġi inġi deqa marej.

⁹ Ariya bunuqna Kristus a olo pailyej, “O Qotei, e ino areqalo dauryqa bonum.” A degsi pailyej deqa iga qalieonum, a kumbra namij di taqal waiyosiqa olo kumbra bunuj atej.

¹⁰ Yesus Kristus a Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena Yesus na iga elenjosiq Qotei aqa segi kumbra boleq di atej.

Yesus aqa len na gago une kobotetgej

¹¹ Atra tamo kalil nanği bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa nanço wau yeqnub. Nanği bati gargekoba wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnub. Ingi ingi dena tamo unğasari nanço une kobotetnjrqqa keresai.

¹² Ariya Kristus a bati qujai qa gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Osiqa lan qureq oqsiq dia Qotei aqa ban woq di awoej. Deqa aqa atraiyo wau di gaigai sqas.

¹³ A Qotei aqa ban woq di awesosiqa mondonj Qotei na aqa jeu tamo kalil nanği osim aqa sinğaq di koroinjqajqa deqa tariñeqnu.

¹⁴ Yesus a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena a na tamo unğasari a nami Qotei aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanği torei boletnjrej. Deqa nanği bati gaigai une saiçoji sqab.

¹⁵ Anjam deqaji Mondor Bole na dego iga mergeqnu. Agi a endegsi mergeqnu,

¹⁶ “Tamo Koba a marej, ‘Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy tamo unğasari nanço are miligiq di atqai. Osiy nanço areqaloq di dego nenğrenyqai.’ ”

¹⁷ Osiqa olo anjam bei dego totoryosiq endegsi marej, “E nanço une kobotetnjrqai deqa bunuqna e nanço une qa olo are qalqasai.”

¹⁸ O ijo was, Qotei na gago une torei kobotej deqa atraiyo ingi bei na gago une olo kobotqa keresai bole sai.

Iga Warum Tulañ Getento Koba di miligiq gilqa kere

¹⁹ O ijo was kalil, Yesus aqa len aiyej qaji dena gago une kobotetgej. Deqa iga Warum Tulañ Getento Koba di miligiq giloqnqom. Iga ulaqasai. Warum di agi Qotei aqa atra talq di unu.

²⁰ Yesus a segi na nambile qa gam bunuj waqtetgosiq a segi namoosiq warum di miligiq gilsiq gara gainejunu qaji dena torei miligiq gilej. Gara di Yesus aqa segi jejamu.

²¹ Gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa a na Qotei aqa tamo unğasari kalil nanği taqatnjreqnu.

²² A gago kumbra uge kalil qa are qalsiqa aqa segi len bilentonaqa aisiq gago are miligi yansetgej. Deqa iga ya na yanso em. Yesus aqa wau dena iga qalieonum, iga Qotei aqa namlalaq di une saiçoji unum. Deqa kumbra gisañ kalil gago are miligiq di unu qaji di iga taqal waiyqom. Osim Qotei qa gago areqalo torei sinğilatosim aqa areq giloqnqom.

²³ Iga qalie, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. A uratqasai. Deqa iga Qotei aqa ñam sinğila na ojsim boleq di maroqnsim ingi bole bole deqa tariñoqnqom. Iga areqalo aiyeltqasai.

²⁴ Iga gago Kristen was nanço are tigeltetnjroqnmqa nanği qalaqalaiyo kumbra ti kumbra bole bole ti dauryoqnqab.

²⁵ Osim iga Qotei aqa ñam qa korooqnqom. Iga kumbra di uratqasai. Kristen was qudei nanği koroqajqa asginjreqnu. Deqa iga nanği sinğilatnjroqnqom. Niñgi qalie, Yesus a olo bqajqa bati jojomqo.

Iga Qotei aqa Niri qoreiyqasai

²⁶ Niñgi quiy. Iga Yesus aqa anjam bole qalieonum deqa bunuqna iga diqosim gago segi areqalo na une yoqnqasai. Yoqnqom di Qotei na gago une kobotetgwasai. Osim atraiyqajqa ingi bei iga egwasai.

²⁷ Iga une yoqnqom di iga pegigwajqa bati qa ulaosim tariñqom. Pegigwajqa bati deqa Qotei na aqa jeu tamo kalil nanği ojelenosim namyuwo kanğan kobaq di breinjrqas.

²⁸ Iga qalie, tamo bei a Moses aqa dal anjam gotranjymqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo aqa une unsib boleq di maribqa tamo ungasari nanqi a qa dulqasai. Nanqi a qalib moiqa.

²⁹ Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri qoreiyosim aqa ñam ugeugeiyqas di aqa une deqa a gulbe tulan kobaquja oqas. Aqa gulbe dena dal anjam gotranjo qaji tamo aqa gulbe tulan bunyqas. Tamo di a nami Qotei aqa anjam bunuj Yesus aqa len na singilatej qaji di dauryoqnej. Osiqa a Qotei aqa segi kumbra boleq di soqnej. Ariya a olo Yesus aqa len di ugeugeiyosim Qotei aqa Mondor iga qa are boleiyeqnu qaji aqa ñam ugetqas di a gulbe tulan kobaquja oqas.

³⁰ Iga qalieonum, Qotei a nami endegsi marej, “Tamo nanjo une kalil e segi na kambatosiy awai uge enjrqi. Di ijo segi wau.” Osiqa marej, “Tamo Koba a na aqa tamo ungasari nanjo une qa peginjqas.”

³¹ O ijo was, Qotei ñambile unu qaji a na tamo bei ñolawotqas di a tulan ulaugetqas.

Nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di geregere ojesoqniy

³² Ningi are qaliy. Nami Qotei a nunjo areqalo suwantetngonaqa bati deqa jeu tamo nanqi na gulbe ti jaqatin ti gargekoba ningi engoqneb. Engeqneb ningi singila na tigelogsib gulbe di gotranjoqneb.

³³ Jeu tamo nanqi dena nunjo Kristen was qudei nanqi joqogsib tamo ungasari kalil nanjo ñandamuq di tigeltjnroqnsib nanjo ñam misilinyoqnsib nanqi ugeugeinjroqneb. Yeqnab ningi na nunjo Kristen was nanqi di beternjroqnsib singilatjnroqneb.

³⁴ Jeu tamo nanqi dena nunjo Kristen was qudei nanqi ojoqnsib tonto talq di breinjre-qnab sonabqa ningi na tonto tamo nanqi deqa are qaloqnsib nanqi geregereinjroqneb. Bati di jeu tamo nanqi dena ningi qudei nunjo inji inji yaingoqneb. Ariya ningi deqa are ugeingosaiqnej. Ningi areboleboleingojnej. Di kiyaqa? Ningi qalie, inji di lan mandam qaji inji. Inji bati gaigai sqas qaji di tulan bolequja. Mondon ningi inji di oqab. Di ningi qalie.

³⁵ Kumbra bole ningi nami yoqneb qaji deqa olo are qaloqnsib yoqniy. Osib nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di geregere ojesoqniy. Ningi olo urataib. Ningi uratqasai di mondon ningi awai tulan boledamu oqab.

³⁶ Ningi nunjo gulbe kalil qoboioqnsib singila na tigelesoqniy. Ningi degyqab di Qotei na ningi singilatngimqa ningi aqa areqalo dauryekritosib mondon inji bole bole a nami ningi engwa marej qaji di ningi oqab.

³⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Sokiñala tamo bunuqna bqas qaji di a bqas. Deqa a tariñsokobaiyqasai. A urur boqujatqas.

³⁸ Ijo segi tamo ungasari bole nanqi e qa nanjo areqalo singilatqab di nanqi ñambile sqab. Nanqi na e qoreibqab di e nanqi qa areboleboleibqasai.”

³⁹ O ijo was, iga Qotei qoreiyosim padalqasai. Tamo qudei nanqi degyeqnub. Ariya iga tamo deqaji sai. Iga Qotei qa gago areqalo singilato qaji tamo. Deqa iga ñambile gaigai sqom.

11

Iga Qotei qa gago areqalo singilatqajqa kumbra

¹ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di aqa utru agiende. Iga qalieonum, inji bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di iga oqajqa tariñesoqnimqa a na egwas. Iga gago ñandamu na inji di unqa keresai di unqum. Iga inji di oqom.

² Qotei aqa tamo ungasari nami soqneb qaji nanqi a qa nanjo areqalo singilatoqneb deqa a nanqi qa maroqnej, “Nanqi tamo bolequja.”

³ O ijo was, iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei a anjam segi marnaqa lan ti mandam ti brantej. Inji inji iga unqa keresai qaji

di Qotei na elenjosiq a dena a inği inği kalil iga uneqnum qaji di gereinjrej. Iga degsi poigeqnu.

Abel na Enok na Noa na nanği qalub

Qotei qa nanžo areqalo singilateb

⁴ Abel a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a inği bei Qotei atraiyonaqa Qotei a inği deqa tulan arearetej. Kein a dego inği bei Qotei atraiyej. Ariya Qotei a Kein aqa atraiyo inği deqa arearetosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Abel a Qotei aqa nğamgalaq di tamo bole une saiqoji soqnej. Abel a moiyej ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa bini a Qotei aqa anjam iga mergobuleqnu.

⁵ Enok a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a moiynosai. A nğambile sonaqa Qotei na a osiq lan qureq oqej. Oqnaqa tamo unğasari nanği a qa nğamoqneb a olo unosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Qotei na Enok lan qureq osi oqosaisosiq a Enok aqa kumbra qa tulan arearetoqnej.

⁶ O ijo was, ninği Qotei aqa areq gilqa osibqa ninği mati a qa nunžo areqalo singilatosib endegsib mariy, “Bole, Qotei a unu. Deqa iga a qa nğamosim gilsim itonam a na awai boledamu egwas.” O ijo was, ninği degsib marqab di Qotei a ninği qa tulan arearetqas. Tamo nanği Qotei qa nanžo areqalo singilatqasai di a nanği qa arearetqa keresai.

⁷ Noa a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na minjej, “E bunuqna awa qarinyit bosim mandam kalil keretqas. Deqa ni qobun gereiyime.” Noa a awa unosaisosiq a Qotei aqa anjam di dauryosiq aqa anğro nanği ti aqa unğa a ti padalaib deqa qobun gereiyej. Aqa kumbra dena a na tamo unğasari kalil mandamq di soqneb qaji nanžo une babetnjrej. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

Abraham Sara wo nanği Qotei qa nanžo areqalo singilateb

⁸ Abraham a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na Abraham metonaqa a Qotei aqa anjam dauryosiq a mandam mutu bei Qotei na a yqajqa minjej qaji deq gilej. A sawa qabitqas kiyo di a qalieosaisosiq a gilej.

⁹ A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a gilsiq mandam mutu dia brantosiq yaun tamo soqnej. Mandam mutu di agi Qotei na a yqajqa minjej. A di sonaqa Qotei na minjej, “Mondon e na ino moma nanği mandam mutu endi enjrqai.” Onaqa Abraham a mandam mutu dia laqnsiq a jagwa oqajqa tal gereiyosiq di nğeoqnej. A na Aisak Jekop wo nanği joqsqa koba na soqneb. Qotei na nanği aiyel dego minjrej, “Mondon e na nunžo moma nanği mandam mutu endi enjrqai.”

¹⁰ Abraham a lan qureq oqsim dia sqajqa deqa are qaloqnsiq tariñoqnej. Lan qure di bati gaigai sqas. Lan qure agi Qotei a segi na gereiyej unu.

¹¹ Abraham aqa nğauñ Sara a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a tulan qeliosiq a marej, “Bole, e anğrotqai. Anjam Qotei na merbej qaji di a uratqasai. A dauryqas.” Sara a degsi marej deqa Qotei na aqa miligi gereiyetonaqa a gumaněj.

¹² Abraham a dego qeliosiq a moiqajqa bati jojomonaqa Qotei na a singila yonaqa a anğro mel qujai nğambabtej. Onaqa bunuqna aqa moma nanği tulan gargekobaeb. Bongar tulan gargekoba unub dego kere Abraham aqa moma nanği ulul bul tulan gargekobaeb. Deqa sisiyqa keresai.

¹³ O ijo was, Abel na Enok na Noa na Abraham na Sara na nanği kalil Qotei qa nanžo areqalo singilatesosib morenej. Nanği mandamq endi sosibqa inği bole bole Qotei a nami nanği enjrqa minjrej qaji di nanği osai. Nanği inği di oqajqa tariñesosibqa isaq na inği di unsib deqa areboleboleinjrej. Deqa nanği maroqneb, “Iga mandamq endi so boleiyqasai. Iga mandamq endi yaun tamo bulosim sokiñala sosim bunuqna iga mandam endi uratqom.”

¹⁴ O ijo was, iga qalieonum, tamo ungasari anjam degsib mareqnuv qaji nanqi nanqo segi sqajqa sawa boleq oqwajqa are qaleqnuv.

¹⁵ Nanqi nanqo qure utruq olo aiqajqa deqa are qaleb qamu nanqi puluosib aiyeb qamu.

¹⁶ Ariya nanqi nanqo qure utruq olo aiqajqa are qalosaieqnuv. Nanqi sawa tulan boledamu agi lan qureq di unu qaji deq oqwajqa are qaleqnuv. Tamo ungasari nanqi dena Qotei endegsib minjeqnuv, “Ni gago Qotei.” Yeqnaqa Qotei a nanqo Qotei sqajqa jemaiyosaieqnu. Nanqi a qa nanqo areqalo singilateqnuv deqa a nanqo qure agi lan goge dia gereiyetnjrej unu.

¹⁷ Abraham a Qotei qa aqa areqalo bole singilatej kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiqa endegsi minjej, “Ni ino segi anqro qujai Aisak qalsim e atraibe.” Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di uratosai. Bole, Qotei na nami minjej, “E na ino moma nanqi mandam mutu endi enjrqi.” Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Aisak osiq Qotei atraiyqa gilej.

¹⁸ Agi Qotei a nami Abraham minjej, “Aisak aqa lej na ino moma nanqi bumbranyqab.”

¹⁹ Abraham a Aisak qalqa osiqa endegsi are qalej, “E Aisak qalitqa, unqum, Qotei na a olo subq na tigeltqa kere.” Abraham a degsi are qalsiq sonaqa Qotei na saidyej, “Ni Aisak qalaim.” Deqa iga yawo anjam endegsi marqom, Qotei na Aisak subq na tigeltobulosiq olo Abraham yej.

Aisak na Jekop na Josep na nanqi qalub Qotei qa nanqo areqalo singilateb

²⁰ Aisak a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiqa Jekop Iso wo nanqo gateq di aqa ban atetnjrsiqa nanqi qa pailyosiqa kumbra bunuqna nanqoq di brantqas qaji deqa nanqi minjrej.

²¹ Jekop a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiqa Josep aqa anqro aiyel nanqo gateq di aqa ban atetnjrsiqa nanqi qa pailyej. A tulan qeliosiqa moiqa jojomosiqa deqa a na aqa walwelqa toqon ojsiq singa pulutosiq Qotei qa louej.

²² Josep a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tulan qeliosiq moiqa jojomosiqa a na aqa was nanqi endegsi minjrej, “Ninqi na nunqo moma agi Israel nanqi minjribqa bunuqna nanqi Isip sawa uratoqnsibqa bati deqa nanqi ijo tanu osi gilqab.”

Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatej

²³ Ariya Moses aqa ai abu nanqi dego Qotei qa nanqo areqalo singilateb. Deqa Moses a nambabonaqa nanqi a osib bai qalub a ulitonab soqnej. Nanqi qalieeb, Moses a anqro tulan bolequja. Nanqi Isip nanqo mandor koba ulaiyosai deqa nanqi aqa anjam gotranjyosib Moses ulitonab soqnej.

²⁴ Sosiqa tamo kobaqujaonaqa Isip tamo ungasari nanqi na minjoqneb, “Ni Isip nanqo mandor koba aqa asi aqa anqro.” Onaqa Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a aqa segi ñam aguq atsiqa nanqo anjam di quqwa uratoqnej.

²⁵ A endegsi are qalej, “Qotei aqa tamo ungasari agi Israel nanqi gulbe ti unub. Deqa unqum, e nanqi koba na sosiy gulbe oqnqai. Une qa arebolebole a sokiñalayosim koboqas. Di e uratqai.”

²⁶ Osiqua olo endegsi are qalej, “E Kristus aqa ñam qa jemai oqai di kere. Mondon e awai tulan boledamu oqai. Awai dena silali ti ñoro ti kalil Isip sawaq endi unu qaji di tulan bunyejunu.” Moses a awai boledamu di oqa marsiq deqa a degsi are qalej. Osiqua Qotei qa aqa areqalo singilatej.

²⁷ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. Isip nanqo mandor koba a Moses qa minjin oqetej ariya Moses a deqa ulaosai. Qotei agi iga unosaieqnum qaji di Moses na unobulosiq deqa a singila na tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej.

²⁸ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a na Israel tamo ungasari nanngi minjrnaqa nanngi kaja du du ñumsib nanngo damu uyeb. Uysib kaja du du nanngo len ainaqa di osib Qotei na aqa lan angro bei qarinyim bosim Israel nanngo angro matu nanngi ñumaim deqa len di nanngo siranmeq di liyeb.

*Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi
Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb*

²⁹ Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosib deqa nanngi Yuwal Lentq di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. Gileq nab Isip nanngi na nanngi daurnjrsib yuwal ambleq aisib ya uysib moreneb.

³⁰ Bunuqna Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosib deqa nanngi Jeriko qure agutosib kalilyo bati 7 yonabqa qure aqa dadan kalil ululoneb.

³¹ Sambala unja Rahap a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Israel tamo aiyel nanngi lumu na Jeriko qure unqa bonabqa a na nanngi aiyel osiqa lawo na gereinjrsiqa ulitnjrej. Qure deqaji tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam gotranjoqneb deqa Qotei na nanngi kalil padaltnjrej. Rahap a segi Qotei na uratonaq bole soqnej.

³² Gideon na Barak na Samson na Jepta na Devit na Samuel na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi dego Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb. E nanngi qa olo ningi saingwajqa bati keresaiibqo.

³³ Nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb deqa nanngi na mandor kokba nanngi qoto itnjroqnsib qoto bunjoqneb. Osib kumbra bole tintin joqneb. Ingi bole bole Qotei na nami nanngi enjrqa minjrej qaji di nanngi elenjoqneb. Laion nanngi boqnsib nanngi uyqa laq nab nanngi na nanngo medabu getentetnjroqneb.

³⁴ Namyuwo na nanngi koitnjrqa laqnaq nanngi olo namyuwo mosotoqneb. Jeu tamo nanngi boqnsib serie na nanngi ñumqa laq nab nanngi jaraijoqneb. Nanngi segi singila saiqoji sonab Qotei na olo nanngi singilatnjroqnej. Nanngi singilaoqnsib qotoqnsib sawa bei bei qaji nanngi teteinjroqneb.

³⁵ Ungasari qudei nanngo angro nanngi moreneq nab Qotei na olo subq na tigeltnjroqnej. Jeu tamo nanngi na Qotei aqa tamo qudei nanngi tonto talq di breinjroqnsib jaqatin koba enjroqneb. Osib minjroqneb, “Ningi Qotei qoreiyib iga ningi uratngim ningi tonto talq dena oqedqab.” Onaqa nanngi na saidosib minjroqneb, “Sai. Mondon iga olo subq na tigelosim nambile tulan boledamu oqom. Deqa ungun, bini iga jaqatin oqnsim unum di kere.”

³⁶ Jeu tamo nanngi na Qotei aqa tamo ungasari qudei nanngi misilinjroqnsib kumbainjroqneb. Osib nanngi tonto talq di breinjroqnsib sil singila kokba na nanngi tontnjroqneb.

³⁷ Osib Qotei aqa tamo ungasari qudei nanngi meniñ na ñumoqnsib moiyo tnjroqneb. Osib olo qudei nanngi serie na ginjenjre q nab moreñoqneb. Osib olo qudei nanngo jejamu qaja na qametnjroqneb. Nanngi qudei gara bolesai deqa nanngi kaja nanngo jungum na gara gereiyoqnsib jugoqneb. Nanngi ingi ingi tulan saiinjrej deqa nanngi lanja soqneb. Jeu tamo nanngi na nanngi gulbe enjroqnsib tulan ugeugeinjroqneb.

³⁸ Tamo ungasari nanngi di tulan ugeosib soqneb deqa nanngi wadau sawaq di, manaq di, meniñ kokba miligiq di, sub miligiq di laqneb. Nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb deqa nanngi kumbra bole yoqneb. Nanngi tamo ungasari kalil mandamq di soqneb qaji nanngi bul sai. Nanngo kumbra tulan bolequja.

³⁹ Nanngi kalil Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb deqa nanngi aqa ñamgalaq di tamo ungasari tulan bolequja soqneb. Ariya ingi bole bole Qotei na nanngi enjrqa minjrej qaji di nanngi osaijoqneb.

⁴⁰ Di kiyaaqa? Qotei na olo ingi tulan boledamu bei iga egwajqa marsiqa gereiyej unu. Mondon a na iga ti nanngi ti turtgosim iga kalil koba na ingi boledamu di egwas. Osim dena a na iga kalil torei boletgwas.

12

Iga Yesus koqyesosim a qa gago areqalo singilatqom

¹ Tamo ungasari nami soqneb qaji nanngi di Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb deqa bini nanngi lanbi bul iga agutgesonab iga nanngi unjreqnum. Unjreqnum deqa iga singila na gurgurobuloqnsim bubunqom. Qotei na iga giltgej deqa iga gurguroqnmqa gulbe qudei na iga getentgwa laqnimqa iga gulbe di olo gotranjoqnm. Une qudei gagoq di beterqajqa laqnu qaji di dego iga gotranjoqnm.

² Osim iga Yesus koqyoqnsim gurgurqom. Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di Yesus a segi utru. Bunuqna a na gago areqalo di torei keretqas. Yesus a nami qalieej, a namburbasq di moism bunuqna a olo tulan areboleboleiyqas. Jeu tamo nanngi a qa maroqneb, "A tamo uge deqa a moiqas." Ariya Yesus a deqa jemaiyosai. A aqa are singilatosiq namburbasq di moiyej. Bini a olo lan qureq di Qotei aqa awo jaram ban woq di awejunu.

Qotei na iga tingitgwa marsiya gulbe egeqnu

³ Ningi geregere are qaliy. Une tamo nanngi Yesus qa tulan ugeoqnsib a jeuteqnaab a singila na tigelesoqnej. Ningi dego singila na tigelesoqniy. Ningi ulaaib. Osib asgingaiq.

⁴ Bole, ningi une gotranjoqajqa singilakobaeqnu. Ariya jeu tamo nanngi na kamba ningi moiyoqnsaieqnu.

⁵⁻⁶ O ijo was, Qotei a nami anjam bei ningi merngej. Ningi anjam deqa are walngwo kiyo? A ningi dalngwa osiq endegsi merngej, "O ijo angro, e nungo Tamo Koba. Deqa e ningi tingitgwa marsiya gulbe engoqnit ningi gulbe di qoboiyqa asgingaiq. Osib are gulbeingaiq. Ningi quiy. Tamo ungasari e qalaqalainjreqnum qaji nanngi di e na olo tingitnjreqnum. Tamo ungasari e ijo segi angro qa mareqnum qaji nanngi di e na olo gulbe enjreqnum." Qotei a ningi aqa segi angro sqa marsiy deqa anjam degsi merngej. Ningi anjam deqa olo are walngwo kiyo?

⁷ O ijo was, Qotei na ningi tingitngoqnsim gulbe engoqnmqa ningi singila na tigelesoqnsib gulbe di qoboiyoqniy. Abu nanngi na nanngo angro nanngi gaigai tingitnjreqnu dego kere Qotei na ningi tingitngeqnu.

⁸ Qotei na aqa angro kalil nanngi gaigai tingitnjreqnu. A na ningi tingitngwasai di ningi aqa angro sqa keresai. Ningi gam qaji unqa aqa angro bul sqab.

⁹ Ningi are qaliy. Gago mandam qaji abu nanngi na iga tingitgoqneb. Deqa iga nanngo nam soqtoqnem. Ariya gago lan qaji Abu a gago qunun taqateqnu. Deqa iga aqa sorgomq di geregere sosimqa aqa nam tulan soqtoqnm. Osim dena iga nambile sqom.

¹⁰ Gago mandam qaji abu nanngi sokiñala sosib nanngo segi areqalo dauryosib iga tingitgoqneb. Ariya Qotei na iga geregere aqaryaigwajqa osiq iga tingitgeqnu. Di kiyaaq? Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa.

¹¹ Bole, Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq gulbe egeqnaqa iga areboleboleigosaieqnu. Iga are gulbeigeqnu. Ariya bunuqna gulbe dena iga singilatgimqa iga kumbra bole tintin dauryajqa geregere qalieqom. Osim dena iga lawo na sqom.

Ningi Qotei aqa segi kumbra bole dauryiy

¹² Deqa nungo ban a laesqas di ningi na olo singilatosib wauoqniy. Nungo singa tombol dego laesqas di ningi olo singila na tigelesoqniy.

¹³ Tigelesosib gam bole dauryosib walweloqniy. Ningi degyqab di nungo singa ugeqasai. Nungo singa olo boleqas.

¹⁴ Ningi tamo kalil nanngi ti koba na geregere lawo na sqajqa singilaoqniy. Osib ningi Qotei aqa segi kumbra bole dego dauryajqa singilaoqniy. Tamo a Qotei aqa segi kumbra bole dauryqasai di a Tamo Koba unqa keresai.

¹⁵ Ningi geregere nam atoqnsib soqniy. Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ningi qudei olo uratosib ulonjo uge. Namtan oqsiq gei uge uge ateleqnu dego kere

nunngo ambleq di tamo bei a are uge ti sosim kumbra uge uge babtoqnimqa ningi na saidiy. Tamo dena ningi niñaqngimqa ningi Qotei aqa nãmgalaq di jiga ti so uge.

¹⁶ Ningi na Kristen tamo ungasari nanngi saidnjribqa nanngi sambala kumbra yaib. Osib Qotei qoreiyaib. Agi Aisak aqa njiri Iso a Qotei qoreiyej. Osika a angro matu soqnej deqa are qalosaiosiq ingi bole bole aqa abu na nami a yqajqa minnej qaji di qarinyosiq dena ingi uyo bei awaiyosiq uyej.

¹⁷ Ningi qalie, bunuqna Iso a aqa abu aqa ingi bole bole di olo oqajqa marnaqa Qotei na saidyej. Deqa a akamugetej. Aqa kumbra uge yej qaji di a olo uratosim are bulyqajqa gam saiiyej.

Ningi Jerusalem bunuj lan goge di unu qaji deq beleneb

¹⁸ Nami Israel nanngi Sainai mana utru jojomyosib dia nãmyuwo ti ambru ti jagwa ti unoqneb. Nanngo ban na mana di ojoqneb. Ariya ijo was, ningi ingi ingi deq bosai.

¹⁹ Israel nanngi Sainai manaq di gul anjam quoqnsib Qotei aqa kakro dego quoqneb. Osib ulaugeteb. Deqa nanngi Moses minjeb, “Qotei a olo anjam bei mergaiq.”

²⁰ Nanngi Qotei aqa anjam di qusib ulaugeteb. Agi Qotei na nanngi endegsi minjrej, “Tamo bei kiyo wagme bei kiyo mana endeq oqimqa ningi a meniñ na qalib moyem.” Qotei na nanngi degsi minjrej.

²¹ Manaq di nanngi ingi ingi di unoqnsib deqa nanngi tulan ulaugeteb. Moses a dego mana deqa ulaosiq marej, “E ulaugetosim tulan ginda gindañeqnum.”

²² Ariya ningi ingi ingi deq bosai. Ningi Saion manaq beleneb. Osib Qotei nãmbile gaigai unu qaji aqa segi qureq dego beleneb. Qure di agi Jerusalem bunuj lan goge di unu qaji. Ningi lan angro tulan gargekoba sisiyqa keresai nanngoq dego beleneb.

²³ Tamo ungasari Qotei qa korooqnsib loueqnub qaji nanngoq dego ningi beleneb. Tamo ungasari nanngi di Qotei aqa segi angro matu tĩntĩ. Nanngo ñam Qotei a lan qureq di nenngrenyej unu. Ningi Qotei qa ti tamo ungasari kumbra bole dauryeqnub qaji nanngo qunun qa ti beleneb. Tamo ungasari nanngi di Qotei na torei boletnjrej. Qotei agi mondon iga kalil pegigwas.

²⁴ Ariya ningi Yesus qa dego beleneb. Yesus agi Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osika iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq yaeba waiyej unu. Yesus aqa len bilenej qaji a qa dego ningi beleneb. Deqa len dena Qotei aqa anjam ningi merngobuleqnu. Yesus aqa len di tulan bolequja. Len dena Abel aqa len tulan bunyejunu. Abel aqa len na dego ningi anjam merngobuleqnu.

Ningi Qotei aqa anjam quqwa urataib

²⁵ O ijo was, ningi geregere nãm atoqniy. Qotei na ningi anjam merngoqnimqa ningi aqa anjam dauryqa urataib. Qotei a nami mandamq endi sosika Israel nanngi anjam singila na minjroqnej. Minjreqnaqa nanngi aqa anjam di dauryqa uratoqneb. Deqa Qotei na nanngi awai uge enjrej. Awai uge di nanngi britosib jaraiqa keresai. Ariya bini Qotei a lan goge di sosika iga dego anjam singila na mergeqnu. Deqa iga a qoreiyqom di a na iga awai tulan ugedamu egwas. Awai uge di iga britosim jaraiqa keresai bole sai.

²⁶ Nami Qotei na Israel nanngi anjam singila na minjreqnaqa aqa kakro dena mandam rennginyoqnej. Ariya bini a olo anjam endegsi iga mergeqnu, “Bunuqna bati qujai qa e olo mandam rennginyqai. E mandam segi rennginyqasai. E mandam ti lan ti renngijnrqai.”

²⁷ A marej, “Bati qujai qa.” Deqa iga qalieonum, Qotei na ingi ingi a nami atej qaji di taqal breinjrim nanngi torei koboqab. Ingi ingi di agi Qotei na renngijnrqas. Yimqa ingi ingi a na renngijnrqasai qaji di gaigai sqab.

²⁸ Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Aqa kumbra di rennginqa keresai. Deqa iga Qotei binjyoqnsim kumbra a tulan areareteqnu qaji dena a qa louoqnsim aqa ñam soqtoqnsim ulaoqnsim aqa sorgomq di sqom.

²⁹ Iga degyqom. Di kiyaqa? Gago Qotei a nãmyuwo bul ingi ingi kalil koiteleneqnu qaji.

13

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

¹ O ijo Kristen was, bati gaigai ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.

² Qure bei qaji tamo nanği nunğo meq boqnib ningi na oqnsib geregereinjroqniy. Kumbra di ningi urataib. Ningi qalie, qure bei qaji tamo nanği nami nunğo moma qudei nanğo meq beq nab tamo bole edegoqnsib geregereinjroqneb. Ariya nanği tamo sai. Nanği lanğ anğro.

³ Qotei aqa tamo unğasari qudei nanği tonto talq di unub deqa ningi nanği uratnjraib. Ningi nanği qa are qaloqnsib koba na tonto talq di sobulosib nanği gereinjroqniy. Kristen tamo qudei nanği jeu tamo nanği na jaqatiñ enjreğnub deqa ningi nanği qa dego are qaloqnsib koba na jaqatiñ obuloqnsib nanği gereinjroqniy. Ningi qalie, jeu tamo nanği na nunğo jejamu dego ugeugeiyqa kere.

⁴ Tamo a unatqas di kumbra bole. Unğa a tamotqas di dego kumbra bole. Deqa ningi kumbra di ugetaib. Ningi kumbra di geregere taqatosib Qotei aqa nğamgalaq di jiga saiğoji soqniy. Ningi qalie, tamo unğasari sambala kumbra yeğnub qaji nanği Qotei na awai uge enjrqas.

⁵ Ningi silali qa mamaunğaiq. Ningi endegsib maroqniy, “Iga silali ti inği ti kiñala eqnum di kere.” Agi Qotei a marej, “E ni uratmqasai. E ni qoreimqasai dego.”

⁶ Deqa iga gago are siğilatoqnsim endegsi maroqnqom,
“Tamo Koba a na e aqaryaibeğnu.
Deqa e ulaqasai.
Tamo bei na e ugetbqa keresai.”

Iga Yesus dauryqajqa jemaigwasai

⁷ O ijo was ningi quiy. Kristen gate nanği Qotei aqa anjam palontoqnsib ningi merngeğnub. Osib Qotei qa nanğo areqalo siğilatoqnsib kumbra bole bole yeğnub. Nanğo kumbra deqa ningi are qaloqnsib dauryoqniy.

⁸ Yesus Kristus aqa kumbra bulyqasai. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas.

⁹ Deqa tamo qudei nanği bosib anjam utru segi segi na nunğo are tigeltetngibqa ningi nanğo anjam di dauryaib. Osib Qotei aqa gam urataib. Qotei a ningi qa are boleiyegnu aqa kumbra dena nunğo are siğilatetngogqeme. Ariya tamo qudei nanği mareğnub, “Iga inği uyo na gago are siğilatoqnqom.” Di gisañ. Kumbra di lanğa jejamu qa kumbra. Inği uyo dena tamo nanği yala aqaryainjrosai egnu.

¹⁰ Gago atra bijal bunuj unu. Atra tamo nanği atra tal namij miligiq di waueğnub. Deqa nanği atra bijal bunuj dena inği uyqa keresai.

¹¹ Atra tamo gate nami qaji a tamo unğasari nanğo une kobotetnjrqqa maroqnsiq wagme nanğo leñ oqnsiq Warum Tulañ Getento Koba di miligiq gileğnu. Atra tamo nanği olo wagme nanğo damu osi aiyoqnsib qure qalaq di atoqnsib koitelerğnub.

¹² Dego kere Yesus a Jerusalem qure qalaq aisiq dia jaqatiñ osiq aqa segi leñ bilentosiq tamo unğasari nanği qa moiyej. Aqa leñ dena a na tamo unğasari nanği Qotei aqa segi kumbra boleq di atqajqa deqa marsiq nanği qa moiyej.

¹³ Deqa iga dego qure qalaq aiyoqnsim Yesus aqa areq di brantoqnsim a ñam uge osiq jemaiey dego kere iga ñam uge oqnqom.

¹⁴ Iga qalie, mandamq endi qure kalil koboqab. Deqa iga yaun tamo bulosim qure utru saiğoji lanğa unum. Mondonğ iga lanğ qureq oqsim dia gaigai sqom. Iga qure deq oqwjajqa tarineğnum.

¹⁵ Deqa iga Yesus aqa ñam na Qotei binjyoqnsim atraiyobuloqnqom. Osim iga gago medabu na aqa ñam soqtoqnqom.

¹⁶ O ijo was, ningi na tamo ungasari nanqi kumbra bole bole enjroqniy. Nanqi ingi qudei qa truquoqniqbqa ningi na aqaryainjroqniy. Ningi kumbra di urataib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei atraiyobuloqniqb. Yim Qotei a nungo kumbra deqa tulan arearetoqniqb.

Yesus Kristus a gago are miligiq di waueqnu

¹⁷ Nungo Kristen gate nanqi na nungo qunun taqateqnu. Mondon nanqi nanjo wau deqa Qotei minjqab. Deqa ningi nanjo medabu geregere dauryoqnsib nanjo sorgomq di soqniy. Ningi degyqab di nanqi are gulbe na ningi taqatngwasai. Nanqi arebolebole na ningi taqatngwab. Osib nanqi are gulbe saiqoji sosib ningi geregere aqaryaingoqniqb.

¹⁸ Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Iga qalieonum, iga Qotei aqa nangalaq di une saiqoji unum. Iga gaigai kumbra bole dauryqajqa are qaleqnum.

¹⁹ Deqa ijo areqalo agiende. Ningi e qa Qotei pailyibqa a na gam waqtetbimqa e nungoq urur boqujatqai.

²⁰ Gago Tamo Koba Yesus a kaja nanjo Mandor singila ti unu qaji. Aqa kaja nanqi agi iga. Aqa len aiyej dena a na Qotei aqa anjam bunuj gaigai sqas qaji di singilatej. Qotei a are lawo qa utru. A na Yesus olo subq na tigeltej.

²¹ Qotei qujai dena ningi aqaryainjimqa ningi aqa areqalo geregere dauryosib kumbra bole yoqniy. A gago are miligi gereiyetjimqa iga Yesus Kristus aqa wau na kumbra kalil a tulan areareteqnu qaji di yoqniqom. Iga kalil bati gaigai aqa nam soqtoqniqom. Bole.

Anjam getento

²² O ijo was, e na ningi singilatngwajqa deqa anjam truquyala endi nengrenyonum. Deqa ningi ijo anjam endi geregere qusib dauryoqniy.

²³ E ningi endegsi merngwai. Gago was Timoti a tonto talq dena uratonab oqedej. Deqa a urur ijoq bqas di aqo aiyel ombla na nungoq bosim nungwom.

²⁴ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen gate kalil nanqi ti Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi ti minjriy. Itali tamo qudei bosib endia unub qaji nanqi na dego ningi kaiyeingonub.

²⁵ Qotei a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

JEMS

¹ E Jems. E Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngo wau tamo. Israel nanngo moma utru 12 nanngo len agi ningi. O was ningi kalil kaiye. E na anjam endi nenngrenyosim nunngoq qarinyonum. Ningi nunngo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub.

Iga gulbe qoboieqnum dena iga singila eqnum

² O ijo was, gulbe utru segi segi gargekoba nunngoq boqnimqa ningi gulbe deqa tulan areboleboleingim soqniy.

³ Gulbe deqaji nunngoq boqnimqa ningi nunngo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a geregere unqas. Ningi qalie, gulbe dena ningi singilatngeqnaqa ningi gulbe qoboieqnum.

⁴ Deqa ningi bati gaigai singila na tigeloqnsib gulbe qoboieqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa kumbra bei qa truquoqnsasai. Ningi tulan kere na sqab.

Tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyim Qotei na powo yqas

⁵ Ariya tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyem. Yimqa Qotei na a powo yqas. Ningi qalie, Qotei a tamo ungasari kalil nanngi ingi bole bole enjreqnu. Nanngi Qotei pailyeqnab a nanngi qa olo njirinosaieqnu.

⁶ Ariya tamo bei a Qotei pailyqa osimqa a are gulbeiyaiq. Osim endegsi maraiq, “Qotei na ingi bole ebqas kiyo sai kiyo?” A degsi maraiq. A Qotei qa aqa areqalo singilatosisim pailyem. Jagwa tigelosiq yuwal korkortoqnsiqa oqe aieqnu dego kere tamo are gulbeieqnu qaji a bati bei Qotei qa aqa areqalo singilatoqnsiqa olo bati bei aqa areqalo singilatosaieqnu.

⁷ Tamo Koba a na tamo deqaji nanngi ingi bei enjrqasai. Deqa tamo deqaji nanngi endegsib are qalaib, “Iga ingi bole bole oqngom.” Di sai.

⁸ Nanngi areqalo aie aiyeltoqnsib kumbra laja laja yeqnub deqa Qotei na nanngi ingi bei enjrqasai.

Jems a ñoro tamo ti tamo ingi saiqoji nanngi ti anjam minjrej

⁹ Kristen was bei a ñam saiqoji soqnimqa a areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam koba ti unu deqa.

¹⁰ Tamo bei ñoro koba ti unu qaji a dego areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam saiqoji unu deqa. Tamo nanngi ñoro koba koroiyqajqa arearetnjreqnu qaji nanngi balamtamo aqa so bulosib sokiñalayosib morenqab.

¹¹ Iga qalie, sen oqsim kankanamqa balamtamo aqa so laosim moyim aqa wala bole di koboqas. Dego kere tamo nanngi ñoro koba ti unub qaji nanngi wau bei bei yoqnsib bati qujai qa urur morenosib koboqab.

Qotei na iga are qametgosaieqnu

¹² Tamo ungasari gulbe qoboieqnsib singila na tigelejunub qaji nanngi areboleboleinjreme. Mondonj Qotei a nanngi qa tulan arearetim awai boledamu enjrim nanngi ñambile gaigai sqab. Qotei a marej, “E na tamo kalil e qalaqalaibeqnum qaji nanngi awai bole enjrqai.” Qotei a degsi marej. ¹³ Deqa tamo bei a une atqajqa are prugyimqa a endegsi maraiq, “Qotei na are qametbqoqa e une atqajqa are prugbeqnu.” A degsi maraiq. Iga na Qotei aqa are qametim a une yqa keresai dego kere Qotei na iga une atqajqa are qametgosaieqnu.

¹⁴ Gago segi segi are miligi tigeloqnsiqa iga titgeqnu. Gam dena gago segi areqalo uge na iga uneq breigwa oqnsiqa walawalaigoqnsiqa gisanqeqnu.

¹⁵ Gago are miligi tigeleqnu di unja a gumanjeqnu dego kere. Bunuqna unja a angrroteqnu dego kere gago are miligi tigeloqnsiqa une babteqnu. Yeqnaqa gago une di tulan kobaeqnaqa iga moiyo gam tureqnum.

¹⁶ O ijo was bole, une aqa kumbra dena ningi gisanqaim deqa ningi une kalil uratiy.

¹⁷ Ingi bole bole kalil Qotei na iga egeqnu qaji di lanj goge na branteqnaq iga lanja elenjeqnum. Abu Qotei suwanjoq di unu qaji a na ingi di qarinyeqnaqa gagoq beqnu. Qotei a kumbra bubulyosaieqnu. A senj qunun bul sai. Senj qunun a olekobaoqnsiqa olo truqueqnu Qotei a degyosaieqnu.

¹⁸ A aqa segi areqalo dauryosiq iga gereigej deqa a gago Abu. A aqa anjam bole na iga gereigej deqa iga ingi meli bunuj bulosim ingi ingi kalil a nami gereinjrej qaji di tulan bunjrejnum.

Iga Qotei aqa anjam lanja quqwasai

¹⁹ O ijo was bole, ningi endegsi poingem. Ningi anjam bei marqa osibqa urur medabu waqtaib. Mati didaboqniy. Urur minjin oqaiq.

²⁰ Tamo nanji urur minjin oqetnjreqnu qaji nanji Qotei aqa kumbra bole dauryqa keresai.

²¹ Deqa ningi kumbra uge uge jigat kalil taqal waiyoqniy. Osib nunjo segi nam aguq atoqnsib Qotei aqa anjam a na nami nunjo are miligiq di atej qaji di ningi ojesoqniy. Ojesqab di Qotei a nunjo qunun oqas.

²² Ariya ningi Qotei aqa anjam di bole dauryoqniy. Lanja qusib olo urataib. Ningi lanja quqwab di ningi nunjo segi jejamu gisanjqab.

²³ Tamo bei a Qotei aqa anjam lanja quoqnsiq olo dauryqa urateqnu di a tamo ya jeqiloq di aqa ulatamu uneqnu dego bul.

²⁴ A ya jeqiloq di aqa ulatamu unsim olo puluosim giloqnsim aqa ulatamu unqo qaji di a olo are walyqas.

²⁵ Qotei aqa dal anjam bunuj unu. Dal anjam di bole tintin. Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam di iga egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. Tamo nanji dal anjam di geregere peleiyosib dauryoqnsib di Qotei a nanjo wau kalil boletqnsas. Ariya tamo nanji dal anjam di lanja qusib olo are walnjrqas di Qotei a nanjo wau bei boletqasai.

²⁶ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E gaigai Qotei qa loueqnum. Deqa e Kristen tamo bole.” Ariya tamo di a aqa segi medabu geregere taqatqasai di a na aqa segi jejamu gisanjqas. Deqa a Qotei qa loueqnu di a lanja loueqnu.

²⁷ Iga Kristen tamo ungasari unum deqa iga kumbra bole endeqaji yoqnqom. Iga na angro mandum nanji ti unja qobul nanji ti geregereinjroqnsim nanjo gulbe kalil qoboiyetnjrqom. Osim iga gago segi walwel taqatosim mandam endeqa kumbra jigat kalil uratekritqom. Iga kumbra deqaji yoqnqom di iga Qotei aqa namgalaq di Kristen tamo bole une saiqoji sqom.

2

Ningi na tamo kalil nanji turtnjrsib kumbra qujai enjroqniy

¹ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a rian koba ti unu. Ningi a qa nunjo areqalo singilateqnu deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi na tamo nam ti nanji areinjroqnsib olo tamo nam saiqoji nanji qoreinjroqnaib.

²⁻³ Nunjo kumbra agiende. Noro tamo bei a gara boledamu na walaosim banrin gol na gereiyo qaji di jigsim nunjo Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa nam soqtqab. Osib a geregereiyosib minjibqa awo jaram boleq di awoqas. Ariya tamo bei ingi ingi saiqoji a gara jigat branjo jigsimqa Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa nam aguq atsib minjqab, “Ni qalaq di tigelesoqne” o “Ni mandamq di awo.”

⁴ O ijo was, ningi kumbra degyeqñub di ningi areqalo uge ti sosib tamo nanği laña peginjreqñub.

⁵ O ijo was bole, ningi quiy. Tamo unğasari ingi ingi saiqoji nanği Qotei na giltñjrej deqa nanği torei a qa nanço areqalo singilateqñub. Agi Qotei a nami endegsi marej, “Tamo unğasari e qalaqalaibeqñub qaji nanği di e na taqatñjrsiy nanço Mandor Koba sqai.”

⁶ O ijo was, ningi kiyaca tamo ingi ingi saiqoji nanço ñam aguq ateqñub? Ningi are qaliy. Yai nanği na ningi ugeugeingqñsib nunço jejamuq di une ençoqñsib ningi joqoqñsib anjam pegiyo talq di tigeltñgeqñub? Ñoro tamo nanği na ningi degñgeqñub.

⁷ Tamo nanği dena Yesus aqa ñam boledamu misilñyeqñub. Ñam di agi Qotei a nunçoq di atej unu.

⁸ Mandor Koba Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqñum dego kere tamo unğasari nanği degsim gereinjroqñime.” O ijo was, ningi dal anjam di dauryosib keretqab di ningi kumbra bolequja yqab.

⁹ Ariya ningi na tamo qudei nanği areinjroqñsib olo tamo qudei nanği qoreinjreqñub di ningi une ateqñub. Deqa ningi dal anjam gotranjo qaji tamo brantonub.

¹⁰ Tamo bei a dal anjam mutu kalil dauryekritosim ariya qujai bole qujai grotqas di a dal anjam mutu kalil grotékritqo. Deqa aqa jejamuq di gulbe sqas.

¹¹ Iga qalie, Qotei a nami dal anjam endegsi marej, “Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim.” Osiqa dego marej, “Ni tamo bei qalsim moiyoaim.” Bole, ni tamo bei aqa unja jejamu ojetosaieqñum. Ariya ni tamo bei qalsim moiyoaqam di ni dal anjam gotranjo qaji tamo brantqam.

¹² Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam bunuj egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. O ijo was ningi quiy. Qotei a dal anjam deqa are qalsim iga pegigwas. Deqa ningi nunço anjam maro ti nunço kumbra ti kalil geregere taqatoqñiy.

¹³ Ningi tamo nanği qa dulqasai di une pegiyo bati qa Qotei a kamba dego ningi qa dulqasai. Ariya ningi tamo nanği qa duloqñqab di une pegiyo bati qa ningi une saiqoji sqab.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra bole babtoqñqas

¹⁴ O ijo was ningi quiy. Tamo bei a mareqñu, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqñum.” A degsi maroqñsiq ariya a kumbra bole bei yala babtosaieqñu. Laña medabu na anjam mareqñu. Deqa tamo di Qotei na oqasai.

¹⁵⁻¹⁶ Kristen was bei a gara saiqoji kiyo ingi saiqoji kiyo soqñimqa nunço ambleq di tamo bei na minjqas, “Ni lawo na gilsim gara bei osim jigsim ingi uysim menetmim soqñe.” A anjam segi laña minjqo deqa anjam dena kiyersim a aqaryaiyqas? Keresai.

¹⁷ Dego kere iga Yesus qa gago areqalo singilatqasim ariya iga kumbra bole bei babto-saieqñum di iga laña gago areqalo Yesus qa singilateqñum. Deqa iga tamo moisiq aqa jejamu laña unu dego bul sqom.

¹⁸ Tamo bei a endegsi marqas, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqñum.” Degsi marimqa e na kamba minjqai, “O was, ni kumbra bole bei babtosaieqñum. Deqa e kiyersiy qalieqai, ni bole Yesus qa ino areqalo singilateqñum? E qalieqa keresai. Ariya e Yesus qa ijo areqalo singilatqasim kumbra bole dego turtosiy yoqñqai di ni e nubsim merbqam, ‘Bole, ni ino areqalo Yesus qa bole singilateqñum.’

¹⁹ Ni mareqñum, ‘Bole, Qotei a segi qujai unu.’ Ni kere mareqñum. Mondor uge nanği dego degsib maroqñsib Qotei ulaiyeqñub.

²⁰ Ni nanari tamo. Ni mareqñum, ‘E Yesus qa ijo areqalo singilateqñum.’ Ni degsi maroqñsim ariya ni olo kumbra bole bei babtosaieqñum. Deqa ni laña medabu na mareqñum. Ni ijo anjam endi poimqa are soqñim poimeme.”

²¹ O ijo was nin̄gi quiy. Nami gago moma utru Abraham a na aqa an̄gro qujai Aisak osiq̄ Qotei atraiyqa marsiq̄ atra bijalq̄ di atej. Atnaqa Qotei a Abraham aqa kumbra di unsiqa min̄jej, “Ni degyonum deqa ni ijo n̄amgalaq̄ di tamo bole une saiq̄oji unum.”

²² Nin̄gi are qaliy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo sin̄gilatosiq̄ kumbra bole dego turtosiq̄ yej. Aqa areqalo Qotei qa sin̄gilatej qaji de ti aqa kumbra bole ti aiyeltosiq̄ dauryej. Deqa iga endegsi marqom, Abraham aqa kumbra bole dena aqa areqalo Qotei qa sin̄gilatej qaji di taqyosiq̄ tulan̄ keretej.

²³ Deqa Qotei aqa anjam bei nami nen̄gren̄yeb qaji aqa damu brantej. Anjam agiende, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo sin̄gilatej deqa Qotei na min̄jej, ‘Ni ijo n̄amgalaq̄ di tamo bole une saiq̄oji unum.’” Osiqa Abraham min̄jej, “Ni ijo was bole.”

²⁴ Deqa ijo was nin̄gi qalie, tamo nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilatosib ariya nan̄gi olo kumbra bole bei babtqasai di nan̄gi Qotei aqa n̄amgalaq̄ di tamo bole une saiq̄oji sqa keresai. Tamo nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilatoqnsib kumbra bole dego turtosib yeqnub qaji nan̄gi segi Qotei aqa n̄amgalaq̄ di tamo bole une saiq̄oji unub.

²⁵ Nin̄gi sambala uña Rahap a qa dego are qaliy. Rahap aqa kumbra bole agiende. Josua a tamo aiyel nan̄gi qar̄in̄jrnaqa Jeriko qureq̄ gilnabqa qure deqaji nan̄gi na tamo aiyel nan̄gi di ñumqa laq̄nab Rahap a nan̄gi aiyel ulit̄n̄rej. Osiqa gam bei osorn̄jrnaqa nan̄gi jeu tamo nan̄gi aleln̄rsibqa jaraiyeb. Rahap a kumbra bole di yej deqa a Qotei aqa n̄amgalaq̄ di uña bole une saiq̄oji soq̄nej.

²⁶ Iga qalie, tamo a me mondor ti sqasai di a moiqas. Dego kere tamo bei a Yesus qa aqa areqalo sin̄gilatosim ariya a olo kumbra bole babtqasai di a tamo moisiq̄ aqa jejamu lan̄a unu dego bul sqas.

3

Iga gago segi medabu geregere taqatqom

¹ O ijo was kalil, tamo quja quja segi Qotei aqa anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nan̄gi anjam palontoqnaib. Nin̄gi qalie, mondon̄ une pegiyo batiamqa Qotei na anjam palonto tamo nan̄go wau qa geregere pegin̄jr̄qas.

² Bati gaigai iga kumbra gro groyeq̄num. Ariya iga gago anjam maro qa grotqasai di iga tamo bolequja sqom. Sosimqa gago ban̄ ti sin̄ga ti jejamu ti kalil geregere taqatqom.

³ Iga hos nan̄go medabuq̄ di sil atoq̄nsim nan̄gi tit̄n̄jreq̄nam nan̄gi iga daurgeq̄nub. Iga nan̄go medabu segi ojeq̄nam nan̄go jejamu dego iga daurgeq̄nu.

⁴ Nin̄gi qobun̄ uniy. Qobun̄ a tulan̄ kobaquja. Aqa kuñi tulan̄ kiñala. Ariya jagwa koba tigelosiq̄ qobun̄ tutqa laq̄naqa qobun̄ aqa abu na kuñi ojoq̄nsiq̄ tingiteq̄naq̄ qobun̄ a dauryoq̄nsiq̄ gileq̄nu.

⁵ Dego kere gago medabu kiñala. Ariya a diq̄ koba yeq̄nu. Iga gago medabu waqtoq̄nsim gago segi ñam soqtoq̄nsim diqoq̄nsim anjam mareq̄num.

Iga qalie, n̄amyuwo yusiq̄ tulan̄ kobaqujaoq̄nsiq̄ n̄amtan̄ kalil yuelen̄eq̄nu.

⁶ Gago medabu a n̄amyuwo bul. Iga gago medabu waqtoq̄nsim dena iga kumbra uge uge yoq̄nsim gago jejamu kalil tulan̄ jigateq̄num. Mondon̄ tamo nan̄gi n̄amyuwoq̄ aisib padalq̄ab dego kere gago medabu na gago so tulan̄ ugeugeiyeq̄nu.

⁷ Nin̄gi wagme nan̄gi qa are qaliy. Wagme ti qebari ti qe ti kalil iga na taqat̄n̄jreq̄num.

⁸ Ariya iga gago medabu taqatqa keresai. Iga gago medabu na gaigai anjam uge uge marelen̄eq̄num. Amal uge na tamo nan̄gi uñin̄jroq̄nsib moiyōtn̄jreq̄nub dego kere gago medabu na iga kumbra uge ugeq̄ breigeq̄nu.

⁹ Gago kumbra agiende. Iga gago medabu waqtoq̄nsim gago Tamo Koba Abu Qotei aqa ñam soqtoq̄nsim olo puluoq̄nsim medabu qujai dena tamo un̄gasari nan̄gi misilin̄jreq̄num. Tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei na gerein̄jrsiq̄a aqa segi so boleq̄ di atej.

¹⁰ Iga kumbra uge deqaji yeqnum. Agi iga gago medabu waqtoqnsim Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo medabu qujai dena anjam uge uge mareleneqnum. O ijo was, gago kumbra di ugedamu.

¹¹ Ya jumbum qujaiq na ya bole ti ya uge ti brantqa keresai.

¹² Qura na oliv aqa gei oqa kere e? Wain sil na qura aqa gei oqa kere e? Yuwal a ya bole bulyqa kere e? Sai.

Tamo powo bole ti unub qaji nanqi kumbra bole bole yoqnebe

¹³ Nunqo ambleq di tamo qudei nanqi qalie ti powo ti unub kiyo? Sqab di nanqi nanqo segi ñam aguq atoqnsib kumbra bole bole yoqnebe. Yim tamo unqasari nanqi nanqo kumbra di unoqnsib maroqnqab, “Nanqi tamo bole.”

¹⁴ Ariya ninqi olo nunqo segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeingonim diqoqnaib. Ninqi degyqab di ninqi gisan kumbra dauryosib Qotei aqa anjam bole ugetqab.

¹⁵ Osib ninqi powo uge ti sqab. Powo deqaji lan goge na bosai. Di mandam qaji powo. Di gago areqalo namij aqa powo. Powo di Satan aqaq na beqnu.

¹⁶ Ninqi quiy. Tamo unqasari nanqi nanqo segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeinjroqnm diqoqnqab di nanqi so tulan ugeq di sosib kumbra uge uge yoqnqab.

¹⁷ Ariya tamo unqasari lan goge na powo eqnub qaji nanqi kumbra tulan bolequja yeqnub. Nanqi kumbra jigat dauryosaieqnub. Nanqi lawo na sosib tamo nanqi jinga na gereinjroqnsib nanqi qa duloqnsib kumbra bole bole osornjreqnub. Nanqi na tamo kalil nanqi turtnjroqnsib kumbra qujai enjreqnub. Nanqi laña baban na Qotei aqa kumbra dauryosaieqnub. Nanqi bole dauryeqnub.

¹⁸ Tamo deqaji nanqi lawo na sosib are qujaitoqnsib jeu turyoqnsib kumbra bole tintin babteqnub. Inqi meli branteqnu dego kere.

4

Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas

¹ O ijo was, ninqi qudei nunqo segi jejamu qa areboleboleingeqnaqa kumbra uge uge yqajqa are prugnqenu. Utru deqa ninqi qotoqnsib njirinkobaeqnub. Kumbra di nunqo jejamu miligiq di singila na waueqnu.

² Ninqi inqi inqi koba oqajqa tulan arearetngeqnaqa mamaulngqenu. Ariya ninqi inqi inqi di osaieqnub deqa ninqi qoto tigeltqnsib tamo ñumeqnub. Ninqi inqi inqi di osaieqnub di aqa utru agiende. Ninqi Qotei pailyosaieqnub deqa.

³ Ninqi qudei inqi inqi qa Qotei pailyoqnsib ariya ninqi inqi inqi di osaieqnub. Di kiyaaqa? Ninqi nunqo segi jejamu qa areboleboleingwajqa maroqnsib areqalo uge na pailyeqnub deqa.

⁴ Unja bei na aqa gumbulun uratosiq olo tamo bei ombla sambala kumbra yeqnub dego kere ninqi Qotei uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Ninqi quiy. Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas. Ninqi di qaliesai kiyo? Od, tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqa are qalqas di a Qotei jeutqas.

⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na aqa Mondor gago are miligiq di atej unu. Mondor di a iga qa tulan areareteqnu.” O ijo was, ninqi anjam di laña sa anjam edegaib.

⁶ Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu. Deqa aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo unqasari nanqo segi ñam soqteqnub qaji nanqi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo unqasari nanqo segi ñam aguq ateqnub qaji nanqi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.”

⁷ Deqa ijo was, ninqi nunqo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa sorgomq di soqniy. Sosibqa Satan gotranjoqniy. Yimqa Satan na ninqi uratngosim ulanqas.

⁸ Ningi Qotei jojomyoqñibqa a kamba dego ningi jojomñgoqñqas. O une tamo, ningi quiy. Tamo nanği nanğo ban yansoqñsib jiga koboteqñub dego kere ningi nuñgo are miligi gereiyoqñsib bulyoqñiy. Ningi areqalo aiye aiyelteqñub qaji olo nuñgo are miligiq dena jiga kalil taqal atoqñiy.

⁹ Ningi nuñgo une qa are gulbeñgoqñim akamugetoqñiy. Od, ningi nuñgo kiki uratoqñsib olo akamoqñiy. Osib nuñgo arebolebole kobotosib olo are gulbeñgoqñeme.

¹⁰ Ningi Tamo Koba aqa ñamgalaq di nuñgo segi ñam aguq atoqñiy. Ningi degyqab di a na nuñgo ñam olo soqtetñwas.

Ningi nuñgo Kristen was nanği uge qa minjraib

¹¹ O ijo was, ningi segi segi qa anjam uge maroqñnaib. Tamo bei na aqa Kristen was qudei nanği anjam uge minjrqas kiyo nanğo une qa nanği peginjrqas kiyo di a dal anjam dego uge qa marsiq pegiyqo. Ningi dal anjam pegiyeqñub di ningi dal anjam dauryqa urateqñub.

¹² Qotei a segi na dal anjam babtej deqa a na qujai iga pegigwa kere. A na qujai tamo unğasari nanği elenqa kere. A na qujai nanği padaltnjrqa kere. Ningi tamo kiyero deqa ningi na tamo unğasari nanği peginjreqñub? Di kumbra uge.

Ningi nuñgo segi ñam soqtoqñnaib

¹³ Ningi qudei endegsib mareqñub, “Bini kiyo nebe kiyo iga qure beiq gilsim dia wausau qujai sosim silali qa wauosim olo bqom.”

¹⁴ Ningi degsib mareqñub. Ariya nebe kumbra kiye nuñgoq di brantqas di ningi qalieqa keresai. Ningi ñam qurem bul sokiñalayosib koboqab.

¹⁵ Deqa ningi endegsib maroqñiy, “Tamo Koba a marimqa iga kumbra kiye yqa are qalsim yqom.”

¹⁶ Kiyayqa ningi qudei olo nuñgo segi ñam soqtoqñsib diqoqñsib laqñub? Nuñgo kumbra di uge.

¹⁷ Ni geregere are qale. Ni kumbra bole qa qalieosim ariya ni dauryqasai di ni une yonum.

5

Tamo nanği ñoro koba ti unub qaji nanği awai ugedamu oqab

¹ O ñoro tamo ningi quiy. Bunuqna gulbe kokba nuñgoq boqñqas. Ningi deqa pailoqñsib akamugetoqñiy.

² Nuñgo ñoro ti wala ti kalil ugeelenqo. Sisimbiñ na nuñgo gara kalil dego ugeugeiyqo.

³ Nuñgo gol ti silva ti di baisuwi na ugetqo. Deqa mondonñ baisuwi dena nuñgo une boleq atsim ñamyuwo bulosim nuñgo jejamu koitosim ugeugeiyqas. Ningi ñoro koba koroiyeb deqa diño bati qa ningi awai ugedamu oqab.

⁴ Ningi quiy. Nuñgo wau tamo nanği nuñgo inği meli gentoqñsib nuñgo banq di ateqñab ningi na kamba olo nanği gisanjroqñsib awai oto nuñgo segi qa getentoqñsib oto segi nanği enjreqñub. Deqa nanği maoqñsib endegsib Qotei pailyeqñub, “O Tamo Koba, nanği iga kumbra uge degsib egeqñub.” Yeqnaqa Qotei siñgila koba ti unu qaji a nanğo pailyo di queqñu. Deqa mondonñ a na ningi awai uge enğwas.

⁵ O ñoro tamo, ningi gara bole bole jugoqñsib nuñgo segi jejamu qa areboleboleñgeqñnaqa inği koba uyeqñub. Deqa mondonñ Qotei na ningi luñğwas. Kaja nanğoj jamu diq diqeqñnaq nanğoj mandor nanği na ñumeqñub dego kere Qotei na ningi luñğwas.

⁶ Nuñgo kumbra uge bei agiende. Ningi na kumbra bole yo qaji tamo nanğoj jejamuq di une qametñjroqñsib ñumeqñub. Ariya nanği na kamba olo ningi gotrañgosaieqñub.

Ningi gulbe qoboiyoqñsib Tamo Koba a olo bqajqa tarinjoqñiy

⁷ Deqa ijo was, ningi nuñgo are miligi siñgilatoqñsib gulbe qoboiyoqñsib Tamo Koba a olo bqajqa tarinjoqñiy. Ningi asgiñgaiq. Ningi wau lanja nanği bul soqñiy. Ningi qalie, wau

lanja nanġi asġinjrosaieqnu. Nanġi inġi yagoqnsib awa qa tariņeqnub. Awa beqnaqa inġi melieqnaqa nanġi inġi meli di oqnsib uyeqnu.

⁸ Dego kere ninġi nunġo are miligi sinġilatoqnsib gulbe qoboioqnsib tariņoqniy. Tamo Koba a bqajqa bati jojomqo deqa ninġi degyoqniy.

⁹ O ijo was, ninġi Qotei aqa tamo unġasari qudei nanġi qa niriņoqnsib yomuqnaib. Qotei a nunġo une di unsim ninġi pegiņgo uge. Ninġi quiy. Une Pegiyo Tamo aġi bqa jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.

¹⁰ O ijo was, ninġi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi qa are qaliy. Nanġi nami Tamo Koba aqa ñam na anjam palontoqneq deqa jeu tamo nanġi na nanġi ugeugeinjqoneq. Ariya nanġi Qotei aqa anjam marqa ulaosaiqneq. Nanġi nanġo are miligi sinġilatoqnsib jaqatiņ qnsib gulbe di qoboioqneq.

¹¹ Ninġi quiy. Iga endegsi mareqnum, “Tamo unġasari gulbe qoboioqnsib sinġila na tigelejunub qaji nanġi Qotei na taqatnjreqnu. Deqa nanġi areboleboleinjqoneq.” Ninġi Jop aqa kumbra qa nami queq. Jop a sinġila na tigelosiqqa gulbe kobaquja qoboioqneq. Ninġi qalie, bunuqna Tamo Koba a na Jop olo boletej. Od, iga qalieonum, Tamo Koba a gaigai iga qa duloqnsiqqa iga qa are boleiyeqnu.

Ninġi anjam bei marqa osibqa inġi bei na sinġilataib

¹² O ijo was kalil, e anjam kobaquja bei unu. Anjam aġiende. Ninġi anjam bei marqa osibqa inġi bei na sinġilataib. Ninġi lan qure aqa ñam na anjam sinġilataib. Ninġi mandam aqa ñam na anjam sinġilataib. Ninġi od qa segi mariy. Ninġi said qa segi mariy. Ninġi degyqab di Qotei na ninġi awai uge bei enġwasai.

Tamo nanġi kumbra bole bole yeqnuq qaji nanġo pailyo sinġila koba

¹³ Nunġo ambleq di tamo qudei nanġi jaqatiņ eqnub kiyo? Degamqa ninġi na minjribqa nanġi nanġo jaqatiņ deqa Qotei pailyoqnebe. Nunġo ambleq di tamo qudei nanġi areboleboleinjqoneq kiyo? Degamqa ninġi na minjribqa nanġi Qotei qa louoqnsib aqa ñam soqtoqnebe.

¹⁴ Nunġo ambleq di tamo qudei nanġi mainjqoneq kiyo? Degamqa ninġi na minjribqa nanġi Kristen gate nanġi metnjrib bosib Tamo Koba aqa ñam na nanġo gateq di ban atetnjrsib goren bilentosib nanġi qa pailyebe.

¹⁵ Nanġi Tamo Koba a qa nanġo areqalo sinġilatosib pailyqab di a na tamo mainjqoneq qaji nanġi olo tigeltjqoneq. Osim nanġi une yoqneq degamqa a na nanġo une kalil dego kobotetjqoneq.

¹⁶ Deqa ijo was, ninġi nunġo segi segi une palontoqnsib Kristen was nanġi ubtosib minjqoneq. Osib ninġi segi segi qa Qotei pailyoqniy. Yim a na ninġi boletjqoneq. Tamo nanġi kumbra bole bole yeqnuq qaji nanġo pailyo di sinġila koba. Deqa nanġi pailyeqnab Qotei a quoqnsiqqa nanġo anjam dauryeqnu.

¹⁷ Ninġi Elaija qa are qaliy. A iga bul mandam tamo. Ariya a endegsi pailyoqneq, “O Qotei, ni na lanġ getentimqa awa bqasai.” A degsi pailyeqnaqa Qotei na lanġ getentonaqa awa bosai. Degsi sonaq wausau qalub bei oto koboej.

¹⁸ Onaqa Elaija a olo pailyonaqa lanġ waqonaqa awa bej. Bosiq inġi inġi kalil melieleņej.

Kristen was bei a gam bole uratqas di iga na aqaryaiymqa a olo Qotei aqa areq bqas

¹⁹ O ijo was ninġi quiy. Kristen was bei a Qotei aqa anjam bole dauryqa uratimqa tamo bei na a olo are bulyetqas di tamo dena aqa was kumbra bolequja yqo.

²⁰ Ninġi endegsib qalieoiy. Kristen was bei a une ti soqnim tamo bei na aqaryaiymqa a gam uge di uratqas di tamo dena aqa was aqa qunuņ moiyo sawaq dena oqo. Deqa was di a moiqasai. Qotei na aqa une gargekoba kobotetqas.

1 PITA

¹ E Pita. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Ningi nungo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub. Ningi Pontus sawa ti Galesia sawa ti Kapadosia sawa ti Esia sawa ti Bitinia sawa ti di unub. E anjam endi nenngrenyosim nungoq qarınyonum.

² Tulañ nami Abu Qotei a ningi qa qalieosiq gıltngej. A degyej. Di kiyaja? Aqa Mondor na ningi aqa segi kumbra boleq di atımqa ningi Yesus Kristus aqa anjam dauryqajqa deqa. Yım aqa leñ aiyej qaji dena ningi yansıgwajqa deqa. O ijo was, Qotei a ningi qa are tulañ boleiyımqa ningi geregere lawo na soqniy.

Qotei a nambile boledamu lañ goge dia iga gereiyetgej unu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Qotei a iga qa tulañ dulosisqa nambile bunuj egej. A na Yesus Kristus subq na tigeltej gam dena iga nambile bunuj egej. Nambile bunuj dena iga sıngilateqnu deqa iga inđi bole bole Qotei na mondoñ egwas qaji deqa tarınqonsim unum.

⁴ Inđi bole bole di ugeqa keresai. A koboqa keresai dego. Qotei na lañ goge dia ningi gereiyetgej unu.

⁵ Ningi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnu deqa Qotei aqa sıngila kobaquja na ningi taqatnjejunu. Deqa diño batiamqa Qotei na ningi torei elenqas. Kumbra di brantim ningi unqab.

⁶ Qotei na ningi degsim elenqas deqa ningi tulañ areboleboleıngeqnu. Gulbe utru segi segi na ningi jaqatın engeqnu di unqum. Sokiñala gulbe di olo koboqas.

⁷ Gulbe deqaji nungoq boqnimqa ningi nungo areqalo Yesus qa bole sıngilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a unqas. Yımqa mondoñ diño batiamqa Yesus Kristus a brantosim a ningi qa tulañ areboleboleiyım ningi bıınıgosim ñam koba engwas. Iga qalie, gol a inđi tulañ boledamu. Tamo nañgi nıamyuwo na gol koitoqnsib dena qalieeqnub, gol di bole kiyo sai kiyo. Dego kere nungo areqalo Yesus qa sıngilateqnu qaji di tulañ bolequja. Nungo areqalo dena gol agi ugeosim koboqas qaji di tulañ bunyejunu.

⁸ Nami ningi Yesus unosaioqneb. Bini dego ningi a unosaieqnu. Ariya ningi a tulañ qalaqalaiyoqnsib a qa nungo areqalo sıngilatoqnsib a qa tulañ areboleboleıngeqnu. Nungo arebolebole dena mandam qaji arebolebole kalil tulañ bunyejunu. Nungo arebolebole di aqa utru iga na dauryosim ubtqa keresai.

⁹ Ningi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnu deqa Qotei na ningi elenqas.

¹⁰ Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nañgi nami maroqneb. Nango anjam di aqa utru nañgi qalieqa osib deqa geregere nıamoqnsib wauoqneb.

¹¹ Kristus aqa Mondor a nango are miligiq di sosıqa nango medabuq na anjam endegsi babtosiq maroqnej, “Bunuqna Kristus a jaqatın osim moısım olo subq na tigelosım lañ qureq oqsim dia a ñam koba ti sqas.” Qotei aqa medabu o qaji tamo nañgi endegsib nenemoqneb, “Kristus a bati gembu bqas? Kumbra kiye namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas?”

¹² Onaqa Qotei na kamba nañgi endegsi minjrej, “Anjam ningi mareqnu qaji di aqa damu nungo bati qa brantqasai. A bunuqna brantqas.” O ijo was, Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nañgi nami maroqneb. Onaqa bunuqna a na aqa Mondor Bole qarınyoñaqa lañ goge na aısıq Qotei aqa anjam maro tamo nañgi sıngilatnıroqnej. Yeqnaqa nañgi Kristus aqa anjam bole plaltoqnsib ningi merngoqneb. Anjam bole di aqa utru Qotei aqa lañ anđro nañgi geregere qalieqajqa are koba unu.

Qotei na iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa osiq metgej

¹³ Deqa ningi nungo walwel geregere taqatqajqa are qaloqniy. Osib mondon Yesus Kristus a olo lan qureq na brantosim ningi qa are boleiyqajqa deqa tariñoqnsib soqniy.

¹⁴ Sosib ningi angro du du bulosib Qotei aqa anjam geregere qusib dauryoqniy. Nami ningi Qotei qaliesai deqa ningi nungo areqalo uge uge dauryoqneb. Ariya bini ningi kumbra di olo dauryaib. Uratiy.

¹⁵ Qotei a gaigai aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Utru deqa Qotei na ningi metnjej.

¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ningi ijo kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Di kiyaaqa? E dego ijo segi kumbra boleq di sosim dauryeqnum.”

Kristus aqa leñ aiyej qaji dena Qotei na iga awaigej

¹⁷ Ningi Qotei endegsib meteqnub, “O gago Abu.” Qotei aqa namgalaq di tamo ungasari kalil nanqi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanngo une qa peginjreqnu. A nanngo segi segi wau unoqnsiq dena nanqi peginjreqnu. Deqa ningi endegsib maroqniy, “Mandam endia gago qure utru sosai.” Degsib maroqnsib Qotei qa ulaoqnsib aqa sorgomq di geregere soqniy.

¹⁸ Ningi qalie, nami ningi nungo moma nanngo kumbra uge uge dauryoqnsib soqneb. Sonabqa Qotei na olo nungo uneq na ningi awaingej. Mandam qa ñoro ti gol ti silva ti koboqas qaji dena Qotei na ningi awaingosai.

¹⁹ Kristus aqa leñ aiyej qaji dena ningi awaingej. Kristus aqa leñ di tulan bolequja. Kaja du du nami Qotei atraiyoqneb qaji nanngo jejamuq di yu bei saiqoji. Dego kere Kristus aqa jejamuq di une bei saiqoji.

²⁰ Tulan nami Qotei a mandam atosaisosiq a Kristus qa qalieosiq giltej. Ariya bini diño bati jomqo deqa Qotei a ningi qa osiqqa Kristus qarinyonaq bej.

²¹ Bosiq ningi aqaryaingej deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib unub. Kristus agi moinaqa Qotei na olo subq na tigeltosiq metonaqa a lan qureq oqsic dia ñam kobaquja ej. Utru deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib a qa tariñoqnsib unub.

Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom

²² Ningi anjam bole dauryosib nungo qunun yansobuleb. Utru deqa ningi na nungo Kristen was nanqi bole qalaqalainreqnub. Ariya kumbra di ningi olo torei singilatosib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib soqniy.

²³ Ningi ingi meli bulosib nambile bunuj eb. Ingi meli ugeqas qaji dena ningi nambile osai. Ingi meli gaigai sqas qaji dena ningi nambile eb. Ingi meli di Qotei aqa anjam. Anjam di nambile ti. A gaigai sqas.

²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari nanqi mandamq endi bati olekoba sqasai. Ñin a gaigai kangraneqnaqa balamtamo aqa so a sokiñalayoqnsiq uloneqnu dego kere tamo ungasari nanqi urur koboqab. Nanngo ñam balamtamo aqa so bulosim ulonqas.

²⁵ Ariya Tamo Koba aqa anjam a bati gaigai sqas.” O ijo was, anjam bole di agi Yesus aqa anjam maro tamo nanqi palontoqnsib ningi merngoqneb.

2

Yesus a tal ai bul

¹ Ningi nambile bunuj eb deqa ningi kumbra uge kalil uratiy. Gisan anjam ti maqu kumbra ti are uge ti yomu anjam ti kalil di ningi torei uratekritiy.

² Iga qalie, angro mom nanqi mungum qaq uyqajqa qarnjreqnu. Dego kere ningi mungum qaq bolequja Qotei aqaq na beqnu qaji di oqajqa are qaloqniy. Mungum qaq di Qotei aqa anjam. A jiga bei saiqoji. Mungum qaq dena nungo qunun aqaryaiyimqa ningi tulan boleosib singilqab. Yim Qotei na ningi elenqas.

³ Tamo Koba a na ningi kumbra bole engeqnu. Aqa kumbra di ningi uyo oneiyuqnsib mareqnu, “Bole.”

⁴ Tamo Koba a tal ai bul singila na tigelejunu. Tal ai di nambile unu. Ningi tal ai deq boiy. Tal ai di tamo qudei na unsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Ariya Qotei na olo tal ai di giltosiqqa marej, “Tal ai di tulan bolequja.”

⁵ Ningi dego tal ai bul nambile unub. Qotei aqa Mondor na ningi aqa segi tal sqa marsiqqa ningi gereingeqnu. Deqa ningi Qotei aqa atra tamo bolequja sosib Yesus Kristus aqa ñam na nungo segi jejamu Qotei atraiyoqnsib a ningi qa tulan arearetoqncas.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ningi quiy. E na tal ai qujai giltosim tal singilatqajqa deqa tumaq di tigelttem unu. Tal ai di tulan bolequja. A singila koba. E na Saion manaq di tigelttem unu. Deqa tamo nanngi tal ai di osib nanngo areqaloq di singilatqab di nanngi jemainjrqsai.”

⁷ O ijo was, tal ai tuma qaji di agi Kristus. Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateqnu deqa ningi mareqnu, “Tal ai di tulan bolequja.” Ariya tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatosaieqnu qaji nanngi tal ai di uge qa mareqnu. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“Tal gereiyo qaji tamo nanngi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigelttej unu.”

⁸ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nengrenyeb, “Tamo qudei nanngi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnu.” O ijo was, tamo nanngi di Qotei aqa anjam gotranyeqnu. Utru deqa nanngi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnu. Qotei a nami marej, “Nanngi tulan padalqab.”

⁹ Ariya Qotei na ningi giltngkej deqa ningi aqa atra tamo sosib a ombla mandor kokba tigelonub. Tigelosib ningi aqa segi kumbra boleq di sosib dauryeqnu. Ningi aqa segi tamo ungasari tintin unub. A na ningi giltngkej deqa ningi aqa so bole kalil ubtekritoqnsib mare mare laqnu. Nami ningi ambruq di soqneb deqa Qotei na ningi metngonaqa ningi ambru uratosib suwanq beleneb. Suwanq di tulan bolequja.

¹⁰ Nami ningi tamo ungasari lanaj soqneb. Ariya bini ningi Qotei aqa segi tamo ungasari unub. Nami Qotei a ningi qa are boleiyosaiqnej. Ariya bini a ningi qa are boleiyeqnu.

Iga Qotei aqa wau tamo bole sqom

¹¹ O ijo was bole, ningi mandamq endi yaun tamo bulosib unub deqa e ningi endegsi merngwai. Nungo areqalo namij ti nungo qunun ti ombla qoteqnu. Deqa ningi nungo areqalo namij torei qoreiyiy.

¹² Bini ningi sawa bei bei qaji nanngo ambleq di unub. Deqa ningi nanngo njanjalaq di kumbra bole bole dauryoqniy. Dauryoqnsib nanngi nungo kumbra di unoqncab. Unoqnsib nanngo yomu anjam ningi qa mareqnu qaji di nanngi uratosib mondon une pegiyo bati qa nanngi Qotei aqa ñam soqtoqncab.

¹³ O ijo was, ningi Tamo Koba a qa are qaloqnsib sawa taqato qaji tamo nanngi ti mandor kokba ti nanngo anjam dauryoqniy.

¹⁴ Osib tamo gate nanngo anjam dego dauryoqniy. Tamo gate nanngi di agi mandor kokba nanngi na qarinjreqnab giloqnsib tamo ungasari kumbra uge uge yeqnu qaji nanngi kamba awai uge enjreqnu. Osib tamo ungasari kumbra bole bole yeqnu qaji nanngo ñam soqtetnjreqnu.

¹⁵ Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole bole yoqnsibqa nanari tamo agi ningi yomuingeqnu qaji nanngi nungo kumbra di unsibqa nanngo anjam uge di olo uratosib mequmesqab.

¹⁶ Bole, ningi tamo bei aqa sorgomq di sosai. Ningi deqa are qaloqnsib walweloqniy. Ariya ningi endegsib are qalaib, “Iga tamo bei aqa sorgomq di sosai deqa unqum, iga kumbra uge uge yoqncqom.” Ningi deqnsib are qalaib. Ningi Qotei aqa kanqal tamo bul unub deqa ningi aqa sorgomq di soqniy.

¹⁷ Ningi tamo ungasari kalil nanngi kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nunngo Kristen was nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi Qotei ulaiyoqniy. Ningi mandor kokba nanngo ñam soqtetnjroqniy.

Iga Kristus aqa kumbra dauryoqnsim jaqatinj qoboioqniqom

¹⁸ O kanjal tamo, ningi nunngo wau qa gate nanngo sorgomq di sosibqa nanngo anjam dauryoqniy. Wau qa gate bole nanngo anjam segi dauryoqnaib. Wau qa gate uge nanngo anjam dego dauryoqniy.

¹⁹ Ningi Qotei qa are qalsib wau bole yib nunngo wau qa gate nanngi lanja jaqatinj enjwab di unngum. Ningi jaqatinj di qoboioqniy. Yimqa Qotei a nunngo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas.

²⁰ Ariya ningi wau uge yib nunngo wau qa gate nanngi deqa lungib ningi jaqatinj qoboioqniq di Qotei a ningi awai bole enjwasai. Ningi wau bole yib nunngo wau qa gate nanngi na lungib ningi jaqatinj qoboioqniq di Qotei a nunngo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas.

²¹ Kristus a dego ningi aqaryainjwa osiqa jaqatinj qoboioqniq moiyej. Aqa kumbra di a na ningi osornjeq deqa ningi kamba aqa kumbra di dauryosib jaqatinj oqnsib soqniy. Qotei a ningi degyqa osiqa metnjej.

²² Kristus a une bei yosaijoqnej. Aqa medabu na gisanj anjam bei dego marosaijoqnej.

²³ Jeu tamo nanngi na a misilinjoqnsib anjam uge uge minjeqnaib a deqa kamba anjam uge bei nanngi minjrosaijoqnej. Nanngi a jaqatinj koba yeqnaib a deqa olo nanngi jaqatinj enjrqajqa marosaijoqnej. A aqa segi jejamu osiqa Qotei aqa banq di uratej. Qotei agi iga gegerere pegigeqnu qaji.

²⁴ Kristus a gago une kalil qoboioqniq aqa segi jejamuq di gago une atsiqa a namburbasq di iga qa gainej. Iga moyobulosim olo nambile sosim une aqa kumbra uratosim kumbra bole yoqnaib deqa osiqa namburbasq di iga qa gainej. Jeu tamo nanngi na Yesus qalougetosib jaqatinj koba yeb. Aqa jaqatinj dena a na iga olo boletgej.

²⁵ Nami ningi kaja bul sosibqa nunngo segi areqalo na aleloqnsib laqneq. Ariya bunuqna ningi Mandor Yesus aqa areq beb deqa a na nunngo qununj gegerere taqatejunu.

3

Tamo unja wo nanngi kumbra bole yoqnebe

¹ O ungasari, ningi nunngo gumbulun nanngo sorgomq di soqniy. Nunngo gumbulun qudei nanngi Qotei aqa anjam dauryosaiabqa di unngum, ningi mequmesosib nanngo namgalaq di kumbra bole bole yoqniy. Yibqa nanngi unsib dena nanngi are bulyqab.

² Ningi deqsib kumbra bole na walwelosib nanngo sorgomq di soqniq nanngi unsib marqab, ningi ungasari bole.

³ Ningi nunngo jejamu walatqajqa are prunjoqnaib. Ningi nunngo gate pranjoqnsib wala bole bole gateq di jugoqnaib. Osib kolilei na nunngo jejamu walatoqnaib. Gara wala ti dego jugoqnaib. Ingi ingi di lanja jejamu qa wala.

⁴ Ningi nunngo are miligi walatqab di bolequja. Are miligi aqa wala agiende. Ningi are bole na sosibqa tamo ungasari kalil nanngi lawo na gereinjroqniy. Are miligi aqa wala di Qotei aqa namgalaq di tulan boledamu. Wala di ugeqa keresai.

⁵ Agi Qotei aqa ungasari nami soqneq qaji nanngi nanngo are miligi deqsib walatoqneq. Osib Qotei aqa kumbra boleq di sosib a qa tarijoqnsib nanngo gumbulun nanngo sorgomq di soqneq.

⁶ Ningi Sara uniy. A na aqa tamo Abraham aqa anjam dauryoqnsiqa minjoqnej, “Ni ijo tamo koba.” Deqa ungasari, ningi Sara aqa kumbra di dauryosib kumbra bole yoqniy. Ningi ulaaib. Ningi kumbra bole yoqnaib di ningi Sara aqa angro tinjinj sqab.

⁷ O tamo, ningi dego areqalo bole dauryosib nungo njaun nanngi koba na geregere soqniy. Nungo njaun nanngi tamo sai. Nanngi unja. Nanngo jejamu singila sai. Deqa ningi lawo na nanngi kumbra bole bole osornjroqniy. Ningi qalie, nungo njaun nanngi ningi ti koba na nambile gaigai sqab. Deqa ningi nungo njaun nanngi geregereinjroqniy. Ningi kumbra degyqab di inngi bei na nungo pailyo getentqa keresai. Qotei a nungo pailyo quoqnqas.

Ningi gaigai kumbra bole yoqniy

⁸ Ariya e na ijo anjam endi kobotqa osiy ningi endegsi mernngwai. Ningi kalil koba na geregere are qujaitoqnsib tamo ungasari kalil nanngi qa duloqniy. Osib ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib Kristen was nanngi qa are boleinggoqnm nungo segi ñam aguq atoqniy.

⁹ Tamo qudei na ningi kumbra uge engibqa ningi kamba olo nanngi kumbra uge enjraib. Tamo qudei na ningi anjam uge mernngibqa ningi kamba olo nanngi anjam uge minjraib. Ningi nanngi qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na nanngi boletnjrime.” Qotei a ningi degyqa osiqa metnjej. Deqa ningi degyibqa Qotei a kamba ningi boletnjgoqnqas.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo bei a so bole sqa marsimqa a anjam uge bei maroqnaiq.

A gisan anjam dego maroqnaiq.

¹¹ A kumbra uge kalil torei qoreiyosim kumbra bole segi yoqneme.

Osim tamo ungasari kalil nanngi koba na lawo sqajqa singilaoqneme.

¹² Tamo ungasari nanngi kumbra bole deqaji yoqnqab di Tamo Koba a na nanngi geregere taqatnjroqnqas.

Osim nanngo pailyo dego quetnjroqnqas.

Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi Tamo Koba a na olo qoreinjroqnqas.”

Iga kumbra bole bole yimqa jeu tamo nanngi na iga jaqatin egwab

¹³ O ijo was, ningi kumbra bole bole yqajqa singilaoqnqab di tamo yai na ningi olo ugeugeingwas?

¹⁴ Bole, ningi kumbra bole bole yibqa tamo qudei na ningi jaqatin engwab. Di unngum. Ningi deqa areboleboleingem. Tamo nanngi dena ningi ula engeqnub. Ariya ningi nanngi ulainjraib. Osib are gulbeingaiq.

¹⁵ Ningi nungo are miligiq di Tamo Koba Kristus atsib soqniy. Soqnibqa tamo qudei na ningi endegsib nenemngwab, “Ningi inngi bole kiye qa tariñoqnsib deqa areboleboleingeqnu?” Degsib nenemngibqa ningi na kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy.

¹⁶ Ariya ningi anjam singila na nanngi minjraib. Ningi Qotei ulaiyoqnsib lawo na nanngi anjam minjroqniy. Osib ningi gaigai Qotei aqa nãmgalaq di une saiqoji sosib Kristus aqa ñam na kumbra bole bole yoqniy. Yoqnib jeu tamo agi ningi misilingeqnub qaji nanngi nungo kumbra di unsib jemainjrqas.

¹⁷ Deqa iga kumbra bole bole yoqnqom. Yoqnm Qotei a marim tamo qudei na iga jaqatin egoqnqab di kere. Ariya iga kumbra uge uge yimqa tamo qudei na iga jaqatin egwab di uge. Iga degyqasai.

Kristus a iga qa moisiq olo subq na tigelej

¹⁸ Ningi Kristus qa are qaloqniy. Kristus a une saiqoji sosiqa a une tamo nanngo padalo sawa osiq nanngo une qa moiyej. O ijo was, Kristus na ningi joqsim Qotei aqaq oqwajqa deqa osiq ningi qa moiyej. A bati qujai qa moiyej deqa a olo moiqa keresai. A tamo bulyosiqa mandamq endi sonaqa jeu tamo nanngi na a qalnab moiyej. Moisiq olo subq na tigelosiqa a mondor ti soqnej.

¹⁹ Sosiqa moiyo sawaq aisiq dia mondor uge uge nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

²⁰ Noa aqa bati qa mondor nanği di Qotei aqa anjam gotranjoqneb. Bati deqa tamo ungasari nanžo kumbra uge tulaŋ kobaoqnej. Ariya Qotei a nanžo une qa urur kambat-njrosaiognej. A tariŋosiq sokobaiyonaqa Noa a qobuŋ kobaquja gereiyej. Gereiyosiq koboonaqa tamo ungasari 8 segi qobuŋ gogetosib sonabqa awa koba bosiq ya tulaŋ koba dej. Tamo ungasari 8 nanği di Qotei na elenej deqa nanği bole soqneb.

²¹ Ya di yawo anjam bul. Qotei na nanği yaq dena elenej dego kere niŋgi ya na yanso onabqa Qotei a niŋgi elenej. Ya dena Qotei a nuŋgo jejamu qaji jiga yansetŋgosai. Niŋgi yanso osib Qotei pailyonab a nuŋgo pailyo di qusiq a nuŋgo are miligi qaji jiga yansetŋgej. Qotei a Yesus Kristus olo subq na tigeltej gam dena a na niŋgi elenej.

²² Kristus a laŋ qureq oqej deqa bini a Qotei aqa baŋ woq di awejunu. Deqa laŋ angro nanği ti laŋ qaji mondor kokba ti laŋ qaji siŋgila ti kalil nanği Kristus aqa sorgomq di unub.

4

Iga gago areqalo namij uratqom

¹ Kristus na aqa segi jejamu osiq jaqatiŋ koba qoboyosiq moiyej. Dego kere niŋgi Kristus aqa kumbra di siŋgila na dauryosib nuŋgo segi jejamu osib jaqatiŋ qoboyeso-qniy. Niŋgi degyiy. Di kiyaaqa? Tamo bei na aqa segi jejamu osim jaqatiŋ qoboyqas di a une uratqas.

² Osim a Qotei aqa areqalo segi dauryoqnqas. A aqa jejamu qa areqalo namij olo dauryqasai.

³ Niŋgi qalie, sawa bei bei qaji nanği kumbra uge uge yqajqa tulaŋ arearetnjreqnu. Nami niŋgi dego nuŋgo areqalo namij na walweloqnsib kumbra uge uge yoqneb. Sawa bei bei qaji nanžo kumbra agiende. Nanği sambala kumbra yqajqa are prugnjqreqnu. Qolo jigeeqnaqa nanği ya uge uyoqnsib alaŋkobaoqnsibqa nanarioqnsib laqnu. Osib Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsib gisaŋ qotei nanği bininjreqnub.

⁴ Nami niŋgi nanği daurnjrsib koba na kumbra uge uge deqaji yoqneb. Ariya bini niŋgi kumbra di urateqnu deqa nanği na niŋgi nuŋgoqnsib tulaŋ prugoqnsib niŋgi misiliŋgeqnu.

⁵ Mondon sawa bei bei qaji nanği di Qotei aqa ulatamuq di tigelosib nanžo une kalil bantosib minjib a quqwas. Bati deqa Qotei na tamo ŋambile so qaji nanği ti tamo moreŋo qaji nanği ti peginjrqas.

⁶ Utru deqa Kristus a nami tamo moreŋo qaji nanği aqa anjam bole palontosiq minjqreqnej. Tamo nanği di jejamu ti sonab Qotei na nanği peginjrej. Ariya mondon nanği olo ŋambile osib Qotei bulosib mondor ti sqab.

Qotei a niŋgi wau segi segi engej

⁷ Mandam ti iŋgi iŋgi kalil ti koboqajqa bati jojomqo. Deqa niŋgi areqalo bole ti sosib nuŋgo kumbra kalil geregere taqatoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi Qotei pailyqa oqnsib geregere pailyoqnqab.

⁸ E anjam kobaquja bei dego niŋgi endegsi merngit quiy. Niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra dena une gargekoba kabutejunu.

⁹ Deqa Kristen was nanği nuŋgo talq boqniqqa niŋgi nanği oqnsib geregereinjroqniy. Niŋgi nanği aqaryainjqajqa asgiŋgaiq.

¹⁰ Qotei a niŋgi kalil qa are boleiyosiq wau segi segi engej. Deqa niŋgi aqa wau tamo bolequja sosibqa aqa tamo ungasari nanği qa wauoqnsib aqaryainjqroqniy.

¹¹ Niŋgi qudei anjam palontqa wau osibqa Qotei aqa anjam geregere palontqniy. Niŋgi qudei tamo ungasari nanği aqaryainjqra wau osibqa Qotei na siŋgila enqimqa siŋgila dena wauoqniy. Amqa wau kalil nanği yeqnu qaji di tamo ungasari nanği na unoqnsib Yesus Kristus aqa ŋam na Qotei binjyoqnqab. Yesus Kristus a bati gaigai ŋam koba ti siŋgila ti sqas. Bole.

Kristus a jaqatin qoboijey dego kere iga jaqatin qoboieqnum

¹² O ijo was bole, gulbe ugedamu namyuwo bulosiq nungoq beqnu. Ningi deqa tulan prugosib endegsib are qalaib, “Gulbe deqaji nami gagoq di brantosaiqnej.” Ningi degsib are qalaib. Ningi nungo areqalo Kristus qa bole singilateqnum kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiq deqa gulbe qarinyeqnaqa nungoq beqnu.

¹³ Kristus a nami jaqatin qoboijey dego kere ningi jaqatin qoboieqnum. Ningi deqa areboleboleingim soqniy. Yimqa mondon Kristus a rian koba ti brantimqa bati deqa ningi olo tulan areboleboleingim sqab.

¹⁴ Ningi Kristus aqa ñam ojejunub deqa tamo qudei na ningi misilingwab di unqum. Ningi deqa areboleboleingem. Ningi qalie, Qotei aqa Mondor rian ti unu qaji a na ningi beterngejunu.

¹⁵ Ariya ningi tamo ñumibqa kiyo, ingi bajinibqa kiyo, tamo nangi ugeugeinjribqa kiyo, tamo bei aqa wau ugetibqa kiyo tamo qudei na unsib deqa jaqatin engwab di kere engwab. Deqa ijo was, ningi kumbra uge di yaib.

¹⁶ Ningi ñam Kristen ojesoqniy tamo qudei na ñam deqa jaqatin engwab di kere. Ningi deqa jemainqaiq. Ningi tulan areboleboleingim Qotei aqa ñam soqtoqniy.

¹⁷ Une pegiyo bati jojomqo deqa Qotei a namoqna aqa segi tamo unqasari nangi peginjras. Deqa iga qalieonum, tamo unqasari Qotei aqa anjam bole gotranieqnum qaji nangi a na peginjrsim awai tulan ugedamu enjras.

¹⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “Qotei na tamo unqasari kumbra bole bole yeqnum qaji nangi elenqajqa bangi koba. Deqa iga qalieonum, tamo unqasari Qotei qoreiyosib une yeqnum qaji nangi a na elenqajqa olo tulan bangi koba.”

¹⁹ Deqa ijo was, Qotei a are soqniy ningi qudei jaqatin oqab di kere. Ningi nungo segi jejamu osib Qotei aqa banq di uratosib kumbra bole bole yoqniy. Qotei a gago Abu. A segi na iga gereijej deqa a bati gaigai iga taqatgesqas.

5

Kristen gate nangi na Qotei aqa tamo unqasari nangi geregere taqatnjroqnebe

¹ O Kristen gate kalil, e ningi anjam endegsi merngwai. E dego gate. Kristus a jaqatin osiq moinaqa e ijo segi namdamu na unem. Mondon a olo rian koba ti brantimqa bati deqa Qotei na lan goge qaji ingi bole bole ningi e ti egwas. Deqa Kristen gate, ningi wau endegyiy.

² Ningi Qotei aqa tamo unqasari nangi geregere taqatnjriy. Nangi kaja bul unub deqa Qotei na nangi joqsiqa nungo banq di atej. Qotei na ningi wau di engej deqa ningi are bole na wauoqniy. Tamo qudei na ningi singila na waingibqa ningi deqa wau di ojaib. Ningi silali qa osib wau di ojaib.

³ Ningi nungo segi ñam soqtosib Qotei aqa tamo unqasari nangi njirin na taqatnjraib. Qotei na nangi joqsiqa nungo banq di atej deqa ningi kumbra bole na ti lawo na ti nangi taqatnjriy. Yimqa nangi nungo kumbra di unsib ningi daurngwab.

⁴ Ningi kumbra degyibqa mondon kaja nanqo Mandor Koba a lan qureq na brantimqa bati deqa ningi awai tulan boledamu oqab. Awai di ugeqa keresai. Gaigai sqas.

Iga gago segi walwel geregere taqatqom

⁵ O angro wala, ningi Kristen gate nanqo sorgomq di soqniy. O ijo was kalil, ningi nungo segi ñam aguq atoqniy. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “Tamo unqasari nanqo segi ñam soqteqnum qaji nangi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo unqasari nanqo segi ñam aguq ateqnum qaji nangi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.”

⁶ Deqa ningi nungo segi ñam aguq atoqnsib Qotei singila ti unu qaji aqa sorgomq di soqniy. Yimqa bati kereamqa a na nungo ñam olo soqtetngwas.

⁷ Qotei a gaigai ningi qa are koba qaleqnu. Deqa ningi na nungo gulbe kalil oqnsib Qotei aqa banq di uratoqniy.

⁸ Ningi nungo segi walwel geregere taqatosib nam atoqnsib soqniy. Laion nanngi tulan lelenoqnsib tamo nunoqnsib uyeqnu dego kere nungo jeu tamo Satan a gaigai tamo ungasari nanngi padaltnjrqajqa namoqnsiq laqnu. ⁹ Deqa ningi Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib Satan gotranjoqniy. Ningi qalie, ningi jaqatin eqnub dego kere Qotei aqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi deqsib jaqatin eqnub.

¹⁰ Qotei a iga qa are boleiyqajqa utru. A Kristus Yesus aqa nam na ningi metnjej deqa mondon ningi Kristus ombla aqa rian ti so bole gaigai sqab. Deqa ningi mandamq endi sokiñala jaqatin oqnsib koboamqa Qotei na ningi olo boletngosim singilatngimqa ningi gaigai singila na tigelesqab.

¹¹ Qotei a bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

Anjam mutu qudei

¹² Anjam truquyala endi Sailas na e aqaryaibosiq nengrenyosiq nungoq qarinyo. E qalieonum, Sailas a gago Kristen was bole. O ijo was, Qotei a ningi qa are boleiyeqnu. E nungo areqalo tigeltetngitqa aqa kumbra di ningi geregere ojsib tigelesoqniy. E aqa kumbra deqa are qalsim anjam endi nengrenyonum.

¹³ Kristen was nanngi Babilon qureq di Qotei qa loueqnub qaji nanngi na ningi kaiyeingonub. Agi nanngi ningi ti Qotei na giltnjej. Mak a dego ningi kaiyeingwo. Mak a ijo angro bul.

¹⁴ Ningi na nungo Kristen was kalil nanngi segi segi kundoqnrsib qalaqalaiyo kumbra osornjriy.

Ningi kalil Kristus beteryejunub deqa ningi lawo na soqniy. Bole.

2 PITA

¹ E Saimon Pita. E Yesus Kristus aqa wau tamo. A na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Yesus Kristus a gago Qotei. A kumbra bole yeqnu qaji tamo. A iga padalo sawaq na elenje. Nıngi iga ti Yesus qa gago areqalo sıngilateqnum.

² Nıngi gago Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei wo nıngi aiyel qa bole qalieonub. Deqa Qotei a nıngi qa are tulan boleiyosim nungo are latetngeme.

Nıngi Qotei aqa segi tamo ungasari tıntıñ unub

³ Yesus Kristus a segi Qotei. A sıngila koba ti unu. Iga a qa bole qalieonum deqa a na iga nımbile qa ti Qotei aqa kumbra qa ti tulan keretgej. Osiqa aqa segi rian na ti so bole na ti iga metgej.

⁴ A na lan qure qa ıngi bole bole iga egej. A nami ıngi di iga egwa marej. ıngi di tulan boledamu. Mandam tamo ungasari nıngi kumbra uge uge yqajqa are prugnreqnu. Kumbra dena nıngi ugetnreqnu. Deqa ijo was, nıngi kumbra di uratosib Qotei aqa segi kumbraq di soqniy.

⁵ Nıngi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnum deqa nıngi kumbra bole bole yqajqa waukobaoqniy. Osib dena nıngi Qotei qa bole qalieosib soqniy.

⁶ Osib dena nıngi nungo segi jejamu geregere taqatoqniy. Osib dena nıngi gulbe qoboiyoqnsib sıngila na tigelesoqniy. Osib dena nıngi Qotei aqa kumbraq di sosib walweloqniy.

⁷ Osib dena nıngi nungo Kristen was nıngi geregereinjqroqniy. Osib dena nıngi qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy.

⁸ Kumbra bole deqaji nungoq di tulan kobaoqneme. Amqa nıngi gago Tamo Koba Yesus Kristus qa bole qalieqab. Nungo qalie di loumqa keresai. Qalie di nungoq di tulan sıngilaoqnsim gei gargekoba atelenqas.

⁹ Kumbra bole deqaji tamo qudei nanjoq di sosai deqa nıngi nıam qandimo bul unub. Nıngi geregere nıam atqa keresai. Bole, Qotei a nami tamo nıngi di nanjo une kobotetnjrej. Ariya nıngi deqa olo are walnjreqnu.

¹⁰ O ijo was kalil, Qotei a nami nıngi gıltnqosiq metngej deqa nıngi aqa segi tamo ungasari tıntıñ sqajqa sıngilaoqniy. Nıngi degyqab di nıngi ulonqa keresai.

¹¹ Qotei na gam waqtetnqoqnımqa gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenje qaji a nungo Mandor Koba sosim nıngi taqatngımqa nıngi so bole gaigai sqab.

¹²⁻¹³ Bole, nıngi ijo anjam endi qalieosib Qotei aqa anjam bole kalil sıngila na ojejunub. Ariya nıngi ijo anjam endeqa olo are walngaim deqa e mandamq endi sosiy bati gaigai nıngi mernqoqnsiy nungo areqalo tıgeltetnqoqnqai. E kere degyeqnum.

¹⁴ E qalieonum, sokiñala e ijo jejamu uratosiy moiqai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na e degsi merbej.

¹⁵ Deqa e ijo anjam endi nıngi mernqoqnqai. Mernqoqnsiy bunuqna e moiytqa nıngi ijo anjam endeqa gaigai are qaloqnsib sqab.

Qotei a Yesus ñam kobaquja yej

¹⁶ Iga nami gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa sıngila qa ti a bqajqa bati qa ti nıngi anjam mernqeqnam nıngi quoqneb. Iga anjam di mernqoqnem bati deqa iga mandam tamo nanjo sa anjam dauryosaioqnem. Iga segi na Yesus aqa rian ti mañwa ti unsim deqa nıngi saıngoqnem.

¹⁷ Iga endegsi unem. Abu Qotei na Yesus ñam koba yosiqa aqa segi rian ti mañwa ti Yesus aqaq di atej. Osiqa Yesus qa endegsi marej, “Endi ijo Anqro e na qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa tulan areboleboleibeqnu.”

¹⁸ Iga Qotei aqa getento manaq di Yesus ombla sonamqa Qotei a lan goge na anjam di marnaq iga quem.

¹⁹ Deqa iga bole qalieonum, Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam nami maroqneb qaji di anjam bole. Deqa ningi nanngo anjam di torei ojiy. Ningi ojgab di bolequja. Nanngo anjam di wanjal bul sawa ambruc di puloneqnu. Pulonosiqa nebe qa burbas oqeqnu dego kere nunngo are miligiq di suwaneqnu.

²⁰⁻²¹ O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi nami anjam maroqneb nengrenq di unu. Nanngo anjam maroqneb qaji di nanngi mandam tamo nanngo areqalo na marosaiqneb. Mondor Bole na nanngo areqalo tigeltetnjreqnaqa nanngi Qotei aqa medabu oqnsib anjam maroqneb.

2

Bunuqna tamo qudei nanngi bosib gisanj anjam koba maroqnqab

¹ Bole, gisanj anjam maro tamo nanngi Israel nanngo ambleq na tigelosib anjam maroqneb. Nanngi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Bunuqna nunngo ambleq na dego tamo deqaji nanngi lumu tigelosib gisanj anjam koba ningi merngoqnqab. Yimqa ningi qudei nanngo anjam dauryosib padalqab. Tamo nanngi dena Gate Koba Yesus nami nanngi awainjrej qaji a qoreiyoqnqab. Deqa mondonj nanngi urur padalqab.

² Gisanj tamo nanngi di kumbra uge uge yoqnebqa tamo ungasari gargekoba nanngi na nanngo kumbra di dauryosib Qotei aqa gam bole misilinyqab.

³ Gisanj tamo nanngi di mamaul ani deqa nanngi bosib nunngo silali ingi ingi gisanj na yaingoqnqab. Tulanj nami Qotei na gisanj tamo nanngi di peginjrqqa bati atsiqa nanngi qa endegsi marej, "E nanngi padaltnjrougetqai." Od, tamo nanngi di bole padalqab. Qotei a nanngi padaltnjrqqa bati qa tarineqnu.

⁴ Ningi qalie, nami lanj angro qudei nanngi une atoqneb. Deqa Qotei na nanngi uratnjrosai. A nanngi ojsiqa sub guma kobaq di breinjrej unub. Sub di ambru koba. Sub dia njamyuwo unu. Dia lanj angro nanngi tarinesoqnqab mondonj Qotei a nanngo une qa peginjrsim awai uge enjrqas.

⁵ Tamo ungasari Noa aqa bati qa soqneb qaji nanngi Qotei qoreiyeb deqa Qotei na nanngi dego uratnjrosai. A nanngi padaltnjrej. Awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa dena Qotei na nanngi padaltnjrej. Ariya Qotei a Noa padaltosai. Noa a Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnej, "Ningikumbra bole dauryoqniy." Deqa Qotei na Noa a ti tamo ungasari 7 nanngi ti geregere taqatnjrnaqa nanngi bole soqneb.

⁶ Sodom qure ti Gomora qure ti nanngi dego Qotei na padaltnjrqqa marsiqa njamyuwo qarinyonaqa aisiq nanngi koitnjrnaq nanngi torei padalekriteb. Deqa bunuqna tamo ungasari nanngi Sodom Gomora ti nanngi qa are qaloqnsib ulaoqnqab. Osib Qotei qoreiyqa uratqab.

⁷ Lot a kumbra bole yoqnej deqa a Sodom qureq di sosisqa tamo uge uge nanngi kumbra ugeteqnabqa di unoqnsiqa are gulbekobaiyoqnej. Deqa Qotei na Lot olo osiqa sawa boleq di atnaqa a padalosai.

⁸ Lot aqa kumbra bolequja. A Sodom qureq di bati gaigai nanngo kumbra uge unoqnsiq nanngo anjam uge dego quoqnej. Aqa are miligi tulanj boledamu deqa nanngi Qotei aqa dal anjam gotranjyeq nabqa di unoqnsiq a prugugetoqnsiqa are tulanj jaqatinkobaiyoqnej.

⁹ O ijo was ningi quiy. Tamo Koba Qotei a nami kumbra kalil di yoqnej deqa iga qalieonum, tamo ungasari bini Qotei dauryeqnub qaji nanngi gulbe iteqnabqa a na nanngi elenqa kere. Nanngi elenqajqa gam di Qotei a segi qalie bole. Tamo uge uge nanngo kumbra dego Qotei a qalie bole. Deqa mondonj a na nanngi peginjrsim awai uge enjrqas.

¹⁰ Tamo qudei nanngi kumbra tulanj uge uge yeqnub deqa nanngi awai ugedamu oqab. Tamo nanngi di sambala kumbra tulanj jigat yoqnqajqa are prugnjqnu. Osib nanngi

endegsib are qaleqñub, “Tamo Koba Qotei aqa anjam kalil lanja sa anjam. Deqa iga dauryqasai.”

Gisañ anjam maro tamo nanjo kumbra tulan uge. Nanji kumbra endeqaji yeqñub. Nanji diqoqñisib nanjo segi areqalo dauryeqñub. Nanji lan angro kokba nanji misilinjrqañqa ulaosaieqñub.

¹¹ Lan angro qudei nanji tulan sinjila koba ti unub deqa nanji na lan angro kokba nanji di bunjreqñub. Ariya lan angro sinjila ti unub qaji nanji di diqosaieqñub. Nanji gisañ anjam maro tamo nanji bul sai. Deqa nanji Tamo Koba Qotei aqa ulatamuq di lan angro kokba nanji misilinjrrosaeqñub.

¹² Gisañ tamo nanji di wagme juwan bul tulan nanarioqñisib laqñub. Nanji nanjo segi jexamu qa areqalo uge uge dauryeqñub. Anjam nanji poinrosai qaji di nanji olo misilinjeqñub. Iga wagme juwan nanji ojelenjoqñisim ñumeqñum dego kere mondoñ Qotei na gisañ tamo nanji di ñumougetqas.

¹³ Nanji kumbra uge uge yeqñub deqa bunuqna nanji gulbe koba itqab. Nanjo kumbra agiende. Nanji qanam jige alan kobaoqñisibqa ya uge uyoqñisib nanarieqñub. Nanji kumbra di yqajqa tulan areboleboleinjreqñu. Nanji ningi ti ingi uyoqñisib dena nunjo ñam ugetoqñisib ningi jiga engeqñub. Nanji gisañ kumbra dauryqajqa tulan areboleboleinjreqñu.

¹⁴ Nanji gaigai unja qa mamaulnjreqñu deqa nanji sambala kumbra yqajqa are koba unu. Nanji une yoqñqajqa tulan arearetnjreqñu olo uratosaeqñub. Nanji na tamo qudei areqalo aiye aiyelreqñub qaji nanji walawalainjreqñabqa nanji daurnjroqñisib une yeqñub. Gisañ tamo nanji di tamo qudei nanjo ingi ingi qa mamaulnjreqñu. Nanji kumbra di yqajqa qalie bole. Deqa Qotei na nanji torei padaltnjrqañ.

¹⁵ Nanji Qotei aqa gam bole uratoqñisib nanarioqñisib laqñub. Osib nanji Beor aqa angro Balam aqa gam dauryeqñub. Balam a nami kumbra uge yoqñsiqa silali oqajqa tulan arearetoqñej.

¹⁶ Donki nanji anjam marqa keresai ariya donki bei a tamo bulosiqa medabu waqtosiqa Balam aqa kumbra uge deqa nirinrej. Onaqa Balam a qusiqa aqa nanari kumbra di olo uratej. Balam a nami gisañoqñsiqa maroqñej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

¹⁷ Gisañ tamo nanji di ya sub bul jexo qaji. Jagwa na awa puyeqñu urur koboeqñu dego kere tamo nanji di baban na tamo bole unub ariya nanji kumbra bole bei babtosaieqñub. Deqa mondoñ Qotei na nanji sawa ambruq di breinjrqas. Sawa di Qotei na nami nanji gereiyetnjrej unu.

¹⁸ Gisañ tamo nanji di medabu waqtoqñisib diqoqñisib anjam uge uge marelenjeqñub. Nanji na tamo ungasari qudei nanji walawalainjreqñabqa sambala kumbra yoqñisib nanjo segi jexamu qa areqalo uge uge dauryeqñub. Tamo ungasari nanji di ya ya endi are bulyosib tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanjo kumbra urateb. Ariya gisañ tamo nanji na nanji titnjreqñab nanji olo kumbra uge uge dauryeqñub.

¹⁹ Gisañ tamo nanji dena tamo ungasari nanji walawalainjroqñisib endegsib minjreqñub, “Ningi iga daurgwab di kumbra bei na ningi taqatngwa keresai. Deqa unqum, ningi nunjo segi areqalo na kumbra kiye yqa maroqñisib yoqñiy.” Nanjo anjam di gisañ. Agi nanjo segi kumbra uge uge na nanji tulan sinjila na ojoqñisib nanji taqatnjreqñu. Ningi qalie, tamo bei aqa kumbra bei na a taqatesqas di a kumbra di aqa kanjal tamo bul sqas.

²⁰ Bole, tamo ungasari nanji di nami gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenej qaji a qa bole qalieeb. Nanji degsib qalieeb deqa nanji mandam qa kumbra jigat kalil urateb. Ariya bini nanji puluosib kumbra jigat di olo dauryeqñub. Deqa kumbra dena nanji sinjila na ojesonaq nanjo so tulan ugeeqñu. Nanjo so uge namij dego sai. Nanjo so olo tulan ugedamueqñu.

²¹ Nanġi nami kumbra bole qa gam qaliesai qamu di kere. Ariya nanġi gam di qalieosib Qotei aqa anjam ojesoqneb. Ojesosib olo bini nanġi anjam di qoreiyeqnub. Deqa mondoŋ nanġi awai tulaŋ ugedamu oqab.

²² Tamo unġasari nanġi di baun ti bel ti bul. Yawo anjam endegsi unu, “Baun nanġi nġiloqnsib olo puluoqnsib nanġo nġilo uyeqneb.” Yawo anjam bei dego unu, “Bel nanġi yaq di yaloqnsib olo boqnsib jagiq di brineqneb.”

3

Tamo Koba Yesus a olo bqas

¹⁻² O ijo was bole, e nami anjam bei nengrenyosim nunġoq qarinyem. Bini e olo anjam endi nunġoq qarinyonum. Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi anjam palontoqneb. Tamo Koba Yesus agi iga elenġej qaji aqa wau tamo nanġi dego anjam palontoqneb. E nunġo areqalo tigeltetnġitqa ninġi nanġo anjam deqa olo are qaliy. E deqa anjam endi nunġoq qarinyonum.

³ Ariya e na anjam kobaquja bei ninġi mernġit poinġem. Mondoŋ diŋo bati jojomoqn-imqa meqe meqem tamo nanġi boqnsib nanġo segi areqalo uge uge dauryoqnsib misilij anjam endegsib maroqnaqab,

⁴ “Qotei a nami marej, ‘Mondoŋ Kristus a olo bqas.’ Ariya a qabi unu? Ninġi uniy. Gago moma utru nanġi moreŋoqneb bosu bosiq agi bini iga degsi unum. Qotei a nami mandam atej agi bini mandam a degsi unu. Deqa Kristus a qabi unu?”

⁵ O ijo was, meqe meqem tamo nanġi di tulaŋ nanariosib deqa nanġi anjam degsib maroqnaqab. Nami Qotei a anjam marnaqa laŋ brantej di nanġi poinjrosai. Qotei a olo anjam marnaqa mandam a ya ambleq di brantej di dego nanġi poinjrosai.

⁶ Noa aqa bati qa Qotei a olo marnaqa ya koba dosiqa mandam ya maqosiqa inġi inġi kalil padaltej.

⁷ Bini laŋ ti mandam ti tariŋoqnsib unub. Tariŋesoqnsibqa mondoŋ Qotei a olo anjam marimqa nanġi nġamyuwo na yusib koboqab. Bati deqa Qotei na tamo unġasari a qoreiyeqnub qaji nanġo une qa peginjrsim nanġi torei padaltjnjqas.

⁸ O ijo was bole, ninġi ijo anjam endeqa olo are walŋgaiq. Qotei aqa areqalo agiende. Bati qujai a wausau 1,000 dego kere. Wausau 1,000 a bati qujai dego kere. Bati qujai ti wausau 1,000 ti nanġi ombla kerekere.

⁹ Ariya tamo qudei nanġi endegsib mareqneb, “Tamo Koba Qotei a nami inġi bole bole iga egwa marej. Kiyaqqa a inġi di iga egwajqa tariŋoqnsiq laŋa sokobaiyeqnu?” Di sai. Qotei na tamo bei padaltqajqa arearetosaieqnu. Deqa a ninġi kalil are bulyqajqa marsiq lawo na ninġi qa tariŋoqnsiq unu.

Mandam ti laŋ ti koboqab

¹⁰ Diŋo bati brantimqa Tamo Koba a bajin tamo bul urur boqujatqas. Bamqa bati deqa laŋ a poŋosim koboqas. Inġi inġi kalil Qotei na atej qaji di dego nġamyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib koboqab. Deqa mandam ti aqa inġi inġi kalil ti olo bunu sqasai.

¹¹ Ninġi are qaliy. Inġi inġi kalil degsi koboqas deqa e ninġi kumbra kiye dauryqajqa mernġwai? Od, ninġi kumbra endi dauryiy. Ninġi nunġo segi jġeamu Qotei yekritosib aqa segi kumbra boleq di soqniy.

¹² Sosib Qotei aqa bati koba brantqajqa deqa tariŋoqniy. Bati di urur brantqajqa deqa ninġi siŋgila na wauoqniy. Bati di brantimqa laŋ a nġamyuwo na yusim koboqas. Inġi inġi kalil Qotei na atej qaji di dego nġamyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib ya bulosib koboqab.

¹³ Qotei a nami endegsi marej, “E na laŋ bunuj ti mandam bunuj ti gereiyqai.” A degsi marej deqa iga maŋwa di unqajqa tariŋoqnsim unum. Laŋ bunujq dia, mandam bunujq dia kumbra bole tinġin gaigai sqas.

Ninġi nġam atoqnsib Tamo Koba Yesus qa tariŋoqnsib soqniy

¹⁴ O ijo was bole, ningi manwa di brantqajqa tariñeqnub deqa ningi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiçoji sqajqa singila na wauoqniy. Osib ningi Qotei ombra areqalo qujaitosib lawo na soqniy. Soqniñ mondon Qotei a nuñgo kumbra di unqas.

¹⁵ Gago Tamo Koba a na iga elenqajqa deqa tariñeqnu. Ningi di qalieqajqa deqa e anjam endi nenrenyonum. Gago was bole Pol a dego Qotei na powo yeqnaqa anjam deqaji nenrenyoqnsiq nuñgoq qarinyoqnej.

¹⁶ Pol a gaigai anjam deqaji nenrenyoqnej. Bole, Pol aqa anjam qudei iga poigwajqa wau koba. Deqa nanari tamo qudei Yesus qa nanço areqalo singilatosai qaji nançi Pol aqa anjam di bubulyoqnsibqa ugeugeiyeqnub. Osib Qotei aqa anjam kalil nenrenq di unu qaji di dego ugeugeiyeqnub. Deqa mondon nançi tulan padalougetqab.

¹⁷ O ijo was bole, ningi qalie, manwa kalil di brantqas. Deqa ningi geregere ñam atoqniy. Ningi ñam atqasai di dal anjam gotranço qaji tamo nançi bosib ningi gisançosib titngibqa ningi singila na tigelesqa uratosib ulonço uge.

¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenç qaji a ningi qa are boleyeqnu. Ningi a qa qalieonub. Nuñgo qalie di kobaqujaeme. Yim Yesus a olo ningi qa are tulan boleyoqnqas. A rian ti ñam koba ti unu deqa bini bati endi iga aqa ñam soqtoqnqom. Osim bati gaigai aqa ñam soqtoqnsim sqom. Bole.

1 JON

Anjam a boleq donaqa iga unem

¹ Anjam a nambile unu. Anjam di nami soqnej. Anjam di iga quoqnem. Gago nãdamu na unoqnem. Gago ban na dego ojoqnem.

² Nambile di boleq donaqa iga unem. Nambile di gaigai sqas. Nambile di aqa Abu wo sosiqa boleq donaqa iga unem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum.

³ Iga Anjam di gago nãdamu na unoqnem. Iga a quoqnem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. Di kiyaaqa? Ningi iga ti beterosim are qujaitosim sqajqa deqa. Agi ningi iga ti Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanqi aiyel beternjrsim nanqi koba na are qujaitosim unum.

⁴ Iga ningi ti tulan areboleboleigwajqa deqa iga anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walwelqom

⁵ Yesus Kristus a anjam endegsi mergonaq iga quem, "Qotei a pulon bul. Ambru bei aqaq di sosai." Iga anjam di qusimqa agi ningi olo merngeqnum.

⁶ Iga marqom, "E Qotei beteryosim a ombla are qujaitosim unum." Degsi marsimqa ariya iga olo ambruc di walwelqom di iga gisañeqnum. Iga kumbra bole dauryosaieqnum.

⁷ Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walwelqom di iga Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi ti beterosim are qujaitosim sqom. Degsi sqom di Qotei aqa Niri Yesus aqa len aiyej qaji dena gago une kalil yansetgimqa iga aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

⁸ Iga marqom, "E une yosaieqnum." Degsi marqom di iga gago segi jejamu gisañyeqnum. Deqa anjam bole gago are miligiq di sqa keresai.

⁹ Ariya iga gago segi une babtosim marqom, "Od, e une ti." Degsi marqom di Qotei a iga uratgwasai. A kumbra bole tintin dauryosim gago une yansetgwas. Osim gago kumbra uge kalil taqal waiyimqa iga aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

¹⁰ Iga marqom, "E nami une yosaioqnem." Degsi marqom di iga Qotei aqa nãm ugetoqnsim a gisañ tamo qa minjobuleqnum. Deqa aqa anjam gago are miligiq di sqa keresai.

2

Yesus a gago aqaryaigo tamo

¹ O ijo angro kiñilala, ningi une yoqnaib deqa e anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum. Ariya ningi qudei une yibqa aqaryaigo tamo Yesus Kristus a na ningi aqaryaingwas. Yesus agi aqa Abu ombla sosiqa gaigai kumbra bole tintin yeqnu.

² A gago une kobotetgosim Qotei aqa minjin taqal waiyqajqa bej. A iga segi une kobotetgwajqa bosai. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi dego une kobotetnrqajqa bej.

Tamo a Qotei qa qalieqas di a Qotei aqa anjam dauryoqnqas

³ Iga kiyersi endegsi qalieqom, "Bole, iga Qotei qa qalieonum"? E ubtosiy marqai. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom dena iga bole qalieqom.

⁴ Tamo bei a marqas, "E Qotei qa qalieonum." Degsi marqas ariya a Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Deqa tamo di a gisañ tamo. Aqa are miligiq di anjam bole sosai.

⁵⁻⁶ Ariya tamo bei a Qotei aqa anjam dauryoqnqas di Qotei aqa qalaqalaisyqo kumbra tamo di aqa are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnqas.

Tamo bei a marqas, “E Qotei beteryejunum.” A degsi marqas di a kumbra kalil Yesus yoqnej qaji di dauryosim yoqneme. Iga degyqom di iga qalieqom, iga Qotei beteryejunum.

⁷ O ijo was bole, dal anjam e nengrenyonum qaji endi dal anjam bunuj sai. Endi dal anjam namij ningi nami quoqneb qaji.

⁸ Ariya dal anjam e nengrenyonum qaji endi dal anjam bunuj dego. A anjam bole. A Kristus aqag di sosisa nungoq di dego unu. Di kiyaga? Ambru a koboqa laqnaqa suwan a olo branteqnu deqa.

⁹ Tamo bei a marqas, “E suwanjoq di unum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was qudei nanngi jeutnjreqnu. Deqa tamo di a suwanjoq di sosai. A ambruq di unu.

¹⁰ Tamo bei na aqa Kristen was nanngi qalaqalainjroqnas di iga unsim qalieqom, bole, tamo di a suwanjoq di unu. Deqa une bei na a ulontosaieqnu.

¹¹ Ariya tamo bei na aqa Kristen was qudei nanngi jeutnjrqas di iga unsim qalieqom, tamo di a ambruq di sosis walweleqnu. Ambru na aqa namdamu getentetqo deqa a sawa qabiteqnu di a qalieqasai.

¹² O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Kristus aqa ñam na Qotei a nungo une kalil kobotetnej. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

¹³ O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

O angro wala, ningi Satan gotranjeqnu. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

¹⁴ O ijo angro, ningi Abu qa qalieonub. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

O angro wala ningi quiy. Qotei aqa anjam nungoq di unu deqa ningi singila ti sosib Satan gotranjeqnu. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

Ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib

¹⁵ O ijo was, ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib. Tamo a mandam endeqa kumbra qalaqalaiyqas di a Abu qalaqalaiyqa keresai.

¹⁶ Mandam qaji tamo ungasari nanngo kumbra agiende. Nanngi nanngo segi jeamu qa are prugnjqnaqa ñoro koba oqajqa mamaulnjreqnaqa tulan diqoqnsib laqnu. Kumbra di Abu aqag na bosai. Di mandam endeqa kumbra.

¹⁷ Mandam endi koboqas. Mandam endeqa are prugyoqa ti mamaulyoqa ti dego koboqab. Ariya tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnas di a gaigai sqas.

Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanngi branteqnu

¹⁸ O ijo angro, diño bati jojomqo. Ningi nami queb, Kristus aqa jeu tamo kobaquja a bqas. Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanngi branteqnu. Deqa iga qalieonum, diño bati jojomqo.

¹⁹ Jeu tamo nanngi di gago ambleq di sosib olo iga uratgosib jaraiyeb. Di kiyaga? Nanngi gago Kristen was bolesai deqa. Nanngi gago Kristen was bole qamu nanngi iga koba na unum qamu. Ariya nanngi iga uratgosib jaraiyeb deqa iga qalieonum, nanngi gago Kristen was bolesai.

²⁰ Ningi Qotei aqa Mondor Bole ejunub deqa ningi kalil powo ti unub.

²¹ E anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Di kiyaga? Ningi anjam bole qalieonub deqa. Ningi anjam bole qaliesai e deqa are qalsim anjam endi nengrenyosai. Ningi qalie, anjam bole ti gisan anjam ti ombla kerekere sai. Anjam bole na gisan anjam bei babtqa keresai.

²² Gisaŋ anjam maro tamo naŋgi tal qabe? E niŋgi mernɟwai. Tamo naŋgi di endegsib mareqnu, “Yesus a Kristus sai.” Naŋgi degsib maroqnsib deqa naŋgi Abu Qotei aqa Niri wo qoreiyeqnu. Osib Kristus jeuteqnu.

²³ Tamo a Qotei aqa Niri qoreiyqas di a Abu dego qoreiyqas. Tamo a Qotei aqa Niri qa aqa areqalo singilatqas di a Abu qa dego aqa areqalo singilatqas.

Qotei aqa Mondor na niŋgi anjam bole mernɟeqnu

²⁴ Anjam niŋgi nami quoqneɓ qaji di niŋgi olo singila na ojesoqniy. Ojesqab di niŋgi na Abu Qotei aqa Niri wo beternjrsib naŋgi ti sqab.

²⁵ Nami Kristus na iga endegsi mergonaq quem, “E niŋgi ɲambile enɟitqa niŋgi ɲambile gaigai sqab.”

²⁶ O ijo was kalil, gisaŋ tamo naŋgi na niŋgi gisaŋɟwajqa laqnu. E deqa are qalsim anjam endi nenɟrenyosim nuŋgoq qarɲyonum.

²⁷ Niŋgi Kristus aqa Mondor eb agi nuŋgoq di unu deqa niŋgi powo qa truquosaieqnu. Deqa e anjam bei totoryosiy niŋgi mernɟwasai. Mondor a segi na anjam kalil niŋgi mernɟeqnaq quoqnsib poiŋgeqnu. Mondor aqa anjam di gisaŋ sai. Di anjam bole. Deqa niŋgi Mondor aqa anjam di qusib poiŋgim Kristus beteryosib soqniy.

Iga Qotei aqa segi anɟro tiŋtiŋ unum

²⁸ Od, ijo anɟro kiŋilala, niŋgi Kristus beteryosib soqniy. Niŋgi deɟyqab di mondoŋ a olo brantimqa niŋgi jemaiŋwasai. Niŋgi are singilatosis aqa ulatamuq di tigelesqab.

²⁹ Niŋgi qalie, Kristus aqa kumbra kalil tulaŋ bole. Deqa niŋgi endegsib qalieoiy, tamo kalil kumbra bole yeqnu qaji naŋgi Qotei aqa segi anɟro tiŋtiŋ unub. Naŋgi olo ɲambabobulosib Qotei aqa anɟro branteb.

3

¹ Gago Abu Qotei na iga tulaŋ qalaqalaieqnu. A na iga aqa segi anɟro sqa marsiq giltgej deqa iga aqa anɟro tiŋtiŋ unum. Mandam qaji tamo naŋgi Qotei qa qaliesai. Deqa naŋgi iga qa dego qaliesai.

² O ijo was bole, iga Qotei aqa segi anɟro unum. Ariya mondoŋ iga kiyersim sqom di iga geregere qalieosai unum. Iga qalie, Yesus a olo bamqa iga a unsiŋ iga a bul sqom.

³ Tamo unɟasari kalil Yesus bam unqajqa tariŋeqnu qaji naŋgi naŋgo une olo urateqnu. Deqa naŋgi Qotei aqa ɲamgalaq di jiga saiqoji unub. Agi Yesus a segi jiga saiqoji unu dego kere.

⁴ Une atqajqa kumbra ti dal anjam gotraŋyqajqa kumbra ti di ombla kerekere. Deqa tamo unɟasari une ateqnu qaji naŋgi Qotei aqa dal anjam gotraŋyeqnu.

⁵ Niŋgi qalie, Yesus a gago une kobotqa bej. A segi une saiqoji.

⁶ Tamo bei a Yesus beteryesqas di a une atoqnqasai. Tamo bei a une atoqnqas di iga poiɟwas, a Yesus unosaieqnu. A Yesus qa qaliesai dego.

⁷ O ijo anɟro kiŋilala, niŋgi geregere ɲam atoqniy. Tamo bei na bosim niŋgi gisaŋgo uge. Niŋgi quiy. Tamo naŋgi kumbra bole tiŋtiŋ dauryeqnu qaji naŋgi tamo bole tiŋtiŋ unub. Yesus a tamo bole tiŋtiŋ unu dego kere.

⁸ Satan a nami une atoqnsiq boqnej agi bini a deɟyeqnu. Deqa tamo unɟasari une ateqnu qaji naŋgi Satan aqa anɟro unub. Ariya Qotei aqa Niri a Satan aqa wau kobotqa bej.

⁹ Tamo bei a olo ɲambabobulosim Qotei aqa segi anɟro brantqas di a une atoqnqasai. Aqa are miligiq di Qotei aqa segi ɲambile unu deqa a une atoqnqa keresai. Di kiyaaqa? A Qotei aqa segi anɟro unu deqa.

¹⁰ Tamo bei a Qotei aqa anɟro unu kiyo a Satan aqa anɟro unu kiyo di iga kiyersi qalieqom? E ubtosiy marqai. Tamo unɟasari kumbra bole tiŋtiŋ dauryosaieqnu

qaji nanġi Qotei aqa anġro sai. Tamo unġasari nanġo Kristen was nanġi qalaqalainjro-saieqñub qaji nanġi deġo Qotei aqa anġro sai.

Yesus na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej

¹¹ O ijo was kalil, iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñqom. Anjam di ninġi nami queb.

¹² Deqa iga Kein aqa kumbra dauryqasai. Kein a Satan aqa tamo soqnej. A na aqa was Abel qalnaq moiyej. Kiyaqa a na aqa was qalnaq moiyej? Utru agiende. A kumbra uge yoqnej deqa. Ariya Abel a kumbra bole tintiñ yoqnej.

¹³ O ijo was, mandam qaji tamo nanġi na ninġi jeutñgoqñibqa ninġi deqa prugosib ulaaib.

¹⁴ Iga gago Kristen was nanġi qalaqalainjreqnum deqa iga endegsi qalieonum, iga padalqa gam uratosim ñambile gaigai sqajqa gamq di unum. Ariya tamo nanġi nanġo Kristen was nanġi qalaqalainjro-saieqñub qaji nanġi padalqa gamq di unub.

¹⁵ Tamo nanġi nanġo Kristen was nanġi jeutñjreqñub qaji nanġi leñ ojo tamo bul unub. Ninġi qalie, leñ ojo tamo nanġi ñambile gaigai sqa keresai.

¹⁶ Yesus a aqa segi ñambile uratosiq iga qa moiyej. Aqa kumbra dena a na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej. Deqa iga deġo gago segi ñambile uratosim gago Kristen was nanġi qa moreñqom.

¹⁷ Tamo bei a mandam endeqa inġi inġi koba koroiyosimqa ariya aqa Kristen was bei inġi saiqoji soqñim unsim a aqaryaiyqasai di iga endegsi qalieqom, Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra tamo di aqa are miligiq di sosai.

¹⁸ O ijo anġro kiñilala, ninġi quiy. Iga laña anjam maro na Kristen nanġi qalaqalainjrqom di keresai. Iga kumbra bole deġo turtosim enjroqñqom di kere.

Iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom

¹⁹⁻²⁰ Iga tamo unġasari nanġi qalaqalainjrqom di iga endegsi qalieqom, iga anjam bole dauryeqnum. Deqa gago une bei na iga are gulbetetgwas di unġum, iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom. Qotei aqa qalie kobaquja. Aqa qalie dena gago are tulan buñyejunu.

²¹ O ijo was bole, gago une bei na iga are gulbetetgwasai di iga are siñgilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom.

²² Osim iga inġi bei qa Qotei pailyimqa a gago pailyo qusim inġi di egwas. Di kiyaqa? Iga aqa dal anjam dauryoqñsim kumbra a areareteqñu qaji di yeqnum deqa.

²³ Qotei aqa dal anjam agiende. Iga aqa Niri Yesus Kristus aqa ñam qa gago areqalo siñgilatosim segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñqom. Qotei aqa dal anjam di a na nami iga mergonaq quem.

²⁴ Tamo bei a Qotei aqa dal anjam dauryqas di a Qotei beteryesqas. Qotei a kamba deġo tamo di beteryesqas. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, Qotei a iga betergejunu.

4

Ninġi na mondor kalil nanġi peginjroqñiy

¹ Tamo gargekoba nanġi mandamq endi laqñsibqa endegsib mareqñub, “Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” O ijo was bole, nanġo anjam di gisañ. Deqa ninġi nanġo anjam di nunġo areqaloq di siñgilataib. Ninġi na mondor kalil nanġi geregere peginjroqñsib dena ninġi qalieqab, nanġi Qotei aqaq na beqñub kiyo sai kiyo.

² Tamo unġasari Qotei aqa Mondor ti unub qaji nanġi endegsib mareqñub, “Yesus Kristus a tamo bulyosiqqa mandamq aiyej.” Dena ninġi qalieqab, tamo unġasari nanġi di Qotei aqaq na beb.

³ Ariya Yesus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej anjam di tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanqi saideqnu. Dena ningi qalieqab, tamo ungasari nanqi di Qotei aqaq na bosai. Nanqi mondor uge ti unub. Mondor uge di Kristus aqa jeu tamo kobaquja aqa segi mondor. Ningi nami queb, mondor uge di a bqas. Agi a bosiq mandamq endi laqnu.

⁴ O ijo angro kiñilala, ningi Qotei aqaq na beb. Qotei aqa Mondor a nungoq di unu deqa ningi na gisan anjam maro tamo nanqi gotranjreqnu. Qotei aqa Mondor a na mondor agi mandam tamo nanqoq di unu qaji a tulan bunyeqnu.

⁵ Gisan anjam maro tamo nanqi di mandamq endena branteb deqa nanqi mandam qa segi anjam mareqnu. Mareqnu mandam tamo nanqi nanqo anjam quqnsib dauryeqnu.

⁶ Iga Qotei aqaq na bem deqa tamo ungasari Qotei qa qalieonub qaji nanqi gago anjam quetgeqnu. Ariya tamo ungasari Qotei qa qaliesai qaji nanqi gago anjam quetgosaieqnu. Kumbra dena iga anjam bole qa Mondor ti gisan mondor ti nanqi peginjroqnsim nanqi qa poigeqnu.

Iga Qotei qalaqalaiyqom di iga Kristen nanqi dego qalaqalainjqom

⁷ O ijo was bole, Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga gago Kristen was nanqi qalaqalainjqom. Tamo kalil qalaqalaiyo kumbra dauryeqnu qaji nanqi olo nambabobulosib Qotei aqa segi angro tintin unub. Deqa nanqi Qotei qa qalieonub.

⁸ Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa tamo bei a qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di a Qotei qa qalieqa keresai.

⁹ Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na a qarinyonaq mandamq aiyej. Deqa iga aqa ñam na nambile gaigai sqom. Kumbra dena iga osorgej, Qotei na iga qalaqalaieqnu.

¹⁰ Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga endegsi are qalqasai, iga namoqna Qotei qalaqalaiyem. Di sai. Qotei a namoqna iga qalaqalaiegej. Osiqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aisiqa gago une kobotetgosiqa Qotei aqa minjin taqal waiyej.

¹¹ O ijo was bole, Qotei na iga degsi qalaqalaieqnu deqa iga kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom.

¹² Iga nami Qotei aqa ulatamu unosaiqnem. Ariya iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom di Qotei a gagoq di beteresoqnmqa aqa qalaqalaiyo kumbra di gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnqas.

¹³ Iga kiyersim qalieqom, Qotei a gagoq di beteresonaqa iga kamba dego a beterye-junum? E ubtosiy marqai. Qotei na aqa Mondor iga egej dena iga qalieqom.

¹⁴ Abu na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi elenqa osiq deqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej. Aqa kumbra di iga unsim deqa saoqnsim laqnum.

¹⁵ Tamo bei a endegsi marqas, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Degsi marqas di Qotei na a beteryesqas. Yimqa a dego Qotei beteryesqas.

¹⁶ Iga qalieonum, Qotei na iga qalaqalaieqnu. Qalieosim deqa iga Qotei qa gago areqalo singilateqnu.

Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a na Qotei beteryesqas. Yim Qotei a dego tamo di beteryesqas.

¹⁷ Beteryesoqnm qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnqas. Bole, iga mandamq endi unum. Ariya iga Yesus bulosim unum deqa mondon Qotei na iga pegigwa batiamqa iga are singilatosim aqa ulatamuq di tigelesqom.

¹⁸ Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a ulaqasai. Aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra tulan kobaoqnsiq singilaeqnu deqa ulaqajqa kumbra aqaq di sosai. Ulaqajqa kumbra aqa utru agiende. Tamo bei a are qaleqnu, “Mondon Qotei na e nolawotbosim awai uge ebqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa a ulaeqnu. A degsi ulaeqnu deqa iga qalieonum, aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra singilaosaiunu.

¹⁹ Iga gago Kristen was nanği qalaqalainjreqnum. Di kiyaaqa? Qotei a namoqna iga qalaqalaigej deqa.

²⁰ Tamo bei a marqas, “E Qotei qalaqalaiyeqnum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was nanği jeutnjreqnu. A na nanği qalaqalainjrosaeqnu. Deqa tamo di a gisañ tamo. A na aqa Kristen was agi nanği ulatamu gaigai uneqnu qaji nanği qalaqalainjrosaeqnu. Deqa iga qalieonum, a Qotei agi aqa ulatamu nami unosaioqnej qaji a dego qalaqalaiyqa keresai.

²¹ Tamo a Qotei qalaqalaiyqas di a aqa Kristen was nanği dego qalaqalainjreme. Dal anjam di iga Yesus aqaq na em.

5

Iga mandam endeqa siñgila gotranjyeqnum

¹ Yesus a segi Kristus. Tamo nanği degsib maroqnsib Yesus qa nanği areqalo siñgilatqab di nanği olo ñambabobulosib Qotei aqa anğro tinñin sqab. Tamo nanği Abu qalaqalaiyqab di nanği aqa anğro nanği dego qalaqalainjrqab.

² Iga Qotei qalaqalaiyosim aqa dal anjam dauryqom di iga qalieqom, iga Qotei aqa anğro nanği dego qalaqalainjreqnum.

³ Qotei qalaqalaiyqajqa kumbra agiende. Iga aqa dal anjam dauryqom. Iga aqa dal anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto.

⁴ Tamo nanği olo ñambabobulosib Qotei aqa segi anğro unub qaji nanği mandam endeqa siñgila gotranjoqnaqab. Od, iga Qotei qa gago areqalo siñgilatqom di iga qoto bunjoqnsim mandam endeqa siñgila gotranjoqnaqom.

Qotei na aqa Niri qa anjam babtej

⁵ Tamo kiyero nanği mandam endeqa siñgila gotranjoqnaqab? E ubtosiy marqai. Tamo nanği di mareqnub, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Nanği degsib maroqnsib Yesus qa nanği areqalo siñgilateqnaqab deqa nanği segi mandam endeqa siñgila gotranjoqnaqab.

⁶ Yesus Kristus a bosiqqa ya na yanso ej. Osiqa ñamburbasq di moinaqa aqa leñ aiyej. A ya na yanso oqajqa deqa segi bosai. A moiymqqa aqa leñ aiqajqa deqa ti bej. Qotei aqa Mondor a anjam bole qa utru. A Yesus Kristus aqa anjam babteqnu.

⁷ Tamo qalub nanği Yesus aqa anjam babteqnub.

⁸ Tamo qalub agiende. Mondor ti ya ti leñ ti nanği qalub anjam qujaitosib Yesus aqa anjam babteqnub.

⁹ Tamo lanaj nanği iga anjam mergwab di iga qusim marqom, bole. Ariya Qotei na aqa segi Niri qa anjam iga mergeqnu. Anjam dena tamo lanaj nanği anjam tulan bunyejunu.

¹⁰ Tamo nanği Qotei aqa Niri qa nanği areqalo siñgilatqab di nanği aqa anjam dego nanği are miligiq di atib sqas. Ariya tamo nanği Qotei aqa anjam deqa nanği areqalo siñgilatqasai di nanği na Qotei aqa ñam ugetosib Qotei a gisañ tamo qa minjobulqab. Di kiyaaqa? Nanği Qotei aqa Niri qa anjam Qotei na iga mergeqnu qaji di nanği areqaloq di siñgilatqasai deqa.

¹¹ Qotei aqa anjam agiende. A na iga ñambile gaigai sqajqa marsiq ñambile egej. Ñambile di Qotei aqa Niri aqaq di unu.

¹² Tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqas di a ñambile oqas. Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqasai di a ñambile oqasai.

Iga qalieonum, iga ñambile gaigai sqom

¹³ O ijo was, niñgi Qotei aqa Niri aqa ñam qa nunği areqalo siñgilateqnaqab. E na anjam endi nenğrenyosim nunği qarinjonum. Di kiyaaqa? Niñgi bole qalieqajqa, niñgi ñambile gaigai sqab.

¹⁴ Iga inği bei qa pailyqa osimqqa iga Qotei aqa areqalo dauryosim pailyqom di a gago paily quqwas. Deqa iga ulaqasai. Iga are siñgilatqom Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom.

¹⁵ Iga qalieonum, Qotei a gago pailyo gaigai queqnu. Deqa iga inġi bei qa Qotei pailyimqa a na egwas.

¹⁶ Niġi na Kristen was bei a une atim unsibqa niġi a qa Qotei pailyiy. A moiġajqa une atosai deqa niġi a qa pailyibqa Qotei na aqa une kobotim a moiġasai. A ħambile sqas. Ariya Kristen tamo bei a moiġajqa une atqas di Qotei na a qalim moiġas. Niġi a qa pailyqajqa e na mernġosai.

¹⁷ Kumbra uge kalil tamo naġi yeqnu qaji di une. Ariya une qudei qa Qotei na tamo naġi moiyojnrosaieqnu.

¹⁸ Iga qalie, tamo unġasari Qotei aqa segi anġro unub qaji naġi une atosaiieqnu. Qotei aqa Anġro Yesus a na naġi taqatnjreqnu deqa tamo uge Satan na naġi ugeugeinjrqa keresai.

¹⁹ Iga qalie, iga Qotei aqa segi anġro unum. Mandam qaji tamo unġasari kalil naġi tamo uge Satan aqa sorgomq di unub. Deqa a na naġi siġila na taqatnjreqnu.

²⁰ Iga qalieonum, Qotei aqa Niġi a bosiq iga powo egej deqa iga Qotei qa bole qalie. Iga Qotei beteryejunum. Iga aqa Niġi Yesus Kristus dego beteryejunum. Yesus a segi Qotei bole. A segi ħambile gaigai sqajqa utru.

²¹ O ijo anġro kiñilala, niġi gisañ qotei kalil naġi torei qoreinjsib sasaloiy.

2 JON

¹ E Kristen gate. Ni uña Qotei na giltmej qaji. E anjam endi nenngrenyosim ni qa ti ino angro nanngi qa ti qarinyonum. E ningi bole qalaqalaingeqnum. E segi sai. Tamo ungasari kalil anjam bole qalieonub qaji nanngi dego ningi qalaqalaingeqnub.

² Anjam bole gagoq di unu. Anjam di bati gaigai gagoq di sqas. Utru deqa iga ningi qalaqalaingeqnum.

³ Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanngi aiyel anjam bole na ti qalaqalaiyo kumbra na ti iga qa dulosib are boleinjrimqa iga lawo na sqom.

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

⁴ Ino angro qudei nanngi anjam bole dauryeqnub. E di quoqnsim tulan areboleboleibeqnu. Abu a nami iga mergej, “Ningi anjam bole di dauryiy.”

⁵ Ariya uña, e anjam bei nenngrenyitqa ni sisiyosim daurye. Anjam agiende. Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom. Anjam di dal anjam bunuj sai. Di dal anjam iga nami quoqnem qaji.

⁶ Qalaqalaiyo kumbra agiende. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom. Dal anjam di agi ningi nami quoqneb. Deqa ningi dauryosib walweloqniy.

Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesoqniy

⁷ Ningi quiy. Gisan tamo gargekoba nanngi mandamq endi laqnum. Laqnsibqa Yesus Kristus a tamo bulyosiq mandamq aiyel anjam di nanngi na olo saideqnum. Tamo deqaji bei a Kristus aqa jeu tamo kobaquja. A gisan ani tamo.

⁸ Deqa ningi geregere nam atoqniy. Ningi nam atqab di gago wau iga nami nungo ambleq di yoqnem qaji di ningi olo ulontqasai. Ningi singila na tigelesosib mondon awai tulan boledamu oqab.

⁹ Ningi Kristus aqa anjam ojqa uratosib olo anjam bei totoryosib dauryqab di ningi Qotei ombla sqa keresai. Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesqab di ningi Abu Qotei aqa Niri wo nanngi aiyel koba na gaigai sqab.

¹⁰ Tamo bei a nungoq bosim ariya a Kristus aqa anjam ti bqasai di ningi a ban ojetaib. Ningi a osib nungo talq osi gilaib dego.

¹¹ Ningi a ban ojetqab di ningi a beteryesosib a ombla wau uge yqab.

Jon a Kristen nanngi bosim anjam kalil minjrekritqas

¹² E anjam gargekoba nenngrenyosiy nungoq qarinyqa kere. Ariya e nenngrenyqasai. E bosiy ningi nunngiy anjam kalil merngekritqai. Yim ningi qusib areboleboleingwas.

¹³ Ino jaja agi Qotei na giltej qaji aqa angro nanngi na ni kaiyeimonub. Bole.

3 JON

¹ E Kristen gate. O ijo was bole Gaius, e anjam endi nenjrenjyosim inoq qarinyonum. E ni bole qalaqalaimeqnum.

² O ijo was bole, e ni qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Gaius aqa wau kalil boletime. Osim a singilatim a ma saiqoji soqneme.” O Gaius, e qalieonum, ino qunun a bole unu.

³ Nami Kristen was qudei nanqi e nubqa bosib merbeb, “Gaius a anjam bole dauryeqnu.” Degsib merbonab e qusim tulan areboleboleibej. Od, Gaius, e qalieonum, ni anjam bole dauryeqnum.

⁴ Ijo angro nanqi anjam bole dauryeqnub e di quoqnsim deqa tulan areboleboleibeqnu. Ijo arebolebole dena arebolebole kalil tulan bunyejunu.

Gaius na aqa Kristen was nanqi gegerereinjqnu

⁵ O ijo was bole, e qalie, ni kumbra bole dauryoqnsim ino Kristen was nanqi gegerereinjqnum. Osim Kristen was qudei nanjo ulatamu ni qaliesai qaji nanqi qure beiq na beq nabqa nanqi dego ni na gegerereinjqnum.

⁶ Was nanqi di ino qalaqalaiyo kumbra qa saeq nab Kristen tamo ungasari qure endia unub qaji nanqi queq nub. Deqa ni que. Was nanqi di olo ni uratmosib walwelqa laq nabqa ni na ingi ingi qa nanqi aqaryainjrim nanqi walwelqab. Qotei a ino kumbra deqa tulan arearetoqnqas.

⁷ Was nanqi di Yesus aqa wau oj qajqa are qaloqnsib aqa ñam osib walweleq nub. Nanqi sawa bei bei qaji nanjo ambleq di waueq nub. Nanjo wau dena nanqi silali ingi ingi osaieq nub.

⁸ Deqa iga tamo deqaji nanqi aqaryainjroqnqom. Iga degyqom di iga nanqi koba na wau ojoqnsim anjam bole singilatoqnqom.

Diotrefes a kumbra uge yeqnu

⁹ Nami e anjam qudei nenjrenjyosim Kristen tamo ungasari ino qureq di unub qaji nanjoq qarinyem. Ariya Diotrefes a gago anjam quetgosaieqnu. A tulan diqoqnsiqa a na Kristen kalil nanqi bunjrsim aqa segi ñam soqtqajqa singilaeqnu.

¹⁰ Deqa e nunjoq bosiy Diotrefes aqa kumbra qudei qa olo saingwai. Aqa kumbra bei agiende. A iga qa anjam uge uge marelejeqnu. Di segi sai. Kristen was nanqi walwelosib nunjo qureq beq nab a na nanqi aqa meq joqsi gilqa urateqnu. Ye qnaqa tamo qudei na was nanqi di nanjo meq joqsi gilqa laq nab a na nanqi dego getentnjreqnu. Osiqa nanqi Qotei tal miligiq gilqa saidnjreqnu.

Demitrius a kumbra bole yeqnu

¹¹ O ijo was bole Gaius, ni kumbra uge dauryaim. Ni kumbra bole segi daurye. Tamo a kumbra bole dauryqas di a Qotei aqa tamo sqas. Ariya tamo nanqi kumbra uge uge dauryeqnub qaji nanqi Qotei unqa keresai.

¹² Tamo kalil nanqi Demitrius a qa mareq nub, aqa kumbra bole. Anjam bole a segi dego tamo sigitosiqa Demitrius aqa kumbra bole qa mareqnu. E segi dego a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Ni qalie, ijo anjam a bole.

Jon a Gaius unqajqa bosim a ombla anjam qairqab

¹³ E anjam gargekoba nenjrenjyosiy inoq qarinyqa kere. Ariya e nenjrenjyqasai.

¹⁴ Sokiñala e inoq bosiy ni numsiy aqo ombla anjam marqom.

¹⁵ Ni lawo na soqnime. Kristen was qure endia unub qaji nanqi ni qa kaiye anjam qarinyonub. E dego Kristen was kalil ni koba na unub qaji nanqi qa kaiye anjam qarinyonum. Ijo kaiye anjam endi ni na nanqi minjprime. Bole.

JUT

¹ E Jut. E Yesus Kristus aqa wau tamo. E Jems aqa was. E anjam endi nenngrenyosim ningi tamo ungasari Qotei na metnjej qaji nungoq qarinyonum. Abu Qotei na ningi qalaqalaingeqnu. Yesus Kristus a segi na ningi taqatnjeqnu.

² Qotei a ningi qa tulan dulosim qalaqalainjimqa ningi geregere lawo na soqniy.

Jeu tamo nanngi uliosib Kristen nanngo ambleq aiyeb

³ O ijo was bole, Qotei na ningi e ti padalo sawaq na elenje. Qotei aqa wau deqa e na nenngrenyosiy nungoq qarinyqajqa are koba unu. Ariya e anjam bei dego nenngrenyosiy nungoq qarinyqajqa are unu. Anjam agiende. Gago areqalo Yesus qa singilatam qaji di jeu tamo nanngi na ugeugeiyqa laqnub. Deqa ningi na tamo nanngi di gotranjnroqniy. Ningi qalie, Qotei na gam waqtetgonaqa iga Yesus qa gago areqalo singilatam. Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa tamo bei na gago areqalo di ugeugeiyqa keresai.

⁴ O ijo was, tamo qudei nanngi uliosib nungo ambleq aiyeb. Qotei a nami tamo nanngi deqa endegsi marej, “Mondon e nanngo une qa peginjrsiy padaltnjrqi.” Od, tamo nanngi di Qotei qoreiyeqnu. Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra di tamo nanngi dena olo bubulyoqnsib mareqnu, “Qotei a iga qa are boleiyeqnu deqa ungun, iga kumbra uge uge yoqnqom.” Nanngi degsib maroqnsib gago Gate Koba Yesus Kristus qoreiyeqnu.

⁵ Ningi qalie, nami Israel nanngi Isip sawaq di sonabqa Tamo Koba a nanngi joqsiq sawa beiq gilej. Joqsiq gilsiq ariya nanngi qudei a qa nanngo areqalo singilatasa deqa a na nanngi padaltnjrej. E nungo are tigeltetngitqa ningi Israel nanngo kumbra deqa are qaliy.

⁶ Ningi lan angro uge uge nanngi qa dego are qaliy. Tulan nami nanngi lan qureq di Qotei aqa wau ojoqnsib olo lan qure uratosib jaraiyeb. Deqa Qotei na nanngi ojelenosiq sawa ambruq di breinjrsiq tontnrej. Nanngi sawa dia tarijsokobaiyib mondon diño batiamqa Qotei na nanngi olo osimqa nanngo une qa nanngi peginjrqa.

⁷ Nami Sodom ti Gomora ti qure kalil jojom di soqneb qaji nanngi ti lan angro uge uge nanngo kumbra di dauryoqnsib sambala kumbra tulan ugedamu yoqneb. Nanngo sambala kumbra di tulan bei. Deqa mondon Qotei na nanngi njamyuwoq di breinjrim nanngi bati gaigai dia sqab.

Qotei na nanngi degsim padaltnjrqa deqa iga ulaoqnsim nanngo kumbra uge di dauryqa uratqom.

⁸ Ariya tamo nanngi nungo ambleq aiyeb qaji nanngi dego kumbra uge deqaji dauryeqnu. Agi nanngi nejobilqeiqnsib dena nanngo segi jejamu jiga yeqnu. Osib Qotei a nanngo Tamo Koba sqajqa deqa asginjreqnaqa olo diqoqnsib Qotei aqa lan angro kokba nanngi misilinjreqnu.

⁹ Lan angro gate Maikel a kumbra degyosaieqnu. A nami Satan ombla njirinosis nanngi Moses aqa qusa oqajqa deqa anjam na qotoqnsib ariya Maikel a Satan misilinyosai. A Satan misilinyqa uratosiq minnej, “Tamo Koba a segi na ni saidmim medabu getentqam.”

¹⁰ Tamo nanngi nungo ambleq aiyeb qaji nanngi di tulan diqoqnsib kumbra nanngi poinjrosai qaji di olo misilinyeqnu. Nanngi wagme juwan bul tulan nanarioqnsib nanngo segi jejamu qa areboleboleinjreqnu. Nanngo kumbra deqa mondon Qotei na nanngi ñumougetqas.

¹¹ Od, tamo nanngi di tulan padalougetqab. Kein a nami kumbra uge yoqnej dego kere tamo nanngi di Kein dauryosib kumbra uge yeqnu. Nanngi silali koba oqajqa deqa maroqnsib gam grotqnsib Balam aqa kumbra uge dauryosib laqnub. Kora agi nami Qotei aqa anjam gotranjoqnej qaji aqa kumbra uge dego nanngi dauryeqnu. Deqa nanngi padalougetqab.

¹² Tamo nanği di tulaŋ ugedamu. Niŋgi iŋgi uyqa korooqnsibqa Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra dauryqa oqnsib awoeqnab tamo nanği di uli na boqnsib nuŋgo ambleq di kumbra tulaŋ jigat yeqnub. Nanği kumbra di yqajqa jemainjrosaieqnu. Nanği nanço segi jejamu qa are qaleqnub. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nanği di kumbra bole bei babtosaieqnub. Qura geitqa batieqnaqa a geitosaieqnu dego kere tamo nanği di kumbra bole bei babtosaieqnub. Iga ŋamtaŋ moiyo otoroqnsim taqal breinjreqnum dego kere tamo nanği di Qotei na osim sawa ugeq di breinjrqas. Deqa mondoŋ nanği moiyougetosib torei padalqab.

¹³ Jagwa na yuwal tigelteqnaqa yuwal korkortoqnsiq morman aiyeqnu dego kere tamo nanği di kumbra uge uge babtelenoqnsib nanği nanço kumbra uge deqa jemainjro-saieqnu. Nanği bongar bul dego unub. Agi bongar nanği laŋ goge di gam grotoqnsib laŋa laŋa laqnub. Deqa mondoŋ Qotei na tamo nanği di breinjrim sawa ambruq aiyeleŋosib bati gaigai dia sqab. Sawa ambru di Qotei na nami nanği gereiyetnjrej unu.

¹⁴ Nami Enok a Qotei aqa medabu osiqa tamo uge nanği deqa anjam maroqnej. A Adam aqa silei 7q dena ŋambabej. A anjam bei endegsi marej, “Niŋgi uniy. Mondoŋ Tamo Koba a na aqa segi laŋ angro tulaŋ gargekoba nanği joqsim bqas.

¹⁵ Bosim tamo kalil a qoreiyeqnub qaji nanço une qa peginjrsim ugeugeinjrqas. Osim nanço kumbra uge uge kalil nanği osornjrimqa nanği deqa are koba qalsib gulbe kokba oqab. Tamo nanği di Qotei qa misiliŋ anjam koba maroqnsib kumbra ugedamu yeqnub. Deqa Qotei na nanği gulbe tulaŋ kokba enjrqas.” Enok a nami anjam degsi marej.

¹⁶ Tamo nanği di gaigai ulatamu ugeinjreqnaqa tamo nanço jejamuq di anjam laŋa laŋa qamelenoqnsib nanço segi areqalo uge uge dauryeqnub. Nanği nanço medabu waqtoqnsib diqoqnsib nanço segi ŋam soqteqnub. Osib tamo ungasari nanği walawalainjreqnab nanği na nanği daurnjreqnub.

Nunço areqalo Qotei qa singilateqnub qaji di niŋgi ojesoqniy

¹⁷ Ariya ijo was bole, niŋgi kumbra mondoŋ brantqas qaji deqa are qaloqniy. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a na aqa anjam maro tamo nanği qarijnjreqnaqa nunçoq boqnsib kumbra deqa merŋgoqneb. Nanço anjam deqa niŋgi olo are qaloqniy.

¹⁸ Agi nanği anjam endegsib merŋgoqneb, “Mondoŋ diŋo bati jojomamqa meqe meqem tamo nanği boqnsib Qotei qoreiyoqnsib nanço segi areqalo uge uge dauryoqnqab.”

¹⁹ O ijo was kalil, meqe meqem tamo nanği dena Kristen nanği potoaiyeltnjreqnub. Osib mandam qa iŋgi iŋgi qa are koba qaleqnub. Qotei aqa Mondor a nançoq di sosai deqa nanği kumbra uge di yeqnub.

²⁰ Ariya ijo was bole, nunço areqalo Qotei qa singilateqnub qaji di niŋgi ojesosibqa dena niŋgi tulaŋ singilaqab. Osib niŋgi Mondor Bole aqa singila na pailyoqniy.

²¹ Qotei a niŋgi qalaqalaingeqnu deqa niŋgi a beteryesoqniy. Yimqa a gaigai niŋgi qalaqalaingoqnqas. Niŋgi gago Tamo Koba Yesus Kristus a iqa qa dulqajqa tariŋoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi ŋambile gaigai sqab.

²² Tamo qudei Yesus qa nanço areqalo singilateqnub qaji nanço areqalo olo gulbeinjreqnu. Deqa niŋgi nanği qa duloqniy.

²³ Tamo qudei nanği une ti unub deqa nanği ŋamyuwoq aiqa laqnub. Deqa niŋgi nanği urur minjribqa nanği nanço une uratosib are bulyqab. Osib deqa nanği ŋamyuwoq aiqasai. Qotei na nanği elenqas. Tamo qudei nanği nanço areqalo namij dauryeqnub deqa nanği gara sari bulosib tulaŋ jiga ti unub. Deqa niŋgi nanği qa olo duloqnsib nanço une qa ulaosib kumbra jigat deqaji kalil uratosib sasaloiy.

Iga Qotei aqa ŋam soqtoqnqom

²⁴ O ijo was kalil, Qotei na niŋgi taqatŋimqa niŋgi ulonqasai. Mondoŋ a na niŋgi joqsim laŋ qureq osi oqimqa niŋgi aqa rian unsib une saiqoji sqab. Bati deqa niŋgi tulaŋ areboleboleiŋim sqab.

²⁵ Qotei a segi qujai Qotei bole. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga elenej. Deqa iga aqa ñam soqtoqnqom. A gago Mandor Koba siŋgila ti unu qaji. A na inŋi inŋi kalil taqatejunu. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. Bole.

ULI ANJAM KRISTUS NA BABTEJ QAJI

¹⁻³ Nami anjam endi uliesonaqa Yesus Kristus na babtej. Qotei na anjam endi Yesus minjnaqa a babtej. E Jon. E Yesus aqa wau tamo. E Qotei aqa medabu osim anjam endi nengrenyonum. Kumbra kalil e unem qaji di e ubtosim buk endia nengrenyonum. Osim Qotei aqa anjam ti Yesus Kristus aqa anjam ti bole qa marsim palontonum. Tamo a Qotei aqa anjam endi sisiyqas di a tulan areboleboleiyqas. Tamo ungasari anjam endi quoqnsib dauryeqnub qaji nanqi dego tulan areboleboleinjrqas. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqajqa bati jojomoqo. Kumbra di urur brantqas deqa Yesus na aqa wau tamo nanqi osornjrej. A gam endena nanqi osornjrej. A na aqa lan angro qarinyonaqa ijoq bosiqqa anjam endi e merbej. Merbej deqa agi e nengrenyonum.

Jon a anjam endi Kristen tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanjoq qarinyej

⁴ E Jon. E anjam endi nengrenyosim ninqi tamo ungasari qure 7 di unub qaji nunjoq qarinyonum. Ninqi Yesus aqa ñam qa koroeqnub qaji. Ninqi Esia sawaq di unub. Qotei bini unu, nami soqnej, bunuqna bqas qaji a ninqi qa are boleiyimqa ninqi lawo na soqniy. Mondor 7 Qotei aqa awo jaram koba namoq di unub qaji nanqi dego ninqi qa are boleinjrimqa ninqi lawo na soqniy.

⁵ Yesus Kristus a Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnu. A tamo kalil nanqi qa namoosiq subq na tigelej. A mandor kokba kalil mandamq endi unub qaji nanjo Tamo Koba. A dego ninqi qa are boleiyimqa ninqi lawo na soqniy.

Yesus a iga qalaqalaigeqnu. A moisiqa aqa len aiyej dena a na gago une kalil kobotetgej.

⁶ Iga aqa Abu Qotei aqa atra tamo sqajqa deqa ti iga a ombla mandor kokba sqajqa deqa ti marsiq iga giltgej. Yesus Kristus a bati gaigai ñam koba ti singila koba ti sqas. Bole.

⁷ Ninqi uniy. Yesus a lanbi ambleq na boqnimqa tamo kalil nanqi a unqab. Tamo kalil nami a qaja na qameb qaji nanqi dego a unqab. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi a qa are ugeinjrimqa tulan akamugetqab. Od, kumbra di brantqas. Bole.

⁸ Tamo Koba Qotei singila koba ti unu qaji a marej, “E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.” Di bole. Qotei a segi qujai nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.

Jon a Kristus unej

⁹ E nunjo was Jon. Iga kalil koba na Yesus aqa tamo ungasari unum. E ninqi ti gulbe qoboiyoqnsim jaqatinj eleneqnum. Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Deqa iga singila na tigeloqnsimqa gulbe qoboiyejunum. E Qotei aqa anjam ti Yesus aqa anjam ti palontoqnsim laqnem deqa jeu tamo nanqi na e taqal waibosib nui ñam Patmos endia e ateb unum.

¹⁰ E Patmos nui endi sonamqa Tamo Koba aqa bati brantej. Bati brantonaqa Qotei aqa Mondor Bole na e singilatbonaqa ijo qoreq di tamo bei lelenonaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenkobaej. Gul anjameqnu dego kere.

¹¹ Lelenosiq merbej, “Kumbra kalil ni unqam qaji deqa anjam nengrenye. Nengrenyosim qarinyimqa tamo ungasari qure 7 dia Yesus aqa ñam qa koroeqnub qaji nanjoq gilem. Tamo ungasari nanqi di agi Efesus qureq di, Smerna qureq di, Pergamum qureq di, Taiataira qureq di, Sardis qureq di, Filadelfia qureq di, Laodisia qureq di Yesus aqa ñam qa koroeqnub.”

¹² Onaqa e tamo anjam merbej qaji di unqajqa bulosim nam atsimqa lam 7 gol na gereiyo qaji di sonab unjrem.

¹³ Lam nango ambleq di tamo bei sonaq e unem. Tamo di a Tamo Angro bul. A gara olekoba jugnaq aisiq singa kabutej. Aqa are targaq di alalag gol na gereiyo qaji dena kainyej.

¹⁴ Aqa gate ti gate banqa ti lanbi bul tulan qat soqnej. Aqa namdamu nam pulon bul pulonjoqnej.

¹⁵ Aqa singa minjaloqnej. Bras namyuwo na koiteq nab minjaleqnu dego kere. E aqa kakro quem di ya kobaquja meli dosiq anjam ateqnu dego kere.

¹⁶ Aqa ban wo na bongar 7 ojelenesoqnej. Aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge qala aiyel brantej. Aqa ulatamu sen bul tulan suwanjoqnej.

¹⁷ E tamo di unsimqa tulan ulaugetosim nam ambruibonaqa e aqa singa jojomq di ulonjosim moiyo bulem. Onaqa a na aqa ban wo ijo gateq di atsiqa merbej, "Ni ulaaim. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.

¹⁸ E nambile gaigai sqajqa utru. Nami e moiyo. Bini ni e nube. E olo nambile unum. E bati gaigai nambile sqai. E segi na moiyo ti moiyo qure ti taqatejunum.

¹⁹ Deqa kumbra ni unonum qaji deqa nengrenye. Kumbra bini unu qaji ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji deqa ti nengrenye.

²⁰ Bongar 7 ijo ban woq di unub qaji nangi ti lam 7 gol na gereiyo qaji nangi ti di ni unjronum. Di anjam ulito qaji. Aqa utru mermqai. Bongar 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeq nub qaji nango lan angro 7 nangi sigitnjrejunub. Lam 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeq nub qaji nangi sigitnjrejunub."

2

Jon a Efesus qure nanjoq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, "Efesus qureq di tamo ungasari ijo nam qa koroeq nub qaji nango lan angro qa anjam endegsi nengrenye, 'E ijo ban wo na bongar 7 ojejunum. E lam 7 gol na gereiyo qaji nango ambleq di walweleqnum. E na anjam endi inoq qarinyonum.

² Ino kumbra ti ino wau ti di e qalieonum. E qalie, ni singila na tigeloqnsimqa tamo uge nangi qa tulan asgimeqnu. Tamo nangi di endegsib mermeq nub, "Iga Qotei aqa anjam marqajqa qarinyej qaji tamo." Di gisan. Qotei na nangi qarinyrosai. Ni nango anjam di tenemtosim endegsi poimqo, nangi gisan tamo.

³ Ni ijo nam ojejunum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeq nub. E qalieonum, ni singila na tigeloqnsimqa gulbe di qoboieqnum. Ni asgimosai eqnu.

⁴ "Ariya ino kumbra uge qujai e ubtosiy mermqai. Nami ni e qa ino areqalo singilatqa utru atsim bati deqa ni na e tulan qalaqalaiboqnem. Bini ni degsim e qalaqalaibosaieqnum.

⁵ Nami ni kumbra bole dauryoqnem. Bini ni kumbra di uratosim ni ulonjonum. Deqa ni que. Kumbra ni nami yoqnem qaji deqa olo are qalsimqa are bulyosim kumbra di daurye. Ni dauryqasai di e inoq bosiy ino lam olo taqal atetm qai.

⁶ Ariya ino kumbra bole bei agi ubtosiy mermqai. Nikolas aqa wau tamo nangi kumbra uge uge yeq nub. Nango kumbra di ni tulan urateqnum. Keretosim urateqnum. E dego urateqnum.

⁷ "Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeq nub qaji nangi minjre qnu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa nam gei osiy anaiyit a uysim dena nambile gaigai sqas. Nam di Qotei aqa lan qureq di unu.' O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Efesus nango lan angro aqaq qarinyej."

Jon a Smerna qure nanjoq anjam qarinyej

⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Smerna qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. Nami e moyiem. Bini e olo nambile unum. E na anjam endi inoq qarinyonum.

⁹ Ni gulbe ti jaqatin ti ejunum di e qalie. Ni ingi tulan saiyoji unum di dego e qalie. Ariya ni lan qure qa ingi ingi koba elenjejunum. E qalie, tamo qudei na ni misilimoqnsib anjam uge uge mermeqnub. Nanji segi qa mareqnub, “Iga Juda tamo.” Di gisan. Nanji Satan aqa angro.

¹⁰ Bunuqna ni jaqatin koba oqnaqam. Ni deqa ulaaim. Ni que. Satan na ningi qudei ojeleosim tonto talq di breingwas. Ningi ijo ñam geregere oqab kiyo sai kiyo di Satan a qalieqajqa deqa ningi tonto talq di breingwas. Ningi bati 10 gulbe ti jaqatin ti sqab. Bati deqa ningi e qa nunjo areqalo singilatosib soqniy. Soqniy jeu tamo nanji na ningi lungib morenqab. Amqa e ningi awai boledamu engwai. Awai agiende. Ningi nambile gaigai sqab.

¹¹ “‘Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanji minjreanu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di a moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena a ugetqa keresai. Sai bole sai.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Smerna nanjo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Pergamum qure nanjoq anjam qarinyej

¹² Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Pergamum qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E serie olekoba tulan qala uge qala aiyel ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum.

¹³ E qalie, qure ni unum qaji di Satan na taqatejunu. Aqa awo jaram koba qure dia unu. Ariya e qalie, ni ijo ñam singila na ojesosimqa e qa ino areqalo singilateqnum. Ino areqalo di ni na ulitosaieqnum. Nami ijo anjam palonto tamo Antipas a nunjo ambleq di wauoqnej. Antipas a ijo anjam geregere dauryoqnej deqa jeu tamo nanji na a qal nab moiyej. Moinaqa ni di unsimqa ni deqa ulaosai. Osim e qoreibosai. Qure dia Satan a unu.

¹⁴ “‘Ariya ino kumbra uge qudei e ubtosiy mermqai. Tamo qudei Pergamum qureq di unub qaji nanji Balam aqa kumbra uge singila na ojesonab ni na nanji saidnjro-saieqnum. Balam aqa kumbra uge agiende. Nami a na Balak gam osoryonaqa gilsiqqa Israel nanji gisa gisanjroqnsiqa kumbra ugeq breinjroqnej. Breinjroqnsiqa areqalo tigeltetnjreanaqa nanji gisan qotei atrainjro qaji ingi uyoqnsib sambala kumbra yoqnsib laqneb.

¹⁵ Tamo qudei dego Pergamum qureq di unub qaji nanji Nikolas aqa wau tamo nanjo anjam dauryeqnub.

¹⁶ Deqa ni are bulye. Ni are bulyqasai di e urur inoq bosiy serie olekoba ijo medabuq di unu qaji dena tamo nanji di qoto itnjrqai.

¹⁷ “‘Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanji minjreanu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa ingi uliejunu qaji di anaiyit uyqas. Meniñ qat dego yqai. Osiy meniñ quraq di ñam bunuj nengrenyqai. Nam di tamo bei a qalieqasai. Tamo meniñ oqas qaji a segi ñam di qalieqas.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Pergamum nanjo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Taiataira qure nanjoq anjam qarinyej

¹⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Taiataira qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa Niri. Ijo

ñamdamu ñam pulon bul puloneqnu. Ijo singa minjaleqnu. Bras geregere ñomyeqnab minjaleqnu dego kere. E na anjam endi inoq qarinyonum.

¹⁹ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim e qa ino areqalo singilatoqnsim wau bole bole yeqnum. Osim gulbe kalil inoq di branteqnu qaji di geregere qoboiyoqnsim singila na tigelejunum. Kumbra ni nami yoqnem qaji di bolequja. Ariya kumbra ni bini yeqnum qaji di olo tulan boledamu. Di e qalie.

²⁰ “Ariya ino kumbra uge qujai agi ubtosiy mermqai. Uña Jesebel a ni ombla sosiq waueqnaqa ni na a wiyosaieqnum. A segi qa mareqnu, “E Qotei aqa medabu o qaji uña.” Di sai. A na ijo wau tamo nanği gisa gisanjnroqnsiqa gam osornjreqnaqa nanği sambala kumbra yoqnsibqa gisan qotei atrainjro qaji inği uyeqnum.

²¹ A are bulyqajqa e bati yem di a are bulyosim aqa sambala kumbra uratqajqa saidej.

²² Deqa ni que. E na uña di jaqatin koba yitqa a makobaiyqas. Tamo nanği a ombla sambalaoqnsib laqnum qaji nanği dego jaqatin ti gulbe koba ti enjrqai. Nanği aqa kumbra uge uge uratosib are bulyqasai di e nanği degnjrqai.

²³ Aqa anğro nanği dego ñumit morenqab. Amqa tamo unğasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanği qalieqab, e tamo kalil nanço are miligi ti areqalo ti geregere unoqnsim peleiyeqnum. Deqa ninği quiy. E nunço kumbra segi segi keretosiy awai enğwai.

²⁴ “Ariya ninği qudei Taiataira qureq di unub qaji nunço kumbra bole agi ubtosiy mernğwai. Ninği Jesebel aqa anjam dauryosaieqnum. Tamo nanği mareqnum, “Di Satan aqa uli anjam.” Anjam di ninği qaliesai. Deqa e ninği gulbe bei enğwasai.

²⁵ Kumbra bole kalil ninği ojejunub qaji di singila na ojesoqnum e bqai.

²⁶ “Tamo a Satan ombla qotsim singilaosim ijo kumbra dauryosim gilsim gilsim diño bati itqas di e singila yitqa a na tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği taqatjnroqnas.

²⁷ A na nanği tulan singila na taqatjnroqnas. Tamo nanği web paraparainjreqnum dego kere. E na tamo di singila yitqa a wau di yqas. Ijo Abu na e singila ebej dego kere a singila yqai.

²⁸ Nebeqa burbas bunuj oqeqnu qaji di dego a yqai.

²⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unğasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanği minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Taiataira nanço lan anğro aqaq qarinye.”

3

Jon a Sardis qure nançoq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Sardis qureq di tamo unğasari ijo ñam qa koroeqnum qaji nanço lan anğro qa anjam endegi nengrenye, ‘E Qotei aqa Mondor 7 ejunum. E bongar 7 dego ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. Kumbra ni yeqnum qaji di e qalieonum. Ino kumbra di bolesai. Nanği ni qa mareqnum, “Ni ñambile unum.” Di sai. Ni moyem.

² Deqa ni ñam sirosim olo tigel. Ino kumbra bole qudei moyosaiunu qaji di ni na olo singilat. E ino kumbra kalil unonum di ijo Qotei aqa ñamgalaq di keresai.

³ Anjam bole ni nami qusim dauryem qaji deqa olo are qale. Are qalsim anjam di geregere dauryosim are bulye. Ni ñam sirosim tigelqasai di e bajin tamo bul inoq boqujatqai. Bati gembu e inoq bqai di ni qalieqa keresai.

⁴ “Ariya tamo unğasari qudei Sardis qureq di unub qaji nanço kumbra bolequja. Nanço gara jigatosai deqa nanği gara qat jigsib e ombla walweloqnum.

5 “Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na gara qat jigetqai. Aqa ñam ñambile qa buk miligiq di unu qaji di e na olo nuntqasai. Aqa ñam di e na ijo Abu ti aqa lan angro nanqi ti nanqo ulatamuq di ubtqai.

6 Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unqasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nenqrenyosim Sardis nanqo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Filadelfia qure nanqoq anjam qarinyej

7 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Filadelfia qureq di tamo unqasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqo lan angro qa anjam endegsi nenqrenye, ‘E Qotei aqa tamo bole une saiqoji unum. E kumbra bole qa utru. Devit a nami mandor koba soqnej dego kere e kamba Mandor Koba unum. Deqa e siran waqtqai di tamo bei na getentqa keresai. E getentqai di tamo bei na olo waqtqa keresai. E na anjam endi inoq qarinyonum.

8 Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. Deqa ni unime. Ino ulatamuq di e siran bei waqtetmonum. Di tamo bei na getentqa keresai. E qalie, singila kiñala inoq di unu. Ni ijo anjam geregere ojoqnsim dauryeqnum. Ni ijo ñam uratosai eqnum.

9 Deqa ni que. E na maritqa Satan aqa wau tamo nanqi bosib ino singaq di singa pulutosib endegsib qalieqab, e ni qalaqalaimeqnum. Nanqi segi qa mareqnub, “Iga Juda tamo.” Di gisan. Nanqi Juda tamo sai.

10 Ni ijo anjam dauryoqnsim gulbe qoboijejunum deqa e ni taqatmesoqnitqa Satan na tamo unqasari kalil nanqi uneq breinjrqqa batiamqa a ni uneq breimqasai.

11 E inoq boqumatqai. Deqa anjam ni ojejunum qaji di singila na ojesoqne. Amqa tamo bei na ino awai bole yaimqasai.

12 “Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na a osiy ijo Qotei aqa tal ai bul namoq di tigeltit sqas. Deqa a olo bunu Qotei aqa talq dena oqedqasai. Aqa jexamuq di e na ijo Qotei aqa ñam ti ijo Qotei aqa qure koba agi Jerusalem bunuj aqa ñam ti ijo segi ñam bunuj ti nenqrenyqai. Jerusalem bunuj agi lan goge di unu. Qure di ijo Qotei aqaq dena mandamq aiqas.

13 Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unqasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nenqrenyosim Filadelfia nanqo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Laodisia qure nanqoq anjam qarinyej

14 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Laodisia qureq di tamo unqasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqo lan angro qa anjam endegsi nenqrenye, ‘Ijo ñam Anjam Bole. E Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnum. Ingi ingi kalil Qotei na gereiyej qaji di aqa utru agi e segi. E na anjam endi inoq qarinyonum.

15 Kumbra kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni ulili sai. Ni kanqan sai. Ni ulili sqam di kere. Ni kanqan sqam di kere.

16 Ni tulan kanqan sai. Ni tulan ulili sai. Ni kanqan kiñala segi. Deqa e ni ingi qusa bul ijo miligiq na oqsim ijo medabuq na beqmqai.

17 Ni ino segi ñam soqtoqnsim mareqnum, “E silali koba ti unum. E ñoro koba ejunum. E ingi bei qa truquosaieqnum.” Di ni gisanonum. Ni ingi ingi tulan saiqoji. Ni sougetejunum. Ni ñam qandimo unum. Ni yosi laqnum. Di ni segi poimosai.

18 Deqa e ni endegsi mermqai. Ni ijoq dena gol ñamyuwo na yusiq milalej qaji di awaiyosim dena ni ñoro bole ti sqam. Ni gara qat dego awaiyosim jugwam dena ino jexamu kabutim tamo bei na ino yosi unqasai. Amqa ni jemaimqasai. Ni goren dego awaiyosim dena ino ñamdamu piyim ñam poimqas.

19 Tamo nanqi e qalaqalainjreqnum qaji di e na olo ñirinjnroqnsim dalnjreqnum. Deqa ni ino kumbra tingitqa singilaosim are bulye.

²⁰ “Ni e nube. E siranmeq di tigelesosim kindokindoneqnum. Tamo bei a ijo kakro qusimqa siran waqtetbqas di e miligiq gilsiy aqo ombla inqi uyqom. ²¹ Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na minjitqa aqo ombla ijo awo jaram kobaq di awoqom. Nami e segi qoto singilaosimqa aqo ijo Abu wo aqa awo jaram kobaq di awoem dego kere.

²² Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanqi minjreñnu.’ O Jon, ni anjam degsi nenjrenyosim Laodisia nanjo lan angro aqaq qarinye.” Yesus na e degsi merbej.

4

Lan qureq di nanqi Qotei binjoqnsib loueqñub

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa lan goge dia siran bei waqesonaq unem. Unsim koqyeqñamqa tamo nami lelenonaq aqa kakro gul anjamobulonaq quem qaji a na endegsi merbej, “Ni goge endeq au. Bamqa kumbra kalil bunuqna brantelenqas qaji di e ni osormqai.”

² Onaqa bati qujai deqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa e tarosim lan goge dia awo jaram kobaquja sonaq unem. Tamo bei a awo jaramq di awesoqnej.

³ Aqa jejamu tulan minjalej. Meniñ jaspas tulan minjaleqñu dego kere. Aqa jejamu meniñ konilian bul tulan lent. Tuembiñ na awo jaram di kalilyesoqnej. Tuembiñ aqa nenjren di tulan minjalej. Meniñ emeral tulan minjaleqñu dego kere. Tuembiñ di ñam banqa gesgi bul.

⁴ Ariya e olo ñam atsimqa awo jaram kokba 24 unjrem. Awo jaram kokba 24 dena awo jaram kobaquja ambletesoqñeb. Tamo gate 24 nanqi awo jaramq di awoelenesoqñeb. Nanqi gara qat olekokba jigelenosib mandor kokba nanjo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di atelenosib soqñeb.

⁵ Awo jaram kobaqujaq dena minjal branteqnaq unem. Qatron ti kola anjam ti dego branteqnaq quem. Awo jaram namoq di ñam pulon 7 pumbloneleneb. Ñam pulon dena Qotei aqa Mondor 7 nanqi sigitnjrejunub.

⁶ Awo jaram namoq di inqi kobaquja bei sonaq unem. Inqi di yuwal banqa bul. A qunun bul dego. A tulan jeqilo.

Ariya e olo ñam atsimqa wagne ñambile so qaji qolqe unjrem. Nanqi na awo jaram kobaquja agutosib tigelesoqñeb. Nanjo bile ti qore ti dia ñamdamu garggekoba soqñeb.

⁷ Wagne ñambile so qaji namba 1 a laion bul. Wagne ñambile so qaji namba 2 a makau bul. Wagne ñambile so qaji namba 3 aqa ulatamu tamo ulatamu bul. Wagne ñambile so qaji namba 4 a baira kobaquja tiosiq laqñu dego bul.

⁸ Wagne qolqe ñambile so qaji nanqi di segi segi bari 6 ti. Bileqsi qoreqsi bariqsi ñamdamu garggekoba soqñeb. Qanam ti qolo ti nanqi gaigai louoqnsib endegsib mareqñub, “Qotei a singila koba ti unu. Singila kalil aqaq di unu. A nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.” Nanqi degsib louoqnsib maroqnsib olo wainjoqnsib mareqñub, “Qotei a getento koba. Qotei a getento koba. Qotei a getento koba.” Wagne qolqe nanqi gaigai degsib louoqnsib mareqñub. Nanqi aqaratosaeqñub.

⁹ Tamo awo jaram kobaqujaq di awejunu qaji a ñambile gaigai unu. Deqa wagne qolqe ñambile so qaji nanqi a qa tulan areboleboleinjreñnaqa aqa ñam soqtoqnsib binjyeqñub.

¹⁰ Yeqnaqa tamo gate 24 nanqi singa pulutoqnsibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a qa loueqñub. Tamo di agi ñambile gaigai unu qaji. Tamo gate nanqi nanjo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di awo jaram kobaquja namoq di breiyoqnsibqa endegsib loueqñub,

¹¹ “O gago Tamo Koba Qotei, ni segi qujai lan goge di unum.

Deqa tamo kalil nanqi ni qa tulan areboleboleinjreñnaqa ino ñam soqtoqnsibqa ino singila binjyeqñub.

Nanġi ni kumbra degmeqñub. Di kiyaaqa? Ni na qujai marnam inġi inġi kalil branteb unub.

Ni ino segi areqalo na inġi inġi kalil gereiyem.
Gam dena qujai inġi inġi kalil branteb unub.”

5

Jon a buk bei unej

¹ Onaqa e olo n̄am atsimqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa bañ woq di buk bei ojesonaq unem. Buk di aqa bañga olekokba. Bañga di lulumesonaq unem. Buk aqa miligiqsi qoreqsi nengren ti soqnej. Buk di tamo bei na plaltosim aqa miligi unaim deqa nanġi na aqa bañga lulumyosib kandel aqa namur na qandrato 7 yeb.

² Onaqa e olo n̄am atsimqa lan anġro siñgila koba bei brantonaq unem. Lan anġro di a tulan lelenosiq marej, “Tamo yai a tamo bole unu deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere?”

³ Onaqa tamo bei na buk di plaltosim aqa miligi unqajqa tamo dego bei sosai. Lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di tamo dego bei sosai.

⁴ E degsi unsim deqa e tulan akamugetem.

⁵ Onaqa tamo gate bei na merbej, “O Jon, ni akamaim. Ni que. Laion a Juda aqa len na nambabej deqa a qoto siñgilaosiq aqa jeu tamo nanġi tulan bunjrej. A Mandor Koba Devit aqa len na nambabej deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere.”

Jon a Kaja Du unej

⁶ Onaqa e olo n̄am atsim Kaja Du tigelesonaq unem. A qalnab moiyej olo n̄abile so bulonaq unem. A awo jaram ti wagme n̄abile so qaji qolqe nanġi ti tamo gate nanġo awo jaram kokba ti ambleq di tigelesonaq unem. A qala 7 ti n̄amdamu 7 ti soqnej. N̄amdamu 7 dena Qotei aqa Mondor 7 nanġi sigitnjrej unub. Mondor di Qotei na qarinjrn̄aqa sawa sawa kalilq gileleneb qaji.

⁷ Onaqa Kaja Du a bosiqqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa bañ woq dena buk di yayiej.

⁸ Buk di yayionaqa wagme n̄abile so qaji qolqe nanġi ti tamo gate 24 nanġi ti bosib Kaja Du aqa areq di siñga puluteb. Nanġi kalil segi segi gombiñ ti tabir gol na gereiyo qaji ti ojelenesoqneb. Tabirq dena qurem oqoqnsiqqa Qotei aqa ulatamuq di branteqnu. Qurem di quleq boledamu. Qurem di aqa utru agiende. Qotei aqa segi tamo unġasari nanġo pailyo qurem bul oqoqnsiqqa aqa ulatamuq di branteqnu.

⁹ Wagme qolqe nanġi ti tamo gate nanġi ti bosib Kaja Du aqa areq di siñga pulutosibqa lou bunuj na endegsib louoqneb,

“O Kaja Du, ni buk di osimqa kandel aqa namur buk qandratejunu qaji di waqtqa kere. Ni lumnab moism ino len aiyej deqa ni na ino segi tamo unġasari nanġi awainjrsimqa Qotei aqa bañq di atelenem unub.

Od, ni na tamo unġasari len segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi, sawa segi segi nanġi awainjrsimqa Qotei aqa bañq di atelenem.

¹⁰ Ni na nanġi giltjrem deqa nanġi Qotei aqa atra tamo ti mandor kokba ti sosib mandamq di tamo unġasari nanġi taqatnjroqñab.”

Inġi inġi kalil nanġi Kaja Du aqa n̄am soqtoqneb

¹¹ Ariya e olo n̄am atsimqa lan anġro tulan gargekoba tigelesonab unjrem. Nanġi di iga na sisiiyqa keresai. Nanġi handet milion dego. Nanġi tigelosibqa awo jaram ti wagme n̄abile so qaji nanġi ti tamo gate 24 nanġi ti agutnjresosibqa tulan murqumyeqñab e nanġo kakro quem.

¹² Nanġi endegsib lelenoqnsib maroqneb,

“Kaja Du agi nami qalnab moiyej qaji a singila ti ñoro ti powo ti ñam ti rian ti arebolebole ti oqa kere.

Deqa tamo ungasari kalil nanqi aqa ñam soqtoqnsibqa a qa tulan areboleboleinjroqninga a binjiyoqnsib sqab.”

¹³ Onaqa ingi ingi kalil Qotei na gereinjrej qaji nanqi anjam mareq nab e nanjo kakro quem. Ingi ingi kalil lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di, yuwal miligiq di unub qaji nanqi anjam mareq nab e nanjo kakro quem. Od, ingi ingi kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo kakro quem. Nanqi endegsib maroqneb,

“Tamo awo jaramq di awejunu qaji nanqi Kaja Du wo bati gaigai arebolebole ti ñam ti rian ti singila ti oqnsib sqab.

Deqa iga bati gaigai nanqi aiyel binjinroqngom.”

¹⁴ Onaqa wagme qolqe ñambile so qaji nanqi maroqneb, “Anjam di bole.” Degsib mareq nabqa tamo gate nanqi singa pulutoqnsib louoqneb.

6

Kaja Du a kandel aqa namur 7 waqtelenej

¹ Onaqa Kaja Du a buk di ojesonaq e unem. Buk di kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. Kaja Du a kandel aqa namur namba 1 waqtonaqa wagme ñambile so qaji matu a namoosiq marej, “Ni au.” Aqa kakro di kola anjam ato bulonaq e quem.

² Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji a an ti. Nanqi na gate tatal wala ti yonabqa aqa gateq di atsiqa qoto singilaqa marsiqa gilsiq qoto singilaoqnej.

³ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 2 waqtonaqa wagme ñambile so qaji namba 2 na marnaq e quem, “Ni au.”

⁴ Degsi marnaqa hos bei brantej. Hos di lent. Nanqi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji a singila yeb. Yonabqa a na tamo ungasari mandamq di soqneb qaji nanjo areqalo niñaqyetnrnaqa nanqi lawo kumbra uratosib tamo nanqi ñumoqnsib moiyo tnrroqneb. Nanqi na a serie kobaquja yonabqa gilsiq wau di yoqnej.

⁵ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 3 waqtonaqa wagme ñambile so qaji namba 3 na marnaq e quem, “Ni au.” Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos tulu brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa banq di skel ojesonaq e unem.

⁶ Unsimqa wagme qolqe ñambile so qaji nanjo ambleq di tamo bei na anjam marnaq e aqa kakro quem. A na tamo hos quraq di awesoqnej qaji di minjej, “Ni na tamo ungasari nanqi mam koba enjre. Yimqa nanqi silali kobaquja na bem sum tabir qujai segi awaiyoqngab. Silali kobaquja na bali dego tabir qalub segi awaiyoqngab. Deqa ni na oliv ñamtañ ti wain sil ti ugeugeiyaim.”

⁷ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 4 waqtonaqa e wagme ñambile so qaji namba 4 aqa kakro quem. A marej, “Ni au.”

⁸ Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos merient brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam Moiyo. Moiyo Qure na a dauryosiq laqnej. Onaqa nanqi aiyel singila osib tamo ungasari mandam taqal qujaiq di so qaji nanqi serie na ti mam na ti ma uge na ti wagme juwan na ti ñumnab morenej. Mandam taqal qalubq di so qaji nanqi uratnrnab soqneb. Nanqi ñumosai.

⁹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 5 waqtonaqa Qotei aqa tamo ungasari nami ñumnab morenej qaji nanjo qunun atra bijal sorgomq di sonab e unjrem. Tamo ungasari nanqi di Qotei aqa anjam singila na ojesosib mare mare laqneb deqa jeu tamo nanqi na nanqi ñumnab morenej.

¹⁰ Nanjo qunun tulan lelejoqnsib Qotei endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, ni ingi ingi kalil nanjo Mandor Koba. Ni gaigai kumbra bole yeqnum. Ni getento koba. Ni kumbra bole segi yeqnum. Deqa ni iga merge. Iga bati gembub tarijonamqa jeu tamo

mandamq di unub qaji nanqi na iga lugnab gago len aiyej deqa ni kamba peginjrsim awai uge enjrqam?”

¹¹ Onaqa Qotei a gara jugo qat olekokba elenosiqa nanqi segi segi jigetnjrsiqa minjrej, “Ningi mati kiñala aqaratosib tarinjoqnsib soqniy. Jeu tamo nanqi na ningi lungnab nungo len aiyej dego kere nungo wau qujai nanqi ti nungo was nanqi ti degsib ñumqab. Tamo gembub jeu tamo nanqi na ñumqab di e segi maritqa nanqi kalil ñumekritib kereamqa bati deqa e kamba nanqi peginjrsiy awai uge enjrqai.”

¹² Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 6 waqtonaqa e nam atsimqa mimiñ tulan kobaquja donaq unem. Unem di sen ambruosiq gara tulu bulej. Bai lentosiq len bulej.

¹³ Onaqa bongar nanqi lan goge na ululojosib mandamq aiyeleneb. Jagwa koba boqnsiq qura qunjimyeqnaqa gei qoqi ululojosib mandamq aiyeleneqnub dego kere.

¹⁴ Lan dego loumej. Qobun rer qalsib lubteqnub dego kere. Mana ti nui ti kalil nanqo so sawa uratosib jaraiyeb.

¹⁵ Jaraiyonabqa mandor kokba ti tamo ñam ti qaja tamo nanqo gate ti ñoro tamo ti tamo singila ti kanjal tamo ti tamo nanqo segi wau ojo qaji nanqi ti kalil gulbe di unsibqa ulaugetosib meniñ kokba miligiq di ulieleneb. Osib mana miligiq di dego ulieb.

¹⁶ Uliesosib tulan lelenkobaoqnsib mana ti meniñ kokba ti kalil endegsib minjroqneb, “Ningi bosib iga kabutgibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a na iga nugwasai. Kaja Du aqa minjin dego gagoq bqasai.

¹⁷ Nanqi aiyel tamo ungasari nanqi qa minjin oqetnjrqa bati brantqo deqa tamo yai na nanqo singila gotranqqa kere? Tamo dego bei sosai.”

7

Israel tamo 144,000 nanqi Qotei aqa toqor eb

¹ Onaqa lan angro qolqe nanqi lan utru qolqeq di tigelesonab e unjrem. Jagwa qolqe nanqi na mandam ti yuwal ti nam banga ti puynjraib deqa lan angro qolqe nanqi dena jagwa qolqe di getentnjresoqneb.

² Lan angro nanqi di Qotei na mandam ti yuwal ti niñaqnjrqajqa singila enjrej. Onaqa lan angro bei sen oqo sawaq dena brantonaq e unem. A na Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa toqor ojesosiqa tulan lelenosiqa lan angro qolqe nanqi di minjrej,

³ “Ningi mandam ti yuwal ti nam banga ti nami niñaqnjraib. Iga mati gago Qotei aqa wau tamo nanqo lanjaq di toqor atnam soqnimqa di ningi na ingi ingi kalil di niñaqnjriy.”

⁴ Onaqa tamo gembub toqor eleneb di marnab e quem. Tamo 144,000 nanqo lanjaq di toqor ateleneb. Tamo nanqi di Israel nanqo moma utru 12 nanqo len.

⁵ Juda aqa len na tamo 12,000 nanqi toqor eleneb. Ruben aqa len na tamo 12,000 nanqi toqor eleneb. Gat aqa len na tamo 12,000 nanqi toqor eleneb.

⁶ Aser aqa len na tamo 12,000 nanqi toqor eleneb. Naptali aqa len na tamo 12,000 nanqi toqor eleneb. Manase aqa len na tamo 12,000 nanqi toqor eleneb.

⁷ Simeon aqa len na tamo 12,000 nanqi toqor eleneb. Livai aqa len na tamo 12,000 nanqi toqor eleneb. Isakar aqa len na tamo 12,000 nanqi toqor eleneb.

⁸ Sebulun aqa len na tamo 12,000 nanqi toqor eleneb. Josep aqa len na tamo 12,000 nanqi toqor eleneb. Benjamin aqa len na tamo 12,000 nanqi toqor eleneb.

Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi koroesosibqa Qotei binjiyoqneb

⁹ Onaqa bunuqna e olo nam atsimqa tamo ungasari tulan gargekoba koroesonab unjrem. Tamo ungasari nanqi di tamo bei na sisiyqa keresai. Nanqi len segi segi, sawa segi segi, jemu segi segi, anjam maro segi segi. Nanqi awo jaram ti Kaja Du ti nanqo areq di tigelosibqa gara jugo qat olekokba jigelenosib nanqo ban na tuwom banga ojelenesoqneb.

¹⁰ Osib nanġi singila na endegsib maroqneb, “Iga padalqa laqnamqa gago Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji nanġi Kaja Du wo na iga elenjosib boletgeb.”

¹¹ Onaqa lan angro kalil nanġi na awo jaram ti tamo gate nanġi ti wagme qolqe nambile so qaji nanġi ti agutnjrsib tigelesoqneb. Tigelesosibqa awo jaram namoq di sinġa pulutoqnsib Qotei qa endegsib louoqneb,

¹² “Bole. Gago Qotei a bati gaigai arebolebole ti rian ti powo ti ñam ti singila ti sqas. Deqa iga a binjiyoqnsim sqom. Bole.”

Qotei na aqa tamo unġasari nanġo gulbe kalil kobotetnjrqas

¹³ Onaqa tamo gate bei na nenembej, “Tamo unġasari gara qat olekokba jigejunub qaji di yai nanġi? Nanġi tal qabe?”

¹⁴ Onaqa e na kamba minjem, “O ijo tamo koba, ni segi qalie.” Onaqa merbej, “Tamo unġasari nanġi di jeu tamo nanġi na tulan ugeugeinjsib gulbe ti jaqatin ti enjreb. Nanġi Kaja Du aqa len aiyej qaji dena nanġo gara yanselenonab qatej.

¹⁵ Deqa nanġi Qotei aqa awo jaram namoq di tigeleqnsibqa bati gaigai qanam ti qolo ti Qotei aqa atra tal miligiq di sosibqa a waueteqnub. Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji a segi nanġi koba na sosimqa taqatnjroqnas.

¹⁶ Deqa nanġi olo bunu mamnjrqasai. Nanġi bunu ya qarnjqasai. Sen na olo nanġi kanġanjqasai. Inġi bei na dego nanġi kanġanjqasai.

¹⁷ Kaja Du awo jaram jojomq di unu qaji a nanġo Mandor Koba gaigai sqas. A nanġi joqoqnsim nambile gaigai sqajqa ya jumbumq giloqnas. Qotei na nanġo nam ya kalil nuntetnjrimqa nanġi olo bunu akamqasai.”

8

Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtej

¹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtonaqa lan qureq di nanġi kirikiriosib sonab sawa dabkojosiq sokiñalayej.

² Sokiñalayonaq e na lan angro 7 Qotei aqa ulatamuq di tigelesoqneb qaji nanġi unjrem. Unjrem di nanġi gul 7 ojsib tigelesoqneb.

³ Onaqa lan angro bei bosiq a atra bijal jojomq di tigelesoqnej. A tabir gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Di kiyafa? A nam sum osim tabir miligiq di bilentosim koitimqa qurem quleq ti oqwjajqa deqa. Onaqa nanġi nam sum koba a yonabqa osiq a Qotei aqa segi tamo unġasari kalil nanġo pailyo ti nam sum de ti turtosiq a atra bijal gol na gereiyo qaji dia Qotei atraiyej. Atra bijal di awo jaram namoq di unu.

⁴ Atraiyonaqa Qotei aqa segi tamo unġasari nanġo pailyo ti qurem quleqt de ti lan angro aqa banq dena oqsiqu Qotei aqa ulatamuq di brantej.

⁵ Onaqa lan angro a tabir di osiq a atra bijalq dena namyuwo osiq a tabirq di jugonaq maqonaqa waiyonaq mandamq aiyej. Ainaqa kola anjam ti qatron ti minjal ti mimin koba ti brantej.

Lan angro qolqe nanġi gul anjameb

⁶ Onaqa lan angro 7 gul 7 ojesoqneb qaji nanġi gul anjamqajqa tigelosib rarieb.

⁷ Lan angro namba 1 a namo aqa gul anjamej. Gul anjamonaqa ais awa bul namyuwo ti len ti turtosib mandamq aiyej. Ainabqa namtan ti ñin ti mandam taqal qujaiq di so qaji di kalil yuekriteb. Mandam taqal aiyej uratonab soqnej.

⁸ Onaqa lan angro namba 2 na aqa gul anjamonaqa inġi bei mana kobaquja bul yusiq puloneqnaqa osib waiyonab yuwalq aiyej. Ainaqa yuwal taqal qujai len bulyej. Yuwal taqal aiyej len bulyosai.

⁹ Degonaqa wagme kalil yuwal taqal qujaiq di nambile so qaji nanġi morenej. Qobun kalil dego yuwal taqal qujaiq di so qaji nanġi padalekriteb.

¹⁰ Onaqa laŋ angro namba 3 na aqa gul anjamonaga bongar kobaquja tor bul yusiq puloŋosiq laŋ qure uratosiq ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq aijej. Mandam taqal aiyelq di sai.

¹¹ Bongar di aqa ñam Isa Koba. Bongar di ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq ainaqa ya di isakobaeb. Deqa tamo gargekoba naŋgi ya di uysib isakobainjrnaqa moreŋeb.

¹² Onaqa laŋ angro namba 4 na aqa gul anjamonaga seŋ taqal qujai ugeej. Bai taqal qujai dego ugeej. Bongar kalil laŋ taqal qujaiq di so qaji naŋgi dego ugeeleneb. Laŋ taqal aiyelq di sai. Deqa qanam seŋ taqal qujai ambruej. Qolo bai taqal qujai ambruej. Bongar kalil laŋ taqal qujaiq di so qaji naŋgi dego ambrueleneb.

¹³ Onaqa e olo ñam atsimqa baira kobaquja laŋ sorgomq di tiosiq laqnaq unem. A tulaŋ leleŋosiq endegsi marnaq e quem, “O aiyoi! Laŋ angro qalub naŋgi gul anjamosaiunub. Naŋgi gul anjamabqa tamo ungasari mandamq di unub qaji naŋgi gulbe tulaŋ kokba osib padalougetqab.”

9

Laŋ angro namba 5 na aqa gul anjamej

¹ Onaqa laŋ angro namba 5 na aqa gul anjamonaga bongar bei laŋ uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Unem di naŋgi na bongar di singila yonabqa a gilsiq sub guma koba waqtej.

² Waqtonaqa qurem koba subq dena oqej. Liki yusiq qurem koba oqeqnu dego kere. Subq dena qurem oqsqa seŋ ti laŋ ti ambrutej.

³ Onaqa quremq dena sis tulaŋ gargekoba naŋgi brantosib mandamq aiyeleneb. Mandamq ainabqa Qotei na naŋgi singila koba enjrej. Singila di belqalaqala naŋgo singila ti kere.

⁴ Singila enjrsiq minjrej, “Niŋgi na ñiŋ ti ñam baŋga gesgi ti ñamtaŋ ti ugeugeinjraib. Naŋgi uratnjrib soqneb. Tamo ungasari naŋgo lanjaq di Qotei aqa toqor osai qaji naŋgi segi ugeugeinjriy.

⁵ Ugeugeinjrsib jaqatiŋ koba enjroqniq bai 5 naŋgi jaqatiŋ oqnsib sqab. Ariya niŋgi na naŋgi moiyoŋjraib. Jaqatiŋ segi enjroqniy.” Onaqa sis naŋgi dena tamo ungasari Qotei aqa toqor osai qaji naŋgi jaqatiŋ tulaŋ uge enjroqneb. Belqalaqala na tamo ungasari naŋgi uñinjreqnub dego kere.

⁶ Bati deqa tamo ungasari naŋgi moreŋqa gam ñamab ñamab ugeinjrqa. Naŋgi moreŋqa are soqnim naŋgi moreŋqa keresai.

⁷ E sis naŋgi unjrem di hos qoto qa gilqajqa walatnjreqnub dego kere. Sis naŋgo gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji ateleŋesoqneb. Naŋgo ulatamu tamo ulatamu bul.

⁸ Naŋgo gate baŋga olekoba. Uña naŋgo gate baŋga bul. Naŋgo qalagei laion naŋgo qalagei bul.

⁹ Naŋgo are targaq di gara jugo dumu bul singila koba atesoqneb. Naŋgo bari aqa anjam ato hos gargekoba roŋgom ti qoto qa gurgur ti gileqnaq siŋga anjam ateqnub dego kere.

¹⁰ Sis naŋgo weru belqalaqala naŋgo weru bul, qaja ti. Naŋgo singila weruqsi unu. Weru dena tamo ungasari naŋgi jaqatiŋ enjrqa kere. Yim naŋgi bai 5 jaqatiŋ oqnsib sqab.

¹¹ Sis naŋgo mandor agi sub guma koba taqato qaji laŋ angro. Aqa ñam Hibru anjam na Abadon. Gago anjam na Tamo Padaltnjro Qaji.

¹² Gulbe kobaquja namba 1 agi koboqo. Niŋgi quiy. Gulbe kokba aiyel brantosai unub. Sokiñalayosib brantqab.

Laŋ angro namba 6 na aqa gul anjamej

¹³ Onaqa lañ angro namba 6 na aqa gul anjamonaqa atra bijal gol na gereiyo qaji aqa qala qolqe nanjo ambleq dena tamo bei aqa kakro brantonaq e quem. Atra bijal di Qotei aqa ulatamuq di unu.

¹⁴ Onaqa tamo dena lañ angro namba 6 gul ojesoqnej qaji di minjej, “Lañ angro qolqe Yufretis ya koba qalaq di tontnjreb unub qaji nanji di palontnjre.”

¹⁵ Onaqa lañ angro namba 6 a anjam di qusiqa gilsiq lañ angro qolqe nanji di palontnjrej. Nanji na tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanji ñumib moreñqajqa deqa osiq nanji palontnjrej. Tamo ungasari mandam taqal aiyelq di so qaji nanji ñumqasai. Nanji bole sqab. Bati Qotei a nami giltej qaji di brantimqa lañ angro qolqe nanji dena tamo ungasari nanji ñumqab. Nanji deqa tariñosib sonab bati di tinñin brantonaqa lañ angro namba 6 a gilsiqqa nanji palontnjrej.

¹⁶ Onaqa qaja tamo tulañ gargekoba hos quraq di awesoqneb qaji nanji branteb. Nanji 200 milion e degsi quem.

¹⁷ E ñeio bulosimqa tamo hos quraq di awesoqneb qaji nanji unjrem di nanjo are targaq di gara jugo dumu bul singila koba jigelenesoqneb. Gara jugo qudei di nanjo wala lent. Qudei qenjent. Qudei merient. Hos nanjo gate laion nanjo gate bul. Nanjo medabuq na ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti branteleneb.

¹⁸ Gulbe qalub dena tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanji ñumeleneb. Mandam taqal aiyel urateb. Ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti hos nanjo medabuq na branteleneb qaji dena tamo ungasari nanji ñumeleneb.

¹⁹ Hos nanjo singila nanjo medabuqsi weruqsi unu. Nanjo weru amal bul, gate ti. Nanjo weru dena tamo ungasari nanji ugeugeinjreñub.

²⁰ Ariya tamo ungasari gulbe qalub dena ñumosai qaji nanji are bulyosai. Nanji mondor uge uge ti gisañ qotei nanjo sulum ti biñinjqroqneb. Nanjo kumbra uge di nanji uratosaijoqneb. Nanjo segi bañ na sulum di gereiyoqneb. Gol na silva na bras na meniñ na ñamtañ na ti gereiyoqneb. Sulum di qunuñ saiñoji. Deqa nanji ñam atqa keresai. Nanji anjam quqwa keresai. Nanji walwelqa keresai.

²¹ Tamo ungasari nanji di leñ ojoqneb. Nanji gumaninjoqneb. Nanji quñam qaloqneb. Nanji sambalaoqneb. Nanji bajinjoqneb. Nanjo kumbra uge uge kalil di nanji uratosaijoqneb. Osib are bulyosaijoqneb.

10

Jon a buk kiñala uyej

¹ Onaqa lañ angro bei a lañ goge na aiyeqnaq e unem. A lañ angro singila koba. A lañbi na kabuosiqa aqa gateq di tuembiñ atesoqnej. Aqa ulatamu señ bul suwañoqnej. Aqa singa tal ai yusiq ñañgao bul.

² Aqa bañq di buk kiñala bei waqesonaq ojesoqnej. Aqa singa wo yuwalq di atej. Singa qonañ mandamq di atej.

³ A tulañ lelenej. Laion anjameqnu dego kere. Lelenonaqa kola 7 nanji anjam ateb.

⁴ Kola 7 nanji anjam atnabqa e nanjo anjam qusim nenjrenjyqa laqnamqa lañ goge dia tamo bei anjam marnaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Kola 7 nanjo anjam di qusim tent. Nenjrenjyaim.”

⁵ Onaqa lañ angro yuwalqsi mandamqsi singa atsiq tigelesonaq e unem qaji a na aqa bañ wo soqtonaqa lañq oqej.

⁶ Osiqa Qotei lañ ti mandam ti yuwal ti inñi inñi kalil ti gereiyelenej qaji aqa ñam na endegsi marej, “E bole marqai. Diño bati jojomqo. Deqa Qotei a tariñsokobaiyqasai.

⁷ Lañ angro namba 7 na aqa gul anjamamqa Qotei aqa uli anjam nami aqa medabu o tamo nanji minjqroqnej qaji di a na babtekritqas. Uli anjam di Qotei aqa anjam bole. Aqa medabu o tamo nanji di aqa wau tamo.”

⁸ Onaqa tamo lan goge dia anjam merbonaq e aqa kakro quem qaji a na olo merbej, “Ni gilsim lan angro aqa sinqa yuwalqsi mandamqsi atsiq tigelejunu qaji aqa banq di buk wagejunu di yayosim am.”

⁹ Onaqa e lan angro di aqa areq gilsim minjem, “Ni buk kiñala ino ban na ojejunum qaji di e ebe.” Onaqa merbej, “Ni osim uye. Uyimqa ino medabuq di bisim qaq bul tulan qaqtinmqas. Aisim ino bi aniq di isakobaimqas.”

¹⁰ A degsi merbonaqa e aqa banq dena buk kiñala di yayosim uyem. E uynamqa ijo medabuq di bisim qaq bul tulan qaqtinbej. Aisiq ijo bi aniq di isakobaibej.

¹¹ Onaqa nanqi na olo merbeb, “Ni Qotei aqa medabu osimqa anjam palontoqnqam. Tamo ungasari len segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi nanqo kumbra qa ni anjam palontoqnqam. Mandor kokba gargekoba nanqo kumbra qa dego ni anjam palontoqnqam.”

11

Tamo aiyel nanqi Qotei aqa anjam palontoqneb

¹ Onaqa nanqi na e walwelqajqa toqon ebsibqa merbeb, “Ni toqon endi waiyosim Qotei aqa atra tal aqa ole keret. Osim atra bijal aqa ole dego keret. Tamo ungasari atra tal miligiq di loueqnub qaji nanqi dego sisiy.

² Ariya ni que. Koro sawa atra tal meq di unu qaji di keretaim. Di urat. Qotei na koro sawa di tamo Juda sai nanqi enjrimqa nanqi aqa qure koba niñaqyoqnbq bai 42 gilqas.

³ Bati deqa e na ijo anjam palonto tamo aiyel qarinjritqa nanqi are ugeo qaji gara jigsib ijo anjam palontoqnbq bati 1,260 gilqas.”

⁴ Tamo aiyel di kanar qeli bul. Nanqi aiyel lam bul dego. Nanqi mandam taqato qaji Tamo Koba aqa ulatamuq di tigelejunub.

⁵ Tamo qudei na nanqi aiyel ugeugeinjrqa maribqa nanqo aiyel medabuq na namyuwo brantosim nanqo jeu tamo nanqi di koitnjrim yuekritisib morenqab. Tamo bei na nanqi aiyel ugeugeinjrqa marinqa kumbra dena qujai a segi moiqas.

⁶ Qotei na nanqi aiyel singila enjrimqa nanqo anjam maro bati qa nanqi lan getentibqa awa bqasai. A na nanqi aiyel singila enjrimqa nanqi maribqa ya kalil len bulyqas. Nanqi aiyel na tamo ungasari nanqi gulbe uge uge enjroqnqa kere. Yim dena nanqi tulan niñaqoqnqab. Nanqi aiyel manwa di babtqajqa are soqnm babetoqnqab.

⁷ Nanqo aiyel anjam maro bati koboamqa wagne juwan sub guma kobaq di unu qaji a subq dena brantosim nanqi aiyel qoto itnjrsim a qoto singilaosim nanqi ñumim morenqab.

⁸ Morenqabqa nanqo aiyel jejamu qure aqa gam koba ambleq di uratnjrib sqab. Qure di aqa ñam iga sasiroxim mareqnum, “Sodom ti Isip ti.” Qure dia nami nanqo Tamo Koba namburbasq di qamnab moiyej.

⁹ Nanqo aiyel jejamu gam ambleq di soqnbq tamo ungasari jejamu segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, len segi segi kalil nanqi belenosib nanqo aiyel jejamu koqnjroqnbq bati qalub bei oto gilqas. Nanqo aiyel jejamu subq atqa saidoqnqab.

¹⁰ Nanqi aiyel morenonub deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanqi tulan areboleboleinjroqnmqa inji uyoqnsib lou tuoqnsib nanqo was nanqi lueinjroqnqab. Nanqi kumbra degyoqnqab. Di kiyaya? Qotei aqa medabu o tamo aiyel nanqi dena tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanqi jaqtin koba enjroqneb deqa.

¹¹ Bati qalub bei oto di koboonaqa Qotei na jagwa qarinyonaqa nanqo aiyel miligiq aiyej. Ainaqa nanqi aiyel olo mondor osib nambile sosib tigeleb. Tigelonabqa tamo ungasari nanqi na nanqi aiyel unjrsib tulan ulaugeteb.

¹² Onaqa lan goge dia lan angro bei a tulan lelenosiqqa nanqi aiyel metnjrej, “Ninqi goge endeq boiy.” Metnjrnaqa nanqi aiyel aqa kakro qusibqa lanbi miligiq na lan qureq oqeqnabqa nanqo jeu tamo nanqi na nanqi koqnjresoqneb.

¹³ Onaqa bati qujai deqa mimin tulan kobaquja dosiq qure koba di renjinyonaqa qure taqal qujai padalej. Qure taqal 9 padalosai. Mimin dena tamo ungasari 7,000 padaltnjrej. Onaqa tamo ungasari mimin dena padaltnjrosai qaji nanji tulan ulaugetosib Qotei lan qureq di unu qaji aqa ñam soqteb.

¹⁴ Gulbe kobaquja namba 2 agi koboqo. Ninji quiy. Sokiñalayimqa olo gulbe kobaquja namba 3 brantqas.

Lan angro namba 7 na aqa gul anjamej

¹⁵ Onaqa lan angro namba 7 na aqa gul anjamonaga tamo ungasari kalil lan qureq di so qaji nanji tulan lelenosib endegsib marnab e quem, “Gago Tamo Koba aqa Kristus wo Mandor Kokba sqajqa bati brantqo. Deqa nanji aiyel bati gaigai Mandor Kokba sosib mandam taqatqab.”

¹⁶ Onaqa tamo gate 24 Qotei aqa ulatamuq di nanjo awo jaramqsi awesoqneb qaji nanji sinqa pulutosib ñam quosib Qotei louetoqneb.

¹⁷ Osib endegsib pailyoqneb,
 “O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.
 Ni bini unum. Ni nami soqnem.
 Ni na ino singila osim ni Mandor Kobaonum.
 Deqa iga ni binimeqnum.

¹⁸ Sawa bei bei qaji nanji tulan minjin oqetnjreqnu.
 Ino minjin oqwajqa bati dego brantqo.

Ni na tamo ungasari moreño qaji nanji peginjqajqa bati brantqo.

Ni na ino wau tamo kalil nanji awai bole enjqajqa bati dego brantqo.

Ino wau tamo nanji di agi ino medabu o qaji tamo ti, ino segi tamo ungasari bole nanji ti, tamo kalil ino ñam qa ulaeqnub qaji nanji ti.

Ino wau tamo nanji di agi tamo ñam kokba ti tamo ñam saiqoji ti. Ni na nanji awai bole enjqajqa bati brantqo.

Ariya tamo ungasari mandam ugeugeiyeqnub qaji nanji ni na kamba ugeugeinjqqa bati dego brantqo.”

¹⁹ Tamo gate 24 nanji deqsib Qotei qa loueqnabqa lan angro nanji na Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siran waqteb. Waqtosibqa Qotei aqa dal anjam so qaji ñam monqum tal miligiq di sonaq uneb. Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti mimin ti ais onqol kokba awa bul ti aiyeleneb.

12

Jon a unja bei amal uge wo unjrej

¹ Lan goge dia Qotei aqa manwa bei brantonaq e unem. E unem di unja bei tigelesoqnej. Unja di a sen na kabuosiqa baiq di tigelesoqnej. Aqa gateq di bongar 12 atsiq soqnej.

² Unja di a guman ti. A angro oqajqa jejamu jaqatinyeqnaqa tulan pailoqnej.

³ Onaqa lan goge dia manwa bei brantonaq e unem. E unem di amal lent kobaquja soqnej. Amal di aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqnej. Aqa gateq di dego gate tatal 7 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nanji na ateqnub deqaji bul.

⁴ Aqa weru na bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nanji butuynjrnaqa ululonosis mandamq aiyeleneb. Lan taqal aiyelq di sai.

Unja di angrotimqa amal dena angro a qalsim uyqajqa deqa osiq unja aqa areq di tigelesosiq koqyosiq tarinoqnej.

⁵ Onaqa unja di aqaratonaga aqa angro mel ñambabej. Angro di mondon Qotei na singila yimqa a bu toqon ojsim tamo ungasari kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanji singila na taqatnjroqnas. Angro mel ñambabej qaji di Qotei na oqujatosiq lan qureq osi oqej. Oqsiqa aqa awo jaramq di awotej.

⁶ Onaqa uña di a ulanosiqa wadau sawaq gilej. Dia aqa segi so sawa Qotei na nami gereiyetej. A di soqnimqa Qotei na bati 1,260 a taqatesosim inği anaiyoqnqas.

⁷ Ariya lan goge dia qoto koba brantej. Lan angro gate Maikel aqa lan angro nanği ti tigelosib amal qoto iteb. Onaqa amal aqa lan angro nanği ti kamba tigelosib Maikel aqa lan angro nanği ti qoto itnjreb.

⁸ Onaqa amal aqa lan angro nanği ti qoto singilaqajqa keresaiinjrej deqa nanği lan qureq di sqa keresai.

⁹ Qotei aqa lan angro nanği na amal kobaquja aqa lan angro nanği ti breinjrnab mandamq aiyeleneb. Amal di nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Unğasari Kalil Nango Ñam Ugetetnjro Qaji.” A na tamo unğasari kalil mandamq di unub qaji nanği gisa gisañnjreqnu.

¹⁰ Onaqa olo lan goge dia lan angro bei tulan lelenonaqa e aqa kakro quem. A anjam endegsi marej, “Tamo unğasari nanği padalqa laqnabqa gago Qotei na nanği elenqo. A kumbra di yqo deqa aqa singila boleq dekritqo. A gago Mandor Koba unu. Amal na qolo ti qanam ti Qotei aqa ulatamuq di gago Kristen was nanço ñam ugetetnjreqnu. Amal di waiyonub mandamq aiqo. Deqa bini Qotei aqa Kristus a ñam koba ti singila koba ti unu.

¹¹ Gago was nanği nanço segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaiocqneb. Kaja Du a moisiq aqa len aiyej deqa nanği qoto bunyoqnsib endegsib are qaloqneb, ‘Unğum, jeu tamo nanği na iga lugwajqa marsib lugwab di kere. Iga deqa ulaqasai.’ Nanği degsib are qaloqnsib Yesus aqa anjam mare mare laqneb.

¹² Deqa lan qure ti tamo unğasari lan qureq di unub qaji ninği ti areboleboleingeme. Mandam ti yuwal ti ninği geregere ñam atiy. Gulbe kobaquja nunçoq di brantqas. Satan a sokiñalayosim padalqas di qalieosiq deqa minjin ani oqetqoqa ninği ugeugeingwa aiqo.” Lan angro a anjam degsi marej.

¹³ Amal di waiyonab mandamq aiyej di unsiqa a na uña angro mel ñambabtej qaji di qalim moiqajqa deqa dadauryoqnej.

¹⁴ Onaqa nanği na baira kobaquja aqa bari aiyel uña di yonabqa jigsaw amal di uratosiqa pururuosiqa aqa segi so sawaq gilsiq wadau sawaq di brantej. Dia Qotei na uña di geregere taqatosimqa wausau qalub bai 6 inği anaiyoqnqas.

¹⁵ Onaqa e olo ñam atsimqa amal aqa medabuq na ya beqyonaqa ya meli do bulosiqa uña di dauryonaq unem. Ya dena uña di qalsim moiyoqajqa deqa amal na ya di beqyej.

¹⁶ Onaqa mandam na uña aqaryaiyosiqa meanosiqa ya amal na beqyej qaji di kalil uyekritej.

¹⁷ Deqa amal a uña qa minjin ani oqetonaqa uña aqa angro qudei nanği qoto itnjraqajqa gilej. Uña aqa angro nanği di agi tamo unğasari Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus aqa anjam mare mare laqnub qaji.

¹⁸ Ariya amal a gilsiq alile di tigelesoqnej.

13

Wagme juwan aiyel nanği branteb

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa wagme juwan unem. A yuwalq dena brantonaq unem. Aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqneb. Aqa qalaq di gate tatal 10 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nanği na ateqnub deqaji bul. Aqa gateq di ñam qudei nenğrenyonab soqneb. Ñam di Qotei misilinjo qaji ñam.

² Wagme juwan e unem qaji di pusi juwan bul kobaquja. Pusi di aqa ñam lepat. Aqa singa bea aqa singa bul. Aqa medabu laion aqa medabu bul. Amal na aqa segi singila wagme juwan di yosiqa minjej, “Ni e ombla mandor kokba sqom.” Osiqa a ñam kobaquja yej.

³ Wagme juwan di aqa gate bei nami qalnab moisiq yu ti so bulonaq e unem. Yu di olo mosoonaq e aqa pirigi unem. Onaqa tamo ungasari kalil wagme juwan di uneb qaji nanngi tulan prugugetosib a dauryoqneb.

⁴ Amal na aqa segi ñam wagme juwan di yej deqa tamo ungasari nanngi amal a qa louoqneb. Osib wagme juwan a qa dego louoqnsibqa maroqneb, “Tamo yai aqa singila wagme juwan aqa singila ti kere? Tamo yai na a qoto itqa kere? Tamo dego bei sosai.”

⁵ Onaqa Qotei na wagme juwan di odyonaqa tigelosiqa diqoqnsiqa Qotei misilinjoqnej. Qotei na a singila yonaqa bai 42 a kumbra di yoqnej.

⁶ Yoqnsiqa aqa segi medabu waqtoqnsiqa Qotei misilinjoqnej. Osiqa Qotei aqa ñam ti aqa tal ti tamo ungasari lan qureq di unub qaji nanngi ti misilinjroqnej.

⁷ Onaqa Qotei na wagme juwan di olo odyonaqa tigelosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi qoto itnjroqnsiqa nanngi ñumoqnsiqa a segi qoto singilaoqnej. Onaqa Qotei na a olo singila yonaqa a na tamo ungasari kalil leñ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanngi taqatnjroqnej.

⁸ Deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanngi na wagme juwan di binjoqnsib aqa ñam tulan soqtoqnaq. Tamo ungasari nanngi di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nanngi ñambile gaigai sqajqa saidosiq ñambile qa buk miligiq di nanngo ñam nengrenyqa uratej. Buk di agi Kaja Du nami qalnab moiyej qaji aqa buk.

⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a anjam endi geregere qusim poiyem.

¹⁰ Qotei a tamo bei tonto talq di waiyqa marimqa tamo di osib tonto talq di waiyqab. Tamo bei na tamo bei sebru na qalqas di a kamba sebru na qalib moiqas. Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatoqnebe. Osib gulbe qoboiyoqnsib soqnebe.

¹¹ Onaqa wagme juwan bei mandam miligiq na brantonaq e unem. Wagme di aqa gateq di qala aiyel soqneb. Qala di kaja du nanngo qala bul. E aqa anjam maro quem di amal aqa anjam maro bul.

¹² Wagme juwan dena wagme juwan e nami unem qaji aqa singila kalil yaiyej. Yaiyosiqa a na mandam ti tamo ungasari mandamq di so qaji nanngi ti nanngo areqalo tigeltetnjreqnaqa nanngi wagme juwan e nami unem qaji a qa loueqnub. Wagme juwan e nami unem qaji di agi qalnab moisiqa aqa yu olo mosoonaq e aqa pirigi unem.

¹³ Wagme juwan bunu brantej qaji di a manwa tulan kokba babteqnaq e unem. A manwa bei endegsi babteqnu. A na tamo ungasari nanngo ulatamuq di ñamyuwo meteqnaqa lan goge na ñamyuwo brantoqnsiqa mandamq aiyeqnu.

¹⁴ Qotei na odyej deqa a manwa di wagme juwan nami brantej qaji aqa ulatamuq di babteqnu. Osiqa kumbra dena a na tamo ungasari mandamq di so qaji nanngi gisa gisanjroqnsiqa endegsi minjreqnu, “Ñingi sulum bei gereiyiy. Gereiyqa osibqa wagme juwan aqa ulatamu bul gereiyosib aqa ñam soqtoqniy.” Wagme juwan di agi nami serie na qalnab moisiq olo tigelosiqa ñambile soqnej.

¹⁵ Qotei na wagme juwan bunu brantej qaji di odyonaqa a na sulum di mondor yonaqa a ñambile osiqa anjam mareqnu. A degyeqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanngi sulum di binjoqnsib a qa louoqnaqajqa deqa. Tamo ungasari sulum di binjyqa urateqnu qaji nanngi di a na ñumim morenqab.

¹⁶ Ariya wagme juwan bunu brantej qaji a na aqa wau tamo nanngi endegsi minjreqnu, “Ñingi na tamo ungasari kalil nanngo ban woqsi lanjaqsi ijo toqor atetnjriy.” Degsi minjreqnaqa nanngi giloqnsib toqor atetnjreqnub. Tamo ñam saiqoji nanngi ti tamo ñam ti tamo ñoro ti tamo ingi ingi saiqoji nanngi ti kanjal tamo ti tamo nanngo segi wau ojo qaji nanngi ti kalil nanngo ban woqsi lanjaqsi toqor ateleneqnub.

¹⁷ Tamo bei aqaq di toqor atqa minjib saidqas di a olo bunuqna ingi awaiyqajqa getentqab. A ingi bei qarinyosim silali oqajqa dego getentqab. Toqor di wagme juwan aqa segi ñam. Iga ñam di sisiyqom di aqa utru brantqas.

¹⁸ Tamo a areqalo bole ti sqas di a wagne juwan aqa ñam di geregere sisiyosim poiye. Ñam di tamo nanjo ñam bul. Iga ñam di sisiyqom di 666 brantqas.

14

Kaja Du aqa tamo ungasari nanji lou bunuj na louoqneb

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa Kaja Du a Saion manaq di tigelesonaq unem. Tamo 144,000 nanji dego a koba na tigelesonab unjrem. Unjrem di nanjo lanjaq di Kaja Du aqa ñam ti aqa Abu aqa ñam ti nenjrenjonab soqnej.

² Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanji anjam bei murqumyoqnsib mareqnabqa e nanjo kakro quem. E nanjo kakro quem di ya koba meli dosiq anjam ato bul. Kakro di kola aisiq anjam atobulej. E kakro quem di tamo nanji gombin anjamo bul.

³ Tamo ungasari nanji di Qotei aqa awo jaram namoq di tigelesosibqa wagne qolqe ñambile so qaji nanji ti tamo gate nanji ti nanjo ñamdamuq di lou bunuj na louoqneb. Tamo 144,000 Qotei na nami mandamq dena awaiyelenej qaji nanji segi lou di qalieqa kere. Tamo qudei nanji lou di qalieqa keresai.

⁴ Tamo 144,000 nanji di nami unja ti sambalaosaiqneb. Deqa nanjo jejamu yala jigatosai. Nanji une saiqoji. Kaja Du a walweloqsiq sawa sawaq gileqnaqa nanji a dauryosib laqneb. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanjo ambleq dena Qotei na tamo 144,000 nanji di awaiyelenej. Deqa nanji inji meli bunuj bulosib Qotei aqa Kaja Du wo nanjo segi tamo unub.

⁵ Nanji nami gisan anjam bei marosaiqneb. Nanjo jejamuq di une bei saiqoji.

Lan angro qalub nanji Qotei aqa anjam maroqneb

⁶ Onaqa lan angro bei lan sorgomq di pururueqnaqa e unem. Lan angro dena Qotei aqa anjam bole bati gaigai sqas qaji di osi giloqnsiqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanji minjroqnsiq laqnej. A na tamo ungasari len segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanji turtnjroqnsiq anjam bole di minjroqnsiq laqnej.

⁷ A tulan lelenoqnsiqa endegsi minjroqnej, “Qotei na tamo ungasari nanji peginjraqja bati brantqo. Deqa ninji Qotei ulaiyoqnsib aqa ñam soqtoqniy. Qotei a lan ti mandam ti yuwal ti ya jumbum ti kalil gereiyej. Deqa ninji a qa louoqniy.”

⁸ Onaqa lan angro bei na lan angro di dauryosiq bej. Bosiq endegsi marej, “Qure koba Babilon a tulan padalougetqo! Od, a tulan padalougetqo! Babilon a na tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanjo are tigeltetnjreqnaqa nanji aqa sambala kumbra dauryoqneb. Osiqa a na wain singila koba bul nanji anainjreqnaq nanarioqneb.”

⁹ Onaqa lan angro bei a lan angro aiyel nanji di daurnjrsiq bej. Bosiq tulan lelenoqnsiqa marej, “Tamo bei a wagne juwan aqa sulum wo qa louoqnsimqa aqa lanjaqsi banqsi toqor oqas di a wain singila koba uyobulqas.

¹⁰ Wain dena Qotei aqa minjin singila koba sigitejunu. Qotei a wain di ya ti bulyosai. A na aqa minjin gambanq di qamsim tamo di anaiyim uyqas. Uysimqa Qotei aqa lan angro nanji Kaja Du ombla nanjo ulatamuq di ñamyuwo na ti meniñ yuo na ti jaqatin koba oqnsim sqas.

¹¹ Ñamyuwo di aqa qurem bati gaigai oqoqnaqas. Tamo nanji wagne juwan aqa ñam ti aqa toqor ti osib aqa sulum wo binjnjreqnub qaji nanji bati gaigai qanam ti qolo ti jaqatin koba oqnsib sqab. Nanji aqaratqa keresai.”

¹² Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanji gulbe qoboiyoqnsib singila na tigelesoqnebe. Nanji di Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanjo areqalo singilateqneb.

¹³ Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Ni anjam endegsi nenjrenje, ‘Bini qa ti bunuq qa ti tamo ungasari Tamo Koba a qa nanjo

areqalo singilatosib morenqab qaji nanği tulan areboleboleinjrim sqab.’ ” Onaqa Qotei aqa Mondor a dego merbej, “Od, nanği mandam qa wau kalil uratosib lan qureq oqsib dia aqaratosib sqab. Kumbra bole kalil nanği mandamq di yoqneb qaji di aqa awai bole nanği lan qureq oqsib itqab.”

Mandam qa ingi meli gentqa batiqo

¹⁴ Onaqa e olo nam atsimqa lanbi qat unem. Tamo bei a lanbiq di awesoqnej. Tamo di a Tamo Angro bul. Aqa gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji di atsiq soqnej. Aqa banq di sarep olekoba tulan qala uge ojesoqnej.

¹⁵ Onaqa lan angro bei a Qotei aqa atra talq dena brantosiqa tulan lelenosiqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji di minjej, “Ingi meli gentqa batiqo. Mandam qa ingi kalil meliekritonub deqa ni ino sarep osimqa ingi meli ginjenye.”

¹⁶ Onaqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji a na aqa sarep ganinyosiqa mandamq di ingi melielenej di kalil ginjenyej.

¹⁷ Onaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji dena brantej. A dego sarep tulan qala uge ojesoqnej.

¹⁸ A brantonaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra bijalq dena brantej. Lan angro di Qotei na singila yonaqa a namyuwo taqatesoqnej. A brantosiqa tulan lelenosiqa lan angro sarep qala uge ojesoqnej qaji di minjej, “Mandam qa wain sil aqa gei meliekritonub. Deqa ni ino sarep qala uge di osimqa wain sil aqa gei ginjenyosim sawa qujaiq di koroinjre.”

¹⁹ Degsi minjnaqa lan angro dena tigelosiqa aqa sarep osiqa ganinyej. Ganinyosiqa mandamq di wain sil aqa gei melielenej qaji di kalil ginjenyekritosiqa sawa qujaiq di koroinjrej. Osiqa wain gei parato qaji kulum kobaqujaq di breinjrej. Kulum dena Qotei aqa minjin sigitejunu.

²⁰ Kulum di qure koba aqa polomq di ateb unu. Kulum miligiq di nanği na wain sil aqa gei paraparainjrnabqa kulumq dena len koba aisiqa mandamq di tulan maqosiqa oqsib hos nanço medabu tinq di dinej. Osiqa sawa tulan kobaquja kabutej. 300 kilomita dego.

15

Lan angro 7 nanği gulbe uge uge 7 ojesoqneb

¹ Onaqa manwa kobaquja bei lan goge di brantonaq e unem. Unsimqa tulan pruguetem. Lan angro 7 nanği gulbe uge uge 7 ojesoqneb. Gulbe uge uge di koboamqa Qotei aqa minjin torei koboqas. Amqa gulbe uge deqaji olo bunu brantqasai.

² Onaqa e ingi bei yuwal banga bul unem. A tulan jeqilosiq qunun bulej. Yuwal baban gogeq di namyuwo pulonoqnej. Tamo ungasari nami qoto singilaosib wagne juwan ti aqa sulum ti aqa nam aqa toqor ti gotranjreb qaji nanği yuwal qalaq di tigelosib Qotei aqa gombin ojelenesoqneb.

³ Osib Qotei aqa wau tamo Moses aqa lou ti Kaja Du aqa lou na ti endegsib louoqneb, “O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Wau kalil ni yeqnum qaji di singila koba.

Iga ino wau di unoqnsim deqa tulan prugeqnum.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanço Mandor Koba agi ni segi.

Kumbra kalil ni yeqnum qaji di tulan boledamu.

⁴ O Tamo Koba, ni segi qujai kumbra tulan bolequja yeqnum.

Ino jejamuq di une bei saiqoji.

Deqa tamo ungasari kalil nanği bati gaigai ni binjimoqnsibqa ino nam soqtoqnsib sqab.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği ino areq boqnsib ni qa louoqnqab.

Ino kumbra bole kalil ni segi na boleq babtekritonum.”

⁵ Onaqa e olo nam atsimqa Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siran waqesonaq unem. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babteqnu.

⁶ Onaqa laŋ angro 7 gulbe uge uge 7 di ojesoqneŋ qaji naŋgi Qotei aqa atra talq dena brantosib oqedeb. Naŋgi gara jugo qat tulaŋ boledamu jigelenosib alalag gol na gereiyo qaji dena naŋgo are targaq di kainyosib soqneŋ.

⁷ Onaqa wagme ŋambile so qaji bei a brantosiq tabir 7 gol na gereiyo qaji di elenosiqa laŋ angro 7 naŋgi di enjrej. Tabir 7 di Qotei bati gaigai sqas qaji aqa minjin na maqesoqneŋ.

⁸ Onaqa Qotei aqa rian ti aqa singila ti dena qurem koba oqsiqa Qotei aqa atra tal getentej. Deqa tamo bei a Qotei aqa atra tal miligiq gilqa keresai. Laŋ angro 7 naŋgi gulbe uge uge 7 di bilentib koboamqa bati deqa tamo naŋgi olo Qotei aqa atra tal miligiq gilqa kere.

16

Laŋ angro 7 naŋgi tabir 7 bilentonab mandamq aiyej

¹ Onaqa tamo bei Qotei aqa atra tal miligiq di soqnej qaji a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A tulaŋ lelenosiqa laŋ angro 7 naŋgi di endegsi minjrej, “Niŋgi tabir 7 Qotei aqa minjin na maqelenjejunu qaji di bimblenyib mandamq aiyej.”

² Onaqa laŋ angro matu a gilsiq aqa tabir namo bilentonaga mandamq aiyej. Mandamq ainaqa tamo ungasari wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjiyoqneŋ qaji naŋgo jejamuq di yu singila kokba tulaŋ uge bumbranyleŋeb.

³ Onaqa laŋ angro namba 2 a olo gilsiq aqa tabir yuwalq di bilentej. Bilentonaga yuwal a tamo moiyo qaji naŋgo leŋ bulej. Onaqa inŋi inŋi kalil yuwal miligiq di ŋambile so qaji naŋgi moreŋekriteb.

⁴ Onaqa laŋ angro namba 3 a kamba gilsiq aqa tabir bilentonaga ya ti ya jumbum ti deq aiyej. Ainaqa ya kalil leŋ na ugeej.

⁵ Onaqa laŋ angro bei a olo brantej. Laŋ angro di ya kalil taqato qaji laŋ angro. A na endegsi marnaq e quem, “O Qotei, ni bini unum. Ni nami soqnem. Ino kumbra kalil tulaŋ bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji. Ni segi getento koba. Utru deqa ni na jeu tamo naŋgi peginjrsimqa gulbe endi naŋgoq qarinyonum. O Qotei, ino kumbra di tulaŋ bole tintin.

⁶ Jeu tamo naŋgi dena ino medabu o qaji tamo naŋgi ti ino segi tamo ungasari naŋgi ti moiyoŋjreqneŋ naŋgo leŋ aiyoqnej. Deqa ni na kamba leŋ anainjronum naŋgi uynub. Keretosim anainjronum.”

⁷ Onaqa atra bijal a endegsi marnaq e quem, “Od, Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu. Ni na jeu tamo naŋgi di peginjreqnum di ni kumbra bole tintin yeqnum.”

⁸ Onaqa laŋ angro namba 4 a gilsiq aqa tabir seŋq di bilentonaga Qotei na odonaqa seŋ tulaŋ kaŋkaŋosiqa tamo naŋgo jejamu koitetnjrej.

⁹ Seŋ aqa ŋamyuwo di tulaŋ kaŋkaŋosiq tamo naŋgo jejamu koitetnjrej. Qotei na gulbe uge di qarinyej deqa naŋgi aqa ŋam misilinjoqnsib aqa ŋam soqtqa urateb. Osib naŋgi are bulyosai.

¹⁰ Onaqa laŋ angro namba 5 a gilsiq aqa tabir osiqa wagme juwan aqa awo jaramq di bilentej. Bilentonaga tamo ungasari wagme juwan na taqatnjresoqnej qaji naŋgi ambrukobainjrnaq soqneŋ. Sosib jaqatin tulaŋ koba osib qala bisiriqtoqneŋ.

¹¹ Naŋgo jaqatin qa ti yu uge uge naŋgo jejamuq di bumbranyleŋeb qaji deqa ti naŋgi tulaŋ minjin oqetnjrnaqa Qotei laŋ qureq di unu qaji a misilinjoqneŋ. Naŋgo kumbra uge uge yoqneŋ qaji di naŋgi uratosai. Naŋgi are bulyosai dego.

¹² Onaqa laŋ angro namba 6 a gilsiq aqa tabir Yufretis ya kobaq di bilentej. Bilentonaga ya jeŋosiq mandor kokba naŋgi seŋ oqo sawaq dena bqajqa gam waqej.

¹³ Onaqa e mondor uge qalub unjrem. Mondor uge qalub di balum du du bul. Naŋgi amal aqa medabuq na ti wagme juwan aqa medabuq na ti gisaŋ anjam maro qaji wagme juwan aqa medabuq na ti branteleneb.

¹⁴ Mondor uge qalub dena manwa gargekoba yoqnsibqa mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanngoq giloqnsib minjreknub, “Ningi na nunngo qaja tamo kalil koroinrsib minjribqa Qotei a tamo ungasari nanngi peginjrqa batiamqa nanngi qotelenqab.” Qotqajqa bati di Qotei singila ti unu qaji aqa bati koba.

¹⁵ Onaqa Yesus a marej, “Ningi quiy. E bajin tamo bul nunngoq boqujatqai. Deqa tamo bei a nam sosim aqa gara tigsim sqas di a areboleboleiyqas. Ayosi laqasai. Tamo ungasari nanngi aqa jemai unqasai.”

¹⁶ Ariya mondor uge qalub dena mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanngi joqsibqa Armagedon sawaq di koroinjreb. Nam Armagedon di Hibru anjam. Aqa damu, Megido mana.

¹⁷ Onaqa lan angro namba 7 a gilsiq aqa tabir jagwaq di bilentej. Bilentonaqa atra tal miligiq di tamo bei a anjam marnaqa e aqa kakro quem. Tamo di a Qotei aqa awo jaram jojomq di tigelesoqnej. A tulan lelenosiq a marej, “Gulbe kalil koboobub.”

¹⁸ Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti branteb. Mimin dego brantej. Mimin di tulan kobaquja. Mimin deqaji nami brantosai oqnej. Qotei na Adam gereiyej bati deqa mimin deqaji brantosai dena bosiq agi bini unum.

¹⁹ Mimin dena Babilon qure koba tulan niñaqyosiq potoqalubtej. Qure kalil dego padaleleneb. Babilon aqa kumbra tulan ugedamu. Aqa kumbra deqa Qotei a are qalsiq wain singila koba gambanq di qamsiq Babilon anaiyonaq uysiq nanariej. Wain dena Qotei aqa minjin koba sigitejunu.

²⁰ Onaqa nui kalil nanngo so sawa uratosib jaraiyeleneb. Mana kalil dego jaraiyosib kobob.

²¹ Bati deqa ais ongol kokba awa bul aiyelenej. Ais ongol di tulan kokba. Ais ongol segi segi nanngo gulbe 50 kilogram. Ais di lan goge na tamo nanngo jejamuq aisiqa nanngi tulan ugeugeinjrej. Qotei na ais di qarinyej deqa tamo nanngi Qotei misilinyoqne.

17

Qotei na sambala unja kobaquja awai ugedamu yqas

¹ Onaqa lan angro 7 tabir 7 ojesoqne deqaji bei na bosiq merbej, “Ni endeq au. Bamqa Qotei na sambala unja kobaquja a pegiyosim awai ugedamu yim ni osormit unqam. Sambala unja di ya kokbaq di awejunu.

² Mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanngi a ombla na sambalaoqnsib laqne. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanngi dego a ti sambalaoqnsib laqne. Deqa nanngi wain bul uyoqnsib nanarioqne.”

³ Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lan angro dena e osiq wadau sawaq osi gilej. Osi gilnaqa e nam atsim unja bei sonaq unem. Unja di a wagme juwan bei lent aqa quraq di awesoqnej. Wagme juwan aqa jejamuq di nam gargekoba nengrenyonab soqne. Nam di Qotei misilinyo qaji nam. Wagme juwan di aqa gate 7 soqne. Aqa qala 10 dego soqne.

⁴ Unja di gara lent utru aiyele dena kabuosiq soqnej. Gol ti menin naimyo ti kolilei boledamu na ti walaosiq awesoqnej. Aqa banq di gamban gol na gereiyo qaji ojesoqnej. Aqa kumbra uge uge na ti aqa sambala kumbra jigat dena ti gamban miligiq di maqelenesoqnej. Aqa kumbra di Qotei aqa namgalaq di tulan ugedamu.

⁵ Unja aqa lanjaq di aqa nam nengrenyonab soqnej. Nam di sasir anjam. Aqa nam bole agiende, “Babilon qure kobaquja. A sambala unja kalil nanngo ai. Mandam qa kumbra uge uge kalil nanngo ai agi a segi.” Aqa nam bole agide.

⁶ Unja dena Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi ugeugeinjroqnsiq numeleqnaq morenoqne. Tamo ungasari nanngi di Yesus qa nanngo areqalo singilatosib aqa nam mare mare laqne qaji. Unja dena nanngi numeqnaq nanngo len aiyeqnaqa a len di wain bul uyoqnsiq nanarioqnej. Yeqnaqa e di unsimqa tulan prugugetosim are koba qaloqnem.

⁷ Onaqa lan angro dena e merbej, “Ni kiyaaqa are koba qaleqnum? Uña de wo wagne juwan lent wo nanngo kumbra di sasir anjam. Wagne juwan di agi gate 7 ti qala 10 ti unu. A na uña di qolaiyejunu. Nanngo aiyel sasir anjam di aqa utru uliejunu. Di e na babbittqa ni que.

⁸ Wagne juwan ni unonum qaji di a nami soqnej. A bini sosai. Bunuqna a olo sub guma kobaq dena brantosim torei padalqas. Amqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanngi na wagne juwan di unsibqa tulan prugugetqab. Wagne juwan di a nami soqnej. A bini sosai. A olo bunuqna brantqas. Tamo ungasari nanngi di Qotei a nami mandam atosaisosiqqa nanngi nambile gaigai sqajqa saidosiq nambile qa buk miligiq di nanngo ñam nenngrenyqa uratej.

⁹ “Tamo a areqalo bole ti sqas di a anjam endi gegerere poiyem. Wagne juwan aqa gate 7 nanngi dena mana 7 sigitnjrejunub. Uña di a mana 7 goge quraq di awejunu.

¹⁰ Gate 7 nanngi dena mandor kokba 7 sigitnjrejunub. Mandor 5 nanngi nami padaleb. Qujai unu. Qujai a mandor brantosaiunu. A mandor brantqajqa tariñeqnu. A bunuqna mandor brantosim sokiñalayosim padalqas.

¹¹ Wagne juwan a dego mandor koba bei. A mandor kokba 7 nanngo ambleq di unu. A mandor koba namba 8. A dego torei padalqas. A nami soqnej bini sosai.

¹² “Ariya qala 10 ni unjronum qaji di nanngo utru e na ubtit ni quqwam. Nanngi na mandor kokba 10 sigitnjrejunub. Nanngi dego mandor brantosaiunub. Nanngi bunuqna wagne juwan aqa ñam osib a ombla mandor kokba sqab. Sokiñalayosib olo padalqab.

¹³ Nanngi mandor kokba sosibqa areqalo qujaitosib nanngo segi singila ti ñam ti kalil wagne juwan di yqab.

¹⁴ Osib Kaja Du qa niriñosib qoto itqab. Amqa Kaja Du a qoto singilaosimqa nanngi bunñjqas. Kaja Du a tamo kokba kalil nanngo Tamo Koba. A mandor kokba kalil nanngo Mandor Koba. Tamo ungasari a ombla unub qaji nanngi a ti qoto singilaqab. Nanngi di Kaja Du na metnjrsiq aqa segi tamo ungasari sqajqa giltñrej qaji. Deqa nanngi aqa anjam bole dauryeqnub.”

¹⁵ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ya kokba sambala uña a di awesonaq ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Ya kokba dena tamo ungasari tulan gargekoba nanngi sigitnjrejunub. Nanngi di len segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi nanngi.

¹⁶ Qala 10 ni unjronum qaji nanngi ti wagne juwan a ti nanngi na sambala uña di jeutosib a tulan ugeugeiyosib gara bumbranyetosib aqa damu uyekritosib tanu nanyuwo na koitqab.

¹⁷ Qotei a segi na mandor kokba 10 nanngo are tigeltetñrej deqa nanngi aqa areqalo dauryosib uña di degsib ugeugeiyqab. Deqa bati brantimqa nanngi areqalo qujaitosib nanngo segi singila ti ñam ti kalil wagne juwan di yibqa Qotei aqa anjam kalil nami marej qaji di aqa damu brantqas.

¹⁸ Uña ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Uña di a qure kobaquja. A mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanngo mandor koba sosiqqa nanngi taqatñre- qnu.”

18

Babilon qure kobaquja a tulan padalougetej

¹ Onaqa lan angro bei a lan qure uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Lan angro di tulan singila koba. Aqa qasan na walaej dena mandam kalil suwanekritej.

² A tulan lelenosiqqa endegsi marej, “Babilon qure kobaquja a padalougetqo! Od, a padalougetqo! Babilon qure di mondor uge uge kalil nanngo so sawa. Mondor uge nanngi ti qebari jigat nanngi ti qebari uge kalil dego qure dia unub.

³ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanngi wain singila koba bul uyoqnsib nanarioqneb. Mandor kokba

mandamq di unub qaji nanği dego Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Silali qa wauo tamo nanği Babilon aqa kumbra uge uge dena silali koba oqneb. Babilon a kumbra tulan ugedamu yoqnej. Aqa kumbra deqa a jemaiyosaiqnej.”

⁴ Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A endegsi marej, “O ijo tamo unğasari, niği Babilon qure di uratosib ijoq boiy. Une kalil a yeqnu qaji di niği yo uge. Aqa une deqa a gulbe tulan ugedamu oqas. Niği a beteryosib gulbe di o uge.

⁵ Babilon aqa une kalil di tumbolosi qnsiq lan qure ojjoqa e unonum. Aqa kumbra uge deqa Qotei a are walyosaieqnu.

⁶ Niği aqa kumbra uge kalil deqa a kambatiy. A kumbra uge yoqnsiqa olo di bunyoqnsiqa kumbra tulan ugedamu yeqnu. Niği aqa kumbra uge deqa keretosib a kambatiy. A wain siğgila koba gambanq di qamsiq bulyeqnu. Deqa niği olo wain tulan siğgila koba bulyosib a kamba anaiyiy.

⁷ A na aqa segi ñam soqtoqnsiqa sambalaoqnsiqa kumbra uge uge yeqnu. Niği aqa kumbra deqa keretosib a jaqatin koba yibqa a akamugetqas. A segi qa mareqnu, ‘E mandor koba unum. E ijo segi awo jaram kobaqujaq di awejunum. E unğa qobul sai. Gulbe bei ijoq bqa keresai. Deqa e akamqasai.’

⁸ A degsi mareqnu deqa bati qujai qa gulbe tulan uge uge aqaq aiyelenosim a makobaiyim akamugetqas. Osim a mamyimqa aqa jejamu ñamyuwo na yugwas. Qotei Koba siğgila ti unu qaji a degsim Babilon aqa kumbra uge qa pegiyosim tulan padalougetqas.

⁹ “Mandor kokba mandamq di unub qaji nanği Babilon ombla na sambalaoqnsib kumbra tulan ugedamu yoqneb. Deqa Babilon a ñamyuwo na yuim qurem oqoqnmqa mandor kokba nanği qurem di unsibqa akamaniyosib tulan are gulbeinjraqas.

¹⁰ Nanği Babilon aqa jaqatin koba di unsibqa tulan ulaugetqab. Osib isaq di tigelesosib maroqnqab, ‘O Babilon, ni qure kobaquja! Ni nami qure siğgila koba soqnem! Ariya bini ni tulan padalougetonum! Bati qujai qa ino kumbra uge aqa awai agi ni itonum!’

¹¹ “Silali qa wauo tamo sawa sawa kalilq di unub qaji nanği Babilon aqa jaqatin di unsibqa akamaniyoqnsibqa are tulan gulbeinjroqnqas. Di kiyaaqa? Tamo qudei nanği olo nanço inği inği awaiyoqnqasai.

¹² Nanço inği inği agi gol, silva, meniñ boledamu, kolilei tulan boledamu, gara qat naimyo, gara lent utru segi segi, gara yaunço pirqaqo. Nanço ñoro qudei agi ñamtan quleqt bole bole, inği inği elefan aqa qalagei na gereiyo qaji, inği inği ñamtan boledamu na gereiyo qaji, inği inği bras na gereiyo qaji, inği inği ain na gereiyo qaji, inği inği meniñ naimyo na gereiyo qaji.

¹³ Nanço inği inği qudei agi meiwo, lei uyo qaji, sum koitib quleq oqwajqa, namur quleqt, goren quleqt, wain, goren goiyo qaji, bem sum. Nanço ñoro qudei agi makau, kaja, hos ronçom ti, kangal tamo nanço jejamu ti nanço qunun ti. Inği inği kalil deqaji tamo qudei nanği olo bunu awaiyoqnqasai.

¹⁴ Deqa silali qa wauo tamo nanği na Babilon endegsib minjoqnqab, ‘Inği inği kalil ni tulan arearetmoqnej qaji agi ni uratmosib koboönub. Ñoro bole bole kalil ni silali kobaquja na awaiyem qaji de ti ino wala bole bole ti agi koboönub. Deqa inği inği kalil deqaji ni olo bunu unqasai bole sai.’

¹⁵ “Silali qa wauo tamo nanği na inği inği deqaji gargekoba qarinyeqnabqa Babilon na awaiyoqnsiqa silali tulan koba enjroqnej. A kumbra di yoqnej deqa bunuqna a jaqatin kobaiyqas. Yimqa silali qa wauo tamo nanği di unsibqa ulaugetosib isaq di tigelesosibqa akamaniyoqnsib are tulan gulbeinjroqnqas.

¹⁶ Osib endegsib Babilon minjoqnqab, ‘O qure koba Babilon, ni tulan padalougetonum! Nami ni gara qat tulan naimyo na kabuoqnsimqa gara lent utru segi segi jugoqnsimqa ino jejamu gol na ti meniñ boledamu na ti kolilei boledamu na ti walatoqnsim soqnem.

¹⁷ Deqa bati qujai qa ino silali ti ino wala ti kalil agi saiekritonub.' Silali qa wauo tamo nanġi degsib Babilon minjoqnqab.

“Qobun ojo tamo nanġi ti tamo qobun na laqnuq qaji nanġi ti tamo qobunq di wauenqub qaji nanġi ti tamo yuwalq dena silali eqnub qaji nanġi ti kalil Babilon qure koqyosibqa isaq di tigelesqab.

¹⁸ Tigelesosib n̄amyuwo na a yuim qurem oqoqnmqqa di unsibqa tulan lelenoqnsib maroqnqab, ‘Qure endi tulan kobaquja. Qure bei qure ende ti keresai.’

¹⁹ Nanġi degsib maroqnsibqa wi sum oqnsib nanġo gateq di atoqnsibqa akamaniyoqnsibqa are tulan gulbeinjroqnqas. Osib tulan lelenoqnsib endegsib Babilon minjoqnqab, ‘O qure koba Babilon, ni padalougetonum! Qobun taqato tamo yuwalq di laqnuq qaji nanġi inoq dena silali tulan koba oqneb. Deqa nanġi ino jaqatin di unsibqa are tulan gulbeinjroqnqas. O aiyo! Bati qujai qa ni torei padalougetonum!’

²⁰ “O lan qure ti Qotei aqa segi tamo unġasari ninġi ti tamo kalil Yesus na aqa anjam mare mare laqajqa qarinqej qaji ninġi ti Qotei aqa medabu o tamo ninġi ti Babilon qure padalougetqo di unsib areboleboleingeme. Babilon aqa kumbra uge kalil Qotei na unekritosiqa deqa keretosiq awai uge yqo. Babilon na ninġi ugeugeingonej deqa Qotei na kamba a ugeugeiyqo.”

²¹ Ariya anjam di koboonaqa lan anġro siġila koba bei a bosiqqa bem sum kuroyo qaji meniġ kobaquja osiq soqtosiqqa yuwalq di waiyej. Osiqa marej, “Qotei na degsim Babilon qure koba siġila na waiyim tamo qudei na olo bunu a unqasai.

²² O Babilon qure, bunuqna tamo nanġi inoq di gombin ti yumba ti gul ti nanġo anjam ato olo quoqnqasai. Inġi inġi gereiyo tamo nanġi dego olo bunu inoq di sqasai. Bem sum kuroyibqa inoq di olo anjam atim quqwasai.

²³ Wanjal inoq di olo pulonqasai. Inoq di tamo unġa wo olo ban ojqsasai. Deqa nanġo aiyel anjam inoq di bunu quqwasai. Nami ino silali qa wauo tamo nanġi tamo kokba soqneb. Ariya bini nanġi koboonaq. O Babilon, ni ino gumanin kumbra na tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi gisa gisanjroqnm.

²⁴ “Babilon qure a na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi ti Qotei aqa segi tamo unġasari nanġi ti n̄umeqnaq morenoqneb. Aqa une di aqa jejamuq di sonaqa Qotei a unqo. Tamo unġasari kalil jeu tamo nanġi na n̄umoqneb qaji nanġo len aiyeqnaq Qotei a unsiqa une di Babilon aqa jejamuq di atqo.”

19

Tamo unġasari nanġi Qotei aqa n̄am soqtoqneb

¹ Onaqa lan goge dia tamo unġasari tulan garggekoba nanġi murqumyecnabqa e nanġo kakro quem. Nanġi murqumyoqnsib endegsib maroqneb, “Iga gago Qotei aqa n̄am soqtoqnqom! A n̄am koba ti siġila koba ti unu. Iga padalqa laqnamqa a na iga elenej.

² A kumbra bole tintin na tamo unġasari nanġi peginjreqnu. Agi a na sambala unġa kobaquja pegiyqo. Unġa dena aqa sambala kumbra na tamo unġasari kalil mandamq di so qaji nanġi ugeugeinjroqnej. Osiqa Qotei aqa wau tamo nanġi dego n̄umeqnaq morenoqneb. Aqa une deqa Qotei na a awai uge yqo.”

³ Ariya nanġi olo lelenoqnsib endegsib maroqneb, “Iga Qotei aqa n̄am soqtoqnqom! N̄amyuwo na Babilon qure yuim aqa qurem bati gaigai oqoqnqas!” Nanġi degsib maroqneb.

⁴ Onaqa tamo gate 24 nanġi ti wagme qolqe n̄abile so qaji nanġi ti siġa pulutosibqa Qotei awo jaramq di awejunu qaji a qa louoqnsib maroqneb, “Bole. Iga Qotei aqa n̄am soqtoqnqom!”

⁵ Onaqa awo jaram jojomq di tamo bei a tigelosiqqa anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A lelenosiq endegsi marej, “Qotei aqa wau tamo ninġi ti tamo unġasari Qotei qa ulaeqnub qaji ninġi ti tamo lanaj ti tamo n̄am ti kalil ninġi Qotei aqa n̄am soqtoqniy!”

Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo

⁶ Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nangi murqumyoqnsib anjam mareq nabqa e nanjo kakro quem. Nanjo kakro di ya kobaquja meli dosiq anjam atobulej. Nanjo kakro di kola aisiq anjam atobulej. Nangi tulan lelenoqnsibqa endegsib maroqneb, “Iga gago Tamo Koba Qotei aqa ñam soqtoqnqom! Singila kalil aqaq di unu. Deqa bini a Mandor Koba sosiq ingi ingi kalil taqateqnu!”

⁷ Bini iga Qotei qa tulan areboleboleigoqnmqa aqa ñam soqtoqnqom. Di kiyaaqa? Kaja Du na aqa uña ban ojqa bati brantqoqa aqa uña a walaosiqa aqa jejamu gereiyqo.

⁸ Qotei na a gara qat tulan naimyo jigetqo. Gara di tulan milalosiq suwanjenu.” Gara qat naimyo dena kumbra bole tintin kalil sigitejenu. Kumbra bole di Qotei aqa segi tamo ungasari nangi dauryeqnub.

⁹ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ni anjam endegsim nengrenye, ‘Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo deqa aqa Abu Qotei na ingi koba goiqo. Goisiq aqa segi tamo ungasari nangi metnjrqoqa ingi uyqa bonub. Bonub qaji nangi tulan areboleboleinjrqs.’ ” Osiqa merbej, “Anjam endi Qotei aqa anjam bole.”

¹⁰ Lan angro na e degsi merbonaqa e aqa areq di singa pulutosim a binijqa laqnamqa a na olo merbej, “Ni e binibaim! E ni bul. E ni ti tamo kalil Yesus aqa anjam qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nangi ti koba na wau qujai. Iga kalil was. Deqa ni Qotei segi binijyoqnime. Iga qalie, Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo are tigeltetnjreqnaqa nangi aqa anjam palonteqnub.”

Jon a tamo hos quraq di awesonaq unej

¹¹ Onaqa e olo nam atsimqa lan waqonaqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam agiende, “Qotei aqa wau geregere taqateqnu qaji tamo.” Aqa ñam bei, “Kumbra bole yeqnu qaji tamo.” A kumbra bole tintin na tamo ungasari nangi peginjroqnsiqa nangi qoto itnjreqnu.

¹² Aqa namdamu nam pulon bul puloneqnu. Aqa gateq di gate tatal gargekoba atejenu. Gate tatal di mandor kokba nangi na ateqnub deqaji bul. Aqa jejamuq di ñam bei nengrenyeb unu. Nam di a segi qalie. Tamo bei a ñam di qaliesai.

¹³ A gara olekoba osiqa lenq di tuqtosiq dena kabuejenu. Aqa ñam endegsib mareq nub, “Qotei aqa Anjam.”

¹⁴ Qaja tamo tulan gargekoba lan qureq dena hos segi segi osibqa hos quraq di awoelenosib tamo di dauryosib gileq nab e unjrem. Hos nangi di qat kalil. Qaja tamo nangi di gara qat tulan naimyo milalo jigejunub.

¹⁵ Tamo di aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge branteqnu. A serie di osimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi ñumelenqas. A bu toqon ain na gereiyo qaji di dego ojsimqa dena tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi singila na taqatnjroqnsas. Osimqa wain gei parato qaji kulumq di aqa singa waiyosim wain gei paraparainjrqs. Kulum dena Qotei singila koba ti unu qaji aqa minjin sigitejenu.

¹⁶ Tamo di aqa gara olekobaqsi aqa qaloqsi ñam endegsib nengrenyeb unu, “Mandor kokba kalil nango Mandor Koba. Tamo kokba kalil nango Tamo Koba.”

¹⁷ Onaqa lan angro bei senq di tigelesonaq e unem. A tulan lelenosiqa qebari kalil lan sorgomq di pururueqnu qaji nangi endegsi minjrej, “Ningi bosib koroabqa Qotei na ingi koba atsim metngim ningi uyiy.

¹⁸ Mandor kokba ti qaja tamo nanjo gate kokba ti tamo singila ti hos nangi ti tamo hos quraq di awejunub qaji nangi ti nanjo qusa ningi bosib uyiy. Kanjal tamo ti tamo nanjo segi wau ojo qaji nangi ti tamo lanaj ti tamo ñam ti kalil nanjo qusa ningi bosib uyiy.”

¹⁹ Onaqa e olo nam atsimqa mandam qaji mandor kokba kalil nangi ti nanjo qaja tamo nangi ti wagme juwan a ti bosib koroesonab unjrem. Nangi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa qaja tamo nangi ti qoto itnjrqqa marsib koroesoqneb.

²⁰ Ariya tamo dena wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nanngi aiyel ojej. A na nanngi aiyel nambile sonab ojsiqa wainjrnaq namyuwoq aiyeb. Namyuwoq di meniŋ kalil yusiq ñanŋaeqnu. Wagme juwan aqa ulatamuq di gisan anjam maro qaji wagme na maŋwa tulaŋ kokba yoqnej. Aqa kumbra dena a na tamo unŋasari nanngi gisa gisanjroqnej. Tamo unŋasari nanngi di wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjiyoqneb.

²¹ Onaqa tamo hos quraq di awesoqnej qaji a na wagme juwan aqa qaja tamo kalil nanngi ñumeqnaq moreŋoqneb. Serie olekoba aqa medabuq na brantej qaji dena nanngi ñumoqnej. Onaqa qebari kalil nanngi bosib qaja tamo nanngo qusa uynab mene diqnjrej.

20

Satan a wausau 1,000 sub guma kobaq di sqas

¹ Onaqa laŋ angro bei laŋ goge na mandamq aiyeqnaq e unem. Qotei na a siŋgila yonaqa a sub guma koba taqatqajqa marsiq sil raunŋa osiq mandamq aiyej.

² Aisiq amal kobaquja ojsiq sil dena tontej. Amal di wausau 1,000 tontim sqas. A nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Unŋasari Kalil Nanngo Ñam Ugetetnro Qaji.”

³ Laŋ angro dena Satan ojsiq tontosiqa sub guma kobaq di waiyej. Waiyosiqa sub me kabutosiqa qandimtej. A dia wausau 1,000 sqas. Deqa a na sawa bei bei qaji nanngi olo gisa gisanjrqasai. A subq di tariŋosim soqnimqa wausau 1,000 di koboamqa a olo uratib oqedosim sokiñalayqas.

⁴ Onaqa e awo jaram kokba qudei unjrem. Awo jaram kokbaq di tamo qudei nanngi awoelenesoqneb. Tamo nanngi di Qotei na wau enjrnaqa nanngi awo jaram kokbaq di awoosib tamo unŋasari nanngi peginjroqneb. Onaqa e tamo unŋasari tulaŋ gargekoba nami morenej qaji nanngo qunuŋ unjrem. Tamo unŋasari nanngi di nami Yesu aqa ñam maroqnsibqa Qotei aqa anjam siŋgila na ojesoqneb deqa jeu tamo nanngi na nanngo kakro giŋgenjrnab nanngi morenej. Tamo unŋasari nanngi di wagme juwan aqa sulum wo binjrosai oqneb. Nanngo lanjaqsi baŋqsi wagme juwan aqa toqor osai. Deqa nanngi olo nambile osib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

⁵ Di subq na tigelo namo qaji. Tamo unŋasari Yesu qa nanngo areqalo siŋgilatosai qaji nanngi bati deqa nambile oqasai. Nanngi mati tariŋosib soqniqqa wausau 1,000 di koboamqa nanngi subq na tigelqab.

⁶ Tamo unŋasari namoosib subq na tigelqab qaji nanngi di Qotei aqa segi tamo unŋasari bole. Deqa nanngi tulaŋ areboleboleinjrqa. Nanngi moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena nanngi taqatnrqa keresai dego. Nanngi Qotei aqa Kristus wo nanngo atra tamo sosib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

Satan a bati gaigai namyuwo kobaq di jaqatiŋ oqnsim sqas

⁷ Wausau 1,000 di koboamqa sub guma koba aqa me olo waqtibqa Satan a subq dena oqedqas.

⁸ Oqedosim sawa sawa kalilq giloqnsimqa tamo unŋasari nanngi gisa gisanjroqnas. Tamo unŋasari nanngi di Gok sawa ti Magok sawa ti dena belenqab. Satan na nanngi koroinjrimqa qoto qa gilqab. Nanngo qaja tamo nanngi tulaŋ gargekoba. Nanngi ulul bul sisiyqa keresai.

⁹ Nanngi sawa sawa kalilq dena bosib Qotei aqa qure koba a na tulaŋ qalaqalaiyeqnu qaji di agutesqab. Osib Qotei aqa segi tamo unŋasari nanngo so sawa dego agutesqab. Yim bati deqa laŋ goge na namyuwo aisim qaja tamo nanngi di koitnrqa.

¹⁰ Satan a nanngi gisa gisanjroqnej aqa une deqa Qotei na a waiyim namyuwoq aiqas. Namyuwoq di meniŋ kalil yusiq ñanŋaeqnu. Wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nanngi aiyel nami namyuwoq di breinjreb unub. Deqa Satan a dego

Qotei na waiyim n̄amyuwoq aisim nan̄gi aiyel koba na bati gaigai qolo ti qanam ti n̄amyuwoq di jaqatin̄ oqnsib sqab.

Qotei a awo jaram kobaqujaq di awesoqnej

¹¹ Onaqa e awo jaram kobaquja bei tulan̄ qat unem. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ulatamuq dena mandam ti lan̄ ti jaraiyosib loumeb.

¹² E n̄am atsimqa tamo un̄gasari nami moren̄eb qaji nan̄gi awo jaram namoq di tigelesonab unjrem. Tamo n̄am ti tamo lan̄aj ti kalil e unjrem. Unjreqnam lan̄ an̄gro qudei nan̄gi na buk qudei osi bosib waqtelen̄eb. Buk miligiq di kumbra kalil tamo un̄gasari nan̄gi nami yoqneb qaji di Qotei na nen̄gren̄yonaq soqnej. Buk bei dego lan̄ an̄gro nan̄gi osi bosib waqteb. Buk di n̄ambile gaigai sqajqa buk. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a buk miligiq di anjam sisiyosiq anjam dena tamo un̄gasari moren̄o qaji nan̄gi peginjrej.

¹³ Tamo un̄gasari kalil nami yuwalq di moren̄eb qaji nan̄gi yuwal na uratnjrnaq tigeleb. Moiyo Qure na dego tamo un̄gasari nami moren̄eb qaji nan̄gi uratnjrnaq tigeleb. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a na tamo un̄gasari nan̄go segi segi kumbra kalil dena nan̄gi peginjrej.

¹⁴ Osiqa Moiyo Qure osiq n̄amyuwo kobaq di waiyej. N̄amyuwo koba di moiyo bunu qaji.

¹⁵ Tamo un̄gasari kalil nan̄go n̄am n̄ambile qa buk miligiq di sosai qaji nan̄gi di Qotei na breinjrnaq n̄amyuwo kobaq aiyelen̄eb.

21

Lan̄ bunuj ti mandam bunuj ti brantqab

¹ Onaqa e lan̄ bunuj ti mandam bunuj ti unjrem. Lan̄ namij ti mandam namij ti koboeb. Yuwal dego koboej.

² Onaqa e Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj di dego unem. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lan̄ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. Qure di aqa wala tulan̄ boledamu. Un̄a a tamo ban̄ ojqa osim walaqas dego kere.

³ Onaqa awo jaram namoq di tamo bei a tigelosiq anjam marnaqa e aqa kakro quem. A tulan̄ lelen̄osiq marej, “Nin̄gi quiy. Bini Qotei aqa tal aisiq tamo un̄gasari nan̄goq di unu. Deqa Qotei a nan̄go ambleq di sqas. Nan̄gi aqa segi tamo un̄gasari sqab. Od, Qotei a nan̄gi koba na sqab. A nan̄go Qotei sqas.

⁴ A nan̄go n̄am ya kalil nuntetnjrqas. Deqa nan̄gi olo akamqasai. Nan̄gi olo moren̄qasai. Nan̄gi olo are gulbeinjqasai. Nan̄gi olo jaqatin̄ oqasai. Kumbra namij kalil di koboqas.”

⁵ Onaqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a marej, “Nin̄gi quiy. E in̄gi in̄gi kalil bunuj atonum.” Osiqa merbej, “Ni ijo anjam kalil endi nen̄gren̄ye. Anjam endi bole. Tamo nan̄gi qusib marqab, ‘Bole.’ ”

⁶ Osiqa olo merbej, “Bati kereqo. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E in̄gi in̄gi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum. Tamo a ya qaryimqa e na n̄ambile qa ya jumbumq dena tigsy anaiyit uyqas. Ya di awai saiqoji. E na lan̄a anaiyqai.

⁷ Tamo a Satan ombla qotsim sin̄gilaqas di e na in̄gi in̄gi kalil di lan̄a yqai. E aqa Qotei soqnit a ijo an̄gro sqas.

⁸ “Ariya tamo ulakobaeqnub qaji nan̄gi ti tamo Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilatosaeqnub qaji nan̄gi ti n̄amyuwo kobaq aiqab. Tamo kumbra uge uge yo qaji, len̄ ojo qaji, sambala kumbra yo qaji, gumanin̄o qaji, quñam qalo qaji, gisan̄ qotei bin̄injro qaji, gisan̄ anjam maro qaji nan̄gi di n̄amyuwo kobaq aiyelen̄qab. N̄amyuwoq di menin̄ yusiq n̄an̄gaeqnu. N̄amyuwo di moiyo bunu qaji.”

Jon a Jerusalem bunuj unej

⁹ Onaqa lan angro 7 tabir 7 ojesoqneb nanqi deqaji bei bosiq a ijo areq di tigelej. Tabir 7 miligiq di nami gulbe uge uge 7 jigsib bilentonab mandamq aisiq tamo ungasari nanqi tulan ugeugeinrsiq Qotei aqa minjin kobotej. Lan angro dena merbej, “Ni endeq au. Bamqa Kaja Du aqa unja bunuj walaqo qaji di osormit unqam.”

¹⁰ Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lan angro dena e osiq mana tulan goge kobaq oqej. Oqsic dia Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj osorbej. Qure di Qotei aqac di sosisqa lan goge dena mandamq aieqnaq e unem.

¹¹ Qure di Qotei aqa rian na tulan suwantej. Qotei aqa rian di tulan bolequja. A menin boledamu bul. A tulan suwanosiq menin jaspalej. Osiqa tulan jeqilosiq qunun bulej.

¹² Qure di nanqi na dadanyeb. Dadan di tulan goge koba. Dadan di aqa siranme 12 soqneb. Siranme jojomq di lan angro 12 nanqi tigelesoqneb. Siranmeq di Israel tamo ungasari nanqo moma utru 12 nanqo nam nengrenyonab soqneb.

¹³ Dadan guta qa di siranme qalub soqneb. Dadan taun qa di siranme qalub soqneb. Dadan beben qa di siranme qalub soqneb. Dadan guma qa di siranme qalub soqneb.

¹⁴ Menin kokba 12 na dadan aqa utru singilateb. Menin quraq di tamo 12 Kaja Du na qarinjrnac aqa anjam mare mare laqneb qaji nanqo nam atnab soqneb.

¹⁵ Lan angro e anjam merbej qaji a toqon bei gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Ojsiq qure ti qure aqa dadan ti dadan aqa siranme ti nanqo ole keretej.

¹⁶ Qure aqa par ti ole ti kerekere. Lan angro dena toqon di osiq qure keretej di aqa par ti ole ti goge ti 2,200 kilomita. Qure aqa par ti ole ti goge ti kerekere.

¹⁷ Lan angro na qure aqa dadan keretej di aqa goge 144 meta. Toqon lan angro na ojesoqnej qaji di mandam qaji toqon. Kereto dena a na dadan keretej.

¹⁸ Qure aqa dadan di Qotei na menin jaspalej. Qure di gol na gereiyej. Qure di tulan rianosiq qunun bulej.

¹⁹ Menin boledamu segi segi na dadan aqa utru walatej. Menin boledamu namba 1 aqa nam jaspalej. Menin namba 2 aqa nam sapaia. A qenjent. Menin namba 3 aqa nam aget. Menin namba 4 aqa nam emeral. A nam banqa gesgi bul.

²⁰ Menin namba 5 aqa nam sadonikis. A lentosiq qatej dego. Menin namba 6 aqa nam konilian. A lent. Menin namba 7 aqa nam krisolait. A merient. Menin namba 8 aqa nam beril. A nam banqa gesgi bul. Menin namba 9 aqa nam topas. A merient. Menin namba 10 aqa nam krisopres. Menin namba 11 aqa nam haiasin. Menin namba 12 aqa nam ametis. A lent.

²¹ Dadan aqa siran 12 di menin qat kokba 12. Menin kokba di kolilei tanu bul. Siran segi segi di menin qat qujai. Qure aqa gam kalil gol na gereiyej. Gam di tulan jeqilosiq qunun bulej.

²² Qure dia e atra tal bei unosai. Tamo Koba Qotei singila ti unu qaji aqa Kaja Du wo nanqi segi aiyel qure di aqa atra tal.

²³ Qure di sen ti bai ti na suwantosai. Qotei aqa segi rian na qure di suwanteqnu. Kaja Du a segi qure di aqa pulon.

²⁴ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi qure di aqa rian na walweloqncab. Mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanqi na nanqo ñoro bole bole oqnsib qure miligiq osi boqncab.

²⁵ Dadan aqa siranme kalil waqesqab. Olo kabuesqasai. Bati gaigai waqesqab. Qure dia qolooqncasai. Gaigai suwanosiq.

²⁶ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi na nanqo wala ti nanqo ñoro bole bole ti oqnsib qure koba di miligiq osi boqncab.

²⁷ Ariya tamo kumbra uge uge yeqnu qaji nanqi ti tamo gisan anjam mareqnu qaji nanqi ti inji inji jiga ti kalil qure di miligiq gilqa keresai. Tamo ungasari nanqo nam nambile qa buk miligiq di Qotei na nengrenyej qaji nanqi segi qure di miligiq gilqa kere. Nambile qa buk di agi Kaja Du aqa segi buk.

22

Jon a n̄ambile qa ya ti n̄am ti unej

¹ Onaqa lan angro dena e ya bei osorbej. Ya di n̄ambile qa ya. Ya di tulan rian̄osiq qunun bulej. Ya di Qotei aqa Kaja Du wo nan̄go awo jaramq dena bosiq qure aqa gam koba dauryosiq sumoqnej.

² Ya qalaq di n̄ambile qa n̄am bei tigelesoqnej. Nam di bai segi segi gei utru yoq̄nqas. Bai bei gei utru bei yqas. Bai bei gei utru bei yqas. Degsim gilsim gei utru 12 yqas. Aqa ban̄ga na tamo un̄gasari sawa sawa kalilq di unub qaji nan̄go ma kobotetn̄jroq̄nqas. ³ Ingi kalil Qotei a uge qa mareq̄nu qaji nan̄gi qure dia sqasai.

Qure dia Qotei aqa Kaja Du wo nan̄go awo jaram sqas. Qotei aqa wau tamo nan̄gi a qa louoq̄nqab.

⁴ Osib aqa ulatamu unoq̄nqab. A na aqa segi n̄am nan̄go lan̄jaq di nen̄gren̄yim sqas.

⁵ Qure dia ambruq̄asai. Deqa wan̄jal qatrentq̄asai. Sej suwan̄qasai. Tamo Koba Qotei a segi na tamo un̄gasari nan̄gi suwantn̄jroq̄nim nan̄gi bati gaigai mandor kokba sqab.

Yesus a boq̄jatqas

⁶ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Anjam endi bole kalil. Tamo nan̄gi qusib marq̄ab, ‘Bole.’ Tamo Koba Qotei na aqa lan angro qarinyq̄oqa bosiq aqa wau tamo nan̄gi kumbra urur brantq̄as qaji di osorn̄jr̄qo. Qotei na aqa medabu o qaji tamo nan̄go are tigeltetn̄jreq̄naqa nan̄gi aqa anjam palonteq̄nub.

⁷ Nin̄gi quiy. Yesus a marq̄o, ‘E nun̄goq boq̄jatqai.’ ”

Tamo un̄gasari nan̄gi Qotei aqa anjam e buk endia nen̄gren̄yonum qaji di dauryq̄ab di nan̄gi tulan arebolebolein̄jr̄qas.

⁸ E Jon. E anjam kalil endi quem. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nen̄gren̄yonum qaji di e unem. Unsimqa lan angro kumbra di osorbej qaji aqa areq di sin̄ga pulutosim a bin̄iyqa laq̄namqa a na merbej,

⁹ “Ni e bin̄ibaim! E ni bul. E ni ti ino was agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi ti koba na wau qujai. Tamo un̄gasari buk endia anjam dauryeq̄nub qaji nan̄gi dego iga koba na wau qujai. Deqa ni Qotei segi bin̄iyoyq̄nime.”

¹⁰ Osiq̄a merbej, “Qotei aqa anjam ni buk endia nen̄gren̄yonum qaji di tentaim. Kumbra kalil ni ubtosim buk endia nen̄gren̄yonum qaji di brantqa bati jojomqo.

¹¹ Deqa un̄gum. Tamo un̄gasari kumbra uge uge yeq̄nub qaji nan̄gi olo kumbra uge uge yoq̄nebe. Tamo un̄gasari kumbra jigat yeq̄nub qaji nan̄gi olo kumbra jigat yoq̄nebe. Tamo un̄gasari kumbra bole bole yeq̄nub qaji nan̄gi olo kumbra bole bole yoq̄nebe. Tamo un̄gasari Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryeq̄nub qaji nan̄gi olo aqa kumbra boleq di sosib dauryoq̄nebe.”

¹² Yesus a mareq̄nu, “Nin̄gi quiy. E urur boq̄jatqai. Bosiy tamo nan̄go kumbra segi segi pegiyosiy awai en̄jr̄qai.

¹³ E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E segi namo qaji. E segi bunu qaji dego. E in̄gi in̄gi kalil qa utru. Wau kalil e yeq̄num qaji di e olo koboteq̄num.

¹⁴ “Tamo un̄gasari nan̄go gara yansonab qatej qaji nan̄gi tulan arebolebolein̄jrim sqab. Nan̄gi n̄ambile qa n̄am gei osib uyqa kere. Nan̄gi Qotei aqa qure koba dego miligiq gilqa kere. Deqa nan̄gi arebolebolein̄jrim sqab.

¹⁵ Ariya tamo un̄gasari kumbra uge uge yeq̄nub qaji nan̄gi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nan̄gi oqeq di sqab. Tamo un̄gasari guman̄iño qaji, quñam qalo qaji, sambala kumbra yo qaji, len̄ ojo qaji, gisan̄ qotei bin̄injro qaji, gisan̄ kumbra dauryq̄ajqa tulan arearet̄njro qaji nan̄gi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nan̄gi oqeq di sqab.

¹⁶ E Yesus. E na ijo lan angro qarinyonumqa nin̄gi qure qureq di ijo n̄am qa koroeq̄nub qaji nun̄goq aisiq anjam endi palontosiq mern̄gwo. E Mandor Koba Devit aqa len̄ na

ɳambabem qaji. E Devit aqa Anqro. Nebeqa burbas bunuj oqeqnu dego kere e degsim minjaleqnum.”

¹⁷ Qotei aqa Mondor wo Kaja Du aqa uɳa bunuj wo naɳgi aiyel na mareqnuɳ, “Yesus, ni aue.” Tamo kalil ijo anjam endi queqnuɳ qaji naɳgi marebe, “Yesus, ni aue.” Tamo bei a ya qaryimqa bosim ɳambile qa ya osim uyem. Ya di awai saiqoji. Qotei na laɳa anaiyqas.

Jon a anjam bei siɳgila na marej

¹⁸ E Qotei aqa anjam buk endia neɳgreɳyonum. Tamo kalil anjam endi queqnuɳ qaji naɳgi e siɳgila na endegsi minjrqi. Tamo bei a anjam bei osim Qotei aqa anjam ende ti turtqas di gulbe uge uge kalil e ubtosim buk endia neɳgreɳyonum qaji di Qotei na kamba tamo di yqas.

¹⁹ Tamo bei a Qotei aqa anjam e buk endia neɳgreɳyonum qaji mutu bei osim taqal waiyqas di Qotei na kamba tamo di taqal waiyimqa a ɳambile qa ɳam gei osim uyqasai. A Qotei aqa qure koba miligiq gilqasai dego.

²⁰ Tamo a kumbra endi kalil ubtosiq marqo qaji a olo marqo, “Bole, e boqujatqai.” Anjam endi bole. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²¹ Tamo Koba Yesus a tamo uɳgasari kalil naɳgi qa are boleyeme. Bole.

Anjam Mutu Qudei

Ni qalie bei oqajqa are soqnimqa kiyo gulbe bei inoq di brantimqa kiyo ni Qotei aqa anjam mutu endi sisiiy.

¹ Ni Qotei qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Aposel 14:14-17	Aposel 17:22-31	Rom 1:18-23
Rom 11:33-36	1 Korin 8:4-6	Mak 12:29-30
Jon 4:23-24	1 Timoti 1:17	1 Timoti 6:15-16
Hibru 4:13	Hibru 10:30-31	Jems 1:17
1 Pita 1:14-17	1 Jon 1:5	1 Jon 4:7-12, 16
2 Korin 1:3	Jut 24-25	Uli Anjam 4:8-11
Uli Anjam 15:3-4		

² Ni Qotei aqa Njiri Yesus Kristus qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 1:1-18	Filipai 2:5-11	Kolosi 1:15-20
Kolosi 2:9-10	Hibru 1:1-14	Rom 1:3-4
2 Korin 4:4-6	Luk 1:26-38	Galesia 4:4-5
Matyu 16:13-17	Jon 5:19-29	Jon 6:35-40
Jon 11:25-27	Jon 14:5-11	Jon 17:1-5
Jon 20:26-31	Aposel 3:13-16	Aposel 4:10-12
1 Jon 2:1-2	1 Jon 5:20	Uli Anjam 19:11-16

³ Ni are qalonum kiyo, “Qotei a e qa are qalosaieqnu.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

1 Jon 4:9-10	Rom 5:8	Jon 3:16
1 Timoti 2:3-6	2 Pita 3:9	

⁴ Ni are qalonum kiyo, “E une saiqoji.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 3:10-12, 23-24	Rom 5:12	Galesia 3:22
1 Jon 1:8-10	Jon 3:18-20, 36	Aposel 17:30-31
Kolosi 3:5-10	Rom 6:23	Galesia 6:7-8
2 Tesalonaika 1:7-9	1 Pita 4:3-5	Uli Anjam 20:11-15

⁵ Ni are qalonum kiyo, “Qotei na ijo une kobotqasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Aposel 5:31	Aposel 10:43	Aposel 26:18
Efesus 1:7	Kolosi 1:13-14	Kolosi 2:13-14
1 Timoti 1:15-16	Hibru 10:17-18	1 Jon 1:8-10

⁶ Ino areqalo qujai agi Yesus Kristus na ni oqajqa. Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 1:12	Jon 3:15-18, 36	Jon 14:6
Jon 20:31	Aposel 4:12	Aposel 16:30-31
Rom 3:20-22	Rom 10:9-10	Galesia 2:16
Efesus 2:8-9		

⁷ Ni qaliesai, ni n̄abile gaigai sqam kiyo sai kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 3:1-16	Jon 5:19-29	Jon 11:25-26
Jon 14:6	Jon 17:2-3	Jon 20:31
Rom 8:10-17	2 Korin 5:17	Efesus 2:1-6
Kolosi 2:13	Taitus 3:4-7	1 Jon 5:11-13

⁸ Ni maronum kiyo, “E Qotei pailyoqnqai e?” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:5-13	Matyu 7:7-11	Matyu 14:23
Matyu 18:19-20	Mak 1:35	Mak 11:24-25
Luk 5:16	Luk 6:12	Luk 18:1-8
Luk 21:36	Jon 14:13-14	Jon 15:7
Jon 16:23-24	Rom 8:26-27	Rom 12:12
Efesus 6:18	Filipai 4:6-7	Kolosi 4:2
1 Tesalonaika 5:17	1 Timoti 2:1-4, 8	1 Timoti 4:4-5
Hibru 4:16	Hibru 10:19-22	Jems 1:5-8
Jems 4:2-3	Jems 5:13-18	1 Pita 4:7
1 Jon 3:21-22	1 Jon 5:14-15	

⁹ Ni maronum kiyo, “E in̄gi kiye qa Qotei pailyqai?” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Luk 11:1-4	Luk 22:32, 39-46	Jon 17:1-26
Aposel 4:24-31	Aposel 16:25	Rom 1:9-10
Rom 10:1-2	Rom 15:30-33	2 Korin 12:7-10
Efesus 1:15-20	Efesus 3:14-21	Efesus 6:19-20
Filipai 1:3-5, 9-11	Kolosi 1:9-12	Kolosi 4:3-4
1 Tesalonaika 3:9-13	2 Tesalonaika 1:11-12	2 Tesalonaika 3:1-2
Hibru 5:7	Hibru 7:25	

¹⁰ Ni gulbe ti jaqatin̄ ti eqnum kiyo. Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 8:18-25, 28, 35-37	Rom 12:12	2 Korin 1:3-5
2 Korin 4:16-18	Jems 1:2-4	1 Pita 1:3-9
1 Pita 2:19-23	1 Pita 5:8-10	

¹¹ Ni maimimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:23-25	Matyu 9:35	Matyu 11:2-5
Aposel 3:1-6	Aposel 8:4-8	Aposel 19:11-16
Aposel 28:8-9	1 Korin 12:9, 29-30	2 Korin 12:7-10
1 Timoti 5:23	2 Timoti 4:20	Jems 5:14-15

¹² Ni moiqaqqa ulaosimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 6:39-40	Jon 11:17-27	Jon 14:1-4
Rom 8:38-39	Rom 14:7-9	1 Korin 15:12-58
2 Korin 5:1-10	Filipai 1:20-24	1 Tesalonaika 4:13-18
Hibru 2:14-15	Uli Anjam 14:13	Uli Anjam 21:1-4
Uli Anjam 22:1-5		

¹³ Ni qalieqajqa, Kristen nanği kumbra kiye dauryqab? Deqa ni anjam mutu endi sisiy:

Jon 13:34-35	Rom 12:9-13	Galesia 5:22-26
Efesus 4:25-32	Kolosi 3:12-17	1 Tesalonaika 5:12-22
Taitus 2:11-14	Jems 3:13-18	2 Pita 1:3-9

¹⁴ Ni qalieqajqa, kumbra bei a uge kiyo bole kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiy:

Rom 1:18-32	1 Korin 6:9-11	Galesia 5:19-21
Efesus 5:3-5	Kolosi 3:5-10	Jems 4:17
1 Pita 4:3	1 Jon 2:15-17	1 Jon 3:4-5

¹⁵ Ni are qalonum kiyo, “E Qotei aqa kumbra dauryqa keresai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Jon 14:16-23	1 Korin 10:13	Efesus 3:20-21
Filipai 1:6	Filipai 4:13	Kolosi 1:11-12
1 Tesalonaika 5:23-24	Hibru 13:5-6	1 Jon 5:3-5

¹⁶ Ni Kristen unum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqnu. Deqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 5:10-12	Mak 13:9-13	Luk 12:4-9
Jon 15:18-21	Jon 16:1-4	Aposel 5:41
Rom 8:35-37	Rom 12:14, 17-21	1 Korin 4:11-13
2 Korin 4:8-12	2 Korin 12:10	Filipai 1:28-29
2 Tesalonaika 1:4-8	2 Timoti 3:10-13	Hibru 10:32-39
Hibru 12:3-4	1 Pita 3:13-17	1 Pita 4:12-19
Uli Anjam 2:10		

¹⁷ Ni are qalonum kiyo, “E Kristen tamo qudei nanği ti koroqncasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 18:19-20	Aposel 2:41-47	Rom 12:4-8
Efesus 1:22-23	Efesus 4:11-16	Kolosi 3:15-17
1 Timoti 4:13	Hibru 10:24-25	

¹⁸ Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 6:12-15	Matyu 18:21-35	Mak 11:25
Luk 17:3-4	Rom 12:17-21	Efesus 4:31-32
Kolosi 3:13		

¹⁹ Ni tamo ti unğa ti unum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

1 Korin 7:1-16	Efesus 5:21-33	Kolosi 3:18-19
Taitus 2:3-5	Hibru 13:4	1 Pita 3:1-7
Matyu 5:31-32	Matyu 19:3-9	Luk 16:18
Rom 7:2-3		

²⁰ Ni uña bei kiyo tamo bei kiyo ombla ñeiqajqa are soqñimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:27-28	Jon 8:2-11	Rom 13:8-10
1 Korin 6:9-20	Galesia 5:19	Efesus 5:3
Kolosi 3:5-6	1 Tesalonaika 4:1-8	Hibru 13:4
Jut 7		

²¹ Ni angro ti sosimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 6:1-4	Kolosi 3:20-21	1 Timoti 3:4-5
--------------	----------------	----------------

²² Ino ai abu nañgi soqñibqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 15:3-6	Efesus 6:1-3	Kolosi 3:20
1 Timoti 5:4-8		

²³ Ino was bei a gulbe ti soqñimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 7:12	Matyu 25:31-46	Luk 3:10-11
Luk 6:38	Aposel 11:27-30	1 Korin 10:24
2 Korin 8:1-15	2 Korin 9:1-15	Galesia 6:9-10
Filipai 4:14-19	Hibru 10:24	Hibru 13:1-3, 16
Jems 1:27	Jems 2:15-16	1 Jon 3:16-18

²⁴ Ni une bei atqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:13	Matyu 26:41	1 Korin 10:13
Hibru 2:18	Hibru 4:14-16	Jems 1:12-15

²⁵ Ni une bei atonum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Luk 15:11-24	Rom 6:1-23	1 Jon 1:9-2:2
Jems 4:7-10	Uli Anjam 3:19-20	Hibru 12:1-2

²⁶ Ni Satan aqa mondor uge nañgi qa ti ulaoqñsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:1-11	Matyu 6:13	Luk 22:31-32
Jon 17:14-19	Rom 16:19-20	1 Korin 16:13
2 Korin 12:7-10	Efesus 3:20-21	Efesus 6:10-18
1 Tesalonaika 3:5-8	2 Tesalonaika 3:3	Jems 4:7-8
1 Pita 5:8-11	1 Jon 4:4	Uli Anjam 12:7-12

²⁷ Ni tamo bei qa minjin oqimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Galesia 5:22-23	Efesus 4:26	Kolosi 3:8, 13
Jems 1:19-20		

²⁸ Ni diqoqñsim ino segi ñam soqtoqñsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:3-12	Matyu 18:1-5	Luk 14:7-11
Luk 18:9-14	Rom 12:16	1 Korin 4:7
2 Korin 10:17-18	Efesus 4:2	Kolosi 3:12-13
Jems 4:6, 13-16	1 Pita 5:5-7	

²⁹ Ni yumal anjam mareqnum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 4:29	Efesus 5:4	Filipai 4:8
Kolosi 3:8	1 Timoti 4:12	Jems 1:26
Jems 3:9-10		

³⁰ Ni gisanj anjam bei marqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 4:25	Kolosi 3:9	1 Pita 3:10
Jon 8:44	Uli Anjam 21:8	Uli Anjam 22:15

³¹ Tamo qudei na ni osib nanği koba na ya uge uysib nanariqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 13:13	1 Korin 5:9-11	1 Korin 6:9-10
Galesia 5:19-21	Efesus 5:18	1 Timoti 3:1-3
Taitus 1:7	1 Pita 4:3-5	

³² Ni inği inği koba oqnqajqa are prugmeqnu kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:19-21, 24-34	Luk 12:13-21, 32-34	Aposel 20:35
1 Timoti 6:6-10, 17-19	Hibru 13:5-6	

³³ Tamo qudei na ni gisanj qotei nanği qa louqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:10	Aposel 17:22-31	1 Korin 5:11
1 Korin 6:9-11	1 Korin 8:1-13	1 Korin 10:1-22
2 Korin 6:14-18	Galesia 5:19-21	1 Tesalonaika 1:9-10
1 Jon 5:21	Uli Anjam 21:8	Uli Anjam 22:15

³⁴ Ni qalieqajqa, “E kumbra kiye ijo gate kokba nanği enjrqai?” Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 22:15-22	Rom 13:1-7	1 Timoti 2:1-4
Taitus 3:1	Hibru 13:17	1 Pita 2:13-17